CLAUDII CLAUDIANI

OPERA OMNIA.

VOL. II.

CLAUDII CLAUDIANI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE P. BURMANNI SECUNDI

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A.M.

1821.

XIX.

CL. CLAUDIANI

IN EUTROPIUM

LIBER II.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Illudit Eutropio, qui ex Consule factus est servus et exul.

Qui modo sublimes rerum flectebat habenas
  Patricius, rursum verbera nota timet;
Et solitos tardæ passurus compedis orbes,
  In dominos vanas luget abisse minas.

Ille Eutropius *Patricius, qui nuper moderabatur imperium altum, metuit iterum flagra experta* sibi. *Et toleraturus nexus consuetos catenæ lentæ, dolet minationes*

In Moret. sec. vocatur *Præfatio Libri secundi in Eutropium.* in Schotti Excerptis vero deest. Excerpta Læti habent sequentia, *Non videtur mihi Prologus, sed Elegia separata, quæ erat inter Epigrammata, hoc in loco posita prope materiam.*—2 *Fabricius* inc. Heins. *rursus* Farn. Med. sec. Ambr. sec. *rursum* duo Leidd. cum triginta aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. *timet?* Moret. sec.—3 *solidos* Farn. Petav. pr. m. pr. *solios* Jun. pr. *solitus* vel *solitos* Mazar. *solitos* vel *solidos* Ambr. pr. Med. sec. *orbis* Petav. sec. *orbem* Tholos.

NOTÆ

1 *Sublimes habenas*] Qui sublimis in alta sede regebat habenas Imperii.

2 *Patricius*] Senatoris instar, in nobilitatem allectus: quæ Patricii dignitas amplissima est, et non finitur, nisi cum vita, ex Cassiodoro: at secus accidit in Eutropio.

Verbera] Timet verbera servilia, quia factus iterum servus.

3 *Passurus*] Passurus catenas, ut

Culmine dejectum vitæ Fortuna priori
Reddidit, insano jam satiata joco.
Scindere nunc alia meditatur ligna securi,
Fascibus et tandem vapulat ipse suis.
Illatas Consul pœnas se Consule solvit,
Annus qui trabeas, hic dedit exilium.
Infaustum populis in se quoque vertitur omen.
Sævit in auctorem prodigiosus honos.
Ablato penitus respirant nomine fasti,
Maturamque luem sanior aula vomit.

suas *inanes in dominos evanuisse. Fortuna jam saturata ludo furioso restituit conditioni primæ* Eutropium *deturbatum honoribus. Nunc* ille *apparat cædere ligna bipenni altera, et demum verberatur fascibus suis. Consul luit supplicium irrogatum, se Consule. Hic annus, qui* dederat *consulatum, dedit exilium. Augurium infortunatum gentibus convertitur etiam in se: dignitas monstrosa furit in auctorem suum. Fasti liberiores sunt, nomine* Eutropii *eraso omnino, et Regia sanior*

—4 *dominos* Put. Pat. Ambr. pr. *domino* unus Ms. *varias* Pal. Med. pr. Lov. m. pr. *abesse* Tholos.—5 *vitat fortuna priorem* Med. tert. *priorem* Petav. sec. Leid. pr. m. pr.—6 *sociata* Tholos. Lov. m. pr. *loco* Petav. sec.—7 *lingua* Var. LL. ed. Antv.—8 *ille* Rott. Florent. Petav. tert. ed. Vicet. *ipse* duo Leidd. et Oxon. Jun. pr. Lov. Pal. Farn. Pric. Oisel. Moret. sec. et omnes Vatt. Sched. Gud. Exc. Gevart. nec non Var. LL. ed. Antv.—9 *Illatas* Leid. pr. m. pr. Oxon. pr. Med. tert. *Illicitas* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Illicitus* Barth. *Inlicitas* vel *Illatas* Reg. Pric. *Sancitas* conjiciebat Heinsius. *solum* pro *solvit* Petav. sec.—10 *auxilium* Vat. quart. —11 *Infandum* Moret. sec. *Infaustum* vel *infandum* Exc. Læti. *in se convertitur* Jun. pr.—12 *S'vit* Jun. pr. *auctorem* Med. quart. Exc. Læti. *actorem* tres Vatt. duo Petav. Lov. Pat. Leid. sec. *honor* tres Vatt. Pal. *honos* Rott. Oisel. Florent. Med. tert. Mazar. Vat. Livin. Jun. pr. Leid. pr. et Oxon.—13 *Abluto* Leid. pr. m. pr. Vat. sec. Med. tert. Petav. tert. duo Ambr. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *Oblato* Jun. pr. *Oblito* Petav. sec. *respirent* Med. sec. m. pr.—14 *aula* Vat. pr. Pal. Pat. Med. quart. Exc. Læti. *aura* viginti quin-

NOTÆ

olim, dum vinctus opus servile faceret: id quod de Eutropio fama loquebatur.

4 *Dominos*] Eutropius factus Consul, ut extingueret vitæ prioris sordes, suos dominos volebat extinguere: sed nunc dolet minas illas vanas fuisse.

7 *Scindere ligna*] Ut servus vilissimus scindit ligna, sed non hac securi, quam gestabat dum esset consul.

8 *Fascibus*] Verberatur fasciculis ex betulla factis, more servorum. Alludit ad fasces Consulum.

9 *Consul*] Qui fuit Consul, sentit easdem pœnas sibi inferri, quas aliis inferebat.

10 *Exilium*] In insulam Cyprum.

11 *Omen*] Consulatus mali ominis, seu monstrosus Eutropio datus, convertitur in se; id est, ipsum Eutropium, quem in servitutem retrahit, retractum expellit: sicque sævit in ipsum auctorem, id est, in ipsum Eutropium auctorem monstrosi consulatus, dum eum gereret.

13 *Respirant fasti*] Quasi gemerent oppressi nomine Eutropii.

14 *Maturam sanior aula*] Et velut repurgans sese, vomit Eutropium,

Dissimulant socii, conjuratique recedunt;
  Procumbunt pariter cum duce tota cohors:
Non acie victi, non obsidione subacti,
  Ne pereant ritu, quo periere viri.
Concidit exiguæ dementia vulnere chartæ:
  Confecit sævum litera Martis opus.
Mollis fœminea detruditur arce tyrannus,
  Et thalamo pulsus perdidit imperium.
Sic juvenis, nutante fide, veterique reducta
  Pellice, defletam linquit amica domum.

evomit pestem putrefactam. Comites ejus *mussant, et conspirantes abeunt; omnis caterva* eunuchorum *cadit simul cum ductore. Non superati* sunt *bello, non domiti obsidiis, ne cadant* eo *more, quo viri occiderunt. Amentia* tota *cecidit ictu papyri tenuis: epistola implevit laborem crudelem Martis. Tyrannus effœminatus deturbatur* ex *fastigio muliebri, et expulsus lecto amisit regnum. Ita amasia deserit domum tristem, fidelitate adolescentis* amici *vacillante, et concubina antiqua*

que alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Oxon. duo. Jun. Lovan. marg. Isingr. edd. Parm. Vicet. Pulman. item Var. LL. ed. Antv. *aura* vel *aula* Med. pr. Vat. quart. *luit* Pat. *movit* Leid. pr. m. pr. *luit* vel *vomit* Put.—16 *Procumbunt* Put. Pat. Lov. m. sec. *Procumbit* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Procubuit* Oxon. sec. m. sec. *in duce* Vat. pr. Oisel. *cum duce* Leid. pr. *judice* vel *cum duce* Oxon. pr.—17 *aciejuncti* Var. LL. ed. Antv. *nec* Vat. quart. Pal. *non* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. duo Med. Lov. Jun. pr. *nec* vel *non* Oxon. sec. *obsidione* Vat. quart. Pat. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *seditione* Vatt. quatuor, Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Lov. Leid. sec. *deditione* Exc. Gevart. *seditione* vel *deditione* Reg. Ambr. pr. Moret. pr. *subacti* Moret. sec. *coacti* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *recati* Var. LL. ed. Antv. [*f. reducti*]—18 *Nec pereunt* Vat. pr. Farn. Mazar. Put. *Non pereunt* Oxon. pr. Ambr. sec. inc. Heins. *Ne pereant* vel *Non pereunt* Reg. *remi* pro *ritu* Pal.—20 *Perfecit* duo Vatt. Petav. pr. Med. quart. *Et fecit* Leid. pr. *Cum fecit* Leid. sec. Farn. Pric. Med. tert. Put. Petav. sec. Reg. m. sec. Pat. Tholos. Lov. Exc. Gevart. *servum* Moret. pr.—21 *demittitur* Med. tert. *arte* Pal. Pric. Rott. Tholos. *arce* duo Leidd. et quindecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *arte* vel *arce* Vat. pr. Med. sec. Reg. *arte tyranni* Petav. tert.—22 *prodidit* Jun. pr.—23 *fluitante* Mazar. Exc. Cod. Rhem. *mutante* Tholos. inc. Heins. Oisel. cum glossa *i. e. mutata. mutante* vel *nutante* Reg. Oxon. pr. *relicta* pro *reducta* Med. tert.—24 *defleta*

NOTÆ

ceu vomicam aliquam maturam, hoc est, satis putrefactam.

19 *Vulnere*] Dementia Eutropii aliorumque eunuchorum fracta est vulnere seu ictu rescripti Principis; sicque epistola fecit, quod bellum fecisset, Eutropium ejiciendo. Nempe Gainus seu Gaines infensus Eutropio, et impulsus a Stilichone, petit ab Arcadio, ut sibi iste dedatur. Eutropius fugit in templum tanquam in asylum. Inde per promissa educitur: relegatur in Cyprum: post mittitur Chalcedonem, et ibi interficitur.

21 *Arce*] Deturbatur ex fastigio rerum, ad quod vir effœminatus as-

Canitiem largo raram de pulvere turpat,
  Et lacrymis rugas implet, anile gemens:
Suppliciterque pias humilis prostratus ad aras
  Mitigat iratas voce tremente nurus.
Innumeri glomerantur heri, sibi quisque petentes
  Mancipium solis utile suppliciis.
Quamvis fœdus enim, mentemque obscœnior ore,
  Ira dabit pretium: pœna meretur emi.

revocata. Eutropius *deformat cinere multo canos* jam *paucos, et flens aniliter, replet rugas suas fletibus, et submissus advolutus religiose ad altaria sacra, mulcet verbis tremulis nurus indignantes. Domini infiniti congregantur, poscentes sibi quisque servum* Eutropium *aptum verberibus unis. Nam etsi turpis* est, *et* habet *animum turpiorem vultu, furor numerabit pecuniam; supplicium ejus meretur emi.*

Petav. tert. *defectam* Lov. *defletam* vel *dilectam* Ambr. pr. *linquit* duo Med. inc. Heins. *liquit* Med. sec. Thuan. Bonon.—25 *Caniciemque aram* duo Vatt. *largo raram* duo Med. Put. Petav. pr. Pat. Ambr. sec. Moret. sec. Lov. inc. Heins. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *raram largo* Vat. pr. Farn. Pric. Rott. Oisel. Vicet. Parm. Isingr. Gryph. Colin. Raphel. *largam raro* Med. sec. Petav. sec. Ambr. sec. Tholos. Exc. Gevart. *raram raro* Vat. quart. Exc. Læti. *large raram* Vat. quint. *largo raram* vel *raro largam* Reg. duo Oxon. *rarus* Voss. *de pulvere* Vat. Livin. *de* abest Oisel. *se pulvere* Florent. m. pr. *tam pulvere* Oxon. pr. *jam pulvere* vet. Gyr. Vat. Livin. Leid. pr. Med. tert. *tam* vel *de pulvere* Vat. pr. Reg. *jam* vel *tum* leg. Heins. *turbat* Farn. *carpit* vel *spargit* Med. sec. *carpit* marg. Isingr. *lavit* Med. sec. et al. —27 *Suppliciumque* Pat. *Suppliciisque* Vat. quint. *Suppliciterque* vel *Simpliciterque* Put. *substratus* duo Leidd. et Petav. Vat. sec. Farn. Med. tert. Thuan. Bonon. Pat. Moret. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *subtractus* Med. sec. *prostratus* vel *substratus* Pric. Put. Oxon. sec. *subsistit* marg. Isingr.—28 *iratus* Var. LL. ed. Antv.—29 *Innumeri* Exc. Læti. *Innumerum* Pat. ed. Vicet. *In numerum* Pric. et vet. Cod. teste Heinsio, qui ascripserat locum Lucani Lib. II. 111. 'In numerum pars magna perit.' *potentes* Vat. pr.—30 *Mancipii* Rott. *vivere* pro *utile* Ambr. pr. Sched. Gud. *principiis* pro *suppliciis* Rott.—31 *fidus* Mazar. *emi* Pal. *obscurior* Vat. pr.—32 *dabat* Vat. pr. Pal. Farn. *dabit* Reg. Oxon. pr.

NOTÆ

cenderat. Alii legunt *arte fœminea*, quod Eudoxia Augusta ab Eutropio offensa Pulcheriam et Arcadiam filiolas in sinu gerens, conquesta sit coram Imperatore Arcadio, de istius miseri impudentia; quæ ipsi minabatur eam se ad suos esse reducturum, quod non nisi filias pareret.

27 *Pias aras*] Aras Christianorum, ad quas fugerat; et quibus se indignum præstiterat; cum eo adduxisset Arcadium, ut vetaret, ne quis ad Ecclesiam confugeret.

28 *Iratas*] Indignantes tale monstrum.

32 *Ira*] Ira dabit pecuniam, fa-

Quas, spado, nunc terras, aut quem transibis in axem?
  Cingeris hinc odiis, inde recessit amor.
Utraque te gemino sub sidere regia damnat:
  Hesperius nunquam, jam nec Eous eris.
Miror cur, aliis qui pandere fata solebas,
  Ad propriam cladem, cæca Sibylla, taces?
Jam tibi nulla videt fallax insomnia Nilus:
  Pervigilant vates nec, miserande, tui.
Quid soror? audebit tecum conscendere puppem,
  Et veniet longum per mare fida comes?

O *Eunuche, in quas nunc transgredieris terras, aut quam in regionem? Hinc circumdaris odiis, inde amor abiit. Aulæ duæ condemnant te, sub duobus Imperatoribus: jam nunquam eris occidentalis, nec Eous. Admiror, cur* tu, *qui consueveras aperire futura ceteris, sileas in calamitate tua,* velut *Sibylla muta. Jam Nilus vanus nulla cernit somnia, neque harioli tui vigilant* tibi, o *miser. Quid soror* tua facit? An *audebit ascendere navim tecum, et socia fidelis sequetur per*

Put. m. sec. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Lov. tres Petav. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. sec. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. *dabit* vel *dabat* Oxon. sec. *pœna* Exc. Lucens. pr. et Læti. *lingua* ed. Vicet. *pœna* vel *lingua* Exc. Pat. rec.—33 *Quo spado* Rott. *transibit* duo Vatt. Pric. m. pr. Tholos. Ambr. pr.—34 *hoc odiis* Jun. pr. *hic odiis* Put. *resistit* Ambr. tert.—35 *te sidere* Med. tert. *sub gemino te sidere* Thuan. *regio gemino sub sidere* duo Vat. Pric. *damnet* Jun. pr.—36 *Hesperium* Vat. pr. m. pr. *numquam* vel *nusquam* Oxon. sec. *erit* Petav. tert.—37 *quæ* Thuan. Moret. pr. Oxon. sec. Petav. tert. *facta* Pric. *solebat* Jun. pr.—38 *tabem* Jun. pr. qui et *tecta* pro *cæca* exhibet. *taces*, sine nota interrogationis, Exc. Gevart.—39 *jam quia nulla fides fallax ad somnia visus* Med. tert.—40 *Provigilant* ambo Moret. *Pervigil aut* Vat. sec. *Nec vigilant* vel *Pervigilant* Oxon. pr. *Nec* vel *Nunc* vel *Pervigilant* Reg. *nec miserande* Pal. *nunc* Moret. sec. Exc. Gevart. *non* duo Vatt. Farn. Petav. pr. vet. Gyr. *nec* vel *nunc* Leid. sec. *jam* Vat. pr. et tert. Leid. pr. Rott. Florent. Mazar. Put. m. sec. Ambr. sec. *miseranda* Moret. pr. *tibi* pro *tui* Exc. Lucens. sec.—41 *Quod* Reg. *Quid? soror* quatuor Vatt. Ambr. sec. qui et *ardebit*. *tecumne adscendere* Ambr. tert. *navem* Vat. quint. *puppim* vet. Gyr. Florent. Med. sec. et Claver. *puppes* Pric. Oxon. pr.—42 *veniat* Med. quart. *tecum*

NOTÆ

cietque ut ematur ipsa pœna; hoc est, homo pœna supplicioque mulctandus.

35 *Utraque regia*] Constantinopolitana et Romana.

Gemino sub sidere] Sub Arcadio et Honorio, qui tanquam duo astra Orientem et Occidentem regunt.

37 *Aliis qui pandere fata solebas*] Dum referebat oracula Ægyptiorum. Supra lib. I. in Entrop. vs. 312. et 313.

38 *Cæca Sibylla*] Vocat et Eutropium Sibyllam, quod esset vetulæ simillimus.

39 *Insomnia*] Supra lib. I. in Eutrop. vs. 312.

41 *Soror*] Uxor, quam Eutropius habebat ut sororem.

An fortasse toros eunuchi pauperis odit,
  Et te nunc inopem dives amare negat?
Eunuchi jugulum primus secuisse fateris:
  Sed tamen exemplo non feriere tuo.
Vive pudor fatis. En quem tremuere tot urbes!
  En cujus populi sustinuere jugum!
Direptas quid plangis opes, quas natus habebit?
  Non aliter poteras Principis esse pater.
Improbe, quid pulsas muliebribus astra querelis,
  Quod tibi sub Cypri littore parta quies?
Omnia barbarico per te concussa tumultu.
  Crede mihi, terra tutius æquor erat.

mare longum? An forte odit thalamum eunuchi egeni, ipsa *locuples, et recusat nunc diligere te egentem?* Tu, o Eutropi, *confiteris primum* te *amputasse cervices eunucho, attamen non percutieris exemplo tuo. Vive ignominia fatorum. Ecce* iste, *quem tot urbes timuerunt! Ecce* iste, *cujus servitutem tot gentes tulerunt! Quare fles divitias* tuas *populatas, quas filius* tuus *possidebit? Non poteras aliter esse pater Imperatoris. Scelerate, quare feris sidera questibus fœmineis, quod requies parata* est *tibi sub ora Cypri? Omnia labefactata* sunt *per te bellis barbarorum. Crede mihi, mare securius erat* tibi, quam *terra. Jam non percelles Arme-*

pro *longum* Tholos. *tuta comes* Thuan.—43 *At* Med. sec. *choros* Leid. pr. Jun. pr. Thuan. Ambr. sec.—44 *vetat* Med. sec. *fugit* Moret. sec.—45 *primus jugulum* Vat. Livin. Ald. *primis* Var. LL. ed. Antv. *fateris* vel *probaris* Med. sec.—46 *meo* Vat. pr.—48 *En cujus* Exc. Lucens. pr. *Et cujus* Leid. sec. *Eunuchus* ed. Vicet. *Cujus tot* marg. Isingr. *populum* Jun. pr.—49 *Areptas* Jun. pr. *cur plangis* Pat. Ambr. pr. *quid natus* Exc. Læti.—50 *poteris* Jun. pr. Ambr. pr. Tholos.—52 *Quam* Jun. pr. *Quod* Vat. tert. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. duo Ambr. tres Petav. Tholos. Lov. Moret. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *Et* Leid. pr. *Quæ* Rott. Med. tert. *Quid* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. duo Oxon. Ald. Pulm. et al. edit. *sibi* Isingr. Gryph. *tuta* vel *parta* Med. sec.—53 *concessa* Oisel. *confusa* Farn. *percussa* Med. pr. Moret. sec.—54 *Crede tamen* Thuan. *terra* Vat. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. *erat* Florent. duo Leidd. et Med. Bonon. Pat. Tholos. Lov. m. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Gevart. *erit* Vat. sec. Pal. Farn. Put. Reg. Mazar. tres Petav. Ald.—

NOTÆ

46 *Non feriere*] Nam vita tibi relinquetur, 'Præbeat ut sensum materiemque malis.' Ovidius.

47 *Vive pudor*] Etiam vita tibi concedetur ad te torquendum, et ad fati pudorem.

49 *Natus*] Patricii dicebantur patres Imperatoris. Hinc irridet Eutropium patricium, cujus opes possidet Imperator, quem vocat Eutropii filium, quod ejus bonis succedat velut novus hæres et filius. Ceterum exules, et capitali judicio damnati, bona amittebant.

51 *Muliebribus querelis*] Instar fœminarum.

52 *Cypri*] Sacra Veneri est insula Cypros: et ideo jure homo effœminatus in hanc insulam mittitur.

53 *Barbarico tumultu*] A Barbaris per te accitis, bello excitato.

Jam non Armenios jaculis terrebis et arcu:
  Per campos volucrem non agitabis equum.
Dilecto caruit Byzantius ore Senatus:
  Curia consiliis æstuat orba tuis.
Emeritam suspende togam, suspende pharetram:
  Ad Veneris partes ingeniumque redi.
Non bene Gradivo lenonia dextera servit:
  Suscipiet famulum te Cytherea libens.
Insula læta choris, blandorum mater amorum;
  Nulla pudicitiæ cura placere potest.
Prospectant Paphiæ celsa de rupe puellæ;
  Solicitæ, salvam dum ferat unda ratem.
Sed vereor, ne te teneant Tritones in alto,
  Lascivas doctum fallere Nereidas:

nios telis et sagittis, non ages equum velocem per agros. Curia Constantinopolitana privata est ore caro Eutropii; *Curia fluctuat privata consiliis tuis. Depone vestem functam* officio, *depone pharetram, et revertere ad factionem artesque Veneris. Manus lenonis non recte famulatur Marti; Venus volens recipiet te servum. Insula* est *jucunda saltationibus, nutrix amorum tenerorum; nulla cura castitatis potest amari. Virgines Cypriæ aspiciunt ex saxis altis, anxiæ, donec aqua afferat navim* Eutropii *incolumem. At timeo, ne Tritones retineant in mari te, peritum decipere Nereides luxuriantes: vel* timeo ne *iidem venti, qui modo impediverunt*

55 *jaculo* Put. Pat. *crebresceret* pro *terrebis et* Med. tert.—56 *Et campo* Med. sec. *campum* Jun.—57 *Dilectoque caret* Lov. ex conjectura. *caret en* conjiciebat Heinsius.—59 *Et velitam* Moret. pr. *pharetras* Med. sec.—60 *ventris partes* Ambr. tert.—61 *lenonis* Moret. sec.—62 *Suscipiat* Vat. quint. Lov. m. pr. duo Petav. Voss. *Incipiet* Jun.—63 *Infula* Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *lecta choris* Reg. m. pr. *blanda* Jun. pr. *choris* vel *thoris* Reg. Oxon. pr.—65 *Casiæ* pro *Paphiæ* Vat. tert. *se sese* [*de sede*] Jun. pr. *puppe* duo Vatt. Med. tert. *capellæ* Vat. tert. m. pr.—66 *celsam* Pat. *deferat* Ambr. pr.—67 *ne te teneant* Med. pr.

NOTÆ

57 *Dilecto*] Ironicῶs, ut et multa alia. *Dilecto ore*, vel caro capite, vel amabili eloquentia Eutropii privatus est Senatus.

Byzantius] Byzantium seu Constantinopolis, urbs maxima ad Bosporum Thracium.

59 *Emeritam*] Emeritus est miles, qui functus est officio: hinc dicitur *emerita toga*, quæ post officium consulare deponenda est, et sic quodammodo officio suo functa est.

Suspende] Eorum more, qui arcus suspendebant, cum futuri erant inutiles.

62 *Cytherea*] Venus ab insula Cytheris, vulgo *Cerigo*.

65 *Paphiæ*] Sic dictæ ab urbe Papho, quæ est in insula Cypro.

67 *Tritones*] Monstra marina, eaque lasciva atque salacia.

Aut îdem cupiant pelago te mergere venti,
  Gildonis nuper qui tenuere fugam.
Inclyta captivo memoratur Tabraca Mauro:
  Naufragio Cyprus sit memoranda tuo.
Vecturum moriens frustra delphina vocabis:
  Ad terram solos devehit ille viros.
Quisquis adhuc similes eunuchus tendit in actus,
  Respiciens Cyprum desinat esse ferox.

effugium Gildonis, tentent te submergere mari. Tabraca illustris prædicatur, Mauro capto. Cyprus sit prædicanda naufragio tuo. Inutiliter implorabis obiens Delphinum portaturum te; *ille portat ad littus viros unos. Quicumque eunuchus vertit* se *ad facta paria, spectans Cyprum cesset esse crudelis.*

Put. Mazar. Pat. Ambr. pr. *teneant ne te* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Colin. Gryph. *in altum* Lov. Med. sec. *in æquor* Med. quart.—69 *Hac îdem* Pric. *cupient* Vat. tert. Med. sec. *rapiant* Med. tert. *demergere* Vat. quint. *jungere* vel *mergere* Oxon. pr.—70 *Gildoni* Rott. Med. sec. *fidem* Pat.—71 *veneratur* Tholos. *Tarbraca* Oxon. pr. *Trabaca* Var. LL. ed. Antv. *Maure* vel *Mauro* Petav. tert.—72 *fit* Vat. tert. Florent. Petav. tert. duo Oxon.—73 *Venturum* Lov. Tholos. Pric. Med. sec. m. pr. Vat. quart. inc. Heins. tres Petav. totidem Ambr. ed. Vicet. *Vecturum* vel *Venturum* Reg.—74 *terras* Pal. Pric. Med. pr. *mares* Sched. Gud. *deos* vel *viros* Med. sec.—75 *Eunuchus* Leid. pr. Exc. Lucens. sec. *Eunuchi* Leid. sec. et maxima pars Codd. Exc. Læti et Gevart. et ed. Vicet. *Eunuchus* vel *Eunuchi* Vat. pr. *tendet* inc. Heins. *ad actus* Vat. tert. ed. Parm. *in actus* Leid. sec. cum viginti quatuor aliis, Exc. Lucens. sec. et Gevart. Sched. Gud.—76 *Respiciat* Rott. Med. sec. *Despiciens* Med. quart.

NOTÆ

69 *Venti*] Amici Romanorum, inimici eorum qui rem Romanam pessumdare volunt.

71 *Tabraca*] Urbs Libyæ, ad quam deletus est Gildo Maurus.

73 *Delphina*] Ut illum invocavit Arion, et ab eo delatus incolumis.

XX.

CL. CLAUDIANI IN EUTROPIUM LIB. II.

ARGUMENTUM.

Eutropius pellitur, sed sero post tot præsagia. Irridentur decretus ipsi Consulatus, statuæ, uxor, secessus Ancyranus. Bellona et Mars hunc detestantur; Bellona a Marte impulsa, sub specie conjugis, Targibilum excitat ad monstrum vindicandum. Mox Targibilus, cui Phrygia assignata fuerat, desciscit a Romanis: vastat Phrygiam: dolet Cybele. Eutropius concilium cogit hominum vilium et gulosorum: hortatur ad bella. Leo Eutropii minister, lanificus quondam, armat, pugnat, deletur: plena omnia cladibus et rebellionibus. Omnes vindicem expetunt Stilichonem; ad id invitat illum ipsa Aurora.

Mygdonii cineres, et si quid restat Eoi,
Quod pereat, regni, certæ non augure falso
Prodigii patuere minæ; frustraque peracto
Vulnere monstriferi præsagia discitis anni.

O reliquiæ Phrygiæ, et si quid superest Imperii Orientis, quod evertatur, minationes veræ monstri cognitæ sunt prædictione vera, et plaga facta, cognoscitis

---

Excerpta Læti inscribunt, Cl. Claudiani V. *Cl. Liber V.* Petav. pr. *Insultatio in Eutropium. Liber de Depositione Eutropii. De depositione Eutropii gratulatur.* et manu recenti *Cl. Claudiani Liber II. in Eutropium Eunuchum.* in Vat. quarto erat simpliciter, *De Eutropio Consule.* et post *Incipit Epigramma sequentis Libri in Eutropium.* in Vaticano primo ante Prologum legitur *in eundem Eutropium liber secundus.* dein vero, *Incipit Liber III. in Eutropium.*
1 *Myldoniæ* Jun. pr. *proceres* Tholos.—2 *cum te* pro *certæ* Med. tert.—3 *pavere* Jun. pr. *peralto* Farn.—4 *mortiferi* Jun. pr. Farn. *præsagi* Jun. pr. *discimus* Vat. quint. *dicitis* Pat. Tholos. ed. Vicet. *ducitis* Farn. Jun. pr. Med. sec. m. pr. Lucens. sec. *duscitis* vet. Gyr. *discitis* vel *ducitis* Oisel.—

NOTÆ

1 *Mygdonii*] Phrygia, quæ et Mygdonia dicitur: quæ a Targibilo seu Tribigildo devastata fuerat per inertiam Eutropii.

2 *Non augure falso*] Eventus docuit non eos esse falsos augures, qui, Eutropio consule monstroso, mala multa eruptura prædicebant.

3 *Frustra*] Discitis id frustra, nam malo occurrendum erat.

4 *Monstriferi anni*] Anni qui Eutropium tulit consulem monstrosum.

Cautior ante tamen violentum navita Corum
Prospicit, et tumidæ subducit vela procellæ.
Quid juvat errorem mersa jam puppe fateri?
Quid lacrymæ delicta levant? stant omina vestri
Consulis: immotis hæsere piacula fatis.
Tunc decuit sentire nefas, tunc ire recentes
Detersum maculas. Veteri post obruta morbo
Corpora, Pæonias nequicquam admoveris herbas.
Ulcera possessis alte suffusa medullis,
Non leviore manu, ferro sanantur et igni,

inutiliter auguria anni monstrosi. Prius tamen nauta prudentior consulit Corum rapidum, et subtrahit carbasa tempestati imminenti. Quid prodest confiteri culpam, nave jam submersa? Quid fletus prosunt peccatis? mala *prodigiosa Consulis vestri* Eutropii *remanent: crimina remanent, fatis inconcussis. Tum oportuit persentiscere scelus, tum properare ad eluendam infamiam novam. Post viscera oppressa morbo longo, adhibueris frustra gramina Pæonia: ulcera inflammata profunde* in *medullis occupatis, curantur ferro et igne, dextra non parcente, ne cicatrix*

5 *Doctior* Moret. pr.—6 *Consulit* Pal. Med. pr. quod placebat Heinsio, qui ascripserat Ovid. l. I. de Art. Am. ‘ Consule de gemmis, de tincta murice lana, Consule de facie corporibusque diem.’ et l. I. Fast. ‘ Et visam primum consulit augur avem.’ sic *consulere exta* Virgilio. notaverat tamen *prospicere* cum accusativo construi, citans Salmas. ad Hist. Aug. p. 248. *timidæ* Vat. quart. Pric. Tholos. *tumidæ* vel *timidæ* Reg. Oxon. pr. *producit* Ambr. pr. *carinæ* Vat. sec. m. pr. Pat. *carinæ* vel *procellæ* Put. Pat.—7 *errorem* Florent. Reg. Mazar. Oxon. pr. *errores* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *mensa* Petav. sec. *cum puppe* Oisel.—8 *Quid* vel *Cum* Vat. pr. *dilecta* Jun. pr. *juvant* Pal. Pric. m. sec. duo Med. inc. Heins. Moret. pr. Ambr. sec. Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart. *levant* Vat. pr. *velant* Tholos. *lavant* Leid. pr. m. pr. *levant* vel *juvant* Oxon. sec. *omina* vet. Gyr. Vat. Livin. Oxon. sec. ambo Moret. Gesn. et ed. Bipont. *omnia* Oisel. Florent. duo Med. Thuan. Lov. duo Petav. *veri* Florent. Exc. Læti, ed. Parm. *nostri* Farn. Med. quart. inc. Heins. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *vestri* Lov. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—10 *vitare nefas* Pat.—11 *lacrimas* Farn. ambo Moret. Var. LL. ed. Antv. *maculas* vel *lacrimas* Oxon. sec. *tunc obruta* Jun. pr. *obluta* Leid. sec. m. pr.—12 *nequaquam* Put. *artes* Jun. pr. *herbas* vel *artes* Pric.—13 *Vulnera* Thuan. *Ultra* Pal. Med. pr. *Viscera* Florent. Bonon. *Vulnera* vel *Ulcera* Vat. tert. Put. *late* Moret. sec. *suffossa* Farn. *confusa* Tholos. *venenis* Pat. Put. m. pr.—14 *Num leviore* Pat. *ferro sanantur* apposite Ammian. l. XVII. p. 103. ed.

NOTÆ

6 *Tumidæ*] Imminenti, mox erupturæ.

8 *Lacrymæ*] Leniunt animum, sed non emendant noxam.

Omina] Mala ominosa, quæ prædicebantur, stant, hærentque; et piacula, seu crimina expianda, remanent.

12 *Pæonias*] Medicas a Pæone, seu Apolline; vel a medico præstante.

13 *Ulcera*] Virgilius: ‘ Continuo culpam ferro compesce, priusquam Dira per incautum serpant contagia vulgus.’

14 *Ferro et igni*] Ovidius: ‘ Cunc-

Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix.
Ad vivum penetrant flammæ, quo funditus humor
Defluat, et vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali. Truncantur et artus,
Ut liceat reliquis securum degere membris.
At vos egregie purgatam creditis aulam,
Eutropium si Cypros habet, vindictaque mundi
Semivir exul erit. Quis vos lustrare valebit
Oceanus? tantum facinus quæ diluet ætas?

statim emersura obducatur inutiliter. Ignes eunt ad vivum, ut humor noxius *effluat omnino, et venis purgatis sanguine vitiato, origo illa pestis emittatur. Etiam membra amputantur, ut partes reliquæ possint vivere secure. Sed vos putatis Regiam bene sanatam, si Cyprus teneat Eutropium: et* si *Eunuchus, ultio Orbis, exulat. Quid mare poterit purgare vos? Quæ sæcula eluent tantum scelus? Vix*

Lindenbr. *igne* Leid. pr. ambo Moret.—15 *Neu* Petav. sec. *noceat* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *coëat* leg. Heins. cum Barthio. *exitura* Vat. quint.—16 *Ad durum* Med. tert. *vinum* Leid. pr. *flammæ penetrant* Jun. pr. *penetrent* Oxon. sec. *qui* Jun. pr. *quo* Pal. Oisel. duo Med. inc. Heins. Mazar. Ambr. sec. Isingr. Var. LL. e marg. Parm. *q* Med. tert. *queis* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Moret. sec. Exc. Læti et Gevart. *quis* duo Leidd. Lov. Oxon. sec. Flor. Put. Thuan. Med. quart. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Exc. Lucens. pr. edd. Parm. Vicet. Junt. *q̃s* Var. LL. ed. Antv. *quo* vel *quis* Vat. pr. Reg. Petav. pr. et Oxon. *defluat humor Funditus* Ambr. pr.—18 *Arescat* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *Exundet* Oxon. pr. Vat. tert. Oisel. Florent. m. pr. Mazar. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *Exundet* vel *Arescat* Vat. pr. Put. Reg.—19 *liquidis* Vat. quart. Pric. Petav. pr. m. pr. *securum* Exc. Læti. *secure* ed. Vicet. *securo* leg. Heins. *vivere* quatuor Vatt. Pal. Farn. *degere* Vat. pr. Reg. Mazar. Vat. Livin. Oxon. pr.—20 *Et vos* Thuan. *traditis* Med. tert.—21 *Cyprus* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Cypros* Med. tert. Exc. Lucens. sec.—22 *erat* Exc. Gevart. *qui vos* duo Vatt. Rott. Oisel. *quid* Med. sec. m. pr. Pat. *non vos* duo Vatt. Med. quart. *nos* Put. Leid. pr. Oxon. sec. Exc. Gevart. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *valebat* Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart.—23 *diluat* Vat. quint. *diluit* inc. Heins. *destruet* Farn. *deluet* Var. LL. ed. Antv. in Leid. sec. glossa sequens erat, 'hoc sumtum est de libro Statii Achilleidos.'

NOTÆ

ta prius tentanda, sed immedicabile vulnus Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.'

15 *Ne noceat*] Alii legunt *coëat*, i. e. ne cicatrix non bene sanata coëat, servetque intus putredinem, quæ mox cum pernicie laborantis erumpat.

20 *Aulam*] Imperium Orientis.

21 *Vindictaque mundi*] Eutropius, de quo totus Orbis vindictam sumere deberet.

23 *Oceanus*] O populi Orientis, si totam maris aquam insumatis, non poteritis eluere maculam, quam in creando tali Consule suscepistis. Euripides de Oceano, κλύζει πάντα κακὰ, *eluit omnia mala.*

Induerat necdum trabeas; mugitus ab alto
Redditus: infernas rabies arcana cavernas
Vibrat, et alterno confligunt culmina lapsu.
Bacchatus per operta tremor Chalcedona movit,
Pronus et in geminas nutavit Bosporus urbes:
Concurrere freti fauces: radice revulsa
Vitant instabilem rursus Symplegada nautæ.
Scilicet hæc Stygiæ præmittunt signa sorores,
Et sibi jam tradi populos hoc Consule gaudent.

Eutropius *sumserat vestem* consularem, *cum boatus auditus* est *a Cœlo: ira secreta concutit antra Stygia, et montes concurrunt casu alterno. Motus furens per occulta* loca terræ *quassavit Chalcedonem, et Bosporus commotus est inter duas urbes. Angustiæ freti conflixerunt: nautæ effugiunt iterum Symplegades mobiles, fundamentis avulsis. Nimirum sorores infernæ spondent hæc, et jam lætantur,*

—24 *Induerant* Put. Bon. Pat. Oxon. sec. *nondum* duo Vatt. Rott. Petav. pr. *trabeas necdum* Pal. Med. pr. *ab alto* vet. Gyr. ed. Parm. et Vicet. *ab axe* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti, Lucens. pr. item Var. LL. e marg. Parm. *axe* vel *alto* Pat.—25 *Redditur* Pat. m. pr. Ambr. tert. *infernas* Vat. pr. Put. Bonon. duo Ambr. Oxon. sec. m. pr. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *inferno* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *inferno* vel *infernas* Lov. *Inferiore venit fragor auras ille supernas* Mazar. *rabies audita* Med. sec. *cavernis* Med. tert. *cavernæ* ed. Vicet.—26 *constringunt* Ambr. pr. Sched. Gud. *consurgunt* Med. quart. Mazar. in Med. tert. hic versus deest. —27 *Bacchatur* Reg. Oxon. pr. Petav. pr. *operta* Vat. quint. *opaca* Rott. Med. sec. Tholos. Ambr. pr. *operta* vel *opaca* Petav. tert. *movit* Moret. pr. —28 *Protinus et geminas* Pric. *nutavit* Moret. pr. Lov. Ald. ed. Plantin. *nutabit* Vat. pr. Oisel. *mutabit* Jun. pr. *mutavit* Vat. tert. Farn. Pric. Med. quart. Put. Bonon. Pat. Tholos. Oxon. sec. *Bosforus* Var. LL. ed. Antv. *urbes* Put. Petav. pr. *undas* vel *urbes* Reg. Oxon. pr.—29 *Occurrere* Pal. Farn. Var. LL. e marg. Parm. *fauces.* cum τελείᾳ στιγμῇ Med. sec. Petav. pr. *tellure* Reg. *radice* vel *tellure* duo Oxon.—30 *Vincant* Med. tert. *rursus* Farn. *rursum* Florent. Mazar. Ambr. pr. Vat. Livin. *rursus* vel *rursum* Reg. *Symplegade* Pal.—31 *hæc Stygiæ* Vat. pr. duo Ambr. Vat. Livin. *et Stygiæ* duo Leidd. et maxima pars Codd. Exc. Læti, Gevart. et Lucens. pr. ed. Vicet. Ald. Var. LL. e marg. et ed. Antv. *hæc* vel *et* Reg. *signa* Exc. Læti. *fila* Rott. *Stygii furores* vel *Stygiæ sorores* Pric.—32 *Sed sibi* Farn. Pat. *jam tradi* Rott. Exc. Læti et Lucens. pr. *mox tradi* ed. Vicet. Var. LL.

NOTÆ

26 *Alterno*] Montes, in sese invicem cadentes, confligunt alternatim, mutuo illo casu.

27 *Chalcedona*] Urbem e regione Constantinopolis, trans Bosporum Thracium. Hanc Megarenses condidere, cæcique dicti sunt, quod non potius oppositum littus, in quo est Constantinopolis, elegerint. Hic celebratum est 'Concilium Chalcedonium.'

28 *Nutavit*] Bosporus quasi dubitavit, cui se urbi addiceret, an Constantinopoli, an Chalcedoni.

30 *Symplegada*] Vid. lib. de bello Getico vs. 9.

Mox oritur diversa lues: hinc Mulciber ignes
Sparserat: hinc victa proruperat objice Nereus.
Hæc flagrant, hæc tecta natant. Quam, Numina, pœnam
Servatis sceleri? cujus tot cladibus omen
Constitit? incumbas utinam, Neptune, tridenti;
Pollutumque solum toto cum crimine mergas!
Unam pro mundo Furiis concedimus urbem.
Utque semel patuit monstris iter, omnia tempus
Nacta suum properant. Nasci tum decolor imber,

gentes dari sibi, sub *consule tali. Statim pestis varia prodit: hinc Vulcanus effuderat flammas: inde Neptunus emerserat obstaculis ruptis; hæ domus ardent, illæ submerguntur. O Dii, quid reservatis supplicium scelerato? Cui* homini data *suffragia emuntur tot calamitatibus? O Neptune, utinam incubes* cum *fuscina, et immergas terram purgatam cum scelere toto. Damus furiis urbem unam pro Orbe* expiando. *Et statim atque via semel aperta est prodigiis, omnia, invento tempore opportuno, festinant* exsurgere: *tum pluvia sanguinea* videtur, *et facies*

e marg. Parm. *hoc ordine* Rott. *ordine* vel *consule* Med. sec.—33 *hic Mulciber* Med. tert. *hinc* vel *mox* Oxon. sec. *Mulcifer* Exc. Lucens. sec. *ignis* Rott. —34 *hinc rupto* Leid. sec. *hic* Med. tert. *victa* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. tert. Mazar. Vat. Livin. *vincta* Exc. Lucens. sec. *victo* Vat. sec. Pal. Farn. Pric. Rott. Ambr. pr. *vincto* ed. Parm. *rapto* Farn. Ald. *rapta* vet. Gyr. *rupto* duo Vatt. Ambr. pr. Lov. m. sec. Exc. Pat. rec. *rupto* vel *victo* Petav. pr. *proruperit* Rott. *præruperat* Thuan. *procederat* Ambr. pr.—35 *Hæc...hæc* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Læti, Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—36 *Servastis* Moret. sec. *sceleri* Vat. Livin. *sceleris* Ald. et Colin. *cujus tot* Exc. Lucens. pr. *quovis* inc. Heins. ed. Vicet. *classibus* Var. LL. e marg. Parm. *fluctibus* Rott. unde *luctibus* rescribi jubet Heins. *omne* Thuan. *omnes* Jun. pr.—37 *incumbens* Rott. ed. Vicet. *incumbus* Exc. Lucens. pr.—38 *totum* Moret. sec. Oxon. pr. *cum toto* Oxon. sec. *tanto cum* Mazar.—39 *mundi* Lov. m. sec.—40 *furiis* Ambr. pr. *omnia* Vat. pr. Farn. Rott. Oisel. *omina* tres Vatt. Med. pr. Put. Petav. pr. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *ora* Oxon. pr. *ōmīa* Jun. pr.—41 *Nauta* Var. LL. ed.

NOTÆ

33 *Mulciber ignes*] Ignium eruptiones inter prodigia recensentur.

34 *Victa objice*] Geminatur *i* metri causa: *obex* sæpius ponitur in genere Masculeo; at olim dicebatur *hic et hæc obex:* unde apud Plinium, 'Nullæ obices:' et apud Virgilium ipsum, 'Ecce maris magna claudit nos objice pontus.' Sic enim legunt libri meliores.

36 *Sceleri*] Eutropio homini scelerato. Cicero: 'Scelus ac sacrilegium deprehensum est.' Id est, sceleratus et sacrilegus.

Cujus omen] Cujus consulatus ominosus, funestus, tantis calamitatibus constitit?

37 *Incumbas*] Applices te terræ cum aquis universis.

39 *Unam urbem*] Satis inclementer. Sed Romæ amatores oderant Constantinopolin, quæ non poterat crescere sine detrimento alterius. Virgilius: 'Unum pro multis dabitur

Infantumque novi vultus, et dissona partu
Semina: tum lapidum fletus, armentaque vulgo
Ausa loqui, mediisque feræ se credere muris.
Tum vates sine more rapi, lymphataque passim
Pectora terrifici stimulis ignescere Phœbi.
Fac nullos cecinisse Deos: adeone retusi
Quisquam cordis erit, dubitet qui partibus illis
Affore fatalem castrati Consulis annum?
Sed quam cæcus inest vitiis amor! omne futurum
Despicitur, suadentque brevem præsentia fructum,
Et ruit in vetitum damni secura libido;

portentosæ infantum, et fœtus dissimiles seminibus. Tum lacrymæ saxorum, et pecora passim ausa loqui, et belluæ audent *committere se urbibus mediis: tum vates abripi* cœperunt *sine exemplo, et corda furiosa undique ardescere* cœperunt *stimulis Apollinis horribilis. Concede nullos Deos prædixisse: an aliquis erit animi tam hebetis, qui* post *fœtus illos* monstrosos *dubitet annum Consulis eunuchi fore funestum? At quam cæcatus est amor* in *peccatis! futura omnia negliguntur, et præsentia ostendunt voluptatem exiguam, et cupiditas non*

Antv. Jun. pr. *Monstra* inc. Heins. Ambr. sec. *properant.* cum τελείᾳ στιγμῇ Ald. *nasci.* cum τελείᾳ στιγμῇ omnes Vatt. Farn. Pric. Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Put. Tholos. tres Petav. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *tunc decolor* duo Vatt. Farn. Rott. Moret. pr. Ambr. sec. Heinsius *discolor* conjicit *i. e. sanguineus.*—42 *dissona vultu* Med. tert.—43 *lapidis* Moret. sec. *tunc lapidum* duo Vatt. Farn. Rott. Moret. pr. Ambr. sec. *fluctus* vel *fletus* Leid. pr.—45 *Tunc vates* Vat. pr. Farn. Rott. Moret. pr. Mazar. Med. quart. *Tum* ed. Vicet. *sine lege* Med. tert. *lege* vel *more* Reg. *semota loqui* vel *sine more rapi* Med. sec. *passis* inc. Heins.—46 *terrificis* Med. quart. Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *sacrifici* Exc. Læti. *terrifici* duo Leidd. et plurima pars Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. Valer. Flacc. l. I. vs. 29. 'pecudumque per aras Terrifici monitus iterant.' *facifici* ed. Vicet. *fatifici* Parm.—47 *recinisse* Pal. *recidisse* Var. LL. ed. Antv. *retusi* inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *recusi* Leid. pr. Oisel. *remissi* Moret. pr. *retrusi* Vat. tert. Florent. duo Med.—48 *Quisquis* Farn. *erat* Moret. pr. *erit* vel *erat* Reg. *dubitat* Oxon. pr. *dubitet quis* Rott. unde *quin* leg. Heins. *ne* Jun. pr.—49 *constrati* Thuan. *castrati fatalem* Mazar. —50 *Sed quia* Oisel. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm.—51 *Respicitur* Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart. *præsagia* Pat. m. sec. *præsagia* vel *suffragia* Put. *præsentia* vel *præsagia* Vat. pr. et tert. *finem* Moret. pr.—52 *Irruit* Var. LL.

NOTÆ

caput.' Sic imminentia Reip. mala una aliqua victima se redimere atque avertere posse putabant.

45 *Sine more*] Sine exemplo, præter usum communem. Virgilius: 'Et raptas sine more Sabinas.'

50 *Quam cæcus*] Quam cæci sunt homines in amandis vitiis! Hæc amant, hæc fovent, et modo spes præsentis alicujus utilitatis affulgeat, futura omnia mala despiciunt.

52 *Damni secura*] Virgilius: 'Securus amorum Germanæ,' &c.

Libido] Cupiditas hominum cæcata

Dum mora supplicii lucro, serumque, quod instat,
Creditur. Haud equidem contra tot signa Camillo
Detulerim fasces, ne dum (pro sexus!) inerti
Mancipio, cui (cuncta licet responsa juberent,
Hortantesque licet sponderent prospera Divi)
Turpe fuit cessisse viros. Exquirite retro
Crimina, continui lectis annalibus ævi:
Prisca recensitis evolvite sæcula fastis:
Quid senis infandi Capreæ, quid scena Neronis
Tale ferunt? spado Romuleo succinctus amictu
Sedit in Augustis laribus: vulgata patebat
Aula salutantum studiis: huc plebe Senatus
Permixta, trepidique duces, omnisque potestas
Confluit: advolvi genibus, contingere dextram

solicita; dum credunt de peste *lucrari pœnam cunctatione, et* putant *remotum* id, *quod impendet. Non equidem contra tot prodigia dedissem consulatum* vel *Camillo, longe minus (pro sexus!) servo ignavo; cui indecorum fuit viros cedere, quamvis omnia oracula imperarent, et quamvis Dii exhortantes promitterent* res *secundas. Historiis perlectis, investigate scelera sæculorum omnium præteritorum, percurrite ætates antiquas fastis evolutis: quid simile producunt Capreæ senis obscœni* Tiberii, *quid theatrum Neronis? Eunuchus ornatus veste Romulea consedit in palatio Imperatoris. Regia promiscue aperiebatur officiis salutantum: senatus plebecula mixta, et ductores timidi, et magistratus omnes conveniunt.* Cœperunt *procidere*

e marg. Parm.—53 *suppliciique* Vat. pr. Oisel. *letho* Rott. *lucro est* Ambr. pr. Ms. Pulm.—54 *haud umquam* Moret. pr.—55 *Detulerim* Vat. Livin. *Detulerant* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *nedum* Exc. Lucens. pr. *necdum* Vat. tert. Put. Ambr. pr. Tholos. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *pro sexus* Vat. pr. Petav. tert. *inertis* Petav. sec.—56 *sibi cuncta* Petav. sec. *certa* conjiciebat Heins. *jubuntur* Jun. pr.—57 *duri* pro *Divi* Jun. pr. Med. sec.—58 *deos c. viros* Vat. pr. *cessasse* Jun. pr. *viris* Med. sec.—59 *Carmina* Moret. sec. m. pr. Exc. Læti. *longis annalibus* Exc. Pat. rec. *anni* Vat. quint. Flor. Reg. Oxon. pr.—60 *evolvunt* Pal. Med. pr. *scelera* Vicet.—61 *infantis* Farn. *infandæ* Pric. *certa Neronis* Rott. *cæna* Med. sec. m. pr. Jun. pr. Oxon. pr.—62 *fremit* Jun. pr. *refert* vetus liber, Ms. Pulm.—63 *angustis* Thuan. Mazar. Petav. sec. —64 *salutandum* Florent. *hinc plebe* Farn. Sched. Gud. *ac plebe* Vat. pr. Reg. Oxon. pr.—65 *urbisque potestas* Moret. pr.—66 *advolvit* Vat. sec. Rott. Med.

NOTÆ

specie boni præsentis, non solicita de futuro, fertur in vetitum; sperat se posse lucrari et evitare cunctando supplicium; aut quæ imminent, longe abesse putat.

55 *Pro sexus*] Pro sexus virorum! talia sinitis?

61 *Capreæ*] Insula ad oras Campaniæ, secessu Tiberii infamis, et vitiis infandis turpificata.

Scena] Theatrum Neronis, monstris famosum. Alludit forte ad Sporum,

Ambitus, et votum deformibus oscula rugis
Figere. Præsidium legum, genitorque vocatur
Principis, et famulum dignatur Regia patrem.
Posteritas, admitte fidem. Monumenta petuntur
Dedecoris, multisque gemunt incudibus æra
Formatura nefas: hæc judicis, illa togati,
Hæc nitet armati species: numerosus ubique
Fulget eques: præfert eunuchi Curia vultus.
Ac veluti caveant, ne quo consistere virtus
Possit pura locò, cunctas hoc ore laborant

ad genua, ambientes osculari manum, et candidati osculo constringere rugas turpes. Appellatur columen legum, et pater Imperatoris, et aula dignatur servum patrem! Nepotes, an *adhibebitis fidem? Pignora ignominiæ comparantur, et æra effictura* statuam *nefandam resonant* sub *incudibus plurimis: hæc effigies* Eutropii *judicis micat, illa togati, hæc armati. Eques multus splendet undique: Senatus ostentat imaginem eunuchi, et quasi metuerent, ne qua* in *parte virtus pura queat stare, co-*

quart. Put. Moret. sec. Oxon. sec. ed. Vicet. *contingere dextra* Petav. sec. *contexere* Rott. *contingere* vel *contexere* Med. sec. *contingere* vel *conjungere* Moret. sec.—68 *Jungere* Ambr. sec. *legis* Jun. pr. *Princeps* idem Jun. Rubenius in Epist. ad Heins. data ascripserat locum Philostorgii XI. 4. de Eutropio. Καὶ ἦν λοιπὸν πατὴρ ὁ εὐνοῦχος βασιλέως, ὁ μηδὲ τὸν τυχόντα παῖδα φῦναι δυνάμενος. —70 *ad monumenta parantur* conjiciebat Heins.—71 *multisque* Jun. pr. *mutisque* Leid. sec. m. sec. *multis regemunt* Ambr. sec. inc. Heins.—72 *hinc judicis, inde togati* Moret. pr. *his judicis ora togati, His nitet* conjiciebat Heins.—73 *Hinc nitet* Moret. pr. *Hæc nitet* triginta Codd. Exc. Lucens. sec. et Var. LL. e marg. Parm. *inique* pro *ubique* Jun. pr.—74 *profert* Leid. pr. *præsunt* Thuan. *perfert* leg. Heins.—75 *consistere possit Virtus* Pal. Med. pr. Ambr. pr. inc. Heins. *considere* Rott. *considere* vel *consistere* Med. sec.—76 *plura loco* Oisel. Ambr. sec. *plura nefas* Rott. *pulchra loco* Med. tert. *tuta* Pat. m. sec. *tura* Var. LL. ed. Autv. m. pr. *nefas* vel *loco* Med. sec. *hic ore* Med. tert.

NOTÆ

quem Nero transformare voluit in fœminam: vel ad ipsum Neronem, qui melior auriga, quam Imperator; quique tot monstrosas libidines excogitavit.

67 *Ambitus*] Homines ambientes contingunt dextram Eutropii, prensantque more candidatorum.

Votum] Homines voventes, desiderantes, candidati, et ad dignitatem aliquam se evehi ardentes.

68 *Figere*] Ut constringendo osculandoque fortius hominem, majora darent amicitiæ signa.

Genitor] Eutropius Patricius; et Patricii vocabantur patres Principis; ut dictum est in Prologo hujus libri.

70 *Monumenta dedecoris*] In Eutropii honorem comparentur effigies, statuæ, picturæ, et alia monumenta, quæ decorant viros, sed dedecorant Eutropium, eosque qui ista huic decernunt.

71 *Æra*] Simulacra ex ære et ex marmore decreta sunt Eutropio.

74 *Eques*] Eutropius effictus ut eques, fulget ubique; hoc est, habet multas statuas equestres.

Curia] Senatus ostentat imaginem

Incestare vias. Maneant immota, precamur,
Certaque perpetui sint argumenta pudoris.
Subter adulantes tituli, nimiæque leguntur
Vel maribus laudes: claro quod nobilis ortu
(Cum vivant domini), quod maxima prælia solus
Impleat, (et patitur miles?) quod tertius urbis
Conditor: (hoc Byzas, Constantinusque videbunt?)
Inter quæ tumidus leno producere cœnas

nantur polluere vias omnes hac facie. Oramus ut simulacra ista *remaneant inconcussa, et extent signa indubitata infamiæ sempiternæ. Subter inscriptiones blandientes, et laudes immodicæ etiam* pro *viris, notantur;* puta *quod illustris* sit Eutropius *origine spectata, cum Domini* ejus *vivant* adhuc; *quod unus perficiat certamina magna, et miles pugnet? quod tertius conditor urbis. Hoc Byzas et Constantinus aspicient? Inter quæ leno superbus* solet *trahere convivia in diem,*

hæc ora ed. Vicet. *hoc ære* duo Vatt. Florent. tres Med. Petav. pr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *hoc ore* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—77 *Instaurare* Oisel. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *Incestare* vel *Instaurare* Vat. pr. *non mota* Put. *precantur* Vat. quint.—78 *Cætera perpetui* Pat. *sunt* Pal. Med. pr. Petav. sec. inc. Heins. *furoris* Rott. *doloris* vel *pudoris* Florent. *furoris* vel *pudoris* Med. sec.—79 *Subtus* Vat. sec. Moret. pr. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. *adulantis* Exc. Gevart. *adorantes* Pat. *nimiumque* Jun. pr.—80 *Vel maribus* vel *Ut maribus* Reg. *quid nobilis* Exc. Læti.—81 *Conjurant* Thuan. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Convivant* Put. Petav. sec. Ambr. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. m. sec. *Cum vivant* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. et Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. *Cum vivam* Oisel. *Convivat* vel *Uniant* inc. Heins. *dominis* Vat. Livin.—82 *patrum* duo Vatt. Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Petav. pr. *patitur* duo Leidd. et octodecim alii, Exc. Schott. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *pariter* vel *patrum* Pric. *patitur* vel *patriæ* Med. sec. *qui* Exc. Læti. *quem* Med. tert. *conditor urbis Tertius* Ambr. pr. *orbis* Mazar. Pat. Leid. pr. m. pr. *urbis* vel *orbis* Ambr. sec.—83 *hæc* duo Vatt. Farn. Pric. Petav. pr. Moret. sec. *hinc* Thuan. *videbis* Pat. atque ita conjiciebat Heins.—84 *quæ* Reg. *quos* Rott. inc. Heins. duo

NOTÆ

eunuchi depictam inter virorum consularium imagines.

78 *Pudoris*] Dedecoris et ignaviæ eorum, qui talia servo Eutropio decreverunt.

79 *Subter*] In basi statuarum inscripti sunt tituli in laudem Eutropii, sed quæ assentationem servilem arguunt.

81 *Cum vivant domini*] Claverius legit, *conviva et Domini*, id est, Imperatoris, quasi Eutropium mensæ honore dignatus sit: qui summus est honor. Virg. 'Tu das epulis accumbere divum.' Quin et servus liber fiebat, si dominus eum mensæ suæ adhiberet.

82 *Impleat*] Quæ summa laus est præstantissimi Imperatoris, et Ducis et militis munus implere. Et hæc laus tribuatur et eunucho et servo! Quo non grassatur adulatio? Recte quidem ille Philosophus, inter animalia fera, tyrannus; inter mitia, adulator pessimus.

Tertius conditor] Primus Romulus, secundus Camillus, tertius Eutropius. Comparationem lepidam!

83 *Byzas*] Heros nobilis conditor

In lucem, fœtere mero, dispergere plausum
Emturas in vulgus opes, totosque theatris
Indulgere dies, alieni prodigus auri.
  At soror, et, si quid portentis creditur, uxor,
Mulcebat matres epulis, et more pudicæ
Conjugis eunuchi celebrabat vota mariti.
Hanc amat, hanc summa de re, vel pace vel armis,
Consulit; huic curas et clausa palatia mandat,
Ceu stabulum vacuamque domum. Sic magna tueri
Regna nihil? patiensque jugi deluditur orbis?
  Mitior alternum Zephyri jam bruma teporem
Senserat, et primi laxabant germina flores.

male olere vino, spargere in populum divitias, emturas favorem popularem, *et profundens opes alienas*, solet *vacare theatris* per *dies totos. Sed soror, et si qua fides adhiberetur monstris*, eadem *conjux* Eutropii, *deliniebat matres conviviis, et instar uxoris castæ peragebat* honores *votivos eunuchi conjugis. Diligit hanc, consultat hanc de negotiis magnis, vel* in *pace, vel* in *bello ; committit huic curas* suas, *et Regiam clausam, sicut præsepia, et Aulam inanem. Itane nihil* est *regere imperia? Itane mundus tolerans servitutis illuditur? Jam hyems lenior experta erat calorem*

Med. Thuan. Mazar. Ambr. sec. Moret. sec. *quæ* vel *quos* Pric. Florent. *tumidus leno* Moret. pr. Ald. *leno tumidus* Reg. *cœnas*, cum τελείᾳ στιγμῇ Moret. pr. Heinsius ascripserat, sic 'in lucem potare' Histor. Aug. p. 46. l. XL. et 'trahere cœnam in noctem' p. 36. l. XXXIX.—85 *fecere* Var. LL. Antv. m. pr. *plaustrum* Leid. pr. m. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Rott. Oisel. m. sec. Med. tert. Put. m. pr. duo Petav. Bonon. Pat. m. pr. Lov. m. pr. et emendatum *plapsum* Exc. Gevart. *plausu* Petav. pr. Ambr. sec. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *plausum* vel *plaustrum* Reg.—86 *Ituras* Vat. tert. *totisque* Petav. tert.—88 *portenti* Petav. sec. *portenti* vel *portentis* Reg.—89 *Mulcebant* Vat. tert. *cœnis* Jun. pr. *matris epulas* Oxon. sec. *et in ore* Lov. m. pr.—91 *de re summa* Jun. pr.—92 *hæc curas* Put. m. pr. *curas* vel *ceras* Vat. pr. *curas* vel *caussas* Med. sec. *clusa* Exc. Læti.—93 *viduamque* duo Vatt. Pric. Petav. pr. Exc. Pat. rec. *vacuamque* vel *viduamque* Reg. Oxon. pr.—94 *niti* pro *nihil* ed. Vicet. *nihil* vel *putat* Exc. Læti.—95 *Zephyris* Vat. sec. Pal. Med. pr. Mazar. Lov.—96 *germina* Vat. pr. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. pr. *gramina*

NOTÆ

Byzantii, quod ante *Ligos* vocabatur. Constantinus Imperator sedem posuit Byzantii, et suo nomine Constantinopolin appellavit.

85 *Fœtere mero, &c.*] Martialis : 'Nocturno fœtere mero qui credit Acerram, Fallitur; in lucem semper Acerra bibit.'

89 *Matres*] Fœminas illustres demulcebat epulis a marito suo in honorem Deorum ex voto peractis.

93 *Ceu stabulum*] Pro dedecus! Committit Aulam uxori, quasi committeret curam stabuli, aut domus, in qua nemo degeret: vel committit palatia seu magnificas suas domos, quæ vacuæ sunt filiis seu hæredibus.

95 *Alternum*] Teporem Zephyri redeuntem alternis vicibus.

Jamque iter in gremio pacis solenne parabant
Ad muros, Ancyra, tuos, auctore repertum
Eutropio, pelagi ne tædia longa subirent,
Sed vaga lascivis flueret discursibus ætas.
Unde tamen tanta sublimes mole redibant,
Ceu vinctos traherent Medos, Indumque bibissent.
  Ecce autem flavis Gradivus ab usque Gelonis
Arva cruentato repetebat Thracia curru.

redeuntem Favonii, et germina trudebant flores primos. Jamque in sinu pacis accingebant facere *viam solennem ad mœnia tua,* o *Ancyra,* viam *excogitatam* ab *Eutropio inventore, ne fastidia longa maris incommodarent, sed æstas vagabunda elaberetur mutationibus gratis: unde tamen revertebantur superbi tanto apparatu, quasi adducerent Medos captivos, et exhausissent Indum. Ecce autem Mars ab usque Gelonis flaventibus, redibat* in *agros Thraciæ, vectus curru sanguineo.*

Leid. pr. et septemdecim alii, et ed. Vicet. *germina* vel *gramina* Put.—97 *in genio* Tholos. *e gremio* Vat. pr. Oisel. *paucis* vet. Gyr. Leid. sec. m. pr. Bonon. Tholos. Med. quart. Exc. Lucens. sec.—98 *Ancyra* Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *Ancyrra* Med. tert. *Ansyra* Exc. Cod. Rhem. *Amphisa* Jun. pr. *Anphira* Leid. pr. Put. Thuan. Mazar. Var. LL. e marg. Parm. *Amphira* Leid. sec. et viginti quinque Codd. Exc. Gevart. *Anfira* Oisel. *Amphyra* Var. LL. ed. Antv. *actore* Leid. sec. duo Vatt. et Med. Pal. inc. Heins. duo Petav. et Ambr. Bonon. Tholos. Lov. Moret. sec. Oxon. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—100 *discursibus* Oisel. *decursibus* Farn. Florent. Petav. sec. *ætas* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Put. Pat. Tholos. *æstas* duo Leid. cum duodecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ætas* vel *æstæ* Vat. pr. Rott. Reg. Petav. tert. Lov.—101 *mole* Vat. pr. et sec. Pric. Rott. duo Leidd. Oxon. sec. inc. Heins. Put. Mazar. tres Petav. quatuor Med. Bonon. Pat. Tholos. Lov. tres Ambr. Exc. Gevart. Læti et Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Ald. item Var. ed. Antv. *laude* Vat. tert. Farn. *mole* vel *laude* Reg. *redirent* Petav. tert. m. sec.—102 *victos* tres Vatt. Pal. Med. pr. Thuan. Moret. sec. ed. Vicet. *vinctos* Exc. Lucens. pr. *victos* vel *vinctos* Reg. *Medios* Oxon. sec. *Indumque* Vat. pr. inc. Heins. Reg. duo Petav. Exc. Læti et Lucens. pr. *Indosque* Med. tert. *Tigrimque* Moret. pr. *Nilumque* Leid. pr. Vat. sec. Pal. duo Med. Thuan. Put. m. sec. Tholos. duo Ambr. Jun. pr. Moret. sec. ed. Vicet. *Indumque* vel *Nilumque* Lov. *subissent* Oisel.—103 *adusque* Reg. Jun. pr.—104 *repetebant* Vat. pr.

NOTÆ

97 *Solenne*] Quod fit singulis annis. Unde a quibusdam *solenne,* quasi quod fit solo anno.

98 *Ancyra*] Duæ sunt Ancyræ, altera in Phrygia; altera in Galatia, dicta Ancyra ab anchoris navium a Mithridate captarum; ἄγκυρα, *anchora.*

Repertum] Eutropius, deliciarum artifex, auctor fuit, ut voluptatis causa in urbe Ancyra æstas ageretur; sicque æstas, his velut discursibus ac mutationibus lenius jucundiusque flueret.

99 *Pelagi tædia*] Ne mare incommodum foret Constantinopoli manentibus.

100 *Vaga ætas*] Quæ velut vagabunda est, dum alius et alius subinde locus amœnior mutatur.

103 *Gelonis*] Gelones vel Geloni, populi sunt interioris Scythiæ, iique bellicosi, Martique cari.

104 *Thracia*] Ibi natus creditur Mars, ob gentis ferociam.

Subsidunt Pangæa rotis, altæque sonoro
Stridunt axe nives: ut vertice constitit Hæmi,
Fœmineasque togas pressis conspexit habenis,
Subrisit crudele pater, cristisque micantem
Quassabat galeam, tunc implacabile numen
Bellonam alloquitur, quæ sanguine sordida vestem
Illyricis pingues pectebat stragibus hydros:
Necdum mollitiæ necdum, germana, mederi
Possumus Eoæ? nunquam corrupta rigescent
Sæcula? Cappadocum tepidis Argæus acervis

Mons *Pangæus deprimit se* sub *rotis, et nives profundæ gemunt* sub *axe sonanti. Statim atque stetit* in *culmine Hæmi, et loris compressis, videt vestes muliebres; pater* Mars *subrisit atrociter, et concutiebat cassidem fulgentem jubis. Tunc affatur Bellonam Deam inexorabilem, quæ fœdata cruore depectebat colubros saginatos cædibus Illyriæ: Nondum adhuc,* o *soror, nondum valemus reprimere luxum Orientis? Sæcula depravata nunquam severiora fient? Argæus fumat cumulis calidis*

Bactria Mazar. *cursu* Leid. pr. et octo alii, item Exc. Cod. Rhem.—105 *Plangæa* Exc. Gevart. *alteque* Reg. Thuan. Mazar. tres Petav.—106 *ut vertice* Vat. Livin. Med. sec. Exc. Lucens. sec. *et* Leid. sec. Vat. sec. Pal. Put. duo Petav. tres Med. Tholos. duo Ambr. Bonon. Lov. Var. LL. e marg. Parm. Ald. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ut* vel *et* Vat. pr. *ut* vel *qui* Florent.—107 *compressit* Farn. Put. Pat. m. pr. Oxon. sec. *contexit* Lov. m. pr. *complerit* Exc. Cod. Rhem.—108 *Subsidit* Oxon. pr. *tristisque* Farn. Pric. Rott. *cristisque* Leid. pr. Oxon. pr. Jun. pr. Pal. inc. Heins. Thuan. Mazar. Petav. pr. Moret. et Ambr. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Med. tert. et omnes Vatt. Sched. Gud. Exc. Læti. *cristisque* vel *tristisque* Reg.—109 *Quassavit* duo Vatt. Farn. Oisel. Med. tert. Vat. Livin. item Claver. ex ed. Raphel. et sic Isingr. *Quassabat* duo Leidd. cum viginti aliis, Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. Ald. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Concussit* Moret. pr. quod placere visum Heinsio, qui ascripserat: sic Ovid. 'Concutiens illustre caput.' *impacabile* Pric.—110 *Bellonem* Florent. *Bellona* Jun. Var. LL. ed. Antv. *aggreditur* Mazar.—111 *pinguis* Petav. sec. *pinguis plectebat* Var. LL. ed. Antv. *cladibus* edd. vett. *pectebat* Exc. Læti. *spectabat* Oisel. Med. tert. Mazar. *pectebat* vel *pascebat* Ambr. sec. *spectabat* vel *placabat* Vat. pr. *vertice crines* Jun. pr. *stragibus* duo Leidd. et omnes melioris notæ Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *angues* Ambr. sec.—112 *Nondum* Petav. pr. *mollitiem* ed. Vicet. et Parm. *videri* Jun. pr. *Eoæ?* cum signo interrogandi, Moret. pr. duo Ambr.—113 *necdum corrupta* inc. Heins. *rigescunt* Pric. Bonon. Pat. Ambr. pr. *rigescent* Ambr. sec. *pigescunt* Vat. tert.—114 *Secula?* cum interrogandi nota, Florent. Moret. pr.

NOTÆ

105 *Pangæa...Hæmi*] Sunt montes Thraciæ.

107 *Fœmineas*] Delicatas, quas gerebat effœminatus Eutropius.

111 *Illyricis*] Illyria est regio ad oras maris Adriatici, sed tum fœda stragibus, quas Gothi edebant.

112 *Mollitiæ*] Semper molliores extiterunt populi Orientis. Lucanus: 'emollit gentes clementia cœli.'

113 *Rigescent*] Virilem severitatem induent.

114 *Argæus*] Mons altissimus Cappadociæ, ex Strab. *Orontes* vero est fluvius Cœlesyriæ, et Syriæ. De hoc fluvio jam sæpe dictum est.

Æstuat: infelix etiamnum pallet Orontes.
Dum pereunt, meminere mali: si corda parumper
Respirare sinas, nullo tot funera sensu
Prætereunt, tantique levis jactura cruoris:
Aspicis obscœnum facinus? quid crinibus ora
Protegis? en quales sese diffundit in actus
Parva quies! quantum nocuerunt otia ferri!
Qui caruit bellis, eunucho traditur, annus.
Actum de trabeis esset, si partibus una
Mens foret Hesperiis: rueret derisa vetustas,
Nullaque calcati starent vestigia juris,
Ni memor imperii Stilichon, morumque priorum
Turpe relegasset defenso a Tybride nomen,

Cappadocum cæsorum; *Orontes infortunatus etiam nunc timet. Recordantur* tantum *cladium, dum sentiunt* eas. *Si permittas pectora* eorum *respirare tantisper, tot cædes evanescunt absque ullo sensu, et damna sanguinis tanti levia* sunt. An *vides scelus turpe? Quare velas faciem* tuam *capillis? En qualia in facta requies modica luxuriat! Quantum obest cessatio armorum! Annus expers præliorum datur* regendus *eunucho. Trabeæ periissent, si animus idem fuisset Aulæ Occidentis: antiquitas illusa caderet, et nulla remanerent signa legum contemtarum, nisi Stilicho memor majestatis, et morum priscorum, expulisset* longe *a Tybride*

duo Ambr. *Secula Cappadocum?* Vat. sec. Put. *scelera* Vicet. *trepidis* Med. quart. *Argæus* f. *Ægæus* ed. Parm. ex conjectura.—115 *etiamnunc* tres Vatt. Pal. Farn. Ald. Vicet. et al. *etiamnum* Oxon. pr. *etiamnon* Vat. tert. Reg. Ambr. sec. *Euntes* Jun. pr.—116 *sed corda* Vat. quint.—117 *sinam* Moret. pr. —118 *Prætereant* conjiciebat Heins. *antiqua* Vat. Livin. *tantique* vel *antiqua* Vat. pr. et tert.—119 *Adspicis* vel *Respicis* Vat. pr. *quid protegis ora Crinibus* Med. quart.—120 *en quales* duo Leidd. duo Ambr. ambo Moret. tres Med. totidem Petav. Oxon. pr. Pat. Lov. Tholos. Mazar. Reg. Put. Thuan. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *heu quales* vulgo. *diffundit* Vat. pr. et sec. Pal. Farn. Rott. Oisel. *defundit* Put. Lov. *defendit* Ambr. tert. *diffudit* Jun. pr. Vat. Livin. *diffundat* Vat. tert. Pric. Petav. pr. Moret. sec. atque ita legebat Heinsius. *artus* Vat. tert. Rott. Put. m. sec. Reg. m. pr.—121 *Prima* Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart. *Prava* Med. quart. *secula ferri* Put. m. pr. *fœdera* Pat. m. pr. *otia* vel *secula* Vat. pr. *mundo* Ambr. pr. *ferro* conjiciebat Heins.—122 *Quid* Farn.—123 *Auctum* Jun. pr. *de patribus esset. si patribus* Vat. tert.—124 *delusa* Ambr. pr. *diversa* Med. tert. *decepta* Vat. quint. *detrusa* Jun. pr. *delusa* vel *derisa* Vat. quart.—125 *ruris* Var. LL. ed. Antv.—126 *Ne* Tholos. *Stilico* Vat. sec. *Stilichon* Exc. Læti. *morisque* Thuan. *morumque* omnes Vatt. Farn. *morumve* Mazar. —127 *defenso a Thybride* Vat. pr. et tert. Oisel. Put. Reg. Mazar. Jun. Oxon. et Leid. pr. *defensa a Tibride* Raphel. *defenso Thybride* Leid. sec. Lov. Oxon.

NOTÆ

119 *Obscœnum*] Scelus importunum, male ominosum in Eutropio facto consule.

120 *Protegis*] Quid tegis ora crinibus præ pudore?

Intactamque novo servasset crimine Romam.
Ille dedit portum, quo se pulsata referret
Majestas Latii, deformatæque secures:
Ille dedit Fastos, ad quos, Oriente relicto,
Confugeret sparsum maculis servilibus ævum.
Quam similes hæc aula viros! (ad mœnia visus
Dirige) num saltem tacita formidine mussant?
Num damnant animo? plaudentem cerne Senatum,
Et Byzantinos proceres Graiosque Quirites.
O Patribus plebes, o digni Consule Patres!
Quid, quod et armati cessant, et nulla virilem

propugnato nomen infame, et conservasset Romam immunem a scelere recenti. Ille Stilicho *concessit refugium, quo majestas Romana expulsa, et secures violatæ redirent; ille concessit fastos, ad quos, Oriente deserto, sæcula redirent infecta ignominia servili. Hæc Regia* Orientis *quam pares habet homines! Converte oculos ad urbem,* o Bellona: *num saltem dissimulant metu secreto? Num condemnant secum* Eutropium? *Vide Curiam blandientem, et primores Constantinopolitanos, et cives Græcos. O plebs* digna *Senatoribus! O Senatores digni Consule* tali!

sec. ambo Moret. Ald. Exc. Gevart. Vicet. Parm. Junt. Colin. Gryph. *defenso Tibride* Gesn. et ed. Bipont. *defenso a Tibride* Heins. *Tybride* Var. LL. ed. Antv. *Tibure* Mazar. *referret* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. —129 *referrent* Oxon. sec. m. pr.—130 *deformataque* Voss. et ita edidit Isingr.—131 *fastos* tres Med. Put. Reg. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *fasces* Thuan. Ald. *ad quas* Thuan.—132 *sparsim* Med. sec.—133 *aura* Jun. pr. *habet aula* Livin. et Barth. curis posterioribus. *hæc aula viros* Florent. cum glossa, *sc. habet. rursus* pro *visus* Jun. pr.—134 *Derige* Exc. Lucens. sec. *non saltem* duo Vatt. Rott. Florent. Med. quart. Thuan. Ambr. pr. tres Petav. ed. Parm. et Vicet. *nunc* Leid. pr. et octodecim alii, item Exc. Læti.—135 *Non damnant* tres Vatt. Farn. Rott. Petav. tert. *Nec* inc. Heins. *Num* Med. pr. Petav. sec. Exc. Lucens. pr. et Gevart. ex conjectura. *Nunc* Leid. pr. et quindecim alii. *Dum* Vat. Livin. *Non* vel *Ut* Exc. Pat. rec.—136 *Græcosque* Reg. Oxon. pr. *aliosque* Ambr. pr.—138 *Quidquid* Jun. pr. Petav. sec. *cessent* Med. tert. *multa* Vat. quint. *virilem* Mazar. Ambr. pr. inc. Heins. Exc. Gevart. *virilis*

NOTÆ

128 *Intactam Romam*] Ergo Eutropius non admissus consulatui Romæ.

130 *Majestas*] Imperii Romani auctoritas.

133 *Similes*] Effœminatos instar Eutropii.

136 *Graios Quirites*] Quirites sunt proprie Romani, sed ironice vocat Græcos, qui adulabantur Eutropio: Græci enim parasiti et adulatores habiti. Juven. 'Græculus esuriens in cœlum, jusseris, ibit.' Quid quod *Quiritum* vox designat inertes; unde cum Julius Cæsar veteranos cum minis missionem et præmia flagitantes *Quirites* appellasset, ipsi statim responderunt se esse *milites*, hoc est fortes et generosos.

137 *Plebes*] Dicitur plebs et plebes. Lucanus: 'Nescit plebes jejuna timere.'

138 *Nulla ira*] Nulla ira reminisci-

Inter tot gladios sexum reminiscitur ira?
Huccine nostrorum cinctus abiere nepotum?
Sic Bruti despectus honos? ignosce parenti,
Romule, quod serus temeratis fascibus ultor
Advenio. Jam jam largis hæc gaudia faxo
Compensent lacrymis. Quid dudum inflare moraris
Tartaream, Bellona, tubam? quid stringere falcem,
Qua populos a stirpe metas? Molire tumultus:
Excute delicias. Thracum Macetumque ruinæ
Tædet, et in gentes iterum sævire sepultas.

Quid, quod etiam armati feriantur, et nullus furor inter tot arma recordatur sexus sui? *Huccine vestes posterorum nostrorum evanuerunt? Siccine decus Bruti contemtum* est? o *Romule parce* Marti *patri* tuo, *quod adveniam* etsi *tardus vindex, fascibus violatis. Mox ego perfecero, ut largi fletus occupent hanc lætitiam.* O *Bellona quare jampridem cunctaris animare buccinam infernam? Quare* cunctaris *vibrare falcem, qua gentes funditus exscindas? Excita bella, dissipa luxum. Pertæsum est cladis Thracum et Macedonum, et* tædet *furere rursus contra populos*

Leid. pr. et viginti alii, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *viriles* Pat. Petav. tert. *viriles* et emendatum *virilis* Oxon. sec. *viriles* vel *virilis* Vat. pr. Lov.—139 *quot gladios* Oxon. sec. m. pr. *gladio* Farn. *sexum* Put. Reg. Thuan. duo Petav. *sexus* Moret. pr. Oxon. sec. *sexum* vel *sexus* Lov. —140 *cunctis* vel *cinctus* Reg. *habuere* Med. quart.—141 *honor* Ambr. pr. Farn. Jun. pr.—142 *sexus* Oxon. Var. LL. ed. Antv. *temeratis* Exc. Lucens. pr. *remeatis* ed. Vicet.—143 *Advenio* Vat. Livin. *Adveniam* Ald. *laxis* Ambr. pr. Jun. pr. Sched. Gud.—144 *Compensant* Med. quart. *Compescent* Jun. pr. Pric. Mazar. m. pr. *quid* vel *quo* Put. *ludum* pro *dudum* Vat. tert. m. pr.—146 *Quin populos* Petav. sec. *metas* Leid. pr. Vat. pr. et tert. duo Med. Put. Petav. pr. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *metis* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Petav. pr. m. pr. *metos* Var. LL. ed. Antv. m. pr. et *metas* a m. sec. *meos* Leid. sec. cum undecim aliis. *meos* vel *metis* Reg.—147 *delicias.* cum τελείᾳ στιγμῇ duo Med. Thuan. Mazar. Petav. tert. inc. Heins. *Macetumque* Rott. Oisel. duo Med. Put. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. Lov. Vat. Livin. Oxon. et Leid. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *Macedumque* Ambr. pr. duo Vatt. Farn. Pric.—148 *sævire* Petav. pr. m. pr. *servare* Put. m. sec. *servire* Rott. Lov. Oxon. et Leid. sec. *sepultas* Ambr. pr. Lov. Put. m. pr. *repulsas* Vat. tert. Oisel. Bonon. Pat. Oxon. sec. *sepultas* vel

NOTÆ

tur sexum; id est nullus sexus nobiles et generosas iras induit.

140 *Cinctus*] Siccine vestes a Romanis gestatæ exulant, abeunt, dum Eutropius gerit vestes fœmineas?

141 *Bruti*] Qui post ejectos Reges primus gessit consulatum. De hoc supra.

Ignosce parenti, Romule] Sic Mars alloquitur Romulum filium; dolet enim quod non punierit Eutropium.

148 *Gentes sepultas*] Tædet tot bella in Thracia gerere: hoc dictum propter Gothos, qui multas in Thracia strages excitabant.

Damna minus consueta movent. Trans æquora sævas
Verte faces: aliis exordia sume rapinis.
Non tibi Rhiphæis hostis quærendus ab oris:
Non per Caucasias accito turbine valles
Est opus. Ostrogothis colitur mixtisque Gruthungis
Phryx ager: hos parvæ poterunt impellere causæ
In scelus: ad mores facilis natura reverti.
Sic eat: in nostro quando jam milite robur
Torpuit, et molli didicit parere magistro:
Vindicet Arctous violatas advena leges;

mortuos. Jactura minus ordinaria commovet: converte tædas crudeles trans maria. Cape initia ab *latrociniis aliis. Non tibi hostis exquirendus* est *ex regionibus Rhiphæis: non indiges tempestate accersita per valles Caucasi. Campus Phrygius tenetur* ab *Ostrogothis et Gruthungis permixtis: causæ exiguæ valebunt excitare illos ad crimen: indoles* propria *facilis* est *redire ad feritatem. Ita sit: quoniam vis jam clanguit in militibus nostris, et didicit obedire rectori effœminato: externus*

repulsas Vat. pr. Petav. tert.—149 *sæva* Ambr. sec.—150 *incendia* Moret. pr. *exordia* vel *primordia* Vat. pr. *rapinas* Vat. tert. m. pr.—151 *Non* vel *Nunc* Oisel. *hostis* Exc. Lucens. pr. *hospes* ed. Vicet. *in oris* Exc. Læti, Thuan.—152 *angusto* Rott. *excito* conj. Heins.—153 *Ostrogonis* Med. quart. Put. Pat. inc. Heins. *Ostrogogis* Med. pr. *Ostrogothis* Lov. Exc. Gevart. *Obstrogothis* Var. LL. ed. Antv. *Ostrogetos* Oisel. *Astrogotis* Mazar. *Astragetis* Thuan. *Antrogonis* Moret. pr. *Otrhysiis* Jun. pr. *Grutungis* vet. Gyr. Med. quart. *Gruthungis* Leid. pr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Gritungis* Med. tert. *Grutugis* ed. Vicet. *Grotunnis* Vat. sec. Farn. Med. pr. inc. Heins. Put. Reg. Oxon. pr. Ambr. et Moret. pr. Var. LL. e marg. Parm. m. sec. *Gruthunnis* tres Vatt. Pal. Oisel. Petav. pr. Mazar. *Grothunnis* Florent. *Grotundis* Med. sec. *Grothundis* Pric. Rott. *Grutundis* Oxon. sec. *Glutondis* Lov. *Grucondis* Exc. Gevart. *Gruthondis* Bonon. Moret. sec. *Grocomis* Thuan. *Gruthongis* Tholos. Ambr. sec. *Grotongis* Vat. quint. *Gruthendis* Petav. tert. *Grutunnis* Jun. pr. Vat. Livin. *Gratodis* Var. LL. ed. Antv. *Grutundis* et emendatum *Grutongis* Leid. sec. *Gruthungis* et m. sec. *Gothynnis* Exc. Læti. *Gothongis* Exc. Cod. Rhem. postea semper *Grothungi.*—154 *Phryx Geticos parvæ* Vat. sec. Pal. Med. pr. item Ambr. *Getas* Med. tert. *Gothos* ed. Parm. *Phryx Geticos* vel *Phryx ager hos* Lov. *thos* deest in Vat. quart. et quint. *et parvæ* Moret. sec.—155 *Ad scelus* Vat. tert. *En scelus* Vat. pr. *in mores* Ambr. pr. *et* vel *ad mores* Reg.—156 *Sic eat in nostra* Oxon. sec. *Hoc* Vat. pr. m. pr. *erat* Farn. Bonon. *eat* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *vestro* Farn. Pric. *quando* Mazar. Petav. sec. *quoniam* duo Vatt. Pric. Rott. Oxon. pr. Exc. Pat. rec. *q͡m* Petav. pr. *qn̄* [f. *quoniam*] Put. Reg. Thuan. Petav. tert. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. sec. Lov. Oxon. sec.—157 *Sorbuit* Vat. tert. Oisel. *Sorpuit* Vat. pr. m. pr. *didicit molli* Ambr. pr. *torpere* Pat.—158 *Vendicet* vel *Vindicet* Reg.—159 *succedant*

NOTÆ

150 *Rapinis*] Aliis latrociniis, aliis bellis: olim milites, latrones; et bella dicebantur latrocinia.

153 *Gruthungis*] Alii legunt *Gothunnis*, populis Septemtrionis.

155 *Ad mores*] Horatius: ‘Naturam expellas furca, tamen usque recurret.’

158 *Arctous advena*] Gothi ex oris

Barbara Romano succurrant arma pudori.
Sic fatus, clypeo, quantum vix ipse Deorum
Arbiter, infesto cum percutit ægida nimbo,
Intonuit. Responsat Athos, Hæmusque remugit:
Ingeminat raucum Rhodope concussa fragorem.
Cornua cana gelu mirantibus extulit undis
Hebrus, et exsanguem glacie timor alligat Histrum.
Tunc adamante gravem nodisque rigentibus hastam,
Telum ingens, nullique Deo jaculabile, torsit.
Fit late ruptis via nubibus. Illa per auras

hostis *septemtrionalis ulciscatur leges infractas; arma Barbarorum subveniant verecundiæ Romanæ.* Mars *ita locutus, tonuit* tantum, *quantum vix ipse* tonat *Rector Deorum, dum ferit clypeum nube terribili: Athos resonat, et Hæmus resultat; Rhodope quassata duplicat murmur horridum. Hebrus erexit cornua candida glacie, aquis attonitis, et metus constringit gelu Danubium pallentem. Tunc vibravit cuspidem ponderosam adamante, et nodis duris, jaculum magnum, et nulli Deo missile. Iter aperitur undique, nimbis fractis: illa* cuspis *impulsa uno impetu per*

Ambr. pr.—160 *quantum vis* Jun.—161 *perculit* Moret. pr. *aëra* Mazar. Ambr. et Moret. sec. *æthera* tres Vatt. Pal. Exc. Læti. *ægida* Vat. pr. et tert. Oisel. Livin. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *ægida* vel *æthera* Vat. pr. *mundo* Leid. pr. m. pr.—163 *Rhodope raucum* Exc. Læti. *raucum Rhodope* duo Leidd. et viginti quatuor alii, Exc. Lucens. sec. Ald. Isingr. Gryph. Colin. Raphel. Var. LL. e marg. Parm. *mutum* Oxon. pr. *magnum* ed. Vicet. *percussa* Jun. pr.—164 *canna* pro *cana* Var. LL. ed. Antv. *micantibus* Rott. *exerit* Florent. *extulit* duo Leidd. et Oxon. quatuor Med. Put. Reg. Thuan. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Mazar. Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *excutit* vel *extulit* Exc. Læti. in Jun. pr. hic quatuor versus desunt.—165 *minor* Exc. Læti m. pr.—167 *adeo* Jun. pr. *Deo* vel *adeo* Reg. Oxon. pr. *etiam* Petav. tert. *jactabile* ed. Vicet. *jaculabile* Exc. Læti et Lucens. pr. *misit* Med. quart.—168 *Fert late* Mazar. *raptis* duo Med. Reg.

NOTÆ

Septemtrionalibus advenientes.

159 *Succurrant*] Barbari succurrant pudori Romano, qui ferre non potest Eutropium.

162 *Athos, Hæmus, Rhodope*] Sunt montes Thraciæ.

165 *Hebrus, et Histrum*] Hi sunt fluvii; hic Germaniarum, ille Thraciæ.

166 *Hastam*] Alludit ad morem quo ad bellum indicendum hasta jaciebatur in fines vel castra hostium, vel in ipsos hostes. Virgilius: 'Pandare, qui quondam jussus confundere fœdus, In medios telum torsisti primus Achivos.' Et Ovidius: 'Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti In regem, aut gentes, cum placet arma capi.' Et hastam illam in hostes torquendam servabant Romani in templo Bellonæ.

167 *Jaculabile*] Ita ut telum sacrum nullus Deus præter Martem vix jaculari posset: sic Sol unus potest regere currum suum, Ovidius: 'Non tamen ignifero quisquam consistere in axe Me valet excepto.'

Tot freta, tot montes, uno contenta volatu
Transilit, et Phrygiæ mediis affigitur arvis.
Sensit humus: gemuit Nysæo palmite felix
Hermus, et aurata Pactolus inhorruit urna,
Totaque submissis fleverunt Dindyma sylvis.
Nec Dea præmissæ stridorem segnius hastæ
Consequitur, centumque vias meditata nocendi,
Tandem Targibilum (Geticæ dux improbus alæ

aërem trajicit tot maria, tot montes, et adhærescit agris mediis Phrygiæ. Terra persensit: Hæmus fœcundus vitibus Nysæis sonuit, et Pactolus cum *urna aurea intremuit, et Dindyma omnia gemuerunt sylvis demissis. Neque* vero *Diva* Bellona *sequitur inertius murmur cuspidis, et excogitans centum artes nocendi, demum invadit Targibilum: hic erat ductor sævus cohortium Geticarum. Tum forsan* Targi-

Petav. sec. Moret. sec. *vocibis* Rott. *ista* Med. sec.—169 *fera* pro *freta* Var. LL. ed. Antv. *contenta* Farn. *contempta* Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Exc. Læti m. pr.—170 *Transiit* Bonon. *adfigitur* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *affligitur* vet. Gyr. Thuan. Petav. sec. Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart. *arvis* vet. Gyr. Vat. pr. Jun. Oxon. et Leid. pr. Reg. Mazar. Med. tert. Exc. Lucens. sec. *horis* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti. *arvis* vel *oris* Put.—171 *Sentit* Rott. Oxon. pr. Reg. m. pr. *Nysæo vertice* Thuan.—172 *Hæmus* Med. quart. *Hemus* Tholos. *unda* Vat. quart. Pal. Farn. Med. quart. *urna* duo Leidd. et plurimi optimæ notæ, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *unda* vel *urna* Reg. Oxon. pr. Mazar. Ambr. pr. duo Petav.—173 *dimissis* Jun. pr. *fluxerunt* vel *fleverunt* Reg.—174 *Non* duo Vatt. Petav. pr. *Hic* Rott. *Tunc* Vat. tert. *Nondum* Jun. pr. *stridorem præmissa* Pat.—175 *Prosequitur* Med. tert. hic versus deerat Jun. pr. *medicata* Petav. sec.—176 *Targibilum* Vat. quart. tres Med. inc. Heins. *Tharbigilum* Florent. Petav. sec. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Tarbigilum* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. Reg. Thuan. vet. Gyr. Vat. Livin. Moret. sec. Leid. sec. duo Oxon. Exc. Gevart. *Tubrigilum* Exc. Læti, ed. Parm. *Tragibilum* Vat. quint. Farn. *Trabigilum* Med. pr. Moret. pr. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *Thrabigilum* Ambr. tert. *Tharbligilum* Petav. tert. *Tharbigalum* Leid. pr. *Tartigilum* Var. LL. ed. Antv. *Tarbigidum* Ambr. pr. *Targibalum* Vat. sec. Put. Pat. *Trabugilum* Pal. *Barbigulum* Lov. m. pr. *Tartidium* Sched. Gud. *Turbigalum* Mazar. *Turbigalum* Jun. pr. Rott. Exc. Cod. Rhem. quæ tamen postea bis *Tarlibagus* exhibent. *Targibilum* vel *Tarbigilum* Petav. pr. *aulæ* omnes Vatt. Pal. Farn. Oisel. *Geticæ alæ* leg. Heins.

NOTÆ

169 *Contenta*] Impetu non interrupto.

Volatu] Volatus tribuitur sagittis ob celeritatem. Virgilius: 'Alis allapsa sagitta.'

171 *Nysæo*] Vitibus Bacchi Nysæi, ab urbe *Nysa* vel Arabiæ vel Indiæ, Baccho sacra. Unde et *Dionysius* dicitur, quasi *Deus Nysæ*.

172 *Hermus*] Fluvius aurifer, in quem influit Pactolus, itidem Lydiæ fluvius.

173 *Dindyma*] Montes sunt Troadis, sylvis pleni.

176 *Targibilum*] Seu Tribigildum.

Alæ] Cohortis, quæ in latere pugnabat.

Hic erat) aggreditur. Viso tum forte redibat
Eutropio vacuus donis, feritasque dolore
Creverat, et, teneris etiam quæ crimina suadet
Ingeniis, Scythicum pectus flammabat egestas.
Huic sese vultu simulatæ conjugis offert,
Mentitoque ferox incedit barbara gressu,
Carbaseos induta sinus : post terga reductas
Uberibus propior mordebat fibula vestes:
Inque orbem tereti mitra redeunte capillum
Strinxerat, et virides flavescere jusserat angues.

bilus, *Eutropio salutato, revertebatur absque muneribus, et ferocia aucta erat ira, et paupertas, quæ persuadet scelera lenibus quoque animis, cor Scythicum incendebat. Huic* Targibilo Bellona *occurrit* sub *specie uxoris fictæ, et* hæc *barbara atrox graditur passu simulato, operta vestibus lineis. Fibula proxima mammis nectebat vestimenta revocata post dorsum, et mitra rotunda circumcingente extulerat crines in orbem, atque imperaverat colubros* suos *viridantes flavescere.* Sic

cum Alberto Rubenio.—177 *aggreditur* vel *alloquitur* Vat. pr. *tunc* Farn. Med. sec. Mazar. Tholos. Petav. tert. *cum* Pric. Put. Pat. Bonon. *redibant* Put.—178 *vacuis donis* Ambr. sec. Put. *dolorem* Exc. Cod. Rhem.—179 *Moverat* idem Cod. *suadet* Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Vat. Livin. *sudet* Jun. pr. *suadent* Lov. m. pr. item edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Gryph. Colin.—180 *pectus Schyticum* Med. quart.—181 *simulato* Oxon. pr. Leid. sec. Med. quart. Exc. Gevart. *simulatæ* vel *mentitæ* Vat. pr.—182 *incendia barbara* Oxon. sec. Leid. sec. *incedens* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Lov. *incedit* omnes Vatt. Pal. Exc. Læti. *incendia* Bonon. Petav. sec. Med. tert. *incedit* vel *incendit* Oxon. pr. *incedit* vel *incendia* Lov. Reg. Var. LL. ed. Antv. *motu* Jun. pr. —183 *induta* Ambr. sec. *inducta* Leid. sec. Jun. pr. duo Oxon. Farn. Rott. Florent. Put. Thuan. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. duo Ambr. ed. Parm. Exc. Gevart. *induta* vel *inducta* Reg. *reductis* Vat. tert. m. pr. tres Med. *reductos* Lov. m. sec. Jun. pr. Leid. pr. m. sec.—184 *Uberius* Vat. sec. Med. pr. *Uberior proprios* vel *Uberibus propior* Reg. *mordebat* vel *stringebat* Vat. quart.—185 *mitra tereti* Med. sec. *terea* Petav. sec. *redeunte* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti et Lucens. pr. *redimente* vet. Gyr. Gen. et ed. Bipont. *radiante* ed. Vicet. *capillos* Pat.—186 *Strinxerat* omnes Vatt. Pal. Pric. Oisel. Moret. pr. Exc. Læti. *Traxerat* Thuan. *Struxerat* Farn. Reg. m. pr. Ambr. pr. Lov. Jun. Oxon. pr. Gesn. et ed. Bipont.

NOTÆ

177 *Viso*] Honoris causa Targibilus Eutropium inviserat.

180 *Scythicum*] Sævum, barbarumque pectus.

183 *Carbaseos*] Operta vestibus lineis, iisque tenuissimis.

186 *Strinxerat*] Alii legunt *struxerat*, i. e. disposuerat atque erexerat crines, seu cæsariem amplam altamque in speciem turris. S. Hieronymus: 'Alienis capillis turritum verticem struere.'

Angues] Bellona habet suos angues, ob affectus iræ, et odii, quos angues repræsentant, ut apud Amatam Virgilianam Alectus angue inflammatam,

Advolat, ac niveis reducem complectitur ulnis,
Infunditque animo furiale per oscula virus.
Principe quam largo veniat, quas inde reportet
Divitias, astu rabiem motura, requirit.
Ille, iter ingratum, vanos deflere labores:
Quos super eunuchi fastus, quæ probra tulisset.
Continuo secat ungue genas, et tempore pandit
Arrepto gemitus: I nunc, devotus aratris
Scinde solum, positoque tuos mucrone sodales
Ad rastros sudare doce: bene rura Gruthungus
Excolet, et certo disponet sidere vites.
Felices aliæ, quas debellata maritis
Oppida, quas magnis quæsitæ viribus ornant

occurrit, atque amplectitur brachiis albis Targibilum *revertentem, et osculando inspirat* ipsi *venenum perniciosum.* Illa *excitatura dolo furorem, petit quam a liberali Imperatore veniat, quas referat inde opes. Ille* Targibilus cœpit *dolere viam infœcundam, curas inanes,* et *quam præterea passus esset superbiam eunuchi,* et *quæ opprobria? Statim* Bellona *lacerat vultum* suum *unguibus, et nacta occasionem, aperit* sua *suspiria. Proficiscere nunc, addictus vomeri sulca campos, et gladio abjecto, edoce socios tuos insudare ad rastra: Gruthungus colet optime agros, et seret vites, temporibus certis.* O *fortunatæ ceteræ* conjuges, *quas urbes victæ* a *maritis et spolia comparata labore magno locupletant: quibus* matres *Græcæ, et*

nudos vel *nigros* pro *virides* Med. sec.—187 *et niveis* duo Vatt. Pal. *ac niveis* Reg. Oxon. pr. Leid. pr. Florent. Exc. Lucens. sec. *redeuntem* Exc. Læti m. pr. *urnis* Put.—188 *Infunditque* Tholos. duo Ambr. *Infuditque* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Thuan. Mazar. Jun. et Oxon. pr. Vat. Livin. *Diffunditque* malebat Heins. *iterum* pro *animo* Jun. pr.—189 *quam* vel *quod* Reg. Oxon. pr. *veniet* Jun. *reportat* Farn. Med. sec.—190 *astu* vel *actu* Reg. *rabie* Leid. sec. *moritura* Put. m. sec.—191 *vacuos* Vat. sec. Pal. Med. pr. *varios* Med. tert. *defletque* Exc. Lucens. sec.—192 pro *quæ probra* Ms. Pulm et marg. Isingr. *quem Roma.*—193 *prodit* Thuan.—194 *Arrecto* Thuan. *jam nunc* Vat. sec. Pal. Farn. Oisel. Med. pr. Thuan. Mazar. *i* vel *jam* Vat. pr. et quart.—195 *tuo mucrone* Vat. quint. Put. Exc. Læti. *novales* vel *sodales* Med. sec.—196 *Gruthungus* vet. Gyr. Bonon. duo Leidd. et Ambr. Exc. Lucens. sec. *Grutunghus* Oxon. sec. *Gruthunnus* Vat. pr. Rott. Vat. Livin. *Grutunnus* Jun. pr. Mazar. ed. Vicet. *Grotunnus* decem alii. *Gothunnus* Farn. *Gritungus* Med. tert. *Gothungus* Pric. *Grotundus* Reg. Oxon. pr. *Grothongus* Vat. quart. et quint. Petav. pr. *Gruthongus* Florent. Med. sec. Petav. tert. Tholos. *Grutongus* Med. quart. Exc. Gevart. *Grutondus* Moret. sec. *Bruthongus* Petav. sec. *Guithargus* Sched. Gud. *Gruthongus* vel *Glutongus* Lov. *Gruthungus* vel *Gruthungrus* Exc. Læti. —197 *Excolit* Tholos. *disponit* Vat. tert. *dispones* Med. tert. *deponet* Tholos. *sidere* Florent. cum glossa *i. e. tempore.*—198 *Felices animæ* Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

et habet ob saniem cadaverum in bello mortuorum. Sed tum Bellona *angues* mutarat in flavos crines.

Exuviæ: quibus Argivæ pulchræque ministrant
Thessalides, famulas et quæ meruere Lacænas!
Me nimium timido, nimium junxere remisso
Fata viro, totum qui degener exuit Histrum;
Qui refugit patriæ ritus, quem detinet æqui
Gloria, concessoque cupit vixisse colonus,
Quam dominus rapto. Quid pulchra vocabula pigris
Prætentas vitiis? probitatis inertia nomen,
Justitiæ formido subit. Tolerabis iniquam
Pauperiem, cum tela geras? et flebis inultus,
Cum pateant tantæ nullis custodibus urbes?
Quippe metus pœnæ. Pridem mos ille vigebat,

Thessalides formosæ serviunt, et quæ meritæ sunt Spartanas servas! Fata conjunxerunt me viro nimis pavido, nimis molli, qui degenerans abjicit mores *omnes Danubii; qui vitat consuetudinem patriæ, quem honor justitiæ movet, et mavult degere agricola* in *agro assignato* potius, *quam dominus* in *occupato. Quare prætendis inertiæ* tuæ *nomina gloriosa? Ignavia* tua *usurpat nomen integritatis; timor* tuus usurpat nomen *æquitatis.* An *patieris egestatem acerbam, cum feras arma? Tu impunitus lugebis, cum tanta oppida se pandant nullis præsidiis? Scilicet timor supplicii* vetat. *Jamdudum illa consuetudo valebat, ut* Romani *ho-*

—200 *argutæ* Pal. *pulchræque* omnes Vatt. Oisel. *pulchræve* Oxon. sec. Bonon. inc. Heins.—201 *sibi quæ* Med. sec. Leid. sec. *si quæ* Exc. Gevart. *Laconas* Lov.—202 *Te* Moret. pr. *tumido* Reg. m. pr. Moret. pr. Leid. sec. Exc. Gevart. *marito* pro *remisso* Pal. *ministro* vel *remisso* Florent.—203 *extitit* Rott. —204 *Nunc refugis* Oxon. pr. *Nunc refugit* Vat. pr. et tert. Rott. *Hunc* Florent. Med. sec. Mazar. *Nunc refugis* vel *Qui refugit* Reg. *Qui detinet* Reg.—205 *Gloria* vel *Singula* Reg. *cupis* Oxon. pr. *tulit* Rott. *tulit* vel *cupit* Florent. *cupis* vel *cupit* Reg.—206 *Quod dominus* Petav. sec. *quam pulchra* Moret. pr.—207 *Prætendis* vet. Gyr. Pric. Med. quart. Mazar. Leid. sec. Oxon. sec. m. sec. Exc. Cod. Rhem. *Prætenta* Pal. *Prætentas* Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Bonon. Petav. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Vat. Livin. Lov. Moret. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Vicet. et Var. LL. e marg. Parm. *Pertentas* Exc. Læti. *Prætendas* Farn. *Contentas* Petav. sec. *Pertentas* vel *Contemptas* vel *Prætendas* Reg. *Prætentas* vel *Conceptas* vel *Prætendas* Oxon. pr. *pietatis* Leid. pr. m. sec. Reg. Moret. pr. inc. Heins. *probitatis* vel *pietatis* Oxon. pr.—208 *fuit* pro *subit* Med. sec. *tolerabilis inquam* Vat. pr. m. pr. —209 *vel flebis* Vat. sec. Pal. Med. pr.—210 *arces* Pat. *arces* vel *urbes* Put. *ædes* vel *urbes* Med. sec.—211 *metu* Petav. sec. quod placet Barthio. *quondam* pro

NOTÆ

201 *Thessalides*] Thessaliæ matres.

203 *Exuit*] Exuit totum Histrum, id est, totam magnanimitatem, feritatemque, quam habere debet Danubii accola.

206 *Pulchra vocabula*] Quare vitia tua, inertiam scilicet et timiditatem, decoras pulchris nominibus probitatis et justitiæ; quibus, tanquam prætextu, uteris ad nihil audendum?

209 *Inultus*] Qui se ulcisci nequit.

210 *Cum pateant*] Cum urbes incustoditæ nullo negotio patere tibi possint.

Ut meritos colerent, impacatisque rebelles
Urgerent odiis: at nunc, qui fœdera rumpit,
Ditatur; qui servat, eget. Vastator Achivæ
Gentis, et Epirum nuper populatus inultam
Præsidet Illyrico: jam, quos obsedit, amicus
Ingreditur muros, illis responsa daturus,
Quorum conjugibus potitur, natosque peremit.
Sic hostes punire solent: hæc præmia solvunt
Excidiis. Cunctaris adhuc? numerumque tuorum
Respicis, exiguamque manum? Tu rumpe quietem:
Bella dabunt socios: nec te tam prona monerem,

norarent viros *merentes, et insectarentur ira implacabili deficientes. Sed nunc qui violat pacem, locupletatur; qui custodit, pauper est.* Alaricus *populator populorum Græciæ, et prædatus non ita pridem Epirum indefensam, dominatur Illyriis: nunc socius intrat urbes, quas oppugnavit, laturus leges illis, quorum fruitur uxoribus, et* quorum *occidit filios. Ita Romani consueverunt mulctare hostes. Hanc reddunt mercedem ruinæ* sibi illatæ. Et *dubitas adhuc,* Targibile, *et consideras paucitatem tuorum, et cohortes parvas? Tu turba pacem: bellum conciliabit* tibi *fœderatos. Neque* ego *tam propensa hortarer te, si ferres vi-*

pridem duo Med. *mors illa* Petav. sec.—212 *Ut mites* Moret. sec. *mites* vel *meritos* Oxon. pr. *meritos* vel *meritis* Reg. *implacatisque* Ambr. pr.—213 *studiis* Vat. sec. m. pr. *stimulis* Med. tert. *qui nunc* Pric. *non qui* Ambr. pr. *at nunc* vel *atra* Reg. *sidera* Farn. *rupit* Jun. pr. Farn. Med. quart. ed. Vicet. *rumpit* Var. LL. ed. Antv.—214 *Vitatur* Pal. *servet* Vat. pr. m. pr. *servit* Med. pr. —215 *populator* Ambr. pr. *inultam* Oisel. m. pr. *adultam* Rott. Mazar. Oxon. pr. *inermem* Vat. quint. *Achivum* Vat. tert. m. pr. *opimam* idem m. sec. *inultam* vel *adultam* vel *opimam* Put.—216 *Possidet* Ambr. pr. Jun. pr. Leid. sec. *Possidet* cum στιγμῇ, Med. pr. Petav. tert. inc. Heins. *Præsidet* Pric. Florent. Leid. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Put. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. duo Petav. tres Med. Mazar. *Præsidet* vel *Possidet* Moret. sec. *Illyrico* Rott. Reg. m. pr. Exc. Lucens. sec. *Illyricos* Jun. pr. Leid. sec. duo Vatt. Pal. tres Med. Put. Mazar. tres Petav. vet. Gyr. Vat. Livin. Lov. *Illiricis* Thuan. *Illyricis* Florent. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *Possidet Illyricos* vel *Præsidet Illyricis* Vat. quart. Farn. *possedit* pro *obsedit* Vat. quint. Jun. pr. Moret. sec.—217 *illic* Moret. pr.—219 *hunc præmia* Thuan.—220 *Exitus* Leid. pr. m. sec. *adhæc* Put. m. pr. *numeroque* Vat. tert. m. pr.—221 *Despicis* Mazar. *exiguumque manu* Jun. pr. *jam rumpe* Lov.—222 *jam prona* Farn. Pric. Med. quart. duo Petav. Lov. Pat. Tholos. Ambr. pr. Oxon. sec. *jam te bella* Med. sec. *bellare* Med. tert. *moverem* Vat. tert. Florent. Ambr. pr. Oxon. pr. *moverent* Jun. pr. *monerem*

NOTÆ

213 *Qui fœdera*] Tum fœderum violatores ditabantur: 'probitas laudabatur et algebat.'

216 *Præsidet*] Alarico sævo assignata est Illyria.

222 *Bella*] Esto dux, bellum move, et socii ad te confluent.

Nec te tam prona] Non tam prono animo, non tanta te propensione hortarer.

Si contra paterere viros: nunc alter in armis
Sexus, et eunuchis se defensoribus orbis
Credidit: hos Aquilæ Romanaque signa sequuntur.
Incipe barbaricæ tandem te reddere vitæ.
Te quoque jam timeant, admirenturque nocentem,
Quem sprevere pium. Spoliis prædaque repletus,
Cum libeat, Romanus eris. Sic fata, repente
In diram se vertit avem, rostroque recurvo
Turpis, et infernis tenebris obscurior alas
Auspicium veteri sedit ferale sepulchro.
  Ille, pavor postquam resoluto corde quievit,
Et rigidæ sedere comæ, non distulit atrox
Jussa Deæ: sociis, quæ viderit, ordine pandit,

ros ex adverso. Nunc sexus alius est *in armis, et mundus commisit sese eunuchis propugnatoribus. Aquila et vexilla Romana sequuntur hos. Incipe demum resumere feritatem barbaricam.* Romani *formident nunc etiam te sontem, quem contemserunt probum: plenus exuviis et divitiis Romanus eris, cum voles. Bellona ita locuta, statim transformavit sese in volucrem funestam, et obscœna rostro adunco, et habens nigrantiores pennas caligine Stygia, consedit in tumulo antiquo,* tanquam *augurium fatale. Ille* Targibilus, *posteaquam timor cessavit corde liberato, et crines hirsuti depressi sunt, non retardavit sævus imperia Divæ* Bellonæ: *aperit so-*

vel *juberem* Exc. Læti.—223 *peterere* Thuan. Exc. Lucens. pr. *parere* Leid. sec. Oxon. pr. et Reg. m. sec. Ambr. pr. tres Vatt. Pal. Farn. duo Petav. *moveare* Ambr. sec. *properare* Jun. pr. Tholos. *paterere* vel *raperere* Vat. pr. Petav. pr. *peterere* vel *paterere* Med. sec. *non alter* Pat. Med. pr. Moret. pr. *nunc* Var. LL. ed. Antv. *nonne* conjiciebat Heins. *inermis* Farn. vet. Gyr. *inermis* vel *in armis* Florent.—225 *sequentur* Thuan. Mazar. Petav. tert. m. sec. *petuntur* Pat.—226 *credere* Med. sec. Mazar. Ambr. pr. *curæ* inc. Heins.—227 *stupeant* Med. quart. *nocentes* Pal.—228 *virum* Pric. *refertus* Rott. *repletus* vel *repleri* Vat. pr. *repletus* vel *receptus* Mazar. *repletus* vel *potitus* Vat. quart.—229 *Qui* vel *Cum libeat* Exc. Læti. *Cum* Put. qui et *liceat* vel *libeat* habet. *erit* Vat. pr. m. pr.—231 *Turpis* Med. sec. *infernas* tres Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. m. sec. Med. sec. Leid. sec. duo Oxon. Exc. Læti. *infernis* Florent. m. pr. Thuan. Petav. pr. Moret. sec. duo Med. duo Ambr. *inferni* vel *infernas* Vat. quart. *tenebrisque* Thuan. *obscœnior* Pal. Med. pr.—232 *fatale* Med. quart.—233 *Inde* pro *ille* conjiciebat Heins.—235 *quod vide-*

NOTÆ

223 *Paterere*] Si ferres viros adversos, hostes. Alii legunt, *raperere*, id est, si ires pugnaturus contra viros.

229 *Romanus eris*] Si abundas spoliis et opibus, Romanus eris, si voles. Juven.: 'Et genus et nomen regina pecunia donat.'

232 *Auspicium*] Bellona sedit in sepulcro, tanquam avis funesti augurii. Sic et Megæra apud Virgil.: 'Alitis in parvæ subito collecta figuram, Quæ quondam in bustis,' &c.

233 *Resoluto*] Corde liberato, et soluto ab omni pavore.

234 *Sedere*] Postquam crines, qui præ horrore hirsuti surrexerant, de-

Invitatque sequi. Conjurat barbara pubes
Nacta ducem, Latiisque palam descivit ab armis.
Pars Phrygiæ, Scythicis quæcumque Trionibus alget
Proxima, Bithynos; Solem quæ condit, Ionas;
Quæ levat, attingit Galatas: utrimque propinqui
Finibus obliquis Lydi Pisidæque feroces
Continuant australe latus: gens una fuere,
Tot quondam populi, priscum cognomen et unum,
Appellata Phryges, sed quid non longa valebit
Permutare dies? dicti post Mæona regem
Mæones. Ægeos insedit Græcia portus.

dalibus ex *ordine*, *quæ spectaverit*, *hortaturque* eos *sectari* se. *Juventus barbara inveniens ductorem*, *conspirat*, *et aperte rebellat contra arma Romanorum. Pars Phrygiæ*, *quæ friget propior Trionibus Scythicis tangit Bithynos*; pars, *quæ occultat Solem occidentem*, tangit *Ionas*; pars, *quæ attollit* Solem orientem, tangit *Galatas: hinc et inde Lydi proximi* sunt *limitibus oppositis*, *et Pisidæ feri contingunt partem meridianam: tot populi fuerunt olim unus populus*, *vocatus Phryges*, hoc *cognomentum antiquum et solum. At quid non longum tempus poterit mutare? Mæones appellati* sunt *post Regem Mæona. Græcia occupavit portus Ægæos.*

rit Jun. pr. *viderat* Vat. pr. et Vat. Livin. *omnia* pro *ordine* Vat. quint.—236 *Irritatque* Vat. pr. et Livin. Exc. Lucens. sec.—237 *discordat* Thuan.—238 *Phrygiæ* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *Phrygiam* Var. LL. ed. Antv.—239 *Bithyno* Vat. pr. *Pachynos* Jun. pr. *Bithynios* duo Vatt. Farn. Var. LL. ed. Antv. *Bistonios* Thuan. Tholos. Moret. pr. *Bithynos* vel *Bistonios* Mazar. *qui* Petav. sec. *Jonam* Ambr. pr.—240 *læva* Rott. Florent. Exc. Læti. *lavat* duo Vatt. Farn. *levat* duo Leidd. cum octodecim aliis, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *levat* vel *leva* Put. Heinsius *levat* legebat, ablegans lectorem ad ea, quæ ad Ovid. Lib. IV. Fast. p. 81. notaverat. *Galatam* Jun. pr. *utrumque* Var. LL. e marg. Parm. *utrinque* Vat. sec. *propinquos* Vat. tert. Rott. *propinquis* Jun. pr. Oisel. Med. sec. Pat. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. sec. Petav. tert. Exc. Cod. Rhem. *propinquos* Vat. tert. Rott.—241 *obliquis* inc. Heins. *obliqui* undecim alii et Exc. Cod. Rhem. *obliquis* et emend. *obliquos* Put. *obliqui* vel *obliquis* duo Vatt. *Lydæ* Moret. sec. *Lidii* Oxon. pr. *Lydis* Var. LL. ed. Antv. *Pisidique* Thuan. Exc. Gevart. *Piscidæque* Vicet. *Pisidæque* vel *Pasidæque* Mazar.—243 *populi quondam* Pal. Med. pr. *priscus* Vat. tert.—244 *quadam longa* Oisel.—245 *mœnia* pro *Mæona* Tholos.—

NOTÆ

pressi sunt; et sic timor cessavit.

238 *Phrygiæ*] Hæc describitur: pars Septemtrionalis tangit Bithynos, Occidentalis Ionas; pars Eoa Galatas; pars Meridiana, opposita ex obliquo Orienti et Occidenti, tangit Lydos et Pisidas: porro *Phrygia* ex Josepho, originem duxit a *Thygramme*, qui patrem habebat *Gomor*, avum *Japhet*, et proavum *Noë*.

239 *Ionas*] Iones dicti sunt a *Javan*, qui patrem habebat *Japhet*.

240 *Galatas*] Galatæ conditorem agnoscunt *Gomor*, qui satus est ex patre *Japhet*.

241 *Lydi*] Seu *Ludæi*, dicti sunt a *Lude*, qui fuit filius *Sem*.

246 *Ægæos portus*] Littora porrecta versus Ægæum mare.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.
Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens
Illis, ante vagus, tandem regionibus hæsit,
Gesaque deposuit, Graio jam mitis amictu,
Pro Rheno poturus Halyn. Dat cuncta vetustas
Principium Phrygibus: nec rex Ægyptius ultra
Restitit, humani postquam puer uberis expers
In Phrygiam primum laxavit murmura vocem.
Hic cecidit Libycis jactata paludibus olim
Tibia, fœdatam cum reddidit umbra Minervam.

Thyni Thraces colunt partem, *quæ nunc Bithynia dicitur. Magnus exercitus Gallorum nuper* profectus *ab Oceano, prius errans, demum fixit* sedem in *oris illis, et abjecit tela, jam lenior* factus *veste Græca, bibiturus Halyn pro Rheno. Antiquitas omnis dat initium Phrygibus: neque Rex Ægyptius contendit ulterius, posteaquam puer inscius mammæ mulieris, resolvit linguam primum in sermonem Phrygium.* In *hunc* locum *tibia projecta quondam* in *paludes Libycas lapsa est, cum imago ostendit Palladem deformatam: hic et pastor* Marsyas *superatus lyra*

247 *Thraces erant Thyni* Ambr. sec. *arant* Vat. pr. et tert. Pric. Bonon. Oxon. sec. Vat. Livin. Gesn. et ed. Bipont. *erant* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti.—248 *Gallorum* Pat. m. pr. *Bellorum* vel *Gallorum* Put. Ambr. sec.—250 *Telaque* Moret. pr. *disposuit* Florent. Thuan. Vat. tert. *Grajo jam* Vat. quint. Jun. et Oxon. pr. Ald. Exc. Gev. *jam Grajo* Florent. quatuor Med. Put. Thuan. Mazar. Pat. Lov. duo Petav. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Ms. Pulm. edd. Ald. Colin. Raphel. Parm. et Vicet. —251 *Halym* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel.—252 *non rex* Mazar.—253 *Isidis expers* Exc. Lucens. sec. apposito + signo, quo indicatur veterem lectionem aut erasam aut interpolatam esse. *post captum culmen honoris* pro *postquam puer uberis expers* Petav. sec.—254 *Et Phrygia primum laxavit murmura voce* Med. sec. *primus* Pat.—255 *cecidit* quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Pat. Tholos. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *cecinit* Vat. Livin. *cecidit* vel *cecinit* Florent. *Hic cecidit* vel *Huc venit* Petav. pr.—256 *redderet* Moret. pr. *reddit* Exc. Gevart.

NOTÆ

248 *Gallorum*] Inde Gallogræcia appellata est, quæ eadem est ac Galatia.

250 *Gesa*] Arma Gallorum propria; ut pila Romanorum.

251 *Halyn*] Fluvius est: ex Tauri montis radicibus nascitur; Cappadociæ, Syriæ, et Paphlagoniæ agros irrigat; et in Pontum Euxinum se exonerat.

252 *Nec Rex Ægyptius*] Psammetichus, ex Herodoto, Rex Ægyptiorum, et Phryx inter se contendebant, uter populus esset antiquior: at utriusque consensu nutritus puer procul a nutrice fertur locutus esse primum sermonem Phrygium, sicque secundum Phrygem pronuntiare videbatur. De eadem re contendisse dicuntur Scythæ et Ægyptii.

255 *Libycis*] In natalem Tritonida paludem Libyæ cecidit. Alii legunt *Lyciis.* Lycia Phrygiæ vicina.

256 *Tibia*] Minerva tibia ludebat,

Hic et Apollinea victus testudine pastor
Suspensa memores illustrat pelle Celænas.
Quatuor hinc magnis procedunt fontibus amnes
Auriferi: nec miror aquas radiare metallo,
Quæ toties lavere Midan. Diversus ad Austrum
Cursus et Arctoum fluviis mare. Dindyma fundunt
Sangarium, vitrei puro qui gurgite Galli
Auctus Amazonii defertur ad ostia Ponti.
Icarium pelagus Mycalæaque littora juncti
Marsya Mæanderque petunt: sed Marsya velox,

Phœbea ornat Celænas memorabiles pelle appensa. Hic fluvii quatuor auriferi scaturiunt ex *ingentibus originibus. Neque admiror aquas* eorum *fulgere auro, quæ* aquæ *abluerunt toties Midam. Cursus varius* est *fluminibus ad meridiem, et* ad *mare septemtrionale. Dindyma* montes *pariunt Sangarium, qui tumefactus aquis nitidis Galli micantis, rapitur ad ostia ponti Amazonii. Marsya et Mæander conjuncti influunt mare Icarium, et oras Mycalæas: sed Marsya celer, dum suus*

umbra Minervæ Vat. pr. m. pr. *unda* Moret. pr. Petav. tert.—258 *illustret* Pat. *morte* pro *pelle* Thuan. Petav. tert. *more* Med. sec. m. pr. Leid. sec. m. pr.—259 *huc magnis* Moret. pr. *hinc* Exc. Læti, duo Med. et Exc. Lucens. sec. *hic* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *his* Rott. Tholos. *huic* conjiciebat Heinsius. *magni* Mazar. *fluctibus* Moret. pr. Thuan. *fontibus* vel *fluctibus* Vat. quart.—260 Heinsius olim legebat *Aurifero nec miror aquas radiare metallo.*—261 *Midam* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel.—262 *Cursus* vet. Gyr. Vat. Livin. *Currus* Exc. Læti m. pr. Ald. *Cresus* Vat. quint. *findunt* Vat. tert. Mazar.—263 *qui puro* Jun. et Moret. pr. *puro qui* omnes Vatt. Pric. Farn. Rott. *vitrei qui puro* vel *vitreo puri qui* Pal.—264 *Ductus* Ambr. sec. *Actus* Bonon. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Læti, Var. LL. ed. Antv. *differtur* Med. sec.—265 *Megareaque* Med. sec. *Mygaleaque* Ald. *Mycaleaque* vel *Megareaque* Vat. sec.—266 *Mæandrusque* Med. sec. m. pr. *potant*

NOTÆ

sed cum in umbra fluvii, tanquam in speculo videret genas suas tumentes ac deformatas, projecit tibiam, quam invenere pastores, et didicere modulamina. Hinc Ovidius de Pallade: 'I procul hinc, dixit, non est mihi tibia tanti, Ut vidit vultus Pallas in amne suos.'

Umbra] Alii legunt *unda*, nec male.

257 *Pastor*] Satyrus Marsyas ausus est cum Apolline de cantu contendere; sed victus est et pelle exutus.

258 *Celænas*] Populos Phrygiæ, et urbem ejusdem regionis, de qua supra, lib. I. in Eutrop. vs. 278.

261 *Midan*] Regem Phrygiæ, quæcumque tangeret in aurum vertentem; avaritiæ symbolum.

263 *Galli*] Fluvii; unde dicuntur *Galli* Cybeles ministri.

264 *Amazonii*] Ponti seu maris alluentis Imperium Amazonum.

265 *Icarium*] Sic dictum ab Icaro Dædali filio, qui in hoc mare decidens, ex Ovidio, 'Icarus Icariis nomina fecit aquis.'

Mycalæa] Littora Mycales, vel Promontorii vel urbis Cariæ.

Dum suus est, flexuque carens: jam flumine mixtus
Mollitur, Mæandre, tuo; contraria passus
Quam Rhodano stimulatus Arar: quos inter aprica
Planities Cererique favet, densisque ligatur
Vitibus, et glaucos fructus attollit olivæ,
Dives equis, felix pecori, pretiosaque picto
Marmore, purpureis cedit cui Synnada venis.
Talem tum Phrygiam Geticis populatibus uri
Permisere Dei. Securas barbarus urbes

est, et sine anfractibus: jam confusus cum fluvio tuo, o Mæandre, lenitur, ferens res *contrarias, quam Arar raptus a Rhodano. Inter quos* fluvios *campus apricus gratus est Cereri, et operitur vineis spissis, et ostentat fœtus virides olivæ: fœcundus equorum, fœcundus armentorum, et locupletatus marmore picturato, cui Synnas cedit, lapidicinis rubentibus. Superi siverunt Phrygiam tum talem incendi prædati-*

Med. quart.—267 *fluxuque* Oxon. sec. *flexusque* Vat. pr. et tert. Oisel. *flexuque* vel *fluxuque* Florent. *nam flumine* Med. sec. Petav. tert.—268 *Molitur* Vat. tert. *mollitus* Jun.—269 *Quam Rhodanus* Bonon. *Quorundam* Tholos. *Quæ Rhodano* Petav. pr. *stimulatur* Pric. *stimulator* Rott. Tholos. Leid. sec. Petav. sec. Lov. m. pr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *stimulator* vel *stimulatus* Reg. Exc. Pat. rec. *Arax* Rott. Leid. pr. *Atax* conjiciebat Heins.—270 *cedrisque favet* Leid. pr. *favit* Var. LL. ed. Antv. *favent* Petav. sec.—271 *Fructibus* Ambr. pr. m. pr. *glaucæ* Ambr. tert. Exc. Læti. *glaucos* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *gratos* Ambr. sec. inc. Heins. *fructus* Jun. pr. *fluctus* Leid. pr. Vat. tert. m. pr. *extollit* ed. Vicet. *attollit* Exc. Læti et Lucens. pr. —272 *equis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *equi* Ambr. pr. *pecoris* Vat. sec. Pal. Med. pr. Reg. Oxon. pr. *pecorum* Petav. pr. Thuan. Vat. quart. Scalig. Isingr. *pecori* duo Leid. cum viginti aliis, Exc. Læti, Lucens. pr. et Gevart. ed. Parm. et Vicet. item Ald. *picto* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. *ficto* vel *picto* Rott. *ficto* vel *sculpto* Pric.—273 *quæ cedit* Var. LL. ed. Antv. *cedit quæ* Pric. Med. pr. Ambr. pr. Petav. sec. Exc. Gevart. *cui cedit* Petav. pr. Leid. sec. Vat. quint. *quod* ed. Vicet. *quoque* Ambr. tert. *Sennada* Moret. pr. *Sirmada* Med. pr. *Cirmana* Thuan. *Firmada* Tholos. *Sinnada* et emendatum *Trabacha* Leid. pr. Oxon. sec. *Sarmata* vel *Sindima* vel *Sennada* Moret. sec. *vestis* Var. LL. ed. Antv.—274 *tum* Med. sec. *cum* Rott. Petav. pr. Med. tert. *tunc* Mazar. duo Med. duo Ambr. *nunc* Farn. *Gethicis populatibus* Florent. tres Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Geticis* Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. tres Petav. tres Ambr. ambo Moret. Vat. Livin. Ald. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. *populantibus* Farn. Lov. duo Oxon. Exc. Læti. *populatibus* duo Vatt. Pric. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Vat. Livin. ambo Moret. Exc. Gevart. *uti* Ambr. tert.—275 *Promisere* Mazar. *securus*

NOTÆ

267 *Dum suus est*] Marsya fluvius, dum est in suo alveo, dumque sui juris est, est rapidus; at mixtus cum Mæandro sinuoso, fit lenis; contra Arar lentus, mixtus rapido Rhodano fit quoque rapidus.

273 *Synnada*] *Synnas, adis*, et *Synnada*, urbs Phrygiæ celebris marmoreis lapidicinis, vel lapicidinis, quarum marmor maculas habet rubentes.

Irrupit, facilesque capi. Spes nulla salutis,
Nulla fugæ. Putribus jam propugnacula saxis
Longo corruerant ævo, pacisque senecta.
  Interea gelidæ secretis rupibus Idæ
Dum sedet, et thiasos spectat de more, Cybebe,
Curetumque alacres ad tympana suscitat enses;
Aurea, sanctarum decus immortale comarum,
Defluxit capiti turris, summoque volutus
Vertice crinalis violatur pulvere murus.
Obstupuere truces omen Corybantes, et uno
Fixa metu tacitas presserunt orgia buxos.

onibus Getarum. Barbarus tutus irruit oppida facillima expugnatu: spes nulla salutis erat, *nulla effugii. Jam turres saxis corruptis longa vetustate, et diuturnitate pacis, conciderant. Interim dum Cybele sedet* in *saxis remotis Idæ frigidæ, et aspicit choros pro consuetudine, et excitat gladios lætos Curetum ad* sonitum *tympanorum;* apex *turritus auratus*, qui est *honor æternus crinium* ejus *sacrorum, decidit* ex *capite* ejus, *et fastigium* ipsius *capillatum, resolutum* in *culmine alto, turpatur cinere. Corybantes sævi obstupefacti sunt præsagio, et Orgia defixa uno timore compresse-*

Vat. tert. *securis* Med. tert. *securis* vel *secretis* Florent.—276 *Inrupit* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Irrumpit* Med. sec. *facilisque* Petav. sec. *rapi* Thuan.—277 *patribus* Vat. pr. m. pr.—278 *torruerant* Var. LL. ed. Antv.—279 *fecundis* Thuan. *securis* vel *secretis* Florent. *rupibus* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. tert. Mazar. Oxon. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *partibus* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti. *rupibus* vel *partibus* Reg.—280 *Cybeles* Med. sec. *Cybelle* Pric.—281 *alacris* Mazar. Var. LL. e marg. Parm. *concitat* Moret. pr.—282 *sacrarum* Exc. Gevart.—283 *Deflueret* Thuan. *Destruxit* Rott. *Defluxit* vel *Destruxit* Vat. tert. *capitis* Thuan. —285 *Obstipuere* Ambr. tert. Exc. Læti et Lucens. sec. *Obstrepuere* Reg. Oxon. pr. *Corybantis* Moret. sec. *una* Petav. tert. m. sec. *imo* Vat. pr. et tert. Oisel. quatuor Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *uno* duo Leidd. et sedecim alii, Exc. Læti et Gevart. ed. Parm. *uno* vel *imo* Florent. Reg. —286 *tacita buxo* Florent. m. pr. Tholos. Ambr. tert. *tacita buxo* vel *tacitas*

NOTÆ

278 *Pacisque senecta*] Sapientes pacis causa bellum gerunt, sed pax aliquando nocet. Cujus rei exempla passim. 'Nunc patimur longæ pacis mala.' Juven.

279 *Idæ*] Nomen urbis et montis in Phrygia: huic præsidet Cybele mater Deorum.

280 *Thiasos*] Choros: nam θίασος, seu *Thiasus*, est chorus tripudiantium in honorem numinis alicujus, sed præcipue Bacchi.

281 *Enses*] Curetes et Corybantes, Cybeles ministri, vibrabant gladios, et sæpe sese vulneribus deformabant.

283 *Turris*]. Crines in cumulum elati, instar turris, muri fastigii, verticis.

286 *Orgia*] 'Απὸ τῆς ὀργῆς, *a furore*, sic dicta, sunt sacra Bacchi. Sed et usurpantur pro sacris omnibus, in quibus furor dominatur: *orgia presserunt buxos*, id est, Corybantes orgia

Indoluit genitrix; tum sic commota profatur:
Hoc mihi jam pridem Lachesis grandæva canebat
Augurium: Phrygiæ casus venisse supremos,
Delapsus testatur apex. Heu, sanguine qualis
Ibit Sangarius, quantasque cadavera lenti
Mæandri passura moras! immobilis hæret
Terminus: hæc dudum nato placuere Tonanti.
Par et finitimis luctus: frustraque Lyæi
Non defensuros implorat Lydia thyrsos.

runt tibias *buxeas silentes. Mater* Cybele *ingemuit: tum afflicta ita loquitur: Lachesis annosa præsagiebat mihi jamdudum hoc auspicium: vertex corruens significat fatum ultimum Phrygiæ accidisse. Heu! Qualis Sangarius fluet* ob *cruorem, et quantos cadavera toleratura sunt flexus Mæandri tardi! Limes inconcussus manet. Hæc jampridem statuta sunt* a *filio Jove. Et clades similis* est *vicinis* cladibus; *ac Lydia invocat inutiliter hastas Bacchi non propugnaturas* se. *Jam-*

buxos Moret. sec.—287 *tum* Vat. pr. et tert. Leid. sec. Exc. Gevart. *commota* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Bonon. Ambr. pr. Leid. pr. duo Oxon. vet. Gyr. Vat. Livin. *irata* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Med. pr. Exc. Læti. *irata* vel *commota* Put.—288 *Hoc tibi* Mazar. *grandæva* Vat. pr. Rott. Florent. Jun. pr. Leid. sec. Med. tert. vet. Gyr. Vat. Livin. *longæva* quatuor Vatt. Pal. Farn. Exc. Læti.—289 *Phrugiæ* Exc. Læti.—290 *Dilapsus* duo Vatt. Mazar. Petav. pr. Pat. Ambr. pr. ambo Moret. *apes* Var. LL. ed. Antv.—291 *Ibat* Leid. sec. m. sec. *tantasque* Moret. pr. *quantumque* vel *quantasque* Moret. sec.—292 *pressura* Moret. sec. *Cadavere lentus Mæander passure* conjiciebat Heins.—293 *nato dudum* Vat. pr. Pal. Med. pr.—294 *Parcet* Pric. *Par et* Vat. pr. et quint. Jun. pr. Lov. m. sec. Ambr. tert. Vat. Livin. *Paret finitimis* Colin. Gryph. *finitimis* Ambr. tert. duo Medd. et Petav. Exc. Læti et Lucens. pr. *finitimus* Leid. pr. et viginti Codd. Ald. Junt. Isingr. Raph. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *finitimus* vel *finitimis* Vat. quint. Reg. Oxon. pr.—295 *imploret*

NOTÆ

celebrantes, presserunt tibias ex buxo factas.

288 *Lachesis*] Una Parcarum sic dicta ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, *sortiri*, quod sortiatur ducatque ea quæ futura sunt.

291 *Quantasque*] Quanto sanguine Sangarius fluvius fœdabitur? Quantas moras passurus est Mæander ob cadavera?

292 *Immobilis*] Finis cuique rei præscriptus hæret immobilis, neque ultra ire licet.

293 *Placuere*] Dudum placuit Jovi, ut periret Phrygia.

294 *Par, &c.*] Luctus noster par est finitimis: hoc est, proximus est, idem est ac si mox accideret, ac si finitima mala forent.

295 *Lydia*] Baccho sacra est.

Thyrsos] Thyrsus est hasta pampinis vel hederis involuta, quam gestabat Bacchus.

Jamque vale, Phrygiæ tellus; perituraque flammis
Mœnia, conspicuas quæ nunc attollitis arces;
Mox campi, nudumque solum. Dilecta valete
Flumina; non vestris ultra bacchabor in antris:
Nec juga sulcabit noster Berecyntia currus.
Dixit, et ad tristes convertit tympana planctus.
Labentem patriam sacris ululatibus Attis
Personat, et lacrymis torvi maduere leones.
Eutropius, quamvis nequeat metuenda taceri
Clades, et trepidus vulgaverit omnia rumor,
Ignorare tamen fingit, regnique ruinas
Dissimulat. Parvam latronum errare catervam;
In sontes tormenta magis, quam tela, parari;

que vale, o terra Phrygiæ; et urbes sepeliendæ ignibus, quæ urbes *nunc ostenditis turres altas, statim* eritis *agri, et solum desertum. Valete, fluvii cari: non furam amplius in cavernis vestris; neque currus noster findet colles Berecynthios.* Cybele ita *locuta est, et* statim *vertit luctus mæstos ad tympana: Atys resonat lamentis sacratis patriam cadentem, et leones feri sparguntur fletibus. Eutropius, etsi strages timenda non possit sileri, et fama timida revelarit, tamen simulat* se *nescire, et dissimulat exitium imperii:* jubet *turbam exiguam prædonum vagari, et venditat expediri potius supplicia* in *nocentes, quam arma; neque contundendos*

ed. Parm. et Vicet.—297 *urbes* vel *arces* Jun. pr.—298 *dudumque* Farn. *dejecta* Tholos.—299 *nec* duo Vatt. Farn. Tholos. Oxon. sec. Ald. Exc. Læti. *non* quatuor Med. Put. Reg. Thuan. duo Petav. Exc. Lucens. sec. *ultra vestris* Pric. Reg. Oxon. pr. Moret. sec.—300 *Non juga* Thuan. *Nec.* Lov. Moret. sec. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. Ald. Var. LL. ed. Antv. *vester* Pal. Tholos. *cursus* Thuan. *nostræ curæ* Rott. *nostros cursus* Jun. pr.—301 *luctus* Med. sec.—302 *Lambentem* Var. LL. ed. Antv. *Athis* Lov. *acris* Vat. sec. *atris* Put. *antris* Petav. sec. *antris* vel *Alis* Florent. inc. Heins.—304 *quamvis nequeat* duo Med. Mazar. Ald. *nequeat quamvis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *tacere* Jun. pr.—305 *sed trepidus* Mazar. *strepitus* Vat. sec. Pal. Med. pr. *vulgaverat* Jun. pr. Oxon. sec. Med. sec.—306 *fugit* Rott.—307 *parvam* Jun. et Oxon. pr. Moret. sec. *latronum* vel *jactat* Vat. quart. *exire* Thuan.—308 *In sontes* Ambr. pr. Sched. Gud. *parvam ad sontes errare c. Latronum* Leid. sec. et tredecim alii, ed. Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *ad sontes certare c. Latronum* Exc. Læti m. pr.—308 *In sontes* Ambr. pr. Sched. Gud. *Ad sontes* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti, Gesn.

NOTÆ

299 *Bacchabor*] Non celebrabo Orgia cum Bacchantibus.

300 *Berecyntia*] Berecynthus est mons Phrygiæ, sacer Cybelæ Deorum matri.

302 *Attis*] Seu *Atys*, amasius Cybeles.

303 *Leones*] Qui currum Cybeles trahere finguntur.

Nec duce frangendas jactat, sed judice, vires.
Vasta velut Libyæ venantum vocibus ales
Cum premitur, calidas cursu transmittit arenas,
Inque modum veli sinuatis flamine pennis
Pulverulenta volat; si jam vestigia retro
Clara sonent, oblita fugæ stat lumine clauso
Ridendum revoluta caput, creditque latere
Quem non ipsa videt. Furtim tamen ardua mittit
Cum donis promissa novis, si forte rogatus
Desinat. Ille semel nota dulcedine prædæ

impetus hostium per *ductorem, sed per magistratum. Quemadmodum avis ingens Libyæ* Struthiocamelus *cum urgetur clamoribus venatorum, trajicit currendo arenas ardentes, et curvatis alis* cum *flatu, instar veli, pulverea evolat:* sed *si jam passus* venatorum *clare resonent pone, immemor fugæ, consistit oculis clausis,* et *capite ridiculo tecto; ac putat fallere* hostem, *quem ipsa non cernit.* Eutropius *tamen clam mittit promissa aurea cum muneribus recentibus, si forsan* Targibilus *exoratus cesset* belligerare. *Ille semel* delinitus *amore cognito spoliorum,*

et ed. Bipont. *parabat* Med. pr. m. pr.—309 *se judice* Farn. Jun. pr. *Vindice* Pric. Petav. sec. Tholos. Med. quart. duo Ambr. *judice* vel *vindice* Vat. pr. Reg. Oxon. pr. *ruris* pro *vires* Put. m. pr.—310 *Vasta* vel *Vesta* Reg. Oxon. pr. *Libye* omnes Vatt. Pal. Put. Reg. Mazar. Petav. pr. *Libyes* Exc. Læti. *patriæ* Med. tert. *venatum* Var. LL. ed. Antv. *vocibus* inc. Heins. *vallibus* Farn. Rott. Leid. sec. m. pr. Petav. sec. Ambr. tert. Var. LL. ed. Antv. *vocibus* vel *vallibus* Vat. tert. Florent. *imal* pro *ales* Vat. pr. m. pr.—311 *Comprimitur* Vat. tert. Put. Petav. sec. et tert. m. sec. Pat. Bonon. Med. vero sec. hunc versum sequenti postponit. *transmisit* Jun. pr. *committit* Oxon. sec. *præmittit* Oxon. pr. *habenas* Lov. in. pr. Oxon. sec. m. pr.—312 *sinuatis* Put. m. sec. *sinuantes* Vat. pr. *sinuantis flumina* Thuan. *pinus* Petav. sec. *pinnis* Leid. sec. Rott. Oisel. Florent. m. pr. Petav. tert. Pat. Exc. Gevart. Lucens. sec. *pennis* vel *pinnis* Reg. Oxon. pr.—313 *volant* ed. Vicet. *sed jam* Thuan. *si* vel *sed* Reg.—314 *Rara* Exc. Cod. Rhem. *sonant* Rott. Thuan. Pat. Lov. Jun. pr. duo Ambr. inc. Heins. *fugam* duo Vatt. Pric. m. pr. Pat. *fuga* Rott. *fugat* Reg. *fuga est* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. *fugæ est* Ambr. tert. Leid. sec. m. pr. *fugæ* vel *fugam est* Lov. *dat lumine* Med. tert. *lumine* vel *limite* Lov. *cluso* Exc. Læti.—315 *Quod vero* pro *Ridendum* Farn. *Ridendum* vel *Retrorsum* Oisel. *velata* duo Vatt. Pric. Moret. sec. *velata* vel *revoluta* Petav. pr.—316 *Quem* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *Quam* Ambr. pr. *Quæ* Exc. Læti. *furtum* Farn.—317 *donatus* Med. tert.—318 *ille tamen* Ambr. pr. *notæ*

NOTÆ

310 *Vasta*] Struthiocamelus, Στρουθὸς ἡ μεγάλη. Ælianus. Plautus vocat *passerem marinum.*

313 *Volat*] Non tam volat, quam currit: pedibus enim semper nititur, præ magnitudine.

315 *Ridendum*] Ridiculum caput, quia calvum, quia sine superciliis, quia stulta, aut non videns hostem, credit se non videri.

316 *Mittit promissa*] Mittit legatos, qui montes aureos promittant.

Se famulo servire negat; nec grata timentum
Munera. Militiam nullam, nec prima superbus
Cingula dignari. Nam quis non Consule tali
Vilis honos? Postquam precibus mitescere nullis,
Non auro cessisse, videt, creberque recurrit
Nuntius incassum, nec spes jam fœderis extat;
Tandem consilium, belli confessus agendi,
Ad sua tecta vocat. Juvenes venere protervi,
Lascivique senes, quibus est insignis edendi
Gloria, corruptasque dapes variasse decorum:

recusat famulari servo; et dicit *dona* hominum *trepidantium non esse jucunda. Nullum* ille *arrogans* voluit *accipere* decus *militiæ: neque principem dignitatem. Etenim quæ dignitas non abjecta* est sub *Consule tali? Posteaquam* Eutropius *cernit* Targibilum *non flecti ullis precibus, non vinci muneribus, et nuncius frequens redit frustra, neque jam spes est pacis, tandem fassus bellum faciendum* esse, *convocat in domum suam concilium. Juvenes petulantes adsunt et senes luxuriosi, qui gloriantur comedere egregie, et* putant *pulchrum mutare epulas vitiatas: qui*

Vat. sec. Pal. duo Med. quod probatur Heinsio. *nota* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *tuta* Exc. Cod. Rhem.—319 *timentum* Vat. Livin. *timendum* Pal. Rott. Mazar. Moret. pr. *timentis* Med. quart. Thuan. Ambr. pr. Leid. sec. Ald. *timendam* Var. LL. ed. Antv. *timendum* vel *timentum* Florent. Med. pr. et sec. *timentis* vel *trementis* Exc. Gevart.—320 *nullis* Vat. quint. *neque prima* Med. sec. *neque plura* Rott.—321 *Vincula* Exc. Gevart.—323 *texisse* Jun. pr.—324 *spes modo* Moret. sec.—325 *consilium* tres Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *concilium* Leid. pr. Petav. pr. m. sec. inc. Heins. *consilium* vel *concilium* duo Vatt. *congressus* Med. sec. *confisus* Pal. Med. pr. unde *confusus* conjiciebat Heinsius.—326 *vocat.* cum *τελείᾳ στιγμῇ*, Florent. Med. pr. Bonon. Ambr. sec. Vat. Livin. in Vat. sec. post *juvenes* interpungitur. *propinqui* vel *protervi* Med. sec.—327 *Basconesque senes* Florent.—328 *Gratia* vel *Gloria* Vat. quint. *conditasque* conjicebat Heins.

NOTÆ

319 *Servire negat*] Se serviturum esse.

321 *Cingula*] Se non dignari accipere *cingula prima*, hoc est principem militiæ dignitatem, seu magisterium equitum, id quod Eutropius timens offerebat. Per *Cingula prima*, nonnulli explicant *cinctus primos;* hoc est Consulatum.

Consule tali] Quæ munera non vilia sint, dante Eutropio? Nam dona ex merito dantis censeri solent.

325 *Belli confessus agendi*] Confitens bellum agendum esse; Gellius *confessus æris*, id est, confitens debitum.

327 *Edendi*] Edaces olim vocabant asinos, ut abjectissimi animalis nomen indignissimis hominibus imponeretur. Sic Eresichthon ille portentosæ voracitatis dicitur ab Æliano *κάνθων*, id est, *asinus*.

328 *Corruptas*] Gloriantur sibi apponi varias dapes corruptas, non quod corruptæ sint, sed quod causa sint corruptionis et cruditatis.

Qui ventrem invitant pretio, traduntque palato
Sidereas Junonis aves, et, si qua loquendi
Gnara coloratis viridis defertur ab Indis,
Quæsitos trans regna cibos: quorumque profundam
Ingluviem non Ægæus, non alta Propontis,
Non freta longinquis Mæotia piscibus explent.
Vestis odoratæ studium, laus maxima risum

accendunt gulam caritate ciborum, *et sorbent ore volucres stellatas Junonis, et si qua* avis *viridis* (Psittacus) *perita loquendi advehitur ab Indis nigris,* quæ sunt *dapes quæsitæ trans imperia: quorum gula insatiabilis non satiatur* cibis *Ægæi* maris, *non Propontidis profundæ, non piscibus remotis fretorum Mæoticorum.* His *cura* est *vestium fragrantium; honor magnus* his est *excitasse risum per facetias*

variare Pric. Ambr. et Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem.—329 *venerem invitant* Med. tert. *vitam* Put. Oxon. sec. m. pr. *vota* Bonon. *mutant* Med. quart. *irritant* legit Heinsius.—331 *Nata* pro *Gnara* Exc. Læti m. pr. *viridi* Petav. sec. *differtur* Vat. tert. Oxon. sec. *undis* Rott. Tholos.—332 *Quæsitos* Vat. pr. *Quæsitis cibus* Rott. *Quæsitos cibos* Vat. Livin. *Quæsitus cibus* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti.—333 *Ægæum* Ambr. pr. Leid. sec. Med. quart. Exc. Gevart. *Æqevus* Var. LL. ed. Antv. *Proponti* inc. Heins. 334 *Mæotia* Vat. pr. et sec. Bonon. Med. tert. *Mæotida* duo Leidd. et undecim alii. *Mæotica* tres Vatt. Pal. Farn. tres Med. Thuan. Mazar. duo Petav. duo Ambr. Tholos. Moret. pr. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *æquent* Vat. pr. m. sec. inc. Heins. Exc. Læti. *implent* Farn. Med. sec. Jun. et Ambr. pr. Leid. sec. m. sec. *explent* omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti m. sec.—335 *odoratæ* quatuor Vatt. Pal. Farn. Exc. Læti. *adoratæ* Vat. sec. Rott. Med. sec. m. sec. Ambr. pr. Bonon. Var. LL. e marg. Parm. et edit. Antv. *adornatæ* Pric. Reg. Oxon. pr. *odoratæ* vel *adoratæ* inc. Heins. *pars maxima* Vat. tert. *risus* Thuan. Petav.

NOTÆ

329 *Invitant*] Invitant sese ad edendum, ob pretium ciborum exquisitissimorum, qui carius emti sunt. Alii legunt, *irritant*, nec male, id est, pretium incendit ingluviem, quasi cibus eo melior sit, quo carius emtus est, et superbo delectu in sylvis, aut in mari longinquo conquisitus. Juvenalis: 'Optima sylvarum interea pelagique vorabit,' &c.

330 *Junonis aves*] Pavones, quorum caro exquisita dicitur, sed cruditatis parens. Adeo 'nihil est ab omni Parte beatum!' Horatius. *Sidereas* autem dixit alludens ad fabulam, quæ ait Junonem Argi custodis oculos avis suæ caudæ, quasi totidem sidera, inseruisse.

331 *Coloratis*] Virgilius: 'Coloratis Indis.'

332 *Trans regna*] Hinc Senecæ indignatio in eos, quibus ob gulam tam angustus erat Romanus orbis ut dapes ex aliis regionibus peterent.

334 *Piscibus*] Pisces in deliciis apud veteres, ut testantur Apicii.

Mæotia] Palus *Mæotis*, *Mæotica*, vel *Mæotia*, supra Pontum Euxinum.

335 *Vestis odoratæ*] Scilicet veste odorata et aurea gloriabantur, qui ferro et ære gloriari debuerant.

Per vanos movisse sales, minimeque viriles
Munditiæ, comti vultus, onerique vel ipsa
Serica. Si Chunus feriat, si Sarmata portas,
Soliciti scenæ, Romam contemnere sueti,
Mirarique suas, quas Bosporus alluit, ædes:
Saltandi dociles, aurigarumque periti.

nugatorias: et his lautitiæ sunt *minus viriles, facies ornatæ, et vel ipsa* vestimenta *serica* sunt *ponderi. Si Chunus, si Sarmata percutiat portas, anxii* sunt pro *theatro, soliti spernere Romam, et admirari domos suas, quas Bosporus irrigat: apti sunt cho-*

pr. *rerum* Florent. m. sec.—336 *vanos* Pric. Rott. Oisel. Med. quart. Thuan. Bonon. Pat. pr. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *vanos* vel *varios* Put. *monuisse* Vat. tert. *alas* pro *sales* Vat. pr. m. pr. qui et *virilis* habet.—337 *cultus* conjecerat Heins. *oneraque* Var. LL. e marg. Parm. *cum tegmina cunctis Serica. desertas custodit Sarmata portas* Ambr. tert.—338 *Si Chunus* Bonon. *Syhunnus* Var. LL. *si Hunnus* Pal. Florent. quatuor Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.. *si Hunus* Leid. pr. Put. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Moret. pr. Lov. Exc. Gevart. *sic Hunus* tres Vat. Pat. *Sin Hunus* duo Vatt. Farn. Moret. sec. Petav. tert. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Læti. et Lucens. pr. *feriat Hunnus* Med. tert. *variat* Jun. pr. *Si Chemus feriat* et emend. *si feriat Hunnus* Oxon. sec. *si Sarmata* Farn. Florent. quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Lov. Moret. sec. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *sin* Exc. Læti. *sic* Vat. quint. Pat. *vel* Mazar. *portus* Tholos.—339 *Sollicitæ* Jun. pr. *senæ* Med. quart. *cenæ* tres Vatt. Pric. Reg. Mazar. Petav. sec. *cœnæ* Florent. Moret. pr. inc. Heins. vet. Gyr. Vat. Livin.—340 *Miratique* Exc. Læti. *Mirarique* Exc. Lucens. pr. *Munirique* ed. Vicet. *cernit quas Bosporus* Moret. sec. *abluit* Tholos. Var. LL. ed. Antv. *obluit* Med. sec. m. sec. Florent. cum Glossa *i. e. tangit vel lavat. obruit* duo Vatt. Put. Thuan. Mazar. Jun. pr. Oxon. sec. duo Leidd. tres Petav. *horruit* Vat. pr. et tert. *horruit* vel *obstruit* Oxon. pr. *obruit* vel *obstruit* Reg. *abluit* vel *alluit* Vat. Livin.—341 *Saltanti* Put. *aurigarumque* omnes Vatt. Pal.

NOTÆ

336 *Movisse sales*] Histrionum more.

Minimeque viriles] Quibus convivas provocabant ad libidinem effœminatam.

337 *Oneri*] Sericæ ipsæ vestes, etsi tenuissimæ, erant oneri hominibus delicatulis. Juvenal. 'Panniculus bombycinus urit.' Cæsar ex Suetonio milites 'habebat tam cultos, ut argento et auro politis armis ornaret: simul et ad speciem, et quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni.' Jactabatque, 'Milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse.' Sed alius Cæsar, alius Eutropius.

338 *Chunus, Sarmata*] Populi Sarmatiæ Europææ. Etiamsi hostis ad portas fulminet, soliciti de theatro Eutropiani, non omittunt ludos, comœdiam, &c.

339 *Romam contemnere*] Ob mares Romanorum animos. Romam tamen, quam Dionysius vocat μητέρα πασάων πόλεων, καὶ μέγαν οἶκον ἀνάκτων, *Matrem omnium urbium, magnumque Regum domicilium.*

341 *Aurigarumque periti*] Instar Neronis; vel cupidi scire, quis auriga melior, &c.

Pars humili de plebe duces, pars compede suras,
Cruraque signati nigro liventia ferro,
Jura regunt, facies quamvis inscripta repugnet,
Seque suo prodat titulo. Sed prima potestas
Eutropium præfert, Hosio subnixa secundo.
Dulcior hic sane cunctis, prudensque movendi
Juris, et admoto qui temperet omnia fumo;

reis, et docti ducere currus; alii sunt *ductores ex plebecula abjecta: alii* habentes *tibias notatas catenis, et crura livida ferro atro, dant leges, etsi frons impressa reclamat, et se ostendit titulo suo. At prima sedes anteponit Eutropium, freta Hosio secundo. Hic* Hosius *suavior* est *certe omnibus, et peritior juris movendi, et qui fumo*

Oisel. Exc. Læti. *auguriorumque* Jun. pr. *aurigandique* Med. quart.—342 *ducis* Vat. pr. *duces* id. Vat. m. sec. *de compede* Pat.—343 *Collaque* vel *Cruraque* Mazar. *lucentia* Florent.—344 *quamvis facies* Vat. quint. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Med. pr. Leid. sec. Exc. Læti. *recuset* inc. Heins. *repugnet* Vat. sec. Pal.—345 *suo reprobret* Petav. pr. *reprobat* duo Vatt. Exc. Pat. rec. *prodat* vel *reprobat* Reg. *profert* pro *præfert* duo Leidd. totidem Med. Pat. Petav. tert. Exc. Gevart.—346 *Hosio* Exc. Lucens. pr. *Otio* Vat. pr. *Osia* Oxon. pr. *Asya* Jun. pr. *Solio* ed. Vicet. *Hocia* Pric. *Osio* Lov. duo Vatt. ambo Moret. Var. LL. ed. Antv. *Hosio* vel *solio* Exc. Pat. rec. *Hosio* vel *Bosio* Exc. Læti. *submissa* Med. tert. Tholos. *subnixa* Lov. Moret. sec. Sched. Gud. Ald. Exc. Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *secundo* Leid. sec. Put. Mazar. Lov. Jun. pr. duo Petav. *severo* inc. Heins. *secunda* Pric. Oisel. Reg. Thuan. Pat. Petav. pr. m. pr. Var. LL. ed. Antv.—347 *Doctior* Jun. Oxon. pr. Med. sec. m. pr. Vat. tert. *Dulcior* vel *Doctior* Vat. quart. Reg. *facie* Ambr. pr. Sched. Gud. *sane* probat Heinsius. *huic sane* Med. sec. m. pr. *prodensque* Jun. pr. *monendi* Pric. Rott. Reg. Thuan. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *movendi* Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Exc. Lucens. in Leid. pr. erat Glossa *i. e. evertendi.* Heinsius ascripserat, *movere jus* est *loco movere* vel *submovere.* sic *jura subvertere* Hist. Aug. p. 47. et alibi apud eosdem scriptores.—348 *amoto* Thuan. Mazar. Ambr. sec. *admoto* vel *amoto* Reg. Oxon. pr.

NOTÆ

343 *Signati*] Habentes crura signata ferro, quia ante servi erant.

344 *Jura regunt*] Leges, Judicia, Magistratus, Imperium.

Inscripta] Dant leges, imperant, etiamsi facies inscripta servili nota adversetur tanto honori. Servi notabantur ferro, et inscribebantur, ut pecora domini notam gerentia.

346 *Subnixa*] Prima sedes datur Eutropio, sed eadem sedes freta et subnixa est Hosio, secundum locum occupante.

347 *Dulcior*] Hic multa ambigue et ingeniose dicta contra Hosium, qui coquus fuerat. Unde *dulcior* dicitur et prudens *movendi juris,* alludendo ad jusculum culinæ, et simul tamen innuens Hosium esse peritum justitiæ turbandæ. Alii legunt, *novandi juris:* id est, inveniendi novi juris.

348 *Fumo*] Alludit iterum ad fumum culinæ; sed alio sensu dicit Hosium moderari et temperare omnia admoto fumo, id est, adhibita quadam adulatione. Alii legunt, *naso,* nec male, id est, quadam sagacitate.

Fervidus, accensam sed qui bene decoquat iram.
Considunt apices gemini ditionis Eoæ,
Hic coquus, hic leno: defossi verbere terga:
Servitio, non arte, pares. Hic sæpius emtus,
Alter ad Hispanos nutritus verna penates.
Ergo ubi collecti proceres, qui rebus in arctis
Consulerent, tantisque darent solatia morbis;
Obliti subito Phrygiæ, belloque relicto,
Ad solitos cœpere jocos et jurgia Circi
Tendere. Nequicquam magna confligitur ira,

adhibito condiat cuncta: ardens est, *sed qui decoquat sapienter furorem inflammatum. Vertices duo Imperii Orientis sedent; ille coquus* Hosius, *hic leno* Eutropius, habentes *terga sulcata flagris; similes servitute, non industria. Hic* Eutropius *emtus* est *frequentius, ille educatus verna in domo Hispana. Postquam igitur primores convocati* sunt, *ut consultarent in negotiis angustis, et afferrent remedia tantis malis, statim immemores Phrygiæ, et bello neglecto, incœperunt redire ad facetias consuetas et certamina theatri. Frustra contenditur studio ardenti, quis*

temperat Farn. Pric. Ambr. sec. Exc. Læti. *temperet* Leid. pr. et octodecim scripti, Ald. Exc. Lucens. Var. LL. e marg. Parm. *omina* Vat. tert. m. sec. *fundo* Put. m. pr. *fumo* Pat. Lov. Ald. Exc. Gevart. Sched. Gud. *naso* Exc. Læti. *fumo* vel *naso* Florent.—349 *si quis* Florent. *decoquit* Mazar. *decoquet* Pal. Med. pr.—350 *Concidunt* Sched. Gud.—351 *Hinc coquus, hinc leno* leg. Heins. *defessi* Vat. pr. Med. sec. Raphel. *defossi* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *defossus* Vat. quint. *defosti* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *descissi* Pric. m. pr. *descisi* Moret. pr. *verbere* Vat. pr. m. sec. *vulnere* Vat. tert. Reg. Mazar. Oxon. pr. *vulnere* vel *verbere* Put. vid. Pricæum ad Metam. Apuleii p. 374.—353 *in una* pro *verna* Var. LL. ed. Antv. *penates* vel *parentes* Thuan.—354 *in altis* Jun. pr. Vat. sec. m. pr. *arctis* vel *altis* Farn.—355 *solatia rebus* Pric. Moret. sec. *tantæque d. solatia mortis* Vat. pr. et Livin.—356 *Phrygiæ subito* Ambr. pr. *bellisque relictis* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Mazar. Gronov. in Exc. Schotti ascripserat locum Cic. Lib. III. in Verr. cap. 12. *belloque relicto* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—357 *rediere* Moret. pr. *locos* Florent. *ad jurgia* Pal.—358 *nequicquam* vel *nequaquam* Vat. pr. *in magna* Put. *configitur* Med.

NOTÆ

349 *Decoquat*] Fervidus est, sed ita, ut sciat artem, qua sua ira decoquatur, et defervescat sapienter.

351 *Defossi*] Alii legunt *defessi*, id est, fatigati ferre flagra seu verbera.

353 *Verna*] Est filius ancillæ.

355 *Morbis*] Ambigua vox, nam significare potest incommoda reipub. et simul perstringere morbos ex libidine, et ex gula natos.

357 *Jurgia*] Certamina histrionum more. O levitatem, ac stuporem! In ipsis belli urgentis angustiis, obliviscuntur belli, animosque ad jocos rixasque convertunt.

358 *Magna ira*] Agunt de ludis, magno studio, immo et ira ardente, cum patria periclitatur.

Quis melius vibrata puer vertigine molli
Membra rotet: verrat quis marmora crine supino:
Quis magis enodes laterum detorqueat artus:
Quis voci digitos, oculos quis motibus aptet.
Hi tragicos meminere modos: his fabula Tereus,
His necdum commissa choro cantatur Agave.
Increpat Eutropius: Non hæc spectacula tempus
Poscere: nunc alias armorum incumbere curas.
Se satis Armenio fessum pro limite cingi,

puer circumagat corpus impulsum circuitu leni: quis capillis resupinatis abstergeat pavimenta *marmorea: quis deflectat melius partes molles laterum: quis accommodet* melius *digitos voci, quis oculos saltationibus. Hi recordantur versus tragicos: fabula Terei canitur* ab *illis: Agave nondum credita theatro* canitur ab *aliis. Eutropius reprehendit* hos, dicens, Hoc *tempus non petere ludos tales; nunc labores alios belli urgere, se* etsi *fatigatum satis armari pro finibus Armeniæ*

tert. *contenditur* Moret. sec. Hic versus cum priore desideratur in Moret. pr.—360 *rotat* Leid. pr. *vertat* Exc. Læti m. pr. et Lucens. pr. item Ald. *verret* Med. tert. *verrat* tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Bonon. tres Ambr. Mazar. duo Petav. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Sched. Gud. *marmore* Thuan. *crine soluto* Pal. *soluto* vel *supino* Med. pr.—361 *Qui magis* Bonon. Petav. tert. *edones* Var. LL. Antv. *enodes* vel *idoneos* Reg. Moret. sec. *procerum* Vat. tert. Rott. Exc. Pat. rec. *procerum* vel *laterum* Put. *artus* quatuor Vatt. Pal. Farn. Reg. Petav. sec. marg. Isingr. *arcus* Vat. quart. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Tholos. Ambr. sec. ambo Moret. duo Petav.—362 *oculos qui* Leid. sec. *motibus* Lov. cum glossa, *i. e. gesticulationibus. moribus* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Jun. pr. duo Leidd. et Oxon. marg. Isingr. et Cod. Pulm. et Claver. *motibus* exhibet. vid. supr. vs. 182. *aptet* Oisel. *apti* Rott. ed. Parm. e conjectura.—363 *jocos* Ambr. pr. Oxon. sec. Med. quart. *jocos* vel *modos* Vat. quint.—364 *nondum* tres Vatt. Petav. pr. Ambr. sec. *mundum* inc. Heins. *medium* Put. *choro* Lov. Jun. pr. Moret. sec. Sched. Gud. Ald. Exc. Gevart. *thoro* Thuan. Ambr. tert. *thoro* vel *viro* Pric. *choro* vel *thoro* Reg. Oxon. pr.—366 *altas* Lov. atque ita conjiciebat Heins. *annorum* Sched. Gud. *impendere* Med. sec. *armorum poscere* Med. tert. m. pr.—367 *Me* Jun. pr. *Armenia* Moret. pr. *milite* Mazar. Tho-

NOTÆ

359 *Vertigine*] Quis puer capite demisso, pedibusque in altum sublatus, melius vibret suum corpus.

360 *Verrat*] Quis pedibus sursum elatis, projectisque manibus, quibus sustinetur, fungatur officio pedum, capite demisso, et crinibus pendentibus, verrat pavimenta marmorea.

361 *Enodes*] Quis ita detorqueat costas laterum, ut sine nodo, sine ossibus esse videatur. Alii legunt, *laterum arcus*, id est, flexus, curvaturas.

363 *Tereus*] Rex Thracum, qui ob constupratam Philomelam Prognes uxoris suæ sororem, in upupam mutatus est.

364 *Necdum commissa choro*] Nondum producta in theatrum.

Agave] Cadmi et Hermiones filia, qui filium Pentheum abstemium, et ideo Bacchi sacra despicientem, cum ceteris Bacchantibus discerpsit, eum vitulum esse rata præ nimio furore.

Nec tantis unum subsistere posse periclis.
Ignoscant senio: juvenes ad prælia mittant.
Qualis pauperibus nutrix invisa puellis
Assidet, et tela communem quærere victum
Rauca monet: festis illæ lusisse diebus
Orant, et positis æquævas visere pensis:
Iratæque operi jam lasso pollice fila
Turbant, et teneros detergunt stamine fletus.
Emicat extemplo, cunctis trepidantibus, audax
Crassa mole Leo, quem vix Cyclopia solum
Æquatura fames, quem non jejuna Celæno

defendendis, *sed non* se *solum valere resistere discriminibus tantis.* Rogat hos ut *parcant senectuti* suæ; ut *mittant juvenes ad bella: sicut nutrix odiosa sedet* prope *virgines inopes, et rauca hortatur* illas *comparare victum communem tela* facienda: *illæ* virgines *rogant*, ut sinat *colludere diebus festis, et opere seposito invisere æquales* suas; *et jam indignantes laborem* suum, *jam digitis fatigatis confundunt stamina, et abstergunt tela* sua *lacrymas tenellas. Statim Leo animosus ingenti magnitudine exsurgit omnibus timentibus, quem unum fames Cyclopum ægre*

los. Ambr. pr. ambo Moret.—368 *tantis etiam* Ambr. pr. *Ne tantis undæ* Jun. pr. *obsistere* Farn. *procellis* conjiciebat Heins.—371 *Insidet* Ambr. pr. *Absidet* Vicet.—372 *Rauca movet* Farn. Pric. Var. LL. ed. Antv. *luxisse* Tholos. —373 *impositis* Jun. pr. *æque paruisse repensis* Florent. m. pr. Petav. sec. *æqua visere repensis* Med. tert. *æqua pavescere* Rott. Oisel. *æque pallescere* Var. LL. ed. Antv. *æquævas visere* vel *æque pavescere* Vat. tert. Put. *pennis* Farn.—374 *Intentæque* Med. sec. m. pr. *laxo* Petav. sec. *lapso* duo Med. *tela* Med. tert. m. pr. *telam* conjiciebat Heins.—375 *teneros* vel *tenebros* Put. *detergunt* tres Vatt. Pal. Farn. Ambr. pr. Mazar. Petav. pr. Med. quart. Exc. Læti. *detergent* duo Leidd. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *destergunt* Petav. tert. *flumine* Med. sec. m. pr. *flamine* Var. LL. ed. Antv.—376 *comitantibus* Jun. pr.—377 *Leon* Exc. Læti. *Cyclopia* Ambr. sec. *Cyclopeia* duo Med. Put. Thuan. Mazar. Moret. pr. et Ambr. *Cyclopea* vel *Cyclopeia* Vat. sec. Pal. Farn.—378 *quam* Vat. tert. *jejuna* Exc.

NOTÆ

371 *Assidet*] Prope sedet, supra sedet, ad urgendas puellas.

372 *Lusisse orant*] Phrasis Græca Poëtis familiaris: mira comparatio ad irridendum Eutropium Eutropiique sectatores ad bella ineptos; quos comparat cum vetula et puellis mollibus, et proposito labore flentibus.

377 *Leo*] Homo quidam cognominatus Leo, vecors et ventri deditus, qui non alia ratione emersit, quam quod esset Eutropio jucundus. Missus est contra barbaros: officium suum utcumque obiit; sed ob crapulam facile deceptus est a Gaine et Targibilo, fraude deletus.

Cyclopia] Ita famelicus, ut ipse solus famem Cyclopum et Harpyiæ Celænus superaret. Celæno Harpyia sic dicta, quia κέλαινος idem est ac *niger*. At iste si helluabatur, et bibebat quoque egregie: fortitudinem enim in eo ponebat, ut plus biberet

Vinceret: hinc nomen fertur meruisse Leonis.
Acer in absentes, linguæ jactator, abundans
Corporis, exiguusque animi, doctissimus artis
Quondam lanificæ, moderator pectinis unci.
Non alius lanam purgatis sordibus æque
Præbuerit calathis; similis nec pinguia quisquam
Vellera per tenues ferri producere rimas.
Tunc Ajax erat Eutropii, lateque fremebat:
Non septem vasto quatiens umbone juvencos:
Sed, quam perpetuis dapibus, pigroque sedili,
Inter anus interque colos oneraverat, alvum.

adæquaret, quem non Celæno famelica superaret: hinc dicitur promeritus esse cognomentum Leonis. Homo *jaculator ardens sermonis contra absentes, vastus corpore, parvus animo, olim peritissimus artis lanificæ, rector pectinis curvi. Non alter injecerit in canistros lanam, immunditiis ejectis, similiter; neque alter æqualis trajicere lanas crassas per foramina ferri subtilia. Tunc* Leo *erat Ajax Eutropii, et undique furebat, non concutiens septem* pelles *bovis* in *clypeo magno, sed ventrem, quem inter vetulas et inter colos oppresserat epulis continuis, et cathedra*

Lucens. pr. *victura* ed. Vicet.—379 *hic* Oisel. Leid. pr. Florent. *huic* Var. LL. ed. Antv. *hoc nomen* Rott. Vat. tert. *Leontis* Exc. Læti.—380 *Acer in absentes, linguæ j.* duo Leidd. duo Oxon. Lov. ambo Moreti et Ald. *absentes.* cum στιγμῇ, quatuor Vatt. Pric. Oisel. *jactator* Pric. Rott. *jaculator* Var. LL. ed. Antv.—381 *exiguusque* Ambr. sec. *Exiguique* Mazar. *Exiguus animi* sine copula, quatuor Vatt. Pal. Farn. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. tres Petav. Ambr. pr. Bonon. Pat. Tholos. ambo Moret. Lov. Ald. Exc. Gevart. *animo* Vat. tert. Farn. Rott. Med. sec. Put. Pat. Moret. pr. *animi* vel *animo* Petav. pr.—382 *unci* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *uncci* Mazar. *uncti* vet. Gyr. Moret. pr. Exc. Lucens. sec. et hoc firmare videtur *vellera pinguia,* quod sequitur.—383 *Non illi* Florent. m. sec. *purgatam* Vat. tert. Pal. Farn. duo Med. Leid. sec. m. sec. *purgatis* vel *purgatam* Put.—384 *Præbuerit* Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Præbuerat* Farn. Oisel. Florent. Med. tert. Jun. pr. Thuan. Moret. sec. Exc. Læti, edd. Parm. Vicet. Junt. Ald. Colin.—385 *tenuis* Moret. pr. Vat. sec. Med. tert. Bonon. Tholos. Ambr. tert. *fratri* Rott. *perducere* Vat. sec. Pric. Mazar. Petav. pr. Moret. sec. *deducere* Vat. tert. Moret. pr. Med. quart. *limas* Oxon. sec. *varas* Med. tert.—386 *læteque* Lov. m. pr.—388 *quem* Pal. *qui* duo Vatt. et Medd. Put. Oxon. pr. *quod* Ambr. pr. Petav. sec. *ad* Rott. Oisel. *quam* vel *qui* Reg. Exc. Læti. *sedili* vel *cubili* Vat. pr.—

NOTÆ

quam reliqui omnes, et plures haberet meretrices quam milites.

380 *Acer in absentes, linguæ jactator*] Maledicus, et ideo iners. Livius: 'Viri nati militiæ, factis magni, ad linguæ certamina rudes.'

386 *Ajax*] Vir fortissimus inter Græcos, de quo Ovidius, 'Clypei dominus septemplicis Ajax.'

388 *Pigroque sedili*] Quia semper sedebat in lana tractanda homo gulosus, corporis ejus moles crassior evaserat, sicque ipse sua mole oneratus et oppressus erat.

Assurgit tandem, vocemque expromit anhelam:
Quis novus hic torpor, socii? quonam usque sedemus
Fœmineis clausi thalamis, patimurque periclum
Gliscere desidia? Graviorum turba malorum
Texitur, ignavis trahimus dum tempora votis.
Me petit hic sudor. Nunquam mea dextera segnis
Ad ferrum. Faveat tantum Tritonia cœptis,
Inceptum peragetur opus. Jam cuncta furore
Qui gravat, efficiam leviorem pondere lanæ
Targibilum tumidum; desertoresque Gruthungos

inerti. Tandem surgit, et anhelus erumpit in *hunc sermonem: O commilitones, quæ nova hæc segnities est? Quo usque tandem* nos *inclusi* in *cubilibus muliebribus considemus, et inertia nostra sinimus malum crescere? Series calamitatum majorum paratur, dum ducimus tempora desideriis inertibus. Hic labor poscit me. Nunquam manus mea pigra* fuit *ad arma: si Pallas tantum adsit consiliis meis; labor inchoatus perficietur. Mox* ego *reddam Targibilum*, etsi *turgentem, qui opprimit omnia rabie* sua, *leniorem onere lanæ; et diripiam, ut oves misellas, Gru-*

390 *Adsurgit* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Leid. pr. Exc. Læti. *Assurgit* Pric. Leid. sec. duo Oxon. *Consurgit* Med. quart. *Exsurgit* Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. *exponit* Rott. Florent. Reg. Oxon. pr. *exponit* vel *expromit* Oxon. sec. *anilem* Leid. pr. Moret. sec. Med. tert. m. sec.—391 *Quid* Pric. *Quis* vel *Quid* Reg. *tepor o* Med. sec. m. pr. *torpor* vel *stupor O* Vat. pr.——392 *clusi* Exc. Læti. *patimurque* vel *patimurne* Vat. pr.—393 *Crescere* Med. quart. *Gliscere?* cum signo interrogationis. Med. sec. *desidia* Farn.—394 *trahimur* Jun. pr. *trahimus* vel *trahitur* Exc. Læti.—395 *mea numquam* Med. quart. Ald.—396 *Latonia* Moret. sec.—397 *peragatur* Vat. tert. Rott. *peragetur* vel *peragatur* Put. *iter* Jun. pr. Thuan. *furorem* Petav. sec. Med. quart. ed. Parm. *favorem* Med. tert. Tholos. *pavore* legebat Heins.—398 *leviorem* Exc. Lucens. pr. *graviorem* Exc. Læti, ed. Vicet.—399 *Tharbigilum* Farn. Petav. sec. Bonon. tres Ambr. Lov. Leid. sec. *Trabigilum* Leid. pr. Oxon. pr. Pal. duo Med. Mazar. Tholos. Moret. pr. ed. Parm. *Targibulum* Med. quart. *Turbigilum* Reg. Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Moret. sec. Petav. tert. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Tarbigalum* Vat. tert. Rott. *Targibalum* Vat. sec. Put. Pat. *timidum* Vat. pr. Rott. Oisel. Moret. sec. duo Oxon. Exc. Læti, et ed. Parm. *defensoresque* Leid. pr. *Gruthonnos* Florent. Tholos. Med. et Leid. sec. *Grutunnos* Jun. pr. inc. Heins. ed. Vicet. *Grothunnos* Moret. sec. *Grotunnos* Vat. sec. Pal. Farn. Med. pr. Put. Moret. pr. *Grotunos* Oxon. pr. *Grotungos* Vat. quint. *Grutonges* duo Ambr. *Grotongos* Petav. pr. Med. quart. *Gruthunnos* Leid. pr. Vat.

NOTÆ

390 *Anhelam*] Ipse anhelus præ nimia pinguedine.

392 *Fœmineis*] Vel revera inclusi in cubilibus fœmineis, vel in cubiculis hominum effœminatorum.

394 *Texitur*] Texere, trahere, gliscere, sudor: omnia ambigua, et ad lanificium alludentia.

396 *Tritonia*] Pallas sic dicta a palude Tritonide in Africa, ubi nata esse dicitur. Pallas autem Dea lanificii.

Ut miseras populabor oves, et pace relata
Pristina restituam Phrygias ad stamina matres.
His dictis iterum sedit. Fit plausus, et ingens
Consilii clamor. Qualis resonantibus olim
Exoritur caveis, quoties crinitus ephebus
Aut rigidam Nioben, aut flentem Troada, fingit.
Protinus excitis iter irremeabile signis
Arripit, infaustoque jubet bubone moveri

thungos transfugas; et pace restituta remittam matres Phrygias ad opera solita. His pronuntiatis, Leo *sedit rursus. Admurmuratio excitatur, et magnus fremitus consessus. Qualis nascitur quondam in Circo sonoro, quotiescumque juvenis capillatus agit vel Nioben saxeam, vel Troadem lugentem. Statim* Leo *vexillis accersitis, rapit viam irrevocabilem, atque imperat cohortes procedere, infelici alite;*

tert. Rott. Oisel. Mazar. Vat. Livin. *Gruthongos* Exc. Gevart. *Gruthanos* Pric. *Gothunnos* Pat. *Glutonnos* Lov. *Grutonnos* Oxon. sec. Petav. tert. *Grotumpnos* Reg. *Gothumpnos* Thuan. *Gothunnos* vel *Gruthungros* Exc. Læti. —400 *populator* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *aves* duo Vatt. Petav. pr. m. pr. *oves* Vat. sec. *paceque* Jun. pr. *parte relata* Oisel. *relicta* Oxon. pr. *reducta* Pric. Reg. Moret. sec. m. sec.—402 *His iterum dictis* Reg. Oxon. pr.—403 *Consilii* Vat. tert. Florent. inc. Heins. Put. Reg. Mazar. Petav. sec. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *Concilii* Leid. pr. Jun. pr. tres Vatt. Moret. pr. Ambr. tert. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *Consiliis* Vat. sec. Pal. Pric. Med. pr. Petav. tert.—404 *quoties caveis* Med. quart. *cuneis* Vat. sec. Pal. Med. pr. —405 *flectere* pro *flentem* inc. Heins. *Troida* Petav. sec. *Trosida* Med. tert. *finxit* Rott. Moret. pr. *vidit* Vat. sec. m. pr.—406 *accitis* Vat. tert. Mazar. *exutis* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *exitiis* Exc. Lucens. sec. apposito + signo, ut notetur veterem lectionem aut erasam aut interpolatam esse. *irrevocabile* Pric. Jun. pr.—407 *Prodidit* Oisel. *infaustoque* vet. Gyr. Vat. Livin. Isingr.

NOTÆ

400 *Populabor*] Diripiam, tondebo, ut oves.

404 *Ephebus*] Juvenis: *ἐπὶ, super*, et *ἥβη, juventus*. Ephebus itaque est qui intrat in juventutem.

405 *Rigidam Nioben*] Niobe Tantali filia, duodecim liberis superba, se Latonæ Deæ præferebat: Dea indignata, arreptis Dianæ Apollinisque sagittis liberos ejus occidit, Niobenque ipsam convitiantem venti turbine in Asiam impulit, et juxta Sipylum urbem in saxum transformavit. Per saxum, intellige Nioben dolore diriguisse, et velut immotam stetisse. Forsan et hæc fabula detorta est ex Lothi conjuge, quæ in statuam salis mutata est.

Troada] Vel fœminam aliquam Trojanam flentem, vel casus Trojæ lugentis et deplorantis sua mala.

406 *Iter irremeabile*] Iter, unde non rediret, non remearet, quia delendus esset exercitus. Virgilius, 'irremeabilis error.'

407 *Infausto bubone*] Malis et infaustis avibus. Nam bubo est avis sinistri generis: fuit tamen felix Agrippæ Judæo, ex Josepho; illi enim libertatem regnumque præsagiit.

Agmina, Mygdonias mox impletura volucres.
Pulcher et urbanæ cupiens exercitus umbræ,
Assiduus ludis, avidus splendere lavacris,
Nec soles imbresve pati, multumque priori
Dispar, sub clypeo Thracum qui ferre pruinas
Dum Stilichon regeret, nudoque hyemare sub axe
Sueverat, et duris haurire bipennibus Hebrum.
Cum duce mutatæ vires. Byzantia robur
Fregit luxuries, Ancyranique triumphi.

cohortes *mox devorandas* ab *avibus Phrygiis. Exercitus decorus, et amans otii urbis, continuus* in *ludis, cupidus fulgere* in *balneis solebat, neque tolerare calores et pluvias, et multum dissimilis* sibi *primo, qui, dum Stilicho duceret* eum, solebat *pati sub scuto niveo et hybernare sub Cœlo puro, et potare* aquas *Hebri* fractas *securibus rigidis. Vigor* ejus *abiit cum ductore: lascivia Constantinopolitana, et victoriæ Ancyranæ enervaverunt vires* ejus. *Non equites præeunt*

Ambr. pr. Mazar. Med. tert. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. Exc. Lucens. sec. *infestoque* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Jun. pr. Oxon. sec. Leid. sec. *infestoque* vel *infaustoque* Put. Reg.—408 *Mæonias* Pat. m. sec.—409 *aulæ* Ambr. pr. *imbre* vel *umbræ* Vat. tert. *auræ* conjiciebat Heins.—410 *Assiduis ludis* ed. Parm. *Assiduis* Florent. Med. tert. Lov. ed. Vicet. *ludis* deest in Oisel. *Assiduis ludis* vel *Assiduus ludus* Reg.—411 *umbrasve* Vat. sec. *peti* Exc. Læti. m. pr. *multumque* Oxon. pr. *multum* sine copula Farn. *vultumve* Reg.—412 *sub clipeis* Med. sec. *ruinas* Med. sec. Hic versus cum sequenti deest in Med. quart.—413 *tegeret* Lov. acute, ut notat Heins. *hyemale* Mazar.—414 *diris* Med. sec. Petav. sec. marg. Isingr.—416 *Ancyranique* Pric. Oisel. Florent. Med. tert. et sec. m. pr. Bonon. Pat. Vat. Livin. vet. Gyr. Leid. sec. inc.

NOTÆ

408 *Mygdonias*] Phrygia dicitur et Mygdonia.

Impletura] Mox præda futura avibus Mygdoniis seu Phrygiis.

409 *Pulcher exercitus*] Exercitus dicitur, quod melior fiat exercendo. *Pulcher* hic est mollis, fœminarum instar, quæ pulchritudine delectantur. Pulcher nempe et mollis miles, qui, exemplo Sardanapali, fusum non fundam, telas non tela contrectet.

Umbræ] Otii quod percipitur in umbraculis domuum.

413 *Nudo sub axe*] Sub dio, sub Luna, sub Æthere puro, nudo, etiam sine pellibus.

414 *Haurire*] Scindere securibus aquas Hebri fluvii, et scissas haurire; vel haurire aquas sub glacie scissa latentes.

415 *Cum duce mutatæ*] Adeo vere dictum est, leones a cervo ductos, in cervos totidem degenerare.

416 *Ancyrani triumphi*] Ironicῶs. Alludit nempe ad iter, quo Eutropius delectationis causa Ancyram magna pompa petivit, tanquam secessum æstati traducendæ amœnissimum.

Non peditem præcedit eques: non commoda castris
Eligitur regio: vicibus custodia nullis
Advigilat vallo: non explorantur eundæ
Vitandæque viæ: nullo se cornua flectunt
Ordine: confusi passim per opaca vagantur
Lustra, per ignotos angusto tramite valles.
Sic vacui rectoris equi, sic orba magistro
Fertur in abruptum casu, non sidere, puppis:
Sic ruit in rupes, amisso pisce sodali,
Bellua, sulcandas qui prævius edocet undas,
Immensumque pecus parvæ moderamine caudæ

peditibus: non locus deligitur aptus castris metandis: *non excubiæ vigilant* ad *aggerem, vicibus alternis: non iter petendum aut effugiendum indagatur: cornua nullo se vertunt ordine: turbati undique errant per sylvas opacas*, et *per valles incognitas semita arcta. Ita equi privati moderatore, ita navis privata gubernatore ruit in præceps*, ducta per *fortunam, non* per *astra. Ita monstrum* marinum balæna *rapitur in scopulos, perdito pisce socio*, musculo, *qui præcedens monstrat aquas findendas, et gubernat belluam vegrandem regimine caudæ exiguæ, et init*

Heins. duo Ambr. Exc. Læti, Lucens. sec. *Anciranique* Lov. Put. duo Petav. *Amphyranique* tres Vatt. Pal. Jun. pr. *Amphyranique* Thuan. Mazar. Petav. pr. Ambr. tert. Ald. *Ancphiranique* Vat. sec. *Ansitanique* Farn. *Anfiranique* Moret. sec. *Anticheranique* Oxon. pr. *Anticheranique* et emendatum *Ancyranique* Reg. — 417 *comitem* Med. quart. *præcedet* Oxon. pr. — 418 *legio* Jun. pr. inc. Heins. Vat. quint. *regio* Exc. Læti, m. pr. *legio* vel *regio* Med. pr. deest hic versus in Moret. pr.—419 *Advigilant* ed. Vicet. *eundo* Vat. sec. — 420 *Vitandæve* Pric. *vertunt* inc. Heins.— 421 *sparsim* Ambr. tert. *operta* Vat. pr. m. pr. Vat. Livin. *feruntur* Pal. Med. pr.—422 *ignotos* Vat. pr. m. pr. *ignotas angusto* duo Leidd. et maxima pars Codd. Sched. Gud. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ignoto* Vat. tert. Rott. *ignotas arguto* vel *angusto* Reg. *ignotas angusto* vel *angustas ignoto* Put. m. sec. *angusto* quatuor Vatt. *ignotos calles* leg. Heins. *limite* Pat. Oxon. pr. *limite* vel *tramite* Put.—423 *magistri* Pric. m. pr. Ambr. pr.—424 *in arbitrium* Pat. m. pr.—425 *puppes* pro *rupes* inc. Heins.—426 *secandas* Med. tert. *sulcandus* Exc. Læti. *qui* Vat. pr. duo

NOTÆ

417 *Non peditem*] Sub Leone omnia indisposita: et Tacitus diceret, 'Pervigiliis et Bacchanalibus, quam disciplinæ et castris propiora.'

419 *Explorantur*] Non mittuntur exploratores, qui doceant viam tutam, qua eatur; et intutam, quæ vitetur.

424 *In abruptum*] In loca abrupta et præcipitia.

425 *Pisce sodali*] Ferunt nempe musculum piscem exiguum regere et ducere balænam, quæ est portentosæ magnitudinis.

427 *Pecus*] Monstrum marinum. Horatius de monstris marinis: 'Om-

Temperat, et tanto conjungit fœdera monstro:
Illa natat rationis inops, et cæca profundi
Jam brevibus deprensa vadis, ignara reverti
Palpitat, et vanos scopulis illidit hiatus.
Targibilus simulare fugam, flatusque Leonis
Spe nutrire leves; improvisusque repente
Dum gravibus marcent epulis, hostique catenas
Inter vina crepant, largo sopita Lyæo
Castra subit. Pereunt alii, dum membra cubili

amicitiam cum *portento tanto. Illa* bellua *carens* omni *cogitatione nat*, *et ignara maris, jam intercepta vadis exiguis, nesciens redire, deficit, et impingit* in *rupes voraginem inanem. Targibilus* cœpit *fingere fugam, et alere spe tenui cor tumidum Leonis; et statim inopinus invadit castra sepulta vino copioso, dum flaccescunt cibis onerantibus, et eructant vincula* in *hostem inter pocula. Ili occiduntur, dum attollunt corpora lenta* ex *lectis; illi copulaverunt mortem somno: sed palus fini-*

Med. Tholos. Lov. Vat. Livin. *cum* Vat. tert. Reg. m. pr. *cui* tres Vatt. Farn. Oisel. Exc. Læti. *quoi* ed. Vicet. *cum* vel *cui* Oxon. pr.—428 *federa monstro* tres Vatt. Farn. Exc. Læti. *fœdere monstra* duo Leidd. et tredecim Codd. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *tantum c. f. rerum* Vat. Livin. *fœdere monstrum* vel *fœdera monstro* Vat. pr.—429 *cæca* vel *cassa* Vat. quart. *profundi* vel *futuri* Ambr. pr.—430 *depressa* Lov. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. *defensa* marg. Isingr. *natandi* vel *reverti* Vat. pr.—431 *vacuos* Moret. pr. *vanos* vel *varios* Vat. quint. *allidit* Pric. *illudit* Vat. sec. Pal. Med. pr. Var. LL. ed. Antv. —432 *Tarbigilus* Vat. pr. Pric. Oisel. duo Med. Reg. Thuan. Lov. Moret. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Gevart. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Tharbigilus* Florent. m. pr. Leid. sec. duo Oxon. duo Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Tabrigilus* Exc. Læti. *Trabigalus* Mazar. *Thragibilus* Farn. Tholos. *Tarbigulus* Jun. pr. *Tharbigalus* Vat. tert. Rott. *Targibalus* Vat. sec. Put. Pat. *Trabigilus* Florent. m. sec. Leid. pr. Moret. pr. ed. Parm. *Targibulus* Med. quart. *fastusque* Mazar. *flatusque* vel *fastusque* Pric. —433 *levis* Vat. quart. Rott. Oxon. sec. Leid. sec. Exc. Læti. *leves* septemdecim scripti et Var. LL. e marg. Parm.—434 *marcent* Med. pr. *marcet* Ambr. tert. *hostisque* Moret. pr. Med. tert.—435 *crepent* Med. tert. *sonant* vel *crepant* Exc. Læti.—436 *cum* Exc. Læti. Ambr. tert. *membra cubili* Exc. Læti. *tarda cubili Membra levant* Leid. sec. Med.

NOTÆ

ne cum Proteus pecus egit altos Visere montes.'

429 *Rationis*] Ex Aristotele, in bestiis sunt μιμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, quædam *vitæ humanæ* et rationis *imitamina: instinctum* nonnulli vocant, nonnulli cognitionem quandam, qua bestiæ uti videntur; alii dicunt impressiones sensuum, quibus ita moventur, ut cognoscere putares.

430 *Vadis*] Deprehensa in vadis brevibus, id est, arenis aqua profunda carentibus, destituitur, palpitat, et mare altius quærens, oris aperta voragine impingit in scopulos.

432 *Flatus Leonis*] Id est, cor tumidum inani fumo ventoque supinæ arrogantiæ.

435 *Crepant*] Inter ructum crepitumque catenas minitantur. Sic Tullius de Catilinariis, 'eructant cædes bonorum:' idest, ructando minantur se patraturos esse cædes bonorum.

Tarda levant; alii leto junxere soporem:
Ast alios vicina palus sine more ruentes
Excipit, et cumulis immanibus aggerat undas.
Ipse Leo dama cervoque fugacior ibat,
Sudanti tremebundus equo: qui pondere postquam
Decidit, implicitus limo, cunctantia pronus
Per vada reptabat, cœno subnixa tenaci,
Mergitur, et pingui suspirat corpore moles,
More suis; dapibus quæ jam devota futuris
Turpe gemit, quoties Hosius mucrone corusco
Armatur, cingitque sinus; secumque volutat,
Quas figat verubus partes, quæ frusta calenti
Mandet aquæ, quantoque cutem distendat echino.
Flagrat opus; crebro pulsatus perstrepit ictu:

tima recipit ceteros fugientes sine exemplo, et auget aquas acervis magnis. Ipse Leo timidus currebat equo spumante, levior dama et cervo; qui Leo *posteaquam* præ nimia *mole cecidit, implexus luto, demissus, arrepebat per vada remorantia, fulta limo viscoso. Submergitur tandem, et crassitudo* ejus ob *corpus obesum, anhelat, instar porcæ, quæ jam destinata conviviis celebrandis suspirat turpiter, quotiescumque Hosius instruitur cultro nitenti, et succingit vestes, et cogitat secum, quæ frusta affigat verubus, quæ frusta immergat aqua bulliente, et quot* ovis *echini farciat pellem. Labor fervet:* cos *perculsa ictu frequente stridet: fumus diversus exiens obumbrat Chal-*

quart. Exc. Gevart.—437 *sopores* Leid. pr. Oxon. pr.—438 *sine fine* Pal. Med. pr. *morte* Jun. pr. Moret. pr. Oisel. Exc. Cod. Rhem. *sub morte* Mazar. *more* vel *morte* Florent.—439 *tumulis* Oxon. pr. *inmanes* Put. m. pr. *aggregat* Oxon. pr. *undas* Exc. Læti.—440 *Leon* Exc. Læti, qui et *damis* habet.—441 *fremebundus* Tholos.—442 *Occidit* Thuan.—443 *Per mare reptabat* Med. tert. *submixta* Moret. pr. Heinsius hic quædam deesse suspicabatur. Burmannus, cum Scaligero, distinguendum putat: *Per vada reptabat. Cœno s. tenaci Mergitur, &c.*—444 *pinguis* Vat. pr. m. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. *pectore* Vat. tert. *miles* Vat. sec. m. pr. *corpora molis* Vat. pr. m. pr.—445 *More suis* Pric. *sui* Vat. pr. m. pr. *quæ jam dapibus* Jun. pr. Pric. Thuan.—446 *quotiens* Var. LL. ed. Antv. *quaties* duo Med. Ambr. sec. *quatiens* Vat. quart. Oisel. Petav. sec. ed. Parm. *quaciens* duo Oxon. *quoties* vel *quatiens* Reg. *Osius* Vat. tert. Lov. ambo Moret. *Ocius* Exc. Læti. *Osilis* Jun. pr. *aliquis* ed. Parm. et Vicet. *Osias* Oxon. pr. *Hosias* Pric. *Hosius* vel *aliquis* Exc. Pat. rec.—447 *Armatusque sinus cingit* Thuan. *Armatur* vel *Armatus* Oisel. *latus* pro *sinus* Med. quart. *voluptat* Var. LL. ed. Antv.—448 *Quas partes figat veribus* Put. *Quæ* vel *Quas* Oxon. pr. *partes verubus* Put. m. sec. *veribus* Med. pr. *partes* vel *partis* Oxon. pr.—449 *Mandat* et *distentat* Petav. sec.—450 *Flagrat* vel *Fervet* Vat. pr. *perstrepit* Jun. pr.

NOTÆ

442 *Cunctantia*] Fugam retardantia vada.

445 *Devota*] Velut sacra culinæ victima, ab Hosio coquo succincto paratoque mactanda.

449 *Distendat*] Porcellos assos ovis echini farcire, implere, distendere solebant antiqui. Alii per *echinum* intelligunt vasis ænei genus, in quo porcellus vel porcelli cutis distendatur.

450 *Perstrepit*] Cos perstrepit cre-

Contexit varius penetrans Chalcedona nidor.
Ecce levis frondes a tergo concutit aura;
Credit tela Leo: valuit pro vulnere terror,
Implevitque vicem jaculi: vitamque nocentem
Integer, et sola formidine saucius, efflat.
Quis tibi tractandos pro pectine, degener, enses,
Quis solio campum præponere suasit avito?
Quam bene texentum laudabas carmina tutus,
Et matutinis pellebas frigora mensis!
Hic, miserande, jaces: hic, dum tua vellera vitas,
Tandem fila tibi neverunt ultima Parcæ.

cedona. En ventus tenuis impellit folia pone, Leo putat esse *sagittas: timor effecit, quod plaga* efficeret, *et peregit opus teli; ac* iste Leo *incolumis* hactenus *emittit animam sontem, et vulneratus solo metu. Ecquis tibi persuasit, Leo degenerans, gladios versare, pro pectine, et præferre arenam* Martis *cathedræ avorum* tuorum? *Quam apte prædicabas carminationes carminantum, et arcebas frigora laboribus matutinis! Hic jaces miser; hic, dum effugis fila solita, Parcæ tandem*

auctu id. Jun.—451 *Cum texit* Pal. Med. pr. *Conteritur* Ambr. pr. Sched. Gud. *Contexit* vel *Texitur et* Exc. Læti. *Subtexit* legebat Heins. qui ascripserat Lucan. lib. IV. p. 183. *Subtexit cœlum nox.* ex vet. Cod. Petav. *vanus* Vat. quart. *variis* Pat. *vanus* vel *varius* Vat. quint.—452 *Esse* Var. LL. ed. Antv. *leves* Vat. pr. Oxon. sec. m. sec. inc. Heins. duo Med. *concitat* Jun. pr.—453 *Leon* Exc. Læti.—455 *Integit* Put.—456 *Qui* Rott. *degener* Oisel. *deneget* Vat. tert. —457 *solio campum* Exc. Lucens. pr. *solium campo* Vat. tert. Pal. Farn. duo Med. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. pr. Petav. tert. ed. Vicet. *solium campo* vel *solio campum* Reg. *proponere* Petav. sec. *suadet* Pal. Med. pr. *jussit* Jun. pr. Oxon. sec. *avitum* Sched. Gud.—458 *Qui bene* Oxon. sec. Petav. pr. m. sec. *laudabas* Put. *carmina* Lov. ambo Moret. duo Leidd. totidem Oxon. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *crimina* Farn. *tramina* vel *carmina* Reg. *flumine lanas* vel *telas* pro *carmina tutus* Med. tert.—459 *frigata* Jun. pr. *frigora* vel *crimina* Vat. tert.—460 *taces* Ambr. pr. *hæc dum* Mazar. *vellera* vel *stamina* Vat. pr. *curas* pro *vitas* Jun. pr.—461 *Tende* pro *Tandem* Jun. pr. *sola*

NOTÆ

bro impulsu icta ad acuendum cultrum, quo Hosius carnes assas partiatur.

451 *Nidor*] Fumus et odor carnium, vel assarum vel elixarum, præ nimia copia penetrat Chalcedona, urbem ex altera Bospori parte, e regione Byzantii, illamque contexit, seu tegit, obumbrat. Virgilius: 'Cœlum subtexere fumo.'

455 *Efflat*] Emittit animam flando, sicut porcus.

457 *Solio*] Leo erat præfectus lanificorum, et in hac arte successerat suis patribus, quorum cathedram vocat ironicῶs *solium*, nam Leo ortus erat ex vili genere lanificorum.

458 *Carmina*] Vox ambigua: significat enim non solum Poëtarum versus, et cantilenas a lanificis cani solitas, sed et significat ipsum pectinem, quo lanas carminabant.

461 *Fila ultima*] Virgilius: 'extremaque Parcæ Lauso fila legunt,'

Jam vaga pallentem densis terroribus aulam
Fama quatit: stratas acies, deleta canebat
Agmina, Mæonios fœdari cædibus agros,
Pamphylos Pisidasque rapi: metuendus ab omni
Targibilus regione tonat: modo tendere cursum
In Galatas, modo Bithynis incumbere fertur.
Sunt qui per Cilicas rupto descendere Tauro,
Sunt qui, correptis ratibus, terraque marique
Adventare ferant. Geminantur vera pavoris

carpserunt pro *te fila extrema. Jam fama errabunda concutit Regiam trepidantem timoribus crebris; occinebat cohortes* Leonis *fusas, et exercitum profligatum;* et *campos Mæonios infici stragibus, Pamphylos et Pisidas trahi* captivos. *Targibilus formidandus fulminat ab omni parte:* ille *dicitur nunc vertere cursum contra Galatas, nunc incubare Bithynis.* Homines *sunt, qui dicant* eum *Tauro* monte *fracto, per Cilicas descendere; sunt qui* dicant eum *navibus occupatis, accurrere*

Exc. Læti. *venerunt* Bonon. *meruerunt* vel *venerunt* Put. *stamina* Pric.—462 *An vaga* Med. pr. *rumoribus* Moret. pr.—463 *delata* Moret. pr. inc. Heins. *canebant* Ambr. pr.—464 *Chaonios* Thuan. *Migdonios* Vat. quint. *Mygdonios* Med. tert. *cœtibus* Petav. sec. *mortibus* Med. sec.—465 *Pamphylias* Thuan. *Pamphineos* Jun. pr. *Pamphylios* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Pamphylos* Vat. Livin. Moret. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. *Pisudasque* Vat. sec. *Paphidasque* Reg. *Phasiasque* Thuan. *Phasidasque* Jun. pr. Oxon. pr. *in omni* ed. Vicet.—466 *Terbigilus* Med. tert. *Thabigulus* Med. sec. Exc. Lucens. pr. *Turbigulus* Thuan. *Trabigilus* Leid. pr. Oxon. pr. Pal. Med. pr. Tholos. Moret. pr. *Targibalus* Vat. sec. *Tragibilus* Exc. Læti. *Thardigilus* Lov. *Tharbigilus* Florent. duo Petav. *Tarbigilus* Leid. sec. et octodecim alii, ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *sonat* Rott. Oisel. Farn. duo Vatt. Reg. Thuan. Mazar. Exc. Læti m. pr. *tonat* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *sonat* vel *tonat* Florent. *contendere* Thuan. *Cursus* Vat. pr. Bonon. Ambr. pr. Vat. Livin. *cursu* conjiciebat Heinsius, qui ascripserat. sic alibi 'Hispida tendebat bifido vestigia cursu.'—467 *Bithyniis* Vat. sec. Med. pr. *Bithynios* Med. sec.—468 *muro* pro *Tauro* Med. tert.—469 *corruptis* Vat. sec. Mazar.—470 *ferunt* ed. Vicet. *vera* duo Leidd. et Oxón. Jun. pr. Lov. ambo Moret. Ald. Exc. Gevart. Var. LL.

NOTÆ

462 *Pallentem*] Non quod Aula palleat, sed pallent trepidantque qui sunt in Aula; et est continens pro contento, Metonymicῶs.

Densis] Timoribus, seu causis timorum densis, et ex omni parte velut densa caterva venientibus.

464 *Mæonios*] Alii legunt *Mygdonios*, id est, Phrygios: sed et Mæonia olim dicta *Phrygia*: 'dicti post Mæona Regem Mæones,' &c. supra.

465 *Pamphylos Pisidasque*] Populos Phrygiæ vicinos, sicut et Galatas, Bithynos, et Cilices.

467 *Incumbere*] Hostes irruere in Bithynos, et ipsis incumbere, ipsos urgere tempestatis instar.

468 *Tauro*] Monte Ciliciæ in Asia.

470 *Pavoris ingenio*] Veritas augetur, secundum ingenium et natu-

Ingenio. Longe spectari e puppibus urbes
Accensas, lucere fretum, ventoque citatas
Omnibus in pelago velis hærere favillas.
  Hos inter strepitus funestior advolat alter
Nuntius, armatam rursus Babylona minari
Rege novo: resides Parthos, ignava perosos
Otia, Romanæ finem jam quærere paci.
Rarus apud Medos regum cruor, unaque cuncto
Pœna manet generi, quamvis crudelibus æque
Paretur dominis. Sed quid non audeat annus
Eutropii? socium nobis, fidumque Saporem

per *mare et terram: veritas augetur, ipsa natura timoris.* Dicunt *urbes inflammatas procul videri ex* altis *navibus, mare fulgere, et scintillas impulsas* flatu *venti adhærescere velis cunctis in mari. Inter hæc murmura nuntius alius perniciosior accidit, Babylonem* scilicet *instructam Rege novo minitari iterum*, et *Parthos pacatos, exosos quietem inertem, requirere finem pacis. Paucus sanguis* effunditur *regnantum apud Medos, et supplicium unum expectat gentem universam, etsi obeditur dominis pariter immitibus. Sed annus* Consulatus *Eutropii quid non suscipiat?*

ed. Antv. *vela* Ambr. pr. *vera* vel *verba* Oisel. *pavoris* Lov. *timoris* Ambr. pr. Med. sec.—471 *Ingenia et* Moret. pr. *prospectant* Leid. pr. *spectavit* Vat. tert. *spectant* Med. sec. *puppibus* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. *a puppibus* Vat. sec. Pal. Med. pr. Ambr. sec. *e puppibus* Med. quart. Bonon. Ambr. pr. Leid. sec. Vat. Livin. *rupibus* conjiciebat Heins.—472 *relatus* Med. tert.—473 *carinas* Thuan.—474 *fremitus* Vat. quint.—475 *rursum* Mazar.—476 *perosus* Vat. tert.—477 *jam finem* Moret. pr. *finem jam* omnes Vatt. Pal. Oisel. *pacis* Moret. pr. *paci* vel *pacis* Ambr. sec.—478 *Rarus habet* Farn. *Medios* Var. LL. ed. Antv. *regis* Exc. Pat. rec. *cuncto* duo Med. Bonon. Pat. Ambr. pr. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. item ed. Vicet. *cunctos* Leid. pr. cum quindecim scriptis et Var. LL. e marg. Parm. *cuncto* vel *cunctos* Ambr. sec.—479 *manet* Petav. sec. *movet* Put. Bonon. Moret. sec. Jun. pr. *movent* Var. LL. ed. Antv. *generi* Med. tert. *generis* Leid. pr. Jun. pr. Moret. sec. tres Vatt. Pal. Farn. Florent. m. sec. duo Medd. Thuan. Petav. pr. Var. LL. e marg. Parm. *generi* vel *generis* Ambr. sec.—480 *hic* pro *sed* Med. quart.—481 *Eutropium* Jun. pr. *fidum vobis* id. Jun. *sodalem* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *Saporem* vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Læti et Lucens. sec. *Saporem* vel *sodalem* Vat. pr.

NOTÆ

ram timentium.

475 *Babylona*] Per hanc urbem Assyria et Mesopotamia censentur defecisse.

478 *Cruor*] Rarissime occiduntur Reges Medorum; et quamvis ii Reges crudeles sint, tamen Parthi Medique iis semper obediunt. At si quis apud eos Regem, etsi crudelem, interfecerit, mactatur interfector, simulque totum genus interfectoris. Et tamen ne quid inausum esset, Eutropio consule, Parthi in Regem suum scelesti et impii fuerunt; quasi ob Eutropium Dii iras concepissent in gentem hominum universam.

481 *Saporem*] Regem Persarum; quorum Reges plurimi Sapores dicti

Perculit, et Persas in regia vulnera movit;
Rupturasque fidem, leto pars ne qua vacaret,
Eumenidum tædas trans flumina Tigridis egit.
Tum vero cecidere animi, tantisque procellis
Deficiunt, septi latrantibus undique bellis.
Infensos tandem Superos et Consulis omen
Agnovere sui: nec jam revocabile damnum
Eventu rerum stolido didicere magistro.
Namque ferunt geminos uno de semine fratres
Japetionidas generis primordia nostri
Dissimili finxisse manu: quoscumque Prometheus
Excoluit, multoque intexuit æthera limo,

Percussit Saporem fœderatum et fidelem nobis, et excitavit Persas in plagas regales, et ne qua regio careret morte, impulit trans fluvium Tigridis faces Furiarum violaturas fidem. Tunc autem animi demittuntur et languescunt in tantis tempestatibus: cincti bellis minantibus undequaque senserunt tandem Deos infestos, et præsagium triste *consulis: et* ab *exitu cognoverunt stupido magistro rerum detrimentum non reparabile. Etenim aiunt fratres duos,* Prometheum et Epimetheum *filios Japeti, formasse manu dispari principia stirpis nostræ ex eadem materia. Omnes quos Prometheus effinxit, et* in quibus *innexuit ignem luto plu-*

—482 *Pertulit* Moret. pr. *mœnia* Med. sec. m. pr. *misit* Pat. *misit* vel *movit* Put.—483 *Rupturusque* Vat. pr. *Rupturasque* Vat. Livin. *Rapturusque* Pric. Pat. Ambr. pr. *Rapturasque* duo Leidd. et plurimi optimæ notæ, Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *Rupturusque* vel *Rapturasque* Put. *Rapturasque* vel *Rupturasque* Vat. quint. *fracturasque* conjecerat Heins. *leto:* Thuan. *lecto* Vat. pr. m. pr. Bonon.—484 *menia* Exc. Pat. rec. *Tibridis* Ambr. pr.—485 *Tum* duo Leidd. cum viginti duobus Codd. et Exc. Lucens. sec. *Tunc* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott.—486 *Decidunt* Petav. tert. *animi* pro *septi* Med. sec. *cepti* Vat. tert. Hic versus deest in Mazar. et Moret. pr.—487 *Infestos* Farn. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Infensos* Exc. Læti et Lucens. pr.—488 *revocabile damni* ed. Vicet.—489 *Eventum Stilico* Jun. pr. *Stilico rerum* Farn. Tholos. *stolido rerum* omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Oxon. sec. *stolidis* conjiciebat Heins. *magistros* Vat. tert.—490 *Jamque* Jun. pr. *sanguine* Moret. pr. *corpore natos* vel *semine fratres* Lov.—491 *Japetioniadas* ambo Moret. Vat. sec. *Japetionidas* tres Med. Exc. Lucens. sec. *generis de semine nostri* Med. sec. m. pr.—492 *fixisse* Jun. pr. *pinxisse* inc. Heins. *quiscumque* Mazar.—493 *multoque* Vat. pr. m. pr. Bonon. Put. Pat. Ambr. pr. Leid. sec. Exc. Gevart. *multum-*

NOTÆ

sunt, ut Cæsares apud Romanos, Ptolemæi apud Ægyptios. Ceterum Ægyptii, et Persæ, eximie Reges venerantur. Q. Curtius: 'Persæ non solum pie, sed et prudenter suos Reges inter Deos colunt.'

484 *Eumenidum*] Furiarum, quarum facibus tribuuntur omnia crimina.

Tigridis] Hic fluvius alluit Mesopotamiam.

486 *Latrantibus*] Instar canum.

492 *Prometheus*] Supra de IV. Cons. Hon. vs. 229.

493 *Æthera*] Animam cœlestem, quæ videri possit radius quidam ex

Hi longe ventura notant, dubiisque parati
Casibus occurrunt fabro meliore politi.
Deteriore luto pravus quos condidit auctor,
(Quem merito Graii perhibent Epimethea vates,)
Et nihil ætherii sparsit per membra vigoris,
Hi pecudum ritu non impendentia vitant,
Nec res ante vident: accepta clade queruntur,
Et seri transacta gemunt. Jam sola renidet
In Stilichone salus, et cujus semper acerbum,
Ingratumque sibi factorum conscius horror

rimo, hi perspiciunt procul futura, et efformati ab *artifice præstantiore, constantes præveniunt fortunam ancipitem. Illi, quos artifex malus finxit* ex *limo pejore, (quem* artificem *poëtæ Græci jure vocant Epimetheum,) et* in quibus *nihil diffudit spiritus cœlestis per corpus*, illi, inquam, *more bestiarum, non effugiunt imminentia, neque res prius prævident*, quam acciderint: *conqueruntur, calamitate urgenti, et tardi dolent præterita. Jam una* spes *salutis affulget in Stilichone, et timor conscius delictorum putavit accessum illius semper molestum sibi et injucun-*

que decem alii. *intexuit* Ambr. pr. *innexuit* Pric. m. pr. *inexuit* Pat. *intexuit* vel *innexuit* Vat. pr.—494 *canunt* Tholos.—495 *Cassibus* Jun. pr. Oxon. pr. Med. sec. Florent.—496 *pravos* inc. Heins. *pravus* Var. LL. ed. Antv. *condidit* Vat. tert. Ald. Isingr. Colin. *vendidit* Rott. *edidit* quatuor Vatt. Farn. Oisel. quatuor Medd. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *condidit* vel *edidit* Oxon. pr. *auctor* Med. tert. *actor* Pal. duo Med.—497 *Quem miro* Med. tert. *generi* pro *Graii* Med. quart. *perhiment* Vat. tert. *Epimethida* Put. Moret. sec. *fratres* Rott.—498 *His nihil* Thuan. *Ter nihil* Tholos. *æthereis* Petav. sec. *post membra* Pric.—499 *Cum pecudum* Ambr. pr. *imperitia* Vat. pr. *impendentia* vel *impedientia* Reg.—500 *Non* Vat. quint. Petav. pr. *feruntur* Jun. pr.—501 *sero* Farn. ed. Vicet. *serie* Vat. pr. *serum* Med. tert. *miseri* Ambr. pr. *seri* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. et ed. Parm. —502 *In Stilicone* Vat. sec. *Et Stilicone* Vat. pr. *acervum* Vat. pr.—503 *In-*

NOTÆ

ipsa divinitate delibatus.

497 *Epimethea*] Hic fuit Promethei frater, et hominis statuam primus ex luto finxit: qua re iratus Jupiter, eum vertit in Simiam, et in insulas Pithecusas Campaniæ Italicæ vicinas relegavit. Dicitur jure ἐπιμηθεὺς, id est, *sero sapit*, quod eum semper sequatur pœnitentia; cum quod statuam finxerit, Jove indignante, tum quod oblatam a Pandora conjuge funestam pyxidem malis fœtam, aperuerit, et omne calamitatum genus in orbem universum effuderit. Et forte per Prometheum et Epimetheum notat Honorium et Arcadium; et si altius liceret assurgere, in Prometheo Deum Adami et Evæ conditorem, in Epimetheo Adamum lapsum et Dei opus corrumpentem, in Pandora Evam, in pyxide pomum fatale tot malorum causam, mihi viderer intueri.

501 *Transacta gemunt*] Gemunt ob id quod factum et præteritum est, et cui remedium afferri non potest.

503 *Conscius horror*] Timor peccan-

Credidit adventum; quem si procedere tantum
Alpibus audissent, mortem pœnasque tremebant;
Jam cuncti venisse volunt, scelerumque priorum
Pœnitet: hunc tantis bellorum sidus in undis
Sperant: hunc pariter justi sontesque precantur.
Ceu pueri, quibus alta pater trans æquora merces
Devehit, intenti ludo, studiisque soluti
Lætius amoto passim custode vagantur:
Si gravis auxilio vacuas invaserit ædes
Vicinus, laribusque suis proturbet inultos,
Tum demum patrem implorant, et nomen inani
Voce cient, frustraque oculos ad littora tendunt.

dum: quem Stilichonem *si* populi Orientis *accepissent solum proficisci* ex *Alpibus, extimuissent mortem et supplicium:* at *nunc omnes expetunt* eum *advenire, et commoventur criminibus* suis *primis: expectant hunc,* tanquam *astrum, in tantis fluctibus bellorum; orant hunc nocentes simul et innocentes. Quemadmodum pueri,* pro *quibus pater portat merces trans maria profunda, incumbentes ludo, et liberati* a *studiis literarum, errant undique hilarius, præceptore remoto; si finitimus* quis *intolerandus irruperit domum destitutam* omni *præsidio, et deturbet* ex *sedibus suis* pueros *non se vindicantes, tum invocant tandem patrem, et appellant nomen* ejus *clamore inutili, et vertunt oculos nequicquam ad mare. Omnes confitentur* se

gratumque simul Lov. *fastorum* Med. sec.—505 *audirent* Put. m. pr. Pat. *timebant* Vat. tert. m. sec. Pat. Med. sec. *tremebant* Vat. pr. Florent. Med. pr. *timebant* vel *tremebant* Moret. sec.—507 *hunc tantis—hunc pariter* Reg. Med. sec. *hoc tantis—hoc pariter* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *hunc* vel *hoc* Oxon. pr. *tantum* Med. tert.—508 *justi senesque* Vat. tert. *sontes justique* Moret. sec.—509 *Heu* Vat. pr. *parens* Farn.—510 *instanti* Mazar. *soluto* Jun. pr.—511 *Latius* Pal. *Latius* vel *Lætius* Oxon. sec. *admoto* Med. tert.—512 *exitio* Thuan. *auxilio* vel *exiguo* Oxon. sec. *invaserat* Vat. tert. *evaserit* Thuan. Petav. sec.—513 *suos* Pal. Med. et Jun. pr. *proturbat* Tholos. *perturbet* duo Vatt. Pric. Med. sec. Mazar. Jun. pr. Moret. sec. duo Petav. *in istros* Med. quart.—514 *Tunc* Thuan. Mazar. Pat. Tholos. Leid. sec. Exc. Gevart. *Te* Moret. pr. *patremque* Med. quart. ed. Vicet.—515 *sidera* Med. sec. m. pr.

NOTÆ

tium sibi male consciorum; vel potius peccantes sibi male conscii factorum suorum timent adventum Stilichonis.

505 *Alpibus*] Populi Orientis sibi male conscii timebant Stilichonem, vel eo momento quo Ravenna Alpibus vicina exibat: sed nunc ejus humanitate confisi, malisque pressi, expetunt eum advenire.

506 *Scelerum priorum*] Quod Rufino et Eutropio faverint contra Stilichonem.

511 *Custode*] Horatius: 'Imberbis juvenis, tandem custode remoto, Gaudet equis canibusque,' &c.

513 *Laribus*] Hi erant Dii domestici: sumuntur pro domo.

Omnes supplicio dignos letoque fatentur,
Qui se tradiderint famulis, Stilichone relicto.
Mutati stupuere diu, sensuque reducto
Paulatim proprii mirantur monstra furoris:
Avertuntque oculos. Projectis fascibus horret
Lictor, et infames labuntur sponte secures.
Quales Aonio Thebas de monte reversæ
Mænades, infectis Pentheo sanguine thyrsis,
Cum patuit venatus atrox, matrique rotatum
Conspexere caput, gressus caligine figunt,
Et rabiem desisse dolent. Quin protinus ipsa

meritos esse *pœnam et mortem, quod commiserint sese servis, Stilichone neglecto. Mutati hæserunt diu, et animis collectis, sensim obstupescunt portenta insaniæ suæ, et detorquent oculos: lictor exhorrescit fascibus abjectis, et secures ignominiosæ cadunt suopte* motu. *Quemadmodum Bacchantes repetentes Thebas ex monte Aonio, hastis cruentatis cruore Penthei, cum venatus crudelis cognitus est, et viderunt caput versatum* a *matre* ipsius, *defigunt vestigia* in *tenebris, et ingemunt furorem* suum *cessare. Præterea Aurora ipsa supplicans statim venit ad Italiam*

tendit Pal.—517 *Quod se tradiderant* Jun. pr. *famulo* duo Vatt. Farn. Oxon. pr. Med. quart. ed. Vicet. *famulis* tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Moret. sec. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *famulo* vel *famulis* Lov. Florent. *Stilicone* Vat. sec.—518 *Mutatis* Vat. pr.—519 *Mirati* Bonon. Exc. Cod. Rhem. *Mirantur proprii paulatim* Oxon. sec. *strepuere* Put. m. pr. Bonon. Ambr. pr. *stipuere* Reg. Petav. pr. m. pr. *frusta furoris* Rott. Hic versus deest in Mazar.—520 *Advertuntque* Vat. tert. m. pr. Rott. Florent. Jun. pr. Petav. sec. *Avertunt* Ambr. pr. *Avertuntque* Pat. *prostratis* vel *projectis* Vat. pr.—522 *Aonia tædas* Moret. pr. *Thebis* Vat. pr. Bonon. *e monte* Ambr. pr. *reversi* Petav. sec.—523 *infestis* Med. sec. m. pr.—524 *C̃ pantu* pro *Quum patuit* Jun. pr. *venatus* Pric. *venator* vel *venatus* Vat. pr. *matrisque rotatu* Med. tert. *natique rotatum* Pat. m. pr.—525 *Aspexere* Pal. Vat. sec. Med. pr. Jun. pr. Put. Pat. *Aspersere* Vat. pr. *gressu* Put. *fingunt* Leid. sec. cum novem aliis, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *figunt* vel *fingunt* Moret. sec.—526 *desisse* vet. Gyr. Med. sec. Reg. Moret. sec. duo Petav. Ambr. tert. *decisse* Leid. pr. Vat. tert. Jun. et Oxon. pr. *descesse* Exc. Lucens. sec. *discesse* Vat. sec. *descisse* duo

NOTÆ

517 *Famulis*] Eutropio, Hosio, et aliis.

521 *Infames*] Infamatæ, quia a servis gestatæ sunt.

523 *Mænades*] Bacchantes, sic dictæ, ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, *furere*, *bacchari*.

Pentheo] De hoc supra, sicut et de Aonio monte.

524 *Venatus atrox*] Nam Bacchantes crudeliter venatæ fuerant, rapuerantque Pentheum.

526 *Dolent*] Rabiem suam desiisse dolent, quia non viderent crimen horrendum a se patratum, quod vident nunc, furore placato, et quod erubescunt.

Tendit ad Italiam supplex Aurora potentem,
Non radiis redimita comam, nec flammea vultum,
Nec croceum vestita diem: stat livida luctu;
Qualis erat, Phrygio tegeret cum Memnona busto.
Quam simul agnovit Stilichon, (nec causa latebat,)
Restitit: illa manum victricem amplexa moratur,
Altaque vix lacrymans inter suspiria fatur.
  Tantane te nostri ceperunt tædia mundi?
Sic me ludibrium famulis risumque relinquis,
Dux quondam rectorque meus? solamque tueris

potentem; non habens *crines cinctos radiis, neque faciem ardentem, neque induta luce crocea: stat pallida dolore; sicut erat, cum conderet Memnonem sepulchro Trojano. Quam* Auroram *statim atque Stilicho cognovit, neque causa* viæ ejus *erat incognita, constitit: illa osculans manum* ejus *victricem, hæret* diu, *et flens, vix loquitur inter gemitus profundos. An tanta fastidia Orbis nostri occupant te?* An *ita deseris me servis* quasi *ludum et jocum,* o Stilicho, *olim meus ductor et moderator? An protegis* tuam *Italiam solam? Neque jam permissum est* mihi

Vatt. Pal. Farn. Pric. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Lov. m. sec. Bonon. Pat. Moret. pr. duo Ambr. Ald. et Sched. Gud. *desisse* vel *descisse* Vat. pr. *descisse* vel *discesse* Petav. pr. *protinus ipsam* Leid. pr. Petav. tert.—527 *et Italiam* Pat. *ad* vel *in Italiam* Oxon. sec. *patentem* Oxon. sec.—528 Deest hic versus Moret. pr. *comas* Var. LL. ed. Antv. *nec lumine sicco* Reg. *nec* Petav. tert. *non* Leid. pr. Jun. pr. duo Vatt. et Medd. Petav. pr. Thuan. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *flamea vultum* Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. *flamine vultum* Med. quart. *flammea vultu* Leid. pr. et octodecim scripti, Var. LL. ed. Antv. Ald. et ed. Vicet. *flammea vultus* inc. Heins. *flammea vultum* vel *cincta* Exc. Læti. *non lumine sueto* Put. Vat. tert. *flamea* vel *flumave* Lov. *flammea vultum* vel *luce corusca* Vat. pr. *nec luce corusca* vel *nec flamea vultu* Oxon. sec. *nec flammea vultum* vel *non lumine sueto* Pric. Florent. Put. *nec lumine sicco* vel *non flamea vultu* Oxon. pr.—529 *Non croceum* Jun. pr. Ambr. sec. Thuan. Petav. pr. duo Vatt. Pric. Med. sec. inc. Heins. *lurida* Vat. quint. Petav. pr. *vultu* inc. Heins. *luctu* vel *vultu* Put.—530 *texit* Leid. pr. Med. tert.—531 *Quæ simul* Bonon. *non caussa* Pat. *patebat* Vat. pr. —533 *Atraque* Moret. pr. *Altaque* Leid. sec. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *Atque ita* Vat. tert. Rott. Oisel. Mazar. Petav. tert. *Atque hæc* Med. sec. *ita* deest in Med. quart. *Altaque* vel *Atque ita* Reg. Oxon. pr. *lacrimis* Farn.—535 *Si me* Jun. pr. *Ludibrium famulis sic me* Pal. Med. pr. *famulo* Med. quart. *famulis* vel *famulo* Lov.—536 *ductorque* Vat. sec. m. pr. *solamne* Moret. sec.—537 *Hesperiem*

NOTÆ

527 *Aurora*] Poëtice, id est, legati Orientis.

530 *Memnona*] Filium Auroræ in bello Trojano occisum, et in regione Trojana sepultum: vel potius, ex Josepho, ad fluvium Pellam, ad urbem Ptolemaidem, ubi sepulchrum Memnonis videbatur.

536 *Dux quondam*] Stilicho universi Imperii rebus præfectus erat sub Theodosio; sub quo, ex Cedreno, omnia vel solo nutu regere videbatur.

Hesperiam? domiti nec te post bella tyranni
Cernere jam licuit? sic te victoria nobis
Eripuit, Gallisque dedit? Rufinus origo
Prima mali. Geminas inter discordia partes
Hoc auctore fuit. Sed jam majora moventi
Occurrit justa rediens exercitus ira,
Fortis adhuc ferrique memor: brevis inde reluxit,
Falsaque libertas. Rursum Stilichonis habenis
Sperabam me posse regi. Pro cæca futuri
Gaudia! fraterno conjungi cœperat orbis
Imperio (quis enim tanto terrore recentis
Exempli paribus sese committeret ausis?)
Cum subito, monstrosa mihi turpisque relatu
Fabula, Rufini castratus prosilit hæres:
Et similes iterum luctus Fortuna reduxit,

videre te post prælia tyranni Rufini *superati?* An *ita triumphus avulsit te nobis, et concessit Gallis?* *Rufinus* est *prima labes mali: dissensio extitit inter utrumque Imperium, hoc suasore. At nunc exercitus* tuus *revertens furore justo, adhuc generosus, et recordatus armorum, occidit* Rufinum *jam meditantem grandiora. Hinc libertas brevis, et inanis affulsit. Expectabam me posse iterum gubernari imperio Stilichonis: pro lætitiam ignaram* rerum *venturarum! Mundus inceperat jungi potestate fratrum* duorum; *(nam ecquis* post *tantum metum exempli novi exponeret se furoribus tantis?) cum statim fabula portentosa, et infamis dictu, successor eunuchus Rufini mihi exsurgit: et fortuna renovavit dolores rursum pares,*

Pat. *domiti nec te* Vat. pr. *bella* vel *tela* Oxon. sec. *tyranni* Mazar. cum glossa *i. e. Rufini*—539 *dedit* vel *fuit* Oxon. pr.—540 *geminos fratres* Pat. Med. tert. Vat. quart.—541 *actore* Pal. duo Med. Var. LL. ed. Antv. *fluit* conjiciebat Heins. *si jam* Rott. Oisel. *sic jam* Pat. *cui* vel *jam* Moret. sec. *movendi* Farn. *furenti* Vat. tert. m. pr.—542 *Occurrat* inc. Heins. *ira* vel *aula* Vat. pr.—543 *fratrisque memor* Rott. *reluxit* Exc. Lucens. sec. *reduxit* ed. Vicet.—545 *pro cæca* Vat. pr. Put.—546 *jam cingi* Farn.—547 *retentus* Lov. m. sec.—548 *armis* vel *ausis* Florent.—549 *monstrosa mihi* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *monstrosa lues* vet. Cod. Anglic. teste Heinsio, qui ascripserat. 'sic *pestem*, *labem* et *cladem* hominem nequam vocabant. vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 157. sic *pestis* initio vitæ Alexandri Severi.'—550 *Castratus Rufini* Thuan.—551 *similis* Petav. sec. *ludos* vel *lusus* conj. Heins.—552 *sexum do-*

NOTÆ

539 *Gallis*] Quia Stilicho degebat sæpius Mediolani, in Gallia Cisalpina. Sed et Gallorum nomine non raro intelliguntur legiones Occidentales, magno honore nobilissimæ, fortissimæque nationis.

Rufinus] De hoc supra duobus libris in Rufinum, qui novas res molitus ab exercitu discerptus est.

548 *Exempli*] Quod statutum erat in Rufinum.

Ut solum domini sexum mutasse viderer.
Hic primum thalami claustris delicta tegebat,
Clam timideque jubens. Erat invidiosa potestas,
Sed tamen eunuchi. Necdum sibi publica jura
Sumere, nec totas audebat vertere leges.
Sed postquam pulsisque bonis, et fæce retenta,
Pejores legit socios; dignusque satelles
Hinc Hosius stetit, inde Leo; fiducia crevit,

ut viderer permutasse solum sexum domini. *Iste* Eutropius *primo occultabat peccata* in *latebris cubilium, imperans furtim et meticulose: potentia* ejus *erat odiosa, sed tamen* potentia erat *eunuchi. Nec dum sustinebat usurpare sibi auctoritatem Reipub. neque pessumdare leges universas. At posteaquam,* viris *probis expulsis, et infimis reservatis, elegit* sibi *sodales deteriores; hinc astitit dignus administer Hosius, inde Leo; confidentia* ejus *aucta est, et cupido manifesta imperandi exarsit*

mini Moret. pr. *mutasse* Exc. Læti et Lucens. pr. *mutare* Pal. quatuor Med. Mazar. Bonon. inc. Heins. ed. Vicet.—553 *thalamis clausis* Thuan. *clatris* pro *claustris* Vat. quart.—554 *timidusque* Med. quart. unde *timidumque* corrigebat Heins. *insidiosa* vel *invidiosa* Put.—555 *nedum* inc. Heins. *nondum* duo Vatt. Pal. Med. pr. Lov. Petav. pr. *rura* Med. sec. m. pr. *vita* Var. LL. ed. Antv. —556 *tantas* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *totas* vet. Gyr. Vat. Livin. Put. m. pr. Bonon. Ambr. pr. Exc. Lucens. sec. *totas* vel *tantas* Vat. pr. *audebant* Vat. sec. Pal. Oisel. Pric. m. pr. Med. pr. Thuan. Mazar. duo Petav. ambo Moret. Ambr. tert. inc. Heins. *vertere* Bonon. Pat. Ambr. pr. Med. quart. Isingr. *sumere* viginti Codd. Exc. Gevart. ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *sumere* vel *vertere* Vat. quart. Put. Tholos. duo Ambr. Exc. Lucens. pr.—557 *Sed postquam* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Bonon. Ambr. tert. *fece remota* Mazar. *fasce* Oisel. duo Med. Lov. m. pr. Petav. sec. *fasce retento* Pric. Rott. *farce* Var. LL. ed. Antv. *fece retenta* vel *fasce retento* Reg. *fasce* vel *fece* Petav. tert.—558 *Pejoresque* Thuan. *dignusque satelles* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. ambo Moreti, ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Ald. et Var. LL. ed. Antv. *dignosque sodales* vel *dignusque satelles* Ambr. tert.—559 *Hic* Pat. *Hosias* Reg. *Osius* Pric. *Ocius* Vat. quint. *Socius* Thuan. *Osius* Vat. tert. Moret. sec. Ald. *Leon* Exc.

NOTÆ

552 *Sexum*] Quasi Eutropius non tam sit vir, quam fœmina.

553 *Thalami*] Eunuchi Thalamis custodiendis præfecti erant: sed Eutropius non tam custodiebat, quam corrumpendos dabat, pretio ipse corruptus.

554 *Jubens*] Ut solent infames libidinum ministri.

555 *Eunuchi*] Notandum est *Eunuchum* esse officii nomen, a servandis lectis seu thalamis; sicque Eunuchi non ideo castrati erant: sic Putiphar, ex quibusdam, non erat eviratus: immo et viri modestissimi et castissimi dicti Eunuchi, ut de Daniele et ejus sociis legitur; sed cum principes uxorum et filiarum curam solis castratis committerent, hinc castrati omnes dicti sunt Eunuchi.

557 *Fæce*] Retentis hominibus ex vili plebecula electis.

Regnandique palam flagravit aperta libido.
Patricius Consul maculat, quos vendit, honores:
Plus maculat, quos ipse gerit. Jam signa tubæque
Mollescunt: ipsos ignavia fluxit in enses.
Insultant merito gentes, facilisque volenti
Præda sumus: jam Bistoniis Hæmoque nivali
Vastior expulsis Oriens squalebit aratris.
Hei mihi, quas urbes, et quanto tempore Martis
Ignaras, uno rapuerunt prælia cursu!
Nuper ab extremo veniens equitatus Araxe
Terruit Antiochi muros, ipsumque decoræ

in illo *aperte. Ipse Consul Patricius fœdat dignitates, quas vendit;* sed *fœdat magis* eas, *quas ipse administrat: jam vexilla et buccinæ effœminantur, inertia diffusa est in gladios ipsos.* Hinc *nationes jure illudunt* nobis, *et sumus præda parata* hostium *cupientium. Jam regiones Orientis desertiores Thracia et Hæmo nivoso mærebunt, aratris ejectis. Hei mihi, bella quas eripuerunt uno impetu urbes, et quamdiu nescias pugnarum! equites nuper erumpentes a* finibus *ultimis Araxis terrificaverunt mœnia Antiochiæ, et hæc* ipsa

Læti.—560 *cupido* Med. tert.—561 *Patriciis* conjiciebat Heins. *maculat consul* Med. sec. *maculans* Med. tert. *vendis* Pric.—562 *ille* Reg. *regit* Vat. tert. Farn. Ambr. tert. Exc. Læti. *gerit* septemdecim Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Heinsius ascripserat locum Laud. Seren. vs. 194. ‘commissosque labor sic gessit honores.’ sic *gerere Consulatum* Capitolin. Pertinace p. 54. l. 30. et *gerere præturam* p. 56. l. 9. et, quod mirum, *gerere provinciam* p. 57. l. 13. p. 124. l. 24. *scrinium gerere* non *regere*, ut quidam apud Casaub. p. 165. *gerit* vel *tegit* Pric. *gerit* vel *regit* Put.—563 *flexit* Ambr. pr. *fluxit* vel *crevit* Vat. pr.—564 *Insultant* Ambr. sec. Med. quart. *Exsultant* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Insultant* vel *Exsultant* Vat. pr. Lov. inc. Heins. *volenti* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *volentum* Ambr. pr. Sched. Gud. *volenti* vel *moventi* Med. pr.—566 *squalebit* Lov. m. sec. *squalevit* Vat. pr. *scalebit* Var. LL. ed. Antv. *squalescit* Reg. Oxon. pr. *squalebat* Leid. pr. m. pr. Ambr. pr. Med. tert. Thuan. Tholos. ambo Moret. Exc. Cod. Rhem. *aristis* Jun. pr. Vat. sec. Pal. tres Med. *aristis* vel *aratris* Thuan.—567 *Ei mihi* Florent. Put. Reg. Thuan. Petav. sec. *Heu* duo Vatt. Pric. Jun. et Petav. pr.—568 *Ignavis* Thuan.—569 *et extremo* Moret. pr. *comitatus* vel *equitatus* Vat. pr. *Oaxe* Vat. sec. Pal. *Oraxe* Vat. quart. Med. pr. Petav. pr. *ab axe* Moret. pr. Med. tert.—570 *ipsosque* Med. sec. *decorem* Vat. tert. *decoræ* Moret. sec. Ald. *decorum* Pal. Farn. tres Med. Moret. pr. Leid. sec. m. sec. Thuan. Mazar. *decoræ* vel *decorum* Vat.

NOTÆ

561 *Patricius*] Supra in Prologo hujusce Libri.

566 *Squalebit*] Ita deseretur, ut tristior post appareat soli inculti facies.

570 *Decoræ*] Syria pulcherrima provincia, cujus caput Antiochia urbs celeberrima; sed cives ejus leves, et petulantes fuerunt, ut qui non pepercerint Juliani Imperatoris barbæ, Flaccillæque Augustæ statuam dejecerint. In quos dum Princeps ultio-

Pæne caput Syriæ flammis hostilibus arsit.
Utque gravis spoliis, nulloque obstante profunda
Lætus cæde redit, sequitur mucrone secundo
Continuum vulnus. Nec jam mihi Caucasus hostes,
Nec mittit gelidus Phasis: nascuntur in ipso
Bella sinu. Legio pridem Romana, Gruthungi,
Jura quibus victis dedimus, quibus arva domosque
Præbuimus, Lydos Asiæque uberrima vastant
Ignibus, et si quid tempestas prima reliquit;
Nec duce, nec numero freti: sed inertia nutrit
Proditioque ducum, quorum per crimina miles

metropolis Syriæ pulchræ fere incensa est tædis hostilibus. Et ut equites *onusti exuviis, et gaudentes alta strage* facta *nemine resistente, revertuntur, plagæ perpetuæ sequuntur, gladiis succedentibus. Neque* vero *jam Caucasus emittit hostes* in *me, neque Phasis frigidus: prælia oriuntur in ipso gremio* meo. *Gruthungi,* qui erant *jamdudum legio Romanorum, quibus superatis imposuimus leges, quibus assignavimus agros et domos; populantur flammis Lydiam et* arva *fertilissima Asiæ; et si quid bella priora præterierunt;* populantur *confisi neque ductore, neque multitudine; sed ignavia alit* eos, *et perfidia Rectorum* nostrorum, *per*

quint.—571 *Pena* Farn. *Schythiæ* Thuan. *ussit* vel *arsit* Mazar.—572 *Atque* inc. Heins. *nulloque instante* Var. LL. ed. Antv.—573 *cæde ruit* Ald. *mucrone cruento* Vat. tert. Put. Reg. *secundo* duo Leidd. et magna pars Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Ald. item Var. LL. ed. Antv. *secundo* vel *cruento* Florent. Exc. Læti.—574 *vulgus* Jun. pr. Ambr. sec. inc. Heins. *jamjam mihi* Jun. pr. *hostis* Ambr. pr. Petav. sec.—575 *ab ipso* Vat. tert. Rott. Florent. Reg. Moret. pr.—576 *quondam* Med. quart. inc. Heins. *humana* Moret. pr. *Grutungi* Bonon. *Ghrutungi* Vat. pr. *Gruthunni* vet. Gyr. Vat. Livin. *Gruthuni* Mazar. *Grutungi* duo Leidd. *Grutunchi* Lov. *Gruthungri* Exc. Læti. *Gruthongi* Exc. Gevart. *Grutongi* Med. quart. duo Petav. totidem Ambr. Var. LL. ed. Antv. *Grutunni* ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *Gruthonni* Florent. *Grutonni* inc. Heins. *Gruthondi* Moret. sec. *Gruthongi* Tholos. *Grochuni* Med. sec. *Grotumpni* Reg. *Grotunni* Pat. Ambr. sec. *Grotonni* Thuan. *Grotunni* Vat. sec. Pal. Farn. Med. sec. Moret. pr. Put. *Grothongi* Petav. et Oxon. pr. duo Vatt. Deerat hic versus Jun. pr.—577 *arma* duo Vat. Rott. Reg. Thuan. Jun. et Oxon. pr. *domosque* Med. sec. *domusque* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Lucens. pr.—580 *Nec vi* Exc. Lucens. sec. *Non duce non numero* Jun. et Petav. pr. *vi* vel *duce* Vat. pr. *sævi* pro *freti* Exc. Lucens. sec.—581 *Prodicioque* Lov. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Exc. Pat. rec. *Prodigiumque* Jun. pr. quatuor Vat. Pal. Farn. *Prodigioque* Moret. pr. Ambr. sec. Rott. Oisel. duo Petav. Mazar. Var. LL. e marg. Parm. *Prodigi-*

NOTÆ

nem parat, Libanius, seu potius Flavianus, delicti veniam sua meruit eloquentia.

574 *Caucasus, Phasis*] Sunt in finibus Scythiæ, hic fluvius, ille mons, de quibus supra, sicut et de Araxe.

Captivis dat terga suis, quos teste subegit
Danubio; partemque timet, qui repulit omnes.
Aula choris epulisque vacat: nec perdita curant,
Dum superest aliquid. Ne quid tamen orbe reciso
Venditor amittat; provincia quæque superstes
Dividitur, geminumque duplex passura tribunal
Cogitur alterius pretium sarcire peremtæ.
Sic mihi restituunt populos: hac arte reperta
Rectorum numerum terris pereuntibus augent.
In te jam spes una mihi: pro fronde Minervæ
Has tibi protendo lacrymas. Succurre ruenti.
Eripe me tandem servilibus, eripe, regnis:

quorum scelera, miles fugit ante captivos suos, quos devicerat, teste Istro; ac metuit partem hostium, *qui fugavit universos. Regia occupatur* in *saltationibus et conviviis: neque satagunt* rerum *amissarum, dum quiddam retinetur: ne quid tamen venditor perdat, mundo amputato, unaquæque provincia remanens distribuitur, et divisa ac tolerans tribunalia duo, cogitur compensare pretium alterius spoliatæ. Ita reddunt gentes mihi: hoc artificio* avaritiæ *invento, multiplicant numerum Præfectorum, provinciis imminutis. In te,* o Stilicho, *jam sola spes restat mihi,* ego *hos affero tibi fletus, pro ramis Palladis: auxiliare pereunti, libera me aliquando,*

oque vel *Prodicioque* Put.—582 *Captivis* Leid. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Lov. Moret. sec. Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Captivus* Vat. quint. Oisel. Med. et Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *subegit* Vat. Livin. *subegi* Vat. pr. Ald.—583 *omne* et emendatum *omnem* Vat. quint.—584 *Aura c. e. vacant* Var. LL. ed. Antv. *non* Jun. pr. *curat* Vat. pr. m. sec. Exc. Læti.—585 *nec quid* Oxon. pr. Vat. tert. inc. Heins. *ore reciso* Petav. sec.—586 *admittat* Pric. *ammutat* Var. LL. ed. Antv.—587 *Dividitor* Vat. tert. *geminum,* sine copula, Vat. pr. *suplex* Leid. sec. Exc. Gevart.—588 *alternis* Ald. Exc. Læti et Pat. rec. *alterius* vel *alternis* Lov. Heinsius ascripserat: *alternis* al. male. 'alterius crimen utrumque tenent.' *redemtæ* conj. Heins.—589 *restituit* Vat. sec. Pal. Pat. *ac arte* Leid. pr. Reg. Tholos. *fraude* Moret. pr.—590 *Gestorum* Med. tert.—592 *prætendo* Farn. Reg. Ambr. pr. inc. Heins.—593 *eripe flammis* Moret. pr.—594 *Neve* vel *Nonne* Vat. pr.

NOTÆ

582 *Teste Danubio*] Qui velut Deus ab accolis suis colebatur.

585 *Orbe reciso*] Provinciis amputatis, et ex orbe seu Imperio nostro abscissis.

587 *Dividitur*] Una et eadem Provincia dividitur, vendit urque multis Præfectis; adeo ut si numerus Provinciarum minuatur, non minuatur numerus Præfectorum.

588 *Sarcire*] Provincia remanens cogitur solvere tantundem, et pro se, et pro Provincia altera spoliata.

591 *Pro fronde Minervæ*] Id est pro ramis olivæ, seu pro pace, cujus oliva signum; et qua coronabantur qui pacem petebant.

Neve adeo cunctos paucorum crimine damnes;
Nec nova tot meritis offensa prioribus obstet.
Jam jam flecte animum. Suprema pericula semper
Dant veniam culpæ. Quamvis iratus et exul
Pro patriæ flammis non distulit arma Camillus.
Non te subtrahimus Latio: defensor utrique
Sufficis. Armorum liceat splendore tuorum
In commune frui: clypeus nos protegat idem,
Unaque pro gemino desudet cardine virtus.

libera me a *tyrannide servorum, et ne condemnes omnes* ob *scelus paucorum, neque injuria recens obsit tot meritis primis: nunc placa iram* tuam. *Discrimina ultima semper ignoscunt peccato. Camillus etsi offensus et expulsus, non procrastinavit bellum pro incendio patriæ* vindicando. *Non avellimus te* ex *Italia: potes utramque propugnare: fas sit potiri in commune fulgore armorum tuorum: scutum idem tutetur nos, et una fortitudo laboret pro imperio duplici.*

—595 *Nec mora* Leid. pr. *tot meritis* Vat. pr. Farn. Med. tert. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *jam* Jun. pr. duo Petav. *tam meritis* viginti quatuor Codd. *jam* legit Heins. *obstent* Jun. et Oxon. pr. Mazar. Med. quart.—596 *Jam deflecte* Vat. sec. Pal. Med. pr. *Jam flectas* Ambr. sec. inc. Heins. *animam* Med. pr. *pericula* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *piacula* Med. sec. Vat. quint. Thuan. Moret. sec.—598 *In patriæ* Petav. pr. m. pr. duo Vatt.—599 *Nec te* Lov. Moret. sec. *utrisque* duo Vatt. *uterque* Rott. *ubique* Ambr. pr. *utrique* vel *utrimque* Ambr. tert. *ubique* vel *utrique* Vat. pr.—601 *protegat* Pal. Med. pr. *contegat* Petav. pr. Voss.—602 *corpore* Pat. In Vat. pr. erat: *In Eutropium Liber* III. *Explicit. Incipit Epithalamium Laurentii.* Heinsius ascripserat: *Epithalamium Laurentii non vacavit discutere.*

NOTÆ

595 *Obstet*] Neque nova injuria efficiat, ut obliviscaris tot priorum meritorum, quæ te excitare deberent ad defensionem Patriæ nostræ, quam toties defendisti, et quam ferre non potes ita spoliari, nisi opus tuum oderis.

596 *Suprema pericula dant veniam*] Faciunt ut ignoscatur.

598 *Camillus*] Qui Gallos post Romam incensam Capitolio fere incubantes expulit.

600 *Splendore*] Tanquam Sole aliquo.

602 *Cardine*] Et virtus tua laboret, desudet pro defensione Cardinis gemini, Orientis scilicet et Occidentis.

XXI.

CL. CLAUDIANI

IN PRIMUM CONSULATUM

FL. STILICHONIS

V. C.

LIBER I.

ARGUMENTUM.

Laudantur Stilichonis crebri successus, virtutes, pueritia, juventus, legatio ad Parthos, conjugium cum Serena, triumphi de Getis, officium Theodosii ab eo impletum in tutandis ejus filiis regendoque Imperio: disciplina militaris, amor militum; victoriæ de populis Septemtrionis, et Africæ seu Meridiei; prædicaturque ob pacatum Orientem, et liberatam a fame Romam.

Continuant Superi pleno Romana favore

Dii pergunt lætitiam Romanam benevolentia non interrupta, et cumulant

In Moret. pr. hi libri sequuntur post libros in Eutropium. in Moret. sec. et Exc. Gevart. post Panegyricum Mallii. in Vat. pr. erat: *Incipit Laus Stiliconis. Libri numero III.* in Exc. Læti *Panegiris* inscribitur. Leid. pr.

NOTÆ

1 *Pleno favore*] Non interrupto, vel maximo consummatoque favore.

Gaudia, successusque novis successibus urgent.
Connubii necdum festivos regia cantus
Sopierat, cecinit fuso Gildone triumphos,
Et calidis thalami successit laurea sertis :
Sumeret ut pariter Princeps nomenque mariti,
Victorisque decus. Libyæ post prælia crimen
Concidit Eoum: rursusque, Oriente subacto,

prosperitates prosperitatibus recentibus. Aula vixdum compresserat concentus solennes conjugii, cum *cantarit victorias Gildone deleto, et laurus excepit flores tepentes lecti* nuptialis, *ut Imperator acciperet simul et nomen sponsi, et honorem victoris. Post certamina Libyæ, scelus Orientis extinctum est, et iterum, Oriente superato, Con-*

exhibet. *Incipit Liber V. de Consulatu Stiliconis.* Rott. et Petav. sec. item Exc. Lucens. sec. *De Consulatu Stiliconis* hos libros inscribunt. in Schedis Gud. scriptum legebatur, *Ad hoc et quæ ex ordine Isingrinianæ Editionis sequuntur Poëmatia reliqua, sciendum est, notulas ab alia quadam et paulo recentiore manu ascriptas esse, et nescio an etiam ex alio Codice.*

1 *Conturbant* vel *Continuant* Med. tert.—2 *novos* Pal. Farn. Thuan. Med. pr. *augent* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *urgent* Tholos. Ambr. pr. *augent* vel *urgent* Leid. pr.—3 *Conubii* Exc. Lucens. sec. *Conjugii* omnes Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *nondum* Mazar. Petav. pr. Med. et Moret. sec. Vat. tert. *necdum* Exc. Læti. *festinos* Pal. Put. Exc. Læti, ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *regia* duo Vatt. Pal. Oisel. *gaudia* sedecim alii, Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. Exc. Schott. Var. LL. ed. Antv. *regia* vel *gaudia* Vat. quint.—4 *Sopierant* Vat. sec. Pal. Put. Reg. Mazar. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Læti et Schotti, ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. *fuso cecinit* Moret. sec. *cecidit* inc. Heins. *triumphos* Farn. Pric. Jun. et Leid. pr. Thuan. *triumphus* octodecim Codd. Exc. Læti et Lucens. pr. ed. Vicet.—5 *calidi* Lov. *sertis* vel *sacris* Petav. pr.—6 *Sumeret et* Tholos. *Princeps pariter* Ambr. pr. *triumphi* pro *mariti* Med. tert.—7 *crimen* vel *crinem* Med. pr.—8 *Condidit* Leid. pr. m. pr. Vat. sec. *rursus* Vat. pr. *rursusque* quatuor Vatt. Pal. Pric.

NOTÆ

2 *Urgent*] Vix una victoria reportata est, cum alia succedit, aliamque succedendo urget.

3 *Connubii*] Honorii et Mariæ Stilichonis filiæ : quod conjugium celebratum est anno 398. Tum Gildo fusus est. Eutropius anno sequente concidit ; et anno 400. Stilicho Consul creatus est.

4 *Cecinit*] Aula personuit cantibus nostris, dum canebamus Gildonem victum in Libya.

5 *Calidis sertis*] Sertis recentibus ex omni florum genere, ex myrto Veneri sacra, qua novi nupti coronabantur.

7 *Crimen Eoum*] Eutropius anno Gildonis cladem sequente concidit ; Eutropius, qui crimine populorum Orientis ad primos honores evectus fuerat.

8 *Oriente subacto*] Ob Eutropium, qui ejectus erat, immo et occisus.

Consule defensæ surgunt Stilichone secures.
Ordine vota meant. Equidem si carmen in unum
Tantarum sperem cumulos advolvere rerum,
Promtius imponam glaciali Pelion Ossæ.
Si partem tacuisse velim, quodcumque relinquam,
Majus erit. Veteres actus, primamque juventam
Prosequar? ad sese mentem præsentia ducunt.
Narrem justitiam? resplendet gloria Martis.
Armati referam vires? plus egit inermis:
Quod floret Latium, Latio quod reddita servit
Africa, vicinum quod nescit Hiberia Maurum,

sulatus exsurgit propugnatus a *Stilichone Consule. Desideria* nostra *succedunt* ex *ordine. Ego certe si contenderem aggregare in* opus *unum acervos rerum tantarum, citius involverem Pelion Ossæ nivali. Si optem silere partem* factorum, *quodcumque reticebo, erit grandius.* An *commemorabo facta* ejus *antiqua, et primam juventutem?* Res *præsentes vertunt animos ad se.* An *recenseam justitiam? Laus belli emicat.* An *prædicem virtutem* ipsius *in armis? Plus effecit sine armis.* Effecit nempe, *quod Italia florescat, quod Africa restituta Italiæ famuletur, quod Hispania non timeat Mauros finitimos, quod Gallia secura obstu-*

Exc. Læti. *rursumque* Ambr. pr. Moret. sec.—9 *defenso* Moret. sec. *surgant* Rott. *redeunt* Vat. sec. *radiant* hinc conjiciebat Heinsius.—10 *fata* Var. LL. ed. Antv. *carmine in unum* duo Vatt. Pal. Oisel. Med. pr. m. pr. Moret. sec. *carmine in uno* Vat. pr. m. pr. Florent. pr. m. pr. *carmine in uno* vel *carmine in unum* Jun. pr.—11 *Tanta re* pro *Tantarum* inc. Heins. *evolvere* Exc. Gevart. *advolvere* vel *involvere* Oxon. pr. *laudum* Petav. sec.—12 *Protinus* Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Schotti. in quibus Gronovius conjecerat *Ocius. Protinus* vel *Promtius* Leid. pr.—13 *tenuisse* Pal. Vat. tert. m. sec. Florent. m. pr. *tenuisse* vel *tacuisse* Med. pr. unde *cecinisse* conjiciebat Heinsius. ceterum hic versus deest Jun. pr. *quæcumque* Vat. quart. *relinquar* Oisel.—14 *primamque* vel *primamne* Reg. Oxon. pr.—15 *Persequar* Vat. quart. Lov. duo Ambr. *Si sequar* Vat. sec. *ad mentem sese* Pric.—16 *Narrent* Put. *Partem* Petav. sec. *respondet* Mazar. *plus splendet* Reg. Tholos. duo Oxon.—17 *referant* Put. Bonon. Pat. *in armis* Put.—19 *Hibernia* Jun. pr. Var. LL. ed. Antv.—

NOTÆ

9 *Surgunt*] Secures seu Consulatus surgit, id est, erigitur in pristinum decus.

10 *Vota meant*] Vota et desideria nostra succedunt eo ordine quo nos ipsi expectabamus.

11 *Advolvere*] Molem scilicet et quasi cumulos rerum pulcherrimarum a te gestarum.

12 *Pelion Ossæ*] Sunt montes Thessaliæ, ob Gigantes notissimi; *promtius* autem *involvam Pelion Ossæ*, id est, rem citius perficiam vix possibilem.

18 *Reddita Africa*] Deleto Gildone, qui, Africa sibi erepta, bellum Maurosque suos in Hispaniam trajecturus erat, nisi Stilicho, hominis clade, ab eo inita consilia prævertisset atque oppressisset.

Tuta quod imbellem miratur Gallia Rhenum.
An gelidam Thracen decertatosque labores,
Hebro teste, canam? magnum mihi panditur æquor,
Ipsaque Pierios lassant proclivia currus
Laudibus innumeris: etenim mortalibus ex quo
Tellus cœpta coli, nunquam sincera bonorum
Sors ulli concessa viro. Quem vultus honestat,
Dedecorant mores: animus quem pulchrior ornat,
Corpus destituit: bellis insignior ille,

pescat Rhenum inermem. An cantabo Thraciam frigidam, et labores exhaustos ad *ripas Hebri? Immensum mare aperitur mihi, et ipsa* facta *prona* mole se offerentia *fatigant elogiis innumerabilibus currus Musarum. Nam ex quo* tempore *terra cœpit habitari* ab *hominibus, nunquam series immaculata dotium data* est *viro eidem. Vitia infamant* illum, *quem pulchritudo commendat: corpus deserit* eum, *quem animus præstantior illustrat:* ille est *clarior bello, sed contaminat pacem pec-*

20 *miratur gloria* Vat. pr. m. pr. *remum* Rott. *Parthum* Vat. tert. m. pr.—21 *Aut* Jun. pr. Exc. Lucens. sec. *Aut* vel *An* Oxon. pr. *Thracem* quatuor Vatt. Pal. *Thracen* Put. Ambr. tert. inc. Heins. Exc. Læti, et Ald. *detestatosque* ed. Vicet. *labores* vel *triumphos* Moret. sec.—23 *Lapsaque* Mazar. *Pierides* Vat. tert. m. pr. *laxant* Farn. Reg. *declivia* Med. sec. Thuan. *cursus* Pal. Florent. Med. pr. vet. Gyr. *currus* Med. sec. deerat hic versus Rott.—24 *e quo* Rott.—25 *concessa bonorum* Reg. Pric. *laborum* Vat. quint.—26 *Mors* Var. LL. ed. Antv. *Pars* inc. Heins. *alia* pro *ulli* Med. quart. *uni* conjiciebat Heins. *sincera* Reg. Pric. *honestant* Moret. pr.—27 *Et decorant* Vicet. *plurimus* Pal. Florent. Med. pr. Thuan. Jun. pr. *plurimus* vel *pulchrior* Pric. *ornet* Pat. —28 *illo* Pat. *ille est* Leid. pr.—29 *patrem* Moret. pr. *hic publica* duo Med.

NOTÆ

20 *Imbellem Rhenum*] Qui solebat bellis et Germanorum insultibus sæpius infestari.

21 *Decertatosque*] Labores exhaustos in decertando et in profligandis Gothis ad ripas Hebri Thraciæ fluvii; quos quidem Gothos Theodosius dum vinceret, perpetuum sibi comitem habebat Stilichonem.

22 *Magnum æquor*] Vastus orationis laudisque campus aperitur.

23 *Proclivia*] Res a Stilichone gestæ, turmatim et velut prona proclivique suæ magnitudinis mole se ultro offerentes, fatigant onerantque currum Musarum, quæ vix ferre possunt tantum pondus.

Currus] Id est, vim omnem eloquentiæ Poëticæ exhauriunt: Musis porro currus et equi tribuuntur, ob celeritatem ingenii.

25 *Sincera*] Sine macula, sine vitio aliquo. Nam ex Horatio, 'Nihil est ab omni Parte beatum:' Ex Plinio, 'Adhuc nemo extitit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur.' Homerus, *οὕτως οὐ πάντεσσι θεὸς χαρίεντα δίδωσιν*: *Non sic Deus dat omnibus omnia munera, &c.*

28 *Destituit*] Qui valet animo, frequenter nactus est corpus aut infirmum aut deforme: talis fuisse dicitur Philopæmenes dux Græcorum,

Sed pacem fœdat vitiis. Hic publica felix,
Sed privata minus. Partitum singula quemque
Nobilitant: hunc forma decens, hunc robur in armis:
Hunc rigor, hunc pietas: illum solertia juris:
Hunc soboles castique tori. Sparguntur in omnes,
In te mixta fluunt: et, quæ divisa beatos
Efficiunt, collecta tenes. Quid facta revolvam
Militiamque patris? cujus producere famam,
Si nihil egisset clarum, nec fida Valenti
Dextera duxisset rutilantes crinibus alas,
Sufficeret natus Stilichon. Mens ardua semper

catis. Hic fortunatus quoad *publica, sed minus* fortunatus est quoad *privata. Dotes singulæ exornant unumquemque,* sed *divisæ. Hunc species decora* ornat, *illum fortitudo in bello: hunc gravitas, illum pietas: illum scientia juris, hunc filii et thalamus pudicus:* ornamenta omnia *diffunduntur in omnes alios; affluunt collecta in te; et possides conjuncta, quæ dispersa reddunt ceteros felices. Quorsum revocem facta et bella patris* tui, *cujus nomen filius Stilicho posset propagare, etiamsi* pater *nihil fecisset illustre, neque ejus magnanimitas fidelis Valenti* Imperatori *præfuisset catervis* barbarorum habentium *micantes capillos. Animus*

Put. Reg. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *in publica* Vat. pr. et tert. Pric. m. sec. Rott. Oisel. Jun. pr. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *an publica* Pal. Med. pr.—30 *Ad privata* Tholos. unde *At* faciebat Heinsius. *Sed* vel *Ad* Petav. tert. *manus* Pat. *domus* Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *partitur* Med. quart. *partitu* Vat. pr. Petav. pr. m. sec. Ambr. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *partitur* vel *partitu* Farn. Exc. Læti. *partitur* vel *partitum* Oxon. sec. *partitim* Lov. ex conjectura, atque ita Heinsius. *quæque* Reg. *quemque* vel *quæque* Oxon. pr.—31 *Nobilitans* Farn.—32 *vigor* Med. sec. *solatia* Med. quart.—33 *suboles* Oisel.—34 *divisa* duo Vatt. Farn. *diversa* septemdecim alii et Var. LL. ed. Antv. *diversa* vel *divisa* Oxon. pr.—35 *collata* duo Vatt. *collecta* vel *collata* Petav. pr. *neu facta* Med. quart. *nec* Vat. sec. Farn. Med. tert. Lov. inc. Heins. duo Ambr. ed. Vicet. *ne* Exc. Lucens. pr. *nec* vel *quid* Reg. Oxon. pr. *fata* Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Exc. Gevart.—36 *procedere* Put. Moret. sec. *protendere* Farn. ed. Vicet. Exc. Læti. *producere* Leid. pr. et viginti duo Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *procedere* vel *producere* Ambr. pr. *famam* Exc. Læti. *mores* Pric. —37 *educet* Moret. pr. *ne fida* Reg. *fine* Exc. Gevart. *fide* Moret. pr. *volenti* Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *Valencii* Med. pr.—39 *natis* Pat. *Stilico* Vat.

NOTÆ

29 *Fœdat*] Plinius: 'Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace.'

Felix] Sic Augustus in Repub. administranda felicissimus, in privata familia infelicissimus.

33 *Hunc soboles castique tori*] Ut Cæsarem Germanicum.

37 *Valenti*] Imperatori: sub cujus auspiciis Pater Stilichonis præfuerat flavis et rutilantibus turmis Germanorum, aut gentium aliarum Septemtrionalium.

39 *Mens ardua*] Animus, spiritus excelsus, et alta quædam et generosa indoles.

A puero, tenerisque etiam fulgebat in annis
Fortunæ majoris honos. Erectus et acer,
Nil breve moliri, nullis hærere potentum
Liminibus; fatisque loqui jam digna futuris.
Jam tum conspicuus, jam tum venerabilis ibas:
Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris,
Membrorumque modus; qualem nec carmina fingunt
Semideis. Quacumque alte gradereris in urbe,
Cedentes spatiis assurgentesque videbas,

Stilichonis *semper excelsus* erat vel *in* ipsa *pueritia, et in tenella etiam ætate species fortunæ sublimioris emicabat.* Eras *magnanimus et animosus, nihil leve* solebas *facere, nullis adhærescere foribus potentiorum, et dicere jam* res *dignas magnitudine* tua *ventura. Jam tum spectabilis incedebas, jam venerandus; et vigor igneus vultus alti, et proceritas corporis, qualem nec poëtæ mentiuntur in suis heroibus, promittebat ductorem* te futurum. *Quacumque altius ires per urbem, cernebas* viros *decedentes* via, *et assurgentes* tibi, *etsi miles adhuc fores.*

sec. *Stilichon* Exc. Læti. *Stilico natus* Reg. *solus* pro *natus* Moret. sec.—40 *armis* duo Vatt. Florent. Med. tert. Put. Pat. Petav. pr. m. pr. Exc. Cod. Rhem. *annis* vel *armis* inc. Heins. Ambr. sec.—41 *honus* Rott. Oisel. duo Med. Leid. pr. m. pr. Put. inc. Heins. *onus* Petav. sec. Ambr. sec.—42 *Nil leve* Lov. ex conjectura, atque ita conjecerat Heinsius, quod confirmare videtur Glossa Cod. Reg. nam super *breve* ascriptum habebat *i. e. instabile. nullisque* Med. sec.—43 *Luminibus* Jun. pr. Ambr. sec. m. pr. Bonon. Pat. Vat. quart. *fatisque* Vat. pr. Med. sec. et tert. Moret. pr. Vat. Livin. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *factisque* duo Vatt. Pric. Oisel. Reg. Lov. Leid. pr. Oxon. pr. m. sec. *factisque* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti.—44 *Jam tunc* Vat. sec. Farn. tres Petav. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Jam tum* Leid. pr. cum quindecim aliis, Exc. Gevart. et Lucens. pr. *tu tu* Pal. Rott. Florent. duo Med. *ibat* duo Vatt. Petav. pr. Oxon. sec. Tholos.—45 *Spondebasque ducem.* cum στιγμῇ, Ambr. pr.—46 *Mensuramque* Oisel. *quales* Med. quart. *nunc* Moret. pr. *non* Lov. *carmine* Pal. Florent. Thuan. *fingent* Pal. Med. pr. Thuan. *fingant* legebat Heins.—47 *quascumque* Reg. *alta* Florent. m. pr. Put. Thuan. vet. Gyr. *gradieris* Pal. Pric. m. pr. *urbes* Reg. *urbem* Oxon. pr. Moret. sec. Petav. tert. Bonon. Tholos. Ambr. pr.—48 *videres* Lov. ex

NOTÆ

41 *Honos*] In ejus vultu micabat honos, fulgor, et species quædam, spesque honorum et fortunæ sublimioris.

Erectus] Vividus, alacris, magnanimus in suscipiendo.

Acer] Constans et animosus in urgendo proposito.

43 *Fatis*] Id est, loqui digna magnitudine, quam ipsi fata dabunt. Alii legunt *fastis*, id est, digna loqui Consulatu futuro.

46 *Membrorumque modus*] Id est, quidam habitus, quædam corporis proceritas et temperies digna heroibus.

47 *Alte*] Cum ea majestate, quam efficit oris dignitas, et justa corporis proceritas, quæ incessum heroum reddit venerabiliorem.

48 *Assurgentes*] Alicui cedere de via, alicui assurgere, honoris est delati indicium.

Quamvis miles adhuc. Taciti suffragia vulgi
Jam tibi detulerant, quicquid mox debuit aula.
Vix primævus eras, pacis cum mitteris auctor
Assyriæ. Tanta fœdus cum gente ferire
Commissum juveni. Tigrin transgressus et altum
Euphraten, Babylona petis. Stupuere severi
Parthorum proceres, et plebs pharetrata videndi
Flagravit studio, defixæque hospite pulchro
Persides arcanum suspiravere calorem.
Thuris odoratæ cumulis et messe Sabæa

Consensus populi silentis jam dederant tibi quodcumque Regia mox reddidit. Vix eras adolescens, cum missus es legatus pacis Assyriæ. Munus *demandatum* est tibi *juveni percutere fœdus cum populo tanto: Tigride et Euphrate profundo trajectis, proficisceris Babylonem: primores Parthorum rigidi obstupuerunt, et gens pharetrata arsit desiderio spectandi* te, *et Persides admiratæ hospitem formosum*, dederunt *suspiria* ob *amorem secretum. Altaria fragrantia acervis thuris et proventu*

conjectura.—49 *tanti* Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Moret. sec. *tanti* vel *taciti* Reg. Oxon. pr. Ambr. tert.—50 *contulerant* Vat. quart. et quint. Petav. pr. Oxon. pr. Moret. sec. *debuit* duo Med. Reg. Petav. sec. Lov. inc. Heins. vet. Gyr. Exc. Gevart. et Lucens. sec. Var. LL. e marg Parm. et ed. Antv. *contulit* ed. Vicet. *reddidit* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *debuit* vel *reddidit* Pal. Leid. pr. Oxon. sec. Heinsius conjiciebat *credidit*, vel *detulit*, vel *dedidit*, et ascripserat VI. Cons. Honor. 610. 'Non quærat pretium, vitam qui dedit amori.' ut ibi ex vet. Cod. pro *debet* legebat. *aulam* Vat. sec.—51 *pacis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *pacis* vel *paci* Oxon. pr. *committeris* duo Med. inc. Heins. Pat. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. *actor* Tholos. Petav. sec. duo Ambr. *ictor* conjiciebat Heins.—52 *fœdus tanta* Oxon. et Ambr. pr. Moret. sec. *de gente* Pric. m. pr. *ferire* Exc. Læti. *ferire* vel *subire* Farn.—53 *Permissum* Ambr. tert. *Commissum est* Petav. tert. *Tigrim* quatuor Vatt. Pal. Pric. *Tigrin* Florent. *congressus* Vat. tert. *in altum* Ambr. pr. *et altum* vel *in altum* Oxon. pr.—54 *Euphratem* quatuor Vatt. Pric. Med. tert. *Euphraten* Florent. duo Med. Put. Leid. pr. Moret. sec. *Eufraten* Oxon. pr. *stipuere* Exc. Lucens. pr.—55 *Parthorum* duo Vatt. tres Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Persarum* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. Thuan. Mazar. Isingr. Jun. et Med. pr.—56 *flagrabat* duo Vatt. Petav. pr. Moret. *hospite prisco* Thuan.—57 *arcatum* vel *arcum* Vat. pr. *cruorem* Pric.—58 *odoratæ* Thuan. Petav. tert. *odorati* quatuor Vatt. Pric. m. pr. Rott. Florent. m. pr. duo Med. Put. Mazar. duo Petav. et Ambr. Lov. Leid. pr.

NOTÆ

50 *Debuit*] Velut ex debito reddidit, detulit.

51 *Primævus*] Juvenis ephebus, qui ex pueritia egressus est, primamque juventutem attigit.

54 *Babylona*] Regiam Persarum, ut olim Parthorum.

55 *Pharetrata*] Gens Parthorum vibrandi sagittas peritissima, et ideo semper pharetris instructa.

56 *Defixæ*] Id est, habentes oculos defixos in formoso hospite Stilichone.

58 *Messe Sabæa*] Cumulis thuris, quod thus est messis proventusque

Pacem conciliant aræ. Penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, rituque juvencos
Chaldæo stravere Magi. Rex ipse micantem
Inclinat dextra pateram, secretaque Beli,
Et vaga testatur volventem sidera Mithram.
Si quando sociis tecum venatibus ibant,
Quis Stilichone prior ferro penetrare leones
Cominus, aut longe virgatas figere tigres?

Sabæorum componunt pacem. Magi corripuerunt ignem sacrum ex *sacrariis intimis, et immolaverunt boves* pro *more Chaldæorum. Rex ipse invertit dextra craterem gemmatum, et testificatur arcana Beli, et Mithram ducentem astra errantia. Si quando* Parthi *petebant tecum sociam venationem, quis præstantior confodere telis leones prope, aut procul trajicere tigres maculosas? Medi concesserunt facile lora*

duo Oxon. *adoratæ* Ambr. sec. Moret. sec. inc. Heins. *adorati* Bonon. Tholos. Ambr. pr. Exc. Gevart. *odorati* vel *odoratæ* Petav. pr. *odorati* vel *odoriferi* Reg. Jun. pr.—59 *Partem* Rott. Med. sec. Petav. sec. Bonon. Pat. Ambr. tert. *animæ* Moret. pr.—60 *Sacratum* duo Med. *Sacrorum* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. Med. pr. Jun. pr. Mazar.—61 *Chaldæos* Petav. sec. Ambr. pr. Bonon. Moret. sec. qui et pro *stravere* exhibet *rapuere*. *Caldæi* vel *Caldæo* Lov.—62 *patriam* Med. pr. *cæli* Jun. pr. *Celi* Exc. Gevart. *belli* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. duo Oxon. Exc. Læti. *cæli* duo Med. Thuan. Petav. pr. m. sec. ed. Vicet. *Celi* vel *Cæli* Vat. tert. Pal. *cæli* vel *belli* Med. quart. Mazar. *Beli* vel *cæli* Farn.—63 *volventem testatur* Pat. *mitram* Med. pr. *matrem* Pat. *mundum* vel *mitram* Moret. sec.—64 *socii* Leid. pr. duo Vatt. Rott. Oisel. Oxon. pr. duo Med. inc. Heins. Reg. Mazar. Lov. Petav. pr. duo Ambr. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *socii venatibus* vel *sociis venantibus* Moret. pr. Ald. Exc. Læti. *secum* et *ibat* Med. tert.—65 *penetrasse* Ambr. tert.—66 *virga transfigere* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *transigere* Med. quart. *virgatas figere* Ambr. tert. Exc. Læti et Lucens. sec.—

NOTÆ

Sabæorum in Arabia.

59 *Aræ*] Pax juratur, adhibitis sacrificiis.

Ignem] Hunc adorabant populi Orientis, et Ægyptii in ejus honorem Pyramides dedicaverant. Indi quoque hodierni ignem honorant.

60 *Adytis*] Sacrariis intimis, quæ soli Sacerdotes ingrediebantur, ceteris intrare nefas. Unde *ἄδυτος*, ab *α sine*, et *δύω ingredior*, locus in quem ingredi nefas.

61 *Magi*] Magi, Philosophi, sapientesque erant, quorum hi sacrificia curabant, illi res cœlestes.

Micantem] Ob gemmas micantem pateram leniter inclinat ad firmandum fœdus.

62 *Beli*] Belus apud Chaldæos est Jupiter, præses auctorque fœderum, ex Diodoro Siculo.

63 *Mithram*] Solem sic a Persis et Chaldæis appellatum: qui Sol volvit seu regit vaga sidera, id est, planetas qui errant. Strabo de Persis, *ἥλιον καλοῦσι μίθραν, Solem vocant Mithram.* Erat autem vultu Leonis cum tiara, tauri reluctantis cornu comprimens.

66 *Virgatas*] Tigres, virgarum instar, maculis distinctas.

Flectenti faciles Medus tibi cessit habenas.
Torquebas refugum, Parthis mirantibus, arcum.
Nubilis interea maturæ virginis ætas
Urgebat patrias, suspenso Principe, curas:
Quem simul imperioque ducem, natæque maritum
Prospiceret, dubius toto quærebat ab axe
Dignum conjugio generum thalamisque Serenæ.
Judicium virtutis erat: per castra, per urbes,
Per populos animi cunctantis libra cucurrit.
Tu legeris, tantosque viros, quos obtulit orbis,
Intra consilium vincis sensumque legentis,

equitanti tibi: *vibrabas sagittas celeres, Parthis obstupescentibus. Interim ætas nubilis puellæ maturæ occupabat amorem paternum, Imperatore dubitante, quem provideret una et rectorem Imperio et conjugem filiæ*: et *solicitus vestigabat in orbe universo generum parem* huic *matrimonio, et nuptiis Serenæ. Delectus erat virtutis: examen dubitantis volavit per exercitus, per urbes, per gentes* omnes: et *tu*, o Stilicho, *eligeris, et* in ipso *judicio ac cogitatione eligentis superas tantos*

67 *Flectendi* Reg. Thuan. Moret. sec. inc. Heins. *facilis* Moret. sec. *faciles* vel *facilis* Oxon. pr. *satis est* pro *faciles* Rott. *tibi cessit Medus* Reg. Thuan. Bonon. Tholos. Oxon. et Ambr. pr. *cessit tibi Medus* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. Florent. Med. pr. Mazar. Lov. Jun. pr. Oxon. sec. Vat. Livin.—68 *Tendebas* Moret. sec. *mutantibus* Pat.—70 *Urebat* conjecerat Heinsius.—71 *Qui simul* Moret. pr. m. sec. *natæque* Bonon. Pat. tres Ambr. *nataque* Isingr. Gryph. Colin.—72 *Aspiceret* Med. sec. *in axe* Reg. Oxon. pr.—73 *conjugio et gremio* Med. quart. *severum* Put. Reg. Petav. sec. inc. Heins. Bonon. tres Ambr. duo Oxon. Sched. Gud. *Seum* vel *Serenæ* Lov. *severe* Pat. *Severnæ* Var. LL. e marg. Parm. *Severum* vel *Severæ* Petav. tert.—74 *Indicium* Pal. Rott.—76 *Tum legeris* Tholos. *protulit* Moret. pr.—77 *Inter* Thuan. *Concilium* Vat. pr. *conscilium* Farn. *sensusque* Oxon. pr. *sensumque* Exc. Schot-

NOTÆ

67 *Medus*] Medi, etsi nobiles in equitando, tibi cesserunt.

68 *Refugum*] Arcum refugum, id est, arcum Parthi refugi, seu fugiendo vincentis. Et tamen Parthi illi, quanquam peritissimi jaculandi, te sagittas vibrantem mirabantur.

70 *Principe*] Serena patrem habebat Honorium, Theodosii Imperatoris fratrem, sed adoptata fuerat ab ipso Theodosio.

71 *Ducem*] Stilicho non fuit Augustus, non Cæsar, non Imperator, non Rex, non Princeps, sed dux tutorque principum, adeo ut vel uno nutu omnia regeret.

72 *Prospiceret*] Provideret tanquam providentia aliqua, quæ utilis foret Imperio.

74 *Judicium*] Sola virtus judicabatur, ponderabatur, eligebatur.

76 *Tantosque viros*] Hinc major est Stilichonis gloria, qui electus fuerit inter proceres omnes Orbis universi.

Et gener Augustis, olim socer ipse futurus,
Accedis. Radiis auri Tyriaque superbit
Majestate torus. Comitata parentibus exit
Purpureis virgo. Stabat pater inde tropæis
Inclytus: inde pium matris Regina regebat
Obsequium, gravibus subnectens flammea gemmis.
Tunc et Solis equos, tunc exultasse choreis
Astra ferunt, mellisque lacus, et flumina lactis
Erupisse solo, cum floribus æquora vernis
Bosporus indueret, roseisque evincta coronis
Certantes Asiæ tædas Europa levaret.

duces, quos mundus ostendit; atque advocaris gener Principibus, aliquando socer futurus. Thalamus attollitur fulgore auri, et splendore purpuræ *Tyriæ. Puella* Serena, *ducta* a *parentibus* gestantibus *purpuram, egreditur. Pater* ejus *illustris victoriis stabat hinc; inde Imperatrix fungebatur pio officio matris, substringens velum* nuptiale *gemmis exquisitis. Aiunt et equos Solis, et sidera tum tripudiasse saltationibus, et fontes mellis, et fluvios lactis emersisse* ex *terra, cum Bosporus ornaret maria floribus vernis, et Europa redimita corollis roseis efferret faces utiles*

ti cum Glossa *i. e. judicium.*—78 *Et genus* Med. tert. *At gener* Moret. sec. *Augustis* Vat. Livin. *Augustus* Pat. Ald. *dudum* pro *olim* Var. LL. ed. Antv. *ille* Florent. Mazar. *futuris* Vat. tert. Rott.—79 *Accedis.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Mazar. Vat. Livin. *radiisque* Florent. *superbis* Rott.—80 *domus* Oxon. pr. *chorus* Farn. *ferus* Med. tert. *toris* Med. sec. *potentibus* Lov.—81 *ipse tropæis* Florent. Oxon. et Ambr. pr.—82 *martis* Exc. Læti m. pr. *tegebat* Vat. quart. Pal. Rott. *gerebat* quatuor Vatt. Farn. Pric. Oisel. Med. quart. ed. Vicet. Exc. Læti. *regebat* Leid. pr. cum novem aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv.—83 *Officium* Vat. sec. *Obsequium* Ald. *subnectans* Med. tert. —85 *mellisque* Exc. Lucens. sec. *vinique* ed. Vicet.—86 *Eripuisse* Rott. Moret. sec.—87 *induerat* Ambr. sec. *roseis* Farn. *evincta* Mazar. Ambr. sec. *induta* tres Vatt. Moret. sec. Petav. et Ambr. tert. et Med. quart. *inducta* Oisel. Put. Bonon. Pat. m. sec. Tholos. Ambr. pr. Oxon. sec. Lov. duo Petav. Sched. Gud. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *choreis* Put. *carinis* Rott. Med. sec. m. pr.—88 *Certantis* duo Vatt. *Cunctantes* Moret. pr. *Cum tantis*

NOTÆ

78 *Augustis*] Theodosio et Honorio fratribus, quorum hic naturalis, ille adoptivus erat Serenæ pater. Sed et facile laudatur fratrum concordia; quasi simul imperavissent, et liberos ut communes amavissent.

Socer] Socer futurus Honorii Imperatoris, qui Mariam duxit Stilichonis filiam.

80 *Majestate*] Tanquam purpuræ color inter ceteros regnet.

83 *Flammea*] Flammeum erat velum nuptiale coloris lutei, quo vel mater vel pronuba novam nuptam obducebat, et illud deinde demebat.

88 *Certantes*] Europa attollebat faces nuptiales Stilichonis, cujus cum Serena conjugium futurum erat utile et Europæ et Asiæ, et utriusque bono certare, cœlo terraque plaudentibus, et lac melque, id est, omnia commoda, omnes utilitates et delicias ob

Felix arbitrii Princeps, qui congrua mundo
Judicat, et primus censet, quod cernimus omnes.
Talem quippe virum natis adjunxit et aulæ,
Cui neque luxuries bello, nec blanda periclis
Otia, nec lucis fructus pretiosior unquam
Laude fuit. Quis enim Visos in plaustra feroces
Repulit, aut sæva Promoti cæde tumentes
Bastarnas una potuit delere ruina?

Asiæ. Princeps fortunatus est *suo delectu, qui* princeps *providet* quod est *utile Orbi, et prior videt, quod* nos *omnes videmus. Etenim advocavit, et pro filia et pro Regia talem ducem, cui nec luxus* in *bello, nec dulcis quies* in *discriminibus, nec usura vitæ fuit unquam carior,* quam *gloria* ipsa. *Nam ecquis excitavit Mysos audaces in plaustra* Getarum, *vel potuit exscindere una clade Bastarnas turgentes crudeli strage Promoti* ducis? *Æneas vindicavit mortem Pallantis mor-*

Tholos. *lavaret* Med. quart.—90 *Indicat* Pal. Florent. duo Med. Thuan. Leid. pr. Oxon. sec. Petav. tert. Lov. Pat. Exc. Læti et Gevart. ed. Vicet. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Judicat* vel *Indicat* Reg. Oxon. pr. *sensit primus* Oxon. pr. Moret. sec. *primus censet* Oxon. sec. *censet primus* Reg. Ambr. pr. *censet* duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. duo Med. *sensit* novemdecim scripti, Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. *sensit* vel *censet* Petav. pr. *quod* duo Med. Exc. Læti et Lucens. pr. item ed. Vicet. *quæ* Pal. Florent. Med. pr. *qui terminus* Rott.—91 *natis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *natæque* Ambr. tert. *adduxit* Ambr. sec. *conjunxit* Mazar. *subiunxit* Reg. Ambr. pr. Moret. sec. Oxon. pr. m. pr.—92 *nec* Farn. Exc. Læti. *neque* Leid. pr. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *blando* Ambr. tert.—94 *Mysos* Pric. Med. et Ambr. tert. *populos* Moret. sec. *nisos* Pal. Florent. Med. pr. Moret. pr. Exc. Gevart. *nysos* Ambr. pr. *Missos* Med. quart. ed. Vicet. *Visos* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. Med. sec. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. sec. Put. Thuan. tres Petav. Vatt. Livin. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *Mysos* vel *Missos* Mazar. *Visos* vel *Volsos* Oxon. sec. *Misos* vel *Visos* Reg. Oxon. pr. Vat. quint. *impleta* pro *in plaustra* Rott. *claustra* vel *plaustra* Reg. Lov.—95 *Promoti* tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Thuan. Mazar. Moret. pr. duo Petav. Vat. Livin. *Proponti* Leid. pr. m. pr. duo Vatt. totidem Oxon. Pal. Pric. m. pr. Exc. Læti. *Promethi* Jun. pr. Leid. pr. m. sec. *Provicti* Farn. Exc. Lucens. pr. *timentes* Moret. pr. Med. quart. *furentes* Med. pr. Thuan. *furentes* vel *tumentes* Jun. pr.—96 *Baternas* Exc. Læti. *Vasternos* Vat. pr. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. Put. Reg. Mazar. Petav. tert. Pat. Tholos. Ambr. pr. Jun.

NOTÆ

has felices nuptias hominum generi liberaliter concedentibus.

94 *Visos*] I. e. Stilicho repulit Visos seu Visogothos in sua plaustra: i enim utebantur plaustris pro domibus. Alii legunt *Mysos*, i. e. Stilicho adventu suo excitavit Mysos, feroces quidem, sed animum tamen despondentes; excitavit, inquam, et repulit in Getas, 'Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.'

95 *Promoti*] Promotus erat dux fortissimus, sed quem barbari dolo Rufini occiderant.

96 *Bastarnas*] Populos versus Scythiam.

Pallantis jugulum Turno moriente piavit
Æneas, tractusque rotis ultricibus Hector
Irato vindicta fuit vel quæstus Achilli.
Tu neque vesano raptas venalia curru
Funera, nec vanam corpus meditatus in unum
Sævitiam, turmas equitum, peditumque catervas,
Hostilesque globos tumulo posternis amici.
Inferiis gens tota datur: nec Mulciber, auctor
Mendacis clypei, fabricataque vatibus arma
Conatus juvere tuos. Tot barbara solus
Millia jam pridem miseram vastantia Thracen

te Turni; et Hector, raptatus curru vindice, fuit ultio vel lucrum Achilli iracundo. Tu vero, o Stilicho, *neque trahis* in *curru insano cadavera vendenda,* ut Achilles, *neque concipis crudelitatem inanem in unum corpus,* ut Æneas, sed *mactas ad sepulcrum sodalis* Promoti *alas equitum, et cohortes peditum, et manipulos hostium: natio universa immolatur exequiis ejus: neque Vulcanus artifex* est *scuti fabulosi, neque arma conflata a poëtis adjuverunt impetus tuos.* Tu *unus premebas tot millia barbarorum jamdudum populantia Thraciam deplorandam, inclusa limitibus vallis angustæ.*

pr. ambo Moreti, duo Oxon. *Basternos* Vat. tert. Bonon. *Valternos* Vat. sec. *Vanternos* Leid. pr. Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. Lov. duo Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *Vasternas* Pal. Farn. Med. pr. Florent. Thuan. *Basternas* duo Vatt. de *Basternis* vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 92. *potuit una* Med. quart. *rapina* vel *ruina* Med. pr.—97 *tumulum* Vat. sec. Tholos. *Pallantisque jugum* Petav. sec. Exc. Gevart. *victribus* Pric. Jun. pr. Exc. Læti.—100 *rapto* Thuan. *captas* Moret. pr. *raptas* vel *raptus* Oxon. pr.—101 *quæ vanam* Rott. *variam* Pal. Med. pr. Thuan. *meditaris* omnes Vatt. Pal. Rott. Exc. Læti. *meditatus* Lov. *meditaris* vel *meditatus* Oxon. pr. —103 *tumulis* Med. sec. *stimulo* Med. tert. *tumulo amico* legebat Heinsius.—104 *Inque feris* Pat. *actor* tres Vatt. Pal. Med. pr. Reg. inc. Heins. *actus* Pat. —105 *viribus* Reg. cum Glossa sequente: *In quibusdam Libris habetur* VATIBUS, *quod elegantius dictum. id est, quæ mendacia Poëtarum finxerunt. libro de nuptiis.* 'Unde Cupidineas armavit fama sagittas.' et alibi, 'quos ditat fabula ramos.' *vatibus* vel *viribus* Oxon. pr.—106 *Conatur* Pat. *tot millia solus Barbara* Moret. pr.—107 *Militiam* Med. tert. *Milicia* vel *Millia jam* Med. pr. *miseram* Exc. Lucens. pr. *missam* ed. Vicet. *jactantia* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Thracem* Vat. quart. Pal. Rott. Florent. quatuor Medd. Reg. tres Petav. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Thracen* Pric. Moret. sec.

NOTÆ

97 *Piavit*] Expiavit mortem Pallantis velut crimen admissum a Turno, qui ideo immolatus est ab Ænea umbris Pallantis.

99 *Quæstus*] Dicunt Achillem Priamo vendidisse cadaver Hectoris a se raptati. Virgilius: 'Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.'

100 *Vesano*] Curru vesaniam et iram indecoram arguente.

103 *Amici*] Promoti, qui amicus erat Stilichonis, et ideo ab hoc est vindicatus.

105 *Fabricata*] Inventa et conflata a solis Poëtis, et ideo *mendax clypeus,* id est, fictus.

Finibus exiguæ vallis conclusa tenebas.
Non te terrisonus stridor venientis Alani,
Nec vaga Chunorum feritas, non falce Gelonus,
Non arcu pepulere Getæ, non Sarmata conto.
Extinctique forent penitus, ni more maligno
Falleret Augustas occultus proditor aures,
Obstrueretque moras, strictumque reconderet ensem,
Solveret obsessos, præberet fœdera captis.
  Assiduus castris aderat, rarissimus Urbi,
Si quando trepida Princeps pietate vocaret:
Vixque salutatis Laribus, vix conjuge visa,

Non murmur terrificum Alani ingruentis expulit te, *non sævitia Chunorum errantum, non Geloni gladiis falcatis, non Getæ arcu, non Sarmatæ hastis expulerunt te. Et* isti *funditus deleti fuissent, nisi proditor secretus*, Rufinus, *exemplo pessimo deciperet aures Imperatorias, et annecteret cunctationem, et includeret gladios nudatos, liberaret hostes oppugnatos, daret pacem captivis.* Stilicho *perpetuo versabatur* in *castris, infrequenter* in *urbe, si aliquando Imperator eum adscisceret pietate timente* liberis suis: *et* statim, *vix domo conspecta, vix uxore salutata, nec-*

inc. Heins. Ald. Exc. Læti.—108 *exiguis* Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. *concussa* Oisel. Mazar. *commissa* Florent. *tenebat* Rott. *tenebat* vel *tenebas* Moret. pr. —109 *Non te terrisonus* Vat. quart. Petav. pr. Exc. Lucens. sec. *Nec* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Non* vel *Nec* Vat. quint. qui et *terrisonis* habet. *ferrisonus* legebat Heins. ut *ærisonus. stridor* Exc. Læti. *terror* Farn.—110 *varia* Put. Ambr. tert. *Nec fugat Hunorum* Thuan. *fugat* vel *vagat* Med. pr. *Chunorum* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *Vemorum* Vat. quint. *Hunorum* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. tres Med. Bonon. Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Moret. sec. in cujus margine scriptum erat legendum esse *Hunorum vaga nec. Cunnorum* Var. LL. e marg. Parm. in qua hæc notata erant. ‘De *Cunnis* Plinius in Europa, de *Hunnis* Melia in Asia.’ *feritas* Exc. Lucens. pr. *gravitas* ed. Vicet. *nec falce* Vat. sec. Pal. Farn. Med. sec. Reg. Jun. pr. inc. Heins. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. *Gelonis* Put.—111 *Nec arcu nec Sarmata* Pal. *nec Sarmata* Reg. Oxon. pr. Moret. sec. Med. quart.—112 *forent omnes* Reg. *mole maligna* Pat.—114 *Obrueretque* Pal. *Obstrueretque* vel *Obrueretque* Med. pr. *mora* conjiciebat Heins. *retunderet* Vat. pr. m. pr. Exc. Lucens. sec. *retenderet* ed. Vicet. *reconderet* Exc. Læti. *reconderet* vel *retunderet* Pric.—115 *victis* Ambr. pr.—116 *Assiduis* Med. tert. *aderas* Mazar. *Karissimus* Tholos. *urbis* Pat.—117 *Princeps trepida* Vat. sec. *vacaret* Moret. pr.—

NOTÆ

108 *Conclusa*] Et a Stilichone dimissa sunt, ex Orosio.

109 *Alani*] Hi et Chuni, Geloni, Getæ, et Sarmatæ populi sunt tractus Septemtrionalis; sed notandum est Alanos jactis procul laqueis hostes attrahere solitos, eosque sic traxisse Tiridatem Regem, de quo actum erat, nisi funis subito fuisset incisus.

118 *Salutatis*] Redeuntes olim, lares, domumque salutabant: de laribus supra dictum est.

Deterso necdum repetebat sanguine campum.
Nec stetit Eucherii dum carperet oscula saltem
Per galeam. Patris stimulos ignesque mariti
Vincit cura ducis. Quoties sub pellibus egit
Edonas hyemes, et tardi flabra Bootæ
Sub dio Riphæa tulit! cumque igne propinquo
Frigora vix ferrent alii, tunc triste rigentem
Danubium calcabat eques, nivibusque profundum
Scandebat cristatus Athon, lateque corusco
Curvatas glacie sylvas umbone ruebat.
Nunc prope Cimmerii tendebat littora Ponti:

dum cruore absterso, remeabat in campum Martium. *Neque constitit donec libaret oscula Eucherii* filii *saltem per cassidem. Cura ductoris superat studium patris et amorem mariti. Quoties traduxit sub tentoriis hyemes Thracias, et perpessus est sub Jove* frigido *ventos Rhiphæos Bootæ lenti! et cum ceteri vix paterentur gelu igne propiore, tunc* Stilicho *eques proterebat Istrum constrictum tristi* glacie, *et galeatus superabat Athon altum nivibus, et impellebat undique scuto rutilante sylvas depressas nive. Modo ibat ad littora ponti Cimmerii, modo Rhodope nubi-*

119 *nondum* Thuan. Moret. pr. inc. Heins. *repetebas* Pal. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Jun. et Leid. pr.—120 *Exstitit* inc. Heins. *Eucherius* Med. quart.—121 *tumulos* Petav. sec. *ignemque* Reg. Tholos. Lov. m. sec. Oxon. et Moret. sec. *patrios stimulos ignesque maritos* malebat Heins.—122 *Vincit* Thuan. Vat. Livin. *Vicit* viginti Codd. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv.—123 *Hibernis* Jun. pr. *Edonas* Vat. tert. Pric. m. pr. *Ædonas* Med. tert. Var. LL. e marg. Parm. *Edonias* Leid. pr. cum sedecim aliis, Exc. Læti, Lucens. pr. et ed. Vicet. *Sithonias* Med. quart. *flagra Boëtæ* Lov. *Bootes* Vat. quint.—124 *Sub dio* Med. quart. Exc. Læti. *duro* Med. tert. *divo* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—125 *nunc iste* Rott. *igne* Put. Pat. *triste* Farn. *teste* Jun. pr. *ipse regentem* Thuan. *ister agentem* Vat. pr. m. pr. *iste* omnes Vatt. Pal. Pric. Oisel. Exc. Læti.—126 *calcavit* Oxon. et Ambr. pr. Moret. sec. *profundis* Tholos.—127 *Athox* Lov. *corusco* Rott.—128 *Curvatus* ed. Vicet.—129 *quoque* Med. sec. m. pr. *probe Micenei* Pal. *Cumæi* Med. quart. *miceneii* Med. pr. Thuan.

NOTÆ

119 *Deterso*] Adhuc gladio rubente.

120 *Eucherii*] Fuit hic infortunatus: nam occiso patre Stilichone Romam fugit, ubi ab Arsacio et Terentio Eunuchis interfectus est.

122 *Vincit cura ducis*] Dux est tam strenuus et Principi tam fidus atque addictus, ut, Principe vocante, vix se maritum et patrem esse meminerit, utque deponat omnem amorem familiæ, Principi obtemperaturus.

Pellibus] Sub tentoriis, sub tabernaculis quæ pellibus tegebantur.

123 *Edonas*] Thracias, ab Edonis Thraciæ populis. Virgilius: 'Edoni Boreæ;' quia flant a Thracia violentius, sicque hyems Thracia est acerbior.

Bootæ] Supra in III. Consul. Hon. vs. 170.

124 *Riphæa*] Riphæi sunt Scythiæ montes.

129 *Cimmerii*] Populi sunt ultra Pontum Euxinum ad Bosporum Cim-

Nunc dabat hybernum Rhodope nimbosa cubile.
Vos, Hæmi gelidæ valles, quas sæpe cruentis
Stragibus æquavit Stilichon, vos, Thracia, testor,
Flumina, quæ largo mutastis sanguine fluctus.
Dicite, Bisaltæ, vel qui Pangæa juvencis
Scinditis, offenso quantæ sub vomere putres
Dissiliant glebis galeæ, vel qualia rastris
Ossa peremtorum resonent immania Regum.
Singula complecti cuperem: sed densior instat
Gestorum series, laudumque sequentibus undis
Obruimur. Genitor cæsi post bella tyranni
Jam tibi commissis conscenderat æthera terris.
Ancipites rerum ruituro culmine lapsus

fera præbebat ipsi *lectum hyemalem. Vos testor,* o *valles frigidæ Hæmi, quas sæpe Stilicho cumulavit cædibus sanguineis;* et *vos,* o *fluvii Thraciæ, qui convertistis aquas in cruorem copiosum.* O *Bisaltæ, aut* vos *qui proscinditis* cum *bobus vestris Pangæa rura, narrate, quot cassides putrefactæ disrumpantur* inter *glebas sub aratro occurrentes, vel qualia ossa ingentia Regum interfectorum sonent contra rastros!* Equidem *vellem recensere omnia: sed copia major factorum obruit nos, et opprimimur* velut *fluctu immenso rerum laudandarum. Pater* Theodosius, *post prælia tyranni* Eugenii *interfecti, jam orbe credito tibi, ascenderat* in *cælum.* Tum

—130 *umbrosum Rhodope* Moret. pr.—131 *Euri* vel *Hæmi* Oxon. sec. *valles gelidæ* Pric. *cruentus* Pat.—133 *longo mutastis* Med. sec. *mutatis* Pric. Put. Petav. sec. *vultus* Vat. sec. m. pr.—134 *Discite* Rott. Put. Mazar. Bonon. Med. tert. Lov. duo Petav. *hæc altæ* Var. LL. ed. Antv. *Bisaltem* Jun. pr. *Pandea* Oxon. sec. *Pongæa* Med. sec. *juventus* Pal.—135 *offensæ quanto* ed. Vicet. *obsesso* Exc. Læti. *offenso* vel *effosso* Vat. pr. Pric. Moret. sec. *offensis quantis* legebat Heins. *quanto* Exc. Læti. *quantæ* Med. sec. *nomine* Rott. *vomere* Exc. Læti.—136 *galeæ glebis* Vat. sec. *qualia regum Ossa p. r. i. rastris* Ambr. sec.—137 *resonant* Lov. Put. Tholos. Petav. tert. inc. Heins.—139 *laudemque* Moret. sec.—140 *Obstruimur* Rott.—141 *concesserat* Var. LL. ed. Antv. *æthera* Exc. Lucens. pr. *æquora* Exc. Læti et ed. Vicet.—

NOTÆ

merium, ob montes circumstantes densissimis tenebris involuti.

130 *Rhodope*] Mons Thraciæ, sicut et *Athos, Hæmus,* et *Pangæus.*

134 *Bisaltæ*] Populi sunt Scytharum qui equorum sanguine cum lacte mixto aluntur.

137 *Immania*] Ex ossibus magnis magnam staturam intellige: et talem barbarorum Regibus affingebant veteres.

139 *Undis*] Tanta est rerum in Stilichone laudandarum copia, ut ipsa multitudine sese invicem sequente, velut undis et fluctibus immensis sibi invicem succedentibus, obruamur.

140 *Tyranni*] Eugenii, qui cum Argobaste suo deletus est, ut supra notavimus.

142 *Ancipites lapsus*] Pondus lapsu ancipiti et periculoso vacillans: *ruituro culmine,* id est, ruinam minitante.

Æquali cervice subis. Sic Hercule quondam
Sustentante polum, melius librata pependit
Machina, nec dubiis titubavit signifer astris,
Perpetuaque senex subductus mole parumper
Obstupuit proprii spectator ponderis Atlas.
Nulli barbariæ motus, nil turbida rupto
Ordine tentavit novitas, tantoque remoto
Principe mutatas orbis non sensit habenas.
Nil inter geminas acies, ceu libera frænis,
Ausa manus certe: nec tantis dissona linguis
Turba, nec armorum cultu diversior unquam
Confluxit populus: totam pater undique secum

fers humeris paribus pondus periculosum Imperii fastigio labante. Ita, Hercule olim sustinente cœlum, moles firmius effulta suspensa est, neque Zodiacus vacillavit, sideribus caducis, et Atlas longævus subtrahens se *tantisper machinæ æternæ, attonitus* stetit *considerans onus suum. Incursiones nullæ Barbarorum, novitas turbulenta nihil ausa est, ordine everso, et tanto Imperatore* Theodosio nobis *erepto. Mundus non sensit mutationem Imperii. Nihil sane* ulla *cohors, tanquam liberata a servitute, suscepit inter duos exercitus. Neque multitudo discors tot linguis, neque unquam populus dissimilior differentia armorum convenit. Parens* Theodosius

142 *Præcipites* conjecerat Heins. *culmina* Vat. pr. m. pr.—144 *mediis* Rott.—145 *non* Florent.—146 *seductus* Put. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. item Oxon. Sched. Gud.—147 *Obstipuit* Exc. Læti. *spectati* Pat. *mirator* Pal. Thuan. Med. pr.—148 *Nil ibi* Exc. Læti. *Nulli* Leid. pr. et major Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *barbariæ* Lov. Exc. Læti. *barbarici* Pric. *barbarii* Vat. pr. Rott. Oisel. Florent. Moret. pr. *turpida* Med. sec. *rupto* quatuor Vatt. Pric. m. sec. Oisel. Exc. Læti. *rapto* Jun. et Med. pr. Put. Thuan. *ruptis* Rott. —149 *turbavit novitas* Florent. m. sec.—150 *ubi sensit* Pal. *sentit* Pric. Thuan. Moret. sec.—151 *ceu libera frenis* Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Var. LL. e marg. Parm.—152 *non tantis* Moret. sec. *signis* Reg.—154 *Influxit* Reg. *Influxit* vel *Confluxit* Oxon. pr. Heinsius notaverat hoc desumtum esse ex Lucan. l. III. 288.

NOTÆ

143 *Æquali*] Cervice nusquam inclinante, ea firmitudine qua Imperium sustentarat Theodosius.

Hercule] Atlas senio defessus dicitur Cœlum Herculi dedisse sustinendum. Id quod Poëtæ finxerunt, ex eo quod Atlas Astrologus optimus Herculem docuisse Astrologiam memoretur.

149 *Novitas*] Stilichone Imperium administrante, nulli Barbarorum motus, nullæ novæ res extiterunt; non ordo subvertitur; immo sic reguntur omnia, ut, mortuo Theodosio, nulla mutatio sentiatur.

151 *Libera frænis*] Post mortem principum sæpe turbatur, sed tamen post mortem Theodosii nulla cohors, tanquam excusso imperio, quicquam ausa est in utroque exercitu Orientis et Occidentis: omnia pacavit reverentia Stilichonis.

Moverat Auroram. Mixtis hic Colchus Hiberis,
Hic mitra velatus Arabs, hic crine decoro
Armenius; hic picta Saces, fucataque Medus,
Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus;
Hic Rhodani procera cohors, hic miles Alanus
Oceani. Ductor Stilichon tot gentibus unus,
Quot vel progrediens vel conspicit occiduus Sol.
In quo tam vario vocum generumque tumultu

eduxerat secum undequaque Orientem universum. Hic Colchus Hispanis permixtis; hic Arabs cinctus mitra; hic Armenius cæsarie pulchra; illic Saces statuerat tabernacula picturata, et Medus cerussata, et Indus ater ornata *gemmis. Hic catervæ altæ Rheni; illic milites nutriti* ad *Oceanum. Stilicho Dux solus tot populis, quot Sol vel oriens videt, vel occidens. In qua turba tam diversa linguarum, et*

—155 *mistis* vel *mixtus* Oxon. pr. *hinc Colchus* Moret. sec. *sic Colchus* Med. tert. *tibi Colchus* Pal. Med. pr. unde *ibi* corrigebat Heinsius, qui ascripserat margini *Scotus*, ex libro an conjectura, dubium. *ibernis* Med. sec. m. pr.—156 *Hinc...hinc* Moret. sec. Lov. *velatur* Florent. *cum crine* Lov. Med. tert. inc. Heins. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. ed. Vicet. *decoro* Exc. Læti. *decorus* viginti quatuor Codd. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *cum crine decorus* Jun. pr. Med. quart. duo Oxon. *cum crine decoro Armenius* ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *decoris Armeniis* Leid. pr. Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. Lov. Moret. sec. duo Ambr. Exc. Schotti et Gevart.—157 *hinc* Moret. sec. *pacta* Tholos. *Saces* Florent. *Sages* duo Vatt. Pal. Farn. Med. pr. Jun. et Leid. pr. Exc. Læti. *seges* Med. quart. *Asares* Rott. *Asaces* Oxon. pr. Lov. Ambr. sec. Reg. Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *Fages* Petav. tert. *fugataque* Vat. pr. m. pr. *suleacaque* Pat. Moret. pr. *furcutuque* Med. tert. *fuscatuque* Leid. pr. m. sec. quatuor Vatt. Pal. Farn. Florent. m. sec. duo Med. Put. Thuan. Mazar. duo Petav. et Ambr. Bonon. Jun. et Oxon. pr. Moret. sec. *fuscataque* vel *fucataque* Reg. Oxon. pr.—158 *Hinc* Moret. sec. Med. tert. *fixerit* Moret. sec. *finxerat* Leid. pr. Thuan.—159 *Hinc* Moret. sec. *Alanus* Leid. pr. cum viginti aliis, Exc. Schott. Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *Alenus* Sched. Gud. *alumnus* Florent. Med. sec. atque ita legit Gevartius in literis ad Heinsium datis. sic etiam Gesn. et ed. Bipont. *alunnus* Vat. pr. m. pr. Farn. Rott. Pric. m. sec. Exc. Læti. *alunnus* vel *alumnus* Vat. tert. *alumnus* vel *Alanus* Petav. pr. Oxon. sec. Lov. item Mazar. qui post *Alanus.* τελείαν στιγμὴν habet.—160 *unum* Farn.—161 *Quot* Pal. Pric. m. sec. *Quod* Vat. pr. m. pr. *Quæ* inc. Heins. *Quos* duo Vatt. Pric. m. pr. Rott. Put. Ambr. sec. *Quas* Leid. pr. m. sec. cum septem aliis et Exc. Læti.—162 *jam vario* Petav. sec. Var. LL. ed.

NOTÆ

155 *Colchus Hiberis*] Colchi et Hiberi populi sunt Asiæ juxta Pontum Euxinum. Hiberi vero, ab Hispania seu Hiberia huc trajecti, sunt populi juxta mare Caspium: hodie Georgi dicuntur.

156 *Mitra*] Gestamen antiquum mulierum, unde et Arabes ut molles carpuntur.

157 *Armenius, Saces, Medus*] Populi Asiæ nobiles.

158 *Gemmata*] Indi gemmis illustres.

159 *Procera*] Accolæ Rheni sunt staturæ procerioris, ut Germani, Batavi, &c.

Tanta quies, jurisque metus servator honesti,
Te moderante, fuit, nullis ut vinea furtis,
Vel seges exsecta fraudarit messe colonum:
Ut nihil aut sævum rabies, aut turpe libido
Suaderent; placidi servirent legibus enses.
Scilicet in vulgus manant exempla regentum;
Utque ducum lituos, sic mores, castra sequuntur.
Denique victrices aquilas quocumque moveres,
Arebant tantis epoti millibus amnes.
Illyricum peteres, campi montesque latebant:
Vexillum navale dares, sub puppibus ibat

nationum tanta pax et tantus *justitiæ timor custos honestatis extitit, te regente, ut nec vitis fefellerit agricolam ullis latrociniis, nec seges messe succisa: ut nec ira impelleret ad ullam crudelitatem, nec lascivia ad ullam turpitudinem; utque gladii pacati obtemperarent legibus. Nimirum exempla rectorum fluunt in* animos *populi, et quemadmodum exercitus sequuntur tubas ductorum* suorum, *ita* et sequuntur *vitam. Demum quocumque verteres aquilas triumphantes, fluvii exhausti tanta multitudine siccescebant. Si tenderes in Illyriam, agri et montes delitescebant* sub exercitu. *Si juberes signum navale, mare Ionium occultabatur sub navibus. Ce-*

Antv. *tot* vel *tam* Oxon. pr.—163 *generisque* Vat. quint. *jurisque* vel *generisque* Med. pr.—164 *non ullis vinea* Lov.—165 *Aut* Vat. Livin. *Ut* ed. Vicet. *Vel* Leid. pr. Jun. pr. Florent. duo Oxon. quatuor Med. *ereptis* Med. pr. *erepta* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. *erecta* Jun. pr. Ambr. sec. Put. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *execta* Rott. *Exsecta* Med. sec. *fraudetur* Pric. m. pr. *fraudaret* omnes Vatt. Pal. Rott. Exc. Læti. *fraudavit* Petav. sec. Med. tert. Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *fraudarit* Leid. pr. Exc. Gevart. atque ita legebat Heins.—166 *Ut nil* duo Vatt. Petav. pr. Tholos.—167 *Suaderet* omnes Vatt. Pric. Exc. Læti. *Suaderent* Leid. pr. et plurimi alii. item Exc. Gevart. *Suaserit ut* inc. Heins. Ambr. sec.—168 *Solis in vulgus* Moret. sec. *manent* Med. sec.—169 *Atque* inc. Heins. *mores sic* Vat. sec. *arma* Moret. pr.—170 *victrices* Put. Pat. *felices* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *quacumque* Moret. pr. *moveris* Lov.—171 *Ardebant* Put. Pat.—172 *Illyriam* Moret. pr. *Iluricum* Exc. Læti.—173 *irent* Ma-

NOTÆ

163 *Juris metus*] Metus et pudor eximii sunt virtutum custodes; qui ne violentur a militibus, valde providendum est. Ideoque milites severiore disciplina sunt coërcendi. Ita 'Sertorius, ut disciplinam exemplis stabiliret, cohortem, propter obscœnitatem morum, et immodicas rapinas, ad unum interfecit.' Alexander ab Alexandro.

167 *Enses*] Non obediunt enses, sed qui enses ferunt, obediunt, serviuntque legibus. Cicero: 'legum idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.'

168 *Exempla*] Milites componuntur ad exemplum sui Imperatoris.

172 *Illyricum, Ionium*] Supra de his diximus.

173 *Vexillum*] Vexilli propositio indicium belli erat.

Ionium. Nullis succincta Ceraunia nimbis,
Nec juga Leucatæ feriens spumantia fluctu
Deterrebat hyems. Tu si glaciale juberes
Vestigare fretum, securo milite ducti
Stagna reluctantes quaterent Saturnia remi.
Si deserta Noti, fontem si quærere Nili,
Æthiopum medios penetrassent vela vapores.
Te memor Eurotas, te rustica Musa Lycæi,
Te pastorali modulantur Mænala cantu,
Partheniumque nemus, quo te pugnante resurgens

raunia nullis circumdata nubibus avertebant te, *neque tempestas percutiens undis culmina spumosa Leucatæ. Tu si imperares penetrare mare glaciale, remi vel inviti impulsi a militibus audacibus concuterent maria septemtrionalia. Si imperares* eos *petere solitudines plagæ Australis, et originem Nili, carbasa trajicerent calores medios Æthiopum. Eurotas recordatus* tui, *te agrestis Musa Lycæi,* et *Mænala canunt te carmine pastoritio, et sylva Parthenia* canit te; in *qua* sylva *afflicta*

zar.—174 *nullum* Put. Reg. duo Oxon. et Petav.—175 *vaga* Rott. Med. pr. et sec. m. pr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *juga* vel *vada* Oxon. pr. *juga* vel *vaga* Pric. Reg. *Leucatæ* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. tres Petav. et Ambr. ed. Vicet. Exc. Lucens. pr. *fumantia* Rott. Med. sec. *fluctus* Exc. Gevart.—176 *Deterreret* Moret. sec.—177 *limite* Moret. pr. *remige* Thuan. *milite* Florent. *milite* vel *remige* Med. pr. *milite ducto* Ambr. sec. *ductum* Tholos. Exc. Gevart. *ductu* Oxon. pr. *ducti* vel *ductu* Lov.—178 *quererent* inc. Heins.—179 *frontem* Rott. Med. sec. m. pr. Petav. sec.—180 *penetrarent* duo Vatt. Petav. pr. Reg. Ambr. et Oxon. pr. *tela* Rott. Jun. a m. pr.—181 *Te canit* Moret. pr. qui et *mystica musa. Lyceum* Thuan. *Leœi* Mazar. *Liceti* Lov.—182 *moderantur Mænala curru* Vat. quart. *cultu* Pat.—183 *quia te* Reg. *quod te* Leid. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Pal. Farn. quatuor Vatt. *quæ* Ambr. pr. *quo* Med. tert. *q* Rott. Vat. quart. *quæ,*

NOTÆ

174 *Ceraunia*] Montes, seu alti scopuli Epiri in Græcia, sic dicuntur, ἀπὸ τοῦ κεραυνοῦ, *a fulmine,* quod sæpius fulmina feriant hos montes.

175 *Leucatæ*] Leucates est promontorium Acarnaniæ in Epiri parte.

176 *Glaciale*] Mare glaciale est in extremo Septemtrione, diciturque aliter mare pigrum, Chronium, seu Saturnium, ob Planetam Saturnum ibi potentius dominantem.

179 *Deserta Noti*] Si jubeas ire milites tuos ad extremas Africæ solitudines, penetrabunt calores Æthiopum sub zona torrida, quæ media est, et quæ vergit ad Notum seu Meridiem.

Fontem Nili] Fons Nili tum latebat, hodie patet; scimus quippe Nilum oriri ex duobus fontibus supra lacum Dambeam.

181 *Eurotas*] Fluvius Laconiæ, testis laborum Stilichonis.

Lycæus, Mænalus] Montes Arcadiæ.

183 *Parthenium*] Parthenia Arcadiæ sylva, ἀπὸ τῶν παρθένων, *a virginibus,* quæ ibi sacra Veneri facere solebant.

Ægra caput mediis erexit Græcia flammis.
Plurima Parrhasius tunc inter corpora Ladon
Hæsit, et Alpheus Geticis angustus acervis
Tardior ad Siculos etiamnum pergit amores.
Miramur rabidis hostem succumbere bellis,
Cum solo terrore ruant? Num classica Francis
Intulimus? Jacuere tamen. Num Marte Suëvos
Contudimus, quis jura damus? Quis credere possit?
Ante tubam nobis audax Germania servit.
Cedant, Druse, tui, cedant, Trajane, labores.

Græcia, resuscitata, te dimicante, sustulit caput ex *ignibus mediis. Tum Ladon Arcadicus constitit inter multa cadavera, et Alpheus arctatus cumulis Getarum, redit etiam lentior ad amores* Arethusæ *Siculæ.* An *obstupescimus hostem opprimi præliis violentis, cum vincatur solo pavore? Num indiximus bella Francis? Victi sunt tamen. Num perculimus pugna* aliqua *Suevos, quibus imponimus leges? Ecquis possit credere? Germania animosa famulatur nobis ante prælium. Victoriæ tuæ cedant* victoriis Stilichonis, o *Druse, et* tuæ, o *Trajane. Quicquid fortitudo*

quod, vel *que* Oxon. pr.—184 *flammis* Exc. Lucens. pr. *campis* Farn. Petav. sec. duo Ambr. inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. et Schotti. *flammis* vel *campis* Reg. Med. quart. Exc. Læti. Heinsius conjecerat *damnis*, ut scriptum antea fuerit *dampnis*.—185 *cornua* vel *corpora* Med. pr. *Lado* Vat. tert.—186 *Alphæus* Exc. Lucens. pr. *Enipheus* ed. Vicet. *augustus* Florent.—187 *Tardius* Vat. quart. Pal. Rott. duo Med. Thuan. Petav. pr. m. pr. Ambr. sec. Moret. pr. Jun. Oxon. sec. m. pr. *in Siculos* Med. sec. *etiamnum* omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *etiam non* Moret. sec. *etiam nunc* Vicet. Parm. Ald. et al.—188 *Miratur* Tholos. Jun. pr. m. sec. *rabidis* ed. Vicet. *rapidis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *hostes* Var. LL. ed. Antv. *alios* pro *hostem* Moret. pr.—189 *ruat* Vat. tert. Med. sec. *num classica* Vat. pr. Lov. Oxon. pr. Reg. Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. *non* quatuordecim alii, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *nunc* Exc. Læti. *nec* Vat. sec. Pal. Mazar.—190 *latuere* Pric. Rott. Oisel. *jacuere* vel *latuere* Vat. quart. *num* Vat. pr. et tert. Pric. Reg. Petav. sec. Ambr. tert. Lov. Oxon. pr. Exc. Gevart. *nec* Pal. *non* Florent. cum viginti aliis, Exc. Læti et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *non marte* vel *sine Marte* Jun. pr. *nos Marte* Isingr. Junt. Gryph. *morte* Med. quart.—191 *Contulimus* Vat. pr. m. pr. qui et *quod jura* exhibet. *thura* Rott.—192 *tubas* Petav. pr. duo Vatt. *cessit* Pric. *servis* Farn. *servit* vel *cessit* Oxon. pr.—193 *Cedunt* Vat.

NOTÆ

185 *Parrhasius Ladon*] Fluvius Arcadiæ, dictus Parrhasius, quia olim Arcadia dicebatur *Parrhasia.*

186 *Alpheus*] Fluvius Elidis, qui per subterraneos meatus dicitur fluere ad Arethusam fontem Siciliæ: hinc poëtis celebrantur Alphei et Arethusæ amores.

189 *Terrore*] Instar Alexandri, qui plures nationes nominis sui terrore, quam armorum vi, subegit.

Classica] Bella: signum pro re signata. Sic et *ante tubam*, id est, ante bellum.

190 *Suëvos*] Populos ad oras Danubii.

193 *Druse, Trajane*] Drusus pater Germanici, et Trajanus Imperator,

Vestra manus dubio quicquid discrimine gessit,
Transcurrens egit Stilichon: totidemque diebus
Edomuit Rhenum, quot vos potuistis in annis;
Quem ferro, alloquiis, quem vos cum milite, solus:
Impiger a primo descendens fluminis ortu
Ad bifidos tractus, et juncta paludibus ora,
Fulmineum præstrinxit iter. Ducis impetus undas
Vincebat celeres, et pax a fonte profecta
Cum Rheni crescebat aquis. Ingentia quondam
Nomina, crinigero flaventes vertice Reges,
Qui nec Principibus, donis precibusve vocati,
Paruerant, jussi properant, segnique verentur
Offendisse mora. Transvecti lintribus amnem

vestra perfecit, periculo ancipiti, Stilicho velut *transiliens* id *perfecit, et subegit Rhenum tot diebus, quot vos in annis valuistis* subigere. *Quem* Rhenum vos subegistis *armis*, ille *verbis; quem vos cum exercitu, ille solus alacer, delabens a primis fontibus fluvii usque ad fines bipartitos, et* ad *ostia conjuncta paludibus, præripuit viam rapidissimam. Celeritas ductoris superabat celeritatem aquarum, et pax incipiens ab origine, augebatur cum aquis Rheni. Reges flavi, capite capillato, nomina olim magna, qui non obediverant Imperatoribus, etsi excitati muneribus et precibus, festinant* nunc *imperati, et timent lædere* te *cunctatione pigra. Trajicientes fluvium*

sec. *Trojane* Thuan. *enea* Var. LL. ed. Antv.—194 *domus* Ambr. pr. Sched. Gud. *certamine* Med. sec.—196 *Rhetim* Put. *quod* pro *quot* Vat. pr. m. pr.—197 *Quem vos* Exc. Læti m. pr.—198 *decedens* Thuan.—200 *Fulmineum* Lov. duo Vatt. Exc. Læti. *Flumineum* Leid. pr. et major pars Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Flumineum* vel *Fulmineum* Petav. pr. Reg. Oxon. pr. *præstrinxit* Pric. Reg. m. sec. *perstrinxit* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti. *perstringit* Oisel. *præstringit* vel *perstrinxit* Oxon. pr. *perstringit* vel *produxit* Jun. pr.—201 *pax ipsa* Ambr. tert. unde *pax ipso a fonte* legebat Heinsius. *fronte* Farn. Pric. Rott. Ambr. pr. Petav. sec. Oxon. sec. inc. Heins. *fonte* vel *fronte* Reg. Oxon. pr.—202 *In Rheni* Petav. sec. *equis* Ambr. pr. *Saugn̄ta* pro *ingentia* Pat.—203 *Numina* Exc. Gevart. *crinifero* Ambr. pr.—204 *non* Pric. *nec* Rott. Exc. Læti. *precibusve* Petav. tert. *precibusque* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *vocatis* Pric. Pat. *vocari* Exc. Læti.—205 *Paruerant* Vat. pr. et tert. Rott. Exc. Læti, Schotti et Lucens. pr. *Paruerint* tres Vatt. Farn. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. Put. Reg. Mazar. Med. quart. Bonon. Pat. Tholos. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. ed. Vicet. *Paruerunt* conjiciebat Heins. *visi* Petav. sec. *segnesque* Mazar.—206

NOTÆ

maximas res in Germania gesserunt.

199 *Ad bifidos tractus*] Ubi Rhenus finditur in duo cornua, Vahalim scilicet, et Isalam, ubi est etiam *Canalis Drusi.*

Juncta paludibus ora] Intelligit Bataviam.

200 *Fulmineum*] Stilicho sibi aperuit, leviterque rapuit viam celerem, fulminis instar.

Occursant ubicumque velis. Nec fama fefellit
Justitiæ: videre pium, videre fidelem:
Quem veniens timuit, rediens Germanus amavit.
Illi terribiles, quibus otia vendere semper
Mos erat, et fœda requiem mercede pacisci,
Natis obsidibus pacem tam supplice vultu
Captivoque rogant, quam si post terga revincti
Tarpeias pressis subeant cervicibus arces.
Omne, quod Oceanum fontesque interjacet Histri,
Unius incursu tremuit. Sine cæde subactus
Servit io Boreas, exarmatique Triones.
Tempore tam parvo tot prælia sanguine nullo
Perficis; et Luna nuper nascente profectus,
Ante redis quam plena fuit, Rhenumque minacem

naviculis, adveniunt quocumque jubes. Neque fama justitiæ tuæ *decepit* eos; *agnoverunt* te *justum, agnoverunt fidelem, et Germanus revertens dilexit, quem formidavit adveniens. Illi* Germani *formidabiles, qui semper solebant vendere pacem, et negotiari quietem lucro ignominioso, nunc* filiis suis datis *obsidibus, orant pacem, facie tam humili et captiva, quam si ligati post terga intrent turres Tarpeias, capite demisso.* Id *omne quod situm est inter Oceanum et originem Danubii, horruit adventu unius Stilichonis. Aquilo domitus sine sanguine famulatur io, et Triones subacti* sunt *armis.* Tu *peragis tot bella tam brevi tempore, et absque cruore, et egressus nuper Luna crescente, prius reverteris, quam plena foret, et cornibus ruptis subigis Rhenum torvum ita*

Ostendisse Tholos. *transecti* Pal. Farn.—207 *Occurrunt* Mazar. *Concursant* Farn. *Obscurant* Jun. pr. *utrimque velis* Pat. *velit* Vat. pr. et Vat. Livin. *velint* Rott.—209 *Germania* Exc. Læti m. pr. *amabat* Ambr. sec.—211 *mox cæde* Med. quart.—212 *jam simplice* Jun. pr. Ambr. sec. *cum supplice* Tholos.—213 *Capturoque* Leid. pr. *vocant* inc. Heins. *post bella* Ambr. pr. *per terga* inc. Heins. *revicti* Reg.—214 *subeant pressis* duo Vatt. Rott. Petav. pr. Moret. sec. *subeunt* Petav. sec. *aras* Vat. quint.—215 *Oceani* Oxon. sec. *fontique* Tholos. Jun. pr. Oxon. et Petav. sec. duo Ambr. *fontemque* tres Vatt. Farn. Exc. Læti, Lucens. pr. et ed. Vicet. *fontesque* viginti alii.—216 *timuit* Florent. Moret. pr. *coactus* Florent. m. pr. Lov.—217 *Servit io* Ambr. tert. *Servicio* quatuor Vatt. Pric. *Servitio* Gesn. ed. Bipont. et Kœnig.—218 *Jam parvo* Petav. tert. *tam pauco* Med. tert.—219 *Conficis* vel *Perficis* Oxon. pr. *ut luna* Med. sec. *semper* Ambr. sec.—220 *plena* Farn. Thuan. Exc. Læti. *tanta* Petav. tert. m. pr. *tota* Leid. pr. et maxima Codd. pars, nec non Exc.

NOTÆ

214 *Tarpeias*] Non aliter ac si ducerentur in triumpho, et in Capitolium traherentur. Capitolium dicitur Arx Tarpeia, a puella Tarpeia, quæ a Tatio, cui arcem prodiderat, obruta est. Adeo proditorem oderunt etiam qui proditorem faciunt!

217 *Boreas*] Servit Boreas, et Triones, id est, regiones Septemtrionales subactæ sunt.

Cornibus infractis adeo mitescere cogis,
Ut Salius jam rura colat, flexosque Sygambrus
In falcem curvet gladios, geminasque viator
Cum videat ripas, quæ sit Romana requirat.
Ut jam trans fluvium, non indignante Caüco,
Pascat Belga pecus, mediumque ingressa per Albin
Gallica Francorum montes armenta pererrent:
Ut procul Hercyniæ per vasta silentia sylvæ
Venari tuto liceat, lucosque vetusta

mitigari, ut jam Salii excolant arva, et Sycambri sinuent enses curvatos in falcem, et viator cum spectet littora duo, petat quodnam sit Romanum. Ut jam Belga nutriat pecora ultra flumen, Cauco non irascente, et armenta Gallica prætereuntia per Albim medium peragrent colles Franconiæ: ut permittatur venari longe per solitudines silentes sylvæ Hercyniæ, et ut *secures nostræ percutiant tuto nemora*

Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. item Florent. cum glossa *i. e. plena. tota* et superscriptum *plena* Reg. *fuit* vel *micet* Oisel. *minantem* inc. Heins. —222 *Salius* Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. duo Ambr. Var. e LL. marg. Parm. *Suevis* Pat. *Suevus* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. Ambr. sec. Lov. Oxon. sec. ambo Moret. Ald. Exc. Læti et Var. LL. ed. Antv. *Salius* vel *Suevus* Reg. Oxon. pr. *jura* Vat. pr. m. pr. Pric. m. sec. Oisel. *tuta* Thuan. *flexusque* Vat. pr. Pal. Pric. duo Medd. Jun. pr. Oxon. sec. *Sicambris* ed. Vicet. *Sicambrus* Florent. duo Medd. *Sigrambus* Oisel. *Sycambrus* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. *flexusque Sicambrus* Thuan. Mazar. *Sicambri* Gesn. et ed. Bipont.—223 *falces* Vat. sec. *cuneant* Exc. Læti. *curvet* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Jun. et Petav. pr. Oxon. sec. Mazar. Florent. duo Medd. *current* Gesn. et ed. Bipont.—224 *Cum videat* Put. *videant* Ambr. tert. *quæ* vel *an sit* Vat. pr. *sint* Pric. *requirit* Vat. sec. Rott. Oxon. pr.—225 *Cayco* Ambr. tert. Exc. Læti. *Caycho* Florent. Med. sec. *Caicho* Vat. sec. Farn. Med. quart. *Coicho* Reg. *Caischo* Leid. pr. *Cahico* Vat. tert. Pal. Thuan. Med. pr. *Caico* Put. Petav. pr. duo Vatt. ambo Moret. *Chaico* Pric. Rott. Tholos. Petav. tert. *Cheruco* Var. LL. e marg. Parm. *Chauco* vet. Gyr. *Chaucho* Oisel. *Caucho* Vat. pr. Med. tert. Bonon. Ambr. pr. Petav. sec. *Caicho* vel *Chauco* Lov. *Chayco* vel *Chenicho* inc. Heins. *Caico* vel *Cherucho* Ambr. sec. —226 *Belca* Rott. Med. sec. *Albim* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *Albin* Reg. Bonon. Moret. sec. inc. Heins. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Album* Thuan. Petav. pr.—227 *fumorum* Rott.—228 *Hirciniæ* Lov. *Entheriæ* inc. Heins.—229 *Vernari* Med. sec.—230 *In regione* Vat. pr. et tert. m. sec.

NOTÆ

221 *Cornibus infractis*] Fracta obstinatione populorum.

222 *Salius, Sygambrus*] Salii populi accolæ fluvii Salæ in Franconia: Sycambri vel Sygambri populi Ubiorum veterum versus Coloniam.

225 *Caüco*] Cauci accolebant Albin, et Belgas sæpius infestabant.

227 *Gallica Francorum*] Galli et Franci distinguebantur. Galli erant qui Gallias usque ad Rhenum et ulterius protensas incolebant: Franci vero erant populi Franconiæ.

228 *Hercyniæ*] Sylva Hercynia late olim per Germaniam sparsa, nunc vero in montibus Bojohæmis, etsi magna quoque est, longe est tamen angustior.

Religione truces, et robora Numinis instar
Barbarici nostræ feriant impune bipennes.
Ultro quin etiam devota mente tuentur,
Victorique favent. Quoties sociare catervas
Oravit, jungique tuis Alamannia signis!
Nec doluit contemta tamen, spretoque recessit
Auxilio laudata fides. Provincia missos
Expellet citius, fallax quam Francia Reges,
Quos dederis. Acie nec jam pulsare rebelles
Sed vinclis punire licet. Sub judice nostro

crudelia, religione antiqua, et percutiant *quercus,* quæ erant *sicut Dii Barbarorum. Præterea spectant* nos *sponte, animo addicto, et student domitori suo. Quoties Alemannia rogavit conjungere turmas* suas, *et ascisci vexillis tuis? Neque tamen spreta gemuit, et fidelitas* ejus *probata rediit subsidiis* ejus *contemtis. Provincia ejiciet potius fasces* ad se *missos, quam Francia* ejiciat *Reges, quos imposueris* ipsi. *Neque jam fas est confundere rebelles* cum *exercitu, sed mulctare catenis. Sub Consule nostro* Stilichone *carcer Romanus examinat sce-*

sacros Vat. sec. *robora* duo Med. *robur* Vat. tert. Pal. Oisel. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Oxon. pr. *robur* vel *robora* Vat. pr. *muneris* inc. Heins. —231 *vestræ* Mazar. *feriant* duo Med. *feriunt* Pric. Oisel. Pal. Florent. Thuan. Med. pr. *secures* inc. Heins. duo Ambr.—232 deest hic versus Rott. —233 *ferunt* Med. tert. *favens* Med. sec. *resonare catervis* Pal. Med. pr. et sec. m. pr. *saciare* Pat.—234 *Alamannia* Vat. pr. *Alamania* Exc. Lucens. pr. *Alemannia* quatuor Vatt. *silvis* Vat. tert. m. pr.—235 *Sed doluit* Med. quart. *scriptoque* Farn.—236 *missos* quatuor Vatt. Oisel. *Mysos* Exc. Læti, ed. Parm.—237 *Expellit* Pric. Pal. duo Med. Thuan. Ambr. pr. Moret. sec. *Expellat* legebat Heins. hi duo versus manu recenti ascripti erant in Vat. pr. *certa fallax* Bonon. *fasces* Leid. pr. duo Vatt. Pal. Florent. duo Medd. Jun. pr. Vat. Livin. duo Oxon. ambo Moret. Ald. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *fallax* Vat. sec. Med. tert. Put. Reg. Ambr. pr. Petav. sec. inc. Heins. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *fasces* vel *fallax* Vat. quart. Petav. pr. *Francia numen* Med. tert. m. pr.—238 *dederis feriat* Ambr. sec. *dederit* Bonon. Pat. Put. Reg. duo Petav. Tholos. Ambr. pr. Exc. Gevart. *acie* Florent. Med. sec. *dederit servat* Oxon. sec. *dederit servet* Oxon. pr. *servat* Leid. pr. tres Med. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Jun. pr. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *servet* Leid. sec. Reg. Mazar. *servat* vel *servet* Petav. pr. *servat* vel *feriat* Florent. *acie nec jam* Vat. tert. Oisel. Vat. Livin. *non jam* Med. pr. Thuan. *nec* Leid. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. ambo Moret. Exc. Gevart. *rebellis* Oisel. Put. Pat. Petav. sec. duo Ambr.—239 *Nec pœnis* Vat. quint. *licet* Pat. duo Ambr. *libet* Vat. sec. Moret. sec. *decet* Reg. Ambr. pr. *vestro* Flo-

NOTÆ

230 *Truces*] Sylvæ erant crudeles religione, quæ jubebat homines Dianæ immolari.

Numinis] Arbores, ut numina quædam colebant Germani Gallique: Sanctus Martinus in Gallia fanum diruit, et pinum fano proximam, monuitque nihil esse religionis in stipite.

234 *Alamannia*] Accolas Danubii Rhenique intelligit Claudianus.

Regia Romanus disquirit crimina carcer.
Marcomeres Sonnoque docent: quorum alter Etruscum
Pertulit exilium; cum se promitteret alter
Exulis ultorem, jacuit mucrone suorum:
Res avidi concire novas, odioque furentes
Pacis, et ingenio scelerumque cupidine fratres.
Post domitas Arctos alio prorumpit ab axe
Tempestas; et, ne qua tuis intacta tropæis
Pars foret, Australis sonuit tuba. Moverat amens

lera Regum. Marcomeres et Sonno id *testantur; quorum alter passus est exilium* in *Thuscia, et alter cum sponderet se vindicem* fore *exulis, occisus est gladiis suorum.* Illi ambo *cupidi* erant *moliri res novas, et sævientes odio pacis, et fratres indole et cupiditate criminum. Post Septemtrionem subactum, procella* belli *erumpit ab altero cardine, et ne qua regio inaccessa victoriis tuis remaneret, buc-*

rent.—240 *Romanis* ed. Vicet. *dequirit* Moret. sec. *descrepsit* Med. quart. *discurrit* Vat. pr. Rott. Pric. Med. sec. inc. Heins. Put. Petav. sec. Lov. duo Ambr. *nomina* Pal. Thuan. *nomina* vel *crimina* Med. pr.—241 *Marchomares* Moret. sec. *Marcomares* Leid. pr. Ambr. sec. Med. tert. Put. Pat. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Marcomanes* Rott. Moret. pr. inc. Heins. Lov. Exc. Læti. *Marcomenes* Vat. quart. Pal. Med. sec. Petav. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Marcometes* Bonon. *Marcomeres* Vat. pr. et tert. Pric. Florent. Med. pr. Reg. Thuan. Mazar. Tholos. Ambr. pr. Exc. Gevart. *Marcamanes* Farn. *Marcomyrus* Exc. Læti. *Marthomenes* vel *Marthometes* Med. quart. Heinsius seqq. notaverat. 'Apud Victorem in Antonini vita mentio fit Marcomari Regis Marcomannorum. ejus locus est apud Casaub. ad Hist. Aug. pag. 74.' *Suenoque* Vat. sec. inc. Heins. Ambr. sec. ed. Parm. *Sunnoque* Exc. Lucens. pr. *Sunioque* Ambr. tert. *Summoque* Leid. pr. Med. tert. *Somnusque* duo Vatt. *Sonnoque* Rott. Med. pr. Reg. Put. Moret. pr. duo Petav. Exc. Læti. *Sumpnoque* Med. sec. *Sompnoque* Farn. Florent. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. pr. duo Oxon. *Somnoque* Ambr. pr. Bonon. Pat. Petav. sec. *Sopnoque* Med. quart. *Sompnoque* vel *Suenoque* Lov. *Sonnonque* Exc. Læti m. sec. item *Sensoque* vel *Onnoque. Fliniusque* vel *Sonnoque* Moret. sec. *docet* Put. Reg. Pat. Tholos. duo Petav. et Ambr. *docent* Leid. pr. Vat. quint. Pal. Farn. Pric. Ald. Exc. Læti et Gevart. *Etruscus* Vat. pr.—242 *auxilium* Med. m. pr.—243 *auctorem* Tholos.—244 *avidas* Vat. quart. Farn. Pric. *conferre* Put. *concire* Petav. pr. Exc. Schott. *conscire* quatuor Vatt. Pal. Pric. Oisel. Exc. Læti et Var. LL. ed. Antv. *fruentes* Rott.—245 *celerique* ed. Vicet. *scelerumque* vel *celerique* Exc. Læti.—246 *domitos* Exc. Gevart. *Arctos* Vat. pr. *arces* Pat. *Alpes* Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. *Alpes* vel *Arctos* Lov. *prorumpit* duo Vatt. totidem Med. *prorupit* tres Vatt. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Medd. Pat. duo Oxon.—248 *move-*

NOTÆ

241 *Marcomeres, Sonno*] Vel Marcomirus et Sunno, tum erant Gallorum Reges; vel eos, priusquam hæc scriberet Claudianus, 'cum Valentinianus multis præliis attentasset, nec vincere potuisset, Francos, id est, feroces, appellavit.' Heinsius ex Chronico Altissiodorensi.

245 *Fratres*] Vel revera fratres, vel pares similesque in omnibus, fratrum instar.

246 *Arctos*] Populos Ursæ subjec-

Maurorum Gildo populos, quibus imminet Atlas,
Et quos interior nimio plaga sole relegat;
Quos vagus humectat Cinyps, et proximus hortis
Hesperidum Triton, et Gir notissimus amnis
Æthiopum, simili mentitus gurgite Nilum.
Venerat et parvis redimitus Nuba sagittis,
Et velox Garamas: nec quamvis tristibus Ammon

cina Meridiana increpuit. Gildo insanus excitaverat gentes Maurorum, quibus Atlas impendet, et quos regio intima usta *Sole ardentiore removet* a nobis; *quos Cinyphs errabundus alluit, et Triton propinquus hortis Hesperidum, et Gir fluvius celeberrimus Æthiopum, imitans Nilum exundatione pari. Nubæ quoque cincti jaculis exiguis advenerant, et Garamantes celeres; neque* Jupiter *Ammon va-*

rat omnes omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *omnis* Exc. Lucens. pr. *amnes* inc. Heins. *amens* Reg. Petav. sec. Bonon. Tholos. Lov. Moret. et Oxon. sec. m. sec. duo Med. tres Ambr. Var. LL. e marg. Parm. *omnes* vel *amens* Mazar. Oxon. pr.—249 *Gildon* Exc. Læti.—250 *ulterior* Thuan. *interior* vel *ulterior* Farn. Med. pr. *nostro plaga* Tholos. *relegas* Pat. *relegit* Moret. pr.—251 Deest hic versus Med. tert. Put. et Petav. sec. *Quo* Florent. *Gynyps* Leid. pr. *Gynips* Florent. Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. *Ginyps* tres Vatt. Farn. Pric. Oisel. *Gynipus* Tholos. *Sinips* Med. quart. *Ginis* Med. sec. *Ginip* Thuan. Mazar. *Gipus* Jun. pr. Oxon. sec. *Gnipus* Pal. *Ginipus* Med. pr. *Cinipheus* Vat. quint. Lov. *Ginyps* vel *Ciniphus* Vat. quart.—252 *Gir* Oisel. Exc. Læti et Lucens. *Gyr* Leid. pr. *Gil* Vat. tert. Med. sec. Lov. inc. Heins. Ambr. sec. *Git* Moret. pr. *Gis* Med. quart. ed. Vicet. *Gins* Jun. pr. *Hic* Rott. m. pr. *Ger* Oxon. pr. Petav. sec. Med. tert. Reg. Put. Pat. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *Git* vel *Gir* Exc. Læti m. sec. *novissimus* Pal. Med. pr. Thuan.—253 *gurgite* Vat. tert. *flumine* Farn. *sanguine* Put. Pat. Ambr. tert. Lov. cum glossa, *i. e. origine* Petav. sec. et tert. qui eandem glossam habet, item Exc. Gevart.—254 *Juba* Leid. pr. m. sec. Med. sec. Vat. tert. Rott. duo Oxon. *Viva* Med. pr. Vat. Livin. *Numa* Farn. *Juma* Jun. pr. *Juva* Pal. Oisel. *Nuda* inc. Heins. *Myba* Exc. Læti. *Nuba* duo Vatt. Pric. Florent. Med. tert. vet. Gyr. Lov. Moret. sec. Put. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Schott. Gevart. et Lucens. sec. item ed. Vicet. *Juva* vel *Nuba* Vat. pr.—255 *Garamans* Leid. pr. Oxon. sec.

NOTÆ

tos in Septemtrione: *ἄρκτος, ursa,* signum cœleste.

249 *Atlas*] Mons altissimus Mauritaniæ in Africa.

250 *Relegat*] Qui sunt remoti, et velut relegati ob zonam torridam *nimio sole,* id est, nimis ardente, adustam.

251 *Cinyps*] Fluvius Libyæ; hinc Cinyphius, id est, Libycus. Supra de bello Gild. vs. 8.

252 *Triton*] Palus seu fluvius, ad quem nata Minerva, inde dicta *Tritonia.*

Gir] Fluvius Æthiopum alluit urbem cognominem, ut tradit Ptolemæus. Nonnulli putant esse fluvium *Nigrum.*

254 *Nuba*] Νοῦβαι ἔθνος Λιβύης παρὰ Νείλῳ, *Nubæ gens Libyæ ad Nilum.* Suidas.

255 *Garamas*] Garamantes, populi interioris Libyæ, sicut et Nasamones.

Ammon] Seu Hammon Jupiter co-

Responsis alacrem potuit Nasamona morari.
Stipantur Numidæ campi: stant pulvere Syrtes
Gætulæ: Pœnus jaculis obtexitur aër.
Hi virga moderantur equos: his fulva leones
Velamenta dabant, ignotarumque ferarum
Exuviæ, vastis Meroë quas nutrit arenis:
Serpentum patulos gestant pro casside rictus;
Splendent vipereæ squamosa pelle pharetræ.

luit retinere oraculis, quanquam sinistris, Nasamones lætos. Agri Numidarum replentur: Syrtes Gætuliæ obducuntur pulvere: cælum obscuratur sagittis Carthaginiensium. Hi Numidæ *regunt equos virga: leones et spolia belluarum incognitarum, quas Meroë pascit* in *desertis immensis, præbebant illis tegmina flava: ferunt ora patentia draconum pro galeis: pharetræ eorum micant exuviis squameis*

nec quisqam Bonon.—256 *potuit alacrem* Vat. sec. *Nasomona* Farn. Petav. sec. *Nomosona* Med. sec.—257 *campi* Vat. pr. Pric. Rott. ed. Parm. ex conjectura. *campis* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. Exc. Læti. *campi* vel *campis* Vat. tert.—258 *Gætules* Tholos. *jaculis Pœnis* Pric. *Pœnus* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Put. Thuan. Lov. m. pr. Leid. pr. et Moret. tres Petav. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *Pœnis* Vat. tert. Exc. Læti. *Pœnus* tres Med. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. tert. Exc. Schott. Lucens. pr. Cod. Rhem. et ed. Vicet. *plenus* undecim alii, Sched. Gud. et Var. LL. e marg. Parm. *Pœnus* vel *plenus* Farn. *plenus* vel *Pœnis* Florent. Petav. pr. m. sec. *intexitur* Jun. pr.—259 *leonis* Put. Pat. *leonum* Vat. sec. *scuta leonis* Exc. Gevart. *scuta leonum* Tholos. duo Ambr. *scuta leonum* et emend. *fulva* Lov. porro sequens versus deerat Put. Jun. pr. Petav. sec. Ambr. tert. item Lov. in quo tamen margini ascriptus erat.—261 *Nemeæ* Med. quart. *nutrit* Exc. Læti. *mittit* Farn. ed. Vicet. *habenis* Petav. sec.—262 *gestat* Med. pr. *patulos gestant* Codd. plurimi, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *pavidos* Exc. Læti, unde *avidos* conjiciebat Heins. *casside* Jun. pr. *Cuspide* Pric. *vultus* inc. Heins.—263 *Pendent* Leid. pr. Jun. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Exc. Lucens. pr. Isingr. *Splendent* Med. pr. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Tholos. Ambr. sec. Lov. Vat. Livin. inc. Heins. ed. Vicet. *Pendent* vel *Splendent* Vat. sec. Florent. Ald. *ex pelle* Ambr. tert. *Splendet viperea pharetra* Med. quart. Bonon. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Ms. Pulm. Exc. Læti et Gevart. *Pendet viperea pharetra* Med. tert. Put. Pat. duo Petav. in Pal. hic versus deerat. Heinsius ascripserat locum Virgil. Æn. I. ‘ Namque humeris

NOTÆ

lebatur in Libya sub specie arietis, quod sitienti Baccho in desertis Arabiæ, Jovemque patrem imploranti, apparuerit in forma arietis, qui terram pedibus feriens fontem ostenderit. De hoc alibi.

257 *Numidæ*] Populi Africæ, qui sine frænis virga tantum regunt equos: hinc in Virgilio ‘Numidæ infræni’ dicuntur.

Syrtes Gætulæ] In Gætulia regione Libyæ cumulantur arenarum acervi, quibus homines obruti, ut in mari naufragantur.

258 *Pœnus*] Pœni seu Carthaginenses populi Libyæ.

261 *Meroë*] Vulgo *Gueguere*, insula Nili aquis circumdata.

Non sic intremuit Simois, cum montibus Idæ
Nigra coloratus produceret agmina Memnon;
Non Ganges, cum tela procul vibrantibus Indis
Immanis medium vectaret bellua Porum.
Porus Alexandro, Memnon prostratus Achilli;
Gildo nempe tibi. Nec solum fervidus Austrum,
Sed partes etiam Mavors agitabat Eoas,
Quamvis obstreperet pietas. His ille regendæ
Transtulerat nomen Libyæ, scelerique profano
Fallax legitimam regni prætenderat umbram.
Surgebat varia geminum formidine bellum;

viperarum. Simois non ita timuit, cum niger Memnon promoveret catervas fuscas in *montes Idæ. Non Ganges* sic timuit, *cum bestia portentosa* Elephantus *portaret Porum* in *medio aliorum, Indis torquentibus longe jacula. Porus devictus* est ab *Alexandro, Memnon* ab *Achille, Gildo nimirum* a *te. Neque* vero *bellum ardens infestabat solam* partem *meridianam, sed imperium quoque Orientis, licet pietas reclamaret. Ille* Gildo *tradiderat his* partibus Arcadii *nomen Libyæ administrandæ, et perfidus præbuerat crimini impio speciem justam Imperii. Bellum*

de more habilem suspenderat arcum.'—264 *contremuit* Vat. sec.—265 *perduceret* Petav. tert. *Mennon* tres Vatt.—266 *undis* Pal. Moret. sec. *inde* Tholos.—267 *Medum* Vat. tert. m. sec. Med. tert. Put. Pat. Jun. pr. Ambr. sec. *Medum* vel *medium* Reg. duo Oxon. *vastaret* Lov. *bellua* Var. LL. ed. Antv. cum glossa *i. e. Camelus.*—268 *Porus Alexandro prostratus, Memnon Achilli* Moret. sec. *Mennon* Vat. pr. et tert. *prostratus Memnon* quatuordecim scripti, Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet.—269 *solvit fervidus* Reg. *perfidus* Heins. malit. *Auster* Petav. sec.—270 Deerat hic versus Moret. pr.—271 *regendum* Exc. Gevart. *regundæ* Tholos.—272 *Transtuleret* Med. tert. *Libyæ nomen* Med. quart. *Libyæ partes* Vat. sec.—273 *legitimam* Vat. Livin. *legitimi* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *portenderat* Vat. sec. *protenderat* Oisel. Florent. Med. sec. Petav. tert. Bonon. Tholos. Moret. et Oxon. sec. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *prætenderat* Vat. tert. Pal. Farn. duo Med. Put. Reg. Pat. *prætenderat* vel *protenderat* Tholos. m. sec. duo Ambr. *undam* Pric.—274 *geminum vana* Jun. pr. *varia geminum* Vat. sec. Rott. Oisel.

NOTÆ

264 *Simois*] Nobilis Trojæ fluvius, vix hodie rivus.

Ida] Mons Phrygiæ.

268 *Porus*] Rex Indorum fortissimus, victus est ab Alexandro. *Memnon,* Auroræ filius ab Achille. *Gildo* a Stilichone: egregia comparatio.

270 *Eoas*] Partes seu Imperium Orientis.

271 *Pietas*] Cum reclamaret pietas, vetaretque bella inter fratres Arcadium et Honorium.

272 *Libyæ regendæ*] Gildo dux locupletissimus in Africa, ut jugum Honorii excuteret, finxit se velle transferre Libyam in Arcadium, quasi ad ipsum pertineret regnum Africæ, sed ut sub hac regni specie se firmius tueretur contra Honorium.

274 *Geminum bellum*] Alterum apertum contra Honorium et Occidentem, alterum civile et occultum

Hoc armis, hoc triste dolis: hoc Africa sævis
Cinxerat auxiliis; hoc conjuratus alebat
Insidiis Oriens. Illinc edicta meabant
Corruptura duces: hinc frugibus atra negatis
Urgebat, trepidamque fames obsederat Urbem.
Exitiale palam Libycum; civile pudoris
Obtentu tacitum. Tales utrimque procellæ
Cum fremerent, lacerumque alternis ictibus anceps
Imperium pulsaret hyems, nil fessa remisit
Officii virtus, contraque minantia fata
Pervigil, eventusque sibi latura secundos,

duplex excitabatur metu diverso; unum funestum armis contra Occidentem, *alterum* civile *fraude: Africa* cum *subsidiis crudelibus instruxerat unum* apertum, *Oriens conspirans fovebat alterum* civile *dolis. Ex Oriente edicta proficiscebantur depravatura ductores: in Libya frumento non dato, fames horribilis instabat et oppugnabat urbem Romam timentem.* Bellum *Libycum funestum aperte*, bellum *civile occultum specie pudoris. Turbines ejusmodi cum tonarent hinc inde, et* cum *tempestas dubia quateret Imperium laniatum plagis alternantibus, fortitudo Stilichonis nihil omisit* ex *officio, et excubans contra calamitates impendentes, ac paratura sibi successus prosperos major enituit in adversitate. Quemad-*

geminum varia Leid. pr. cum octodecim aliis et Exc. Lucens. pr. *geminum varia* vel *varia geminum* Oxon. sec.—275 Deest hic versus in Moret. pr.—276 *hic conjuratus* Med. tert.—277 *illic* Pal. duo Med. Put. Thuan. Petav. sec. inc. Heins. *manebant* Ambr. tert. Jun. pr. Oxon. sec.—278 *atra* Vat. Livin. *astra* Moret. sec. *antra* Vat. sec. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. m. pr. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Lov. m. pr. duo Petav. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. *ante* Ald. *atra* vel *arva* Pric. *atra* vel *astra* vel *arva* Oxon. pr.—279 *Urgebant* quatuordecim scripti et Var. LL. ed. Antv. *urbes* Pat.—280 *Libye* Rott.—281 *Obtractu* Moret. pr. *Obtentu* vel *Obtectu* Lov. *utrimque* Vat. sec. Farn.—282 *premerent* conjiciebat Heins. *lateremque* inc. Heins. *latūmque* Put. *lat᷈mque* Mazar. duo Petav. *lacerumque* Moret. sec. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *Latiumque* Pal. Farn. duo Med. Ambr. tert. Vat. Livin. Jun. pr. Oxon. sec. ed. Vicet. *laterumque* novemdecim alii, Ald. Exc. Læti et ed. Parm. *Latiique* vel *Latiumque* Petav. tert.—283 *num fessa* Exc. Læti. *fossa* Farn. *fœda* inc. Heins. qui hinc *fida* conjiciebat. *revisit* Oxon. sec.—284 *Officium* Med. quart. *micantia* Lov. *minacia* Pric. Ambr. sec. *facta* Florent. m. pr. Med. quart.—285 *factura* Pat. *jactura* Put.—286 *adversos*

NOTÆ

inter fratres; siquidem Gildo id efficiebat, ut duos fratres ad civile bellum accenderet, utque ex eorum damnis regnum meditatum sibi stabiliret.

Varia formidine] Nam timebat Honorius, ne sibi Africæ regnum eriperetur; timebat Arcadius, ne sibi a Gildone oblatum conservare non posset.

275 *Dolis*] Rufini, et deinde Eutropii, de quibus in Ruf. et Eutrop. quæ geminæ pestes obtinebant edicta a Principe, quibus duces corrumperent.

278 *Frugibus negatis*] Libya cum non mitteret Romæ fruges solitas, Roma cœpit fame laborare.

282 *Alternis ictibus*] Cum belli tempestas quateret utrumque Imperium,

Major in adversis micuit. Velut arbiter alni,
Nubilus Ægæo quam turbine vexat Orion,
Exiguo clavi flexu declinat aquarum
Verbera, nunc recta, nunc obliquante carina
Callidus, et pelagi cœlique obnititur iræ.
Quid primum mirer, Stilichon? Quod cautus ad omnes
Restiteris fraudes; ut te nec noxia furto
Litera, nec pretio manus inflammata laterent?
Quod nihil in tanto rerum terrore locutus
Indignum Latio? Responsa quod ardua semper

modum rector navis, quam Orion aquosus infestat ventis in *Ægæo mari, parvo flexu gubernaculi avertit impetus fluctuum, peritus nave modo recta, modo obliqua, et resistit furori maris et Cœli.* O *Stilicho, quid prius obstupescam?* An *quod providus obstiteris omnibus insidiis, ut et cognosceres epistolas obnoxias furto, et manus pecunia corruptas?* An *quod in tanto tumultu rerum nihil dixeris indignum* majestate *Romana?* An *quod inconcussus reddideris responsiones semper magnanimas*

Ambr. sec. *timuit* Vat. quint. *alvi* Pat.—287 *Nubilus* Thuan. Bonon. Tholos. Mazar. Vat. Livin. inc. Heins. tres Med. totidem Petav. et Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Nubibus* Reg. Vat. tert. Ald. *Nubilis* Med. pr. *Nobilis* Put. Pat. *quem* Rott. Pal. duo Med. *quam* Exc. Læti. *versat* duo Vatt. Rott. Med. sec. Exc. Læti. *vessat* Ambr. tert. *vexat* duo Vatt. Farn. Florent. tres Med. Thuan. Mazar. Moret. pr. Vat. Livin. Jun. et Leid. pr. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. *vexat* vel *versat* Vat. pr.—288 *devitat* Thuan. *non recta* Farn. *nec* Med. tert. *tecta* Rott. Bonon. *non obliquante* Farn. —290 *cœli pelagique* Pal. Med. pr. Reg. Thuan. *innititur* Jun. pr. Lov. Vat. sec. Med. quart. Put. Pat. Ambr. tert. *inmittitur* Oxon. sec. *obnititur* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. *obnititur* vel *innititur* Reg. *iræ* duo Moret. Lov. Ald.—291 *miror* Pat. *Stilicho mirer* Leid. pr. Jun. pr. Reg. Mazar. Thuan. Moret. pr. duo Oxon. *qui* Med. sec. Thuan. *quam* vel *quod* Reg. *quod* vel *ut* Exc. Læti. *captus* Jun. pr.—292 *Restiterat* Farn. *Restiterit* Med. tert. *Restiteris* vel *Restiteras* Reg. *qui* Med. sec. Thuan. *nec te* Med. tert. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *ut nec te* Ambr. sec. *ut te nec* Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr.—293 *laterent* ed. Vicet. *lateret* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—294 *Qui* Med. quart. Tholos. *nil* duo Vatt. Exc. Læti. *nihil* Leid. pr. cum octodecim aliis et Var. LL. e marg. Parm. *in tacito* Ambr. pr. *rerum terrore* Ambr. tert. Exc. Læti. *dignum* Tholos. *circum* Leid. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Bonon. Pat. Petav.

NOTÆ

modo hoc, modo illud, alternatim.

287 *Ægæo turbine*] Violento, qualis est in Ægæo mari, quod propter crebras insulas variasque angustias magis agitatur.

Orion] Sidus quod tempestates excitat: de hoc alibi.

292 *Noxia furto*] Erant nempe primo Rufinus, post Eutropius, qui pecunia corrupti et inflammati, Arcadii nomine epistolas *noxias furto*, seu furtivas, et subreptitias, atque edicta componebant, et modo jubebant milites abscedere, modo Stilichonem arma deponere.

Eois dederis, quæ mox effecta probasti
Securus, quamvis et opes, et rura tenerent,
Insignesque domos? Levis hæc jactura, nec unquam
Publica privatæ cesserunt commoda causæ.
Dividis ingentes curas, teque omnibus unum
Objicis, inveniens animo, quæ mente gerenda,
Efficiens patranda manu. Dictare paratus,
Quæ scriptis peragenda forent. Quæ brachia centum,
Quis Briareus aliis numero crescente lacertis,
Tot simul objectis possent confligere rebus?

partibus *Orientis? quas* responsiones *mox ostendisti perfectas, etiamsi possiderent et divitias, et agros, et domos nobiles. Damnum hoc leve fuit, neque utilitas publica posthabita est unquam utilitati tuæ privatæ.* Tu *partiris curas magnas, et exponis te unum* rebus *omnibus, excogitans* in *animo, quæ facienda* sunt *consilio, exequens quæ exequenda* sunt *dextra; promtus* ad *dictandum, quæ perficienda* sunt *literis. Quæ centum manus, ecquis Briareus aucta multitudine manuum aliarum valerent superare tot res una offerentes sese?* sicut nempe, *effugere fraudes, corroborare*

sec. duo Ambr. *rerum* vel *circum* Reg. Oxon. pr.—296 *Eois dederit* Put. Bonon. Petav. sec.—297 *Secura* Med. quart. *regna tenerent* Exc. Læti m. sec. *jura* inc. Heins. *signa* Vat. sec.—300 *Dividit* Tholos. *curis* Vat. tert. m. pr. *atque omnibus* Exc. Læti m. pr. *animo* deerat Med. tert.—301 *digna gerenda* Vat. tert. m. pr.—302 *Efficies* Vat. pr. Med. sec. *Efficias* Med. tert. *Efficeres* Pric. m. sec. *probanda* Lov. *peractus* Petav. sec.—303 *sceptris* Moret. pr. *quæ brachia* Vat. Livin. *non* duo Med. inc. Heins. Put. duo Petav. et Ambr. Lov. Pat. Ald. Exc. Læti et Lucens. pr.—304 *Non Briareus* inc. Heins. Ambr. sec. Lov. vet. Gyr. Vat. Livin. Deerat hic versus in Med. tert. Put. Pat. Ambr. tert. duobus Petav. Ald. et Exc. Lucens. pr. *alis* Vat. quint. *humero* pro *numero* conjiciebat Heins.—305 *injectis* Vat. quart. *possit* Mazar. *possent* Leid. pr. Vat. sec. tres Med. inc. Heins. Put. Pat. Tholos. Petav. sec. duo Ambr. Lov. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. *posset* quatuor Vatt.

NOTÆ

298 *Insignesque domos*] Domos illustrium, quas Arcadii Imperatoris administri possidebant; vel potius domos magnificas agrosque Stilichonis, quas ipsi restituissent, siquid de officio remisisset. Sed utilitas publica utilitati privatæ ab eo præferebatur, cum mallet amittere villas suas, quam rempub. prodere.

301 *Animo*] Anima, animus, et mens distinguuntur: anima ad vitam pertinet, animus ad excogitandum celerius, mens ad judicandum acrius et providendum. Hinc veteres, ut totam vim hominis interioris explicarent, *mentem animi* dixerunt.

302 *Dictare paratus*] Talis erat Julius Cæsar, qui vel pluribus simul res varias dictabat.

304 *Briareus*] Gigas centimanus. De quo alibi.

305 *Confligere*] Res omnes labore improbo superare, et velut certamine quodam vincere.

Evitare dolos? veteres firmare cohortes,
Explorare novas? duplices disponere classes,
Quæ fruges vel bella ferant? aulæque tumultum,
Et Romæ lenire famem? Quot nube soporis
Immunes oculi, per tot discurrere partes,
Tot loca sufficerent, et tam longinqua tueri?
Argum fama canit centeno lumine, centum
Corporis excubiis unam servasse juvencam.
Unde tot allatæ segetes? Quæ sylva carinas
Texuit? unde rudis tanto tirone juventus

catervas antiquas, conquirere novas, instruere classes duas, quæ vel apportent frumentum, vel reportent *milites? mitigare turbas Aulæ, famem Romæ? Quot oculi expertes nebulæ somni possent cursitare per tot officia, et* per *tot loca, et pervidere res tam remotas? Fama prædicat Argum* præditum *oculis centum, et custodia centena corporis* sui *custodivisse vaccam unam. Unde tot fruges allatæ* sunt? *Quæ sylva intexuit* tam cito *naves? Unde juventus inexperta* cum *tot* novis

Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *confidere* Pric.—306 *Et vitare* Pal. Thuan. Jun. et Med. pr. *formare* Farn.—307 *novos* Lov. *exponere* Med. quart.—308 *quæ bella* Moret. pr. *aut bella* Leid. pr. et maxima pars Codd. Exc. Læti, Lucens. pr. et Var. LL. e marg. Parm. *ferunt* Thuan. *ferent* Exc. Læti et ed. Vicet. *gerant* Med. quart. *auferre tumultum* Put. Pat.—309 *Aut Romæ* Jun. pr. Oxon. sec. *Et* vel *Aut* Pric. *quæ nube* Reg. *qui* Oisel. duo Med. Thuan. *quod* Vat. tert. *quot* vel *qui* Vat. quint. Exc. Læti. *nube soporis* Vat. Livin. vet. Gyr. *saporis* Farn. ed. Vicet. *nubibus apti* Pat. *nubis aperti* Med. tert. inc. Heins. Put. Reg. Petav. sec. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *nubis opertæ* Ambr. tert. *nube aperti* Lov. m. pr. *nubis apterti* Ald. *nubis aperti* vel *nube soporis* Oxon. pr.—310 *Immuneres* Med. tert. *oculis* Ambr. pr. *per quot* Pric. *quod* Vat. pr. m. pr. *discernere* Jun. pr.—311 *Et loca* Pric. *Tunc loca* Farn. *tot longinqua* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti. *tam longinqua* Leid. pr. et tredecim scripti, Exc. Gevart. et Lucens. sec.—312 *numine cinctum* Petav. sec. *corpore centum* Var. LL. ed. Antv. *cincto* Med. sec. m. pr. *centum* Moret. pr. Vat. Livin. *cinctum* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—313 *servare* Mazar.—314 *adlatæ* Reg. *illatæ* ed. Vicet. *alatæ* Farn. *ablatæ* Ambr. pr. Vat. quint. *allatæ* Florent. quatuor Med. Put. Thuan. Mazar. tres Petav. *fruges* Moret. pr. *segetes* vel *fruges* Oxon. pr. *salva carinæ* Pat.—315 *Extruit* Rott. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *Excidit* Moret. pr. *Exuit* Oxon. sec. *Texerit* Pal. *Texerit* vel

NOTÆ

308 *Vel bella ferant*] Classes quæ ex Africa apportent frumentum in Italiam, et ex Italia exportent in Africam non bella, sed milites ad bella facienda.

Aulæ tumultum] Seditiones et dissidia inter Arcadii Honoriique partes.

312 *Argum*] Hic filius erat Actoris; totus scatebat oculis; a zelotypa Junone custos datus est Io Inachi filiæ in bovem commutatæ. Hunc Mercurius occidit, at Juno oculos ejus Pavonis sui caudæ inseruit. Argus est sphæra stellifera, quam Mercurius seu Sol obscurare et extinguere videtur.

Centeno lumine, centum excubiis] Id est, centum oculis excubantibus.

Emicuit, senioque iterum vernante resumsit
Gallia bis fractas Alpino vulnere vires?
Non ego delectu, Tyrii sed vomere Cadmi
Tam subitas acies, conceptas dente draconis,
Exsiluisse reor. Dircæis qualis in arvis
Messis, cum proprio mox bellatura colono,
Cognatos strinxit gladios, cum semine jacto
Terrigenæ galea matrem nascente ferirent,

militibus emersit? Et unde *senectute rursus revirescente Gallia renovavit virtutem* suam *bis afflictam cladibus Alpium? Ego existimo exercitus tam repentinos satos dentibus draconis surrexisse* per *aratrum Cadmi Phœnicii, non delectu. Qualis seges in agris Thebanis, mox pugnatura cum cultore suo* Cadmo, *nudavit enses similes; cum, semente sparsa, Terrigenæ* isti *percuterent matrem* suam terram

Texuit Med. pr. *Instruit* vel *Texuit* Jun. pr.—316 *Enituit* Leid. pr. et undecim alii. Exc. Læti. *Enituit* vel *Emicuit* Oxon. sec. in Exc. Læti a m. pr. erat *Excitus*, unde *Excitur* vel *Exsiluit* conjiciebat Heins. *regnante* vel *vernante* Moret. pr.—318 *dilectu* Vat. pr. Oisel. Lov. Vat. Livin. Exc. Læti et ed. Vicet. *delectum* Tholos. *delecto* Put. *dejectu* Med. tert. *dilecto* Med. pr. m. pr. *dedecui* Ambr. pr. *delectos* Pat. *delectu* vel *dejectu* Oxon. pr. *Tyrio* Moret. sec. *Tyriis* Ambr. pr. *sed vomere* Leid. pr. Put. Jun. pr. Oxon. sec. *nec vomere* Med. tert. *sed* vel *nec* Oisel. *sed* vel *sub vomere* Oxon. pr.—319 *Tum subitas* Petav. sec. *conceptis* Put. *concepto* duo Vatt. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. *contempto* Tholos. *conceptas* Leid. pr. duo Med. Florent. m. sec. Thuan. Petav. pr. Moret. pr. Jun. et Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *concepto* vel *conceptas* Oxon. sec.—320 *Exclusisse* Jun. pr. *Exiliisse* tres Vatt. Med. quart. inc. Heins, Put. Bonon. Lov. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. et Var. LL. e marg. Parm. *Circhæis* Mazar. *talis* Moret. pr. *armis* duo Med. Florent. m. pr. *oris* Med. sec.—321 *debellata* Jun. pr. *bellatura* vel *debellata* Oxon. sec.—322 *stringit* duo Vatt. Farn. Reg. Tholos. Oxon. sec. *struxit* Put. Pat. Var. LL. ed. Antv. *dum semine* Jun. pr. Oxon. sec.—323 *crescente* Pric.—324 *Armifer* Oisel. *Armiger* tres Med. Put.

NOTÆ

317 *Bis fractas*] Bellis contra Eugenium et Argobasten, deinde Getas factis; in quorum primo Theodosius vicit: in secundo Getæ superarunt Alpes: in utroque magnum Reip. Romanæ et Galliæ Cisalpinæ vulnus inflictum est.

318 *Delectu*] Id est, conquisitis et conscriptis pro more militibus. Cic. 'Superbo delectu conquisitus exercitus.'

Tyrii] Phœnicii, ab urbe Tyro in Phœnicia Asiæ regione.

319 *Dente draconis*] Cadmus cum prope Thebas draconem portentosum occidisset, avulsos ejus dentes sevit; inde nata est seges armata in ipsum Cadmum satorem. De hac fabula alibi.

320 *Dircæis*] Thebanis. Supra in IV. Cons. Hon. vs. 533.

322 *Cognatos*] Similes, ex eodem semine natos gladios. Virgilius: 'Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere, satis immanis dentibus hydri, Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.'

Armiger et viridi floreret milite sulcus.
Hoc quoque non parva fas est cum laude relinqui,
Quod non ante fretis exercitus astitit ultor,
Ordine quam prisco censeret bella Senatus.
Neglectum Stilichon per tot jam sæcula morem
Retulit, ut ducibus mandarent prælia Patres,
Decretoque togæ felix legionibus iret
Tessera. Romuleas leges rediisse fatemur;
Cum procerum jussis famulantia cernimus arma.
Tyrrhenum poteras junctis transmittere signis,
Et ratibus Syrtes, Libyam complere maniplis.
Consilio stetit ira minor; ne territus ille,

casside oriente, et campus armifer effloresceret militibus viridibus. Non licet etiam hoc omittere modice illaudatum, quod exercitus vindex non prius intravit mare, quam Senatus decerneret bellum pro *more antiquo. Stilicho restituit consuetudinem spretam jam per tot annos, ut Senatores committerent certamina ductoribus, et mandata fausta ferrentur ad legiones Senatusconsulto. Confitemur* nunc *leges Romanas esse restitutas, siquidem videmus* arma cedere togæ *Primorum.* Tu *valebas trajicere* mare *Thuscum vexillis conjunctis, et replere Syrtes navibus, et Libyam legionibus.* Sed *ira* tua *coërcita est prudentia ; ne ille* Gildo *pave-*

Thuan. Mazar. Ambr. pr. Pat. Tholos. duo Moret. totidem Petav. Jun. pr. Lov. *Armiger* vel *Armifer* Pric. *limite* Vat. sec.—325 *Hos* Med. tert. *Hæc* Vat. pr. et quint. *Hæc quoque cum p. fas est non l. r.* Oxon. sec. *nec parva* Mazar. *pauca* Pal. *cum parva fas non est* Ambr. pr.—326 *abstitit* Pal. Thuan. Med. pr. *adficit* Exc. Læti m. pr. *exstitit* Vat. tert. Pric. Florent.—327 *quem prisco* Pal. *sentiret* Moret. pr. *censeret* Rott.—328 *Neglectam* Med. pr. *tot jam per secula* Put. Petav. sec. Exc. Læti et ed. Parm. *per tot jam secula* Leid. pr. et octodecim alii, Exc. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet.—330 *fretis legionibus* Jun. pr. *felix* vel *fretis* Oxon. sec. *regionibus* Lov.—331 *Tessera* Pal. Exc. Læti. *Tessara* omnes Vatt. Lov. *Romuleæ leges rediere* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *remeasse* Moret. pr. item Gesn. et ed. Bipont.—332 *patrum jussis* Med. quart. *jussu* Vat. quint. Moret. pr.—333 *Tu Renum* Jun. pr. *poteras* Gesn. et ed. Bipont. *cunctis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *cunctis* vel *junctis* Reg. *transcurrere* Leid. pr.—334 *Sirtim* Pric.—335 *ira ruens* Vat. pr. Pal. Oisel. duo Med. Thuan. Mazar. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. Exc. Cod. Rhem. *ruens* vel *minor* Vat. tert. Pric. Heinsius *ruens* legebat. *nec territus* Farn. Pric. Rott. Put. Lov. Bonon. Ambr.

NOTÆ

330 *Decretoque togæ*] Decreto Senatorum, seu ordinis togati, seu Senatusconsulto.

331 *Tessera*] Tabella in qua contineretur mandatum Senatus.

333 *Junctis signis*] Conjunctis legionibus.

334 *Syrtes*] Geminas Libyæ Syrtes, vel potius loca Syrtibus vicina. Syrtes sunt loca periculosa, *ἀπὸ τοῦ σύρειν, a trahendo,* quod velut naves trahere videantur; vel potius quod Syrtes sint loca, in quæ limum, arenam, et saxa fluctus trahunt.

Te duce, suspecto Martis graviore paratu,
Aut in arenosos æstus zonamque rubentem
Tenderet, aut Solis fugiens transiret in ortus:
Missurusve sibi certæ solatia mortis,
Oppida dirueret flammis. Res mira relatu;
Ne timeare, times; et, quem vindicta manebat,
Desperare vetas. Quantum fiducia nobis
Profuit hostilis! Salvæ Carthaginis arces,
Illæsis Tyrii gaudent cultoribus agri,
Quos potuit vastare fuga: spe captus inani,
Nec se surripuit pœnæ, nostrisque pepercit
Demens: qui numero tantum, non robore, mensus
Romanos, rapidis ibat ceu protinus omnes
Calcaturus equis: et, quod jactare solebat,

factus, te ductore, et apparatu belli majore formidato, iret vel in loca plena *calore et arenis, et zonam torridam, vel effugiens peteret Solem orientem; vel daturus* ipse *sibi quandam consolationem cladis indubitatæ vastaret urbes ignibus. Res admirabilis dictu, metuis ne* ille te *metuat* nimis, *et prohibes illum desperare, quem ultio* certa *expectabat. Quam confidentia hostium fuit utilis nobis! Urbs Carthago incolumis* remansit: *agri Carthaginiensium, quos fugiendo potuit populari, fruuntur agricolis intactis: deceptus spe vana neque subtraxit se supplicio, et remisit* res mox *nostras futuras; stultus, qui spectans Romanos non* ex *virtute, sed* ex *numero, insolescebat seu statim protriturus omnes equis citatis, et oppressurus*

pr. duo Petav. Exc. Læti—336 *suscepto* Vat. sec. Pric. Rott. Exc. Læti. *suspecto* Vat. Livin. cum duodecim aliis, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *suspecto* vel *suscepto* Vat. quint. *mortis* Leid. pr. m. sec. *periclo* Put. Pat.—338 *aut solus* Med. quart. *fugiens solis* Pal. Thuan. Med. pr. *in arcus* Put.—339 *Missurusne* Pal. *Missurusque* Vat. pr. item Vat. Livin. *Missurive* Thuan. *Missurisve* sc. *flammis* Med. pr. m. pr. *Missurusque* vel *Missurusve* Oxon. pr. In Ambr. pr. hic versus desideratur—340 *Diruerent* Thuan. Ambr. pr. *digna* Moret. pr.—341 *caves* Moret. pr.—343 *Proficit* Moret. sec. *Contulit* Moret. pr. qui et *hostiles* exhibet. *Karthaginis arces* Vat. tert. *urbes* Med. tert.—345 *captare fuga* Put. Pat. *inane* Reg.—346 *Non se* Thuan. Mazar. *præripuit* Put. Pat. *nostræque* Med. tert.—347 *nostro tantum* pro *numero* Thuan.—348 *ibat rapidis* Moret. sec.—349 *quod* Exc. Læti. *quæ* inc. Heins. *qui* Cod. Voss. ed. Vicet. *per* Pric. *quos* Ambr. pr. Med. quart. *qui* vel *quos* Jun. pr.

NOTÆ

339 *Solatia*] Solatium enim est sua vastare, ne potiatur victor.

341 *Ne timeare, times*] Times, ne hostis nimium metuat virtutem tuam, sicque et cladi et supplicio se subtrahat.

342 *Fiducia*] Dum confidit se posse vincere, civitates Africæ conservat, quas alioquin vastasset.

344 *Tyrii*] Agri Carthaginensium, qui a Phœnicia profecti sunt, ubi urbs Tyrus.

Solibus effœtos mersurus pulvere Gallos.
Sed didicit non Æthiopum geminata venenis
Vulnera, non fusum crebris hastilibus imbrem,
Non equitum Latiis nimbos obsistere pilis.
Sternitur ignavus Nasamon: nec spicula supplex
Jam torquet Garamas, repetunt deserta fugaces
Autololes. Pavidus projecit missile Mazax.
Cornipedem Maurus nequicquam hortatur anhelum.

arenis Gallos enervatos caloribus, id *quod consueverat dictitare. Ast cognovit plagas Æthiopum duplicatas venenis non resistere* posse *telis Romanorum, neque nubes effusas jaculis frequentibus, neque multitudinem equitum* posse resistere. *Nasamones inertes profligantur: neque Garamantes humiles jam vibrant tela. Autololes fugitivi redeunt* in *solitudines* suas. *Mazaces timidi abjiciunt sagittas suas. Mauri frustra excitant equos* suos *fatigatos. Tabraca funesta recepit* in

qui vel *quod* Var. LL. e marg. Parm.—350 *effœto* i. e. *sterili* Lov. *effœtos* Var. LL. e marg. Parm. *infectos* Put. Pat. *effectos* duo Leidd. Vat. quint. Pal. Farn. Pric. m. pr. duo Med. Thuan. Petav. sec. Voss. m. pr. duo Ambr. Var. LL. ed. Antv. *effetos* vel *affectos* Oxon. pr. *effectos* vel *affectos* Reg. *mensurus* Med. tert. *visurus* Ambr. pr. *pulvere* Exc. Læti. *frigore* ed. Vicet. —352 *nec* Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. *ignem* Put. Pat.—353 *Latiis nimbos* Jun. pr. Leid. sec. Florent. duo Med. Thuan. Petav. sec. Moret. pr. Vat. Livin. Ald. *nimbos Latiis* tres Vatt. Farn. Pric. Oisel. *nimbos equitum Latiis* duo Vatt. Petav. pr.—354 *ignarus* Oxon. pr. *non spicula* Ambr. sec. Med. quart. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—355 *Intorquet* Pal. Florent. Med. pr. Exc. Læti. *Jam torquet* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *Garamans* Leid. pr. Oxon. sec. *rapiunt* Ambr. sec.—356 *Autololes* Oisel. Med. sec. Reg. Var. LL. e marg. Parm. *Autolales* Ambr. tert. *Autoloës* Voss. Put. Tholos. duo Vatt. Oxon. pr. duo Leidd. *Autoroles* Moret. sec. *Autoboles* Pric. Mazar. Petav. et Ambr. sec. inc. Heins. *Auctores* Med. tert. *Aut soboles* Moret. pr. *Autheoles* Lov. *Aut dolopes* Med. quart. *Autolopes* duo Vatt. Florent. Thuan. Petav. pr. *Audolopes* Jun. pr. vet. Gyr. Farn. ed. Parm. *Audoloses* Var. LL. ed. Antv. *Autocloës* Petav. tert. *Antolopes* Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Andolopes* Pal. Med. pr. *Andolope* Oxon. sec. *pavidum* Ambr. sec. inc. Heins. *projectat* Med. sec. m. pr. inc. Heins. Ambr. sec. Exc. Læti. *projecit* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *projecit* vel *projectat* Vat. pr. *Mazax* quinque Vatt. Pal. Pric. duo Med. Reg. m. sec. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Exc. Læti et Lucens. pr. *Majax* inc. Heins. *Mazar* Moret. pr. Med. tert. *Mazas* Florent. Med. quart. Mazar. Pat. Ambr. tert. Ald. ed. Parm. et Vicet. *Marax* Voss. Leid. sec. Ambr. pr. *Matax* Put. Vat. Livin. Jun. pr. Moret. sec. *Matax* vel *Mazax* Thuan. *Matax* et emendatum *Matans* Lov. m. sec.—357 *Cornipedum* Farn. *nequaquam* Put. *nec quicquam* Reg. *nequiquam*

NOTÆ

350 *Solibus effœtos*] Gildo dictitabat Gallos caloris Africani impatientes fore, eos inassueto ardore solutos et languentes turmarum suarum pulvere a se esse opprimendos, submergendos.

351 *Geminata venenis*] Illa natio veneno infecta, cujus vulnera mortem duplicem inferunt, et ictu teli, et ictu veneni

354 *Nasamon*] Item *Garamas, Autololes, Mazaces,* et *Mauri,* sunt toti-

Prædonem lembo profugum, ventisque repulsum,
Suscepit merito fatalis Tabraca portu:
Expertum, quod nulla tuis elementa paterent
Hostibus, et lætæ passurum jurgia plebis,
Fracturumque reos humili sub judice vultus.
Nil tribuat Fortuna tibi, sic prospera semper
Illa quidem. Sed non uni certamina pugnæ
Credidimus, totis nec constitit alea castris
Nutatura semel. Si quid licuisset iniquis
Casibus, instabant aliæ post terga biremes:

portu digno latronem Gildonem *fugientem navicula, et rejectum ventis:* Gildonem *agnoscentem, quod nulla elementa aperirentur hostibus tuis, et toleraturum convicia populi gaudentis, et capite damnato periturum sub judice vili. Fortuna nihil arroget sibi; ita semper illa secunda* sit. *Et non commisimus prælia uni* tantum *conflictui, neque alea* belli *inclinatura semel habuit hic tota castra. Si quid permissum fuisset casui infesto, naves aliæ veniebant pone, ductor major Stilicho*

Exc. Læti. *hortatus* Med. quart. *ornatur* Lov.—358 *nimbo* ed. Vicet. *refugum* Vat. sec. et Ambr. inc. Heins. *ventoque* Jun. pr. Oxon. sec. *fatali* Voss. Petav. tert.—360 *pararent* Vat. tert. m. pr.—361 *lentæ* Rott. Med. sec. *late* Mazar.—362 *Fracturumque* quatuor Vatt. Pal. Farn. Vat. Livin. *Perfractumque* duo Leidd. Vat. sec. Pric. inc. Heins. duo Med. totidem Petav. tres Ambr. Lov. Voss. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Perfunctumque* Put. *Fracturumque* vel *Perfractumque* Reg. Petav. pr. *humilis* Pal. Med. pr. *vindice* Florent. *cultus* Pric.—363 *tribuit* Farn. Thuan. Petav. sec. Med. quart. Ambr. sec. Pat. Leid. sec. m. sec. *tribuat* vel *tribuit* Florent. *sic* Med. tert. Lov. ex conjectura. *it* Put. *sit* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *fit* Vat. quint. Rott. Moret. pr.—364 *Illa equidem* Moret. pr. Vat. quint. *certamine* Mazar.—365 *area* Mazar.—366 *Mutatura* Put. *Maturata* Pat. *Mutatura* vel *Maturata* Petav. tert. *sed quid licuisset* Exc. Læti. *latuisset* Var. LL. ed. Antv.—367 *Cassibus* Ambr. tert. *altæ* Florent. Leid. pr. *bipennes* Jun. pr. m. pr.

NOTÆ

dem Africæ populi, cum Gildone devicti.

359 *Tabraca*] Urbs Libyæ, in qua Gildo condemnatus est, sed prius expositus est ludibrio conviciisque populi ejus clade lætantis, et eum per compita fœde traducentis. Tabathram Stephanus ex Polybio vocat Τάβαθραν.

362 *Fracturum vultus*] Gildo ad tribunal judicis humilis *fregit vultus*, id est, condemnatus est, et velut ad scopulum impegit, in quo laceratus est.

365 *Alea*] Non hic stabant omnes nostræ cohortes, non huic belli aleæ omnia exposita sunt: immo siqua primo conflictu calamitas accidisset, venturus erat Stilicho, qui prælium vi majore renovasset.

366 *Si quid licuisset*] Si quid fortuna infesta sibi in nos permisisset.

Venturus dux major erat. Victoria nulla
Clarior, aut hominum votis optatior unquam
Contigit. An quisquam Tigranen, armaque Ponti,
Vel Pyrrhum Antiochique fugam, vel vincla Jugurthæ
Conferat, aut Persen, debellatumque Philippum?
Hi propagandi ruerant pro limite regni:
Hic stabat Romana salus: ibi tempora tutas
Traxerunt dilata moras: hic vincere tarde

affuturus erat. Nulla victoria illustrior unquam evenit, vel optabilior desideriis hominum. An aliquis comparabit huic Tigranem, et bella Ponti, vel Pyrrhum, et fugam Antiochi, vel captivitatem Jugurthæ, vel Persen, et Philippum devictum? Hi duces nostri *irruebant pro finibus dilatandis:* in *hoc* bello *salus Romana consistebat. Ibi dilatio temporis dabat moram securam, hic superare sero, fuit fere*

—368 *Vecturus* Farn.—369 *optantior* duo Med.—370 *aut quisquam* Rott. Med. sec. inc. Heins. Mazar. Ambr. pr. *haud quisquam* Leid. et Jun. pr. Med. quart. *antiquis* Med. tert. Voss. Pat. Var. LL. ed. Antv. *antiquisne* Put. Exc. Gevart. *quisquamne* Voss. m. sec. duo Medd. *antiquis* vel *quisquamne* Petav. sec. Heinsius tamen *huic quisnam* conjecerat. *Triganem* Exc. Lucens. pr. *armaque potentis* Leid. pr. *armave* Pal. Thuan. Med. pr.—372 *an Persæ* Jun. pr. *Persum* Pric. *Persem* Pal. Med. pr. Thuan.—373 *Hæc* Thuan. *Illa* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Petav. pr. *Istu* Petav. tert. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Hi* vel *Illa* Florent. *propagandi* Vat. pr. m. sec. Exc. Læti. *propugnanda* Farn. *ruerant* Med. et Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. *vexant* Med. quart. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *fuerant* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Thuan. Petav. tert. m. pr. Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. *ruerent* Pric. ambo Moret. Ald. Sched. Gud. *ruerant* vel *fuerant* Vat. pr. Voss. Oxon. pr. Florent. *fuerant* vel *ruerent* Reg. *mundi* Med. sec.—374 *Hoc* Moret. pr. *Hinc* Rott. Reg. *in tempore* Put. *hinc* Petav. sec. *tuto* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *tutas* Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. —375 *moras* inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *mores* Tholos. *tutas moras* Exc.

NOTÆ

370 *Tigranen*] Armeniæ Regem, victum et a Lucullo et a Pompeio Magno.

Armaque Ponti] Bella tamdiu gesta a Mithridate Ponti Rege, quem tandem Pompeius Magnus superavit.

371 *Pyrrhum*] Regem Epirotarum, a Fabricio fugatum. Ille Pyrrhus periit ictu tegulæ a fœmina jactæ, cum Argos cepisset.

Antiochi] Plures hujus nominis fuerunt, sed hunc Scipio Asiaticus, fratre natu majore adjutus, majori regni parte spoliavit, et ultra Taurum montem summovit.

Vincla Jugurthæ] Hunc Numidarum Regem Marius duxit in triumpho.

372 *Persen*] Regem Macedoniæ, devictum ab Æmilio, et in triumpho ductum.

Philippum] Demetrii filium, Regem Macedoniæ, et a Levino Consule et a Quinto Flaminio victum.

374 *Stabat Romana salus*] Nam Gildo potuisset Romam fame conficere; et nisi Stilicho promtius vicisset, vel fame Roma victa fuisset.

Vinci pæne fuit. Discrimine Roma supremo
Inter supplicium populi deforme pependit;
Et tanto Libyam fructu majore recepit,
Quam peperit, quanto graviorem amissa dolorem,
Quam nec dum quæsita, movent. Quis Punica gesta,
Quis vos, Scipiadæ, quis te jam, Regule, nosset?
Quis lentum caneret Fabium, si jure peremto
Insultaret atrox famula Carthagine Maurus?
Hæc omnes veterum revocavit adorea lauros.
Restituit Stilichon cunctos tibi, Roma, triumphos.

superari. Roma in *angustiis* hisce *ultimis dubia remansit inter pœnam miserabilem populi, et resumsit Libyam eo ampliore utilitate, quam* sibi *comparaverat* illam, *et quanto* ea *quæ perdita* sunt *excitant afflictionem majorem, quam* ea quæ *nondum parta* sunt. *Ecquis cognosceret facta Carthaginiensium, ecquis vos,* o *Scipiones, ecquis te,* o *Regule? Ecquis prædicaret Fabium cunctatorem; si, legibus* Romanorum *extinctis, Mauri crudeles insultarent* nobis *Carthagine* redacta *in servitutem? Hæc palma renovavit omnes palmas antiquorum:* at *Roma,* o *Stilicho, refert acceptas tibi victorias omnes.*

Læti. *moræ* Med. tert. Voss. m. pr. Petav. sec. ed. Vicet. *tutæ moræ* duo Leidd. Vat. sec. Lov. Ambr. tert. Var. LL. ed. Antv. *hic vincere* Var. LL. ed. Antv. *hinc* Med. pr. Moret. sec. Tholos. *nunc* Ambr. tert. *hic* vel *hinc* Moret. pr.—376 *Vincere pena* Med. tert. Voss. m. pr. *nempe* Ambr. pr. *pena* Pat. *supino* Ambr. sec. *summo discrimine Roma* Moret. sec.—378 *tanto Libyam* Pat. *tantus* Pal. *tandem* Med. tert. *tantum* quatuor Vatt. *quantum* Pric. Oisel. *tantum* vel *quantum* Pric. *meliore* Rott.—379 *Qua peperit* Med. sec. *Qui* inc. Heins. *quanto* Pat. *quantum* omnes Vatt. Farn. Pric. Rott.—380 *nondum* Med. pr. Thuan. Moret. pr. Ambr. tert. *monent* Med. sec. *monet* Mazar. *gesta* quatuor Vatt. Pal. Oisel. *facta* Vat. sec.—381 *Quis te* Pal. Med. pr. Thuan. *quis jam te* Jun. pr. Oxon. sec. *vos jam* Med. quart. Petav. sec.—382 *caneret Fabium lentum* Pric. *Marium* Pat. *reperto* Med. tert.—383 *Karthagine* Vat. tert.—384 *Hic* Var. LL. ed. Antv. m. sec. *Hos* Vat. sec. *veteres* Mazar. *adortea laurum* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *ad horrea* quatuor Vatt. Pal. *adorea* vel *ad horrea* Vat. pr. *laurus* Pric. m. sec. Med. tert. duo Ambr. *lauros* Leid. pr. cum quatuordecim aliis, Exc. Schotti et Lucens. sec. —385 *cunctos Stilico* Pric. *trophæos* Lov.

NOTÆ

377 *Pependit*] Roma dubia hæsit inter supplicium, id est, parum abfuit, quin populus supplicio miserabili, hoc est, fame periret.

381 *Scipiadæ*] Duo Scipiones Africanus major, et Africanus minor; sed et fuere alii Scipiones illustres, Scipio Nasica, Scipio Asiaticus, &c.

Regule] De hoc alibi.

XXII.

CL. CLAUDIANI

IN PRIMUM CONSULATUM

FL. STILICHONIS

V. C.

LIBER II.

ARGUMENTUM.

Laudat virtutes Stilichonis in pace, clementiam, fidem, justitiam, et alias, quæ nec patiuntur avaritiam, nec ambitionem, nec alia vitia. Stilicho fovet virtutem et Musas, non luxuriosus, sed liberalis; non superbus, sed affabilis, doctus, facetus, amore et statuis dignus, et hominum Deorumque favore. Hinc omnes provinciæ volunt illum creare Consulem, Hispania scilicet, Gallia, Britannia, Africa, Roma ipsa, quæ ob illum id petit, et obtinet. Gaudent Proceres Orbis, Superi: Sol ipse eligit pro Consulatu Stilichonis annum aureum.

Hactenus armatæ laudes: nunc qualibus orbem

Hactenus gloria bellica Stilichonis celebrata est a nobis. *Nunc Camœna*

In Vat. pr. erat, *Incipit liber scds de Laude Stiliconis.* Rott. et Exc. Lucens. sec. *de Consulatu Stiliconis* inscribunt. Petav. pr. exhibet, *Secundus Liber de Laudibus Stiliconis ad promotionem* (m. sec. *electionem*) *Consulatus.*—1 *armorum*

NOTÆ

1 *Armatæ laudes*] Hæ sunt quas sibi comparat vir armatus.

Moribus, et quanto frænet metuendus amore,
Quo tandem flexus trabeas auctore rogantes
Induerit, fastisque suum concesserit annum,
Mitior incipiat fidibus jam Musa remissis.
Principio magni custos Clementia mundi,
Quæ Jovis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris et flammæ mediam, quæ maxima natu

nostra *placidior aggrediatur jam* canere *cithara mitigata, quali virtute, et quali verendus studio* moderetur *habenas Mundi, quo tandem impulsus suasore ornaverit* se *veste* Consulari *supplicante, et indulserit* regimen *anni sui fastis. Ac primo* quidem *Clementia conservatrix Mundi immensi; quæ habitat regionem Jovis, quæ moderatur ætherem mixtum calore et frigore, quæ* est *antiquissima origine* inter

Reg. *qualibet* Reg. *quam libet* Jun. pr. m. pr. *urbem* Vat. tert. Pric. Oisel. Med. pr. et Vat. pr. m. pr. *orbem* Leid. sec. cum viginti duobus scriptis, Exc. Schott. Lucens. pr. ed. Vicet. et Parm. *urbem* vel *orbem* Mazar.—2 *servet* Med. quart. —3 *actore* Rott. Florent. Leid. sec. Var. LL. e marg. Parm. *auctore* Leid. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Vat. Livin. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Mazar. tres Ambr. ed. Parm. *rogantes* Oxon. pr. duo Leidd. *vocandus* m. pr. et *rogantes* m. sec. Jun. pr. *rogantes* vel *regentes* Oxon. sec.—4 *festisque* Tholos. *factisque* Leid. pr. m. pr. *concesserat* Ambr. pr. Mazar. *consenserit* Leid. pr. m. pr.—5 *incipiet* Tholos. et manus docta in ora ed. Vicet. *incipiat* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *incipia sidibus* Pric. m. pr. *incipias* malit Heins. *Diva* Med. tert.—6 *Principium* Tholos. *mundi c. Cl. magni* Med. tert. Put.— 7 *incoluit, zona* Leid. sec. Voss. *incaluit* Tholos. *involvit* Exc. Schott. ex conjectura. *temperat* Jun. pr. duo Oxon. duo Leid. *temperet* Med. tert. Thuan. *æthra* Med. quart. Petav. sec. Tholos.—8 *mediam* Vat. quart. duo Petav. Vat.

NOTÆ

Orbem frænet] Regat Orbem moribus, seu virtutibus suis moderetur habenas Orbis. Supra diximus Stilichonem administrasse aliquamdiu utrumque Imperium Orientis et Occidentis.

2 *Moribus*] Virtutes omnes pacis intellige.

Metuendus amore] Populis, metu simul et amore eum verentibus.

3 *Rogantes*] Quasi trabea seu vestis Consularis tantum virum ambierit, et Stilicho velut invitus Consulatum subierit, ut jam diximus.

4 *Annum*] Stilicho concesserit fastis, ut annus unus nomine suo insigniretur.

5 *Mitior....remissis*] Musa placidior canat lyra remissa; res enim bellicæ intento et terribili tubæ sono canuntur.

6 *Custos Clementia*] Hujus enim beneficio stat Mundus, siquidem hæc efficit, ne res ardore, frigore, violentia pessumdentur.

7 *Jovis zonam*] Clementia dicitur habitare zonam seu regionem Jovis, quia Jupiter, seu Æther, est suprema pars aëris, quæ ceteras servare et custodire dicitur, et qua cum nihil sit tranquillius, ideo Jovis sidus a Poëtis attribuitur Clementiæ. Zona autem dicitur, quasi cingulum: *ζωννύω, cingo.*

8 *Frigoris et flammæ*] Id est, ætherem mira tranquillitate et temperie

Cœlicolum: nam prima Chaos Clementia solvit,
Congeriem miserata rudem, vultuque sereno
Discussis tenebris in lucem sæcula fudit.
Hæc Dea pro templis et thure calentibus aris
Te fruitur, posuitque suas hoc pectore sedes.
Hæc docet, ut pœnis hominum vel sanguine pasci
Turpe ferumque putes: ut ferrum Marte cruentum,
Siccum pace premas: ut non infensus alendis
Materiem præstes odiis: ut sontibus ultro
Ignovisse velis: deponas ocyus iram,

Cœlites. Etenim Clementia prior commota mole indigesta removit confusionem rerum, *et umbris dissipatis, facie micanti sparsit lumen in tempora. Hæc diva potitur te, velut delubro et altaribus vaporatis thure, et fixit domicilium* in *hoc animo* tuo. *Hæc edocet* te, *ut existimes inhonestum* esse *et ferinum delectari suppliciis et cruore hominum: ut geras ensem sanguinolentum* in *bello, sed siccum* in *pace: ut non infestus des occasionem odiis fovendis: ut sponte velis parcere nocenti-*

Livin. *mediæ* Petav. sec. *media* Rott. *medio* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Schott. Gevart. Vat. pr. a m. pr. ed. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *proxima* Farn. *natu* Ambr. tert. *notu* Voss. Exc. Gevart. *nutu* Moret. pr. Put. Bonon. Pat. duo Ambr. *nato* Thuan.—9 *jam prima* Oxon. pr. *solvis* Florent.—10 *temerata* Voss. m. pr. *miserata* vel *partita* Reg. duo Oxon.—11 *Discussit tenebras* Leid. pr. Med. sec. Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. Put. Reg. Mazar. Ambr. pr. Bonon. Pat. Jun. et Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *Discussis tenebris* vel *Discussit tenebras* Vat. pr. *prodit* Petav. tert.—12 *jure* Petav. sec. *fumantibus* Farn.—13 *in pectore* Voss. m. sec. *hæc pectore* Med. quart. *tempore* Pric. Reg. Oxon. pr. *tempore* vel *pectore* Vat. pr. m. pr. Oxon. sec.—14 *et pœnis* Med. tert. *in pœnis* Mazar. *pœnas* Exc. Gevart. *peras* Voss. m. sec. *homines* Med. quart.—15 *non ferrum* Vat. quint. *in Marte* Ambr. pr. Moret. sec.—16 *sed cum* Ambr. tert. *Siccum* Vat. quart. Pal. Pric. inc. Heins. Mazar. duo Med. totidem Petav. Ambr. sec. Moret. sec. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *Sic cum* Vat. pr. Farn. *Sacra* Moret. pr. *Siccum* vel *Sacra* Jun. pr. *in pace* duo Vat. Moret. sec. *Marte* Med. tert. *ferat* tres Vatt. Pric. Oisel. Reg. Mazar. Petav. et Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *feras* vel *premas* Vat. pr. Florent. *offensus* Lov. *incensus* Var. LL. ed. Antv. *infensus* vel *infestus* Vat. pr.—17 *Materiam* Farn. duo Med. *Materiem* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. et Ald. *præbes* Reg. *ultor* Leid. sec. Voss. Lov. ambo Moret. duo Petav. tres Vat. et Ambr. totidem, Tholos. Var. LL.

NOTÆ

præditum.

Maxima natu] Poëtæ ex elementorum temperie suos Deos ortos esse dicebant, ideoque Clementia natu maxima est, nam sine ea nulla generatio. Ergo statim atque in Mundo res extiterunt, statim extitit Clementia, sine qua res esse non possunt.

9 *Chaos*] Rudem et indigestam rerum molem et confusionem.

12 *Dea*] Velut ex Astris translata in pectus Stilichonis. Ex veteribus non alia sedes Deo dignior, quam animus hominis probi: effatum Christianis dignum.

17 *Ultro ignovisse*] Etiam non

Quam moveas: precibus nunquam implacabilis obstes:
Obvia prosternas, prostrataque more leonum
Despicias; alacres ardent qui frangere tauros,
Transiliunt prædas humiles. Hac ipse magistra
Das veniam victis: hac exorante calores
Horrificos, et quæ nunquam nocitura timentur
Jurgia, contentus solo terrore, coërces;
Ætherii patris exemplo, qui cuncta sonoro
Concutiens tonitru, Cyclopum spicula defert

bus: mitiges citius iracundiam, quam excites: nunquam noceas, quasi sis *inexorabilis precibus: dejicias resistentia, sed instar leonum contemnas dejecta.* Illi *qui flagrant sternere tauros feroces, prætermittunt prædas leves. Hac* Clementia *docente*, tu *ipse concedis veniam superatis: hac rogante contentus solo timore, reprimis tumultus terribiles, et rixas, quæ formidantur, etsi nunquam nocituræ* esse videntur; *imitatus patrem cœlestem, qui percellens omnia fulmine reboante, jacu-*

ed. Antv. *ultro* vel *ultor* Farn. Vat. quint. Reg. duo Oxon.—19 *obstes* Vat. Livin. Exc. Læti. *instes* Petav. tert. *hostes* Farn. *hostis* Moret. pr. *adstes* Med. quart. *abstes* vet. Gyr. *astes* duo Leidd. cum decem aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *astes* vel *obstes* Voss. Oxon. sec.—20 *Parcere substractis ceu nobilis ira leonis* Florent.—21 *audent* Med. sec. Put. Pat. *gaudent* Jun. pr. *gaudent* vel *audent* vel *ardent* Oxon. sec. *qui* tres Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *cum sternere* Exc. Læti. *cum frangere* Pal. vet. Gyr. *confringere* Thuan. *qui frangere* Voss. cum viginti aliis et Exc. Gevart. *qui frangere* vel *cum frangere* vel *confringere* Oxon. sec. *cervos* Pric. *carnes* Oxon. sec. m. pr.—22 *Transibunt* Florent. m. pr. *Contemnunt* Med. sec. *humiles prædas* duo Vatt. Pric. Petav. pr. Med. sec. *ista* Petav. sec. *iste* Vat. pr. a m. pr. Leid. sec. m. pr. et viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *teste* conjiciebat Heins.—23 *Da* Rott. Vat. pr. m. pr. *Dat* Vat. sec. Farn. duo Med. Put. Bonon. Tholos. Lov. Oxon. sec. Moret. sec. tres Ambr. Exc. Gevart. *Das* Exc. Læti. *Dat* vel *Da* Reg. Oxon. pr. *vinctis* Med. sec. *cunctis* inc. Heins. *exorare* Vat. pr. m. pr. Reg. *exorante* Pal. Pric. Oisel. duo Med. inc. Heins. Jun. pr. Ambr. sec. duo Oxon. *exhortante* Vat. sec. et pr. m. sec. Oisel.—24 *Terrificos* Var. LL. ed. Antv. *Horrificos* vel *Terrificos* Oxon. sec.—25 *contemptus* Moret. pr. Med. sec. Mazar. *coërcent* Med. tert. *coërcet* Vat. sec. Farn. Med. quart. inc. Heins. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. ed. Parm. *cohercet* Voss. m. pr. Lov. Moret. sec.—26 *sereno* Leid. pr.—27 *sonitu* Vat. quart. *sonitu* vel *tonitru* Moret. pr. *differt* Vat. quint. Farn. Rott. Pric. Med. sec. Var. LL.

NOTÆ

rogatus: ita ut cum possis punire, quæras causas ignoscendi.

19 *Implacabilis*] Seneca: 'Non decet regem sæva nec inexorabilis ira.'

20 *Prostrataque despicias*] Virgilius: 'Parcere subjectis et debellare superbos.' Est et tritum illud: 'Corpora magnanimo satis est prostrasse Leoni.'

27 *Cyclopum spicula*] Fulmina a Cyclopibus fabricata.

In scopulos et monstra maris, nostrique cruoris
Parcus, in Œtæis exercet fulmina sylvis.
Huic Divæ germana Fides, eademque sorori
Corde tuo delubra tenens, sese omnibus actis
Inserit. Hæc nullo docuit livescere fuco;
Nunquam falsa loqui, nunquam promissa morari,
Invisos odisse palam; non virus in alto
Condere, non lætam speciem præmittere fraudi:
Sed certum mentique parem componere vultum.

latur tela Cyclopum in rupes et portenta maris, et parcens sanguini nostro, experitur tonitrua sua *in sylvis Œtæis. Fides* est *soror huic Deæ* Clementiæ, *et occupans eadem templa* cum *sorore* in *mente tua, miscet se omnibus actionibus* tuis. *Hæc docuit te nulla decolorari simulatione, nunquam dicere falsum, nunquam differre pollicita; insectari aperte inimicos; non occultare venenum in* pectore *profundo, non tegere dolum specie hilari, sed ostendere faciem sinceram et similem menti: pro-*

e marg. Parm. *deffert* Put. *defert* Vat. sec. Pal. Med. pr. Voss. m. pr. Oxon. sec. Ambr. tert. Thuan. Petav. pr. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. *defert* vel *differt* Vat. quart. *montesque maris* Moret. sec.—28 *merique cruoris* Thuan. —29 *Parcus et* Jun. pr. *Œtæis* vel *Æthnæis* Pric. Florent. *ætheriis*, vel *Œthæis* vel *Athnæis* Vat. tert. *Spicula* Ambr. pr. *flumina* Florent. Med. pr. m. pr.—30 *Hinc* tres Med. ed. Vicet. Exc. Cod. Rhem. *Huic* vel *Hinc* Var. LL. e marg. Parm. *sorori* Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Med. tert. Reg. Lov. m. sec. Exc. Cod. Rhem. *sororis* Leid. sec. et octo alii. *sorori* vel *sororis* Oxon. pr.—31 *tenet* Exc. Lucens. sec.—32 *Insuit* Jun. pr. m. pr. *Infert* Moret. pr. *Ingerit* legebat Heins. *docuit nullo* Florent. Med. pr. Reg. Thuan. Mazar. Jun. pr. duo Oxon. *livescere* Vat. pr. Pal. Pric. Oisel. *lucescere* Vat. quart. *succo* Farn. Rott. Med. tert. et quart. Put. Ambr. pr. Petav. sec. *fusco* Med. sec. Petav. tert. Tholos. *ferro* Ambr. sec. m. pr. *fato* Moret. sec. *fuco* vel *fato* Lov.—35 *altam* Ambr. sec. Voss. et Lov. m. pr. Leid. sec. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *aliam* conjiciebat Heins. *prætendere* Farn. vet. Gyr. ed. Parm. et Vicet. *promittere* Jun. pr. duo Med. Tholos. Ambr. tert. Vat. Livin. *committere* Rott. inc. Heins. *præmittere* duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Schott. Gevart. Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. item ed.

NOTÆ

29 *Œtæis*] Œta mons est Thessaliæ in Græcia: ponitur pro quovis monte.

32 *Livescere*] Fides enim dicitur cana, et vestes ejus albæ esse finguntur: at si accedit simulationis fucus, tunc, vitiato nativo candore, livescit.

34 *Odisse palam*] Ut solebant veteres, amicitiis publice renuntiatis. Sic Germanicus per 'Epistolas renuntiavit amicitiam Pisoni.' Tacitus.

Virus] Fraudem aliquam perniciosam, pestiferam.

35 *Speciem*] Non tegere dolum aliquem specie læta blandientis amici.

36 *Certum vultum*] Quo viso, de ipsa mente certus et securus esse possis.

Occulto sævire vetat, prodesse remittit.
Hæc et amicitias longo plus tempore firmat,
Mansuroque adamante ligat; nec mobile mutat
Ingenium; parvæ strepitu nec vincula noxæ
Dissolvi patitur, nec fastidire priorem
Allicitur veniente novo: benefacta tenere,
Respuere offensas facilis, pariterque minoris
Officii magnique memor, superare laborat:
Utque hostes armis, meritis sic vincit amicos.
Hæc fovet absentes; hæc longe sola remotis

hibet nocere clam, permittit adjuvare clam. *Hæc etiam* Fides *confirmat amicitias* magis ac magis *serie temporis, et connectit* catena velut ex *adamante duraturo: neque* permittit *mutari indolem levem, neque sinit nexum* amicitiæ *resolvi rumore erroris leviusculi; neque titillatur contemnere primum* amicum, *veniente novo.* Fides *hæc promta* est *conservare beneficia, rejicere culpas, et recordata æqualiter officiorum et majorum et minorum, tentat vincere: et ut* superat *hostes armis, sic et superat amicos beneficiis. Hæc* fides *protegit absentes: hæc una providet sum-*

Antv.—37 *servire* Med. sec. Put. Petav. sec. Oxon. pr. ed. Parm. *sermone* Voss. m. pr. Leid. sec. m. pr. *sævire* vel *servire* Reg. *negat* inc. Heins.—38 *post longo* Moret. sec. *post* vel *plus* Vat. pr. Petav. tert. duo Oxon. *servat* Farn. *format* Moret. sec.—39 *non* Pric. *nobile* Med. quart. Moret. sec. inc. Heins.—40 *parvæ* tres Medd. Put. Thuan. Mazar. Pat. Bonon. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Voss. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Gevart. et Lucens. pr. Raphel. Barth. *parvo* Florent. m. pr. Oxon. pr. Med. quart. inc. Heins. edd. Vicet. Junt. Ald. Isingr. *vincula* Put. cum glossa *i. e. amoris.*—41 *Dissolvens* Thuan. *ne* Farn. *minorem* Moret. pr.—42 *Allicitur* Pric. Petav. pr. m. sec. Bonon. Moret. sec. Ald. *Illicitur* Vat. tert. Oisel. Med. sec. Put. Reg. Petav. sec. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Lucens. sec. *Allicitus* Moret. pr. *Allicitum* Pal. Rott. Med. pr. Thuan. Mazar. Jun. pr. Petav. tert. *Illicitum* vet. Gyr. Vat. sec. Med. tert. *Illicite* Farn. Med. tert. Tholos. Ambr. tert. Leid. sec. Oxon. sec. Exc. Gevart. *Illicitæ* Voss. *Allectum* Vat. quint. Petav. pr. m. pr. *Illectum* Vat. quart. Pat. *Illicitur* vel *Allicitum* Vat. pr. *Illicitur* vel *Illicitum* inc. Heins. *Illicite* et emendatum *Allicitum* Lov. *Illicite* vel *Allectum* Exc. Schott.—43 *facilis* Med. tert. Exc. Lucens. pr. *faciles* Leid. pr. cum quatuordecim aliis et Exc. Gevart. quæ post *minoris.* *τελείαν στιγμὴν* habent.—44 *laboras* Pal. Med. pr. Thuan.—45 *armis hostes* Ald. *hostis* Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. *vincet* Mazar. *vincis* Vat. sec.

NOTÆ

37 *Occulto*] Fides permittit clam prodesse hominibus, at sævire et explere tecta et occulta odia non permittit.

39 *Adamante*] Fides amicos ligat, velut nexu quodam adamantino, 'neque mutat ingenium mobile,' non admittit ullam levitatem.

42 *Benefacta tenere*] Conservare memoriam beneficii aliorum.

43 *Respuere*] Negligere offensas seu leves injurias sibi illatas.

46 *Fovet absentes*] Animo calumniis et delationibus impervio.

Consulit; hæc nullis avidam rumoribus aurem
Pandit, ut ignarum nunquam læsura clientem
Insidiosa tuos alienent murmura sensus.
Nec vivis annexus amor meminisse sepultos
Desinit: in prolem transcurrit gratia patrum.
Hac tu Theudosium, tenuit dum sceptra, colebas:
Hac etiam post fata colis: nec pignora curas
Plus tua, quam natos, dederat quos ille monendos
Tutandosque tibi. Justos nimiumque fideles
Fama putat, qui, cum possent commissa negare,
Maluerint nullo violati reddere quæstu.
At Stilichon non divitias, aurique relictum

motis procul: hæc non aperit aurem attentam ullis sermonibus, adeo *ut delationes fraudulentæ nunquam avertant animum tuum offensuræ clientem inscium. Neque amicitia* tua, *adhærens* tantum *viventibus, cessat recordari mortuorum: amicitia* tua in *parentes, transit in filios. Hac venerabaris Theodosium, dum moderatus est imperium: hac etiam veneraris* eum *post mortem: neque magis solicitus es* pro *liberis tuis, quam* pro *filiis quos ille* Theodosius *commiserat tibi instituendos et tuendos. Fama censet* eos *æquos et nimis fidos, qui cum valerent inficiari* res *creditas sibi, maluerint restituere* eas *nullo corrupti lucro. Sed Stilicho conservat parvis* pueris

Pal. Med. pr. Thuan.—47 *aulam* Moret. sec.—48 *et ignarum* Farn. Ambr. pr. *ut* Voss. et viginti quatuor Codd. Exc. Schott. Gevart. Læti et Lucens. pr. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *ignavum* ed. Vicet.—49 *Invidiosa* Lov. *tuis* Voss. m. pr. *murmure* Oxon. sec.—50 *Nec vivis* duo Leidd. et plurimi scripti, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *cuivis* Oisel. *innexus* Pric. Med. sec. *amplexus* Put. *anixus* vel *obnexus* Florent.—51 *Desinit* vel *Desinat* Reg. Oxon. pr. *proles* Moret. sec. *discurrit* Moret. pr. *glcria* Leid. sec. Pal. Med. pr. Exc. Gevart. *patrum* vel *fratrum* Oxon. sec.—52 *Theodosium* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *tremuit* Tholos. *cepta colebat* Farn. *tenebat* Rott. *tenebas* Med. sec.—53 *Hanc* Tholos. Oxon. sec. *Hæc* inc. Heins. *Hanc etiam plus fata* Farn. *post facta* Var. LL. e marg. Parm. *non pignora* Petav. tert.—54 *ipse* Vat. sec. Reg. *movendos* Reg. m. sec. Tholos. duo Ambr. *fovendos* Med. tert.—55 *fidelis* Vat. pr.—56 *se possent* Lov. *possunt* Pal. Med. sec. *possint* Leid. pr. Oxon. pr. et sec. m. pr. Jun. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Exc. Læti. *possent* duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. pr.—57 *Maluerunt* Farn. Rott. item Gesn. et ed. Bipont. *violatum* Vat. quint. m. pr. *curru* Rott. *quæstum* Pal. *quæstus* Reg.—58 *Ast* duo Vatt. Farn.—59 *geminas aras* Pal. Med. pr. Thuan.

NOTÆ

47 *Consulit*] Providet, cavet, ne remotis noceatur. 'Nam quis innocens erit, si accusare sufficiet?' Amminanus.

48 *Læsura*] Stilicho respuit delationes assentatorum, ne lædant clientem ignarum, inauditum.

Pondus, sed geminos axes, tantumque reservat
Depositum teneris, quantum Sol igneus ambit.
Quid non intrepidus credas, cui regia tuto
Creditur? Hoc clypeo munitus Honorius altum
Non gemuit patrem; vitæque et lucis in ipso
Limine, contemtus nunquam dat jura subactis
Gentibus, et secum sentit crevisse triumphos.
Quem tu sic placida formas, sic mente severa,
Ut neque desidiæ tradas, dum pronus ad omne,
Quod libet, obsequeris; nec contra nixus ovantem
Confringas animum; secretus consona regno

non opes, non pondus auri relictum, sed imperium duplex Orientis et Occidentis, *et depositum tantum, quantum* Sol *flammifer circuit. Quid non securus committas* illi, *cui aula secure committitur? Honorius corroboratus hoc scuto* potuit *non desiderare patrem augustum; et in ipso aditu vitæ et luminis, nunquam spretus, imponit leges populis victis, et experitur victorias secum crevisse. Quem* Honorium *tu*, o Stilicho, *ita instituis, ita animo rigido, ut neque dedas* eum *inertiæ, dum facilis obedis ad omnia, quæ placent* ipsi, *neque contra resistens dejicias indolem* ejus *exultantem:* ut *secreto edoceas* illum *velut adolescentem,* ea quæ *utilia* sunt *Imperio, ea quæ*

—60 *Depositum.* cum τελείᾳ στιγμῇ Mazar. Moret. sec. *terris* duo Leidd. et plurimi scripti, Exc. Gevart. et Lucens. sec. *teneris* vel *terris* Vat. tert. Pric. Florent. Petav. tert.—61 *credas tibi* Vat. tert. *curas cum* Pal. Med. pr. *gratia* Thuan.—63 *Nec* Thuan. *genuit præstem* Voss. m. pr. *prestem* Leid. sec. m. pr.—64 *Limite* Ambr. pr. *Lumine* Pal. Put. duo Med. *Lumine* vel *Limine* Med. pr. Reg. Oxon. pr. *contentus* Farn. duo Vatt. duo Med. Exc. Læti. *contemptis* Pat. *contemptus* Florent. duo Med. inc. Heins. Mazar. Bonon. Tholos. Lov. Moret. pr. Petav. sec. tres Ambr. Exc. Schott. et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *dat numquam* Jun. pr.—65 *sentit secum* Reg. Oxon. pr. *sensit* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. —66 *tu* Florent. quatuor Med. Bonon. Pat. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *tunc* Med. quart. *forma* Petav. sec. *firmas* Ambr. pr. *quieta* Vat. quint. m. pr. *severa* Florent. duo Med. *serena* duo Leidd. Pal. Farn. Pric. duo Med. inc. Heins. vet. Gyr. Voss. Lov. m. pr. Petav. sec. Put. Pat. Ambr. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *severa* vel *serena* Vat. sec. Reg. Oxon. sec.—67 *credas* Vat. sec. m. pr. *cum* Tholos. *tempus* Petav. sec. *mitis* Put. *omen* Reg. Oxon. pr. *omnem* Leid. sec. m. pr. Pat. Med. tert. *omen* vel *omne* Petav. pr.—68 *Quidlibet* Moret. sec. *Quod placet* Ambr. sec. *ne contra* Vat. pr. et sec. m. pr. Florent. Med. pr. *neque* Farn. *nisus* Petav. tert. —69 *Constringas* Lov. *stringas an virum* Farn. *ceu cernas* Petav. tert. *secernis*

NOTÆ

63 *Non gemuit*] Non quod Honorius non defleverit patrem Theodosium, sed quod potuerit eum non desiderare, quem in Stilichone sibi superstitem habere videbatur.

64 *Limine*] In ipsa infantia regit populos, et a nemine tenera ejus ætas contemnitur, tutore Stilichone.

67 *Desidiæ tradas*] Ita obedis, ut non ideo fiat iners; ita resistis, ut animus adolescentis ovans, exultans, alacri lætaque indole se exerens,

Ceu juvenem doceas, moles quid publica poscat;
Ceu sanctum venerere senem, patriisque gubernes
Imperium monitis; dominum submissus adores,
Obsequiis moderere ducem, pietate parentem.
Hinc fuit, ut primos in conjuge disceret ignes:
Ordirique virum, non luxuriante juventa,
Sed cum lege tori, casto cum fœdere, vellet.
Principe tu felix genero: felicior ille
Te socero. Fratrem levior nec cura tuetur,

Resp. postulat; et colas eundem velut senem venerandum; et regas Imperium admonitionibus paternis, et *humilis colas* velut *Imperatorem; officio agas ductorem, patrem pietate; inde factum est, ut disceret primos amores in marito, et vellet incipere* munus *virile non adolescentia lasciviente, sed cum legibus conjugii, et cum fœdere pudico. Tu fortunatus es Imperatore genero, sed ille est fortunatior te soce-*

Vat. sec. duo Med. Moret. sec. Exc. Gevart. *sectus* Var. LL. ed. Antv. *secreto* Vat. pr. et quart. Pric. Med. sec. Reg. Thuan. Bonon. Tholos. Moret. pr. duo Ambr. *secretus* Leid. pr. cum quindecim aliis, Exc. Cod. Rhem. et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *secreto* vel *secretus* Vat. tert. *secernis* et m. sec. *secértus* Voss. incertum an ex glossa, nam *secernis* erat deletum.—70 *Seu* Med. et Petav. tert. *Seu* vel *Ceu* vel *Cum* Reg. Oxon. pr. *doceat* Vat. quint. *quod* Med. sec. m. pr. *poscat* Vat. pr. m. pr. Pric. *poscit* Vat. pr. m. sec. Farn. Oisel. Reg. Florent. m. pr. Med. sec. m. pr. *possit* Pal. Med. pr. *sentit* Vat. tert. m. pr.—71 *Seu* Vat. quart. Petav. tert. *Cum* Reg. Oxon. pr. deest hic versus in Med. tert. *venerare* duo Vatt. Pal. Tholos. *reverere* Voss. Ambr. pr. *patrisque* Reg. Petav. tert. *patriisque* Lov. Jun. pr. duo Leidd. *propriisque* Florent. m. pr. *gubernas* Vat. pr. Farn. Tholos.—72 *montes* pro *monitis* Voss. m. pr. *domitum* Vat. quart. *dominum* vel *domitum* Florent. *subnixus* Leid. sec. tres Vatt. Rott. tres Med. duo Petav. Lov. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *submissus* vel *subnixus* Jun. pr.—73 *Obsequio* Farn. Lov. ed. Vicet. *Obsequium* Petav. sec. *Obsequiis* Leid. pr. cum septemdecim aliis et Exc. Lucens. pr. *venerare* Jun. pr. *moderare* Leid. pr. et multi alii. *parentes* Reg.—74 *Hic* Reg. *Sic* Vat. pr. Pric. duo Med. Tholos. Petav. sec. Ambr. tert. *cum conjuge* Med. pr. *ut conjuge* Rott. *ignis* Tholos.—76 *chori* Med. tert. *tum* Farn. *velles* Med. quart.—77 *genero felix* duo Vatt. Petav. pr. Ambr. sec.—78 *non* Moret. pr.

NOTÆ

non frangatur ac dejiciatur, ut dejici solent servilia ingenia nimio timore constricta atque impedita.

71 *Sanctum senem*] Alii ad Theodosium alludi putant, alii ad sanctum Ambrosium, quem Stilicho ut patrem colebat, et cujus consiliis utebatur in regendo Honorio, et quo mortuo dixisse fertur, tanto viro recedente de corpore, interitum Italiæ imminere: id quod accidit.

73 *Obsequiis*] Obsequiis et officiis geras te ut ducem: studio et pietate ut parentem.

74 *Primos ignes*] Per Stilichonem factum est, ut Honorius primos amores disceret, non libidinibus vagis, ut solent juvenes, *sed cum lege tori*, seu legitimo conjugio.

Arcadium: nec, si quid iners atque impia turba,
Prætendens proprio nomen regale furori,
Audeat, ascribis juveni. Discordia quippe
Cum fremeret, nunquam Stilichon sic canduit ira,
Sæpe lacessitus probris, gladiisque petitus,
Ut bello furias ultum, quas pertulit, iret
Illicito, causamque daret civilibus armis.
Hujus fulta fide, mediis dissensibus aulæ,
Intemeratorum stabat reverentia fratrum.

ro. Neque cura tua *minor tutatur fratrem* ejus *Arcadium, neque attribuis* huic *adolescenti* facta, *si qua cohors ignava et impia ausit* patrare, *tegens insaniam suam nomine Imperatorio. Etenim cum dissensio tonaret, nunquam Stilicho inflammatus est furore,* quanquam *provocatus frequenter conviciis, et appetitus telis, ut pararet contra fas vindicare armis rabiem quam passus est, et præberet occasionem bellis civilibus. Amicitia inviolata* inter *fratres freta fide hujus* Stilichonis *remanebat in*

Vat. sec.—79 *quis* Reg. *quod* Exc. Læti. *aut impia* edd. primæ. *atque impia* ex scriptis et Aldo restituit Heins.—81 *adscribis* Lov. Moret. sec. Ald. *adscribit* Thuan. *adscribi* Reg.—82 *fremuit* Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *fremeret* Put. Pat. Bonon. Tholos. duo Petav. duo Leidd. Oxon. sec. Lov. ambo Moret. vet. Gyr. Voss. tres Ambr. Voss. Exc. Schott. et Gevart. Var. LL. ed. Antv. *premeret* Vat. quart. Mazar. inc. Heins. tres Medd. *fremuit* vel *fremeret* Vat. pr. Florent. Jun. pr. *Stiliconis* Vat. sec. Oisel. Put. Mazar. duo Petav. *Stilico sic* Vat. Livin. et quatuordecim scripti. *Stiliconis* vel *Stilico sic* Vat. tert. Florent.—83 *lacessiti ...petiti* ex conjectura Raphel. et Barth. *propriis* Jun. pr. in. pr. *lacessitus* Jun. pr. duo Leidd. duo Oxon. *odiisque* Pal. Farn. Med. pr. Bas. marg. Raphel. Barth. *gladiisque* duo Leidd. Oxon. pr. *odiisque* vel *gladiisque* Oxon. sec.—84 *bellum* Pric. *prætulit* Med. quart. *pertudit* Var. LL. ed. Antv.—85 *caussasque* Vat. sec. *dedit* Voss. duo Leidd. Rott. Med. tert. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *metamque dedit* vel *caussamque daret* Lov.—86 *cujus* vulg. *hujus* Jun. et Oxon. pr. tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Reg. Petav. tert. Vat. Livin. et Leid. pr. *Hujus* vel *Cujus* Med. pr. *culta* Mazar. *stulta* Vicet. *discessibus* Put. Petav. sec. Med. tert. *successibus* Mazar. Exc. Cod. Rhem. *discursibus* Med. quart. Pat. *iræ* Med. tert.—87 *servat* Pal. Med. pr.

NOTÆ

79 *Iners atque impia turba*] Intelligit Rufinum et Eutropium, seu utriusque asseclas, qui multorum malorum causæ extiterunt.

80 *Prætendens*] Utens nomine Imperatoris velut prætextu, seu specie aliqua ad tegenda crimina.

83 *Lacessitus*] Per factiones Rufinianas et Eutropianas.

87 *Intemeratorum*] Reverentia seu amicitia inter fratres intemerata, inconcussa permanebat. Veram amicitiam comitatur reverentia.

Quin et Sidonias chlamydes, et cingula baccis
Aspera, gemmatasque togas, viridesque smaragdo
Loricas, galeasque renidentes hyacinthis,
Gestatosque patri capulis radiantibus enses,
Et vario lapidum distinctas igne coronas,
Dividis ex æquo: ne non Augusta supellex,
Ornatusque pares geminis hæredibus essent.
Mittitur et miles, quamvis certamine partes
Jam tumeant. Hostem muniri robore mavis,
Quam peccare fidem: permittis justa petenti,

ipsis discordiis Aulæ. Præterea partiris æqualiter inter fratres *chlamydes purpureas et balteos graves conchis, et vestes gemmatas, et thoraces ornatos smaragdis viridibus, et cassides micantes hyacinthis, et gladios manubriis fulgentibus gestos* a *parente* Theodosio, *et coronas ornatas splendore lapillorum diversorum; ne supellex Imperatoria, et ornamenta non forent æqualia duobus hæredibus. Milites quoque mittuntur ad Imperium Orientis, etsi partes* hujus *jam turgeant prælio. Mavis hostes corroborari cohortibus, quam violare fidem* tuam: *concedis* Arcadio *postulanti*

patrum Med. tert.—88 *Sodonias* Voss.—89 *viridisque* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Pric. *smaragdis* vulg. *Smaragdo* Exc. Lucens. sec. *Smaragdus* Bonon. *maragdum* Voss. Leid. sec.—90 *renidentes* Pric. Med. tert. *redundantes* Vat. pr. Oisel. m. pr. Reg. Oxon. pr. Med. sec. Vat. Livin. *renidentesque* Vat. tert. Med. pr. Thuan. Tholos. Oxon. pr. *redundantes* vel *renidentes* Florent. Mazar. *Hiacinthos* Oxon. pr.—91 *patris* Moret. sec. Varr. LL. ed. Antv. *scapulis* Vat. sec. Pal. Farn. Rott. Jun. pr. Oxon. sec. ambo Moret. Ald. Vicet. Parm. *capulis* Florent. Med. tert. et sec. m. sec. inc. Heins. Mazar. Bonon. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *patris capulis* Oxon. pr.—92 *districtas* Voss. *ore* Vat. tert. m. pr.—93 *nec non* Vat. sec. Farn. Rott. Moret. pr. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. *angusta* Pal. Farn. Rott. duo Med. Reg. Jun. Oxon. pr.—94 *patres* Farn.—95 *partis* Put. Petav. sec. Pat. Tholos. Ambr. pr. *partis* vel *partes* Reg. *certamina* vel *certamine* Oxon. sec.—96 *timeas* Pat. *timeant* Pal. Farn. Vat. pr. m. pr. Med. pr. inc. Heins. Petav. et Oxon. sec. *timeant hostem.* cum τελείᾳ στιγμῇ Put. Thuan. *mirari* Ambr. sec. *et robore* Pal. *majus* Vat. tert. *Maurus* Med. tert.—97 *violare* Ald. Cujac. Sched. Gud. *spectare* Med. tert. Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. *peccare* Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. ed. Parm. *fide* Pal. Farn. Thuan. Mazar. Petav. tert. Florent. duo Med. Vat. Livin. ed. Vicet. *fidem* omnes Vatt. Pric. Oisel. Moret. sec. duo Oxon. Var. LL. ed. Antv. *fidem* vel *fide* Jun. Leid. pr. *promittere* Moret. pr. *jura* Pal. Med. pr. *jussa* Oisel. Florent. Med. sec. m. pr. Reg. *potenti* Farn. Med. tert. *petitis* Thuan.—

NOTÆ

88 *Sidonias*] Purpureas: ab urbe Sidone in Phœnicia, ubi est purpura exquisita.

91 *Capulis radiantibus*] Propter gemmas quibus capulos ensium Heroës ornabant. Supra de gemmis illis diximus.

95 *Miles*] Ait Stilichonem misisse milites: sed tamen meliorem partem Honorio reservavit.

96 *Tumeant*] Velut prælium bellumque mox parituræ.

Idque negas solum, cujus mox ipse repulsa
Gaudeat, et quicquid fuerat deforme mereri.
Omnes præterea, puro quæ crimina pellunt
Ore Deæ, junxere choros, unoque receptæ
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Justitia utilibus rectum præponere suadet,
Communesque sequi leges, injustaque nunquam
Largiri sociis: durum Patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori:
Temperies, ut casta petas: Prudentia, ne quid
Inconsultus agas: Constantia, futile ne quid
Infirmumque geras. Procul importuna fugantur

res *justas, et renuis tantum id, quo non obtento mox lætetur ille, et* renuis *quicquid* ipsi *turpe foret impetrare. Insuper Deæ omnes* Virtutes, *quæ fugant vitia vultu sereno, conjunxerunt cœtum* suum, *et exceptæ* in *uno animo, armantur tecum pro usibus variis. Justitia persuadet* tibi *præferre honestatem lucro, et parere legibus communibus, et nunquam concedere iniqua fœderatis* nostris. *Patientia corroborat corpus* tuum *validum, ne velit succumbere ulli labori. Temperantia* facit, *ut requiras pudica: Prudentia* facit *ne quid inconsideratus facias. Constantia, ne quid*

98 *ipsa* Vicet. Parm.—99 *fuerit* conj. Heins. *videri* Pric.—100 *quæ puro* Vat. sec. *posito quæ carmina poscunt* et emendatum *crimina* Ambr. sec. *posito* inc. Heins. *quam* Pric. *carmina* Ambr. pr. Sched. Gud. *possunt* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *poscunt* Voss. m. pr. Leid. sec. inc. Heins. Tholos. Exc. Gevart. Petav. sec. cum glossa, i. e. *impetunt.* alibi in veteri Cod. 'quem poscere solum Horruit.' *i. e. provocare. pellunt* vel *poscunt* Reg. Oxon. pr.—101 *Orbe* Vat. sec. *vinxere* ed. Vicet. *vixere* Petav. sec. *Junxere* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Thuan. Petav. tert. Bonon. Thol. tres Ambr. ambo Moret. Ald. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *Deos* pro *choros* Tholos. *imoque* Jun. pr. *repente* Med. quart.—102 *Corpore* Pat. *Junguntur* duo Med. *accinguntur* Petav. pr. m. sec. *cinguntur* vel *junguntur* Vat. pr. *coguntur* vel *cinguntur* Oxon. sec. —103 *regnum* Moret. pr.—104 *jubet* pro *sequi* Thuan.—105 *largiri facilis* conjiciebat Heins.—106 *et nulli* Med. quart. *cupias* Vat. sec. Oisel. Mazar.—107 *castra* Thuan. *fictile* Med. pr.—109 *Infirmumve* Vat. sec. *genus* vel *geras*

NOTÆ

99 *Mereri*] Turpe fuisset nempe Arcadio obtinere aliquid quod nocere potuisset fratri Honorio, idque ideo non concedebatur a Stilichone. Valerius Maximus dicit, 'Nos plerumque id votis expetere, quod non impetrasse melius foret.'

101 *Junxere choros*] Virtutes omnes in statu, ut vocant, heroico, simul esse dicunt Philosophi.

102 *Cinguntur*] Parantur velut militaturæ contra vitia.

107 *Casta petas*] Ammianus: 'Pudicitia vitam honorat ad excelsa surgentem.'

108 *Inconsultus*] Imprudenter, sine deliberatione.

109 *Infirmum*] Constantia efficit, ut nihil geras futile et frivolum, quod redoleat animum levem ac pusillum.

Numina, monstriferis quæ Tartarus edidit antris.
Ac primam scelerum matrem, quæ, semper habendo
Plus sitiens, patulis rimatur faucibus aurum,
Trudis Avaritiam: cujus fœdissima nutrix
Ambitio, quæ vestibulis foribusque potentum
Excubat, et pretiis commercia pascit honorum,
Pulsa simul. Nec te gurges corruptior ævi
Traxit ad exemplum: quod jam firmaverat annis
Crimen, et in legem rapiendi verterat usus.

facias leve et ignavum. Furiæ funestæ, quas Tartarus protulit in *cavernis portentosis, expelluntur longe. Ac primo ejicis Avaritiam parentem vitiorum, quæ inhians semper* divitiis *majoribus possidendis, scrutatur aurum gurgite aperto: cujus* avaritiæ *altrix perpetua Ambitio, quæ adhæret liminibus et januis potentiorum, et* quæ *fovet pecunia venditionem Magistratuum, una fugata* est. *Neque vorago sæculi corruptioris attraxit* te *ad exemplum, quod vitia jam corroboraverant vetustate, et* quod *actiones* omnium *converterant in consuetudinem furandi. De-*

Vat. quart. *infortuna* Ambr. sec.—110 *abdidit* Jun. pr.—111 *Ac* tres Med. inc. Heins. Put. Tholos. Moret. pr. Ambr. sec. Lov. Vat. Livin. duo Petav. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *At* Vat. tert. Pal. Pric. *Ut primum* Mazar. *Ac primum* Oxon. sec. *Ac primam* Jun. pr. Oxon. pr. duo Leidd. Bonon. Pat. duo Ambr. *primum* Farn. Petav. sec. *primam* Florent. m. pr. quatuor Med. Put. Thuan. Reg. Mazar. duo Petav. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. *matrem scelerum* Thuan. *abundo* Med. quart. deerat hic versus in Rott.—113 *Trudit* Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. *fidissima* Vat. quint. Florent. tres Med. inc. Heins. Mazar. Ald. Gesn. et ed. Bipont. *sævissima* Moret. pr. Oisel. m. sec. *fœdissima* Med. tert. Ambr. pr. Tholos. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. edd. Vicet. Isingr. Gryph. et al.—114 *potentem* Ald.—115 *in pretiis* Rott. Petav. sec. duo Med. *in precium* inc. Heins. *poscit* tres Vatt. Pal. Farn. Ambr. sec. *vendit* Ambr. tert. *pascit* Leid. sec. m. pr. et undecim scripti, Exc. Gevart. ed. Parm. *pascit* Vat. pr. m. pr. *poscit* id. m. sec.—117 *explem* Vat. pr. m. pr. *qui* Leid. sec. duo Vatt. Oisel. inc. Heins. Voss. Oxon. pr. Ambr. sec. Reg. Mazar. Lov. Med. quart. tres Petav. Ald. ed. Parm. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *firmaverit* Vat. sec. Med. pr. *formaverit* Pal. Lov. m. pr. *formaverat* Med. sec. m. pr. *firmaverat* vel *formaverat* Pric.—118 *verterit* Pal. Med. pr. Thuan. *usum* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Jun. pr.

NOTÆ

Importuna] Furiæ, quæ a Poëtis dicuntur numina importuna, inauspicata, obscœna, funesta, fatalia. Furiæ autem illæ sunt Avaritia, Ambitio, et aliæ pestes importunæ, id est, crudeles, immanes, abominandæ. ‘Cyclops alter multo importunior.’ Cicero, de crudeli.

112 *Plus sitiens*] Ovidius: ‘Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.’

113 *Avaritiam*] S. Paulus ad Timoth. *ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία, radix omnium malorum est cupiditas.*

Fœdissima] Nutrix perpetua est, quæ Avaritiæ fideliter adhæret, nec ab ea divelli potest.

116 *Gurges corruptior*] Corruptela sæculi. Revera in sæculo corruptissimo Stilicho fuisse ab omni avaritiæ labe immunis a quibusdam dicitur. Alii contra sentiunt.

Denique non dives sub te pro rure paterno,
Vel laribus, pendet: non insidiator oberrat
Facturus quemcumque reum: non obruta virtus
Paupertate latet. Lectos ex omnibus oris
Evehis, et meritum, non quæ cunabula, quæris;
Et qualis, non unde satus. Sub teste benigno
Vivitur: egregios invitant præmia mores.
Hinc priscæ redeunt artes: felicibus inde
Ingeniis aperitur iter, despectaque Musæ
Colla levant; opibusque fluens et pauper eodem

mum sub te non locuples timet pro agro patrio aut pro domo. Non delator circuit eversurus quemlibet reum: non virtus oppressa egestate delitescit: extollis viros *delectos ex omni parte* Orbis, *et requiris virtutem, non qui natales* sint; *et* quæris *qualis* sit vir, *non unde oriundus. Vivitur sub spectatore æquo: munera excitant mores eximios. Hinc artes antiquæ renovantur, inde via panditur ingeniis præstantibus, et Musæ attollunt capita* ante *spreta, et affluens divitiis et pauper aspirat*

duo Leidd. totidem Oxon. *usus* vel *usum* Pric.—120 *pallet* duo Ambr. item Gesn. et ed. Bipont. *pellet* Thuan. *pallet* vel *pendet* Petav. tert. *aberrat* Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—121 *Facturus* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Fracturus* Petav. pr. Oxon. sec. ed. Parm. et Vicet. *Facturus* vel *Fracturus* Pric. *quodcumque* Pal. Med. pr. *deum* inc. Heins.—123 *emeriti numquam* Oxon. sec. *numerum non quæ* inc. Heins. *numquam meriti* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. *meriti numquam* Rott. Med. sec. *numquam meritum* Voss. m. pr. *meritum, non quæ* Leid. pr. vet. Gyr. Lov. ambo Moret. Med. quart. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Sched. Gud. Exc. Lucens. sec. *meriti: non quæ* Var. LL. e marg. Parm. *meritum numquam* Mazar. duo Med. ed. Vicet. Exc. Gev. *nunquam meritum* et superscriptum *imo meriti* Florent. *numquam meriti* vel *meritum* Oxon. pr. *merito* vel *meritum* Reg. *meritum numquam* vel *meritum non quæ* Exc. Schotti. *numquam* Farn. *non quæ* Jun. pr. m. sec. duo Vatt. *venabula* Oxon. sec. *quærit* Med. sec.—124 *Sed* Vat. tert.—125 *arces* Pric. Vat. tert. *unde* Petav. sec. Exc. Schott.—128 *nitens* Farn.—129 *cernit* Pal. Oisel. Med. pr.

NOTÆ

120 *Insidiator*] Delator, emissarius, quales emittebantur a Nerone, Domitiano, et aliis, ut aliquid contra principem factum aut dictum esse arguentes, occasionem darent eorum spoliandorum.

121 *Facturus*] Alii *fracturus*, i. e. eversurus bonis, quicumque in judicium adduceretur. Alii legunt *acturus*, nec male: *agere reum*, est facere ut reus condemnetur.

123 *Cunabula*] Non requiris natales patriamque, sed solam virtutem.

124 *Benigno*] Benigne omnia interpretante, non fingente vitia, immò aut excusante aut dissimulante.

125 *Egregios mores*] Præmia seu honores a Stilichone dati faciunt ut homines invitentur, alliciantur ad optimos mores.

127 *Musæ*] Avaritia et inhumanitate priorum ducum velut collo captivo oppressæ Musæ ad spem meliorem eriguntur.

Nititur ad fructum studio: cum cernat uterque,
Quod nec inops jaceat probitas, nec inertia surgat
Divitiis. Nec te jucunda fronte fefellit
Luxuries, prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensus,
Membraque Circæis effœminat acrius herbis;
Blanda quidem vultus, sed qua non tetrius ulla
Ultrices fucata genas, et amicta dolosis
Illecebris, torvos auro circumlinit hydros.

ad utilitatem honestam *ardore simili, cum uterque videat, quod nec integritas egena despiciatur, neque ignavia attollatur opibus* suis. *Neque* vero *luxuria, vitium blandum, decepit te vultu hilari, quæ* luxuria *obediens semper imperio corporis, offundit animo tenebras, et enervat artus potentius graminibus Circæis; lenis quidem* secundum *faciem, sed qua non funestius ulla* pestis est *fucata* per *genas vindices, et cincta blanditiis fallacibus oblinit auro colubros feroces. Illa* luxuria *irretivit*

Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. *utrumque* Vat. quart.—130 *iners* Pal. *inops* vel *iners* Med. pr. *luteat* Ambr. tert.—131 *jucundo fonte* Med. tert. *jocunda* Put. Reg. duo Petav.—132 *debita* Pal. Med. pr. inc. Heins. Ambr. sec. Lov. Voss. m. pr.—133 *hebet hac* Put. *hebet ac* Petav. sec. *sensum* Mazar.—135 *vultus* duo Leidd. et viginti Codd. Exc. Schott. et Lucens. sec. *vultu* quatuor Vatt. Med. sec. *virtus* inc. Heins. *virtus* et m. sec. *vultus* Oxon. sec. *tetrior* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. *tetrius* duo Leidd. et decem scripti. *tercius* vel *tetrius* inc. Heins. *alter* Vat. quint.—136 *Ulterius* Voss. m. pr. Leid. pr. *interius* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Reg. Exc. Læti. *Ultrices* Jun. pr. m. pr. vet. Gyr. Med. tert. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *Ultricis* Petav. sec. Leid. sec. m. pr. *Ult'ies* Tholos. *fucata* Vat. pr. Pal. Oisel. Ambr. sec. *sulcata* Jun. pr. Oxon. sec. *signata* inc. Heins. *fuscata* duo Leidd. cum plurimis aliis, Exc. Schott. et Gevart. *Illyricas fuscata* Var. LL. ed. Antv. *fuscata* vel *fucata* vel *sulcata* Reg. *amica* Pal. Pric. m. pr. duo Med. Bonon. Ambr. pr. *amica* vel *amicta* Vat. pr. Florent. Thuan. Moret. sec. Petav. tert. *doloris* vel *dolosis* Vat. quint.—137 *lauro* Voss. Leid. sec. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. *alvo* Exc. Schott. *auro* vel *lauro* Reg. Oxon. pr. *circumligat* Rott. Med. sec. inc. Heins. Leid. pr. m. sec. Vet. Gyr. Ambr. sec.

NOTÆ

134 *Circæis*] Luxuria enervat corpora potentius quam herbæ Circes veneficæ, quæ socios Ulyssis mutavit in porcos, et quæ homines mutabat in bestias. Id quod intelligendum est de luxuria et ebrietate, quæ homines transformant in bestias.

136 *Ultrices fucata genas*] Luxuria blanda quidem est specie, sed habet genas fucatas; et ex hoc fuco nascitur sua pœna, sua vindicta, siquidem sequitur fucum deformitas, quæ est velut vindicta et supplicium; vel sub hoc fuco latet ultio teterrima, et hujus pestis illecebræ dolosæ sunt et perniciosæ. Alii legunt *fuscata genas*, id est, deturpata: alii legunt *signata*.

137 *Hydros*] Crines luxuriæ videntur esse aurei, sed revera scatent colubris; id quod dicitur ob effecta luxuriæ, quæ causa est venenorum, cædium, aliorumque malorum. Alii legunt, *circumligat auro*, id est, nodis et tæniis aureis.

Illa voluptatum multos innexuit hamis:
Te nunquam conata capit. Non prava libido
Stupris advigilat: non tempora somnus agendi
Frustratur: nullo citharæ convivia cantu,
Non pueris lasciva sonant. Quis cernere curis
Te vacuum potuit, quis tota mente remissum,
Aut indulgentem dapibus, ni causa juberet
Lætitiæ? Non indecores æraria lassant
Expensæ: parvo non improba litera libro
Absentum condonat opes. A milite parcus

multos nexibus voluptatum, te nunquam irretiat, etsi *tentaret. Non* in te *impudicitia improba excubat* ad *stupra: non sopor furatur occasionem laborandi. Epulæ tuæ non resonant ullo concentu lyræ, non symphonia impura puerorum. Ecquis valeat videre te sine curis, ecquis relaxatum toto animo, aut vacantem conviviis, nisi occasio gaudii* alicujus *id postulet? Sumtus indigni* te *non fatigant ærarium. Non epistola pessima damnat divitias absentum, volumine exiguo. Eligeris a mili-*

ed. Parm. et Vicet. *circumluit* Jun. pr. Thuan. Exc. Gevart. *circumfluit* Voss. Leid. sec. *circumlinit* vel *circumligat* Lov. *circumluit* vel *circumlinit* Oxon. sec. *circumvenit* vel *circumligat* Exc. Schott.—139 *rapit* Jun. pr. Petav. tert. *caput* Pal. Med. pr. *rapit* vel *capit* Oxon. sec. *parva* ed. Vicet.—140 *Advigilat stupris* Vicet. Parm. Junt. Isingr. Colin. et al. *stupris advigilat* duo Leidd. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *nec* Leid. sec. Voss. Mazar. Exc. Gevart. *tempus* Pal. Med. pr. Thuan. *somni tempus* Pat.—141 *Fraudatur* Pat. *communia* Med. sec. Put. Pat.—142 *Nec* Med. quart. *pueri* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *pueris* duo Med. Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. *pueri* vel *pueris* Med. pr. *sonat* Vat. pr. m. pr. *quid* Tholos.—143 *tanta* Med. sec. m. pr.—144 *nisi* Med. quart. Moret. pr.—145 *Lætitiam* conjiciebat Heins. *quassant* Pal. *cassant* Florent. Voss. m. pr. Med. item Ambr. tert. *laxant* omnes Vatt. Farn. Rott. duo Med. Thuan. Jun. pr. Petav. pr. Mazar. Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *lassant* vel *cassant* Oxon. pr. *laxant* vel *lassant* Vat. tert. *quassant* vel *laxant* Med. pr. *laxant* vel *cassant* Exc. Schott. *laxant* vel *lassant* vel *cassant* Oxon. sec.—146 *Expenso* Pric. *pravo* Moret. sec. et sic conjiciebat Heins.—147 *Insontum* leg. Heins. *condemnat* Leid. pr. *condempnat* Med. tert. ed. Vicet. *condonet* Voss. m. pr. *condonat* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Lucens. pr. *commendat* vel *condonat* vel *condemnat*

NOTÆ

142 *Pueris lasciva*] Non convivia tua lasciva sunt cantu puerorum symphoniacorum. Theodosius edicto expulit ex conviviis operas cantorum.

146 *Parvo libro*] Epistola est, seu mandatum parvo volumine contentum.

147 *Condonat*] Alii *condemnat*, i. e. addicit fisco.

Parcus] Parsimonia in milites, qui auro inhiant, multis perniciosa fuit, et Stilichoni non nocet; eligitur enim, etsi parcus sit tempore belli, quia tempore pacis fuit liberalis.

Diligeris : neque enim neglectas pace cohortes
Tunc ditas, cum bella fremunt. Scis nulla placere
Munera, quæ metuens illis, quos spreverit, offert
Servus, et incassum servati prodigus auri.
Antevenis tempus, non expectantibus ultro
Munificus, mensæque adhibes, et nomine quemque
Compellas, clari, sub te quod gesserit olim,
Admonitos facti; figendaque sensibus addis
Verba, quibus magni geminatur gratia doni.

tibus etsi *parcus, nec enim cum bella tonant locupletas exercitus contemtos* per *pacem. Nosti nulla dona grata esse, quæ* quis *lentus et largus frustra auri reservati dat iis quos contemserit. Prævenis tempus, liberalis sponte in homines non opperientes, et admoves* eos *mensæ* tuæ, *et appellas unumquemque* suo *nomine, monitor facinoris gloriosi, quod fecerit alias sub te* duce, *et adjungis dicta imprimenda in altu mente, quibus* dictis *favor amicitiæ ingentis augetur. Et si des aliquid,*

Pric. *e milite* Mazar. *partus* Var. LL. ed. Antv.—148 *nec* Pal. Farn. Med. pr. Bonon. Jun. et Ambr. pr. Moret. sec. *neglecta* Put. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. duo Petav. Var. LL. ed. Antv. *ne lætas* Jun. pr.—149 *Tu* Vat. quint. Med. quart. *Tum* duo Leidd. duo Vatt. Med. sec. *Tunc* Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Ambr. sec. Vat. Livin. *ditos* Voss. *quæ bella* Ambr. pr. *fremant* Moret. sec. Heinsius ascripserat locum Prudentii Hamartig. ' vesania et error Suppeditant, ut bella fremant.'—150 *spreveris* Med. pr. et tert. *spreverat* Pat. Mazar. Lov. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Schott. et Lucens. sec. *præferat* Reg. *presserat* Vat. tert. m. pr. Oisel. Oxon. pr. Med. sec. *et spernit et offert* Jun. pr. *spreverit* vel *presserat* Vat. pr.—151 *Servus* Jun. pr. *incassi servator* Reg.—152 *Antevenit* Ambr. pr. *nunc* Jun. pr.—153 *Magnificus* vel *Munificus* Ambr. pr.—154 *Appellas* Petav. pr. m. pr. Vat. et Med. quart. *sub te quod* Pal. Farn. *quod sub te* Florent. Med. pr. Ambr. sec. inc. Heins. Thuan. Mazar. Jun. et Oxon. pr. *gesserat* omnes Vatt. Pric. Rott. Oisel. *gesserit* duo Med. Petav. tert. Exc. Lucens. sec. *disserat* Put.—155 *Admonitor* vet. Gyr. ed. Vicet. Heins. Gesn. et ed. Bipont. *Admonitu* Moret. pr. *Ammonitum* Voss. *Admonitum* Leid. sec. et alii magno numero, Exc. Læti, Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e m. Parm. *fingendaque* Pal. Farn. Rott. Pric. Vat. pr. m. pr. Voss. Med. sec. Jun. pr. Oxon. et Leid. sec. Exc. Gevart. *figendaque* vel *fingendaque* Med. pr.—156 *gemina cum* Voss.

NOTÆ

148 *Neglectas pace cohortes*] Id perdidit Probum optimum Imperatorem, quo cæso milites pretio corrupti Imperatores creaverunt.

150 *Spreverit*] Non subveniens egentibus, aut debita virtuti præmia per avaritiam denegans.

Offert] Dat enim coactus: nam timens hostes partem dat militibus, ut sua virtute efficiant ne totum amittat.

152 *Antevenis*] Prævenis tempus quo indigeant amici tui.

153 *Nomine compellas*] Efficax in principe blandimentum ad conciliandos sibi milites, eos nomine suo compellare : ita Cyrus, ita Alexander et alii se gerebant.

155 *Admonitos*] Juvat te revocare in memoriam præclara facta, quæ sub te duce gesserunt.

156 *Gratia doni*] Bonis officiosis-

Nec, si quid tribuas, jactatum sæpius idem
Exprobrare soles: nec, quos promoveris, alto
Turgidus alloqueris fastu: nec prospera flatus
Attollunt nimios. Quin ipsa superbia longe
Discessit, vitium rebus solenne secundis,
Virtutumque ingrata comes. Contingere passim
Affarique licet. Non inter pocula sermo
Captatur; pura sed libertate loquendi
Seria quisque jocis nulla formidine miscet.
Quem videt Augusti socerum regnique parentem,

non consuevisti id objicere sæpe venditando: neque tumefactus fastu arroganti, affaris eos *quos evexeris* ad honores, *neque* res *secundæ efferunt* te *vanitate immodica. Immo superbia ipsa recessit procul, vitium familiare* in *rebus prosperis, et socia injucunda virtutum. Fas est* ad te *accedere, et alloqui* te. *Non* homines *aucupantur inter convivia* occasionem *loquendi; at unusquisque ingenua licentia dicendi admiscet seria facetiis absque ullo metu.* Et *quem intuetur socerum Impe-*

nodi Vat. pr. m. pr. Oisel. Pric. Reg. *doni* vel *nodi* Vat. tert. cum glossa, *i. e. amicitiæ.* Heinsius ascripserat locum Ovidii Epist. Phædræ vs. 135. 'Illa coit firma generis junctura catena, Imposuit nodos cui Venus ipsa suos.'—157 *Ne quid si* ed. Vicet. *Nec si quid* Exc. Lucens. pr. *quid si* Farn. *jactantum* et manu recenti superscriptum *jactandum* Sched. Gud. *jactatum* vel *tractatum* Vat. pr.—158 *alto* vel *ultro* Oxon. sec.—159 *Turbidus* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Læti, Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *fatu* vel *fastu* Med. pr. *ne* Petav. sec. *fastus* Jun. pr.—161 *Decessit* Jun. pr. *commune* Pric. *sederis* Farn. m. pr.—162 *conjungere* Leid. pr. Oxon. pr. —163 *datur* pro *licet* Ambr. sec. *licent* Vat. pr. m. pr. *intra* Med. tert.—164 *tuta* vel *vera* conjiciebat Heins. *purus* Voss. m. sec.—165 *locis* Vat. sec. Med. tert. *locus* Med. sec.—166 *generumque parentem* Farn. *potentem* Reg. *po-*

NOTÆ

que verbis, cum munus aliquod datur, augetur ejus meritum et gratia. Alii legunt *nodi*, id est, bona et officiosa verba dicis, quibus gratia et honos nodi honorifici amicitiæ tuæ augetur, geminatur. Cicero: 'Amabilissimus nodus amicitiæ.'

158 *Exprobrare*] Non jactas beneficium a te collatum, non commemoras, nam isthæc commemoratio quasi exprobratio est in ingratos et immemores beneficiorum.

161 *Solenne*] Superbia in rebus secundis vitium familiare, ordinarium, quod vult coli, quasi dies aliquis festus et solennis.

162 *Virtutumque ingrata comes*] Superbia comes injucunda virtutum, hoc est, honorum virtute partorum.

Contingere] Ad te accedere propius, dextram tuam contingere.

163 *Inter pocula*] Inter scyphos, inter convivia, ubi veteres se piaculum admittere putabant, si quicquam tum triste aut dicerent aut facerent. Ideoque hæc viros principes alloquendi occasio consulto captabatur.

164 *Pura*] Libertate pura, sincera, ingenua, non parata et elaborata artificiis, ut aures potentiorum fastu turgidas, et obstructas leniori adulatione penetret.

Miratur conviva parem; cùm tanta potestas
Civem lenis agat. Te doctus prisca loquentem,
Te matura senex audit, te fortia miles:
Aspersis salibus, quibus haud Amphiona quisquam
Præferat Aonios meditantem carmine muros:
Nec velit Orpheo migrantes pectine sylvas.
Hinc amor, hinc veris, et non fallacibus, omnes
Pro te soliciti votis: hinc nomen ubique
Plausibus, auratis celebrant hinc ora figuris.
Quæ non incudes streperent? quæ flamma vacaret
Fabrilis? quantis fluerent fornacibus æra,

ratoris et Patrem Reip. conviva suspicit similem aliis; *cum tanta dignitas leniter administrata* eum *ostendat* ut *civem. Eruditi audiunt te narrantem* res *antiquas, senes te* narrantem res *solidas; milites,* res *generosas:* idque *salibus admixtis, quibus nullus anteponat Amphionem condentem mœnia Thebana cantu, neque vellet* anteponere *sylvas sequentes lyram Orphei. Hinc amor civium* in te nascitur: *hinc omnes anxii* sunt *pro te, votis sinceris et non fictis: hinc undique honorant nomen* tuum *applausibus, et vultum* tuum *statuis aureis. Quæ non incudes resonarent? Qui ignis artificum quiesceret? In quot fornacibus æra factura imagines tuas liquefierent?*

tentem vel *parentem* Petav. tert.—167 *patrem* Var. LL. ed. Antv.—168 *loquente* Reg.—170 *silibus* Voss. m. pr. *aut* Med. pr. Petav. sec.—171 *Proferat* Reg. *Aonios muros* Vat. Livin. Florent. Med. pr. et sec. Thuan. Petav. pr. Ambr. tert. *Aonios Musos* Put. *Aonias Musas* duo Leidd. cum tredecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. et Ald. *modulantem* Jun. pr. Oxon. sec. *carmina* Oxon. pr. *Musos* Put. *Musa* Sched. Gud.—172 *Aut velit* Thuan. *silvos* Voss. —173 *sed non* Reg. *fallentibus* Mss. nonnulli, et edd. vett. *fallacibus* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Voss. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm.—174 *sollicitis* Voss. m. pr.—175 *aurati* Med. tert.—176 *includes* Voss. m. pr. *summa* Pal. Med. pr. *flamma parentum* Vat. pr. m. pr.—177 *Fabrilis? quæ sufficerent* Moret. pr. *Flabilis et quantis fluerent* Exc. Gevart. *quæ sufficerent* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Thuan. Mazar. duo Oxon. Exc. Læti. *quantis fluerent* plurimi Codd. Exc. Schott. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *quæ sufficerent* vel *quantis fluerent* Med. pr. Ceterum illa a

NOTÆ

167 *Parem*] Ob comitatem in conviviis, animumque civilem.

171 *Muros*] Nota fabula, Amphionem tractis lyra saxis muros Thebanos condidisse in Bœotia seu Aonia. Id quod ingeniose inventum est, quod Amphion ingenti pecunia lyræ cantu comparata muros Thebanos condiderit: vel quod 'prece blanda,' seu eloquentia sua, homines agrestes, et lapidum instar duros, in urbanæ vitæ societatem convocarit.

172 *Sylvas*] Sequentes lyram Orphei. Per sylvas et arbores, intellige homines rudes, et stipitum instar stolidos, quos Orpheus ad mansuetiorem vivendi rationem traduxerit.

173 *Hinc*] Ex tua comitate, affabilitate, aliisque virtutibus, omnium amor in te nascitur.

Effigies ductura tuas? quis devius esset
Angulus, aut regio, quæ non pro numine vultus
Dilectos colerent, talem ni semper honorem
Respueres? Decus hoc rapiat, quem falsa timentum
Munera decipiunt, qui se diffidit amari.
Hoc solus sprevisse potest, qui jure meretur.
Undique legati properant, generique sub ore
In tua centenas aptant præconia voces:
Grates Gallus agit, quod limite tutus inermi,
Et metuens hostile nihil, nova culmina totis
Ædificet ripis, et sævum gentibus amnem,

Ecquis angulus foret tam *inaccessus, quæ regio, quæ non veneraretur simulacra* tua *gratissima, tanquam Deum, nisi tu semper renueres hanc gloriam?* Ille *vindicet* sibi *hos titulos, quem dona inania hominum* metuentium *fallunt, qui diffidit se diligi: hoc unus potest contemnere, qui meretur jure. Oratores undequaque festinant, et* in *conspectu generi* tui Honorii *expetunt centum linguas ad laudes tuas* celebrandas. *Galli reddunt* tibi *gratias, quod securi in finibus* suis *sine armis, et nullam timentes hostilitatem, exstruant domos novas* in *littoribus omnibus, et instar Tibris præ-*

quantis fluerent usque ad *aut regio* desiderabantur in Jun. pr.—178 *dictura* Med. tert.—179 *an regio* Put. *munere* Leid. pr. Voss. m. pr. Reg. Med. quart. *promittere* Jun. pr. *nomine* Vat. pr. m. pr. Oisel. *munere* vel *numine* Lov.—180 *coleret* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. m. sec. Jun. pr. duo Ambr. totidem Oxon. ambo Moret. Ald.—181 *Respueres* vel *Respiceres* Med. pr. *tumentum* Petav. sec. *viventum* Med. tert. *timentem* Vat. quint. m. sec. Florent. m. pr. qui tamen et *timentis* habet. *timentum* vel *tumentum* Oisel.—182 *decipiunt* vel *despiciunt* Oxon. sec.—183 *Hoc solum* Leid. pr. Tholos. Oxon. pr. Ambr. tert. *Hoc solus* Leid. sec. *Hæc solus* Mazar. *solus* Vat. sec. Farn. Rott. m. sec. *solum* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. m. pr. Med. pr. Florent. m. pr. *semper* Ambr. pr. *Hic solus* vel *Hoc solum* Pric. Petav. tert. *tuetur* Var. LL. ed. Antv.—184 *laudantes* Ambr. tert. *geminantque* Thuan.—185 *aptant* Vat. tert. Pal. Rott. Oisel. Florent. m. pr. duo Med. *agitant* Med. sec. *optant* Leid. sec. cum viginti duobus aliis, Exc. Schott. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *aptant* vel *optant* Vat. pr. Pric. Med. pr. Oxon. pr. Heinsius *sociant* vel *optant* conjecerat, vulgatam tamen retinet.—186 *ait* Farn. *qui* Moret. sec. *lumine* Jun. pr. *limine* Vat. tert. Pal. Oisel. Vat. pr. m. pr. Med. pr. Thuan. *milite* Leid. sec. et decem alii. *limite* Florent. m. pr. Med. sec. Tholos. *limine* vel *milite* duo Oxon. *limite* vel *milite* Leid. pr. Petav. tert. *inermis* Moret. pr.—187 *Ut* Tholos. *notis* Pric. *tectis* Ambr. pr.—188 *Ædificat*

NOTÆ

180 *Honorem respueres*] Instar Agesilai, qui etiam moriens sibi statuas poni vetuit.

181 *Rapiat*] Cupide et ambitiose.

Falsa] Munera ex animo ficto et fallaci provenientia.

186 *Limite inermi*] In finibus armorum præsidio destitutis.

188 *Gentibus*] Populis infestis Imperio Romano, Rhenum late accolentibus.

Tybridis in morem, domibus prævelet amœnis.
Hinc Pœni cumulant laudes, quod rura tyranno
Libera possideant: hinc obsidione solutus
Pannonius, potorque Savi, quod clausa tot annis
Oppida laxatis ausus jam pandere portis,
Rursum cote novat nigras rubigine falces,
Exesosque situ cogit splendere ligones:
Agnoscitque casas, et collibus oscula notis
Figit, et impresso glebis non credit aratro.

texant ædificiis pulchris Rhenum *formidandum fluvium* ob *gentes* infestas. *Hinc Carthaginienses acervant encomia tua, quod teneant arva* sua *vacua tyranno* Gildone: *hinc Pannonii liberati* ab *obsidiis, et is qui bibit Savum* fluvium, *quod portis reseratis ausus aperire jam urbes* suas *clausas* per *tot annos, acuit cote iterum falces scabras rubigine, et facit micare ligones corrosos carie, et noscit tuguria* sua, *et imprimit oscula clivis* sibi *cognitis, et non discedit vomere infixo* in *campis. Syl-*

Thuan. Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. *sepum* Tholos. *omen* Ambr. pr.—189 *Tybridis* vel *Tygridis* inc. Heins. *prævelat* Ambr. pr. Exc. Lucens. pr. *prævellet* Pric. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. *pervellet* ed. Vicet. *prævalet* Tholos. *prævallet* Vat. sec. Farn. Reg. Leid. sec. m. pr. Oxon. sec. m. sec. Ambr. tert. Voss. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. quod probat Heins. —190 *Huic* Put. *cumulent* Reg. *grates* id. Reg. *laudes* vel *grates* Oxon. sec. *qui* Voss. *jura* id. Voss. m. pr. Ambr. tert. *paterno* Rott.—192 *portorque* Voss. m. pr. *Suavi* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Favi* Mazar. *Padi* Vat. sec. inc. Heins. Thuan. Ambr. sec. *Sani* Leid. pr. cum duodecim scriptis. *Fanni* vel *Padi* Pal. Med. pr. *quod clausa* Leid. sec. et sedecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *qui* Vicet. Parm. Junt. Isingr. Colin. Gryph. et scripti aliquot. *annos* legebat Heins.—193 *laudatis* Pric. *audet* Med. tert. *ausit* Moret. pr. *ausos* Vat. pr. m. pr.—194 *novas* Vat. pr. Oisel. Oxon. pr. *novant* Med. tert. *nigra* Med. quart. *rubras* Med. tert. *pigras* vel *rubeas* Vat. pr. *caligine* Vat. sec. *fasces* Reg.—195 *cogis* Oisel. Oxon. pr.—196 *Agnoscitque casas* Vat. quint. Pric. Oisel. Med. tert. Put. Pat. Petav. tert. Leid. pr. Ald. Exc. Lucens. pr. *Agnoscit caussas* Leid. sec. cum viginti aliis, et ed. Vicet. *Cognoscit* vel *Agnoscit* Oxon. sec. *casus* Vat. tert. m. sec. *caulas* Ambr. tert. Exc. Schott. *caussa* Var. LL. ed. Antv. *callibus* Med. tert. *collibus* vel *callibus* Leid. pr. *silvis* pro *notis* Rott. *votis* Jun. pr.—197 *nunc* Med. tert. Exc. Lucens. pr. *cedit* Exc. Læti. *condit* Reg. *pendet* Vat. tert. m. pr. Med,

NOTÆ

189 *Tybridis in morem*] Ripæ Tyberis domibus magnificis prætextæ.

Prævelet] Alii *prævallet*, i. e. ita prætexat, ut ipsæ domus totidem propugnacula esse videri possint.

191 *Obsidione*] Per triginta annos Alaricus Pannoniam insederat.

192 *Savi*] Savus fluvius, qui alluit Bosniam aliasque regiones, et ad urbem Taurunum, vulgo *Belgrade* in Hungaria, sese in Danubium exonerat.

196 *Oscula*] Redeuntes in patriam religiose osculabantur domos, agros, &c.

197 *Credit*] Alii legunt *cedit:* id est, non discedit ob interturbatum opus hostili incursione.

Exsectis, inculta dabant quas sæcula, sylvis
Restituit terras, et opacum vitibus Histrum
Conserit; et patrium vectigal solvere gaudet,
Immunis qui clade fuit. Te sospite fas est
Vexatum laceri corpus juvenescere regni.
Sub tot Principibus quæcumque amisimus olim,
Tu reddis. Solo poterit Stilichone medente
Crescere Romanum vulnus tectura cicatrix:
Inque suos fines tandem redeunte colono,
Illyricis iterum ditabitur aula tributis.

vis, quas tempora neglecta produxerant, recisis, reparat agros, et serit vites ad ripas opacas Danubii: et qui extitit expers cladis, lætatur persolvere tributum patrium. Te incolumi, o Stilicho, *infestatum corpus imperii discerpti potest* resumere *juventutem* suam. *Tu restituis quicquid perdidimus quondam sub tot Imperatoribus. Uno Stilichone medente, cicatrix obductura plagam Romanam poterit augeri, et agricolis tandem revertentibus in fundos suos, Aula locupletabitur rursus*

sec. *credit* duo Med. Florent. m. pr. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. Voss. ambo Moret. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *figit* et emendatum *credit* Lov.—198 *Ex sectis* Var. LL. e marg. Parm. *Erectis* Tholos. *Exertis* Lov. *solera* pro *secula* Put.—199 *Restitui terris* Jun. pr. *terris* Vat. sec.—200 *cogit* Vat. tert. m. pr.—201 *quod* Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *qui* vel *quod* Pric. *classe* Med. quart. inc. Heins. Put. Reg. Moret. pr. Petav. sec. Pat. m. sec. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *clade* vel *classe* Vat. quint. Lov. Oxon. sec.—202 *Vexantum* Reg. Petav. pr. m. pr. *Exitium* pro *Vexatum* Voss. m. pr. Exc. Gevart. *laceri* Florent. Med. sec. duo Petav. Vat. Livin. *latum* Tholos. *late* Leid. pr. et viginti duo Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. ed. Vicet. et Var. LL. e marg. Parm. *lateri* vel *late* Vat. tert. Pric. *late* vel *laceri* Moret. pr.—203 *quicumque* Farn. *quodcumque* Exc. Gevart.—204 *Te* Voss. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *Te reddi solo potuit* Exc. Gevart. *Te reddi solo poterunt* Vat. quint. duo Med. inc. Heins. Jun. pr. m. sec. Put. Reg. Pat. duo Petav. totidem Ambr. Lov. Exc. Schott. *poterat* Florent. m. sec. *poterunt* Voss. m. pr.—205 *Crescet* Vat. quint. Put. Reg. Pat. inc. Heins. Petav. sec. duo Med. et Ambr. Exc. Schott. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *vulgus* Ambr. pr. Sched. Gud. *textura* ed. Vicet. *tractura* Reg.—206 *tandem fines* Leid. pr. cum quatuordecim aliis.—207 *dictabitur* Pe-

NOTÆ

198 *Sæcula*] Sæculum aliquando denotat annos triginta, quo temporis spatio terra Pannoniarum ab Alarico pressa, inculta remanserat.

200 *Patrium vectigal*] Debitum a se pro jure suæ patriæ.

202 *Juvenescere*] Ut homines, sic et Imperia suas habere videntur ætates.

205 *Vulnus*] Damna tot præliis accepta ita reparantur a Stilichone, vix ut postea horum vestigia remaneant.

207 *Illyricis*] Illyriam diu Alaricus obtinuerat.

Nec tamen humano cedit cœleste favori
Judicium: cingunt Superi concordibus unum
Præsidiis, hostesque tuos aut littore produnt,
Aut totum oppositi claudunt fugientibus æquor,
Aut in se vertunt furiis, aut militis ense
Bacchati laniant Pentheo corpora ritu.
Insidias retegunt, et in ipsa cubilia fraudum
Ducunt, ceu tenera venantem nare Molossi.
Ominibus ventura notant, aut alite monstrant,

vectigalibus Illyricis. Neque tamen favor divinus in Stilichonem *minor est* favore *hominum. Dii circumdant illum unum auxiliis conspirantibus, et vel derelinquunt hostes tuos* in ipso *littore, vel adversi obstruunt totum mare effugientibus iis, vel convertunt in sese* accensos *furore, vel lacerant ut Pentheum membra* eorum *gladiis militum lymphatorum. Detegunt strategemata, et ducunt te, instar canum vestigantium* prædam *nare sagaci, in ipsa latibula insidiarum. Designant futura*

tav. sec. *donabitur* Reg. *dotabitur* conjecit Heinsius. *tribunis* Rott. Med. sec. *triumphis* Ambr. pr.—208 *Non* Ambr. tert. *Nec non* Vat. tert. Farn. *cedet* Pric. Med. quart. *favori* vel *furori* Oxon. sec.—209 *Indicium* Exc. Gevart.—210 *hostisque* Voss. m. pr. *suos* Reg. *hostisque animos* Petav. sec. *a litore* Bonon. inc. Heins. *in* Petav. pr. m. pr. Vat. tert. *ac* Petav. sec. *a* vel *in* Vat. quint. *perdunt* Vat. sec. Ambr. tert.—211 *oppositis* Pat. Mazar. Med. quart. Vat. quint. *oppositum* Tholos. *positi* Petav. sec. *pasci* Voss. m. pr. *ponti* Reg. Petav. pr. Oxon. pr. Vat. quart. *optato* Med. tert. *appositi* Farn. Bonon.—212 *vertent* ed. Vicet. *furias* Vat. pr. et quint. Jun. pr. Med. quart. *furiis* vel *furias* Petav. pr. *vel* Jun. pr. Oxon. sec. *aut* vel *ac* Vat. quint. *enses* Jun. pr. Mazar. Vat. quart. Farn. Rott. ed. Vicet.—213 *Bacchantis* Pat. *Bacchatas* Put. *Bacchaice* Vat. quint. *corpore* ed. Vicet.—214 *regerent* Reg. *cunabula* Farn. ed. Vicet. *fraudis* Put. Pat. Lov.—215 *teneram* Exc. Læti. *venientem* Rott. *Molossi* Pal. Moret. pr. duo Vatt. *Molosum* Leid. pr. Oxon. sec. *Molossum* Vat. pr. et sec. Oisel. Pric. duo Med. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. et manus docta in ora ed. Vicet.—216 *Omnibus hæc* Jun. pr. *Omnibus hæc victura* Oxon. sec. m. pr. *notant* Vat. pr. Pric. ca-

NOTÆ

210 *Littore produnt*] Arguunt, derelinquunt hostes tuos, vel tradunt eos suo furori; sic Maximus dux magnus a legionibus Anglis creatus Imperator, a Theodosio magno, comite Stilichone, deletus est, et occisus cum filio Victore ad urbem Aquileiam in Foro Julio, Italiæ parte. Sic et Gildonem mare expulit ad littus, ad urbem scilicet Tabracam in Africa, ubi damnatus et occisus est.

211 *Claudunt fugientibus æquor*] Sic Andragathius perfidus Gratiani interfector, in mari Ionio navigans, Gratianique vindictam metuens, se ipsum in mare præcipitem egit.

212 *In se vertunt*] Sic Argobastes, Eugenii adjutor bellicosus, seipsum interfecit.

213 *Laniant*] Sic milites lacerarunt Rufinum, ut Bacchantes Pentheum. De Pentheo alibi.

215 *Molossi*] Canes optimi, sic dicti a regione Molossorum Epiri parte in Græcia, quæ regio his canibus abundat.

Aut monitos certa dignantur imagine somnos.
Pro quibus innumeræ trabearum insignia terræ
Certatim petiere tibi. Poscentibus ipse
Restiteras, et mens aliorum prona favori,
Judex dura sui, facibus succensa pudoris,
Tarda verecundis excusat præmia causis.
Ergo avidæ, tantosque novi spe Consulis annos
Elusæ, dominæ pergunt ad limina Romæ.
Si minus annueres precibus, vel cogere certæ
Cunctantem, votoque moras auferre paratæ,
Conveniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent

præsagiis, vel ostendunt volatu *avium, vel curant somnia* tua esse *admonita specie vera futuri. Pro quibus* favoribus *provinciæ infinitæ poposcerunt* pro *te certatim ornamenta Consulatus.* Tu *ipse renueras* his id *postulantibus, et animus* tuus *promtus ad favendum ceteris, severus æstimator sui, suffusus rubore pudoris, recusat rationibus modestis* hæc *munera* etsi *sera. Igitur hæ* Provinciæ, *cupidæ et deceptæ* per *tot annos spe consulis novi, eunt ad mœnia Romæ reginæ: statuentes etiam cogere te morantem, si non concedas* petita *precibus, et accingentes* se *abrumpere retardationem* omnem *desiderii sui, confluunt ad palatium* Romæ *Divæ, quod album*

nunt Vat. sec.—217 *somnis* Jun. pr.—219 *sibi* Reg. Med. tert. *tibi* vel *sibi* Med. pr. *ille* Jun. pr. Oxon. sec.—220 *favorum* Put. Ambr. pr. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *favoris* ed. Parm.—221 *Index* ed. Parm. *facibusque accensa* Med. quart. *pavoris* Reg. Voss. m. pr. Petav. sec. Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart. *pudoris* vel *pavoris* Oxon. sec.—222 *Tanta* Med. quart.—223 *novis ꝑ* pro *novi spe* Vat. pr. m. pr.—224 *peragunt* Med. pr. Reg. *lumina* id. Reg. *limina* vel *lumina* Moret. sec.—225 *annueris* Vat. tert. Mazar. Ald. ed. Vicet. Gesn. ed. Bipont. *annuerit* Vat. pr. Pal. Farn. Pric. Oisel. Oxon. pr. et sec. m. sec. *annueret* Med. tert. Vat. Livin. *annueres* Voss. Florent. m. sec. Put. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. tres Vatt. duo Med. inc. Heins. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *certe* Vat. sec.—226 *Cunctantis* Pat. *minas* Oxon. sec. m. pr. *afferre* Vat. pr. m. pr. Oisel. Petav. tert. Bonon. Tholos. Exc. Gevart.—227 *qua* Pat. *candida*, quia marmorea, ascriptum ab Heinsio: forte ex Glossa. *lucenti* Jun. pr. duo Leidd. totidem Oxon. *lucet*

NOTÆ

217 *Monitos dignantur somnos*] Dignantur te monitum esse somniis certis. Homerus: ὄναρ ἐκ διός ἐστιν, *a Deo somnium est*.

221 *Facibus pudoris*] Mens accensa pudore, et velut igne quodam affuso erubescens.

222 *Tarda*] Consulatum recusat, etsi ille tardum sit præmium tot virtutum.

226 *Moras auferre*] Avertere et rumpere ea omnia, quæ obstarent et retardarent vota sua Consulem Stilichonem designantia.

227 *Tecta Deæ*] Roma ut Dea celebrabatur, et habebat templum commune cum Venere Cæsarum genitrice.

Monte Palatino. Glaucis tum prima Minervæ
Nexa comam foliis, fulvaque intexta micantem
Veste Tagum, tales profert Hispania voces :
  Cuncta mihi semper Stilichon, quæcumque poposci,
Concessit, tantumque suos invidit honores.
Augusti potuit soceri contemnere fasces :
Jam negat et genero. Si non ut ductor ab orbe,
Quem regit, accipiat saltem cognatus ab aula.
Exiguumque putat, quod sic amplexus Hiberam
Progeniem nostros immoto jure nepotes
Sustinet, ut patrium commendet purpura Bætin ?

splendet in *colle Palatino. Tum Hispania* habens *crines innexos ramis glaucis oleæ Palladis, et habens Tagum fulgentem* auro, *contextum* in *vestimento aureo, prior dicit talia verba : Stilicho semper dedit mihi* Hispaniæ *omnia quæ petivi, et solum recusavit* pro se *dignitates. Sustinuit spernere Consulatum* oblatum *ab Imperatore socero* Theodosio : *jam renuit* illum *etiam* oblatum a *genero* Honorio : *si non* recipit illum *ut moderator, a mundo quem moderatur, saltem recipiat a principe,* ut *affinis. An credit parvum* esse quiddam, *quod ita complexus prolem Hispanam, tutatur nepotes nostros imperio inconcusso, ut purpura* Imperatoria *nobilitet Bætin*

Raphel.—228 *cum* Med. pr. Thuan. *tunc* Vat. sec. Farn. Pric. Rott. Med. sec. Reg. Mazar. Petav. sec. Jun. pr. Moret. pr. Ambr. sec.—229 *Nixa* Vat. pr. Oxon. pr. *fulvaque int. micantem Veste Tagum tales* desunt in Thuan.—230 *togam* pro *Tagum* Med. tert. *talis* Vat. pr. *prosunt* Jun. pr.—231 *Stilico semper* Reg. Petav. pr. Vat. et Med. tert.—233 *poterat* Pal. Med. pr. Thuan. *poterit* Farn. *contemnere fasces?* cum nota interrogandi, Ambr. sec.—234 *legat* Florent. m. pr. *genero?* id. Ambr. sec. *Sic non ut* Vat. Livin. *non vult* Pat. Ald. *situm* Sched. Gud. *vertit* pro *non ut* Put. *doctor* Ambr. pr. Leid. sec. Moret. pr. Voss. Exc. Gevart. *urbe* Pric. m. sec. Rott. Reg. Med. sec.—235 *Quam* Pric. Reg. *regat* Moret. sec.—236 *Exiguumne* ambo Moret. Exc. Schott. *putat* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *putet* Voss. m. pr. Oxon. pr. Leid. sec. m. pr. *sit complexus* Moret. sec. *amplexus* Exc. Lucens. pr. *complexus* Jun. pr. Moret. pr. duo Vatt. duo Ambr. *complexus* vel *amplexus* Oxon. sec.—237 *non moto* Ambr. pr. *immotus* Lov. *penates* Pat. m. pr.—238 *patrum* Thuan. *patri* Reg. *patris* Pal. *patriis* Med. pr. *commendat* Farn. Med. tert. *Betin* Lov. *Bethin* Put. Reg. Mazar. Leid. sec. *Bætim* omnes Vatt. Pric. Rott. Oisel.

NOTÆ

229 *Foliis Minervæ*] Ramis oleæ coronata, signum pacis. Olea autem Minervæ sacra est.

230 *Hispania*] Prima loquitur, ut honoratior, quia patria Theodosii magni.

232 *Suos invidit honores*] Invidit nobis voluptatem honoris, seu Consulatus recipiendi, nobis id petentibus atque cupientibus.

233 *Augusti soceri*] Theodosii, cujus filiam adoptivam Serenam duxerat.

237 *Nostros nepotes*] Arcadium et Honorium Theodosii nostri filios.

238 *Purpura*] An putat parvum

Quod pulchro Mariæ fœcundat germine regnum?
Quod dominis speratur avus? Tum flava repexo
Gallia crine ferox, evinctaque torque decoro,
Binaque gæsa tenens, animoso pectore fatur:
Qui mihi Germanos solus Francosque subegit,
Cur nondum legitur fastis? cur pagina tantum
Nescit adhuc nomen, quod jam numerare decebat?
Usque adeone levis pacati gloria Rheni?
Inde Caledonio velata Britannia monstro,

natalem, et quod auget imperium generoso fœtu Mariæ, et *quod aspicitur* ut *avus* futurus *Imperatorum? Post* Hispaniam, *Gallia flava, superba capillis repexis, et redimita monili pulchro, et ferens duo gæsa,* sic *loquitur animo generoso:* Ille, *qui unus contudit mihi Germanos, et Francos, cur nondum videtur in fastis? cur liber* ille *ignorat adhuc nomen tam illustre, quod conveniret legere* hic sæpius? *usque adeone laus parva est Rheni sedati? Inde Britannia cincta portento Scotico,*

Bætin Florent. inc. Heins. Ald.—239 Deest hic versus Jun. pr. *Qui* Med. quart. *Et* Exc. Gevart. *gramine* Rott. *germina* Reg. *regum* Var. LL. ed. Antv.—240 *Qui* Med. quart. *domino* Ambr. tert. *domini* duo Vatt. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. Var. LL. e marg. Parm. *dominis* Leid. sec. et duodecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. *domini* vel *dominis* Vat. pr. et quart. *Divus speratur* Moret. pr. *superatur* Pal. *avis* Vat. sec. m. pr. *Tunc* Jun. pr. Oxon. sec. Vat. quint. duo Med. Put. Reg. Pat. Moret. pr. *fulva* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Mazar. Med. sec. *fulva* vel *flava* Leid. pr. Florent. Med. pr.—241 *ferax* Moret. sec. *feror* Jun. pr. *conjunctaque* Med. quart. *veneno* Pric.—242 *Gesaque bina* Jun. pr. Oxon. sec. *cesa* vel *gesa* Med. pr. *ferens* Med. quart.—243 *solum* Pal. deerat vero hic versus in Vat. sec.—244 *non deligitur* Pat. *fastis legitur* Vat. quint. Pric.—245 *decebit* Reg.—246 *Rheni* Med. sec. inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *regni* Pal. Florent. tres Med. Thuan. Mazar. Jun. pr. Exc. Cod. Rhem. *regni?* Moret. pr. *regni* vel *Rheni* Oxon. sec.—247 *Calidonio* Exc. Gevart. *vestita* Put. *monstro* Leid. pr. cum glossa

NOTÆ

esse, quod se tutore solium pertinet ad Hispanos nostros, sicque Imperatoria purpura nobilitat Hispaniam, seu Bætin fluvium Bæticæ, vulgo *Guadalquivir?* An parvum putat, quod data Honorio Maria sua *fœcundat regnum?* hoc est, facit ut Imperium fœcundum esse possit Imperatoribus ex se natis. An parvum putat denique quod speratur fore avus Imperatorum? At Maria sine prole obiit, ut diximus antea, ideoque spes ejusmodi evanuerunt.

242 *Gæsa*] Propria sunt Gallorum tela. Græci dicunt γαισὰ et γαισούς, Virgilius: 'duo quisque Alpina coruscat Gæsa manu.' Quidam scribunt *gesa,* sed non melius.

243 *Francos*] Qui Franconiam habitabant.

245 *Numerare*] Tuum nomen toties in fastis scribi decebat, ut jam multiplicatum numerari deberet.

247 *Caledonio monstro*] Britannia ob immanitatem exhibetur cincta monstro: *Caledonio* autem a Caledonia Scotiæ sylva. Alii legunt, *Caledonio vallata Britannia ponto.*

Ferro picta genas, cujus vestigia verrit
Cœrulus, Oceanique æstum mentitur, amictus:
Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit,
Munivit Stilichon, totam cum Scotus Iernen
Movit, et infesto spumavit remige Tethys.
Illius effectum curis, ne tela timerem
Scotica, ne Pictum tremerem, ne littore toto
Prospicerem dubiis venturum Saxona ventis.
Tum spicis et dente comas illustris eburno,
Et calido rubicunda die, sic Africa fatur:
Sperabam nullas trabeis, Gildone peremto,

habens *vultum signatum gladio, cujus* Britanniæ *vestis cœrula lambit pedes, et repræsentat instabilitatem fluctuum: Stilicho firmavit me etiam, ait, quassatam* a *populis finitimis, cum Scoti excitaverunt* nationes *Hyberniæ totius, et mare agitatum est remigiis inimicis. Perfectum* est *labore hujus* Stilichonis, *ne metuerem bella Scotica, ne formidarem Pictos, ne* procul *viderem* in *littoribus omnibus Saxones advolantes etiam ventis incertis. Tum Africa insignis* ob *aristas, et crines pexos pectine eburneo, et inflammata* ob *Solem ardentem, ita loquitur: Gildone occiso, expectabam nullas moras posse afferri consulatui. Ille* Stilicho *etiam*

i. e. Cete.—248 *vestigia ferri* Pat. *vertit* Leid. sec. et tredecim alii, Exc. Gevart. ed. Vicet. *lambit* Moret. pr. *vestit* Mazar. Exc. Cod. Rhem.—249 *mentitus* Mazar. *metitur* Jun. et Ambr. pr. Oxon. sec. Med. quart. *amictum* ed. Vicet.—251 *Munivit* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Me juvit* Reg. *Mutavit* Med. quart. Heinsius ascripserat: 'sic *munire* apud Senec. Trag. p. 10. ex v. Cod. de *muniendi* verbo apud Jurisconsultos vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 65. videtur autem intelligendum de muro inter Scotiam et Angliam.' *toto* Rott. *tutam* Petav. sec. *tantum* Pal. Med. pr. *Scottus* Exc. Lucens. pr. *Incrmem* Vat. pr. m. pr. *Ivernen* Exc. Lucens. pr. *Hibernam* duo Leidd. tres Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Hiberam* Vat. tert. Pric. Jun. pr. Lov. *Iernam* Raphel. Barth. *Iernen* leg. Heins. *Inermem* et emendatum *Hibernam* duo Oxon.—252 *infecto* Jun. pr.—253 *nec bella* Reg. *tela* Jun. et Oxon. pr. *tela* vel *bella* Oxon. sec. *timerent* Put.—254 *Scottica* inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *Scortica* Jun. et Oxon. pr. *nec* Vat. sec. Med. quart. Reg. Thuan. Gronov. in Exc. Schott. ascripserat, vid. Sidon. Carm. VII. vs. 227. Savar. p. 89. et sic Gryph. *picta* Oxon. pr. *tremerent* Put. *timeam* Vat. quint. Pat. Var. LL. ed. Antv. *nec litore* Vat. sec. Pal. Med. pr. Reg. Thuan. *tuto* Reg. item Gesn. et ed. Bipont. *toto* vel *tuto* Oxon. sec.—255 *Prospiciam* Vat. quint. Pat. Var. LL. ed. Antv. *Prospicerent* Put. *Perspicerent* Reg. *Aspicerem* Ambr. pr. Moret. sec. *ventosum* Ambr. pr. *Sanxona* Petav. sec. *Santona* Ambr. tert.—256 *Tum* Voss. Lov. Moret. sec. tres Med. inc. Heins. Reg. Bonon. Pat. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Tunc* duo Vatt. Pal. Jun. et Oxon. pr. *Dum* Tholos. *insignis*

NOTÆ

248 *Picta*] Britanni, Scoti, Picti, olim ferro sibi genas cruentabant, aut alio quovis modo deformabant ad terrorem.

249 *Mentitur*] Repræsentat æstum maris fluendo et refluendo.

251 *Iernen*] Eandem hanc faciunt cum Hybernia. De Pictis et Saxonibus alibi.

256 *Dente eburno*] Africa ferax eboris, propter elephantos.

Nasci posse moras. Etiam nunc ille repugnat,
Et tanto dubitat fasces præbere triumpho?
Qui mihi Maurorum penitus lacrymabile nomen
Ignorare dedit. Post has Œnotria lentis
Vitibus intorquens hederas, et palmite largo
Vina fluens, Si vos adeo Stilichone curules
Augeri flagratis, ait, quas sola juvare
Fama potest: quanto me dignius incitat ardor,
Ut præsente fruar, conscendentemque tribunal
Prosequar, atque anni pandentem claustra salutem?
  Talibus alternant studiis, Romamque precantes
Pro cunctis hortantur eat. Nec segnius illa

nunc resistit, et ille *ambigit an* debeat *dare fasces tantæ victoriæ? qui concessit mihi nescire omnino nomen luctuosum Maurorum. Post has* provincias *Italia torquens hederas* cum *vineis flexilibus, et fundens vina* ex *vite liberali, Si vos ita ardetis, inquit, curules honorari Stilichone,* vos *quas sola fama* ipsius *delectare valet, quanto majus desiderium me inflammat, ut potiar* ipso *præsente, et* ut *colam eum ascendentem solium* consulare, *et* ut *consalutem* ipsum *aperientem principium anni?* Provinciæ *alternatim* loquuntur *tali amore, et rogantes Romam, exhortantur* ut *adeat* Stilichonem *pro* se *omnibus. Neque illa* Roma *obedivit indili-*

Vat. sec. m. pr.—259 *propugnat* Vat. quint.—260 *dubitat tanto* Moret. sec. *fascem* Med. sec.—262 *has* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Rott. Oisel. Oxon. pr. duo Med. Exc. Lucens. sec. *hæc* tres Vatt. *τὸ has* deerat Farn. *lentas* Vat. tert. m. pr. Moret. sec. *lætis* Rott. Med. sec.—263 *Viribus* Tholos. *longo* Reg.—264 *rivos* pro *si vos* ascripserat Heinsius, ex libro an conjectura incertum. *si nos* Var. LL. ed. Antv. *Curulem* Vat. pr. m. pr. Oisel. Jun. pr. Leid. pr. m. pr.—265 *Augere* Vat. pr. m. pr. *quos* Moret. pr.—266 *quantum* Thuan. *incitat* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *excitat* Pric. Moret. pr. *incitet* Vat. quart. inc. Heins. Petav. pr. Ambr. sec.—268 *Persequar* Leid. pr. Jun. pr. Reg. Med. quart. duo Ambr. *atque ducem* Thuan. *atque animi* Jun. pr. Oxon. sec. Reg. Mazar. Petav. sec. Med. tert. *anni* vel *animi* Florent. Med. pr. Petav. tert. *plaudentem* Med. tert. inc. Heins. *clautra* Voss. *lustra* Jun. pr.—269 *dictis* pro *studiis* inc. Heins. *precantes* Exc. Læti et Lucens. pr. *petentes* Farn. Put. ed. Vicet.—270 *Præ* vel *Pro* Oisel. *hortatur*

NOTÆ

261 *Maurorum*] Quos cum Gildone Stilicho profligavit.

262 *Œnotria*] Italia: vel ab Œnotro Rege; vel *ἀπὸ τοῦ οἴνου, a vino,* cujus est fœcunda.

263 *Hederas*] Vel edera dicitur, quia *exedit ea quibus adhæret:* unde et symbolum est ingrati, qui enecat aut evertit id unde natus est. Hic autem Italia *vitibus intorquet hederas,* quia vites et hederæ sacræ sunt Baccho: hæ, quod resistant vini vaporibus; illæ, quod vinum ferant.

264 *Vina fluens*] Fluens ob vina, vel fundens vina fluentia.

268 *Prosequar*] Deducam, ut clientes patronum deducere, atque honoris causa prosequi solent.

Paruit officio, sed raptis protinus armis
Ocyor excusso per nubila sidere tendit.
Transvehitur Thuscos: Apenninusque volatu
Stringitur: Eridanus clypei jam fulgurat umbra.
Constitit ante ducem, tetrica nec Pallade vultum
Deterior, nec Marte minor. Tremit orbe corusco
Jam domus, et summæ tergunt laquearia cristæ.
Tum prior attonitum gratis affata querelis:
Servatas, Stilichon, per te, venerande, curules,
Ornatas necdum, fateor. Quid profuit anni
Servilem pepulisse notam? Defendis honorem,
Quem fugis; et spernis, tanta quem mole tueris;
Respuis oblatum, pro quo labente resistis?

gentius huic *muneri, sed armis statim correptis it velocior astro cadente per aërem. Trajicit Hetruriam, et* mons *Apenninus crispatur alis* ejus. *Padus jam micat umbra scuti* ejus. *Stetit coram ductore* Stilichone, *neque* per *os inferior Minerva severa, neque inferior Marte. Jam palatium* Stilichonis *quatitur Orbe scuti* ejus *micante, et apices cristarum* ejusdem *lambunt laquearia. Tum* Roma *prior allocuta* cum *questibus blandis* Stilichonem *admirantem: O Stilicho verende, confiteor Consulatum per te defensum* esse, sed *nondum decoratum. Ecquid juvit expulisse maculam servilem anni? Tueris dignitatem, quam evitas et contemnis, quam* dignitatem, *propugnas tanto conatu; recusas oblatum, pro qua cadente pugnas?*

Med. tert.—271 *raptis sed* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel.—272 *Ocius* Pat. *tandem* pro *tendit* Jun. pr.—273 *Traces* Moret. pr.—274 *Euridanus* Var. LL. ed. Antv. *Eridani* Jun. pr. *subfulgurat* Ambr. pr. Moret. sec. *suffulgurat* Exc. Schott. *fulserat* vel *fulgerat* Oxon. sec.—275 *tetrico* Vat. tert. m. pr. Pric. ed. Vicet. *non* Moret. sec. *neque* Farn. *vultu* omnes Vatt. Pal. Pric. Farn. Rott. Oisel. *vultum* Exc. Gevart.—276 *ore* Florent. Mazar. *orbe* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, ed. Vicet. Ald. Exc. Gevart. Lucens. pr. item Exc. Schotti cum glossa *sc. clypei.*—277 *tangunt* omnes Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. vid. ad præfat. lib. I. in Rufin. vs. 4.—278 *Tunc* Pric. Put. Moret. sec. *Cum* Med. tert. *prius* Pal. Med. pr. Thuan. *grecis* pro *gratis* Farn. *loquelis* Vat. Livin.—279 *Servata* Exc. Lucens. sec. *per me* Ambr. pr. *per te Stilico* Moret. sec. *venerare* Petav. tert. *cerulis* Voss. m. pr.—280 *necdum fatear!* Lov. m. pr. *quo* Jun. pr. *annis* malit Heinsius.—281 *repulisse* Petav. tert.—282 *tota* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *quem tanta* Vat. quint. Med. tert.

NOTÆ

271 *Armis*] Roma semper armata pingitur.

272 *Excusso sidere*] Cadente. Ovidius: 'Quod si non cecidit, potuit cecidisse videri.'

275 *Tetrica*] Pallade, cui vultus severus est, et quadam gravitate formidandus.

278 *Attonitum*] Ob adventum insperatum Deæ clarissimæ.

281 *Servilem*] Eutropium servum, eumque Consulem, qui consiliis Stilichonis expulsus est. *Servilem notam,* id est, susceptam in creando servo consule.

282 *Tanta mole*] Tantis machinis.

Quænam causa moræ? quo me cunctabere rursus
Ingenio? nullus Boreæ metus, omnis et Austri
Ora silet: cecidit Maurus, Germania cessit,
Et Janum pax alta ligat. Te Consule necdum
Digna feror? titulumne levem, parvique nitoris
Credimus, Augusti quem se decorare fatentur?
Sub juga quo gentes captivis Regibus egi?
Num, si prodigiis casus natura futuros
Signat, polluimur macula? Quod reris, Eois

Quænam est *ratio retardationis? Qua arte remoraberis me iterum? Nullus timor est Septemtrionis, tota regio* tractus *meridiani pacata est. Mauri victi sunt, Germania succubuit, et pax profunda constringit Janum. Necdum judicor digna* habere *te Consulem? An putamus honorem* esse *tenuem, et splendoris exigui,* a *quo Imperatores* ipsi *confitentur sese ornari? Quo redegi in servitutem nationes, Regibus* earum *captis? Dedecus haud inuritur nobis, etsi natura designat portentis calamitates venturas.* Illud *præsagium* de *quo cogitas,*

Lov.—284 *Quæ jam* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *quo jam* Put. Petav. sec. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *quid jam* Med. tert. *quonam* Vat. quart. Farn. Mazar. Petav. pr. *quondam* Reg. Petav. sec. m. pr. Voss. m. sec. *quo me* Leid. pr. et viginti alii, Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *quondam* et emendatum *quo me* Leid. sec. *quo me* vel *quondam* Vat. sec. *cunctabile* Voss. m. pr. *rursum* Rott.—285 *nullo* Jun. pr. *nullæ* Voss. *Eois* pro *omnis* Med. tert. *Eos* Voss. Reg. Lov. m. pr. Exc. Gevart. et Schott. *in Austrum* Jun. pr.—287 *Rhenum* Leid. pr. m. pr. *Thanaim* Pric. *En Janum* legebat Heins.—288 *fruor* Exc. Cod. Rhem. *titulumque* Jun. pr. *tituline* Med. tert.—289 *Augustus* Mazar. qui et *fatetur* exhibet. *qui* Voss. Tholos. Jun. pr. Oxon. sec. *quod* Leid. sec. Petav. sec. *quo* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. q Reg. Med. tert. q vel *qui* Var. LL. ed. Antv. *videntur* vel *fatentur* Reg.—290 *quod* inc. Heins. Petav. sec. *qua* Put. *qui* vel *quis* Reg. *egit* Lov. Reg. Oxon. sec. Jun. pr. Petav. sec. Exc. Schott. *edit* Var. LL. ed. Antv. *qui egit* Pric. Rott. Med. pr. ambo Moret. duo Petav. Thuan. Mazar. *qui egi* Med. quart. *quo egi* vel *qui egit* Vat. quart. Florent. —291 *Non si* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Non sic* vel *Non jam* inc. Heins. *prodigii* edd. Vicet. et Parm.—292 *polluimus* Ambr. pr. *lacrima*

NOTÆ

Alii legunt *tota mole*, id est, totis viribus.

284 *Causa moræ*] Magna certe fuit, seu ingenita, seu affectata modestia Stilichonis, qui etiam noluit filium suum unicum evehi ultra Tribunos Notarios, ex quibus erat Claudianus.

285 *Ingenio*] Causa aliqua ingeniose excogitata.

Boreæ] Populorum Septemtrionis.

Austri] Gildone deleto, qui cum Mauris Africam vastabat versus Meridiem, unde flat Auster sive Notus.

287 *Janum ligat*] Ex more vetere, quo, belli tempore Jani templum aperiebatur, tempore pacis claudebatur, et Mars ipse catenis constringebatur.

290 *Quo gentes*] Quo Consulatu, nam Consules de Regibus triumpharunt.

291 *Prodigiis*] Ob factum Consulem Eutropium, natura designat calamitates venturas.

292 *Polluimur*] An cum factus sit

Omen erat: quanquam nullis mihi cognita rebus
Fabula. Vix tanto risit de crimine rumor.
Opprobriis stat nulla fides, nec litera venit
Vulgatura nefas: in quo vel maxima virtus
Est tua, quod, nostros qui consulis omnia Patres,
De monstris taceas. Pellendi denique nulla
Dedecoris sanctum violant oracula cœtum.
Nec mea funestum versavit Curia nomen.

spectabat Orientem: *quamvis* ista *fabula non* sit *mihi comprobata ulla experientia. Vix fama risit de tanto scelere. Nulla fides adhibenda est dedecori* huic, *neque allata est* ulla *epistola publicatura crimen* istud: *qua in* re *virtus tua heroica est, quod tu, qui consultas Senatores nostros* in *omnibus, sileas de prodigiis. Demum nulla decreta* de *expellendo* hoc *monstro contaminant consessum augustum, neque Senatus meus evolvit nomen pestiferum* Eutropii. *Pars criminis* mei *fuit*

Lov. m. pr. *maculas* Med. tert. *nulla* pro *macula* Voss. *quo* Pat. *rebus* duo Vatt. Ambr. sec. Farn. Pric. Rott. et Vat. tert. m. pr. *reris* Vat. pr. et sec. Oisel. Pat. *rebus* vel *renus* Reg. *reris* vel *rebus* Florent. Vat. sec. Oxon. pr. *quod nomen* Pal. Med. pr. Thuan.—293 *Opprobrium* pro *Omen erat* Vat. tert. m. pr. *Crimen* Lov. Put. Jun. pr. Oxon. sec. *Crimen* vel *Omen* Vat. sec. *quamvis* Moret. pr. *quicquam* inc. Heins. *postquam* Leid. sec. Exc. Gevart. *credita* Var. LL. ed. Antv.—294 *discrimine* Vat. sec. Farn. Lov. m. pr.—295 *Opprobrii* Vat. pr. m. sec. Exc. Lucens. sec. *Opprobrii* vel *Opprobriis* Vat. quart. *ast* Vat. sec. *stat* Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. *stant* Med. tert. *at* Ambr. sec. *at* vel *stat* Vat. quart. *Opprobriis et nulla fide* inc. Heins. *Opprobriis data nulla fides* Rott. atque ita legebat Heinsius, sed postea delevit. *litora* Petav. tert. Heinsius ascripserat seqq. 'De literis similiter interceptis vide Spartian. in Severo p. 66. l. 23. et seq.' *venti* pro *venit* Voss. m. pr.—297 *quod nostros* Vat. pr. Exc. Læti. *qui nostros quod* Reg. Voss. *qua* Pal. Med. pr. *nostras partes* Vat. tert. Med. sec. *nostros patres* vel *nostras partes* Petav. pr. *omina* inc. Heins. Moret. sec. ed. Parm. ex conjectura.—298 *tacuis* Voss. *taceas* Med. pr. Mazar. duo Petav. Vat. Livin. *pellendis.* duo Vatt. Farn. Pric. Oisel. Med. sec. *pellendum* Tholos. *polluti* Exc. Cod. Rhem. *pallendis* Voss. inc. Heins. *pellendi* Vat. pr. et tert. Rott. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. duo Petav. Vat. Livin.—299 *Dedecoras* Voss. *Dedecoras. sed enim* Exc. Gevart. *violatum* Med. tert. *violent* legebat Heins. *tecum* pro

NOTÆ

Consul Eutropius infamis, ideo polluitur Consulatus? Si hoc esset, spectaret Orientem, non Romam, in qua Eutropius Consul habitus est tanquam fabula, de qua vix fama, seu homines solitis in sermonibus vix riserunt, quia res erat inaudita, scelerata, ignominiosa, cui nemo fidem adhibebat.

294 *Fabula*] Apud me fabula est, vix enim credo Eutropium ab Arcadio et proceribus Orientis esse factum Consulem: et si quid mali hinc eventurum est, spectat proceres Orientis.

296 *Virtus*] Magna virtus tua est, quod agens in Senatu, de monstris pellendis taceas, ne vel nominando Eutropium Senatus polluatur, et hujus oracula seu decreta violentur.

Pars sceleris dubitasse fuit. Quæcumque profana
Pagina de primo venisset limite Phœbi,
Ante fretum deleta mihi, ne turpia castis
Auribus Italiæ fatorum exempla nocerent.
Publicus ille furor (quantum tua cura peregit!)
Secretum meruit. Lætetur, quisquis Eoos
Scribere desierit: fastos portenta Gabinos
Ista latent. Propriam labem tersisse laborent.
Cur ego, quem nunquam didici sensive creatum,
Gratuler exemtum? Delicti pœnitet illos:

dubitasse. Mandatum omne impium, quod afferebatur de primis finibus Solis, deletum est a *me ante* quam transiret *maria, ne exempla obscœna fatorum læderent aures pudicas Italiæ. Illa rabies publica (quantum tua prudentia fecit!) meruit occultari.* Ille *gaudeat, quicumque cessaverit describere* Consules *Orientis: monstra ista ignota sunt fastis Latii.* Si hoc esset, *conarentur eluere hanc maculam.* Sed *quare ego, quem nunquam cognovi aut animadverti* Consulem *factum, lætabor deturbatum* esse? *Pœnitet illas* partes Orientis *culpæ* suæ; *nos non*

cœtum Var. LL. ed. Antv.—301 *Par* Vat. pr. m. pr. *Proh* Pat. *Proh* vel *Pars* vel *Par* Rott. *dubitare* Pric.—302 *venisset de primo limite* Ambr. pr. *lumine* Vat. quint. Med. sec. Pat. Ambr. sec. *limine* Leid. pr. et duodecim alii, Exc. Schott. Gevart. Sched. Gud. *limine* vel *limite* Florent.—303 *fretum* vel *foret* Oisel. Heinsius huic versui obelum apposuerat. *dilecta* Jun. pr. *delecta* Vat. quint. *delata* Vat. pr. et tert. Rott. Pric. m. pr. Oisel. Med. sec. m. pr. Put. Bonon. Tholos. Oxon. pr. *diceta* Ambr. pr. unde *discerpta* conjiciebat Heins. —304 *factorum* tres Vatt. Pric. Rott. Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. *fatorum* Vat. pr. Florent. m. pr. duo Med. Put. Thuan. ed. Parm. et Vicet. *notaret* pro *noceret* Exc. Cod. Rhem. *notarent* Moret. pr. *nocenti* Voss. m. pr.—306 *Secretu* Tholos. *omnis lætetur* Ambr. pr. *Eous* Gesn. et ed. Bipont. *Eois* leg. Barth. *Eoos* Exc. Lucens. sec.—307 *deseruit* Leid. pr. Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Ambr. pr. Oxon. pr. ambo Moret. unde *desuevit* legebat Heins. *fastus* Pat. *Sabinos* Vat. quint. Put. *Latinos* conjecerat Heinsius, sed postea delevit.—308 *Illa* Ambr. pr. *labem propriam* inc. Heins. Ambr. sec. *transisse* Reg. Thuan. *traxisse* Oxon. sec. ambo Moret. *strinxisse* Vat. sec. *texisse* tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. duo Med. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. Oxon. pr. Vat. Livin. *rasisse* leg. Barth. quod placet Heinsio. *laborant* Ambr. pr. Reg. Pat. Med. sec. m. pr.—309 *qui numquam* Put. *quæ* Vat. sec. Farn. *nonnumquam* Reg. *quem* duo Med. Florent. Thuan. Mazar. Petav. pr. Moret. sec. Vat. Livin. *quæ* deest Med. tert. *dici* Reg. *vidi* Florent. *cruentum* ed. Vicet. et Colin.—310 *Gratulor* duo Vatt. Pal. Rott. *Gratuler* Petav. pr. m. sec. Pat. Tholos. Ambr. sec. Vat. Livin. *exceptum* Med. tert. *exemplum* Leid. pr. m. sec. Farn. Pric. Put. Reg.

NOTÆ

301 *Dubitasse*] Dubitavi forte an illum sustinerem scribi in fastis, et hoc meum crimen est.

304 *Exempla*] Ne creato tam fœdo et scelerato Consule, pessimum exemplum præberetur posteris ad idem tentandum.

305 *Publicus ille furor*] Quo Eutropius Consul creatus est.

307 *Gabinos*] Romanos, quos sic

Nos nec credidimus. Fuerit tamen omnibus unum
Crimen, et ad nostras manaverit usque secures.
Plus ideo sumenda tibi fastigia juris,
Ne pereat tam priscus honos, qui portus honorum
Semper erat: nullo sarciri Consule damnum,
Excepto Stilichone, potest. Bene præscia tempus
Mens tua distulerat. Titulo tunc crescere posses,
Nunc per te titulus. Consul succurre gravatis
Consulibus, quicumque fuit, quicumque futurus,
Annum redde tuum, quem mox secura sequatur

etiam *putavimus* id verum : *attamen sit unum scelus* commune *omnibus, et diffusum sit usque ad secures nostras. Idcirco culmina* summæ *dignitatis magis recipienda* sunt a *te*, o Stilicho, *ne honos tam antiquus obsolescat, qui* honos *erat semper confugium dignitatum* omnium. *Macula suscepta non potest reparari* ab *ullo Consule præter Stilichonem. Animus tuus optime prævidens procrastinaverat tempus, tunc* enim *potuisses crescere* hoc *honore, nunc honos* crescet *per te.* Tu *Consul* factus, *auxiliare Consulibus oppressis, quicumque fuerunt, quicumque futuri* sint, *concede annum tuum, quem mox posteri tuti imitentur, nec jam mœreant anti-*

Jun. pr. vet. Gyr. Exc. Læti. *dilecti* Jun. pr. *delictum* Tholos.—311 *Nos nec* duo Leidd. totidem Med. Oisel. duo Oxon. ed. Vicet. *Nec nos* Voss. Vat. tert. Pal. Rott. Florent. Med. pr. et sec. Reg. Thuan. Ambr. pr. Ald. Exc. Læti et Gevart. *Nec non* Moret. sec. *Nos non* Pat. *fuerat* Leid. pr. m. sec.—312 *duras* pro *nostras* Vat. pr. m. sec. *adversas* Vat. pr. et tert. Oisel. Reg. Oxon. pr. Var. LL. ed. Antv. *manaverat* duo Leidd. Voss. Vat. sec. Pat. Farn. vet. Gyr. inc. Heins. *mandaverit* Moret. sec.—313 *igitur* Pal. *mihi* Rott. *fastigia rerum* Leid. pr. *vitas* pro *juris* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *virtus* Exc. Cod. Rhem. Hic versus in Lov. margini ascriptus erat, et Barthius adulterinum putat.—314 *jam* duo Vatt. Farn. Rott. Jun. pr. Oxon. sec. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Tholos. Lov. Moret. pr. Ambr. sec. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *honor* Vat. pr. Put. Pat. *semper honorum Portus erat* id. Pat.—315 *sanciri* Vat. tert. m. pr. *saciari* Med. quart.—316 *placet* pro *potest* Ambr. tert. *tam præscia* Vat. quint.—317 *Detulerat* Rott. *distulerit* Vat. quint. Med. sec. *titulis* Lov. *ne crescere* Moret. pr. *nunc* Vat. quart. *tum* inc. Heins. *poscens* Med. quart.—318 *titulis* Moret. sec. Med. quart.—320 *unum* pro *tuum* Farn. *jam* pro *mox* tres Vatt. Pric. Oisel. Mazar. Pat. Oxon. pr. *sequetur* Vat. quint. Mazar.—

NOTÆ

vocat a vetere veste Gabinorum Italiæ populorum, quam Romani in Magistratibus usurpabant.

312 *Secures*] Ad Consulatum nostrum, cujus insignia sunt secures.

313 *Plus ideo*] Etsi fasti nostri dedecorati forent nomine Eutropii, magis tamen ideo deberes recipere Consulatum, ut reparares hanc maculam, hocque damnum.

314 *Portus*] Ad quem honorem, tanquam ad portum omnes aspirabant.

316 *Tempus*] Sapienter tempus, quo Consul fores, ad hoc usque tempus distuleras.

318 *Gravatis consulibus*] Consulibus antiquis gravatis et oppressis societate infamis Eutropii.

320 *Redde*] Concede, ut annus

Posteritas, nec jam doleat defensa vetustas.
Sit trabeis ultor Stilichon, Brutusque repertor.
Libertas populi, primo tunc Consule Bruto,
Reddita per fasces: hic fascibus expulit ipsis
Servitium: instituit sublimem Brutus honorem:
Asseruit Stilichon. Plus est servasse repertum,
Quam quæsisse novum. Quid tardius ore rubenti
Annuis, et solitus frontem circumlinit ignis?
Tandem vince tuum, vincis qui cuncta, pudorem.
Hos etiam, quamvis corrumpi munere nullo
Te certum est, mirare libens ac suscipe cinctus,

qui per te *propugnati. Brutus sit inventor Consulatus, et Stilicho vindex. Libertas populi tunc restituta est per Consulatum, Bruto Consule primo: hic* Stilicho *pepulit servitutem, ipso Consulatu. Brutus inchoavit primus magistratum amplissimum: Stilicho ultus est. Gloriosius est defendisse inventum, quam primo invenisse. Quare* igitur, o Stilicho, *vultu erubescente serius concedis* petita? quare *rubor consuetus vultum cingit? Supera tandem modestiam tuam,* tu *qui superas omnia. Quinetiam, etsi constat te nullo depravari dono, tamen admirare ultro, et recipe has*

321 *tam* Vat. tert.—322 *Si* Ambr. pr.—323 *populis* Farn. *populo* Leid. pr. *te consule Brute* Florent. Vat. tert. m. pr. *tum consule* inc. Heins.—324 *hac* Oisel. *his* Var. LL. ed. Antv. *abstulit* Ald.—325 *sublimis* Pal. Med. pr. Thuan. *servilem* Lov.—326 *populum servasse* Med. quart.—327 *ore rubenti* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Jun. Oxon. pr. Vat. Livin. *verendo* tres Vatt. Farn. Pric. inc. Heins. duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *jacendo* Ambr. pr. *rubenti* vel *verendo* Florent. Oxon. sec.—328 *at solitus* Pat. *et solitus* duo Vatt. tres Med. Pal. Oisel. Florent. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. *insolitus* duo Leidd. Vat. sec. Farn. Pric. Oxon. sec. Med. tert. *an solitus* Barth. ex Ms. *ut* vel *en* conj. Heins. *tandem* pro *frontem* Ambr. pr. *circumlinit* Farn. Put. Lov. et ed. Vicet. *circumluit* Lov. ex conjectura, sicut et olim Heins. *circumfluit* Exc. Læti et Lucens. pr. item Heins. Gesn. et ed. Bipont. *circumfluat* Med. tert. *ignis* tres Vatt. Pal. *amnis* Vat. sec. Pric. Petav. sec. inc. Heins. Bonon. Tholos. Leid. sec. m. pr. ambo Moret. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. *ignis* vel *amnis* Oxon. pr. Reg. cum glossa, *i. e. sudor ex verecundia.* Lov. cum glossa. *i. e. sudor.*—329 *qui vincis* tres Vatt. Pal. Pric. *vincis qui* Vat. Livin. cum viginti aliis, Exc. Lucens. sec. *vincis quo* Leid. sec. Mazar. Voss. Exc. Gevart.—330 *corrumpere* Pric.—331 *Te certum est* Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Var. Livin.

NOTÆ

tuus, hoc est, Consulatus tuus, annumeretur annis appellatis ab aliis Consulibus.

321 *Doleat*] Antiquitas, te semel Consule, solabitur dolorem suum ex Eutropii Consulatu susceptum; nec amplius dolebit.

322 *Brutus*] Expulsis Tarquiniis primus instituit Consulatum, et populo comparavit.

327 *Quam quæsisse novum*] Vulgata sunt illa: *parta tueri* non minor est virtus quam quærere.

328 *Ignis*] Pudor, rubor, qui instar ignis vultum circumfluit, suffundit.

Quos tibi divino mecum Tritonia duxit
Pectine. Tincta simul repetito murice fila
Contulimus pensis, et eodem nevimus auro,
Aurea quo Lachesis sub te mihi sæcula texit.
Hic ego promissam sobolem, sperataque mundo
Pignora prælusi. Veram mox ipse probabis
Me vatem, nostræque fidem venientia telæ
Fata dabunt. Dixit, gremioque rigentia profert
Dona, graves auro trabeas. Insigne Minervam
Spirat opus. Rutulis hic pingitur aula columnis,

vestes, quas Pallas mecum texuit pectine cœlesti. Una congessimus telas tinctas purpura geminata, et aurum illud inseruimus, quo Parca aurea nevit mihi sæcula sub te. In *hoc* texto depinxi velut *præludendo prolem promissam tibi, et filios expectatos Orbi. Statim cognosces me prædixisse vera, et fata sequentia dabunt fidem telæ nostræ.* Roma sic *locuta est, et produxit ex sinu* suo *munera rigida* labore, *vestem* scilicet Consularem *textam* filis *aureis. Opus illustre arguit Minervam.* In *hoc aula depingitur cum columnis micantibus, et fœtus* futurus *Mariæ.*

Est certum Leid. pr. *Nosse queas* Vat. quart. *Posse queas* Leid. sec. et sedecim alii, Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Schott. Gevart. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *Posse libens mirare queas* Med. tert. *Posse queas* vel *Te certum est* Petav. pr. Oxon. sec. Delrius conjicit *Posco* vel *Nosco, queas,* et seqq. ascripsit ‘ quod (sc. *Nosco*) si verum est, hinc mendi origo fluxit : auctor scriptum reliquerat *Nosco;* inde alii corrupte *Nosce* descripserunt. Hinc factum est *posse.* Typographi postremo, temerario quodam castigationis genere, *Te certum est* invexerunt.’ Ceterum hic versus desideratur in Jun. pr. *suscipe* Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *suspice* Moret. sec. ed. Parm. et Vicet. *cultus* Moret. sec. *cantus* Moret. pr. *cultus* vel *cinctus.* Petav. pr.—332 *Quos ter divino* Moret. pr. *vixit* Jun. pr.—333 *cucta* Ambr. pr. m. sec. *cuncta* duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. et Parm. Var. LL. ed. Antv. *cunta* Lov.—334 *venimus* Rott.—335 *texat* Ambr. tert. *nevit* Vat. quart.—336 *His* Farn. et sic legebat Heins. *Hinc* Pric.—337 *præluxi* Pal. *prævisi* Pat. *præscripsi* Med. tert. *præclusi* Moret. sec. Voss. *post lusi* Moret. pr. *verum* Thuan.—338 *nostrique* Leid. pr.—339 *Facta* Vat. sec. *dabant* Med. tert. *geminoque* ed. Vicet. *ingentia* Pric. Exc. Læti et Lucens. pr. *regalia* Farn.—340 *trabeas auro* Lov. *Minervæ* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Pric. m. sec. *Minervam* duo Leidd. Vat. sec. Pric. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Lov. vet. Gyr. Ambr. sec. ambo Moret. duo Petav. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Minervæ* vel *Minervam* Reg.—341 *hinc* Moret. pr. Vat. sec.—

NOTÆ

332 *Tritonia*] Minerva: a palude Tritonide in Libya: cui Minervæ opera omnia arte facta, lana et purpura ducta, tribuuntur.

333 *Repetito murice*] Purpura bis tincta, quæ erat in pretio, vocant *δίβαφον*, id est, *bis tinctam, ἀπὸ τοῦ βάπτειν, tingere,* et *δὶς, bis.*

335 *Lachesis*] Una Parcarum, sic dicta *ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, sortiri,* quod sortiatur cum filis tempus vitæ hominum. Parcæ autem ex Poëtis Heroum tempora non lana sed auro nebant.

336 *Promissam*] Quasi Oracula promisissent filios Honorio ex Maria, quæ tamen ante partum tenera ætate abrepta est, ut diximus; sicque hoc Claudiani oraculum evanuit.

341 *Spirat opus*] Ostendit se velut

Et sacri Mariæ partus. Lucina labores
Solatur: residet fulgente puerpera lecto.
Solicitæ juxta pallescunt gaudia matris.
Susceptum puerum redimitæ tempora Nymphæ
Auri fonte lavant. Teneros de stamine risus,
Vagitusque audire putes. Jam creverat infans
Ore ferens patrem: sed avus maturior ævi
Martia recturo tradit præcepta nepoti.
Parte alia spumis fucantem Serica fræna
Sanguineis, primæ signatus flore juventæ,

Lucina consolatur puerperam *laborantem:* hæc *sedet* in *cubili splendente. Prope mater anxia et lætans pallet. Nymphæ capite coronato abluunt* in *fonte aureo infantem natum. Credas te audire risus tenellos et vagitum ex tela. Jamque infans* habens *vultum similem patri* Honorio *creverat: sed avus* Stilicho *maturus ætate dat documenta Martia nepoti moderaturo* Orbem. Ex *parte altera Eucherius* filius Stilichonis *depictus in flore primæ juventutis domabat equum inficientem*

342 *sacros* Moret. pr. *partus Mariæ* Med. tert. Pat. *portus* Voss. m. pr. *dolores* Leid. pr. Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. Thuan. Mazar. Jun. et Oxon. pr. vet. Gyr. Exc. Læti et Lucens. pr. *labores* Voss. cum novemdecim aliis, Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *dolores* vel *labores* Oxon. sec.—343 *justa* Var. LL. ed. Antv. *matres* Med. tert. Mazar. inc. Heins. qui *matri* rescribit.—345 *Suspectum* Voss. m. pr. *redimitum* Reg. Oxon. pr. *corpore* Ambr. pr.—346 *levant* Jun. pr. Vat. sec. Farn. *in stamine* Voss. Lov. Bonon. Tholos. inc. Heins. ambo Moret. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *stramine* Petav. sec. m. sec. *in stamina* Med. tert. Put. tres Petav. *de stamine* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Exc. Læti. *de* vel *in stamine* Oxon. sec.—347 *Vagitus* Jun. pr.—348 *gerens* Moret. pr. *sed avus* Leid. pr. et sedecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. sec. et Sched. Gud. *Stilico* pro *sed avus* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. *Stilico* vel *sed avus* Florent. *matura verendo* duo Med. inc. Heins. Petav. sec. Pat. Ambr. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. *ævo* duo Vatt. Pal. Farn. Petav. pr. et Vat. tert. m. sec. *ævi* quindecim alii, item Exc. Gevart. *sed avus matura verendo* Leid. sec. *matura verendo* et emendatum *maturior ævo* Leid. pr. *sed avus matura verendo* vel *Stilico maturior ævi* Pric. Reg. Petav. tert. Lov. Voss.—349 *venturo* Leid. sec. m. pr. Med. tert. Voss. m. pr. Exc. Gevart. *vectori* Farn. *dederat* inc. Heins.—350 *fucantem* Mazar. Exc. Schott. Var. LL. ed. Antv. *signantem* Pric. m. sec. *firmantem* Petav. tert. *spumantem* Ambr. pr. duo Vatt. Pal. duo Med. Thuan. Petav. pr. m. pr. ed. Vicet. *undantem* Moret. sec. *fumantem* Jun. pr. Oxon. sec. duo Leidd. totidem Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *fortia frena* Thuan. *seria* Mazar.—351 *Purpureo*

NOTÆ

animatum esse a Minerva.

343 *Fulgente lecto*] Auro, gemmis, purpura.

344 *Pallescunt*] Non gaudia pallescunt, sed mater gaudens, et simul solicita.

346 *Auri fonte*] In pelvi aurea lavant infantem.

350 *Fucantem*] Inficientem, spargentem.

Eucherius flectebat equum, jaculisque vel arcu
Aurea purpureos tollentes cornua cervos
Aureus ipse ferit. Venus hic invecta columbis
Tertia regali jungit connubia nexu,
Pennatique nurum circumstipantur Amores,
Progenitam Augustis, Augustorumque sororem.
Eucherius trepido jam flammea sublevat ore
Virginis, arridet læto Thermantia fratri.
Nam domus hæc utroque petit diademata sexu:
Reginasque parit, Reginarumque maritos.

spumis cruentis habenas Sericas, et ipse auratus figit sagittis aut arcu cervos pictos in *purpura, erigentes cornua aurata.* In *hac* veste *Venus vecta columbis conjungit matrimonium tertium vinculo imperatorio, et amores alati circumvolant* novam *nuptam, natam* ex *Imperatoribus, et sororem Imperatorum. Eucherius jam attollit velum puellæ* Placidiæ *timidæ vultu: Thermantia* soror Eucherii *arridet fratri gaudenti. Etenim hæc domus* in *utroque sexu poscit sceptra, et producit Impera-*

Leid. pr. tres Vatt. Farn. Med. tert. *Sanguineis* Oxon. pr. Vat. tert. Pal. Oisel. Med. pr. et sec. Vat. Livin. Reg. Thuan. Mazar. Exc. Schott. *Purpureo* vel *Sanguineis* Vat. pr. Pric. Florent. deest autem hic versus Petav. sec. —352 *equam* Put. *purpureo* i. e. *arcu*, ex libro an glossa, incertum.—353 *tollentem* Lov. Put. inc. Heins. Var. LL. ed. Antv.—354 *huc* Moret. sec. *hinc* Leid. pr. Vat. quint. Pric. Reg. Ambr. pr. *hunc* Mazar. *columpnis* Moret. pr. Petav. sec.—355 *Tracia* Med. tert. *legali* Lov. m. sec. Bonon. Tholos. Moret. sec. duo Ambr. *regali* vel *legali* Oxon. sec. *junxit* Leid. sec. Lov. Voss. Jun. pr. Oxon. sec. ambo Moret. *conubia* Pric.—356 *Penatique thorum* Lov. *thorum* Leid. pr. Oxon. sec. Pric. Rott. Med. tert. inc. Heins. Petav. sec. Bonon. Tholos. tres Ambr. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *chorum* Leid. sec. m. pr. Voss. m. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. *virum* Pat. *nurum* vel *thorum* Petav. tert. Med. quart. *circumspectantur* Med. sec. *honores* Voss. m. pr. Petav. sec. *amores* vel *honores* Oxon. sec.—357 *Progenita* Ambr. pr. qui hunc versum priori præponit.—358 *tepido* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. Med. sec. Reg. Pat. Var. LL. ed. Antv. *trepido* vet. Gyr. Vat. Livin. Pal. Thuan. Mazar. duo Med. Exc. Lucens. pr. atque ita Heins. *timido* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. *tumido* Put. Jun. pr. *tepido* vel *timido* Vat. pr. *sullevat* Med. pr. *subligat* conjiciebat Heins.—359 *lento* Ambr. pr. *retro* Vat. pr. Reg. Vat. Livin. *læto* vel *tetro* Vat. tert. *Therimantia* Florent. Exc. Læti.—360 *Namque domus utroque* Lov. in quo duo hi versus margini ascripti erant. *Jam domus* Farn. Exc. Lucens. sec. *in utroque* Put. *veroque* Thuan. *sexu* vel *nexu* Med. pr. deerat hic versus in Med. tert. et inc. Heins.—361 *nepotes* Oxon. pr.—362 *dextraque*

NOTÆ

354 *Aureus*] Totus ex auro fictus, efformatus.

Columbis] Columbæ trahunt currum Veneris, id quod fictum est, quod hæ aves sint salaces.

355 *Tertia*] Primum conjugium est Stilichonis cum Serena: secundum Honorii cum Maria: tertium Claudianus forte futurum innuit Eucherii cum Placidia sorore Honorii, vel Arcadii cum Thermantia.

359 *Thermantia*] Hæc, Sorore Maria defuncta, nupsit Honorio, qui Mariam non tetigerat.

Talibus invitat donis, dextræque gerendum
Diva simul porrexit ebur. Solennibus urnam
Commovet auspiciis, avibusque incepta secundat.
Tunc habiles armis humeros Dea vestibus ambit
Romuleis: Latii sederunt pectore cultus:
Loricæque locum decuit toga. Talis ab Histro,

trices, et sponsos Imperatricum. Dea Roma *exhortatur* Stilichonem *his muneribus, et una dedit manui* illius sceptrum *eburneum ferendum: agitat urnam* post *auspicia ordinaria, et fortunat consilia* ejus ex *volucribus* consultis. *Tunc Dea induit vestimentis Romanis humeros* Stilichonis *aptos armis: amictus Latini texerunt pectus* ejus, *et toga decora fuit in loco thoracis. Mars ejusmodi revertens a*

Leid. pr. Oxon. sec. Voss. Put. Bonon. Pat. Tholos. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. *dextraque regendum* tres Vatt. Pric. Farn. *dextraque gerendum* Pal. Rott. Med. quart. *gerendum* duo Med. Reg. Thuan. Petav. pr. Pat. Oxon. pr. *regendum* duo Leidd. Jun. pr. Oxon. sec. Med. tert. ambo Moret. Ald. *tegendum* Var. LL. ed. Antv. *gerendum* vel *regendum* Lov. Vat. pr.—364 *Et movet* Petav. sec. *Submovet* Pat. *Tum movet* legebat Heins. *avibus* Tholos. *incerta* Vat. quart. *infecta* Voss. *infesta* Pric. Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. *secundis* Voss. duo Vatt. inc. Heins. Pat. Ambr. pr. Petav. sec. Moret. sec. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *secundis* vel *secundat* Lov.—365 *Terribiles* Med. tert. *abies* Petav. sec. *habitus* Put. *armis humeros* Leid. pr. Med. pr. et tert. Pat. Vat. Livin. *humeros armis* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Thuan. Mazar. *artus armis* Lov. m. pr. *jam vestibus* duo Leidd. et viginti duo Codd. Exc. Gevart. Schott. Sched. Gud. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Dea* vel *jam* Vat. sec. Pric. *vectibus* inc. Heins.—366 *Datii* Moret. pr.—367 *Loricæque* signum obeli Heinsius apposuerat. *docuit* Exc. Lucens.

NOTÆ

361 *Reginas*] Regum filii Reges, Regum filiæ Reginæ dicebantur. Florus, 'Pulsis ex urbe Regibus:' id est, pulso Tarquinio, et ejus filiis. Virgilius: 'Regina Sacerdos Marte gravis,' de Rhea Sylvia, quæ filia erat Regis Numitoris.

363 *Ebur*] Sceptrum Consulare ex ebore factum.

Solennibus auspiciis] Post servata more solenni auspicia, avesque ex cœlo consultas, movet urnam ad expromenda inde suffragia, in gratiam Stilichonis.

Urnam] Varia fuerunt olim urnarum genera, unde sortes educerentur. Urnæ in judiciis, unde nomina reorum extrahebant ad eos judicandos, quo alludit Virgilius, 'Quæsitor Minos urnam movet.' Urnæ, unde nomina judicum educebant: urnæ in Campo, unde nomina suffragatorum expromebant, ut in hoc loco; et alia ejusmodi.

364 *Avibus secundat*] Id est, ex secunda seu fausta inspectione avium, futura omnia secunda feliciaque promittit.

365 *Vestibus Romuleis: Latii cultus*] Sunt vestis Consularis.

366 *Sederunt pectore*] Vestes leniter depressæ sunt ad tegendum pectus.

367 *Loricæque locum*] Toga decora visa est in eodem loco in quo erat antea lorica.

Vel Scythico victor rediens Gradivus ab axe,
Deposito mitis clypeo, candentibus Urbem
Ingreditur trabeatus equis: spatiosa Quirinus
Fræna regit, currumque patris Bellona, cruentam
Ditibus exuviis tendens ad sidera quercum,
Præcedit: lictorque Metus cum fratre Pavore
Barbara ferratis innectunt colla catenis,
Velati galeas lauro: propiusque jugales

Danubio, vel ex finibus Scythiæ, lenis scuto abjecto, trabea indutus *intrat urbem* in *equis albis. Romulus moderatur habenas immensas, et Bellona ducens currum patris* sui, *attollens ad astra* hastam *ex quercu, sanguinolentam spoliis locupletibus, præit: et Metus lictor cum fratre Pavore implicant colla fera* equorum *vinclis ferreis*, ambo habentes *cassidem* suam *tectam lauro: et Formido prope equos armata*

sec. *tenuit* inc. Heins. Ambr. sec. *Austro* Ambr. sec. inc. Heins.—368 *Scythio* Var. LL. ed. Antv. *ridens* Leid. sec. *rediens victor* Vat. quint.—369 *gaudentibus* Var. LL. ed. Antv. *orbem* Leid. pr. et sec. m. pr. Vat. tert. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Voss. et Lov. m. pr. Petav. sec. Ambr. sec.—370 *spatiata* Med. tert.—371 *cruentum* Pric. Lov. Voss. Moret. sec. inc. Heins. duo Med. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *cruentat* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Florent. Thuan. Vat. Livin. ed. Parm. et Vicet. *cruentum* vel *cruentat* Reg. Oxon. pr.—372 *essuviis* Vat. sec. *tollens* Vat. sec. *tendentem* ed. Vicet. *tendens* viginti duo Codd. Ald. Exc. Gevart. Lucens. pr. et Var. LL. e marg. Parm.—373 *Pudore* duo Leidd. et undecim alii, item Exc. Gevart. *Pavore* Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Lov. in quo hæc scripta erant. '*Pavore.* recte. supra l. I. in Rufin. 343. Homer. Il. O. vs. 119. Hesiod. Scut. Herc. vs. 463.'—374 *fraternis* Jun. pr. *frenatis* Pric. *innectant* Rott. Florent. *injectant* Med. sec. Vat. tert. *vincla* Lov. *terga* duo Vatt. Farn. Med. quart. inc. Heins. ed. Vicet. *colla* Leid. pr. Oxon. pr. Vat. pr. Pal. Florent. Mazar. vet. Gyr. Vat. Livin. duo Ambr. tres Medd. Exc. Lucens. sec. *colla* vel *terga* Vat. sec. Petav. tert.—375 *auro* Vat. quint. Exc. Cod. Rhem. *pinctusque* Med. tert.

NOTÆ

370 *Quirinus*] Romulus, dictus in Cœlo Quirinus, filius Martis ex Rhea Sylvia: sed et Martis ædem 'Quirini cognomento, quasi sedati et tranquilli, intra pomœrium fuisse, multi meminerunt.' Alexander ab Alex. II. 4.

371 *Bellona*] Aliquando soror, aliquando filia Martis dicitur, immo et mater, vel auriga: adeo inter se dissenserunt Fabularum scriptores: 'Ædem Bellonæ et Martis extra Capenam, quarto ab urbe milliario, constructam ferunt, ut a civium mentibus intestinas clades, ardoremque conserendæ manus a civili cruore ad hostiles pugnas avocarent, utque domi jugi concordia quiete viverent, illos veluti fomenta præliorum intra urbem esse noluere.' Alex. ab Alex. II. 4.

372 *Quercum*] Hastam magnam, quercus instar.

373 *Metus cum fratre Pavore*] Hi lictores Martis, aliis sunt equi: Valerius Flaccus, 'Terrorque Pavorque Martis equi.'

Formido ingentem vibrat succincta securim.
Vidit ut optato se Consule Roma potitam,
Nunc, ait, Elysii lucos irrumpere campi,
Nunc libet, ut tanti Curiis miracula voti
Fabriciisque feram, Famæ qui vulnere nuper
Calcatam flevere togam. Jam prata choreis
Pulsent, nec rigidos pudeat lusisse Catones.
Audiat hoc senior Brutus, Pœnisque tremendi
Scipiadæ, geminis tandem quod libera damnis
Unius auxilio fasces Libyamque recepi.

quassat bipennem magnam. Roma statim atque aspexit se fruentem Consule expetito: Nunc, inquit, nunc juvat volare in *sylvas camporum Elysiorum, ut dicam prodigia desiderii tanti Curiis et Fabriciis, qui defleverunt nuper trabeam esse violatam plaga famæ. Jam Catones severi pulsent prata saltationibus, neque erubescant ludere. Brutus senior hoc discat, et Scipiones formidandi Carthaginiensibus, quod* ego Roma *liberata tandem* ab *exitio duplici, resumsi Consulatum, et Libyam ope unius* Stilichonis. *Quod restat,* o *Consul generosissime* Stilicho,

jugalis Put. Pat. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv.—376 *librat* Thuan. *vibrant* duo Vatt. *subjecta* Thuan.—377 *aptato* Pric. Jun. pr. *petitam* Vat. sec. Pal. Farn. Put. ambo Moret. inc. Heins. ed. Vicet.—378 *irrumpite* Var. LL. e marg. Parm. *erumpere* Leid. sec. et quatuordecim scripti, ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *irrumpere* vel *erumpere* Oxon. sec. —379 *licet* Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *intacti* Vat. sec. Med. tert. Petav. sec. Leid. sec. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *intacti viciis* Moret. pr. *intacti* vel *et tanti* Lov. *intacti* et emendatum *et tanti* Leid. pr. *cursus* pro *Curiis* Jun. pr. Pric.—380 *moram* Lov. m. pr. *famis* Vicet. Parm. *vulnera* conjiciebat Heinsius, qui et obelum huic versui apposuerat, *semper* Med. quart.—381 *Calcantem* Reg. Oxon. pr. m. pr. *parta* inc. Heins.—382 *ne rigidos* Thuan. *lusisse* Vat. sec. *cessisse* Farn. *luxisse* Leid. sec. Pal. Voss. Petav. sec. Exc. Gevart. *vidisse* [*f. risisse*] Mazar.—383 *Audeat* Vat. pr. m. pr. Pal. Florent. Med. pr. *Gaudeat* conjiciebat Heins. *hæc* Vat. quint. Ambr. pr. Med. sec. Tholos. *Brutos* Pric. *Brutus senior* Moret. pr. Vat. sec. *penitusque* inc. Heins. *tremendus* Ambr. pr. *tremendi* Med. tert. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *timendi* Florent. Ambr. sec. inc. Heins. duo Med. —384 *quæ* Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. *qui* Farn. ed. Parm. et Vicet.—385 *Pœnos* pro *fasces* Put. Petav. sec. Oxon. sec. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Pœnos* duo Leidd. Vat. sec. Med. tert. inc. Heins. Bonon. Tholos. Moret. pr. vet. Gyr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *fasces* vel *Pœnos* Vat. pr. Lov. *peremi* Vat. tert. m. pr. *recepit* Vat.

NOTÆ

378 *Elysii campi*] Loca erant destinata beatis; ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod ibi essent soluti curis.

379 *Miracula voti*] Miracula desiderii expleti.

380 *Famæ vulnere*] Fleverunt togam calcatam violatamque ab Eutropio, id discentes malo rumore famæ, quæ hoc rumore tanquam vulnere vulnerabat eorum aures. Virgilius: 'Gravior ne nuntius aures vulneret.'

385 *Fasces, Libyamque*] *Recepi fasces*, seu Consulatum, qui calcatus et per-

Quod superest, unum precibus, fortissime Consul,
Adde meis, Urbique tuum largire parumper,
Quem rogat, adventum: quam tu belloque fameque
Depulsa terris iterum regnare dedisti.
Splendida suscipiant alium te Rostra Camillum.
Ultorem videant servatoremque Quirites,
Et populus, quem ductor ames: quibus Africa per te,
Nec prius auditas Rhodanus jam donat aristas:
Ut mihi vel Massyla Ceres, vel Gallica prosit
Fertilitas, messesque vehant nunc humidus Auster,

adjunge rem *unam votis meis, et concede tantisper urbi adventum tuum, quem precatur;* urbi, *quam voluisti rursus imperare, et bello et fame dejectam imperio terrarum. Forum illustre excipiat* te *ut Camillum alterum. Proceres et plebs, quam dux diligis, quibus per te Africa* dat *et Rhodanus dat* quoque *fruges non auditas ante;* proceres et plebs *intueantur te* ut *vindicem et conservatorem,* te qui facis, *ut vel fruges Massylæ, vel fœcunditas Gallorum utilis mihi sit, et nunc Notus pluvius, nunc Boreas apportent segetes, et granaria* nostra *locupletentur*

pr. Farn. Rott. Tholos. Ambr. pr. Petav. sec.—386 *Quæ* Moret. pr. *mitissime* Moret. sec.—387 *meum* Put.—388 *Quod* vel *Quem* Vat. sec. *regat* ed. Vicet. et Parm. *quem* pro *quum* Pric. *belloque* Reg. Mazar. Exc. Læti. *bellisque* Leid. sec. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. —389 *Depulsam* Put. ambo Moret. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *Depulsa* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti et Lucens. sec.—390 *suscipiunt* Ambr. pr. *suscipient* Reg. *suspiciant* ed. Vicet. *altum* pro *alium* Oisel.—391 *Altorem* Exc. Gevart. *Actorem* Put. Moret. pr. *Autorem* Var. LL. ed. Antv. *Victorem* Vat. quart. *Auctorem* Leid. sec. m. pr. Jun. pr. Moret. sec. Vat. quint. Pric. inc. Heins. duo Petav. totidem Ambr. Var. LL. e marg. Parm. *Auctorem* vel *Ultorem* Oxon. sec. *Victorem* vel *Ultorem* Pric. Vat. tert. *redeant* Tholos. *solatoremque* Pric. Jun. pr. Oxon. sec. *salvatoremque* Thuan. *servatoresque* Moret. pr.—392 *Ut* Tholos. Exc. Læti. *Et* Voss. Lov. Ald. Exc. Gevart. *amat* Pal. *amas* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. tert. *ames* duo Leidd. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. Moret. sec. Med. tert. Vat. quart. inc. Heins. Put. Bonon. Pat. Tholos. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. pr. Ald. Var. LL. ed. Antv. *par te* Petav. sec. *parce* Jun. pr. duo Medd. *Barce* conjecerat Heinsius, sed postea deleverat.—393 *Non* Vat. sec. Moret. pr. *prior* inc. Heins.—394 *tibi* Florent. *Ceres* Vat. Livin. *seges* Pal. Med. pr. Thuan. Ald.—395 *messisque* Tholos.

NOTÆ

ditus erat ab Eutropio: recepi Libyam, Gildone victo: sicque liberata sum a duplici damno, famæ ob Eutropium, et famis ob Gildonem, qui occupata Libya nos fame premebat.

390 *Rostra Camillum*] De Rostris et de Camillo alibi.

393 *Nec prius auditas*] Rhodanus, seu Gallia per te dat nobis fruges, id quod hactenus inauditum est.

394 *Massyla*] Pars est Mediterranea Mauritaniæ in Africa.

395 *Nunc Auster, nunc Aquilo*] Hic ex Gallia, ille ex Libya et Africa impellit naves, quæ fruges apportant.

Nunc Aquilo; cunctis ditescant horrea ventis.
Quæ tunc Flaminiam stipabunt millia vulgi!
Fallax o quoties pulvis deludet amorem
Suspensum, veniens omni dum crederis hora!
Spectabunt cupidæ matres, spargentur et omnes
Flore viæ, superes cum Pythia limina Consul
Arduus, antiqui species Romana Senatus.
Pompeiana dabunt quantos proscenia plausus!
Ad cœlum quoties vallis tibi Murtia ducet

a *ventis omnibus. Quæ tunc multitudo plebis implebit Flaminiam* viam! *o quoties pulvis mendax decipiet studia anxia populi, dum credit advenientem quolibet momento! Matres avidæ aspicient, et omnes viæ sternentur floribus, cum ascendes collem* Apollinis *Pythii*, tu *Consul altus*, qui es *imago Romana Senatorum veterum. Amphitheatra Pompeiana quantis resonabunt acclamationibus! Quoties vallis Murtia efferet tuum nomen ad astra* in *secessu*

ferat Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *vehat* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *veham* Vat. tert. Pal. Oisel. *vehant* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. Reg. Thuan. duo Med. *ferant* Leid. sec. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm.—396 *Aquilon* Leid. sec. Rott. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Vat. quart. tres Petav. *ditescunt* Petav. sec. *mensis* vel *ventis* Vat. quint.—397 *Quæ nunc* Moret. pr. Vat. sec. *Quantum* Leid. pr. *Flaminia* Vat. quart. *Flaminei* Leid. pr. m. sec. *Flamineam* Leid. sec. Lov. Moret. pr. Ambr. sec. Petav. pr. Put. Reg. Thuan. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *stipabant* Thuan. Mazar. Moret. pr. *mœnia* pro *millia* Voss. m. pr.—398 *rumor* pro *pulvis* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Med. quart. Exc. Læti, Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *pulvis* Vat. Livin. Oxon. pr. Rott. Med. sec. Florent. Reg. Thuan. Mazar. ed. Vicet. *pulvis* vel *rumor* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. pr. *deludit* Moret. pr. Vat. sec. *deludat* Farn. Pat.—399 *Suspensu* Put. *omni cum* Tholos. *crederet* Med. tert. *cerneris* inc. Heins.—400 *matres cupidæ* Moret. pr. *Sparguntur* Med. tert.—401 *superat* Vat. Livin. *superent* Moret. pr. *superet* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. *superes* Pal. Med. pr. et sec. Thuan. Mazar. Petav. pr. Exc. Læti. *Pythia culmina* Vat. pr. Rott. Florent. *Phitia* Vat. quint. Pal. Med. pr. *Pincia* Vat. sec. m. pr. *Phicia* tres Vatt. Exc. Læti. *Phicia culmina* Var. LL. ed. Antv. *limina* duo Vatt. Farn. Pric. *lumine* Voss. *lumina* Med. tert. Vat. quart. Put. inc. Heins. *culmina* Oxon. pr. duo Med. Reg. Thuan. Petav. tert.—402 *Ordinis* pro *Arduus* Petav. tert. *antiquum* Ambr. pr. *juventus* Reg. *juventus* vel *senatus* Oxon. pr.—403 *citos* pro *quantos* Ambr. tert. *procennia* vel *proscennia* Oxon. pr. *pausis* Vat. pr. m. pr. *lapsus* Jun. pr. *lusus* Vat. sec.—404 *vallis quoties*

NOTÆ

396 *Horrea*] Horrea publica Romæ fuerunt trecenta sex.

401 *Pythia limina*] Cum superabis collem, in quo exstructum est templum Apollinis, qui dictus est *Pythius*, quod occiderit serpentem Pythonem.

403 *Proscenia*] *Σκηνὴ, tabernaculum;* Theatrum arborum ramis umbratum. *Προσκήνιον, id quod est ante Theatrum* a Pompeio exstructum, *Vestibulum scenæ.*

404 *Murtia*] Vallis sic dicta a Mur-

Nomen, Aventino Pallanteoque recessu!
Nunc te conspiciam castris, permitte, relictis,
Mox et cum genero trabeis visura secundis.
  Hæc dum Roma refert, jam Fama loquacibus alis
Pervolat Oceanum; linguis et mille citatos
Festinare jubet proceres: nullique senectus,
Non iter, hybernis obstant nec flatibus Alpes.
Vincit amor meriti pridem, clarique vetustis
Fascibus ad socii properant et vindicis annum.
  Sic ubi fœcunda reparavit morte juventam,

Aventino et Pallanteo? Concede nunc ut *videam te deserentem castra, statim conspectura te cum genero* tuo Honorio in *Consulatu secundo. Dum Roma dicit hæc, jam fama celerrima percurrit maria pennis vocalibus, et imperat primores mille properare citius: et* statim *nec senium retardat quemquam, nec via, nec Alpes* vexatæ *ventis hyemalibus.* Omnia *vincit amor:* proceres *illustres jamdudum virtute et Consulatibus veteribus, accurrunt ad annum* regendum a Stilichone *collega* suo *quondam et liberatore. Ita cum Phœnix unicus reno-*

Jun. pr. Oxon. sec. Pric. *tibi vallis* Ambr. sec. *valles* Vat. pr. *Murcia* Vat. pr. m. pr. *Marcia* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Vat. pr. m. sec. Reg. Petav. et Ambr. pr. *dicet* Vat. tert. m. pr. *tollet* Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Moret. pr.—405 *Pallantinoque* Pric. Med. tert. *Palatinoque* Pat. *Palentinoque* Ambr. pr. ed. Vicet. *senatu* Pat. *recursu* Florent. Jun. pr. *recussis* Vat. tert. m. sec. *recussum* Petav. pr. m. sec. et sic Heinsius. *recussus* vel *recessu* m. pr. et *recussum* m. sec. Vat. pr. *recessu* vel *recursu* Oxon. sec. Vat. quart. *recursu* vel *recussis* vel *recussu* Pric.—406 *Nunc te conspiciam* Vat. pr. Florent. duo Med. inc. Heins. Reg. Mazar. duo Petav. duo Ambr. *Ut te* Vat. quint. *perspiciam* Pric. *conspiciant* Farn. Put. Petav. sec. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. *perspiciant* Med. tert. *prospiciant* Voss. m. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *Conspicuum* Vat. sec. Pal. Oisel. Med. pr. Thuan. Pat. Moret. pr. Ald. *conspiciam* vel *conspicuum* Leid. sec. Var. LL. e marg. Parm. *claustris* Florent. m. pr.—407 *etiam genero* Jun. pr. *trabeas secundas* Leid. pr. *usura* Med. pr.—408 *Hæc ubi* Pat. *Troja* Var. LL. ed. Antv. *volacibus* Pric. *velocibus* ed. Vicet. *alis* quinque Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Pat. *ales* Nic. Heins. Gesn. et ed. Bipont.—409 *Oceanum.* cum *στιγμῇ*, quatuor Vatt. Pric. Oisel.—410 *nullisque* Oxon. pr. *nullique* Voss. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. inc. Heins. Put. Thuan. sec. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Exc. Gevart. *secutus* ed. Vicet.—411 *obstat* Pat. *ne flatibus* Med. sec.—412 *Vincit amor.* sic distinguit Vat. tert. et Leid. pr. *pridem emeriti* conjiciebat Heins.—413 *Fastibus* Ambr. pr. *acciti* Pric. Jun. pr. *acciti* vel *ad socii* Oxon. sec. *et socii properans* Reg. *properat* Petav. sec. *sed vindicis* Pric. Jun. pr.—414 *fecundam* Voss. duo Oxon. Vat. sec. duo

NOTÆ

teto: ibi etiam erat templum Veneris Murtiæ, a murto vel myrto, quæ erat arbor Veneris.

Ducet] Efferet, continuabit usque ad Cœlum.

407 *Cum genero*] Hoc non contigit: nam Stilicho iniit Consulatum secundum, non cum Honorio, sed cum Anthemio.

Et patrios idem cineres, collectaque portat
Unguibus ossa piis, Nilique ad littora tendens
Unicus extremo Phœnix procedit ab Euro;
Conveniunt aquilæ, cunctæque ex orbe volucres,
Ut Solis mirentur avem: procul ignea lucet
Ales, odorati redolent cui cinnama busti.
Nec minor in cœlo chorus est: exultat uterque
Theudosius, Divique tui. Sol ipse quadrigis
Vere coronatis dignum tibi præparat annum.
Est ignota procul, nostræque impervia menti,

vovit juventutem suam *funere feraci, et ipse fert unguibus suis cineres patrios, et ossa congregata, et iens ad ripas Nili, venit ab Oriente ultimo; Aquilæ confluunt, et aves omnes ex Orbe* universo, *ut suspiciant volucrem Solis. Avis flammea* Phœnix *micat longe*, pro *qua cinnama rogi odoriferi fragrant. Neque* vero *gaudium minus est in Cœlo. Ambo Theodosii triumphant, et Dii* Majores *tui. Ipse Sol equis redimitis* flore *verno præparat tibi annum meritum. Parens rancida annorum est longe incognita, et inaccessa animis huma-*

Med. inc. Heins. Put. Petav. sec. Bonon. Tholos. Moret. sec. duo Ambr. Exc. Gevart. *collectam* Ambr. pr. m. pr. *jocundam* Pat. Var. LL. ed. Antv. *vita juventam* Pat. *more* pro *morte* Oxon. sec. m. sec.—415 *patris* Jun. pr. *portans* Pric. *portant* Vat. quart. *servat* Vat. tert. m. pr.—416 *tendens* Vat. tert. Pal. Farn. Pric. Rott. duo Med. Thuan. Jun. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *tandem* quatuor Vatt. Oisel. Exc. Læti. *tandem* vel *tendens* Florent. Oxon. sec.—417 *tandem procedit* Ambr. pr. *procedat* Oisel. *processit* Vat. quint. Pat.—419 *ludit* Reg.—420 *adorati* Bonon. Tholos. *redeunt* Pat. *cum cinnama* Med. quart. *et cinnama* Vat. pr. et tert. *tibi* vel *cui* Oxon. sec.—421 *minus* Ambr. sec.—422 *Theodosius* duo Leidd. totidem Oxon. Jun. pr. Florent. inc. Heins. quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. pr. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Divisque suis* Farn. *Dominique* vel *Divique* Oxon. sec. *sollenne* pro *sol ipse* Pat. *quadrigas* Vat. sec. m. pr.—423 *coronatus* Vat. pr. Isingr. Pulm. Gryph. Colin. *coronatis* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Voss. Lov. Moret. sec. tres Ambr. totidem Petav. Ald. Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *properat* Vicet. et

NOTÆ

419 *Solis avem*] Phœnicem instar Solis æternum, vel quia ad Solem se comburit.

Ignea] Avis ex igne nata, et ex busto cineribusque patriis.

420 *Cinnama*] Pro qua ave cinnama et ligna odorifera fragrant, his siquidem collectis, et in saxo dispositis, rostro ignem excitat ad Solem, et seipsam igne consumere dicitur, ex cineribus mox alia nascitur avis. De Phœnice agemus fusius in Claudiani nostri Eidyl. I.

422 *Divique tui*] Majores tui inter Deos relati; vel ambo Theodosii, qui sunt Dii tui, seu a te culti. Legimus in Anthologia Θευδόσιον.

424 *Nostræ menti*] Impervia mentibus aliorum hominum, non poëtarum qui divinitus afflati sunt.

Vix adeunda Deis, annorum squalida mater,
Immensi spelunca ævi, quæ tempora vasto
Suppeditat revocatque sinu. Complectitur antrum,
Omnia qui placido consumit numine, serpens:
Perpetuumque viret squamis, caudamque reducto
Ore vorat, tacito relegens exordia lapsu.
Vestibuli custos, vultu longæva decoro,
Ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
Dependent membris animæ. Mansura verendus
Scribit jura senex, numeros qui dividit astris,

nis, vix patens Superis ipsis, *caverna æternitatis infinitæ, quæ mittit et revocat tempora gremio ingenti. Draco qui edit cuncta potestate tranquilla amplexatur id specus, ac virescit squamis æternis, et devorat caudam* suam *ore recurvato repetens initia* sua *flexu silente. Natura annosa facie honesta, servatrix vestibuli, sedet ante januam, et animæ volitantes hærent* in *omnibus* partibus *corporis* ipsius. *Senex venerandus describit leges duraturas, qui* senex *distribuit numeros sideribus, et motus*

Parm.—424 *Ast ignota* Thuan.—425 *feris* Var. LL. ed. Antv.—426 *inmersi* Petav. sec. *quod* Med. quart. *sæcula* Rott. Med. sec. *tempore* inc. Heins. *nacto* Oxon. sec. m. pr.—427 *annum* Vat. quint. Rott. Put. Reg. Oxon. pr. *antrum* vel *annum* Vat. tert.—428 *quæ* Rott. Bonon. Ambr. et Moret. sec. *munere* Pric. Ambr. pr. Jun. et Moret. pr. Oxon. sec. *nomine* Vat. pr. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Ambr. sec. Leid. pr. m. pr.—429 *Perpetuisque* Moret. pr. *virens* vet. Gyr. *reductum* Exc. Schott. *reductam* duo Leidd. et novemdecim alii, Exc. Gevart. *redacto* vel *reductam* Pric.—430 *volat* Pal. Med. tert. *notat* Ambr. pr. *morsu* vel *lapsu* Lov.—431 *longæva sacerdos* inc. Heins. Ambr. sec.—432 *junctisque* Petav. tert. *volentes* Med. quart.—433 *Dependunt* inc. Heins. m. pr. *Deprendunt* Put. ed. Vicet. *mansueta* Jun. pr.

NOTÆ

427 *Suppeditat*] Quæ ex vasto suo sinu emittit tempora, et revocat in suum sinum. Designat annos, qui sua per vestigia instar circuli redire videntur.

428 *Serpens*] 'Annus,' ex Servio, 'secundum Ægyptios indicabatur picto dracone caudam suam mordente.' Unde hujus rei jure meminit Claudianus vates Ægyptius.

430 *Vorat*] Serpens caudam vorat, consumit omnia, relegit vestigia. Annorum tempus intellige. 'Tempus edax rerum.' Servius: 'Annus dictus quasi anus, id est, anulus, quod in se redeat, ut est.' Virgilius: 'Atque in se sua per vestigia volvitur annus.'

433 *Animæ*] Natura continet rerum omnium animas, quæ ex ipsius corpore dependent. Excipe animam hominis, quæ radius quidam videri possit, non ex natura, sed ex ipso naturæ auctore delibatus.

434 *Senex*] Χρόνος, qui idem est ac Saturnus, Tempusque: nisi potius Deum ipsum temporis auctorem intelligas.

Et cursus stabilesque moras, quibus omnia vivunt,
Ac pereunt fixis cum legibus: ille recenset
Incertum quid Martis iter, certumque Tonantis
Proficiat mundo, quid velox semita Lunæ,
Pigraque Saturni: quantum Cytherea sereno
Curriculo, Phœbique comes Cyllenius, erret.
Illius ut magno Sol limine constitit antri,
Accurrit Natura potens, seniorque superbis

et retardationes certas, quibus res omnes oriuntur aut occidunt, statuta quadam *lege: ille* senex *refert, quid via dubia Martis* planetæ, *quid* via *certa Jovis prosit Orbi; quid cursus celer Lunæ, quid* cursus *lentus Saturni* prosit; *quanto* tempore *Venus curru pulchro, et* quanto *Mercurius comitans Solem vagetur. Statim atque Sol stetit in vestibulo ingenti speluncæ hujus, Natura mater* venit *obviam, et*

Oxon. sec.—434 *dividis* Ambr. pr.—435 *vivant* Vat. quart.—436 *Et pereunt* Mazar. *ac pereant.* cum στιγμῇ, tres Vatt. *fictis* ed. Vicet. *ceu* pro *cum* conj. Heins. Vat. pr. et alii distinguunt *fixis cum legibus ille recenset. legibus* Florent. Reg. *ire recenset* Vat. quart.—437 *quod* inc. Heins.—438 *Perficiat* Vat. quint. inc. Heins. Mazar. Petav. sec. duo Ambr. Exc. Gevart. *Prospiciat* Leid. pr. m. sec. Pal. Farn. Rott. Reg. Thuan. Oxon. pr. duo Med. Exc. Lucens. pr. *Prospiciat* vel *Proficiat* Vat. tert. *velox Scintia* Pric. *semina* Put. —439 *serenum* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *sonoro* Moret. pr. *soporo* Ms. Mureti. *Saturno* Vat. quart. Thuan. *seno* Pric. *remoso* Put.—440 *errat* Oxon. pr. *erret* Exc. Lucens. pr. *hæret* Moret. sec. Bonon. *ercet* Reg. *iret* ed. Vicet. *ardet* Put.—441 *magno sol limine* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Thuan. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *Phœbus ad limen* Med. tert. item Gesn. et ed. Bipont. *magno Sol limine* vel *Phœbus ad limen* Florent. *ad lumen* Ambr. sec. *lumine constitit antri* Reg. Thuan. *antris* Vat. pr. m. pr. *austri* lib. Barth.—442 *Adcurrit* Put. Var. LL. ed. Antv. *Occurrit* Vat. pr. *Accurrit* Voss. m. pr. duo Vatt. Med. tert. inc. Heins. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. tres Petav. totidem Ambr. ed. Parm. Exc. Gevart. *Natura parens* Moret. pr. Heinsius ascripserat locum Plinii lib. XXII. c. 24. 'Parens illa ac divina rerum artifex Natura.' *duce* Vat. pr. m. pr. *superbus* duo Vatt. Farn. Moret. pr. Med. tert. Put. ed. Parm. et Vicet. *superbo* inc. Heins.

NOTÆ

435 *Cursus stabilesque moras*] Per *cursus* cognoscimus planetas; per *stabiles moras* agnoscimus stellas fixas.

Vivunt ac pereunt] Etenim statuta quadam lege. 'Ortum quicquid habet finem timet.' Statius.

437 *Incertum Martis iter*] Temperies Martis Planetæ incerta et inæqualis est, prout magis aut accedit aut recedit a Sole.

Certum Tonantis] Temperies Jovis Planetæ certior est et æqualior, quod servet distantiam a Sole æqualiorem.

438 *Velox semita Lunæ*] Cursum suum per mensem conficientis.

439 *Pigraque*] Saturnus per triginta annos cursum absolvit. Unde vocatur *pigra* ejus *semita*.

Cytherea] Stella Veneris, quæ Venus Cytherea dicitur, ut supra vidimus.

440 *Phœbique comes Cyllenius*] Mercurius, sic dictus a Cyllene monte Arcadiæ. Proximus est Soli, ideoque illum perpetuo comitari dicitur.

Canitiem inclinat radiis. Tunc sponte reclusos
Laxavit postes adamas. Penetrale profundum
Panditur, et sedes ævique arcana patescunt.
Hic habitant vario faciem distincta metallo
Sæcula certa locis; illic glomerantur ahena:
Hic ferrata rigent, illic argentea candent.
Eximia regione domus, contingere terris
Difficiles, stabant rutili, grex aureus, anni:
Quorum præcipuum pretioso corpore Titan
Signandum Stilichone legit. Tunc imperat omnes
Pone sequi; dictisque simul compellat euntes:

quamvis *antiquior*, tamen *demittit canos* ante *radios illustres Solis. Tum adamas aperuit portas ultro patentes. Sacrarium altum reseratur, et sedes et secreta temporum videntur. Hic Ætates quædam differentes vultu* per *metalla diversa incolunt locos* separatos: *illic* ætates *æreæ congregantur, hic ferreæ rigescunt, illic argenteæ albescunt. At in pulchriore parte domus hujusce turba micabat formosa annorum aureorum, eveniens Orbi difficile: quorum pulchrior corpore locuplete eligitur* a *Sole, nominandus* a *Stilichone. Tum jubet omnes sequi* a *tergo, et* his *verbis*

—443 *tum sponte* Vat. pr. et sec. Leid. pr. Lov. Pat. ambo Moret. duo Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *cum* Pric. Tholos. Jun. pr. Petav. tert. *cum* vel *tum* Oxon. sec. *revulsos* Pat. *reclusas* Pric. Ambr. tert. m. sec. *reclusus* Leid. pr. et tredecim alii.—444 *profundis* Voss. m. pr.—446 *Hinc* Leid. sec. Farn. Exc. Lucens. pr. *habitat* Med. sec. Put. Ambr. sec. inc. Heins. *facies* tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. Vat. pr. m. sec. *faciem* Vat. pr. et tert. Leid. pr. m. sec. Pal. Thuan. Mazar. duo Med. *distracta* Put.—447 *illinc* Oxon. pr. Leid. sec. Farn. Put. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *aëno* Oxon. pr. *aheno* Reg.—448 *Hinc...illinc* Farn. Put. Reg. ed. Parm. et Vicet. *illinc argentea* Moret. pr. *candet* Lov.—449 *conjungere* Bonon.—450 *Difficili* Tholos. Ambr. pr. *Difficilis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *stabat* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. *rutili stabant* Leid. pr. Oxon. pr. *rutili stabat* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *stabat rutuli rex* Lov. *rex* etiam decem alii et Exc. Gevart.—451 *principium* Jun. pr. *præcipuum* vel *principium* Med. quart. *spatioso* Ambr. pr.—452 *Signandi* ed. Parm. *Signandus* Med. quart. *Signandum* Var. LL. e marg.

NOTÆ

444 *Adamas*] Porta cavernæ, unde profluunt tempora et sæcula, ex adamante facta est, quia duratura. Hæc certe ævi et sæculorum descriptio luculenta est: in his forsan alludit ad statuam quam vidit Nabuchodonosor, cujus statuæ caput aureum, pectus et brachia argentea; venter et femora ærea; tibiæ ferreæ, pedes ferrei et fictiles.

452 *Signandum Stilichone*] Sol eligit ex grege annorum aureorum pulchriorem, cui Stilicho Consul nomen suum imponat: diximus quippe annos a Consulibus nominari.

En, cui distulimus melioris sæcla metalli,
Consul adest. Ite optati mortalibus anni.
Ducite virtutes: hominum florescite rursus
Ingeniis hilares, Baccho frugumque feraces.
Non inter geminos anguis glaciale Triones
Sibilet, immodico nec frigore sæviat Ursa.
Non torvo fremat igne Leo, nec brachia Cancri
Urat atrox æstas, madidæ nec prodigus urnæ
Semina prærupto dissolvat Aquarius imbre.

una alloquitur illos *sequentes: Ecce adest Consul* Stilicho, pro *quo reservavimus ætatem metalli pretiosioris. Currite anni expetiti* ab *hominibus, conducite virtutes, florete iterum ingeniis virorum, fœcundi vino, et fertiles segetibus. Non Serpens inter Triones duos* edat *sibilum gelidum, neque Ursa bacchetur frigore nimio: non Leo rugiat cum flamma* sua *iniqua, neque æstas acerba inflammet brachia Cancri, neque Aquarius profundens urnam humidam, corrumpat fruges pluviis immensis.*

Parm. *regit* Mazar.—454 *In quem* Oxon. pr. Vat. tert. Oisel. Mazar. *un quem* Reg. *Et cui* Med. tert. *Dii cui* inc. Heins. Petav. tert. qui et hunc versum sequenti postponit. *En cui* vel *In quem* Leid. pr. Vat. pr. Florent.—455 *vos optati* Ambr. tert. *melioribus* vel *mortalibus* Florent. *per saxa metalli* pro *mortalibus anni* ed. Vicet. *per sæcla metalli* Farn. *metallis* Oxon. pr. *sæcla metalli* vel *mortalibus anni* Lov.—456 *Discite* inc. Heins. Ambr. sec. Med. quart. *Ducite virtutes.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Leid. pr. duo Petav. *Discite* vel *Ducite* Vat. sec. *hominum.* sic interpungunt Rott. et Vat. tert. *florescere* Med. quart. —457 *Progeniis* Farn. *Bacchi* Ambr. sec. m. sec. *frugisque* Pat.—458 *angues* Var. LL. ed. Antv.—459 *in medio* pro *immodico* Ambr. sec. inc. Heins. ed. Vicet. *non frigore* Lov. Oxon. pr. *sæviet* Moret. pr.—460 *Nec toto fremat ore* Oxon. pr. *Non toto* Leid. pr. *Nec* octo alii. *torto* Exc. Lucens. pr. *toto* Vat. tert. Oisel. vet. Gyr. Mazar. *toto* vel *torvo* Vat. pr. *fremet ore* Pat. *ore* Reg. *non brachia* Vat. sec. Med. quart.—461 *æstus* inc. Heins. Ambr. sec. Med. quart. *madidus* Pal. Farn.—462 *Semine* Voss. m. pr.—463 *producit* Mazar.

NOTÆ

458 *Anguis*] Est signum Septemtrionale, porrectum inter duos Triones, seu duas Ursas, majorem et minorem. Virgilius: 'Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis Circum, perque duas in morem fluminis Arctos.' Alii dicunt hunc anguem Hesperidum mala custodientem ab Hercule fuisse occisum, et a Junone inter astra collocatum: alii in Gigantomachia eum fuisse Minervæ objectum, et ab ea contortum ad sidera cœloque infixum.

Triones . . . Ursa] De his supra in III. Cons. Hon. vs. 170.

460 *Leo*] Unum ex duodecim Zodiaci signis, est nempe Leo Nemeæus, seu Cleonæus, victus ab Hercule. *Igne fremat,* quod tum calor sit violentior: *torvo* autem, non quod ignis torvus sit, sed quia Leo ipse torvus.

Cancri] Hic est, ex Virgilio, 'Pressus ab Hercule Cancer,' dum contra Hydram pugnaret. Tum Sol a nobis instar Cancri retrogradi fingitur.

462 *Aquarius*] Ganymedes Phrygius raptus ab aquila, Jovis futurus pincerna, Diisque daturus nectar, aquam hominibus. Præsidet partim Decembri et partim Januario mensibus, pluvia infestari solitis.

Phrixeus roseo producat fertile cornu
Ver Aries: pingues nec grandine tundat olivas
Scorpios: autumni maturet germina Virgo.
Lenior et gravidis allatret Sirius uvis.
Sic fatus, croceis rorantes ignibus hortos
Ingreditur: vallemque suam, quam flammeus ambit
Rivus, et irriguis largum jubar ingerit herbis,
Quas Solis pascuntur equi. Fragrantibus inde

Aries Phrixeus cornu pulchro efficiat ver fœcundum: neque Scorpius verberet grandine oleas pingues. Virgo reddat *fœtus Autumni maturos, et Canicula mitior latret* in *racemos turgentes.* Sol *ita locutus intrat hortos* suos *manantes flammis purpureis, et* intrat *prata sua, quæ fluvius igneus cingit, et immittit lucem copiosam herbis sparsis* luce, *quibus equi Solis aluntur. Inde* Sol *nectit comam floribus odo-*

perducat Pal. *præducat* Jun. pr.—464 *pinguis* Vat. pr. Oisel. *gramine* Put. *tondat* ed. Parm. ex conjectura. *olivos* Oisel.—465 *Scorpius* tres Vatt. Pal. Farn. Put. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. *Scorpion* Leid. pr. cum septemdecim aliis, ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Scopior* et emendatum *Scorpion* Leid. sec. *Scorpio* et emendatum *Scorpios* Lov. *germine* Med. tert. *gramina* Pal. Pric. Rott. Ambr. pr. *germina* Leid. pr. et viginti Codd. Ald. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *gramina* vel *germina* Vat. tert.—466 *ablatret* Ambr. pr. *oblatret* Moret. sec.—467 *fassus* Mazar. *fatur* Med. tert. ed. Vicet. *roseis* Put. *croceis fatus* Lov. Exc. Gevart. *rutilantes* vel *redolentes* legebat Heins. *ignibus* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. *floribus* Lov. *crinibus* inc. Heins. *finibus* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. duo Vatt. Pric. m. pr. Med. tert. Put. Mazar. Pat. Ambr. sec. duo Petav. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *finibus* et emendatum *floribus* Leid. pr. *finibus* vel *ignibus* Vat. quart. *hortos* Lov. Exc. Gevart. *arctos* Put. Pat. *ortus* Oxon. pr. Moret. sec. Vat. tert. Pal. Oisel. Florent. m. pr. Med. pr. Reg. Mazar. duo Ambr.—468 *urit* Pat.—469 *Rivulus* Med. sec. *exiguis* Leid. pr. m. pr.—470 *Qua* Pat. *fragrantibus* Lov. duo Vatt. *flagrantibus* Vat. sec. et tert. Pal. Farn. Pric.

NOTÆ

463 *Phrixeus Aries*] Alatus et vellere aureo insignis, quem Phrixus Athamantis et Nepheles filius, Ino novercam fugiens, conscendit ex Thessalia in Colchidem iturus. Præsidet mensi Martio, quo terra, ceu vellere quodam herbarum, vestiri incipit.

465 *Scorpios*] Devictus ab Orione. Præsidet partim Octobri et partim Novembri, quo tempore frigus pungere incipit.

Virgo] Ea est Erigone Icari filia, in cœlo collocata ob insignem pietatem: vel est Astræa, seu Justitia, quæ quidem ex Ovidio: 'cæde madentes Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.' Præsidet partim Augusto et partim Septembri, qui menses, Virginis instar, nihil amplius pariunt.

466 *Sirius*] Canicula Icari, nomine Mera, in signo Leonis, quæ ex veteribus calorem geminare credebatur. Alia est recentiorum opinio.

467 *Hortos*] Soli regiam, hortos, mensas, equos, pecora Poëtæ tribuunt.

469 *Irriguis*] Irriguæ sunt herbæ, sed larga luce, non aquis.

Cæsariem sertis, et lutea lora jubasque
Subligat alipedum: gelidas hinc Lucifer ornat,
Hinc Aurora comas: juxtaque arridet habenis
Aureus, et nomen prætendit Consulis, annus:
Inque novos iterum revoluto cardine cursus
Scribunt ætheriis Stilichonem sidera fastis.

riferis, et habenas croceas, et jubas equorum suorum. *Hinc Lucifer decorat crines roscidos, inde Aurora: et prope annus aureus arridet, tenens lora* sua, *et præfert nomen Consulis; rursus verso cardine in curriculum novum, Dii* ipsi *scribunt Stilichonem* in *Fastis cœlestibus.*

fraglantibus Petav. pr. *fragrantibus* vel *flagrantibus* Vat. pr.—471 *Lethea* Rott. *linthea* Tholos. *lutea* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Reg. Thuan. duo Petav. Vat. Livin. vet. Gyr. Exc. Læti et Lucens. pr. *lactea* duo Leidd. et sedecim scripti, Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *lutea* vel *lactea* Petav. tert. duo Oxon. *colla* Jun. pr. Oxon. sec.—473 *adridet* duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *illudit* Pric. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *colludit* Reg. Thuan. Mazar. *alludit* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. Florent. Oxon. pr. duo Med. *arridet* vel *alludit* Vat. quart. Petav. pr. *habenas* Vat. sec. m. pr.—475 *novos tantum* Pal. *resoluto* Lov. *rursus* Pal. Rott. *currus* Pat.—476 *sidereis* inc. Heins. *sæcula* vel *numine* pro *sidera* Moret. sec. *fastis* vel *factis* Vat. tert.

NOTÆ

472 *Gelidas comas*] Propter rorem matutinum. Lucifer et Aurora perpetui Solis comites.

475 *Revoluto*] Hoc finem arguit anni emensi: per *novos cursus* intellige annum incipientem.

476 *Æthereis*] Cœlestibus, immortalibus.

XXIII.

CL. CLAUDIANI

DE SECUNDO CONSULATU

FL. STILICHONIS

V. C.

LIBER.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Ut Scipio Africanus amavit Musas et Ennium laudum suarum præconem, sic et Stilicho amat Claudianum.

Major Scipiades, Italis qui solus ab oris
  In proprium vertit Punica bella caput,
Non sine Pieriis exercuit artibus arma :
  Semper erat vatum maxima cura duci.

Scipio Major, qui ex finibus Italiæ unus convertit in caput suum bella Carthaginiensia, non tractavit arma sine studiis Pieriis: benevolentia singularis in *Poëtas*

In Vat. pr. Petav. sec. et Exc. Lucens. pr. vocatur Liber tertius *de Consulatu* vel *Laudibus Stiliconis.* In Gryph. ed. 1548. ascriptum erat, *Hic Panegyricus separandus videtur a superioribus duobus.* item, *Incipit Liber de Adventu Stiliconis in Urbem.* ex veteri Cod. ut videtur, quem Heinsius nominare neglexit. hic tamen notaverat, in Vat. pr. post Præfationes nullam addi inscriptionem.

1 *ductus ab oris* Isingr. *hortis* Med. sec.—3 *Nec* Pric.—4 *vatis* Put. *virtus*

NOTÆ

De Secundo] Nonnulli primum contendunt esse Stilichonis Consulatum, non secundum, quem quadriennio post hunc gessit, ex Claverio.

2 *In caput*] In sese convertit totam belli Punici molem.

3 *Pieriis artibus*] Studiis Musarum, quæ Pieriæ et Pierides dicuntur a

Gaudet enim virtus testes sibi jungere Musas.
  Carmen amat, quisquis carmine digna gerit.
Ergo seu patriis primævus manibus ultor
  Subderet Hispanum legibus Oceanum,
Seu Tyrias certa fracturus cuspide vires
  Inferret Libyco signa tremenda mari;
Hærebat doctus lateri, castrisque solebat
  Omnibus in medias Ennius ire tubas.
Illi post lituos pedites favere canenti,
  Laudavitque nova cæde cruentus eques.
Cumque triumpharet gemina Carthagine victa,
  (Hanc vindex patris vicerat, hanc patriæ)

erat semper huic *ductori. Etenim virtus lætatur asciscere sibi Musas spectatrices.* Et ille *diligit versus, quicumque agit* facta *digna versibus. Igitur seu adolescens ulturus umbras paternas, subjiceret Imperio* Romano *mare Hispanum; seu domiturus exercitus Carthaginienses, ictu indubitato, importaret vexilla metuenda mari Libyco; Ennius eruditus affixus erat lateri* ejus, *et* in *bellis cunctis consueverat irrumpere in acies medias. Pedites plauserunt illi* Ennio *cantanti post buccinam, et eques* idem Ennius *sanguinolentus strage recente prædicavit* Scipionem. *Et cum* hic Scipio *triumpharet, Carthagine duplici subacta, (subegerat hanc* Hispanam, ut *ultor patris* sui, subegerat *illam* Libyam, ut ultor *patriæ*

Moret. sec. m. pr. *ducis* Pal.—5 *sibi testes* Reg. *subjungere* duo Leidd. et novemdecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv.—6 *digna facit* Vat. sec. Reg. Oxon. pr.—7 *patris* Reg. Florent. Moret. sec. Vat. quart. Var. LL. e marg. Parm.—8 *legibus* vel *regibus* Var. LL. e marg. Parm.—9 *Ceu* Jun. pr. *Tyrias certa* Exc. Læti. *certo* Med. sec. *contra* ed. Vicet.—11 *castusque* Jun. pr. Oxon. sec.—12 *Ennius i. m. obvius* Vat. tert. *cominus* Moret. pr. *emulus* Oisel. *vias* Vat. sec. m. pr.—13 *Illic* Vat. pr. Oxon. pr. *siluere* Moret. pr. *Laudavitque* vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Læti et Lucens. pr.—14 *Laudabatque* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. Ald. et Var. LL. ed. Ant. *clade* Petav. pr.—15 *media* Med. sec. m. pr. *victor* Thuan.—16 *Nam vindex* Pal. *judex* Moret. pr. *patris* duo

NOTÆ

Pieria regione Macedoniæ, vel a devictis Pierii filiabus, iisque in picas conversis.

5 *Musas*] Virtus amat Musas sui spectatrices et laudatrices.

6 *Carmen amat*] Et certe tales fuerunt Alexander, Julius et Augustus Cæsar, et alii magni Heroës.

9 *Tyrias*] Vires Carthaginiensium, qui ex urbe Tyro in Phœnicia profecti erant.

11 *Hærebat doctus*] Ennius tam carus fuit Africano ut mortuus ejus sepulcro sit illatus. Ovidius: 'Ennius ingenio maximus, arte rudis.' Hic docuerat Catonem Majorem virum doctissimum.

12 *Ire tubas*] Ennius fuit Centurio, et arma cum laude tulit.

15 *Gemina Carthagine*] Utramque

Cum longi Libyam tandem post funera belli
Ante suas mœstam cogeret ire rotas;
Advexit reduces secum Victoria Musas,
Et sertum vati Martia laurus erat.
Noster Scipiades Stilichon, quo concidit alter
Hannibal, antiquo sævior Hannibale,
Te mihi post quintos annorum, Roma, recursus
Reddidit, et votis jussit adesse suis.

suæ) et *cum demum post cædes belli diuturni adigeret Libyam tristem progredi ante currum suum* triumphalem, *victoria retulit secum Musas revertentes, et laurus bellica erat corona poëtæ* Ennii. *Stilicho*, qui est *Scipio noster*, a *quo alius Hannibal crudelior Hannibale vetere prostratus est, te restituit mihi*, o *Roma, post curriculum quinque annorum, et imperavit* me *interesse Consulatui suo optabili.*

Vatt. Farn. Rott. Med. tert. *patrius* Pat. *patri* Leid. pr. et tredecim alii. *patri* vel *patris* Vat. pr. *vicerat, hinc* Voss.—17 *Et longi* Jun. pr. *tendit* pro *tandem* id. Jun.—18 *mœstas* Petav. sec. *cogit et ire* Pal. *suam rotam* Moret. sec.—19 *Adduxit* duo Med. *secum reduces* Moret. sec.—20 *certum* Moret. pr. —21 *Nostri* Jun. pr. *qui* Pric. *cui* leg. Heins. *concidat* Petav. sec.—23 *plus* pro *post* Farn. *quinos* Heins. Gesn. ed. Bipont. et al. *quintos* duo Leidd. omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Jun. pr. duo Oxon. *recessus* Ambr. pr.

NOTÆ

vicit Scipio, Hispanicam et Libycam. Hispanicam expugnavit uno die, ulturus manes patris sui, qui in Hispania occisus fuerat: Libycam vicit ut ulcisceretur patriam suam toties a Carthaginiensibus infestatam.

17 *Libyam*] Prælatam Libyæ effigiem.

21 *Alter Hannibal*] Gildo sævior Hannibale.

23 *Post quintos*] Claudianus, mortuo Mediolani Theodosio, ibi consedit aliquamdiu; aut Stilichonem ad bella secutus est, et cum eo Romam rediit.

24 *Votis suis*] Honori suo votivo, id est, optabili.

XXIV.

CL. CLAUDIANI DE SECUNDO CONSULATU FL. STILICHONIS V. C. LIBER.

ARGUMENTUM.

Celebratur gaudium Romæ videntis Stilichonem, victorem modestum, priscis Ducibus majorem, cultum ab omnibus, urbis liberatorem, reparatorem Consulatus, Imperii amplificatorem, malorum Rectorum ultorem; qui Romam iterum fecit orbis caput: hinc prædicatur ipsa Roma urbium altissima, Cœlo æmula, legum parens et imperii, victrix materque omnium gentium, terræ et maris; Deorum amica, et sedes. Populus colit Stilichonem, ut Patrem, vocat Dominum. Proceres et Victoria illum ambiunt Consulem, non armis sed amore munitum, et liberatorem: huic, ut liberalitatem exerceat, edatque spectacula, Diana ipsa feras suppeditat.

Quem populi plausu, procerum quem voce petebas,
Aspice, Roma, virum. Jam tempora desine longæ
Dinumerare viæ, visoque assurgere semper
Pulvere: non dubiis ultra torquebere votis.
Totus adest oculis, aderat qui mentibus olim,
Spe major, fama melior. Venerare curulem,

O *Roma, intuere virum, quem expetebas applausu populi et acclamatione Primorum. Jam cessa numerare tempus itineris diuturni, et surgere continuo ad* primum *pulverem excitatum: non angeris amplius desideriis suspensis. Ille totus præsens est oculis* tuis, *qui alias præsens erat animo* tuo, *ingentior ipsa expectatione, melior*

1 *Populus* Rott. *clausu* Jun. pr. *procerum* vel *placida* Vat. pr. *patebas* Tholos. —2 *Auspice* Med. tert. *desine tempora* Lov.—3 *moræ* Ambr. pr.—4 *nec* inc. Heins. *ver* Pal. *procedere* Jun. pr.—6 *curules* Reg.—7 *te* Voss. Exc. Gevart.

NOTÆ

1 *Quem populi, &c.*] Procul dubio Roma impensius optabat Stilichonem Consulem renuntiatum.

3 *Visoque assurgere pulvere*] More eorum, qui impensius quenquam desiderant et expectant: nam statim atque globus pulveris excitatus est, assurgunt visuri an veniat is quem expectant.

6 *Spe major*] Major est quam ex-

Quæ tibi restituit fasces: complectere dextram,
Sub juga quæ Pœnos iterum Romana redegit.
Excipe magnanimum pectus, quo fræna reguntur
Imperii, cujus libratur sensibus orbis.
Os sacrum, quod in ære colis, miraris in auro,
Cerne libens. Hic est pro te bellator ubique,
Defensor Libyæ, Rheni pacator et Histri.
 Ostentare suos prisco si more labores,
Et gentes cuperet vulgo monstrare subactas;

fama. Cole Consulem, qui reddidit fasces tibi; osculare manum, quæ reduxit iterum Carthaginienses in servitutem Romanam. Suscipe animum generosum, qui moderatur habenas Imperii, cujus curis Mundus sustinetur. Aspice volens vultum illum *sacrum, quem veneraris in statuis aheneis, et admiraris in* statuis *aureis. Hic Stilicho est ubique pugnator pro te, qui liberavit Libyam,* qui *placavit Rhenum et Danubium. Si* Stilicho *consuetudine antiqua vellet jactare facta sua, et ostendere*

constituit Lov. *amplectere* Rott.—8 *qui fasces* pro *quæ Pœnos* Ambr. pr. *tantum Romana* Petav. sec. *reduxit* Leid. pr. *coëgit* Reg. Moret. sec. *subegit* Pric. Med. tert. inc. Heins. Put. Jun. pr. Lov. m. sec. *redegit* vel *subegit* Florent. *subegit* vel *coëgit* Oxon. sec.—9 *Accipe* Lov. *regna* Mazar. *regentur* Pal. Med. pr. *regantur* Moret.—11 *in ære* Jun. pr. *in ære* Exc. Læti. *mente* Oisel. *coles* Mazar. *mirare sub auro* Voss. m. pr. *mirare sn auro* Lov. *mirare sine auro* tres Vatt. Pric. m. sec. duo Med. tres Petav. inc. Heins. Put. Ambr. sec. Jun. pr. Moret. sec. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *mirare sub auro* vel *miraris in auro* Leid. pr.—12 *hic te* inc. Heins. *felix bellator* Vat. pr. et tert. Pal. Florent. Med. pr. Reg. Thuan. Vat. Livin. *pro te bellator* duo Leidd. tres Vatt. Farn. Rott. Med. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Voss. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *pro te qui pugnat* Lov. *pugnator* Ambr. pr. Vat. sec. Sched. Gud. *felix* vel *pro te* Med. tert. *ubique* Exc. Læti. *utrique* Oisel.—13 *pacator* Vat. pr. et tert. Pal. Florent. Med. pr. et sec. Reg. Mazar. Thuan. *calcator* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *damnator* vel *calcator* Lov. *calcator* vel *pacator* Petav. tert. *Hebri* Rott. *Istri* Exc. Læti.—14 *Obturare* Ambr. pr.—15 *In* vel *Et* Moret. pr. *cuperes* Jun. pr. *virgo* Tholos.—

NOTÆ

pectabamus, melior est quam eum fama ipsa prædicabat, etsi bonus et magnus semper fuit.

Curulem] Consulem in Curuli seu sella eburnea sedentem. Continens pro contento, Metonymicῶs.

7 *Restituit*] Qui fasces seu Consulatum suæ pristinæ majestati reddidit.

8 *Pœnos*] Gildonem et Mauros, quibus devictis est *defensor Libyæ*, hoc est, liberavit Libyam, et eam restituit Romanis ad frumentum suppeditandum.

10 *Libratur*] Ita mundus vigilantia curisque Stilichonis sustinetur libraturque, ut nec propendeat, nec in alterutram partem peccet cadatve.

13 *Pacator*] Stilicho Danubii accolas cum Theodosio pacavit.

14 *Prisco more*] Triumphantium veterum.

Certassent utroque pares a cardine laurus.
Hæc Alamannorum spoliis, Australibus illa
Ditior exuviis. Illinc flavente Sygambri
Cæsarie, nigris hinc Mauri crinibus irent:
Ipse albis veheretur equis: currumque secutus
Laurigerum, festo fremuisset carmine miles.
Hi famulos traherent Reges: hi facta metallo
Oppida, vel montes captivaque flumina ferrent.
Hinc Libyci fractis lugerent cornibus amnes:
Inde catenato gemeret Germania Rheno.
Sed non immodicus proprii jactator honoris
Consul, Roma, tuus: non illum præmia tantum,
Quam labor ipse juvat. Strepitus fastidit inanes,
Inque animis hominum pompa meliore triumphat.

populo Romano *nationes* a se *devictas, victoriæ similes* ex *cardine gemino* mundi *conferrentur. Hæc* victoria *foret locupletior divitiis Alemannorum, illa præda Meridiana. Illinc Sicambri coma flava incederent, hinc Mauri capillis nigrantibus. Ipse* Stilicho *inveheretur equis candidis, et milites comitantes currum laureatum resonuissent acclamatione solenni. Hi raptarent reges captivos: illi urbes expressas metallo, aut gestarent effigiem montium et fluviorum subactorum. Hinc flumina Libyæ flerent ruptis cornibus, inde Germania mæreret, Rheno vincto. At Consul tuus,* o *Roma, non est ostentator immoderatus gloriæ suæ. Munera non tantum delectant illum, quantum labor ipse. Contemnit murmura vana* pompæ, *et triumphat apparatu nobiliore in mentibus hominum. Urbs Romana non excepit sane*

16 *Certarent* Med. tert. item Gesn. et ed. Bipont. *Certassent* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Thuan. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *lauri* Put.—17 *Alamanorum* Vat. pr. Med. quart. Bonon. Tholos. *Alemanorum* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *Alamannorum* Leid. sec. *studiis* Moret. pr.—18 *illic* Leid. sec. Vat. quart. Med. tert. Ambr. item Moret. sec. *flamante* Jun. pr. *flagrante* Med. tert.—20 *Ille* Oisel. *currusque* Put. Petav. sec.—21 *fremuisset* vel *tremuisset* Oxon. sec. *cardine* Pal. Put. duo Med. *carmine* vel *cardine* Med. tert.—22 *traherent famulos* id. Med. *fata* Petav. sec. *fracta* Pat. Moret. sec. *ficta* malit Heins. *metallis* tres Vatt. Farn. *metallo* vel *metallis* Med. tert.—23 *montis* Ambr. sec. *fulmina* Moret. sec.—24 *lucerent* Leid. sec. et quindecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *lucerent* vel *lugerent* Leid. pr. Med. tert.—25 *Rheto* Voss.—26 *immodici* Jun. pr.—28 *juvat ipse labor* Med. tert.—30 *artes* Pal. vid. infra

NOTÆ

16 *Certassent*] Velut inter se Laurus Victoriæve contendissent, utra esset pulchrior et gloriosior.

21 *Festo carmine*] Acclamatione solenni, *io triumphe! io triumphe!*

22 *Facta metallo*] Imagines urbium devictarum, montium, fluminum, in triumpho præferebantur.

28 *Labor*] Virtus cum vero labore conjuncta.

Strepitus] Fastidit strepitus, famæ, gloriæ, auræ popularis, sermonum vulgi.

29 *In animis*] Mavult triumphare in

Non alium certe Romanæ clarius arces
Suscepere ducem, nec cum cedente rediret
Fabricius Pyrrho, nec cum Capitolia curru
Pellææ domitor Paullus conscenderet aulæ.
Nec similis Latias patefecit gloria portas,
Post Numidas Mario, post classica Martis Eoi
Pompeio. Nulli pars æmula defuit unquam,
Quæ gravis obstreperet laudes, stimulisque malignis
Facta sequebatur, quamvis ingentia, Livor.
Solus hic invidiæ fines virtute reliquit,
Humanumque modum. Quis enim livescere possit,

alium ductorem magnificentius, neque tum *cum Fabricius reverteretur, Pyrrho fugiente, neque cum Paulus victor Regiæ Macedoniæ ascenderet curru* in *Capitolium, neque honor æqualis aperuit portas Romanas Mario post Numidas* victos, neque *Pompeio post tubas belli Eoi. Pars* aliqua *zelotypa non defuit unquam ulli* horum, *quæ* pars *inimica extenuaret gloriam* horum *et invidia* incitata *stimulis iniquis comitabitur facinora* eorum, *etsi magna. Hic unus* Stilicho *superavit virtute* sua *limites invidiæ et terminos* præscriptos *hominibus. Nam ecquis possit*

vs. 124.—31 *concedente* Med. quart. illa *nec cum cedente* usque ad *Pyrrho* margini ascripta erant in Lov.—32 *non* Rott. Put. *currum* Petav. sec.—33 *parvus* pro *Paullus* Med. pr. *contenderet* Voss. m. pr.—34 *Non* Farn. Put. *Latios portus* Moret. pr.—35 *plus* Bonon.—36 *nulla* Jun. pr.—37 *instreperet* Med. sec. *obstaret* vel *obstreperet* Pric. *laudi* Put. Vat. Livin. *laudis* Pat. Tholos. ed. Vicet. *laudes* duo Leidd. Voss. Vat. sec. inc. Heins. Oxon. sec. Petav. item Ambr. sec. ambo Moret. Exc. Gevart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *laudes* vel *laudi* Med. tert. Lov. *tumulisque* Petav. sec.—38 *sequeretur* Ambr. pr.—39 *fasces* Moret. sec. m. pr. *relinquit* Vat. quint. Med. tert. inc. Heins. Put. Ambr. pr. Leid. pr.—40 *Humanumque genus* Jun. pr. *nescit* Mazar. *posset* Pric.

NOTÆ

hominum animis, quos devicit, simulque devinxit sibi amore comitante, et omni genere virtutum. Tiberius apud Tacitum: 'Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies et mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulcris spernuntur.'

32 *Fabricius*] Fabricius, qui de Pyrrho ex Italia expulso triumphavit, non tam magnifice exceptus est quam Stilicho.

33 *Pellææ aulæ*] Pella est urbs Macedoniæ, Alexandri natalibus insignis; ponitur pro ipsa Macedonia, cujus Rex Perses devictus est a Paulo Æmilio, qui gaza ejus allata Romam ditavit.

35 *Numidas*] Quorum Rex Jugurtha a Mario est triumphatus.

Martis Eoi] Belli ad Orientem gesti, in quo Mithridatem Pompeius debellavit.

39 *Solus hic invidiæ fines*] Solus Stilicho invidiam superavit; (quasi vero invidorum malevolentia oppressus est) adeo nullus locus est quo non pestis illa grassetur!

40 *Livescere possit*] Livor non attingit res subductas hominum mortalitati.

Quod nunquam pereant stellæ? quod Jupiter altum
Possideat cœlum? quod noverit omnia Phœbus?
Est aliquod meriti spatium, quod nulla furentis
Invidiæ mensura capit. Ductoribus illis
Præterea divisus erat favor. Æquior ille
Patribus, invisus plebi: popularibus illi
Munito studiis languebat gratia Patrum.
Omnis in hoc uno variis discordia cessit
Ordinibus. Lætatur Eques, plauditque Senator,
Votaque patricio certant plebeia favori.
O felix, servata vocat quem Roma parentem!
O mundi communis amor, cui militat omnis

invidere, quod astra nunquam extinguantur? Quod Jupiter teneat Cœlum excelsum? Quod Apollo cognoverit cuncta? Est locus aliquis virtutis, quem nullus modus invidiæ sævientis attingit. Insuper benevolentia Romanorum *partita erat* in *duces illos. Ille amicior* erat *Senatoribus, odiosus populo: amor Senatorum debilis erat in huncfretum amore populari. Omnis dissensio ordinum diversorum compressa est in hoc uno* Stilichone. *Equites gaudent, Senatores gratantur* huic, *et favor plebis* in hunc *non cedit favori Senatorum. O fortunate* Stilicho, *quem Roma conservata appellat patrem* suum! *O deliciæ communes urbis!* pro *quo tota Gallia pugnat, quem*

Jun. pr. Leid. sec. Exc. Gevart.—41 *pereunt* Farn. Pric. Ambr. pr. Put. Petav. tert. Bonon. Tholos. Exc. Lucens. pr. *pereunt* vel *pereant* Oxon. sec. *jugiter* conjiciebat Heins. *altum* Vat. pr. et tert. Med. sec. Reg. Mazar. Petav. tert. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Oxon. sec. Exc. Schott. *olim* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *olim* vel *altum* Oxon. sec. *unum* manus docta in ora ed. Vicet.—42 *Possideant* Vat. sec. quod placebat Heinsio, ut nempe ad *stellas* referatur. *moverit* Jun. pr. *noverat* Mazar. Tholos. Leid. pr. m. pr.—43 *aliquid* Farn. Rott. Bonon. Tholos. Leid. sec. *menti* pro *meriti* Rott. *meritis* Med. tert. m. pr. et sic leg. Heins.—45 *diversus* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti.—46 *invisis* Moret. sec. m. pr. *plebis* Leid. pr.—47 *gloria* id. Leid. —48 *at hoc* Bonon. *concordia crescit* Thuan.—49 *senatus* Voss. Ambr. pr. Leid. sec. Exc. Gevart.—50 *devota* pro *plebeia* Vat. sec. m. pr. *favore* Pal. Pric. Rott. Jun. pr. Oxon. sec. tres Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. sec. Moret. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *patricios canores* Moret. pr.—51 *quem Roma vocat servata* Jun. pr. Oxon. sec. Vat. sec. Pal. Pric. Med. pr. Moret. pr. *potentem* Oxon. sec. m. pr.—52 *communis* vel *totius* Oxon. sec. *honor* Pat. *quo* ed. Vicet.—54 *in adventum*

NOTÆ

42 *Noverit omnia*] Sol, ex Homero, omnia cernit et audit.

45 *Æquior patribus*] Pompeius tuebatur partes optimatum, Marius populi, &c.

50 *Patricio*] Supra de hoc vocabulo diximus.

51 *Parentem*] Symmachus vocat Stilichonem *publicum parentem*, neque renuit S. Ambrosius.

52 *Mundi amor*] Deliciæ et corculum mundi, ut Titus Imperator.

Gallia, quem Regum thalamis Hispania nectit!
Cujus et adventum crebris petiere Quirites
Vocibus, et genero meruit præstante Senatus!
Non sic virginibus flores, non frugibus imbres,
Prospera non lassis optantur flamina nautis,
Ut tuus aspectus populo. Quæ numine tanto
Littora fatidicas attollunt Delia lauros,
Venturi quoties affulget Apollinis arcus?
Quæ sic aurifero Pactoli fonte tumescit
Lydia, cum domitis apparuit Evius Indis?
Nonne vides, et plebe vias, et tecta latere

Hispania conjungit affinitati Imperatorum! cujus adventum Romani postulaverunt precibus repetitis, et Senatus obtinuit, genero Honorio *concedente. Flores non ita expetuntur* a *puellis, non pluviæ segetibus, non venti secundi* ita expetuntur a *nautis fatigatis, ut conspectus tuus* expetitus est a *populo. Quæ littora Deli erigunt lauros præsagas* ob *tantum Deum; quoties arcus Phœbi venientis resplendet? Quæ Lydia ita turget fonte aureo Pactoli, cum Bacchus enituit, Indis subactis? Annon aspicis, et*

Rott. *ad meritum* pro *adventum* Jun. pr.—55 *in genero* Voss. *meruit genero* Farn. Rott. *genero meruit* duo Leidd. totidem Oxon. Jun. pr. Vat. Livin. Lov. Pat. Tholos. Bonon. Reg. Mazar. Florent. ambo Moret. duo Petav. tres Ambr. totidem Med. inc. Heins. *patrante* Ambr. sec.—56 *fluctibus* Med. quart. inc. Heins.—57 *Aspera* Put. Moret. pr. *nec* Vat. sec. Pric. *lapsis* Jun. pr. Vat. quint. *lassis* duo Leidd. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Voss. Moret. sec. tres Petav. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *fessis* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Exc. Læti. *lapsis* m. pr. et *lassis* m. sec. Oxon. sec. *lassis* vel *fessis* Vat. quart. *flumina* Vat. pr. Pal. Rott. Leid. pr. Lov. Exc. Cod. Rhem.—58 *populis* Pal. Med. pr. *quo* Vat. pr. *quæ* vel *ecquæ* Reg. *munere* Vat. tert. ed. Vicet. *cauto* Ambr. pr. Sched. Gud.—59 *laurus* Vat. tert. Pal. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Mazar. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *voces* Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart. unde *sortes* conjecerat Heins.—60 *afflixit* Bonon. *optatur* Put. *effulsit* Vat. sec. Lov. Moret. pr. Thuan. *affulsit* duo Vatt. Farn. Pric. Rott. Med. tert. *effulget* Mazar. *affulget* Vat. pr. et tert. Oisel. Florent. Oxon. pr. duo Med. *effulcit* Pat.—61 *Non sic* duo Vatt. *Non* vel *Quæ* Petav. pr.—62 *Euchius* Leid. sec. Lov. ambo Moret. *undis* Med. tert. Put. Thuan.—63 *Febe* Lov.—64 *hic*

NOTÆ

53 *Hispania*] Ob affinitatem Theodosii et Honorii, qui erant ex Hispania oriundi.

55 *Meruit*] Tanquam rem magnam.

59 *Fatidicas*] Delos insula maris Ægæi tam clara alumno Apolline, ut inde oracula peterentur, et ex ipsis lauris præsagia rerum ducerentur.

62 *Evius*] Seu *Euhyus*, Bacchus sic dictus a Jove, qui illum inflammans in Gigantes exclamabat *εὖ υἱὲ*, id est, *age o fili, bene fili.*

63 *Tecta latere matribus*] Studio videndi effusis. Plinius de Trajano Romam ingrediente: 'Videres referta tecta ac laborantia,' &c.

Matribus? ut, Stilichon, cunctis inopina reluxit
Te victore salus! Septem circumspice montes,
Qui Solis radios auri fulgore lacessunt,
Indutosque arcus spoliis, æquataque templa
Nubibus, et quicquid tanti struxere triumphi.
Quantum profueris, quantam servaveris urbem,
Attonitis metire oculis. Hæc fabula certe
Cuncta forent, si Pœnus adhuc incumberet Austro.
Mos erat in veterum castris, ut tempora quercu

vicos densari populo, et domos matribus, o *Stilicho, ut salus improvisa affulsit, te domitore! Cerne septem colles, qui provocant jubar Solis splendore domuum aurearum, et arcus* triumphales *ornatos exuviis, et templa educta* ad *cœlum, et quicquid tot victoriæ cumulaverunt. Considera oculis admirantibus quantum juveris* Romanos, *quantam conservaveris urbem. Hæc omnia sane essent fabula, si Mauri adhuc nos infestarent* a *Meridie.* Id *consuetudinis observabatur in exercitibus antiquorum,*

Stilico Farn. *his* omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. duo Med. Mazar. Petav. pr. Pat. Tholos. Lov. duo Ambr. ed. Parm. Exc. Gevart. *ut* duo Leidd. Ambr. pr. Oxon. sec. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. sec. duo Med. ambo Moret. Exc. Lucens. sec. Ald. Var. LL. ed. Antv. *hic* vel *ut* Reg. *hic* vel *his* Med. tert. *his* vel *ut* Voss. Oxon. pr. *in* vel *o* Florent. *refulsit* Lov.—65 *salus.* cum στιγμῇ, Moret. sec. *circum aspice* Lov. *circum inspice* Leid. sec. Med. sec. Exc. Gevart.—66 *fulgente* Leid. sec. Exc. Gevart. *lacessant* Lov. —67 *Inductosque* Farn. Pric. Rott. Oisel. Med. quart. Put. Reg. Mazar. Petav. sec. Pat. Ambr. pr. Jun. pr. Lov. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *actus* Rott.—68 *quicquam* Rott. *tanti quidquid* Leid. pr. Med. tert. *fluxere* Jun. pr. *traxere* Ambr. pr. Vat. quint. *truxere* vel *struxere* Petav. pr.—69 *quantum* Florent. quatuor Med. Reg. Mazar. Petav. pr. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *quantum* Leid. pr. Vat. sec. Pric. Oisel. inc. Heins. Ambr. pr. Jun. pr. duo Oxon. ambo Moret. Lov. qui et *quam tu* habet ex emendatione, edd. Isingr. Gryph. *quantum* vel *quantam* Vat. pr. *umbram* Vat. quint. *urbem* Leid. pr. Oxon. pr. *orbem* Jun. pr. Oxon. sec. Pric. Moret. sec.—70 *mirare* Thuan. *terræ* vel *certæ* Med. tert. —71 *Pœnus* Med. quart. Ald. *Renus* Put. Thuan. Petav. sec. Pat. Tholos. Ambr. sec. ed. Parm. *Rhenus* Leid. sec. Florent. m. pr. duo Med. Exc. Lucens. pr. edd. Parm. Isingr. Pulm. Gryph. *Phenus* Var. LL. ed. Antv. *rehnus* Vat. sec. Pal. *Rhetus* Var. LL. e marg. Parm. *Rhenus* vel *Pænus* Med. pr. *Auster* Bonon. *ostro* Ambr. pr.—72 *Mors* Tholos.—73 *validum* Var. LL.

NOTÆ

64 *Ut reluxit salus*] Quo tempore Gildonem superasti.

65 *Septem montes*] Fuit, ex Claverio, Romæ moles quadrata, quæ septem cingulis, id est, septem columnarum ordinibus cingebatur; quasi Roma ceu Cœlum aliquod haberet instar septem planetarum.

68 *Quicquid*] Divitiæ omnes, quas tot triumphi accumulaverunt, tot tecta auro ornata, essent fabula et cinis, nihilque remaneret præter sermones hominum, nisi Gildonem a Meridie, hoc est, ex Africa, nos infestantem devicisses.

71 *Incumberet*] Velut nobis fame

Velaret, validis fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere civem.
At tibi quæ poterit pro tantis civica reddi
Mœnibus? aut quantæ pensabunt facta coronæ?
Nec solam populi vitam debere fatetur
Armis Roma tuis; sed, quo jucundior esset
Lucis honoratæ fructus, venerabile famæ
Pondus, et amissas vires, et regna recepit.
Jam non prætumidi supplex Orientis ademtam

ut corona ex quercu umbraret caput ejus, *qui, hoste occiso, generoso impetu evaluit eripere leto civem moriturum. Sed quæ* corona *civica poterit dari tibi*, o Stilicho, *pro tanta urbe? vel quantæ coronæ remunerabuntur facinora* tua? *Neque* vero *Roma confitetur se debere armis tuis solam vitam populi* sui: *at ut dulcedo vitæ veneratæ foret gratior, reparavit* per te *majestatem colendam famæ* suæ, *et opes perditas, et imperium. Jam non* Roma *rogans repetit* a *legatis Orientis su-*

ed. Antv. *valido fusis* Med. quart. *fuso hoste* vel *fusum hostem* Vat. quint.—74 *morti potuit* Reg. Jun. pr. Oxon. sec.—75 *poterunt* ut et *præmia* pro *Civica* Thuan.—76 *Civibus* Pric. Jun. et Moret. pr. *Mœnibus* vel *Civibus* Oxon. sec. *pulsabunt* Ambr. pr. *fata* Jun. pr. Oxon. sec. *pensent tua facta* conjiciebat Heins.—77 *Nec solam* Voss. *Nec solum* Moret. sec. *Nam* Put. *Non* Farn. *Nec* Florent. tres Med. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. totidem Ambr. Tholos. Oxon. et Moret. pr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *solum* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Læti. *solam* tres Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Tholos. Moret. pr. Lov. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *populis* Oisel. *fatentur* Vat. sec. Pal. Rott. Med. pr. inc. Heins.—78 *quod* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *quod* vel *quis* Med. tert. *jocundior* Vat. pr. *jocondior* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *esses* Vat. tert. *esse* Vat. quint. *extat* Moret. sec. unde *exstet* conjiciebat Heins.—79 *odoratæ* inc. Heins. *adoratæ* Mazar. *fructu* al. *fructus* Jun. pr. duo Leidd. totidem Oxon.—80 *admissas* Farn. Voss. Oxon. pr. Leid. sec.—81 *prætumidis* Oxon. sec. *præti-*

NOTÆ

oppressis incubaret.

75 *Civica*] Corona ex quercu decerni solita ei qui, hoste occiso, civem periclitantem ab ipsis fati faucibus eripuisset. Fiebat autem ex quercu, quod hæc prima hominum nutrix fuisset; et quod non minus debeatur conservatori, quam nutrici aut parenti.

76 *Coronæ*] Stilicho post victum Rhadagaisum hostem immanissimum coronatus cum toto exercitu rediit.

79 *Lucis fructus*] Dulcedo vitæ, quæ ut fructus suavissime degustatur.

80 *Pondus*] Majestatem, auctoritatem famæ, qua Roma ab omnibus gentibus colebatur.

Regna recepit] Roma destituta frugibus ob Libyam a Gildone ereptam, et vitam et imperium amissura erat, sed hæc omnia recepit, postquam Gildo a Stilichone victus, Libyaque restituta est.

81 *Ademtam Libyam*] Gildo, ut eriperet Libyam Honorio, dicebat eam pertinere ad Arcadium, ut sic fratres ad bellum civile incenderet, et hinc ipse proficeret. Honorius itaque Libyam sibi ereptam repete-

Legatis poscit Libyam, famulosve precatur,
Dictu turpe, suos: sed robore freta Gabino
Te duce Romana tandem se vindicat ira.
Ipsa jubet signis, bellaturoque togatus
Imperat: et spectant aquilæ decreta Senatus.
Ipsa tibi trabeas ultro dedit: ipsa curulem
Obtulit ultori, fastosque ornare coëgit.
Nil perdit decoris prisci, nec libera quærit
Sæcula, cum donet fasces, cum prælia mandet;
Seque etiam crevisse videt. Quis Gallica rura,

perbi Libyam ereptam, et non orat servos suos; res inhonesta relatu: sed munita viribus Gabinis tandem ulciscitur sese, ira Romana, te ductore. Ipsa imperat vexillis, et Magistratus *togatus imperat* ducibus *pugnaturis: Aquilæ opperiuntur Senatusconsulta. Ipsa obtulit tibi sponte vestem* Consularem, *ipsa obtulit Sellam* eburneam *vindici* suo, *et sponte impulit* te *honorare fastos. Nihil amittit dignitatis antiquæ, neque desiderat* amplius *tempora libertatis, cum det Consulatum et decernat bella; immo aspicit sese quoque amplificatam esse. Ecquis recordatur agros*

midus Vat. quint. *princeps* Var. LL. ed. Antv. *adeptam* duo Vatt. Pal. Pric. Leid. Petav. pr. Bonon. Pat. Oxon. pr.—82 *famulosque* Vat. quint. duo Med. —83 *fulta* duo Vatt. Thuan. Petav. pr. Bonon. Tholos. duo Ambr. Sched. Gud. *freta* vel *fulta* Oxon. sec. *firma* vel *freta* Med. tert.—84 *te* inc. Heins. —85 *bellatorque* Farn. *bellatorique* Med. quart. *bellaturisque* Moret. pr. *rogatus* Ambr. tert. Florent. Ald.—86 *exspectant* duo Leidd. et maxima pars Codd. Exc. Schott. Gevart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. item Gesn. et ed. Bipont. —87 *tibi* Exc. Schott. in quibus Gronovius ascripserat locum l. II. vs. 279. *mihi* Ambr. pr. *sibi* Rott.—88 *ultori fastosque* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. Florent. Med. pr. Oxon. pr. *ultori fasces* Pric. *ultori, fascesque* Vat. Livin. *hæc ultro fasces* duo Med. inc. Heins. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *hæc ultro fastos* Med. sec. *fasces* Pric. duo Leidd. et tredecim alii, Var. LL. ed. Antv. *hæc ultro fastos* vel *ultori fastosque* Med. tert.—89 *prodit* Pal.—90 *Fœdera* vel *Secula* Moret. pr. *quum* vel *cui donet f. cui* Exc. Lucens. sec. *donat* Pal. Med. pr.—91 *Cum se etiam* ed. Vicet. *Nunc etiam* Vat. sec. Farn. Med. quart. inc. Heins. Put. Petav. sec. Pat. Ambr. sec. Voss. duo Leidd. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Sæpe* vel *Nunc* vel *Sese* Reg. Oxon. pr. *stupet* pro *videt* Med. sec. *jura* Oxon. pr.

NOTÆ

bat a legatis Orientis, seu Arcadii, quibus tergiversantibus Stilicho eam armis recepit, Gildone deleto.

82 *Famulos*] Non jam Roma fame pressa precatur populos Libyæ famulos suos, seu a se olim in servitutem redactos, non, inquam, precatur, ut fruges mittant.

83 *Gabino*] Id est, freta Roma viribus Italicis, seu Magistratuum suorum Gabino more cinctorum virtute, prisca quidem, hoc est, priscorum seu veterum Romanorum virtutem imitante.

84 *Romana ira*] Digna Romanis. Ovidius: 'Dignas Jove concipit iras.'

86 *Aquilæ*] Hoc est, Duces expectant decreta Senatus.

88 *Ornare*] Suo nomine.

91 *Crevisse*] Roma videt se etiam

Quis meminit Latio Senonum servisse ligones?
Aut quibus exemplis fœcunda Tybris ab Arcto
Vexit Lingonico sudatas vómere messes?
Illa seges non auxilium modo præbuit Urbi,
Sed fuit indicio, quantum tibi, Roma, liceret.
Admonuit Dominæ gentes, instarque tropæi
Retulit ignotum gelidis vectigal ab oris.
Hoc quoque majestas augescit plena Quirini,
Rectores Libyæ populo quod judice pallent;

Gallorum, et ligones Senonum laborasse pro *Italia? Vel quod exemplum* visum est, *Tybrim attulisse a Septemtrione fertili fruges excultas aratro Lingonum? Illæ fruges non tantum dederunt urbi subsidium, sed* etiam *ostenderunt quantum tu posses,* o *Roma: hæ fruges admonuerunt populos* Germanos *Imperatricis* Romæ, *et reportaverunt a finibus frigidis speciem tropæi, tributum incognitum. Majestas integra Romanorum per* hoc *etiam augetur, quod præfecti Libyæ timent, populo*

rutra conjiciebat Heins.—92 *Latio meminit* Put. *servire* Vat. quart. Put. Ambr. pr. *inservisse* Vat. sec. Moret. pr.—93 *At* inc. Heins. *fecundo* Moret. sec. *fecundo ...alto* Med. sec.—94 *Lingonicum* Petav. sec. *Lindonico* Farn. *Lingonio* Var. LL. ed. Antv. *Lingolico* Med. quart. *Liganico* Jun. pr. *in indomito* Moret. pr. *Ligonico* duo Vatt. Pal. Rott. Mazar. Oxon. pr. Moret. sec. *vexatas* Ambr. pr.—95 *Ipsa seges non auxilium mihi* Moret. pr. *Ipsa* Moret. sec. Lov. Ald. Med. sec. *Auxilium non illa seges* Exc. Læti. *Illa seges non auxilium* duo Leidd. Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bon. Pat. Tholos. tres Ambr. totidem Petav. Lov. Jun. pr. duo Oxon. Exc. Schott. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. In Voss. erat *Illa seges non auxilium.* sed ascriptum erat, ' NB. sed nescio an pes ille admitti possit. Auctoritatem certe non habeo.' —96 *valeret* Vat. tert. m. pr.—97 *Admovit* vel *Admonuit* Thuan. *Ammonis domitæ* vet. Cod. *gentis* Petav. sec. Med. tert. m. pr. Exc. Gevart. *triumphi* Moret. pr. Vat. sec.—99 *Hæc* Oxon. pr. Ambr. sec. Pric. Moret. et Petav. sec. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *Quirinis* Moret. sec. *Quiriti* conjiciebat Heins.—100 *Libici* Voss. *Libyci* duo Leidd. et longe plurima pars Codd. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *populi* Reg. m. sec. *quo* Leid. pr. Oxon. pr. Reg. Petav. sec. *quoque* Med. sec. *qui* Moret. pr. *vindice* Pal.

NOTÆ

crevisse, si quidem Galli, Germani, ipsi suppeditant annonam, id quod nunquam fecerant.

92 *Senonum... Lingonico*] Senones et Lingones sunt Galliæ populi, vulgo *de Sens,* et *de Langres,* iique Septemtrionales, habita ratione Romæ.

94 *Sudatas vomere*] Messes in quibus arandis non sudavit vomer, sed boves vomerem et aratrum trahentes.

97 *Admonuit Dominæ*] Tanta potestas per Stilichonem recuperata admonuit populos Romam esse Reginam, et Romanos rerum Dominos.

98 *Vectigal*] Roma retulit pro vectigali hactenus inaudito fruges ex frigidis oris Germaniæ; quod vectigal tropæi et victoriæ speciem habet.

99 *Quirini*] Romanorum qui a Quirino seu Romulo orti sunt: *populo judice,* velut olim stante rep. in qua augetur majestas populi.

Et post emeritas moderator quisque secures
Discrimen letale subit: quid Pœnus arator
Intulerit, madidus quantum transmiserit Auster.
Ardua qui late terris responsa dedere,
Hinc trepidant humiles: tremuit quos Africa nuper,
Cernunt Rostra reos. Cani virtutibus ævi
Materiem pandit Stilichon, populumque, vetusti
Culminis immemorem, dominandi rursus in usum
Excitat, ut magnos calcet metuendus honores,
Pendat justitia crimen, pietate remittat

Romano *judicante, et* quod *quisque Proconsul rector post gestum imperium exponitur periculo mortis:* ab eo petitur, *quid agricolæ Libyæ persolverint, et quantum Notus pluvius transportaverit. Hinc* illi, *qui reddiderunt Provinciis longe oracula metuenda, submissi pavent. Forum videt reos, quos Africa nuper formidavit. Stilicho aperit campum virtutibus antiquitatis severæ, et impellit in consuetudinem iterum imperando populum oblitum majestatis veteris, ut* populus *timendus proterat summos magistratus, expendat scelera legibus, relaxet culpam clementia, absol-*

Thuan. *judice* vel *vindice* Vat. quart.—102 *mortale* Vat. Livin. *quod* Leid. a m. pr. et al. *quid* Leid. sec. tres Vatt. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Voss. Reg. Mazar. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *qd* duo Med. *quam* Ald. *plenus* Leid. m. pr. Bonon.—103 *quantum madidus* Med. quart.—104 *quis* Med. tert. *latis* Thuan. *latis terræ* Pat.—105 *Hi* Ambr. pr. Moret. pr. Bonon. Pat. Med. quart. Petav. pr. m. pr. *Hic* duo Vatt. Pal. Med. pr. Thuan. Mazar. Petav. tert. Tholos. Ambr. tert. Vat. Livin. ed. Parm. *Hij* duo Vatt. Med. tert. *Hinc* vel *Nunc* Oisel. *timuit* Leid. sec. m. sec. Vat. pr. Rott. Oisel. Med. sec. Put. Reg. Mazar. Oxon. pr. Voss. m. sec. Vat. Livin. Exc. Gevart. *tremuit* vel *timuit* Pric. *quos habuit* Florent. m. pr.—106 *Cernent* Thuan. Ambr. sec. inc. Heins.—107 *Materiam* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *pendit* Rott. Med. sec. *pandit* vel *pendit* Med. pr.—108 *in unum* Exc. Gevart.—109 *Excutit* Jun. pr. *heroës* duo Vatt.—110 *Pandat* Pal. Reg. *Perdat* Oxon. sec. *Pellat* Leid. pr. m. sec. *Pendat* vel *Pandat* Med. tert. *justitiæ* Med. id. *remittit* Jun.

NOTÆ

101 *Post emeritas secures*] Post gestum imperium, post expleta administrationis suæ tempora. Emeritus quid sit, supra diximus.

102 *Discrimen*] Exponitur periculo mortis, accusatus et forte convincendus rerum male gestarum.

103 *Auster*] Ratio a rectore Libyæ petitur, quantum scilicet frumenti plaga Australis seu Meridiana dederit.

104 *Ardua responsa*] Sublimia, superba, metuenda, ut quæ sunt in arduo.

106 *Reos*] *Reus*, dicitur quisquis vocatur in judicium: *Actor*, quicumque vocat.

107 *Materiem*] Stilicho dat materiam exercendis virtutibus, quas severa exercebat antiquitas: nam populus, ut olim, in jus vocat summos magistratus, et secundum leges judicat facta potentium.

Errorem, purosque probet, damnetque nocentes,
Et patrias iterum clemens exerceat artes.
Fallitur, egregio quisquis sub Principe credit
Servitium: nunquam libertas gratior extat,
Quam sub Rege pio. Quos præficit ipse regendis
Rebus, ad arbitrium plebis Patrumque reducit:
Conceditque libens, meritis seu præmia poscant,
Seu punire velint. Posito jam purpura fastu
De se judicium non indignatur haberi.
Sic docuit regnare socer: sic cauta juventæ
Fræna dedit: teneros his moribus induit annos,

vat insontes, condemnet sontes, et mitis colat iterum artes patrias. Ille *errat, quicumque putat servitutem* esse *sub Imperatore optimo: nunquam libertas est jucundior, quam sub Rege pio. Quos ipse præponit rebus administrandis, componit* eos *ad voluntatem populi et Senatorum, et volens indulget* his, *seu petant mercedem* pro *virtute, seu velint castigare. Imperator ipse, superbia deposita, non irascitur fieri judicium de se. Sic* Stilicho *socer* Honorii *docuit imperare. Sic imposuit juventuti* ejus *habenas prudentes: informavit ætatem tenellam his præceptis,* ipse

pr.—111 *pravosque* Moret. pr. *nocentis* Vat. pr.—112 Deerat hic versus Reg. et Oxon. pr.—113 *judice* duo Vatt. Put. Petav. pr. m. pr.—114 *nusquam* Med. quart.—115 *pios* Moret. pr. *perficit* Put. Tholos. *ille* Put. *regendum* Tholos. *gerendis* ed. Vicet.—116 *et arbitrium* Jun. pr. Farn. *patrum plebisque* Put.—117 *Concedisque* Jun. pr. *Concedatque* Moret. sec. *Acceditque* Med. sec. *meritis.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Petav. sec. *meritis, seu* Ald. *poscunt* ed. Vicet. *poscat* duo Ambr. *pascant* Leid. sec.—118 *velit* Med. quart. duo Ambr. *fasto* Jun. pr.—119 *dedignatur* Pric. Reg. Thuan.—120 *Sic regnare socer docuit* Lov. *Sic docuit regni socer et siccata* Voss. m. pr. *decuit* Gryph. vitiose. *regimen socer et* Thuan. *regni socer et* Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. *regni socer et sic casta* Ambr. sec. Tholos. *migrare* pro *regnare* Farn. *et casta* Var. LL. e marg. Parm. *siccata* Leid. sec. Petav. sec. *arta* Leid. pr. *casta* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Reg. Mazar. duo Petav. *apta* Put. Lov. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *acta* Moret. pr. *fossa* Pat. *tanta* Thuan. *sacra* vel *casta* Med. tert. *casta* vel *cauta* Oxon. sec. —121 *sic* pro *his* Vat. pr. Pal. Oisel. Florent. Reg. Oxon. pr. duo Med. *sic*

NOTÆ

112 *Patrias artes*] Exerceat artes orbis regendi, more patrum. Virgilius: 'Tu regere imperio populos, Romane, memento. Hæ tibi erunt artes.'

115 *Quos præficit*] Ut tutor Imperii, et parens publicus.

118 *Purpura*] Ipse Princeps purpura micans se ultro submittit legibus. Justinianus in Inst. quib. mod. test. in f. §. 8. 'Divi Severus et Antoninus sæpissime rescripserunt. Licet enim, inquiunt, legibus soluti simus, attamen legibus vivimus.' Et Cic. de Leg. l. IV. 'Digna vox est majestate regnantis se legibus alligatum principem jam profiteri.' Τίς γὰρ ἂν ἠθήλεσεν ἀπειθεῖν, ὁρῶν τὸν βασιλέα πειθόμενον; *quis enim voluerit non obedire, videns Regem obedientem?* Xenophon in Agesilao.

Verior Augusti genitor, fiducia belli,
Pacis consilium; per quem squalore remoto
Pristina Romuleis infloruit arcibus ætas:
Per quam fracta diu translataque pæne potestas,
Non oblita sui, servilibus exulat arvis;
In proprium sed ducta Larem, victricia reddit
Fata solo, fruiturque iterum, quibus hæserat olim,
Auspiciis, capitique errantia membra reponit.

existens *verior pater Imperatoris, præsidium* in *bello, consilium* in *pace; per quem, situ expulso, juventus prima urbis Romanæ refloruit: per quem dignitas* Consulatus ante *lacerata diu, et fere transposita, non immemor sui exit* ex *agris servilibus, sed reducta in sedem suam reddit urbi fata triumphantia, et rursus potitur auguriis, quibus quondam constituta fuerat, et reddit quoque capiti* suo *corpus errabundum.*

vel *his* Vat. tert. *imbuit* tres Vatt. Pal. Pric. Oisel. Ambr. tert. Var. LL. e marg. Parm. *imbuit* vel *induit* Vat. quart. Mazar.—122 *Verior* vel *Votior* Med. tert.—123 *conscilium* Farn.—124 *artibus* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *arcibus* Leid. pr. Pric. duo Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. duo Ambr. ambo Moret. et ed. Parm. ex conjectura. *artibus* vel *arcibus* Lov.—125 *quem* Parm. *Postquam* Thuan. *translataque* vel *mutataque* Med. tert. deerat vero hic versus Jun. pr.—126 *Nunc* Oxon. sec. *exulet* Vat. tert. m. pr. *antris* Vat. quint. *arvis* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Exc. Læti. *armis* Thuan. Moret. pr. Vat. sec. Med. quart. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—127 *seducta* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *deducta* Jun. pr. *translata* Put. *victoria* Moret. pr.—128 *hæsitat* Voss. m. pr.—129 *captaque* Petav. sec. *hærentia* Moret. sec. Med.

NOTÆ

122 *Verior Augusti genitor*] Theodosium Honorii patrem natura fecit, studium et amor et institutio Stilichonem ejusdem veriorem fecit patrem.

124 *Ætas*] Ut homines, sic imperia suam ætatem habent: adolescunt, vigent, consenescunt.

125 *Translata*] Potestas Consulatus translata Constantinopolin, velut arbos; *non oblita sui*, seu veteris suæ majestatis, Stilichonis ope relinquit agros serviles, hoc est, victos quondam, et in servitutem redactos a Romanis; vel agros serviles vocat, quia servo Eutropio subjectos, mancipatos.

127 *In proprium sed ducta Larem*] Reducta in propriam et antiquam sedem, Romam scilicet, reddit fata triumphantia in solo natali.

Victricia fata] Quæ fata etsi statuissent caput Imperii semper esse Romam, quodammodo victa fuissent, si Consulatus translatus esset Contantinopolin. At per Stilichonem perfectum est, ut *fata* sint *victricia*, Consulatusque hæreat in urbe Roma, iisdem auspiciis, quibus in principio constitutus est.

129 *Capitique*] Stilicho *reddit capiti*, scilicet Romæ, *errantia membra*, hoc est, partes Imperii avulsas, seu Consulatum alterum, qui Constantinopoli gerebatur, et quasi a propria sede avulsus vagabatur.

Proxime Dis Consul, tantæ qui prospicis Urbi,
Qua nihil in terris complectitur altius æther:
Cujus nec spatium visus, nec corda decorem,
Nec laudem vox ulla capit: quæ luce metalli
Æmula vicinis fastigia conserit astris:
Quæ septem scopulis zonas imitatur Olympi,
Armorum legumque parens: quæ fundit in omnes
Imperium, primique dedit cunabula juris.
Hæc est, exiguis quæ finibus orta tetendit
In geminos axes, parvaque a sede profectas
Dispersit cum Sole manus. Hæc obvia fatis,

O Consul prope *similis Diis, qui consulis tantæ urbi, qua nihil sublimius cœlum continet in mundo, cujus vastitatem oculi non comprehendunt, neque mentes pulchritudinem, neque ulla lingua elogium: quæ similis splendore auri attollit caput* ad *sidera finitima: quæ æmulatur zonas Cœli collibus septem, mater armorum et legum, quæ spargit potestatem* suam *in* homines *omnes, et* quæ *invenit initia juris primi. Hæc est* urbs, *quæ nata* ex *parvis initiis porrexit se ad utrumque* Mundi *cardinem, et propagavit cum Sole manus ortas ex sede tenui. Hæc exposita fatis,*

quart. *reliquit* Pal. Med. pr. Cod. Barth.—130 *qui tantæ* Oxon. sec. *quis* Mazar. *prospicit* Farn. *conspicis* Florent. m. pr.—131 *nil* Pric. *aër* Jun. pr. *aër* vel *æther* Oxon. sec.—133 *laudis* Voss. m. sec.—134 *fastidia* Thuan. *vestigia* Vat. quint. *contulit* et emendatum *conserit* Lov.—135 *Qui* Petav. sec. *scopuli* inc. Heins.—136 *regumque* Vat. quint. *potens* Rott. *parens* vel *potens* Vat. quart. *fundat* Florent. m. pr. *fudit* Thuan.—137 *venabula* Jun. pr. *ruris* Petav. tert.—138 *Hæc etiam* Thuan. *pependit* Med. sec. m. pr. *recedit* Put. Thuan. Pat. Var. LL. ed. Antv.—139 *Ad geminos* Ambr. tert. *profusas* Thuan. *profecta* quatuor Vatt. Farn. Oisel. *profectas* duo Leidd. et sedecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. pr. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm.—140 *Dispensit* Pal.

NOTÆ

130 *Proxime Dis Consul*] Homines urbesque conservare divinum quidpiam est.

133 *Luce metalli æmula*] Urbs auro undique collucens, et astris aureis simillima.

134 *Fastigia*] Altitudinem ædificiorum in collibus exstructorum.

135 *Zonas*] Septem erant Romæ colles, plures alii numerant: septem etiam sunt Zonæ seu Cœli regiones ex quibusdam, ut refert Barthius: sed tamen communiter Zonæ quinque numerantur. De quibus alibi; sed vide supra vs. 65.

136 *Legumque parens*] Quia ut *communis patria*, ex Modestino, scripsit leges orbi universo: alii legunt *Legum potens*, id est, quæ habet potestatem belli et legum.

137 *Cunabula juris*] Theophilus dixit, *τὰ πρῶτα τῶν νόμων προοίμια*: *prima legum exordia.*

140 *Cum Sole*] Oriente et Occidente extendit manus ex urbe parva proficiscentes, hoc est; extendit imperium; nam manus symbolum est imperii et potestatis.

Innumeras uno gereret cum tempore pugnas,
Hispanas caperet, Siculas obsideret urbes,
Et Gallum terris prosterneret, æquore Pœnum,
Nunquam succubuit damnis, et territa nullo
Vulnere, post Cannas major Trebiamque fremebat :
Et cum jam premerent flammæ, murumque feriret
Hostis, in extremos aciem mittebat Hiberos.
Nec stetit Oceano : remisque ingressa profundum
Vincendos alio quæsivit in orbe Britannos.
Hæc est, in gremium victos quæ sola recepit,
Humanumque genus communi nomine fovit,

cum eodem tempore faceret bella innumerabilia, et cum *expugnaret urbes Hispaniæ, cingeret* urbes *Siciliæ, et debellaret Gallos* prælio *terrestri, Carthaginenses navali, nunquam fracta est cladibus, et non perterrita est ulla plaga, animosior post* clades *Cannarum et Trebiæ spirabat* bella: *et cum jam ignes impenderent, et hostis* Annibal ad portas prope *quassaret mœnia, mittebat exercitus contra Hispanos ultimos. Neque* Roma *retardata est Oceano: intrans mare* cum *navibus quæsivit in axe altero Britannos subigendos. Hæc est, quæ una admisit in sinum* populos *domitos, et* quæ *instar matris non Imperatricis protexit gentem hominum nomine*

Med. pr. *votis* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. Reg. Pat. Ambr. pr. Exc. Schott. ed. Vicet. *fatis* vel *votis* Vat. tert. Pric. Med. pr. et tert. et Leid. pr. qui pro glossa habet, 'quod (sc. *votis*) melius est.'—141 *gemeret* Petav. sec.—142 *submitteret* Farn. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *subverteret* Put. *subsideret* Exc. Schott. *obsederat* Lov. Voss. Leid. sec. Med. quart. Exc. Gevart. *obsideret* Leid. pr. et triginta Codd. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *obsideret* vel *obsederat* Moret. sec.—143 *In terris Gallum* Vat. sec.—145 *Cumas* ed. Vicet. *trabeamque* Pal. *Trebiuque* vel *Trebiamque* Med. tert.—146 *premeret flammis* Moret. pr. *fremerent* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Thuan. Oxon. pr. *premerent* vel *tremerent* Med. tert. *murumque feriret* Vat. tert. Florent. duo Med. Reg. Mazar. Exc. Læti. *ferirent* Vat. pr. *teneret* duo Leidd. cum viginti quatuor aliis, Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *teneret* vel *feriret* Med. tert.—147 *et extremos* Petav. tert. *etiam* pro *aciem* Put. *mutabat* Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. *Ibernos* Pat.—148 *Hæc* Ald. *remis* Pal. Florent. Med. pr. sine copula.—149 *ore* Pal. Med. pr.—150 *gremio* Med. tert. *junctos* Florent. m. pr.—153 *nexuque suo* Thuan. Jun.

NOTÆ

144 *Nunquam succubuit*] Horatius : 'Per damna, per cædes, ab ipso Ducit opes animumque ferro.'

145 *Cannas Trebiamque*] De his alibi.

147 *Hostis*] Ipse Annibal, de quo Horatius, 'Parentibusque abominatus Annibal,' sed supra de hoc plura diximus.

149 *Alio in orbe*] Hactenus incognito: id præstitit Roma per Julium Cæsarem, qui, ex Suetonio, 'aggressus est Britannos ignotos antea, superatisque pecunias et obsides imperavit.'

151 *Communi nomine*] Fovit ut suos, non tam communi nomine subditos, quam socios, quam cives, quam filios, eosque defendit contra tyran-

Matris, non dominæ, ritu: civesque vocavit,
Quos domuit, nexuque pio longinqua revinxit.
Hujus pacificis debemus moribus omnes,
Quod veluti patriis regionibus utitur hospes:
Quod sedem mutare licet: quod cernere Thulen
Lusus, et horrendos quondam penetrare recessus:
Quod bibimus passim Rhodanum, potamus Orontem:
Quod cuncti gens una sumus. Nec terminus unquam
Romanæ ditionis erit: nam cetera regna
Luxuries vitiis, odiisque superbia vertit.
Sic male sublimes fregit Spartanus Athenas:
Atque idem Thebis cecidit. Sic Medus ademit

communi; et appellavit eos *cives, quos subegit, et colligavit* gentes *remotas vinclis piis. Nos omnes debemus hujus curis in pace, quod externi fruuntur finibus* omnibus *tanquam patria* sua: *quod fas est permutare domicilium: quod ludus* est *videre Islandiam, et ingredi latebras olim terribiles: quod vulgo potamus* aquas *Rhodani, potamus* aquas *Orontis, quod omnes sumus* tantum *populus unus. Neque finis unquam erit Imperii Romani: etenim luxus* defluens *vitiis, et ambitio* incensa *odiis destruxerunt alia imperia. Ita Lacedæmonii everterunt Athenas se efferentes improvide: et iidem* Lacedæmonii *victi sunt a Thebanis. Ita Medi*

pr. *revixit* Leid. sec. *revexit* Jun. pr. *revexit* vel *revinxit* Oxon. sec.—154 *Cujus* Mazar. *spatiis* Var. LL. e marg. Parm.—156 *libet* Thuan. *cerneret hylem* Vat. pr. *Thilen* tres Vatt. Petav. sec. *Tylem* Reg. Mazar. Petav. sec. *Thulem* Florent. quatuor Med. inc. Heins. *Thilem* Lov. Moret. sec. Put. Thuan. Petav. tert.—157 *Lusus* Vat. pr. Rott. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *Rursus* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *hostiles* Ambr. pr. *tenebrare* Rott. *terebrare* Med. sec. *recursus* Jun. pr. Moret. sec. m. pr. *recessus* vel *recursus* Oxon. sec.—158 *Rhodanum passim* Pric. *Phasin* Vat. quint. *Phasim* Moret. pr. m. pr.—159 *Quam cuncti* Put. *res* ed. Vicet. *quis terminus* Med. quart.—160 *erat* Leid. pr. m. pr.—162 *sublimis* Pric. *vertit* duo Vatt. Petav. pr. et Ambr. pr.—163 *isdem* Florent. *Thebæ* Med. quart. *sed Medus* Tholos.

NOTÆ

nos, ac simul devinxit omni studio pietatis et clementiæ. Hinc Rutilius de Roma: 'Fecisti patriam diversis gentibus unam; Profuit injustis, te dominante, capi.'

157 *Horrendos*] Islandiæ seu Thules recessus horrendos ob barbariem, quam expulit Roma.

158 *Orontem*] Fluvius est, qui alluit Antiochiam in Syria: per hunc intellige Cœlesyriam Syriamque, quas alluit.

159 *Cuncti*] Quod populi omnes terrarum sunt velut populus unus

Nec terminus] Virgilius de Jove: 'Imperium sine fine dedi:' id enim Romani prædictum esse a Sibylla putabant, Imperium scilicet Romanum æternum fore.

161 *Luxuries*] Silius Italicus: 'Inde aspice late Florentes quondam luxus quas verterit urbes.' Varias Imperiorum mutationes atque conversiones Claudianus percurrit.

163 *Thebis cecidit*] Spartam destruxerunt Thebani, sed avaritia et vitiis

Assyrio, Medoque tulit moderamina Perses.
Subjecit Persen Macedo, cessurus et ipse
Romanis. Hæc auguriis firmata Sibyllæ,
Hæc sacris animata Numæ: huic fulmina vibrat
Jupiter; hanc tota Tritonia Gorgone velat.
Arcanas huc Vesta faces, huc orgia secum
Transtulit, et Phrygios genitrix turrita leones.

eripuerunt imperium Assyriis, et Persæ Medis abstulerunt: Alexander *Macedo vicit Persas, ipse vincendus* a *Romanis. Hæc* urbs Roma *munita prædictionibus Sibyllæ, hæc* urbs *animata* est *cærimoniis Numæ* Pompilii. *Jupiter torquet fulmina* pro *hac: Pallas defendit hanc tota* ægide *Gorgonea. Vesta transmisit huc ignes secretos, et Bacchus Orgia, et mater turrigera* Cybele *Leones Idæos. Huc*

remus Put.—164 *Persis* duo Vatt. Petav. pr.—165 *Macedo Persem* Reg. Oxon. pr. Florent. *Macedo Persen* Med. pr. Mazar. Vat. Livin. *Persem* Vat. tert. Thuan. Petav. sec. Leid. sec.—166 *Romanus* Pal.—167 *Hæc animata Numæ sacris* Petav. tert. *nuimata* vel *operata* Lov. *Numæ est* Florent. Ambr. tert. *Numæ* sine *est* duo Leidd. quatuor Med. inc. Heins. Pal. Farn. Pric. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. duo Ambr. Bonon. Pat. Tholos. ambo Moret. Lov. Vat. Livin. omnes Vatt. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *hinc* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. edd. Vicet. Parm. Ald. Isingr. et al. *hæc* in Heins. *hic* Med. sec. Moret. sec. Oxon. sec. *qua* Vat. tert. *cum* Vat. sec. Put. Petav. pr. Ambr. pr. Var. LL. e marg. Parm. *cui* Med. quart. *fulmine* Petav. pr. *librat* Vat. quint. Petav. pr. Ambr. pr. Sched. Gud. Heinsius ascripserat locum Ovid. Metam. II. 311. 'dextra libratum fulmen ab aure.'—168 *hinc* Reg. *hanc* vel *hinc* Oxon. pr. *toto* Moret. pr. *vellat* inc. Heins. qui *vallat* conjiciebat.—169 *Arcanos* Pric. *Archasias* Pat. *orgia sacer* Oxon. pr. *Bacchus* Farn. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *secum* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti.—170 *tutata* Jun. pr.—171 *depulsurus* qua-

NOTÆ

omnibus inquinatam. Unde Cicero: 'Quod Apollo Pythius oraculo edidit, Spartam nulla re alia nisi avaritia esse perituram, id videtur non solum Lacedæmoniis, sed et omnibus opulentis populis prædixisse.'

165 *Cessurus et ipse Romanis*] Alexander non victus a Romanis, sed partum ab Alexandro Persarum Imperium ab illis subactum est.

167 *Animata*] Religio est velut anima Imperatorum: sine hac stare non possunt.

Numæ huic] Sine elisione, more Græcorum. Virgilius, 'Ionio immenso.' Numa Pompilius secundus Rex Romanorum convertit animos ad cultum Deorum.

Huic fulmina vibrat] Jupiter in gratiam Romæ vibrat fulmina. Alludit ad tempestatem, quæ a Romæ portis repulit Annibalem.

168 *Tritonia*] Pallas a palude Tritonide in Libya.

Gorgone] Ægide seu clypeo, in quo Medusa una ex Gorgonibus insculpta est.

169 *Arcanas faces*] Ignes arcanos, hoc est, in quibus arcana quædam vis continetur ad servandum imperium. Et hi ignes vigiles asservabantur a Vestalibus.

Orgia] Cærimoniæ Bacchi, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, *a furore,* quo Bacchantes eas celebrabant.

170 *Leones*] Cybele Deorum mater

Huc depulsurus morbos Epidaurius hospes
Reptavit placido tractu, vectumque per undas
Insula Pæonium texit Tiberina draconem.
Hanc tu cum Superis, Stilichon præclare, tueris.
Protegis hanc clypeo, matrem regumque ducumque,
Præcipueque tuam. Dedit hæc exordia lucis
Eucherio, puerumque ferens hic regia mater
Augusto monstravit avo: lætatus at ille

Æsculapius *hospes Epidauri expulsurus morbos arrepsit lapsu leni; et insula Tyberis fovit serpentem Pæonium advectum per aquas. O Stilicho, illustrem tu tutaris hanc* urbem *cum Diis, tutaris hanc scuto* tuo *parentem Imperatorum et ductorum, et præsertim tuam. Hæc* urbs *largita est initia vitæ Eucherio* filio tuo, *et hic mater ejus regalis attollens* eum *infantem porrexit avo Imperatori* Theodosio:

tuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Florent. tres Med. Reg. Mazar. Petav. pr. Exc. Læti, ed. Vicet. *defensurus* duo Leidd. et novemdecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *defensurus* vel *depulsurus* Farn. Med. tert. *ultro* pro *hospes* Oxon. pr. duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. Med. pr. Reg. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *hospes* vel *ultro* Med. tert.—172 *tractu placido* inc. Heins. Ambr. sec. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *tacito* Pal. Med. pr. *vectusque* Var. LL. ed. Antv.—173 *traxit* Leid. sec. et plurimi alii, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. *texit* vel *traxit* Reg.—174 *persis* pro *superis* Tholos.—175 *patriam* pro *matrem* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. quatuor Med. Voss. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Lov. ambo Moret. Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. Ald. Exc. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *regnique* Mazar.—176 *tuo* inc. Heins. Ambr. sec. *hic* Reg. *primordia* duo Vatt. Petav. pr. Ambr. sec. Exc. Schott.—177 *puerum felix* Pat. *gerens* Bonon. Ambr. pr. Petav. tert. *hinc* tres Vatt. Oisel. Florent. Med. sec. Reg.

NOTÆ

invehitur curru, quem trahunt leones.

171 *Depulsurus*] Alii legunt *Defensurus:* nec male. Dicimus, 'defendere aliquem a morbo,' vel 'morbum alicui defendere.' Horatius: 'Defendit æstatem capellis.'

Epidaurius] Æsculapius sub forma Serpentis, Epidauri, quæ urbs est Peloponnesi in Græcia, colebatur. Inde, peste grassante, precibus Romanorum advectus est, reptavitque leniter in insulam Tiberis, pestisque cessavit. Tantumne Dæmoni licuit! De hoc supra.

173 *Pæonium draconem*] Serpentem valentem arte medendi, instar Pæonis medici præstantissimi, qui Plutonem ab Hercule vulneratum sanasse dicitur. Græcis dicitur *παιὼν*, et *παιήων*, *ἀπὸ τοῦ παίειν ferire*, quod feriat pellatque morbos. Homerus de Pæone, *ὀδυνήφατα φάρμακα πάσσων*, *spargens remedia pellentia dolores.* Vel per *Pæonium* intellige Apollineum, seu Apollinis filium Æsculapium, nam et Apollo ipse dicitur *παιών*.

174 *Cum Superis*] Unde et prope pari cum Diis seu Imperatoribus veneratione colendus est Stilicho.

175 *Clypeo*] Armis, bellis, potestate.

177 *Regia mater*] Serena regalis de gente Imperatorum, filia Honorii, et filia adoptiva Theodosii, cujus proinde nepos est Eucherius.

Sustulit in Tyria reptantem veste nepotem:
Romaque venturi gaudebat præscia fati,
Quod te jam tanto meruisset pignore civem.
Nec tamen ingratum, nec qui benefacta referre
Nesciat, hunc credas populum. Si volvere priscos
Annales libeat, quoties hic prælia sumsit
Pro sociis, quoties dono concessit amicis
Regibus Ausonio quæsitas sanguine terras!
Publica sed nunquam tanto se gratia fudit
Assensu. Quis enim Princeps non omnibus egit
Obsequiis, dominum sese patremque vocari,
Quod tibi continuis resonant convexa diebus?

sed ille gaudens extulit nepotem Eucherium *repente in vestimento purpureo; et Roma prænoscens fatum* ejus *futurum lætabatur, quod jam promeruisset* habere *te civem pignore tanto. Neque tamen putes hanc gentem* esse *ingratam, nec* eam, *quæ ignoret rependere beneficia. Si juvet legere historias antiquas, quoties hæc* Roma *suscepit bella pro amicis, quoties dedit pro munere regibus fœderatis provincias partas cruore Romano? At benevolentia popularis nunquam effudit sese tantu consensione,* quanta pro te. *Etenim ecquis Princeps non efficere tentavit officiis cunctis, ut appellaretur Dominus et Pater, quo* tuo

Mazar. *hunc* Bonon. duo Ambr. *huc* Oisel. m. sec. Thuan.—181 *Quæ* Mazar. Moret. pr. Med. tert. *non tanto* Mazar. *toto* Rott. Ambr. pr. *tanto* duo Leidd. et triginta fere alii, Exc. Læti, Gevart. Schott. et Lucens. pr. Ald. et Var. LL. ed. Antv. *tanto* vel *toto* Oxon. sec. *pectore* ed. Parm. et Vicet. deerat hic vs. Tholos.—182 *Non* Vat. sec. Farn. Rott. Med. quart. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. tert. Tholos. Lov. Moret. pr. Ambr. tert. ed. Vicet. *ingratum* vel *ignarum* Med. tert. *non qui* Put. *tua facta* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. Florent. Oxon. pr. duo Med. Leid. pr. Junt. Isingr. Gryph. *benefacta* vel *tua facta* Farn.—183 *condas* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *credes* duo Ambr. *solvere* Vat. quart.—184 *liceat* inc. Heins. *hæc* Moret. sec. *hinc* Vat. et Ambr. tert. Exc. Læti. *hic* duo Leidd. et novemdecim scripti, ed. Parm. et Exc. Gevart.—186 *Ausoniam* Voss. m. pr. Petav. sec. Oxon. sec. *quæris* pro *terras* Voss. m. pr. *terras?* cum interrogandi nota, Mazar.—187 *gloria* Moret. pr. Vat. sec. Exc. Schott. *fundit* Vat. tert.—188 *non omnibus* Vat. pr. et tert. Reg. Oisel. Bonon. Tholos. *hoc omnibus* duo Leidd. Oxon. pr. Lov. Petav. pr. duo Ambr. *hæc* Vat. sec. *hoc* vel *non* Vat. quart. *emit* conjiciebat Heins.—189 *sese dominum* duo Vatt. Farn. Pric. Vat. Livin. *dominum sese* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. tres Med. Reg. Mazar. Exc. Lucens. pr.—190 *Quæ* inc. Heins. Florent. Med. tert. *Quod* tres Med. Put. Reg. Thuan.

NOTÆ

180 *Venturi præscia fati*] Futuræ magnitudinis, quam fatum promittebat Eucherio: sed alio ista abierunt, ut postea videbimus.

181 *Tanto pignore*] Roma meruit habere te civem, tanto pignore, hoc est, filio suscepto in sinu suo, qui filius erit ipsi velut pignus amoris erga illam tui.

187 *Gratia fudit*] Nunquam favor popularis tam enituit, quam cum vocatus es, *Dominus, et Pater patriæ.*

Macte novis, Consul, titulis. Mavortia plebes
Te dominum, Bruto non indignante, fatetur.
Et, quod adhuc nullo potuit terrore subacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori
Detulit. Exultant avidi, quocumque decorus
Conspiciare loco, nomenque ad sidera tollunt:
Nec vaga dilecto satiantur lumina vultu:
Seu Circum trabeis fulgentibus aureus intres:
Seu celebres ludos: solio seu fultus eburno
Cingas jure forum: denso seu turbine vulgi
Circumfusa tuæ conscendant Rostra secures.

nomine *Cœlum personat singulis diebus?* O *Consul* Stilicho, *magis aucte novis honoribus, populus martius confitetur te Dominum, Bruto non irascente: et quod libertas Romana nullo metu coacta hactenus sustinuit tolerare, honorifice indulsit benevolentiæ* suæ in *Stilichonem.* Romani *alacres gaudent, quocumque spectabilis* in *loco videaris, et efferunt ad astra nomen* tuum: *neque oculi* eorum *errantes explentur* videre *faciem caram, seu ingrediaris Circum vestibus micantibus auro, seu peragas ludos; seu innixus sella eburnea circumdes Curiam* in *judicando, seu secures tuæ ascendant Rostra circumstipata ingenti multitudine populi. Qui*

Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. *Quin resonent* Vat. tert. Exc. Læti. *resonat* Jun. pr. Pric. Med. pr. Pat. Ald. *resonant* duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Bonon. Mazar. duo Petav. totidem Ambr. Voss. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *resonent* ed. Parm. Exc. Lucens. pr. *retonant* videtur fuisse in Leid. sec. teste Heinsio. *retonant* vel *resonant* Oxon. pr. Lov. Exc. Schott. *connexa* Pal.—191 *titulis consul* Jun. Oxon. pr. *Mavortia Roma* Med. quart.—192 *fatetur* vel *fatentur* Thuan.—193 *subacta* duo Vatt. Petav. pr. Ambr. pr. *coacta* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—194 *peti* Vat. tert. m. pr. *amores* vel *amoris* inc. Heins.—195 *decorum* Ambr. pr. *decoris* vel *decorus* Med. tert.—196 *Conspirare* Jun. pr. *Aspiciare* Moret. pr. *Conspatiare* Var. LL. ed. Antv. *tendunt* vel *tollunt* Med. tert. —197 *sociantur* Jun. pr.—198 *crimen* Oxon. sec. *Circes* Pal. *ingentibus* Vat. sec. Moret. pr.—200 *Cingis* Med. quart. *cive* Thuan. *jure* vel *lege* Petav. pr. *fore* Jun. pr. *denso* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *densi* Oxon. pr. *denso.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Mazar.—201 *Interfusa* Thuan. *concedant* Lov. *circumdent*

NOTÆ

Mirum certe populi in merita tua grati animi indicium.

190 *Quod tibi resonant*] Quod nomen Cœlum resonat *tibi*, in tui gratiam, in theatrali plausu.

191 *Mavortia*] Populus Romanus, qui Martem parentem agnoscit ob Romulum Martis filium.

192 *Bruto non indignante*] Te vocat Dominum, quem titulum vel Brutus ipse ob tuam virtutem amaret, etsi Reges Dominosque ejecerit.

198 *Circum*] Seu Circum maximum intres ad spectacula venationum, cursuum, &c.

200 *Cingas jure forum*] Vel circumdes forum fascibus tuis, vel tu ipse medius cingaris foro, seu fori judicibus juri dicundo vacantibus.

201 *Rostra*] Forum in quo depen-

Quæ vero procerum voces, quam certa fuere
Gaudia, cum totis exsurgens ardua pennis
Ipsa duci sacras Victoria panderet alas!
O palma viridi gaudens, et amicta tropæis,
Custos imperii Virgo, quæ sola mederis
Vulneribus, nullumque doces sentire laborem:

vero fuerunt plausus optimatum, quam vera lætitia, cum Victoria alta, excitata alis omnibus, ipsa expanderet Ductori Stilichoni *pennas sacratas. O puella* Victoria *lætans palma viridante, et redimita triumphis, conservatrix imperii, quæ una sanas plagas* nostras, *et doces nullum persentiscere sudorem: seu sidera Coronæ Dictææ*

ed. Parm. et Vicet. *conscendunt* Mazar. *succedant* Var. LL. e marg. Parm. *conscendunt* vel *conscendant* Med. tert. *carinæ* Vat. quint.—202 *Quæ vero* vel *O quales* Oxon. pr.—203 *ter totis* inc. Heins. *tutis* Rott. *notis* conjiciebat Heins. *aurea* Med. quart. *pinnis* Oisel. Petav. sec. Oxon. sec. m. sec. Exc. Lucens. pr. *pinis* et emendatum *pinnis* Voss. *pinnis* vel *pennis* Med. tert.—204 *ducis* Lov. Ambr. pr. *pandit et* Reg. *arces* Farn. *ædes* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Exc. Læti et Lucens. pr. vid. infr. vs. 214. *ales* Voss. *alas* duo Leidd. cum septemdecim aliis, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *aras* vel *alas* Lov. *alas* vel *ædes* Petav. pr. Oxon. sec. Med. tert. Heinsius ascripserat locum Lampridii in Alexandro Severo p. 118. 'Pater eadem nocte in somnis vidit alis se Romanæ victoriæ in cœlum vehi.' Ovid. VIII. Metam. vs. 13. 'Inter utrumque volat dubiis victoria pennis.' et II. Trist. vs. 171. 'Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis.' ita *ales Victoria* VI. Cons. Honor. 597.—205 *O palma viridi* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. tres Med. Put. Reg. Mazar. Pat. Ambr. Oxon. pr. Voss. Moret. sec. duo Leidd. Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *Et* tres Vatt. Farn. Rott. *Et* vel *O* Petav. pr. *florens* Jun. pr. Oxon. sec. *amica* Vat. pr. m. pr. Pric. Oisel. duo Med. Reg. Mazar. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Petav. tert. Oxon. pr. *amica* vel *amicta* Vat. tert.—207 *docens* Reg. Oxon. pr. *jubes* Vat. sec. Moret. pr. *serare* Farn. *dolorem* Jun. pr. Oxon. sec. tres Vatt. Med. sec. Put. Pat. Petav. pr. Var. LL. ed. Antv. *ca-*

NOTÆ

debant rostra navium devictarum.

202 *Certa gaudia*] Vera, sincera, non adulandi studio, non ambitione extorta.

206 *Custos imperii Virgo*] Victoria, quam ut Deam exhibet, eamque sic alloquitur: Fave, annue, o Virgo, seu sis prope Coronam Ariadnes; seu prope Leonem; seu cum sceptro Jovis; seu in ægide Palladis, seu prope Martem. Prope coronam Ariadnes, propter Herculem vicinum (ἐγγόνασιν vocant *ingeniculum*, quia genu nititur), cui Herculi semper favit Victoria. Prope Leonem, propter Virginis signum vicinum, quæ et ipsa Virgo Victoria haberi potest, cum alas pariter nacta sit. Cum sceptro Jovis, quia Victoria in ipsius Jovis manibus posita est. Hebræi Deum vocabant, *Deum exercituum.* In ægide Minervæ, quia ægis fert secum terrorem, et ideo victoriam. Prope Martem denique, quia Mars est bellorum præses. Hanc quoque Annotationem nobis suppeditavit doctissimi nobilissimique Huetii promta liberalitas.

Seu tibi Dictææ placuerunt astra Coronæ;
Seu magis æstivo sedes vicina Leoni;
Seu sceptrum sublime Jovis, seu Pallados ambis
Ægida; seu fessi mulces suspiria Martis:
Adsis perpetuum Latio, votisque Senatus
Annue, Diva, tui. Stilichon tua sæpius ornet
Limina, teque simul rediens in castra reducat.
Hunc bellis comitare favens: hunc redde togatum
Consiliis. Semper placidis te moribus egit,
Servavitque piam victis, nec polluit unquam
Laurum sævitia: cives nec fronte superba
Despicit, aut trepidam vexat legionibus Urbem.
Sed verus patriæ Consul, cessantibus armis,
Contentus lictore venit: nec inutile quærit

juvant te, seu potius regio finitima Leoni æstivo, seu cingis sceptrum altum Jovis, seu clypeum Palladis, seu delinis anhelitum Martis fugati: faveas semper Italiæ, o Dea, et indulge precibus Senatus tui. Stilicho decoret frequentius templa tua, et revertens reducat te una in castra sua. *Hunc sequere facilis* in *præliis: hunc refer* in *pace* ad *consilia: semper exhibuit se moribus clementibus, et conservavit innocuam te* pro *domitis; neque unquam contaminavit laurum crudelitate* sua: *neque contemnit cives vultu arroganti, aut infestat* suis *cohortibus urbem timentem. At* Stilicho, *verus Consul patriæ, bellis compositis venit contentus lictoribus. Neque requi-*

lorem et emendatum *dolorem* Lov.—208 *dilectæ* Pat. *potuerunt* Moret. pr.—210 *geris* pro *Jovis* Med. tert. *Jovi* Pal.—211 *fessos* Thuan. *mulges* Vat. pr. m. pr.—212 *præcipue* Ambr. pr. *perpetue* duo Vatt. *lauro* pro *Latio* Pat.—213 *tuus* Vat. tert. Oxon. pr. *tuis* Reg.—214 *Lumina* Jun. pr. Reg. *Limina* vel *Lumina* Med. pr. *veniens* Med. quart. *radiens* Voss.—216 *placide* id. Voss. m. pr. *placidum* Jun. pr. *emit* conjiciebat Heinsius, ut supra vs. 188.—217 *victam* Leid. pr. Ambr. sec. *vita* Leid. sec. Voss. m. pr. Med. tert. *vitas* Put. *veritas* Petav. sec. *victa* Vat. sec. Var. LL. e marg. Parm. *justa* Moret. pr. *juncta* inc. Heins. Moret. sec. *justis* duo Vatt. Petav. pr. m. pr. Tholos. Ambr. pr.—218 *Laurus* Put. *civem* ed. Vicet. *cujus* Petav. sec. *curis* inc. Heins. *civis* Pat. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *cives* duo Leidd. et novemdecim scripti, Exc. Lucens. pr. et Pat. recent. Var. LL. e marg. Parm.—221 *Contemptus* duo Med. *Cum tutus* Jun. pr. *Contectus* et emendatum *Contemptus*

NOTÆ

208 *Dictææ*] A Dicte monte, id est, Cretensis Coronæ, quam Bacchus Ariadnæ Minois Cretensis filiæ in Cœlo paravit, et eam inter astra collocavit.

210 *Seu sceptrum*] Seu ambis sceptrum Jovis: tanquam esses hoc sata, ut Astræa, ut Pallas, ut Mars.

211 *Ægida*] Clypeum. De hac Ægide supra diximus.

219 *Aut vexat*] Magnæ sunt illæ Stilichonis laudes, sed tamen contra sentit Rutilius his versibus: 'Ipsa satellitibus pellitis Roma patebat, Et

Ferri præsidium, solo munitus amore.
Magnarum nec parcus opum geminare profundas
Distulit impensas, sed post miracula castris
Edita vel genero, Romæ majora reservat.
Auratos Rhodiis imbres, nascente Minerva,
Indulsisse Jovem perhibent, Bacchoque paternum
Jam pulsante femur, mutatus palluit Hermus
In pretium, votique famem passurus avari

rit subsidium vanum armorum, corroboratus una benevolentia civium : *neque parcens divitiis ingentibus procrastinavit duplicare sumtus immensos, at post prodigia* liberalitatis *peracta* in *milites, vel* spectacula pro *genero* Honorio, *reservat Romæ ampliora. Aiunt Jovem dedisse pluvias aureas Rhodiis, Pallade nascente, et Baccho jam impellente femur patrium, Hermus expalluit conversus in aurum, et*

Lov. *redit* Med. quart. *milite* pro *inutile* inc. Heins. *quærunt* Farn.—222 *subsidium* Ambr. sec. *contentus* Voss. m. sec. Leid. sec. Put. Exc. Gevart. ed. Vicet.—223 Hic versus margini ascriptus erat in Lov. et Oxon. pr.—224 *Detulit* Thuan. *et post* Vat. sec. Rott. Var. LL. ed. Antv. *sed* Florent. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *nec* inc. Heins. *miracula* vel *munuscula* Vat. tert. Med. tert. *et post tot munera* conjiciebat Heins. et ascripserat IV. Cons. Honor. 565. ‘ quantæ miracula pompæ.’—226 *Aurato* Jun. pr. *imbres Rhodiis* Vat. sec. *imbres Rhodii* Moret. pr. *Rhodiis* Florent. inc. Heins. Reg. duo Petav. Bonon. duo Ambr. ed. Vicet. *divis umbris* Petav. sec. *rudiis* Jun. Oxon. pr. Vat. quint. Pal. Pric. tres Med. Put. Thuan. Mazar. Pat. Petav. pr. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *Divis* Leid. pr. m. pr. vet. Gyr. Ambr. tert. Læti m. sec. et Lucens. pr. *Divus* Med. tert. *Divis* et emendatum *radiis* Leid. sec. *Divis et radiis* Voss. et Exc. Gevart.—227 *Inclusisse* Ambr. pr. Sched. Gud. *referunt* Florent.—228 *Depulsante* pro *Jam pulsante* duo Vatt. *laxante* Vat. pr. Pal. Pric. Rott. Oisel. Reg. Thuan. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *lassante* Vat. tert. duo Med. *lassante* vel *pulsante* Florent. *Depulsante* vel *Jam lassante* Petav. pr.—229 *famam*

NOTÆ

captiva prius, quam caperetur, erat.’

222 *Solo munitus amore*] Civium amor murus est aheneus.

226 *Auratos imbres*] Strabo: Χρυσὸν ὑσθῆναι φασὶν ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς γένεσιν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός: *Aurum pluisse dicunt in insula* (Rhodo) *circa generationem Minervæ ex capite Jovis.* Pindarus vero dixit, Χρυσαῖς νιφάδεσσι, *aureis nivibus*, Rhodon irrigatam esse.

228 *Pulsante femur*] Semele matre fulmine Jovis extincta, Bacchus tenellus inclusus est in femore Patris Jovis, ut novem menses expleret, quibus exactis cœpit pulsare femur paternum, ut sibi pateret exitus : unde et *Dithyrambus* dicitur ; nam δὶς *bis*, θύρα *fores* significat, quasi *binis foribus egressus sit*, sive *bis natus*, semel ex matre Semele, deinde ex femore Jovis.

Hermus] Fluvius Asiæ minoris, volvens arenas aureas. Virgilius : ‘ Auro turbidus Hermus.’ Hodie, *Sarabat:* intrat mare Ægæum.

Ditabat rutilo, quicquid Mida tangeret, auro:
Fabula, seu verum, canitur; tua copia vincit
Fontem Hermi, tactumque Midæ: pluviasque Tonantis,
Obscurat veteres, obscurabitque futuras
Par donis armisque manus. Si solveret ignis,
Quas dedit immanes vili pro pondere, massas:
Argenti potuere lacus et flumina fundi.
Nec tibi, quæ pariter sylvis dominaris et astris,
Exiguam Stilichon movit, Latonia, curam.
Tu quoque nobilibus spectacula nostra laboras

Midas laturus inediam ob *desiderium avarum, locupletabat auro micante quicquid contingeret: seu fabula* illa *sit, seu veritas: abundantia tua superat originem Hermi, et contactum Midæ, et imbres Jovis. Dextera* tua *æqualis et fortitudine et liberalitate obumbrat* laudes *antiquorum, et obumbrabit* laudes *nepotum. Si flamma liquefaceret moles immensas, quas* Stilicho *donavit, quasi essent pondera temnenda,* hinc *stagna et fluvii aurei possent affluere. Et Stilicho non parvam impendit curam tibi,* o *Diana, quæ imperas sylvis una et cælo. Tu etiam curas*

Reg. Oxon. pr. Bonon. Pat. Petav. tert. *amari* Farn. ed. Vicet.—230 *Ditaret* Mazar. unde *Ditârat* legebat Heinsius. *Dictabat* Moret. pr. *rigido* vel *rutilo* Med. tert. *tangit et auro* Voss.—231 *ceu* Leid. sec. cum septemdecim aliis et Exc. Gevart. *vestra cecinit* Pat. *vincet* Vat. sec. Moret. pr. *vicit* Leid. sec. et viginti Codd. Exc. Gevart. et Lucens. pr.—232 *Frontem* Petav. sec. *pluviæque* Vat. pr. *plumasque* Put. *pluviamque* Vat. tert. Leid. pr. Oxon. pr. Florent. Med. sec. Reg. Mazar. Exc. Lucens. pr.—233 *Obscuras v. obscurabisque* Thuan. *obscuravitque* Florent. Mazar. *futuras* Vat. sec. Thuan. Var. LL. e marg. Parm. *futuros* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *futuros* vel *futuras* Med. quart.—234 *volveret* Put. *solverit* Pat.—235 *Quod* Oisel. duo Vatt. *Quot* Jun. pr. *immensas* Med. sec. *pro vili* Pat. *profundere* Thuan. *sub pondere* Vat. Livin.—236 *patuere* Jun. pr.—237 *Non* Put. *dominatur* Vat. sec. Thuan. Moret. pr. *dominatur et* Oxon. sec. *dominabitur* vel *dominatur et* Jun. pr.—238 *movit Stilico* Reg. *Tritonia* Farn.—239 *mobilibus* Leid. sec. m. pr. Vat. sec. Rott. Oisel. Bonon. Pat. Lov. Moret. pr. duo Petav. Var. LL. ed. Antv. *vestra* Farn.

NOTÆ

230 *Mida*] Seu Midas, cum reddidisset Baccho Silenum rectorem, obtinuit ab hoc Deo, ut quicquid tangeret, aurum fieret; sicque et pane et potu, quibus vescebatur, in aurum suo tactu mutatis, stultitia avari desiderii et fame simul torqueri cœpit; sed ab eodem Baccho liberatus est, postquam caput suum Pactoli aquis immersit.

232 *Pluviasque Tonantis*] Jovem conversum in pluviam auream, et descendentem ad Danaën; quod ex Horatio, 'Aurum per medios ire satellites, Et perrumpere amat saxa potentius Ictu fulmineo,' &c.

235 *Vili pro pondere*] Dedit massas auri, non minus liberaliter ac si esset pondus vilioris pretii.

238 *Latonia*] Diana, Latonæ filia, nata in insula Delo in mari Ægæo, hodie *Sasille*.

Illustrare feris, summoque in vertice rupis
Alpinæ socias, arcu cessante, pudicas,
Et pharetratarum comitum inviolabile cogis
Concilium. Veniunt humeros et brachia nudæ,
Armatæque manus jaculis, et terga sagittis;
Incomtæ, pulchræque tamen: sudoribus ora
Pulverulenta rubent: sexum nec cruda fatetur
Virginitas: sine lege comæ: duo cingula vestem
Crure tenus pendere vetant. Præcedit amicas
Flava Leontodame, sequitur nutrita Lycæo
Nebrophone, telisque domat quæ Mænala Thero.

ornare spectacula nostra belluis insignibus, et in cacumine supremo saxorum Alpinorum, arcu quiescente, convocas socias tuas *castas et cœtum intactum comitum* tuarum *pharetratarum.* Illæ *accurrunt* habentes *humeros, et lacertos nudatos, et manus instructas jaculis, et terga telis: inornatæ, sed tamen formosæ: vultus* earum *pulvereus suffunditur sudore: pudicitia animosa non arguit sexum: crines* sunt *sine ordine: zonæ duæ prohibent vestem fluere usque ad pedes. Leontodame flava prævenit socias* suas. *Nebrophone educata* in *Lycæo subsequitur; et Thero,*

labores Jun. pr.—240 *Illustrasse* Pat.—241 *circu* vel *curru* vel *cursu* Oisel. *cessare* Reg. inc. Heins. *cessante* vel *cessare* Oxon. sec.—242 *Quæ* pro *Et* Med. quart.—243 *Consilium* Lov. Moret. sec. Petav. tert. Put. Thuan. inc. Heins. *Conscilium* Farn.—244 *pharetris* pro *sagittis* legebat Heins.—245 *Incultæ* Thuan.—246 *rubent* quatuor Vatt. Pal. Oisel. Florent. tres Med. Reg. Mazar. duo Petav. vet. Gyr. Vat. Livin. *horrent* Leid. sec. et duodecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *trahunt* Thuan. *horrent* vel *rorant* Exc. Schott. *horrent* vel *rubent* Med. tert. Oxon. sec. *nec sexum* Thuan. *non* Pal. Florent. Med. pr.—248 *amicus* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—249 *Leontomede* Jun. pr. *Leontodome* Pal. Med. pr. Petav. pr. Ambr. sec. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. *Leontodone* Tholos. *Leontodame* Florent. Med. sec. *Leontodane* Pric. *Leontodime* Thuan. *Leontomade* Petav. sec. *Leontiade* Moret. pr. *Neotodone* Med. quart. *Leondromache* vel *Leonthodame* Oxon. sec. *Lyæo* Moret. pr.—250 *Nebrophone* Var. LL. e marg. Parm. et m. sec. *Nebrothane.*

NOTÆ

242 *Inviolabile*] Castum, virgineum Dianæ concilium; quales decet esse Dianæ comites; quod poëtæ finxerunt, quia, quæ sine otio, eæ sine amore vivunt. Ovidius: 'Otia si tollas, periere Cupidinis artes.'

243 *Nudæ*] Exertæ ad pugnandum in belluas.

246 *Nec cruda fatetur*] Virgines illæ tam animosæ, tam virides, tam crudæ sunt, ut quis credere possit eas non esse fœminas.

249 *Leontodame*] Hæc sunt nomina Dianæ comitum desumta ex natura rei. *Leontodame, δαμάειν τοὺς λέοντας, domare leones.*

Lycæo] Hic mons est Arcadiæ in Græcia, sicut et Mænalus. Lycæum dicitur, *ἀπὸ τῶν λύκων, a lupis.*

250 *Nebrophone*] Quæ occidit hinnulos seu pullos cervorum: *νεβρὸς, hinnulus, φένω* et *φονεύω, occido, φόνος, cædes.*

Thero] Θὴρ, *θηρὸς, fera;* sic *Thero*

Ignea Cretæa properat Britomartis ab Ida,
Et cursu Zephyris nunquam cessura Lycaste.
Jungunt se geminæ, metuenda feris Hecaërge,
Et soror, optatum numen venantibus, Opis,
Progenies Scythiæ: Divas nemorumque potentes
Fecit Hyperboreis Delos prælata pruinis.
Hæ septem venere duces. Exercitus alter

quæ confodit sagittis feras *Mænali; Britomartis ardens festinat ab Ida Cretensi, et Lycaste nunquam concessura ventis* ob *celeritatem. Duæ* sorores *adjungunt* se, *Hecaërge* scilicet *timenda feris, et soror* ejus *Opis, Dea jucunda venatoribus, ambæ natæ* in *Scythia. Delos anteposita frigoribus Septemtrionalibus reddidit* illas *Deas, et præsides sylvarum. Hæ septem ductrices advenerunt: altera ca-*

Nebrothale Vat. sec. *Negrophone* Exc. Læti. *Nebrotale* Moret. pr. *Ebropene* Jun. pr. *Nebropene* duo Leidd. Thuan. Put. Lov. Petav. sec. *Neopene* Med. quart. *Nebrophone* vel *Ebropene* Oxon. sec. *Theto* Med. sec.—251 *Britomartis* Reg. Exc. Læti. *Briomartis* Leid. pr. Lov. Oxon. sec. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. duo Ambr. ambo Moret. tres Med. totidem Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Brimartis* Vat. quint. Pal. *Diomartis* Voss. Leid. sec. *Dromartis* Jun. pr. *Driomartis* Exc. Gevart. *aula* pro *Ida* Tholos.—252 *Lycasse* Reg.—253 Hic et sequens versus in Reg. desunt. *silvis metuenda Nicarce* vet. Gyr. Exc. Læti. *silvis metuenda Mycharce* ed. Vicet. *Erimanthe* Vat. pr. et tert. *Erymanthe* Ambr. sec. Ald. *Erimarce* Put. Var. LL. e marg. Parm. *Erinarce* inc. Heins. *Aliarce* Florent. *Nicearche* Ambr. tert. *ynarce* Ambr. pr. *ataërce* Oxon. pr. *Erge* Oisel. *Michaërce* Petav. tert. Tholos. *Lycaërce* Med. pr. cum glossa, *i. e. lupos inhibens. Licaërce* Pal. *Nicaërce* Vat. sec. *Agatherte* Med. quart. *Achaërce* Rott. Med. sec. Thuan. Mazar. Pat. Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *Achaice* Pric. *Acaërce* Vat. pr. et tert. m. sec. Lov. Oxon. sec. *Nicaherte* Moret. pr. *Nichaërce* Bonon. *Ethaërge* Leid. pr. *Emiatoe* Farn. *Inarce* Moret. sec. Leid. sec. Petav. sec. *Et arce* Lov. *Acharce* vel *In arce* Voss. *jacarce* vel *Alierce* Med. tert. *Erymanthe* vel *Nichoërce* Petav. pr.—254 *nomen* Vat. tert. Rott. Florent. Thuan. *venantibus* duo Leidd. duo Oxon. Jun. pr. Lov. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *venatibus* Farn. Mazar. Moret. pr. Vicet. Parm. Isingr. Raphel. *virtutibus* Rott.—255 *Scythica* Farn. *Progenitæ Scythia* Vat. pr. et tert. Med. sec. Reg. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *Progenitæ Cyntho* Pal. *Progenitæ Chinto* Med. pr. *ve-*

NOTÆ

dicitur quæ conficiat feras.

251 *Britomartis*] Nympha Cretensis formosa, Dianæ cara, aliter *Dictinna* dicta, *ἀπὸ τῶν δικτύων, a retibus,* quæ invenerit. Diodorus *Britonam* appellat. Hæc cum Minoëm stuprum sibi parantem effugere non posset, sese submersit, pudicamque mortem vitæ prætulit impudicæ.

252 *Lycaste*] Sic dicitur *ἀπὸ τῶν λύκων, a lupis,* quos venatur.

253 *Hecaërge*] Id est, *procul arcens, expellens, ambigens feras: ἑκάεργος* etiam vocatur Apollo, quia *ἕκα, procul, εἴργει,* seu *ἐργάζεται, abigit,* suis radiis, quæ obstant.

254 *Opis*] Una inter Dianæ comites memoratur.

256 *Delos*] Delos, quam comites Dianæ prætulerunt frigoribus Scythiæ Septemtrionalis, effecit ut a Diana Deæ redderentur.

Nympharum incedunt, acies formosa Dianæ,
Centum Taygeti, centum de vertice Cynthi,
Et totidem casto genuit quas flumine Ladon.
Has ubi collectas vidit, sic Delia cœpit:
O sociæ, mecum thalami quæ jura perosæ
Virgineo gelidos percurritis agmine montes,
Cernitis, ut Latio Superi communibus ornent
Hunc annum studiis? quantos Neptunus equorum
Donet ab orbe greges? laudi quam nulla canendæ
Fratris plectra vacent? Nostram quoque sentiat idem,
Quam meritis debemus, opem. Non spicula poscit

terra nympharum progrediuntur, cohors pulchra Dianæ, Nymphæ *centum de culmine Taygeti, centum de* culmine *Cynthi, et totidem quas Ladon produxit aquis pudicis. Diana postquam aspexit has congregatas, ita incepit loqui: O comites, quæ exosæ mecum jura matrimonii peragratis montes frigidos* cum *cohortibus castis; aspicitis, ut in Italia Dii illustrent hunc annum amore communi?* aspicitis, *quanta Neptunus det ab omni* parte *Orbis armenta equorum? quam nulla lyra fratris* mei Apollinis *quiescat* in *laudibus* Stilichonis *cantandis? Idem* Stilicho *recipiat etiam nostrum favorem, quem debemus virtuti* ejus. *Hic labor non petit*

lata Pat. *delata* Med. quart.—258 *incedit* Med. tert. *famosa* Leid. sec. Voss. Vat. sec. inc. Heins. Bonon. Tholos. duo Ambr. duo Petav. Lov. Exc. Schott. et Gevart. *famosa* vel *formosa* Moret. sec. Oxon. sec.—259 *Taygete* Leid. sec. et duodecim scripti, Exc. Lucens. pr. *Taygetæ* inc. Heins. Jun. pr. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. *Taygete* et emendatum *Taygetis* Leid. pr.—260 *caste* Vat. tert. *rertice* Lov.—261 *Quas* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—262 *thalami mecum* Rott. Med. sec. *jure* Lov.—263 *percurrens* Rott. *ordine* Mazar.—264 *ut lævi* Farn. *lætis* Pal. Med. pr. *læti* Leid. sec. Vat. tert. Pric. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Mazar. Voss. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. *læti* vel *Latio* Vat. pr. *Latio* vel *lati* Med. tert. Vat. quart.—265 *quanto* Florent.—266 *Donat* Med. pr. Lov. *ab ore* Med. quart. Var. LL. e marg. Parm. *orbe* Lov. Moret. sec. Voss. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *urbe* Vat. tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Reg. Oxon. pr. Petav. tert. ed. Parm. et Vicet. *urbe* vel *orbe* Vat. pr. Florent. *laudique* Reg. Ambr. tert. unde Heinsius *laudique* vel *laudique ut* conjiciebat. *quo* Bonon. Tholos. Petav. sec. *q̃* Pal. *quoque* Put. *quod* duo Leidd. Lov. Moret. sec. Pat. Ambr. pr. Pric. Rott. Mazar. Petav. pr. Thuan. omnes Vatt. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. sec.—267 *Fratri* Thuan. *vacant* Vat. sec. Moret. pr. *sentiet* Rott.—268 *Qua* Bonon. Tholos. *meriti* Pal. *nec*

NOTÆ

259 *Taygeti...Cynthi*] Taygetus est mons Laconiæ in Græcia: Cynthus est mons Deli insulæ in mari Ægæo.

260 *Ladon*] Fluvius Laconiæ, cujus aquæ castæ dicuntur ob pudicitiam Lacœnarum, quæ hujus ripas accolunt.

265 *Neptunus ab orbe*] Neptunus dicitur auctor equorum: *ab orbe*, ab omni parte orbis. Alii legunt, *donet habere:* phrasis Græca.

Iste labor; maneant clausis nunc sicca pharetris:
Omnis et a solitis noster venatibus arcus
Temperet: in solam cruor hic servetur arenam.
Retibus et clathris dilata morte tenendæ
Ducendæque feræ: cupidas arcete sagittas.
Consulis in plausum casuris parcite monstris.
Acceleret divisa manus: mihi cursus anhelas
Tenditur ad Syrtes. Mecum Dictæa Lycaste
Et comes Opis eat: steriles juvat ire per æstus.
Namque feras aliis tellus Maurusia donum
Præbuit: huic soli debet, ceu victa, tributum.

tela; nunc hæc *incruenta remaneant pharetris tectis: et arcus omnes nostri abstineant a consueta venatione: hic sanguis reservetur in circum solum. Feræ capiendæ et adducendæ* sunt, Divæ, cum *retibus et cratibus, cæde dilata: removete jacula avida. Sinite portenta moritura in laudem Consulis* Stilichonis. *Cohors* mea *separata festinet: cursus paratur ad Syrtes mihi anhelanti: Lycaste Cretensis et Opis socia mecum veniant: lubet currere per* arenas *æstuosas* et *infœcundas. Etenim terra Mauritanorum concessit* pro *munere belluas aliis* Consulibus: *at debet huic* Stilichoni *uni* belluas pro *vectigali, quasi domita. Dum* vero *nos indaga-*

Med. sec. Mazar.—269 *Ille* Moret. pr. *plausis* inc. Heins. *non sicca* Tholos. *spicla* Pric. *cuncta* Moret. pr. *sicha* Jun. pr.—270 *Solidis* Var. LL. ed. Antv. *vester* Farn. *nostri* Leid. pr. *nostris* Med. quart. Moret. pr. *venantibus* Petav. sec.—271 *Temperat* Farn. *sola arena* Med. tert. *huc* Farn.—272 *clatris* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *claustris* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *clausis* Vat. quart. inc. Heins.—273 *Atque a cæde* pro *Ducendæque* Moret. pr. *arcere* Vat. quart. Pal. Petav. tert. Lov. Bonon.—274 *clausuris* Farn. ceterum in Lov. hic versus deerat.—275 *divina* Mazar. Jun. pr. *diversa* duo Vatt. Ambr. pr. *divisa* vel *diversa* Petav. pr. *modo* pro *mihi* Pat. *dum* duo Leidd. cum viginti sex aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *et* Moret. pr. unde *en* conjiciebat Heinsius. *dum currus* Lov. Exc. Schott. Sched. Gud. vid. infra 286. *dum catus* Var. LL. ed. Antv. *decursus* Ald. *currus* tres Vatt. Med. tert. inc. Heins. Put. Bonon. Thol. duo Ambr. tres Petav. *currus* vel *cursus* Oxon. sec. *anhelans* Petav. tert. Bonon.—276 *sentes* Thuan. *Syrtis* Exc. Schott. *Dictynna* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. *Dictina* Med. pr. *Dictinna* Med. sec. Reg. Mazar. *dilecta* duo Vatt. Thuan. *Licasta* Oxon. pr.—277 *eas* Pal. *erit* Reg. Pat. *erit* vel *erat* Oxon. pr. *jubet* Moret. sec. m. pr.—278 *terris* pro *tellus* Jun. pr. *Marsuria* Med. sec. *dono* Ambr. pr. *donat* Pal. Med. pr.—279 *Præbet* Rott. Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. *hinc* inc. Heins. *solium* Var. LL. ed. Antv. *solvit* pro *soli* Pat. *dederat* pro *debet* Pric. *sic victa* Jun. pr. *ceu victa* Vat. pr. et quart. Ald. *quo* Pat. *quod* Med. quart. *sed* duo Leidd. cum quatuordecim aliis, Exc. Schott. Gevart.

NOTÆ

274 *Monstris*] Feris monstrosis.

275 *Anhelas Syrtes*] Non quod Syrtes anhelæ sint, sed quod cursus ad Syrtes, seu loca Syrtibus vicina, reddit me anhelantem. Syrtes autem sunt acervi arenarum ad Libyam, sic dictæ ἀπὸ τοῦ σύρειν, *trahere*, quod velut trahere videantur naves.

Dum nos horribiles Libyæ scrutamur alumnos,
Europæ vos interea perquirite saltus,
Et scopulos. Posita ludat formidine pastor,
Securisque canat Stilichonem fistula sylvis.
Pacet muneribus montes, qui legibus urbes.
Dixit, et extemplo frondosa fertur ab Alpe
Trans pelagus. Cervi currum subiere jugales,
Quos decus esse Deæ primi sub limine cœli
Roscida fœcundis concepit Luna cavernis.

mus terribiles alumnos Libyæ leones, *interim vos indagate sylvas Europæ, et rupes. Pastor metu abjecto gaudeat, et tibia cantet Stilichonem, sylvis tutis.* Et ille *placet montes donis, qui* placuit *urbes legibus.* Diana sic *locuta est, et statim proficiscitur ab Alpibus sylvosis trans maria. Cervi juncti trahunt currum* ejus, *quos* cervos *Luna humida produxit in aditu primo cœli* sub *antris fertilibus, ut* essent

Lucens. pr. item Var. LL. e marg. Parm. *sed* vel *ceu* Med. tert.—280 *horribilis* Ambr. pr. *horrentes* Jun. pr. *horrentes* vel *horribiles* Oxon. sec. *alunnos* Vat. pr. *arenas* conjiciebat Heins.—281 *Europes* Thuan. Ambr. pr. Sched. Gud. deerat hic versus in Moret. pr. *perquirite* Exc. Læti, Vat. Livin. *præcurrite* Vat. quint. *percurrite* duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. Sched. Gud. *perquirite* vel *percurrite* Vat. pr.—282 *ludat posita* Vat. sec. Reg. Med. sec. *laudes posita* Moret. pr. *laudat* Rott. Med. pr. *laudet* Pal. Med. sec. Oxon. sec. *laudet* et emendatum *ludet* Lov.—283 *Secureque* Thuan. *canet* Med. tert.—284 *Pacet muneribus* duo Vatt. Med. sec. duo Ambr. Lov. Vat. Livin. Oxon. pr. Cod. Ursin. Exc. Lucens. sec. *Paccet numinibus* Exc. Cod. Rhem. *Parent numinibus* Vat. quint. Pal. duo Med. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Parent muneribus* Vat. quart. Pric. Rott. Bonon. ed. Vicet. *Paret muneribus* Petav. sec. *Paricet muneribus* Moret. pr. *Parcet muneribus* Med. tert. *Parcit* Moret. sec. *Pascet* Mazar. *Pacat* vel *Pacet* Petav. pr. *Parent* vel *Pacet* Pric. *Parent* vel *Placent* Florent. *Parent* vel *Placet* Leid. pr. Oxon. sec. *Pacet muneribus* vel *Parent numinibus* Vat. pr. *muneribus* Leid. pr. Reg. Tholos. Var. LL. e marg. Parm. *muneribus* vel *numinibus* Petav. pr. *ut* pro *qui* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Med. tert. Lov. Cod. Ursin. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *qui legibus* Med. sec. Reg. Oxon. pr. Vat. Livin. *ut* vel *qui* Florent. Petav. pr. Lov. *urbis* Moret. pr. Petav. sec.—285 *exemplo* Tholos.—286 *torvi* Moret. pr. *cervique jugum* duo Med. Heinsius ascripserat locum III. de Rapt. 54. 'Et juga cœrulei subeant Actæa dracones.' *petiere* Med. tert.—287 *Hos* Ambr. pr. *Quod* Rott. *omne Deæ* Thuan. Heinsius asteriscum apposuerat. *primum* Florent. *lumine* Vat. tert. Rott. Reg. Med. sec. *limite* Jun. pr. Oxon. sec. *limina* Lov. *limine* duo Leidd. et viginti quinque alii, ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *limine* vel *lumine* Vat. pr.—288 *Rosida* ed. Vicet. *accepit* inc.

NOTÆ

284 *Muneribus*] Editis spectaculis. De *Muneribus* in hoc sensu supra dictum est.

286 *Cervi currum subiere*] Id quod fingitur ob Dianæ velocitatem in venando.

288 *Fœcundis*] Ex eorum opinione, qui globum Lunæ habitabilem esse,

Par nitor intactis nivibus. Frons discolor auro
Germinat, et spatio summas æquantia fagos
Cornua ramoso surgunt procera metallo.
Opis fræna tenet: fert retia rara Lycaste,
Auratasque plagas: immortalesque Molossi
Latrantes mediis circum juga nubibus ibant.
Quinque aliæ paribus (Phœbe sic jusserat) armis
Diversa regione ruunt; ducuntque cohortem
Quæque suam. Variæ formis et gente sequuntur
Ingenioque canes: illæ gravioribus aptæ
Morsibus: hæ pedibus celeres: hæ nare sagaces.
Hirsutæque fremunt Cressæ, tenuesque Lacænæ,

honor Divæ. Candor eorum *similis est nivibus intaminatis. Frons variata vernat auro, et cornua imitantia intervallo* suo *fagos excelsas, attolluntur alta metallo* in speciem *ramorum. Opis moderatur habenas: Lycaste gestat retia aperta, et plagas aureas: et Molossi æterni allatrantes currebant circa currum* in *ipsis nubibus. Quinque aliæ* comites in *armis similibus (sic Diana imperaverat) evolant* per *tractus varios, et unaquæque ducit catervam suam. Canes diversæ figura, et natione, et natura, subsequuntur: illæ idoneæ* sunt *morsibus audacioribus: hæ veloces cursu: aliæ odoræ naribus. Et Cressæ hispidæ latrant, et Lacænæ graciles,*

Heins. Ambr. item Moret. sec.—289 *fraus* Oxon. sec. *sed discolor* Moret. pr. *decolor* Put. *alvo* Thuan.—291 *spatiosa* Pal. Farn. *spatiosa* vel *pretiosa* Med. pr. Heinsius ascripserat locum Ovid. III. Metam. 'spatiosam cornibus frontem.'—292 *movet* Put.—293 *Molosi* ambo Moret. *Molossos* Reg.—294 *Lætantes* Pat. *vaga* Pal. Med. pr. *nubibus* vel *montibus* Thuan. *rupibus* conjiciebat Heins.—295 *Quin aliæ* Florent. *aliis pariter* Pat. Var. LL. ed. Antv.—296 *ducitque* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *ducuntque* Ambr. pr. Put. Thuan. Lov. Exc. Lucens. pr.—298 *regionibus* Put.—299 *sceleres* Pric. *et nare* Pal. Oisel. Vat. pr. m. pr. Florent. Reg. Mazar. Oxon. pr.—300 *frement* Pal. *Crassæ* Thuan. *teneræque* Moret. sec. Ambr. sec. inc. Heins. qui

NOTÆ

et in eo majora nasci animalia dixerunt. Hic natus esse dicitur Leo Nemeæus, qui inde in terras decidit, et ab Hercule victus est.

289 *Discolor*] Frons ob aurum adjunctum, ostendit alium colorem quam nativum.

291 *Ramoso*] Virgilius: 'Et ramosa Mycon vivacis cornua cervi.'

293 *Immortales*] Quia perpetuo comitantur et comitabuntur Dianam.

Molossi] Canes venatici ex Molossia Epiri regione, in Græcia.

300 *Cressæ, Lacænæ, Britannæ*] Canes Cretæ, Laconiæ, Britanniæ, quæ sunt variæ et forma, et patria, et natura: sed omnes aut velocissimæ, aut fortissimæ. Quod ad canes Britannos spectat, Symmachus vocat *Scoticos*. Mirum quiddam ex Plinio refert Lipsius de cane inusitatæ magnitudinis, quem 'Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat.' Hic enim canis, Alex-

Magnaque taurorum fracturæ colla Britannæ.
Dalmatiæ lucos abruptaque brachia Pindi
Sparsa comam Britomartis agit. Tu Gallica cingis
Lustra, Leontodame; Germanorumque paludes
Eruis, et si quis defensus arundine Rheni
Vastus aper nimio dentes curvaverit ævo.
Nubiferas Alpes, Apenninique recessus,
Garganique nives Hecaërge promta fatigat.
Speluncas canibus Thero rimatur Hiberas,
Informesque cavis ursos detrudit ab antris,
Quorum sæpe Tagus manantes sanguine rictus
Non satiavit aquis, et quos jam frigore segnes
Pyrenæa tegit latebrosis frondibus ilex.

et Britannæ laceraturæ cervices crassas taurorum. Britomartis habens *crines effusos excutit sylvas Dalmatiæ et partes excelsas Pindi. Tu,* o *Leontodame, circumdas nemora Galliæ, et scrutaris paludes Germanorum,* et apros, *si quis aper magnus tectus arundinibus Rheni sinuaverit dentes* ob *ætatem longiorem. Hecaërge velox vexat Alpes aërias, et latebras Apennini, et glacies Gargani. Thero indagat,* cum *canibus suis, antra Hispaniæ, et expellit ursos turpes ex speluncis intimis, quorum* ursorum *guttura stillantia cruore Tagus frequenter non explevit aquis* suis, *et quos jam debilitatos frigore quercus Pyrenææ operiant arboribus opacis. Nebro-*

teretesque conjecerat.—301 *ramorum* Pal. *Gebennæ* Moret. pr.—302 *Dalmaticæ* Florent. Leid. pr. ‘quid *Pindo* cum *Dalmatia?*’ posito asterisco, ascripserat Heins.—303 *comas* Jun. pr. Oxon. sec. *Briomartis* Leid. pr. et plurimi Codd. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Driomartis* Leid. sec. Voss. Exc. Gevart. *tum Gallica* inc. Heins. *cum* Bonon. *Gallia* Petav. tert.—305 *Estius* pro *Eruis* Pal. *Estuis* Med. pr. unde *Excutis* legebat Heins. *quid* Ambr. pr. *quisquis* Farn.—306 *curvaverat* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—307 *Apenninumque* Pal. Farn.—308 *Germanique* Voss. *amnes* pro *nives* Thuan. *in carcere* pro *Hecaërge* Petav. sec. *Incarte* Put. *In calce* Ambr. pr. alia alias lectiones exhibent Mss. vid. supra vs. 253.—309 *miratur* Put. *harenas* inc. Heins.—310 *Informisque canis* Lov. Vicet. *in* pro *ab* Jun.—312 *a frigore* Moret. pr. *segnis* Thuan. Bonon. Petav. sec.—313 *regit* Pal. Petav. tert.

NOTÆ

andro spectante, apros, damas, tauros, ursos contemnebat: sed objectum sibi leonem, et deinde elephantum prostravit, contudit, superavit.

302 *Dalmatiæ*] Dalmatia est regio supra sinum Adriaticum.

Pindi] Pindus est mons Thessaliæ.

303 *Agit*] Ita excutit, nihil ut agendum relinquat.

304 *Paludes*] Germania olim paludibus infesta, nunc cultissima: contra Palæstina, olim cultissima, hodie aspera et inculta multis in locis.

307 *Apennini, Gargani*] Hi sunt montes Italiæ.

310 *Informes ursos*] Quorum rudis

Cyrneis Siculisque jugis venata virago
Nebrophone, cervos aliasque in vincula cogit
Non sævas pecudes, sed luxuriantis arenæ
Delicias, pompam nemorum: quodcumque tremendum
Dentibus, aut insigne jubis, aut nobile cornu,
Aut rigidum setis: capitur decus omne timorque
Sylvarum: non cauta latent, non mole resistunt
Fortia, non volucri fugiunt pernicia cursu.
Hæc laqueis innexa gemunt: hæc clausa feruntur
Ilignis domibus. Fabri nec tigna polire
Sufficiunt. Rudibus fagis texuntur et ornis

phone virago peragrans montes Corsicæ et Siciliæ, nectit catenis cervos, et alias bestias non crudeles, sed delectationem circi abundantis, ornamentum sylvarum. Quodcumque timendum est dentibus, aut notabile jubis, aut spectabile cornibus, aut hirsutum setis: honor omnis et formido nemorum capitur: non feræ sagaces effugiunt; non robustæ obsistunt magnitudine sua: *non celeres elabuntur fuga citata. Hæc* animalia *nexa funibus ingemiscunt: hæc inclusa catenis ligneis apportantur: neque artifices sufficiunt* ad *ligna adornanda: caveæ virides contexuntur* ex *fagis et*

tangit Vat. quart. *lapidosis* ed. Vicet. *frontibus* Put.—314 *Cyrnæis* Vat. pr. *Cirnæis* Florent. inc. Heins. Put. Petav. Exc. Lucens. pr. *Smirnæis* Leid. pr. *Cirreis* Reg. Mazar. Bon. Pat. duo Oxon. *Cirræis* Med. quart. *Cyrreis* Pric. Rott. Var. LL. ed. Antv. *Cyrceis* Vat. tert. Pal. Farn. *Circeis* Jun. pr. *Circæis* duo Med. Petav. tert. Tholos. Ambr. pr. Moret. pr. ed. Vicet. Exc. Schott. Gevart. et Cod. Rhem. *Syrmæis* Med. tert. *Cyricis* Thuan. *Crineis* duo Vatt. *Cirreneis* Moret. sec. *Cirnenis* m. pr. et *Circeis* m. sec. Voss. Leid. sec. *celerisque jugis* Jun. pr.—315 Varias lectiones Mss. in *τὸ Nebrophone* vid. supra vs. 250. *cervas* Tholos. *aliisque* Moret. pr. *alias* sine copula Vat. quint.—316 *Nec* duo Vatt. Rott. Put. *non luxuriantis* Med. tert.—317 *nemorum pompum* Jun. pr. Oxon. sec. *pompas* Oxon. pr. Petav. sec. m. pr. *pompamque petit* Moret. pr. *quocumque* Farn. *quemcumque* Med. tert. *timendum* duo Vatt. Petav. pr. Med. sec.—318 *jugis* Ambr. pr. *mobile* Pal. Med. pr.—319 *rapitur* Thuan. *esse* pro *omne* Tholos.—320 *Silvarum.* cum τελείᾳ στιγμῇ. ambo Moret. Exc. Gevart. item Gesn. et ed. Bipont. *nec* Pal. *caute* Vat. tert. Rott. Oisel. duo Med. Florent. Petav. tert. et pr. m. sec. Bon. Pat. Ambr. pr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *capte* Reg. *arte* Thuan. *aut mole* Moret. pr.—321 *nec* Pal. Moret. pr. *velocia* Vat. quart.—322 *Quæ* Jun. pr. *innixa* Lov. Var. LL. ed. Antv. *vel clausa* Jun. pr. *hæc clausa* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—323 *Ilignis* Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *In lignis* Vat. quint. duo Med. Put. Reg. Thuan. Moret. sec. Leid. sec. ed. Vicet. et Parm. *Illinis* Petav. sec. *In lignis* vel *Ilinis* Leid. pr. *non* Jun. Oxon. sec. *signa* Put. *ligna* Oxon. pr. Petav. pr. m. pr. *tigna* vel *ligna* Vat. quart. *politæ* Thuan. *parare* Exc. Schott.—324 *rudibusque* Vat. quart. ed. Vicet.

NOTÆ

et indigesta moles esse videtur.

314 *Cyrnæis*] Corsicis, a Cyrna urbe vel monte Corsicæ, de qua supra.

Frondentes caveæ. Ratibus pars ibat onustis
Per freta, per fluvios. Exsanguis dextera torpet
Remigis, et propriam metuebat navita mercem.
Per terram pars ducta rotis; longoque morantur
Ordine plaustra vias, montani plena triumphi:
Et fera solicitis vehitur captiva juvencis,
Explebat quibus ante famem: quotiesque reflexi
Conspexere boves, pavidi temone recedunt.
Jamque pererratis Libyæ flagrantibus oris,
Legerat eximios Phœbi germana Leones,
Hesperidas qui sæpe fugant, ventoque citatis
Terrificant Atlanta jubis, armentaque longe
Vastant Æthiopum, quorumque impune fragosa

ornis impolitis: pars navibus oneratis afferebatur per maria et flumina. Manus remigum trepidæ torpescunt, et nautæ formidant merces suas. Pars adducitur in curru per terram, et plaustra repleta spoliis montium, longa serie impediunt itinera: et feræ captæ trahuntur a *bobus timentibus, quibus* bobus feræ illæ *satiabant famem* suam: *et quoties* boves *avertentes se spectaverunt,* toties *timidi refugiunt plaustra. Et jam soror Apollinis,* Diana, *finibus ardentibus Libyæ peragratis, elegerat Leones insignes, qui frequenter fugant Hesperidas, et terrent Atlantem villis excussis vento, et populantur late armenta Æthiopum, et quorum rugitus horribiles*

horis Thuan.—325 *Fundentes* Thuan.—326 *vel* pro *per* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. *fluviis* Leid. pr. Pal. Farn. Pric. duo Med. Thuan. Petav. sec. *torquet* Moret. pr.—327 *mortem* Thuan.—328 *terras* Ambr. pr. *longeque* Put. *moratur* Moret. sec.—329 *montanis triumphis* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Exc. Læti. *montani triumphi* Leid. pr. duo Med. Luc. Heins. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv.—330 *trahitur* Ambr. pr. Put. Moret. pr.—331 *Explevit* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Explerat* malebat Heins. *reflexis* Vat. quint.—332 *reducunt* Pal. *retexunt* Farn.—333 *frequentibus* Vat. quint. *fragrantibus* Pal.—334 *Rexerat* Vat. quint. *Legat ad* Jun. pr. *Phœbe* Var. LL. ed. Antv.—335 *Hesperides* Pal. Med. pr. Moret. sec. *Hesperias* Lov. Put. *fuga* Moret. pr.—336 *Terruerant* Med. tert. *animata* pro *Atlanta* Thuan. *Terrificat Atlanta jugis animataque* Moret. pr.—337 *fragose* Vat. quint. ceterum hic et sequens vs. desiderantur

NOTÆ

331 *Quibus*] Non feræ devorabant hos boves a quibus trahebantur, sed eorum similes ante devoraverant.

335 *Hesperidas*] Leones Libyci, Massyli, qui fugant *Hesperidas*, seu Nymphas Mauritanas similes Hesperidibus.

337 *Impune*] Nunquam sine damno, sine strage pecorum.

Fragosa murmura] Rugitus, qui murmur et fragorem edunt similem fragori arborum cadentium.

Murmura pastorum nunquam venere per aures.
Non illos tædæ ardentes, non strata superne
Lapsuro virgulta solo, non vocibus hædi
Pendentis stimulata fames, non fossa fefellit.
Ultro se voluere capi, gaudentque videri
Tantæ præda Deæ. Respirant pascua tandem:
Agricolæ reserant jam tuta mapalia Mauri.
Tum virides pardos, et cetera colligit Austri
Prodigia, immanesque simul Latonia dentes,
Qui secti ferro in tabulas, auroque micantes,

nunquam attigerunt aures pastorum sine damno. Faces accensæ non deceperunt illos leones, *non ligna tecta cespite deorsum casuro, non rabies excitata* noto *clamore hædi suspensi, non fovea decepti. Voluerunt sponte sese comprehendi, et lætantur spectari* ut *præda tantæ Divæ. Pascua liberantur tandem, et coloni Mauritaniæ jam aperiunt casas securas. Tunc Diana congregat* etiam *pardos maculosos, et alia monstra* plagæ *meridianæ, et dentes immensos* elephantorum, *qui incisi ferro ad*

in Moret. pr.—338 *pastores* Farn. *pastorum* Leid. pr. m. sec. Oxon. sec. Exc. Læti. *pastores* vel *pastorum* Med. tert. *pastores...excepere* duo Vatt. *pastorum... venere* Florent. duo Med. Reg. Mazar. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *pastores ...excepere* vel *pastorum...venere* Oxon. sec. *excepere* vel *venere* Med. tert. *auras* Thuan. Tholos. duo Ambr. Exc. Schott. quod probat Barthius.—339 *ollos* Jun. pr. *nec* Tholos. *cæde* duo Med. *fracta* ed. Vicet.—340 *Lapsura* Florent. Med. pr. *jugulata* pro *virgulta* Tholos. *ædæ* pro *hædi* Exc. Lucens. pr.—341 *Prudentis* vel *Pendentis* Med. sec. *simulata* id. Med. *fides* Exc. Cod. Rhem. *fassa* Vat. quint.—342 *Ultra* Med. sec.—343 *respirat* Med. pr. *pridem* Ambr. pr.—344 *cuncta* Mazar. *tuta* Exc. Læti. *tota* Pal. Rott. duo Med. *rupta* ed. Vicet. *muri* Jun. pr.—345 *barros* duo Petav. Bonon. Tholos. duo Ambr. duo Leidd. Ald. Exc. Schott. et Gevart. et *chaliros* m. sec. *barros* Voss. *Mauros* Lov. m. pr. et emendatum *Pardas*. *barros* vel *pardos* Oxon. pr. *pardos* deerat in inc. Heins. totus autem versus desideratur in Med. quart. *antri* Thuan.—346 *Prodigii* Farn. *dentes* vel *barros* Vat. tert.—347 Pro hoc et seq. vs. unum exhibent Vat. pr. Reg. Oxon. Oisel. et Leid. a m. pr. *Qui mox in tabulas inscripto consule secti. scripto* autem pro *inscripto* habet Leid. unde *ascripto* legebat Heins. *tabulis* Vat. quint. *ferro tabulas* Ambr. pr. Bonon. Petav. tert. *in ta-*

NOTÆ

339 *Non tædæ*] Sunt illa instrumenta, quibus venatores utuntur ad capiendos leones: faces, quibus eos terrent, et impellunt in foveas stratas virgultis, quas foveas dum pro terra solida calcant, decidunt in cavum: aut venatores eos decipiunt præda pendente, quæ præda est sæpe hædus.

341 *Pendentis*] Hædi ad laqueos immanes suspensi, et suis vocibus leonum famem solicitantis.

343 *Respirant pascua*] Non pascua, sed armenta, quæ sunt in pascuis: vel pascuorum domini, ante metu oppressi, respirant tutius liberati ab his monstris.

345 *Virides pardos*] Glaucis et viridantibus maculis sparsos.

347 *Tabulas*] Tesseras eburneas, quibus inscriptum Consulis nomen; vel tabellas eburneas, quas Consules novi inter munuscula populo largiebantur.

Inscripti rutilum cœlato Consule nomen,
Per proceres et vulgus eant; stupor omnibus Indis
Plurimus ereptis elephas inglorius errat
Dentibus. Insedit nigra cervice gementum,
Et fixum Dea quassat ebur, penitusque cruentis
Stirpibus avulsis patulos exarmat hiatus.
Ipsos quin etiam nobis miracula vellet
Ducere; sed pigra cunctari mole veretur.
Tyrrhenas fœtus Libycos amplexa per undas
Classica turba sonat, caudamque a puppe retorquens

tabellas faciendas, *et fulgentes auro*, habentesque *nomen splendidum Consulis depicti insculptum*, *ferantur per primores et populos* omnes, *et* sint *admiratio Indorum omnium. Elephantus multus inhonorus vagatur, dentibus sublatis* sibi. *Diva* Diana *sedit in collo nigrante* ferarum *ingementium, et excutit ebur affixum, et* hoc *revulso funditus* a *radicibus sanguineis, spoliat ora patentia* earum. *Præterea* Diana *optaret adducere ipsos* elephantos *admirandos, sed timet retardare* spectacula *magnitudine crassa* bestiarum. *Caterva classiariorum complexa partus Libyæ*

bulas, ferro Vat. Livin. Ald. *micante* Thuan.—348 *Inscripti* vel *Insculpti* Vat. tert. *cælatum* Ambr. pr. *Principe* Vat. tert.—349 *eunt* Pal. Med. pr. *erant* Farn. *undis* Med. sec.—350 *Pluribus* id. Med. *electis* Pal. Farn. *ejectis* duo Vatt. *erectis* Put. Jun. pr. Thuan. Med. quart. ed. Vicet. *ejectis* vel *ereptis* Petav. pr. *exsectis* conjiciebat Heins. *elephans* Leid. pr. duo Med. *ibat* Moret. pr. Med. sec.—351 *an sedit* Pric. *incedit* Vat. quint. Med. quart. *increvit* vel *insedit* Vat. tert.—352 *felix* pro *fixum* Pric. *fissum* Vat. sec. *clam* pro *Dea* Petav. sec. *cassat* Reg. *cruoris* Farn.—353 *Stipibus* Petav. sec. *adversis* Tholos. *advulsis* Leid. sec. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *patulis* Vat. quart. *populis* Thuan.—354 *quin nobis etiam* Florent. *munuscula* Pal. *miracula* vel *munuscula* Med. pr.—355 *verentur* Tholos.—356 *Tyrrhenos* Farn. Rott. *Tyrrhenos Libycas* tres Vatt. *Libycos fœtus* Pal. Med. pr. Jun. pr. *Libycas* Ambr. pr. *Libyes* Reg. *seris* pro *fœtus* Petav. tert. *complexa* Ambr. tert. *advexa* Put. Petav. tert. Ambr. p. Lov. Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. *adnexa* duo Vatt. inc. Heins. Bonon. Petav. pr. *adnixa* Petav. sec. Tholos. Ambr. item Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *adnixa* et emendatum *complexa* Leid. pr. *adnixa* vel *amplexa* Florent. *adnixa* vel *adnexa* Exc. Schott. Heins. notaverat, forte corrigi posse ex illo Virg. Æn. III. 208. 'haud mora; nautæ Annixi torquent spumas, et cœrula verrunt.'—357 *Classes* Petav. tert. *Classis* tres Vatt. Farn. Pric. tres Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Bonon. Jun. Oxon. item Leid. pr. et ed. Vicet. *Classi* Leid. sec. et quatuordecim alii,

NOTÆ

349 *Stupor omnibus Indis*] Alii τελείαν στιγμὴν post *Indis* ponunt, ut sensus sit: Hæ tabellæ tam affabre et factæ et insculptæ sint, ut Indis ipsis opera eburnea jactantibus creare possint admirationem.

350 *Inglorius*] Elephas errat sine gloria et honore dentium.

351 *Insedit*] Diana sedet in elephanto, et avellit ebur.

357 *Sonat*] Turba quæ regit classem, nautico clamore testatur gaudia sua; clamorem illum nauticum vocant *Celeusma*.

In proram jacet usque leo. Vix sublevat unum
Tarda ratis. Fremitus stagnis auditur in imis,
Cunctaque prosiliunt cete; terrenaque Nereus
Confert monstra suis; et non æquare fatetur.
Æquora sic victor quoties per rubra Lyæus
Navigat, intorquet clavum Silenus, et acres
Insudant tonsis Satyri, taurinaque pulsu
Baccharum Bromios invitant tympana remos.
Transtra ligant hederæ: malum circumflua vestit

feros *per mare Thuscum resonat, et leones* aliqui *reflectentes caudam, a puppe usque ad proram extenduntur. Navis lenta vix portat unum* ex illis: *rugitus exauditur in vadis profundis, et cete omnia prorumpunt, et Neptunus comparat portenta terrestria* cum *suis, et confitetur* sua *non adæquari* illis. *Ita quotiescumque Bacchus triumphator navigat per mare rubrum, Silenus regit gubernaculum, et Satyri animos incumbunt remis, et tergora* tensa *boum impulsu Bacchantum adhortantur remiges Bacchi. Hederæ nectunt transtra: pampinus circumsparsa cingit malum:*

item Gevart. *Classi annexa* Ambr. tert. *Classica* vel *Classis curva* Exc. Pat. sec. *Classica curva* vel *torva sonant* Lov. *in puppe* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Reg. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *relinquens* Reg. Moret. sec. Oxon. pr.—358 *Ad puppem* Jun. pr. *Ad proram* duo Leidd. tres Vatt. Pric. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Voss. ambo Moret. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *In* vel *Ad* Vat. tert. Rott. *jacit* Med. tert. *jacet* duo Leidd. cum undecim aliis. *ipse* ed. Parm. et Vicet. *imum* Pal.—360 *Terrenaque* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Tholos. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Ald. Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Tyrrhenaque* Vat. quint. Med. tert. ed. Vicet. Heins. ascripserat seqq. *Tyrrhena monstra, delphines.* vid. Ovid. Met. III. ubi fuse narrat fabulam. Seneca Agamemn. 451. 'Tyrrhenus omni piscis exultat freto.'—361 *et non* Vat. pr. Oxon. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Læti et Lucens. pr. *sed non* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *errare* Pal.—362 *quatiens* Bonon. Tholos. ambo Moret. *quaties* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *quaties* vel *quoties* Med. tert.—363 *clavos* duo Vatt. Petav. pr.—364 *Insudant* quatuor Vatt. Pal. Rott. Oisel. Reg. Mazar. Moret. pr. *Adsudant* Voss. Moret. sec. Lov. Ald. Exc. Gevart. *Assudant* duo Leidd. Vat. quint. Jun. pr. Pric. Med. quart. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. Pat. tres Amb. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *Assudant* vel *Insudant* Med. tert. *Satyri tonsis* Vat. sec. Moret. pr. *repulsu* Voss. Leid. sec. *cursu* Jun. pr.—365 *Bronios* Moret. pr.—366 *nectit* Thuan. qui in seq. *aurea serpens* habet.—368 *madi-*

NOTÆ

359 *Tarda ratis*] Quasi navis onusta uno tantum leone fiat tardior: id quod indicat magnitudinem ejus portentosam.

363 *Silenus*] Bacchi comites sunt Silenus, Satyri, Fauni, Bacchæ. At Silenus tamen fuit ejus altor et præceptor.

365 *Bromios remos*] Remiges Bacchi Bromii ἀπὸ τοῦ βρέμειν *fremere.* Cujacius legit *pronos remos,* quasi proclives et sentientes se vehere Deum.

Pampinus: antennis illabitur ebria serpens,
Perque mero madidos currunt saliuntque rudentes
Lynces, et insolitæ mirantur carbasa tigres.

serpens vinosa implicat antennas, et Lynces volitant, et exsiliunt per funes madentes vino, et vela obstupescunt tigres incognitas sibi.

das Put. *validos* Farn. *saliuntque* Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Pat. Ambr. pr. Vat. Livin. Exc. Schott. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *soliuntque* omnes Vatt. Pal. *soluntque* Farn. Rott. *solvuntque* duo Leidd. totidem Petav. Med. sec. Put. inc. Heins.—369 *Lynces insolitæ* Put. Moret. pr. Gyraldi liber habebat seqq. *Imponit finem Libro comparatione ad imitationem Virgilii in primo Georg.* Vat. pr. ad calcem hujus libri habet, EXPLICIT LIBER TERCIUS DE LAUDE STILICONIS. INCIPIT DE CONS. HONORIO AUGUSTO.

NOTÆ

367 *Ebria serpens*] Indicatur quoddam Bacchi venenum, quod mentes inficiat, hominesque reddat similes Satyris lascivis, serpentibus, lyncibus, tigribus: quod contingit ob varia in variis hominibus vini effecta.

XXV.

CL. CLAUDIANI

DE BELLO GETICO

LIBER.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Ego dicturus superatos a Stilichone Getas, post intermissam per biennium rem Poëticam, revertor ad templum Apollinis, ubi cecini Consulatum et victorias Stilichonis. Unde mihi statua ahenea a Principe, petente Senatu, data est. Hinc quo major mihi honos delatus est, eo severiores sum experturus censores. Sed fremant isti, si velint: satis gratam mihi attentionem parabit vel magnitudo belli Getici, vel Stilichonis benevolentia.

Post resides annos longo velut excita somno
Romanis fruitur nostra Thalia choris.

Musa nostra, quasi excitata à longo sopore, post duos *annos sine labore, potitur*

In Vat. pr. manu recenti ascriptus erat hic Liber. in Vat. sec. plane deerat, ut et in Vat. Livin. in Moret. pr. legitur post Panegyricos in Stilichonem. in Lov. post VI. Cons. Honor. in Excerptis Gevart. nono loco erat. Vaticanus pr. inscribit *de Bello Pollentino.* Med. pr. *de Bello Pollentiaco,* uti et

NOTÆ

Getico] Bellum Geticum, seu contra Getas, Septemtrionales populos, a Stilichone gestum est contra Alaricum, Gothorum Regem, quem profli-

Optatos renovant eadem mihi culmina cœtus,
Personat et noto Pythia vate domus.
Consulis hic fasces cecini, Libyamque receptam :
Hic mihi prostratis bella canenda Getis.
Sed prior effigiem tribuit successus ahenam,
Oraque patricius nostra dicavit honos.

cœtibus Romanis: eadem pulpita reddunt mihi frequentiam expetitam, et templum Apollinis resonat cantibus *poëtæ cogniti. Hic cantavi fasces Consulis* Stilichonis, *et Libyam receptam* ab eo: *hic bella cantanda* sunt *mihi, Getis superatis. At primus labor peperit mihi statuam æream; et Senatores consecraverunt honorifice*

Sched. Gud. in quibus tamen deest Præfatio. Rott. et Lucens. pr. *de Bello Gothico.* in Florent. erat *Liber Claudiani de cultu clarissimo Stiliconi per Romanos.* Reg. Put. Voss. Exc. Schott. Cod. Rhem. et Var. LL. ed. Antv. *de Bello Getico* inscribunt. in Exc. Læti vocatur *Liber de Victoria Stiliconis contra Getas.* in Petav. pr. *De Victoria Stiliconis contra Alaricum.* in Leid. pr. erat *Incipit Liber de interfectione Alarici,* et *Incipit Prologus de interfectione Alarici.* Ald. habet *de Bello Getico id est de Victoria Stiliconis contra Alaricum.* Margo Parm. *de Victoria Stiliconis contra Alaricum seu de Bello Getico.* in Petav. pr. manu recenti ascriptum erat, *Præfatio de Victoria Stiliconis contra Alaricum, item Liber de Victoria Honorii, qui attribuitur Stiliconi.* Exc. Lucens. pr. habet *De Bello Gothico.* Heins. ascripserat: *Bellum Gothicum*] sic Trebell. Poll. in Claudio p. 202. l. 12. p. 203. l. 12.—2 *fertur n. Thalia loqui* inc. Heins. *modis* vel *choris* Oxon. pr.—3 *revocant* Put. Ambr. pr. *culmine* et m. sec. *carmina* Vat. pr. *cultus* inc. Heins. *cantus* conjiciebat Heins.—4 *Personet* Vat. pr. *voto* id. Vat. *Phicia* Rott. *Phacia* Vat. tert. *Pincia* Var. LL. e marg. Parm. —5 *huic fasces* Put. *hic* vel *hæc* Ambr. pr. *cecinit* Leid. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Vat. tert. Pric. Rott. Ambr. pr. *cecini* quatuordecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. Vicet. et Colin.—6 *Hac* Put. *Hæc* Ambr. pr.— 7 *prius* Pal. Pat. *aënam* Exc. Lucens. pr. *ahenam* vet. Gyr. Exc. Læti, et sic Claver. *amœnam* duo Leidd. totidem Oxon. quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *amœnas* Jun. pr.—8 *patriciis* Med. sec. *vestra* Vat. pr. *honor.* Pal.

NOTÆ

gavit ad Pollentiam urbem, juxta Alpes in Italia. Unde bellum hoc dicitur, vel *Bellum Geticum*, vel *Pollentiacum*, vel *Victoria Stilichonis contra Alaricum.*

1 *Resides annos*] Duos annos quietos scilicet expertesque studii poëtici.

2 *Thalia*] Una ex Musis, sic dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*, quod Poëtarum rerumque quas canunt gloria in dies magis ac magis efflorescat. Hic Thalia sumitur pro Musa, species pro genere.

Fruitur choris] Nostra Musa, vel potius nos fruimur attentione cœtus Romanorum.

4 *Pythia domus*] Templum Apollinis, qui Pythius appellatus est a perdomito serpente Pythone. Porro in hoc templo Apollinis carmina recitabantur, magna astante frequentia. Immo et Poëmata et Poëtarum nobiliorum imagines lauris hederisve coronatæ ibi reponebantur. Unde Persius, 'Quorum imagines lambunt hederæ sequaces.'

Noto vate] Personat cantibus vatis cogniti, seu qui jam in hoc templo sæpius auditus est.

5 *Fasces*] Consulatus insignia, de quibus supra: sumuntur pro ipso

Annuit hunc princeps titulum, poscente Senatu:
Respice, judicium quam grave, Musa, subis!
Ingenio minuit merces properata favorem,
Carminibus veniam præmia tanta negant.
Et magis intento studium censore laborat,
Quod legimur medio conspicimurque foro.

simulacrum nostrum. Imperator concessit hunc honorem, Senatu petente: considera, o *Musa, quam magnificum testimonium sustinere debeas! Præmium maturatum subtrahit ingenio benevolentiam* hominum, *tanta*que *munera præripiunt veniam* omnem *versibus. Et poëma* nostrum *experitur censorem magis severum, quod* nos

Mazar.—9 *huic* Reg. Oxon. pr. cum glossa, *i. e. statuæ. hunc* Leid. sec. Florent. Voss. Oxon. sec. Med. quart. inc. Heins. Mazar. Petav. pr. tres Ambr. Exc. Læti, Gevart. et Cod. Rhem. item Var. LL. e marg. Parm. *hic* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. *hinc* Leid. pr. et octo alii, Var. LL. e marg. Parm. m. sec. *et* Exc. Læti m. sec. *titulum Princeps* duo Vatt.—10 *Aspice* inc. Heins. *quæ* Ambr. tert. *nimpha* Pat.—11 *minuis* Vat. tert. *minor est* Med. sec. *minuit* vel *metuit* Petav. pr. *laborem* Jun. pr. Pat. *favore* Vat. tert. Med. sec. *favorem* vel *laborem* Vat. quart.—12 *præmia magna* Pal.—13 *intentum* Moret. sec. *in tanto* Vat. quint. *intento* vel *in tanto* Vat. quart. *studii* Bonon. *censere* Vat. tert. *censisse* vet. Gyr. *censisse baboras* Exc. Lucens. pr. *laborant* Rott. Oisel. Thuan. Petav. sec. Bonon.—14 *Et* pro *Quod* Jun. pr. *legimus*

NOTÆ

Consulatu.

7 *Prior successus*] Primus labor, qui mihi feliciter successit, ob cantatam Libyam a Stilichone receptam, Gildone profligato.

Effigiem] Claudiani carmen de bello Gildonico tam fausto successu probatum est, ut ipsi statuam æream, poscente Senatu, Arcadius et Honorius in foro Divi Trajani erigi collocarique jusserint.

8 *Patricius*] Patricii sic dicti sunt a patribus seu Senatoribus, qui ob ætatem et prudentiam patres vocabantur: ut autem ab *Ædili* fit *Æditius, Lateri, Latericius;* sic a voce *Patri, Patricius.*

Patricius honos] Id est, honore Patricio, seu a Patriciis aut Senatoribus statuam mihi poni petentibus, delato, *ora nostra dicata sunt,* seu simulacrum oris nostri dedicatum ac repositum est in foro Trajani.

9 *Annuit*] Concedit. Senatus decernebat statuas viris præcellentissimis, Princeps concedebat.

Titulum] Statuæ honoratiores titulis ornatæ sunt: statuæ communes absque his erant. Inscriptionem, seu titulum, hujus statuæ vide supra inter 'Testimonia de Cl. Claudiano.'

10 *Judicium quam grave*] O Musa, honorificum de te Senatus Imperatorisque judicium tam grave est, tantique ponderis, ut non nisi magna cum difficultate sustineri possit.

11 *Ingenio minuit*] Præmium properatum sæpe facit ut homines minus favorabiles sint Poëtarum ingeniis, sicque minuit eum favorem quo illorum excipiuntur opera.

12 *Carminibus veniam*] Poëta, cui tantus honos contigit, opus componere tenetur omni ex parte perfectum: quia nulla deinceps venia speranda est.

14 *Legimur*] Eo severiores censores experiemur, quod legamur; hoc

Materies tamen ipsa juvat, solitumque timoris
Dicturo magna sedula parte levat.
Nam mihi conciliat gratas impensius aures
Vel meritum belli, vel Stilichonis amor.

legimur et videmur in *foro medio. Tamen argumentum ipsum adjuvat* nos, *et* velut *officiosum minuit magna* ex *parte metum consuetum* mihi *cantaturo. Etenim aut magnitudo belli, aut benevolentia Stilichonis parat mihi favorabilius jucundam attentionem.*

Leid. pr. *legimus conspicimusque* Put.—15 *tantum* pro *tamen* Oxon. pr. *timorem* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *timoris* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr.—16 *juvat* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *juvat* vel *levat* Lov.—17 *jam* Vat. pr. Farn. *concinnat* vel *conciliat* Med. quart. *auris* Oisel. Bonon. *auras* Vat. tert. *artes* vel *aures* Med. quart.—18 *libri* pro *belli* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel.

NOTÆ

est, quod statuæ nobis erectæ titulus gloriosus legatur in medio foro.

15 *Solitumque timoris*] Phrasis Græca: id est, *timorem solitum.*

16 *Sedula*] Esset profecto quod timerem; sed argumentum ipsum promtum et facile, ac velut sedulum et officiosum, timorem magna ex parte discutit.

18 *Meritum belli*] Magnitudo belli Getici, quo patrato, de urbe Romana Stilicho tam bene meritus est.

XXVI.

CL. CLAUDIANI DE BELLO GETICO LIBER.

ARGUMENTUM.

Stilicho Getarum victor, defensor Reip. gloriosior est, quam qui navem Argo servavit; quam qui Harpyias, segetem armatam, Dracones, Taurosque ignivomos aut pepulerunt aut domuerunt.

Nam ille restituit imperium, leges, vitam, bona, Romam ipsam, quæ hoc freta despectat et ignes hostium, et Jovis instar, ipsos gigantes; quæ videt Getam fugientem, captivum, desertum: huic parcitur quia decorum, quia vitanda hostium desperatio, et pugna proxima, exemplo Curii Pyrrhum fugantis. Hunc Curium, immo et Marcellum, et Fabium, et Scipionem superat Stilicho, qui Getas Spartaco ferociores vincit.

Cujus cladis dulcior memoria, quia magnum periculum, quod etiam augebatur fama, variisque prodigiis.

Unus erat Stilicho qui erigeret desperantes, et verbis et virtute fugientes retineret, et ad defensionem excitaret.

Post Rhætiam petit, commotam placat, terretque Germaniam. Ejus adventu reviviscunt urbes, accurrunt legiones: pavet Alaricus; quendam tamen fugere suadentem irridet, aciemque instruit. Stilichoni hortanti parent omnes, etiam Alani, pro Romanis mori gloriantes. Pugnatur acriter: vincitur Alaricus ad Pollentiam, quæ non minus insignis est clade Getarum, quam fuerat ante clade Cimbrorum.

INTACTI cum claustra freti, coëuntibus æquor
Armatum scopulis, audax irrumperet Argo,
Æetan Colchosque petens; propiore periclo
Omnibus attonitis, solus post numina Tiphys

Cum Argo navis *impavida, iens ad Æetam et Colchidem, infringeret repagula maris inaccessi,* et *freta horrentia rupibus concurrentibus; cunctis obstupefactis*

1 *cum lustra* Put.—2 *Arctatum* Raphel. contra libros. *irruperat* Pric. m. pr. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *Argos* Vat. pr. Pal. Farn. Med. quart. inc. Heins. Moret. pr. Oxon. sec. ed. Vicet. Exc. Cod. Rhem.—3 *Æeam* vet. Gyr. *Œteam* Lov. *Œtam* Petav. pr. Jun. pr. Leid. sec. *Letheam* Oxon. pr. *Œthen* Ambr. pr. *Œtham* duo Med. Put. Thuan. Petav. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Oceanum* Ambr. sec. *Æteam* Leid. pr. *Œtam* vel *Œtheum* Oxon. sec. *Aëtnam* Gesn. *Ætnam* (f. *Aëtnam*) ed. Bipont. *Æœtham* leg. Delr. *Æeam* legi posse credebat Barth. *Colchosque petens.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Florent. Med. sec.—4 *munera* Put. Pat. Oxon. pr.—5 *damno tenui*

NOTÆ

1 *Intacti*] Maris, quod nulla navis adhuc tetigerat. Primus enim Jason navigavit; vel potius Sidon, urbis Sidonis conditor, et Noëmi pronepos. Alii Phœnicibus, alii Ægyptiis tribuunt artem navigandi.

Claustra irrumperet] Infringeret, irrueret, velut obices et repagula maris, quod clausum hactenus remanserat. Nam prima navium Argo mare intrasse dicitur.

Coëuntibus scopulis] Fabulis Poëtarum decantatæ sunt Symplegades, seu rupes Cyaneæ; sic dictæ a præt. med. συμπέπληγα verbi συμπλήττω, *concurro;* seu ἀπὸ τοῦ κυνὸς, *a cane,* quod canum instar in sese irruere atque concurrere dicerentur. Hæ rupes sitæ sunt in ostio Ponti Euxini: nata fabula est, quod ex adverso intrantibus geminæ rupes cernerentur, paululum vero deflexa nave, una tantum appareret, sicque ambæ concurrisse putarentur; vel quod navigantibus non navis, sed rupes et arbores moveri videantur.

2 *Argo*] Navis Argonautarum, quæ varia pericula subiit et superavit: hujus fragmenta, Domitiani temporibus, velut religiosa, Romæ servabantur, ut auctor est Martialis: 'Sanctior est tota parva tabella rate.'

3 *Æetan*] Regem Colchidis: alii legunt, *Æeam,* quæ est ipsa Colchis, regio scilicet ad Pontum Euxinum.

Propiore periclo] Saxis sese jam ad collisionem attollentibus.

4 *Post numina*] Post Junonem et Minervam, quæ navis Argus Deæ tutelares erant.

Incolumem tenui damno servasse carinam
Fertur, et ancipitem montis vitasse ruinam,
Deceptoque vagæ concursu rupis in altum
Victricem duxisse ratem. Stupuere superbæ
Arte viri domitæ Symplegades; et nova passæ
Jura soli, cunctis faciles jam puppibus hærent,
Ut vinci didicere semel. Quod si ardua Tiphyn
Navis ob innocuæ meritum sic gloria vexit;
Quæ tibi pro tanti pulso discrimine regni
Sufficiant laudes, Stilichon? Licet omnia vates

discrimine viciniore, Tiphys unus dicitur post Deos liberasse navem salvam cum *levi detrimento, atque effugisse casum periculosum saxorum, et deduxisse in mare* superius *navem triumphantem eluso conflictu saxi errantis. Symplegades altæ victæ industria hominis obstupuere; et ferentes imperium recens terræ, postquam didicerunt semel domari, nunc favorabiles omnibus navibus hærescunt. Quod si fama ingens extulit Tiphym propter honorem navis illæsæ; quæ gloria,* o *Stilicho, satis erit tibi*

Pric.—6 *servasse* Vat. tert.—7 *concussu* Oisel. *concursu* vel *cum cursu* Oxon. pr. —8 *superba* Oisel. m. sec. Med. sec. Vat. Livin. *superbæ* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *superbi* Vat. pr. m. pr. Farn. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. sec.—10 *Jura sali* Vat. pr. m. sec. *certis* Oxon. pr. m. pr. *cunctis* duo Leidd. et viginti tres alii, Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *horrent* Vat. pr. m. sec. Farn.—11 *Et vinci* Lov. Mazar. *puppim* pro *Tiphyn* Moret. pr. *Tiphym* Leid. sec. tres Vatt. Pal. Farn. Pric. tres Med. inc. Heins. *Typhin* Reg. Tholos. Petav. sec. *Typhim* Put. Mazar. Thuan. Bonon. Ambr. pr. duo Petav. —12 *Majus* pro *Navis* Petav. tert. *ab innocuæ* Leid. sec. Exc. Gevart.— 13 *pulso* Exc. Læti et Lucens. pr. *digno* ed. Vicet.—14 *Sufficient* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Sufficerent* Jun. pr. Oxon. sec.

NOTÆ

Tiphys] Peritissimus navis gubernator: sic Orpheus illum vocat, κυβερνητῆρά τε Τίφυν, *gubernatorem Typhin.*

5 *Tenui damno*] Extrema puppis parte concursu rupium elisa: id quod emissa prius columba, et caudæ partem amittente, futurum dignoscebatur.

6 *Montis*] Saxorum, quæ montis instar in sese invicem ruere videbantur.

7 *Decepto*] Eluso saxorum jamjam ruere minitantium conflictu.

8 *Superbæ Symplegades*] Altæ et velut superbo supercilio cœlum affectantes.

9 *Nova jura soli*] Ferentes novum imperium terræ, cui deinceps adhærere debebant. Nam ante rupes illæ erant mobiles, et soli seu terræ jura nesciebant: sed in fatis erat, ut statim atque navis aliqua transiisset, solo deinceps, ut rupes ceteræ, figerentur. Valerius Flaccus: 'Tum freta, quæ longis fuerant impervia sæclis, Ad subitam stupuere ratem.'

12 *Navis ob innocuæ meritum*] Propter industriam adhibitam in servanda nave illæsa; quo facto de Argonautis tam bene meritus est Tiphys. Quasi diceret Poëta, Si Tiphys ob navim contra Symplegadas servatam tantum

In majus celebrata ferant, ipsamque secandis
Argois trabibus jactent sudasse Minervam;
Nec nemoris tantum junxisse carentia sensu
Robora, sed, cæso Tmarii Jovis augure luco,
Arbore præsaga tabulas animasse loquaces.
Plurima sed quamvis variis miracula monstris
Ingeminent teneras vincturo carmine mentes;

pro expulso periculo tanti imperii? quamvis Poëtæ extollant omnia aucta in majus, et venditent Palladem ipsam laborasse in *scindendis tabulis Argois, et non solum conjunxisse ligna sylvarum expertia sensus, sed etiam animasse trabes vocales, arboribus fatidicis, scissa Jovis Tmarii sylva vaticinante. At quanquam* poëtæ *referunt portentis diversis multa prodigia, versibus demulcentibus animos rudiores, et* dicunt

Put. Lov. Ambr. pr.—15 *in majus* Heinsius ascripserat locum Ammiani Lib. XVI. p. 69. ed. Lindenbr. 'barbarica rabies exarserat in majus.' et postea eodem libro, 'querebatur de fama, quod omnia in majus augeret.' vid. pag. 84. 121. 171. sic *in melius, &c.* vid. Passerat. ad Propert. p. 223. *secundis* Vat. quart. Farn.—16 *ratibus* Vat. quint. *jactent* Pric. Rott. Oisel. Ambr. sec. duo Petav. *jactant* Leid. sec. cum septemdecim aliis et ed. Vicet. *Argois jactent trabibus* malebat Heins. *fundasse* Pal.—17 *Ne* Lov. *nostri* pro *tantum* Bonon. *vinxisse* Pal. Vat. quart. *vixisse* Vat. tert. Rott. Moret. sec. *junxisse* Vat. Livin. tres Med. Reg. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. pr. Ambr. sec. duo Petav. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald.—18 *monitu* pro *Tmarii* Exc. Læti. *tenari* Reg. Oxon. pr. *toneri* Petav. sec. *totum* Vat. tert. *summi* Pric. m. sec. Moret. sec. Jun. pr. Oxon. sec. *teni* Var. LL. ed. Antv. *teneri* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. *monitu* vel *teneri* Florent. *Tmarii* Heins. Hesychii, Stephani, atque Callimachi auctoritate.—19 *armasse* Vat. tert. Med. sec. Mazar. Sched. Gud. *armasse* vel *animasse* Florent. Ambr. pr. Oxon. sec.—20 *vel quamvis* Vat. Livin.—21 *Ingeminant* Leid. sec. Med. sec. Jun. pr. Pat. Exc. Gev. *Ingeminet* Vat. sec. *Ingenerent* Tholos. *tenera victuro* Sched. Gud. *teneræ* vel *teneras* Leid. pr. *vincturo* Vat. quint. Florent. m. sec. Med. pr. Ambr. pr. *vincturi* Vat. pr. Farn. Pric. Oisel. *Juncturi* inc. Heins. *vincturet* Med. sec. *victuro* Leid. pr. Pal. Med. quart. Mazar. Pat. Petav. pr. Exc. Cod. Rhem. *victuri* Vat. tert. Rott. Put.

NOTÆ

laudatus est, quis satis laudet Stilichonem, ob navim Reip. conservatam contra cruentas Getarum tempestates?

16 *Minervam*] Quæ texendæ Argo navi præfecta erat. Unde dicitur *Palladia puppis*, ut facta a Pallade in usum Jasonis, vel, ex Scholiaste Arati, in usum Danai fratrem Ægyptum fugientis.

18 *Tmarii*] Tomarus vel Tmarus est mons Dodonæ sylvæ in Epiro Græciæ regione. In hac sylva columbæ Ægypto profugæ, quercusque fatidicæ responsa dicebantur: hinc dicitur *Jupiter Tmarius in Dodona*, Τμάριος Ζεὺς ἐν Δοδώνῃ. Hesychius.

Augure luco] Luco Jovis, qui vaticinabatur, sicque augur, fatidicus, loquax, præsagusque dicitur: id quod fictum est a Poëtis, quod Sacerdotes, ad fovendam populorum superstitionem, in his arboribus latentes certis temporibus, velut numina consulentibus responderent.

Harpyiasque truces, insopitisque refusum
Tractibus aurati custodem velleris anguem,
Et juga taurorum rapidis ambusta favillis,
Et virides galeis sulcos, fœtasque novales
Martis, et in segetem crescentis semina belli;
Nil veris æquale dabunt. Prohibere rapaces
Scilicet Harpyias, unaque excludere mensa
Nobilior titulus, quam tot potuisse paratas
In Latii prædam Geticas avertere fauces?

Harpyias crudeles, et draconem custodem velleris aurei, porrectum spiris vigilantibus, et juga taurorum circumusta ignibus violentis, sulcosque viridantes scutis, camposque fœcundos pugnæ, et semina belli surgentis in messem ; nihil afferent simile veritati. *Nimirum* an *major laus* est *avertere Harpyias prædatrices, et expellere* eas *mensa una, quam potuisse arcere tot guttura Getica sitientia sanguinem Italiæ?*

Reg. Moret. pr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *vincturo* vel *victuri* Vat. quart. *mentis* Vat. tert.—22 *Arripiesque* Jun. pr. *insopitasque* Petav. sec. *revulsum* Lov. *refugit* Jun. pr.—23 *auratis* Mazar. *rabidis* vel *rapidis* Exc. Læti. *angusta* Jun. pr.—25 *junctos* pro *virides* Vat. pr. *succos* Vat. tert. Lov. Voss. Ambr. sec. *novalis* Oisel. *fetusque novellos* Moret. sec. *novales* vel *novellis* Reg.—26 *in segetes crescentia* Vat. tert. *crescentia* Florent. *semine* Vat. pr. Pric.—27 *velis* Jun. Oxon. sec. *rapacis* Oisel.—28 *expellere* Leid. sec. Voss. Exc. Gevart.—29 *titulis* idem Voss. et Exc. Gevart.—30 *advertere* Put.—31 *En* Vat. pr.

NOTÆ

22 *Harpyias*] Gloriosius est Getas cædem sitientes ab Italia avertere, quam Harpyias mensa una excludere. Harpyiæ autem sic dictæ sunt ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, *a rapiendo.* Monstra hæc volucrum, quæ auribus ursinis, corpore vulturino, vultu virgineo, manibus uncis, et turpi ventris proluvie deformes, immundo contactu omnia fœdare solebant.

23 *Anguem*] Qui perpetuo vigilans custodiebat vellus aureum, quique artibus Medeæ a Jasone sopitus est. Per vellus aureum alii virtutem, alii doctrinam, alii divitias Thessaliæ in Colchidem portatas a Phryxo, et a Jasone reportatas intellexerunt.

24 *Taurorum*] Qui flammas naribus evomebant, quique pariter domiti sunt a Jasone beneficio Medeæ. Per anguem vigilem taurosque indomitos, vel divitiarum custodes acerrimos a Jasone victos; vel iram, libidinem, et alias animi pestes virtutis et doctrinæ beneficio vinci solitas intellige.

25 *Virides galeis*] Jason scilicet victo Draconi velleris custodi, consilio Medeæ, dentes avulsit, eosque, sementis instar, sparsit in campum; inde nata seges hominum armatorum, qui sese invicem occiderunt. Nata fabula est, quod Regis, nomine Draconis, filii discordia immissa turbati, sese pessumdederunt.

28 *Mensa*] Harpyiæ Phineum Arcadiæ, vel Thraciæ, vel Paphlagoniæ Regem, excæcatis novercali consilio propriis liberis reum, ideoque ipsum a Diis excæcatum, invaserant; et mensam ejus cibosque fœdo contactu fœdassent, sed Calais et Zethes Bo-

Anne ego terrigenas potius mirabor in ipsis
Procubuisse satis, vitæ quibus attulit idem
Principium finemque dies, quam cæsa Getarum
Agmina, quos tantis aluit Bellona tropæis,
Totaque sub galeis Mavortia canuit ætas?
Per te namque unum mediis exuta tenebris
Imperio sua forma redit, claustrisque solutæ
Tristibus exsangues audent procedere leges.
Jamque potestates priscus discriminat ordo
Justitiæ, quas ante pares effecerat una
Nube timor. Tua nos urgenti dextera leto
Eripuit: tectisque suis redduntur et agris
Damnati fato populi, virtute renati.

An ego justius admirabor terrigenas cecidisse in ipsa segete, quibus dies idem dedit initium vitæ et exitum, quam prostratos exercitus Getarum, quos Bellona nutrivit victoriis tantis, et quorum vita tota Martia consenuit sub scutis? Etenim, o Stilicho, *suus splendor purgatus densa caligine a te uno restituitur regno; et leges semianimes liberatæ* a *mæsto carcere audent egredi. Et jam antiquus ordo justitiæ distinguit magistratus, quos formido prius reddiderat æquales* in *eadem confusione. Manus tua nos liberavit* a *morte imminenti, et gentes condemnatæ fato, resurgentes tua fortitudine remittuntur* in *domos et campos suos.* Nos *jam*

Farn. Petav. tert. *An* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. *Haut* Reg. *Anne* Vat. tert. Rott. Florent. Med. pr. Mazar. Tholos. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. *melius* Med. pr.—33 *cæca* Voss. Leid. sec. *celsa* Moret. pr. Oxon. sec.—34 *aluit tantis* Tholos. *triumphis* Florent.—35 *canduit* Jun. pr. Oxon. sec. *æstas* Var. LL. ed. Antv.—36 *virum* pro *unum* Farn. Pric. Florent. *iterum* conjiciebat Heins. *excita* Moret. pr. inc. Heins.—37 *solutis* Med. quart. inc. Heins.—38 *producere* Pal. Med. pr.—39 *Namque* Jun. pr. Oxon. sec. *presens* pro *priscus* Oisel.—40 *deffecerat* Med. sec. *offecerat* legebat Heins. Deest autem hic versus Bonon.—41 *ingenti* Vat. pr. Farn.—42 *in agris* Farn. *arvis* Pal. Med. pr.—43 *Damnato* Rott. *fatis* Jun. pr. *fato* vel *fatis* Oxon. sec.—

NOTÆ

reæ filii alati, ab eo humaniter excepti, eas ad Plotas, seu Strophades insulas abegerunt.

31 *Terrigenas*] Nationes natas ex terra armatas.

33 *Getarum*] Getæ, qui et Gothi dicti sunt: sed Claudianus maluit dicere *Getas*, quod hæc vox magis placebat ob antiquitatem. Getas autem, instar segetis armatæ exsurgentes, vicit Stilicho gloriosius quam si vicisset terrigenas.

35 *Canuit*] Getæ, qui canitiem galea premebant, et usque ad senectutem in armorum tractatione versabantur.

41 *Nube*] In eadem turba, in eadem caligine, eadem confusione, quibus imperium infestabatur.

43 *Damnati fato*] Populi infeliciter et fato volente damnati ad ferendas Getarum cædes et rapinas.

Jam non in pecorum morem formidine clausi
Prospicimus sævos campis ardentibus ignes:
Alta nec incertis metimur flumina votis,
Excidio latura moram: non poscimus amnes
Undosam servare fidem: nubesque fugaces,
Aut conjuratum querimur splendere serenum.
Ipsa quoque internis furiis exercita plebis
Securas jam Roma levat tranquillior arces.
Surge, precor, veneranda parens, et certa secundis
Fide Deis, humilemque metum depone senectæ,

non inclusi metu, instar gregis, videmus flammas immites in *agris flagrantibus: neque exploramus desideriis dubiis fluvios profundos allaturos retardationem ruinæ* nostræ: *non precamur fluvios* ut *custodiant fidem aquarum, et* non *conquerimur nimbos fugientes, aut elucere serenitatem conspirantem* cum hostibus. *Roma etiam ipsa vexata furoribus domesticis populi, nunc placidior attollit turres tutas.* O Roma, *mater venerabilis, exsurge, quæso, et* jam *secura confide Deis faventibus, et abjice*

44 *mortem* Petav. sec. *cum pecudum mortem* Var. LL. ed. Antv. *clusi* Lov. Moret. sec. Exc. Læti.—45 *flammis* pro *campis* inc. Heins. *ignis* Oisel.—46 *metitur* Put. Var. LL. e marg. Parm. *fulmina* vet. Gyr. Ambr. sec. ambo Moret. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—47 *motura* Jun. pr. *motura* vel *latura* Oxon. sec. *nec* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *amnis* Oisel. Thuan. *annis* Vat. tert. Rott. Put. *annis* vel *amnes* Reg. *annis* vel *annos* Oxon. pr.—48 *Undosos* Ambr. pr. *servasse* Leid. pr. Med. quart. Thuan. inc. Heins. *negaces* Pric. m. pr.—49 *conjurati* Vat. tert. Rott. Oisel. Med. sec. duo Petav. *pendere* Ambr. sec.—50 *in terris* Pal. *interius* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Vat. pr. m. sec. item Gesn. et ed. Bipont. *internis* Leid. pr. Med. quart. inc. Heins. Reg. Petav. sec. duo Ambr. Exc. Lucens. sec. Sched. Gud. ed. Parm. *curis* pro *furiis* Vat. quint. *belli* pro *plebis* Pric. m. pr. et Exc. Voss. unde Heins. conjiciebat *interni...belli.*—51 *leva* Ambr. tert.—52 *veneranda comes* Vat. tert. *tuta* Reg. Lov. *cuncta* Vat. pr. Farn.—53 *humilisque* legebat Heins.

NOTÆ

44 *Formidine*] Jam non timemus ignes hostiles.

46 *Metimur*] Exploramus taciti, an satis profundi sint fluvii ad impediendum arcendumque hostem; tacitique vota facimus, ut fluvii illi sint insuperabiles.

48 *Undosam fidem*] Non precamur, ut flumina nos undis suis fideliter custodiant, liberentque ab hostibus.

49 *Conjuratum*] Non querimur, quod nubes fugiant, ut ante, quod sudum conspiret in gratiam hostium, qui nos sereno tempore facilius expugnare possunt.

52 *Parens*] Tot Heroum virorumque illustrium mater erigitur ad ponendam in fortuna meliore fiduciam.

53 *Senectæ*] Ut hominum, ita et imperiorum suæ sunt ætates. Imperium Romanum sub Romulo crevit, puerorum instar; sub aliis Regibus adolevit; sub Consulibus plenum robur attigit; at sub Arcadio et Honorio, ignavis Imperatoribus, consenuisse et interitui proximum esse videbatur: id quod accidit.

Urbs æquæva polo. Tum demum ferrea sumet
Jus in te Lachesis, cum sic mutaverit axem
Fœderibus Natura novis, ut flumine verso
Irriget Ægyptum Tanais, Mæotida Nilus;
Eurus ab occasu, Zephyrus se prodat ab Indis,
Caucasiisque jugis calido nigrantibus Austro,
Gætulas Aquilo glacie constringat arenas.
Fatales hucusque manus, crebrisque notatæ
Prodigiis abiere minæ: nec sidera pacem
Semper habent: ipsumque Jovem, turbante Typhœo,

timorem abjectum senectutis, tu quæ es *urbs æquatura* diuturnitatem *Cœli*. *Lachesis inexorabilis tum demum capiet potestatem in te, cum natura ita inverterit mundum, ordine novo, ut Tanais, fluvio mutato, alluat Ægyptum;* ut *Nilus* alluat paludem *Mœotidem;* ut *Eurus surgat ab Occidente, Favonius ab India, et culminibus Caucasi turbatis Noto ardenti, Boreas condenset gelu arenas Libycas. Hactenus petitiones funestæ* hostium, *et minationes prædictæ monstris frequentibus evanuerunt. Neque* vero *astra fruuntur quiete perpetua; et aiunt Jovem ipsum, si liceat* dicere, *ti-*

—54 *tunc* Pal. Florent. Mazar. duo Ambr. Jun. pr. Leid. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr.—55 *In te jus* Med. quart. Exc. Gevart. *mutaverat* ed. Vicet. *urbem* Med. sec. m. pr.—56 *suis* pro *novis* Ambr. tert. *cum flumine* Med. sec.—57 *Mæotica* Med. quart. *Mæotina* Rott. Lov. Petav. tert.—58 *prodat* Vat. quart. Oisel. Petav. pr. Pat. *promat* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Pric. Rott.—59 *Caucaseisque* Lov. ambo Moret. Exc. Gevart. *calidoque* Jun. Oxon. sec. *migrantibus* Put. Pat.—60 *Aquilon* Put. Jun. pr. Oxon. sec. *glacies* Florent. m. sec. *constringet* Voss. ed. Vicet. *confringat* Exc. Læti. *habenas* Farn.—61 *Fatalis* Florent. *nunc usque* Med. quart. inc. Heins. Put. Thuan. Tholos. Oxon. pr. Ambr. tert. *nocivæ* vel *notutæ* Oisel.—63 *tropheo* Var. LL. ed. Antv. *tre-*

NOTÆ

54 *Æquæva polo*] Claudianus male auguratus est Romam æqualem futuram esse Cœlo; nam post obitum Stilichonis, capta et misere direpta est ab Alarico Gothorum Rege, coactis ante matribus suos devorare liberos per famem, et deinde iis flagellatis, quod opes negarent. S. Hieronymus: 'Illustris fœminæ domum victor ingressus, cum defossas opes vili excusaret tunica, fustibus et flagellis eam cecidit.'

55 *Lachesis*] Una Parcarum, de qua alibi.

57 *Tanais*] Vulgo *Don*, separans Europam ab Asia, et influens in paludem Mæotidem, supra Pontum Euxinum.

58 *Eurus*] Ventus est flans ab Oriente: Zephyrus ab Occidente.

59 *Caucasiis*] A Caucaso, qui mons est patentissimus versus Septemtrionem, separans Scythiam ab India.

Nigrantibus] Turbatis pluvia nigranti immissa ab Austro vento meridiano, qui calidus est, humidus, et pluvius.

60 *Gætulas*] Gætulia Libyæ regio est calida et arenosa.

62 *Prodigiis*] Quæ in hoc libro postea describentur.

63 *Typhœo*] Hic unus ex Giganti-

Si fas est, tremuisse ferunt, cum brachia centum
Montibus armaret totidem, spiramque retorquens
Lamberet attonitas erectis anguibus Arctos.
Quid mirum, si regna labor mortalia vexat?
Cum gemini fratres, genuit quos asper Aloeus,
Martem subdiderint vinclis, et in astra negatas
Tentarint munire vias, steteritque revulsis

muisse, Typhœo lacessente, cum vibraret montes centum, manibus totidem, et reflectens tractus serpentum suorum sese *erigentium, tangeret Ursas obstupefactas. Quid admirabile* est, *si adversitas turbat imperia humana? cum fratres gemelli, quos Alœus ferox generavit, oneraverint Martem catenis, et conati sint* ipsi *obstruere iter interclusum ad cœlum; et moles* Mundi *fere constiterit pugna cœlesti* Gigantum,

muisse Reg. Thuan. Leid. pr. Oxon. pr. Ambr. sec. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *timuisse* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—65 *erraret* Pat. *spirasque* duo Vatt. *spiramque* duo Leidd. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *spiramque* vel *sphæramque* Pric. —66 *Ambiat* Med. sec. *ereptis* Put. *faucibus* vel *anguibus* Med. quart.—68 *Aleus* Lov. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *Alous* Moret. pr.—69 *Matrem* Pal. Exc. Læti. *subsiderint* Var. LL. ed. Antv. *in antra* Oxon. pr.—70 *Tentarunt* Farn. Put. ed. Parm. et Vicet. *Tentavit* Mazar. *Tentarint* Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *mutare* Jun. pr. Vat. tert. m. pr. *munire* vel *venire* Exc.

NOTÆ

bus, qui bellum intulit Jovi, qui regnare non potuit nisi illis profligatis. Lucanus: 'magnoque æterna parantur Regna Deis, Cœlumque suo servire Tonanti Nonnisi sævorum potuit post bella gigantum.'

64 *Si fas est*] Si ita loqui decet, ne res humanas cum divinis componere impietatis esse videatur.

Brachia centum] Hic quoque fingitur Centimanus, ut Briareus, et apud Horatium, 'Centimanus Gygas,' vel 'Gyges.'

65 *Spiramque*] Spira est tractus ille seu volumen sinuosum, quo serpens graditur; Gigantes autem *δρακοντόποδες, anguipedes*, esse dicebantur; quod obliquis et tortuosis modis omnia agerent, serpentumque malitiam atque crudelitatem imitarentur.

66 *Arctos*] Signa cœlestia, majorem scilicet et minorem Ursam, de quibus supra fusius egimus.

68 *Aloeus*] Aluit Otum et Ephialten ex conjuge Iphimedia, quæ a Neptuno violata peperit hos filios, qui novem digitis unoquoque mense crescentes, vel per novem annos novem cubitorum aut ulnarum mensuram implentes, portentosæ proceritatis erant; hinc ab Homero dicuntur *ἐννεαπήχεες* et *ἐννεόργυιοι·* nam *ἐννέα novem: πῆχυς cubitus: ὀργυιὰ ulna.* Hi tanto robore feroces bellum Diis intulerunt, Martem ceperunt; sed ipsi mox perierunt. *Asper Aloeus* autem dicitur, quia ex Lucano; 'Impius hinc prolem superis immisit Aloeus.'

70 *Steterit*] Machina Cœli, interrupto illo perpetuo motu, vibratis in Cœlum tribus montibus saxosis.

Pæne tribus scopulis cœlesti machina bello.
Sed caret eventu nimius furor: improba nunquam
Spes lætata diu: nec pervenere juventæ
Robur Aloidæ. Dum vellere Pelion Otus
Nititur, occubuit Phœbo, moriensque Ephialtes
In latus obliquam projecit languidus Ossam.
 Aspice, Roma, tuum jam vertice celsior hostem:
Aspice, quam rarum referens inglorius agmen
Italia detrusus eat: quantumque priori

avulsis tribus rupibus. At nimia insania non habet exitum: spes mala nunquam fuit *diu hilaris; neque Aloidæ attigerunt vim juventutis. Otus dum conatur avellere Pelion* montem, *occisus est* ab *Apolline, et Ephialtes cadens abjecit debilis Ossam transversam in latus.* O *Roma, vide tuum hostem, altior jam* toto *capite: vide, quam paucas reducens turmas ignominiose abeat depulsus Italia: et quantum discre-*

Læti. *repulsis* inc. Heins. Pat. Var. LL. e marg. Parm.—71 *populis* Mazar. *cœlestis* Rott. Oisel. Tholos. Moret. sec.—73 *provenere* Moret. pr.—74 *Aleiadæ* Oxon. pr. *Aloïadæ* Pric. Florent. Med. sec. Mazar. Petav. sec. Exc. Lucens. pr. *Alioïadæ* Lov. Moret. sec. *Alciæ* Var. LL. ed. Antv. *Liciadæ* Oxon. sec. *Alciadæ* Leid. pr. *Alciadæ* Rott. Oisel. *devellere* Med. sec. *Otus* Vat. Livin. *Otris* ed. Vicet. *Otys* Vat. quart. inc. Heins. Leid. sec. Lov. duo Petav. Var. LL. e marg. Parm. *Otis* Vat. quint. Pal. Farn. *Othys* Moret. sec. *Othis* Leid. pr. Oisel. Florent. tres Med. Put. Thuan. Mazar. Petav. tert. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Moret. pr. qui et *Ophi* habet, Var. LL. ed. Antv. *Othris* Jun. Oxon. sec. *Oris* Pric. *Otri* Ambr. sec. *Othus* Ambr. tert. *Otrys* Vat. pr. et tert. Rott. *Otos* Pat. *Ossæ* Reg. *Otry* Exc. Læti. *Otryn* vet. Gyr. *Othyn* Ald. *Osse* vel *Othris* Oxon. pr. Heinsius ascripserat seqq. de Oto et Ephialte vid. Virg. in Culice, qui hos duos conjunxit. Hygin. Fab. 28. Lucian. p. 737. 819. de *Oto* Callimach. Hymn. in Dian. sub finem, et notas Frischlini p. 36.—75 *Phœbus* Petav. sec.—76 *obliquum* duo Vatt. Pat. *obliquum* vel *obliquam* Petav. pr.—77 Deerat hic vs. Moret. sec. et Ambr. sec.—78 Deest hic versus tribus Vatt. Pal. Oisel. tribus Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. Pat. duobus Petav. totidem Ambr. ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. in Petav. pr. autem margini ascriptus erat. *Respice* Exc. Lucens. pr. *referas* Tholos. —79 *decursus* Med. pr. Var. LL. e marg. Parm. *decursus* vel *detrusus* Florent. Petav. pr. cum glossa, ‘ decursa novissima meta est.’ *erat* pro *eat* Vat. quart.

NOTÆ

71 *Cœlesti bello*] Quod contra Cœlum a gigantibus movebatur.

72 *Caret eventu*] ‘ Vis consilî expers mole ruit sua.’ Horatius. Μισεῖ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν βίαν, *Deus odit vim.* Euripides.

73 *Spes*] Qui malas spes in corde fovet non diu lætatur.

Pervenere robur] Non pervenere ad robur juventæ Aloidæ, seu illi gigantes qui Aloei credebantur filii; novem enim tantum annos attigerunt. Unde et dicuntur ab Homero, ἐννέωροι: *ἐννέα novem, ὥρα annus, tempus.*

74 *Pelion .... Ossam*] Sunt montes Thessaliæ.

77 *Vertice celsior*] Altior toto capite, vel sublimior ex collibus aspice.

78 *Rarum agmen*] Milites paucos, eosque dispersos ac palantes.

Dissimilis, qui cuncta sibi cessura ruenti
Pollicitus patrii numen juraverat Histri,
Non nisi calcatis loricam ponere Rostris.
O rerum fatique vices! qui fœda parabat
Romanas ad stupra nurus, sua pignora vidit
Conjugibus permixta trahi. Qui mente profunda
Hauserat Urbis opes, ultro victoribus ipse
Præda fuit. Nostri quondam qui militis auro
Aggressus tentare fidem, desertus ab omni
Gente sua, manibusque redit truncatus et armis.
Hoc quoque, quod veniam leti valuere mereri,
Si positis pendas odiis, ignoscere pulchrum
Jam misero, pœnæque genus vidisse precantem.

pans a se *prius* veniente, *qui promittens omnia concessura sibi irrumpenti, juraverat* per *numen Danubii patrii*, se *non depositurum esse thoracem, nisi prius Roma eversa. O vicissitudinem rerum et fati! qui* spe *præparabat uxores Romanorum ad turpia stupra, aspexit liberos suos raptari mixtos cum uxoribus* suis: *qui devoraverat animo avido divitias Romæ, ipse sponte fuit præda victoris; qui alias conatus erat corrumpere pecunia fidelitatem copiarum nostrarum, derelictus ab omni sua gente, revertitur spoliatus militibus et armis. Si ira deposita, hoc pariter examinas, quod* barbari *potuerint obtinere veniam mortis, gloriosum* est *jam*

Med. pr. Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. *abit* Petav. et Ambr. tert. *eat* vel *abit* Florent. *prioris* Lov.—81 *numen* ambo Moret. Ald. *nomen* Pal. Med. pr. *juraverit* Moret. sec.—82 *rastris* Pal. *castris* Ambr. pr.—85 *morte* Pal. Med. pr. *profundas* Reg. Thuan. Ambr. sec. *profana* Vat. quart. Pal.—86 *ultra* Put. *ille* Reg.—87 *quondam nostri* Moret. pr. *nostris* Pal. Med. pr.—88 *Egressus* Jun. pr. *Congressus* Ald.—89 *manibusque suis* Lov. m. pr. Moret. sec.—90 *Hic* Vat. pr. *Hæc* Oxon. pr. *Hoc* vel *Hic* Reg. *leti veniam* Vat. quint. Oxon. pr. *potuere* inc. Heins.—91 *ponis* pro *positis* Med. pr.—92 *pœnæque gravis* Pric.

NOTÆ

81 *Juraverat*] More gentium quæ Danubium accolunt.

82 *Non nisi calcatis Rostris*] Juraverat se non depositurum arma, nisi prius Romam intrasset, Senatumque et forum seu Rostra calcasset. Rostra erant locus publicus in foro, ubi appensa erant navium in bello captarum Rostra. Ideo vocabantur Rostra.

84 *Sua pignora*] Liberos, qui pignora sunt amicitiæ conjugalis, vidit captivos trahi cum conjugibus; adeo ut horum greges singulis aureis venderentur.

85 *Mente profunda*] Animo avidissimo, et gurgitis instar, omnia devorante.

89 *Manibus truncatus*] Spoliatus parte militum, quæ sunt Ducum manus.

Armis] Spoliatus armis, seu instrumento apparatuve bellico.

90 *Veniam leti*] Si consideres cur meriti sint veniam leti; id est, meriti sint salutem, veniamque ac potestatem effugiendæ mortis.

Quæ vindicta prior, quam cum formido superbos
Flectit, et assuetum spoliis affligit egestas?
Sed magis ex aliis fluxit clementia causis,
Consulitur dum, Roma, tibi. Tua cura coëgit
Inclusis aperire fugam, ne pejor in arcto
Sæviret rabies venturæ conscia mortis.
Nec tanti nomen stirpemque abolere Getarum,
Ut propius peterere, fuit. Procul arceat altus
Jupiter, ut delubra Numæ, sedemque Quirini
Barbaries oculis saltem temerare profanis

parcere afflicto, et species est *supplicii aspexisse rogantem. Quæ ultio major* est *quam cum timor dimittit* barbaros *tumentes, et* cum *paupertas deprimit* hostem *assuefactum rapinis? At indulgentia provenit potius ex aliis rationibus, dum providetur tibi,* o *Roma: amor tuus impulit dare effugium clausis, ne furor prævidens mortem impendentem arderet violentior in angustiis. Neque hoc fuit tanti* momenti, *extinguere nomen et gentem Getarum, ut lacessereris propius. Jupiter excelsus avertat longe, ut barbaries queat violare saltem visu impio templum Numæ Pompilii, et domicilium Romuli, ac cognoscere*

m. pr.—94 *Flectat* Oxon. pr. *Vincit* Pal. Med. pr. *assuetos* inc. Heins. *astringit* Reg. *afflixit* Ambr. sec.—95 *fugit* Pal. *fulsit* Ambr. sec. *sententia* Jun. pr. *dementia* Petav. pr.—96 *cum* Lov. *peregit* Moret. pr. m. pr.—97 *viam* Pric. m. pr. *nec pejor* Oisel. Moret. pr. Petav. sec. *pejus* legebat Heinsius, qui ascripserat Lib. I. in Eutrop. 190. 'pejus in aurum Æstuat.' et Ovid. Ep. IV. Heroid. 34. 'Pejus adulterio turpis adulter abest.'—98 *Serviret* Pal. *nuncia* Vet. Gyr. *conscia* duo Leidd. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. Ald. Sched. Gud.—100 *Ut peterere fuit propius* Pal. Med. pr. *paterere* Leid. sec. m. pr. Pric. Jun. pr. *asserat* Moret. sec. *arceat altus* vel *alter at alter* Vat. tert.—101 *sedesque* vet. Gyr.

NOTÆ

96 *Tua cura*] Cura de te concepta efficit, ut Getis permitteretur fugiendi potestas, ne in desperationem verterentur. Id quod observant sapientissimi quique Duces. Notum adagium, 'fugienti pons aureus.' Et Scipionis laudata sententia est, 'viam hostibus, qua fugiant, muniendam.' Vegetius. Id etiam Pyrrhus censebat ex Frontino. Nam 'clausis, ex desperatione crescit audacia; et cum spei nihil est, sumit arma formido.' Vegetius.

97 *Pejor in arcto rabies*] Rabies hostium inclusorum erumpit violentius.

100 *Procul arceat*] Non diu arcuit Jupiter: non multo post scriptum a Claudiano hoc carmen Roma vastata est, ut diximus.

101 *Sedemque Quirini*] Romuli, qui in Cœlo Quirinus appellatur. Sedes autem Quirini, seu Romuli domicilium, est ipsa Roma.

102 *Temerare*] Quasi Barbari etiam violarent oculis id quod aspexissent; quod dicebant ob eorum feritatem atque impietatem.

Possit, et arcanum tanti deprendere regni.
Quanquam, si veterum certamina rite recordor,
Tunc etiam, pulchra cum libertate vigerent,
Et proprio late florerent milite Patres,
Semper ab his famæ petiere insignia bellis,
Quæ diversa procul tuto trans æquora vires
Exercere dabant. Currus regumque catenæ
Inter abundantis fati ludibria ductæ.
At vero Italiam quoties circumstetit atrox
Tempestas, ipsumque caput læsura pependit;

secreta tanti imperii. Tametsi, si bene memini, bella antiquorum, tunc quoque cum Senatores valerent libertate gloriosa, et undique abundarent militibus indigenis, semper quæsiverant decus gloriæ ex his præliis, quæ prælia *longe distantia permittebant experiri animos suos secure ultra maria. Currus et turbæ Regum conductæ* sunt *inter ludibria felicitatis affluentis. Sed quotiescumque* belli *procella horribilis circumdedit Italiam, et suspendi* visa est, *oppressura caput ipsum; non ipsis* ha-

Exc. Lucens. pr.—103 *dependere* Vat. quart.—104 *sive tamen* pro *si veterum* Petav. sec.—105 *vigeret* Put. Petav. sec. Bonon. Leid. sec. Exc. Gevart. cum glossa, *sc. Roma.*—106 *florerent undique* Pal.—107 *belli* Pal.—108 *divisa* Reg. Thuan. Oxon. pr. Ambr. sec. vet. Gyr. *totas* Vat. pr. Farn. *tuto* vel *tanto* Exc. Læti. *tanto* vel *dubio* Vat. tert. *Virtus Exercere dabat* conj. Scalig. —109 *Exc d tre* Var. LL. e marg. Parm. *dabat* vulg. *dabant* duo Leidd. et octodecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. *catenæ* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Rott. m. pr. *catervæ* Jun. pr. duo Oxon. ambo Moret. Tholos. Ambr. tert. et ita duo Heins. Gesn. et ed. Bipont. *catenæ* vel *catervæ* Petav. tert.—111 *At non* Vat. pr. *circumstitit* Med. quart. Exc. Lucens. pr. *atrox* vel *horror* Med. pr.—112 *pependit* vel *petitum* Farn. *petivit* conjiciebat Heins.—113 *varii* Ambr. pr. *rabies*

NOTÆ

103 *Arcanum*] Penetralia, sacra quædam deposita, quibus imperii salus contineretur: quale erat *Palladium* Trojæ, *Ancilia*, et *ignis Vestæ* in urbe Romana. Quibus visis admiratio et majestas urbis Principis imminuatur.

106 *Proprio florerent milite*] Cum Senatores florerent, id est, haberent Rempub. florentem, et, arboris florentis instar, abundantem flore quodam ac delectu militum propriorum, non vero mercede conductorum.

108 *Tuto*] Sine patriæ periculo.

109 *Regumque catenæ*] *Currus et catenæ* sunt *currus catenati*, vel currus Regum catenis onustorum.

110 *Abundantis fati ludibria*] Id est, currus captivi ducebantur velut quædam ornamenta pompæ triumphalis, velutque ludibria quædam fortunæ abundantis, qua scilicet Respub. carere potuisset sine detrimento.

112 *Pependit*] Instar nubis alicujus suspensæ, aut potius fulminis hominum cervicibus impendentis.

Non illis vani ratio ventosa favoris,
Sed graviter spectata salus; ductorque placebat,
Non qui præcipiti traheret simul omnia casu,
Sed qui maturo vel læta vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu nimius, spatiumque morandi,
Vincendique modum mutatis nosset habenis.
Cautius ingentes morbos et proxima cordi

bita est *vana ratio famæ levis; sed salus sapienter considerata est, et dux eligebatur, non* ille *qui una raperet cuncta impetu temerario, at* ille, *qui provida sapientia ducens circumstantias rerum aut prosperas aut adversas, neque cedens adversitati, neque exultans prosperitate, cognosceret commutatis imperiis tempus cunctandi et rationem superandi. Industria manus Pæoniæ curat prudentius morbos*

pro *ratio* Put. *ratio vani* Pal. *spectata* inc. Heins. *ventura* Moret. sec. *furoris* Med. sec. Reg. vet. Gyr. *timoris* vel *favoris* Pal. duo Med.—114 *suspecta* Med. sec. Ambr. sec. *doctorque* Leid. pr. Med. sec. Reg. m. pr. Petav. sec. Lov. m. pr. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Ald. et ed. Vicet. *ductorque* Vat. Livin. *doctorque* vel *ductorque* Oisel. *placebit* Med. sec.—115 *simul* Vat. tert. Pric. Tholos. Exc. Læti. *semel* Leid. pr. cum viginti tribus aliis, ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. Heinsius ascripserat locum Lucan. II. 147. 'semel omnia victor Jusserat.'—116 *mature* Med. quart. *lecta* Lov.—117 *Conscilio* Farn. *Concilio* Vat. tert. Florent. m. pr. *gerens* Voss. Thuan. Leid. sec. Exc. Gevart. *neque* Med. sec. *nisi* Put. *umquam* vel *impar* Moret. pr.—118 *præ* Ambr. tert. *quod* Vat. pr. *præ* vel *post* legebat Heins. *nimias* Oisel. *nimio* Vat. tert. Rott. *tumidus* Lov. m. sec. Exc. Læti. *munus* Vat. quint. *nimius* duo Leidd. cum octodecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Cod. Rhem. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. item Exc. Schott. in quibus Gronov. ascripserat locum Tacit. III. Ann. *minas* Pric. *minitans* Moret. sec. *minuas* Put. Petav. sec. Oxon. pr. *nimius* vel *minuas* Reg. Petav. pr. Oxon. sec.—120 *ingentis* Oisel.—121 *Viscera* Ambr. sec. *solacia*

NOTÆ

113 *Non illis vani*] Cum periculosum patriæ bellum incubabat, Romani veteres nullam habuerunt rationem famæ levis, quam adepturus erat ille, qui fortiter pugnaret; sed consuluerunt uni patriæ saluti, ducemque elegerunt, qui non nisi gravibus de causis committendo in Italia prælio se exponeret.

117 *Momenta*] Vel minima puncta, seu levissimos quosque motus fortunæ prosperæ aut adversæ in sapientiam vertens.

118 *Nec pro successu nimius*] Nimis elatus, ut Minutius Felix, qui victoriæ consulto oblatæ successu exultans, spe palmæ majoris lacessebat Annibalem, a quo deletus fuisset, nisi a Fabio Maximo fuisset adjutus.

Spatium morandi] Id scire debet dux optimus, talis Fabius Maximus, 'Unus qui nobis cunctando restituit rem.' Virgilius. Et Augustus, ex Suetonio, dixit, 'Prælium aut bellum nunquam suscipiendum, nisi cum major emolumenti spes, quam damni metus ostenderetur.'

119 *Mutatis nosset habenis*] Qui vel levi flexu equorum sciret vincere; vel imitaretur factum ducis illius Romani, qui detractis habenis irrupit in hostes, eosque devicit.

Ulcera Pæoniæ tractat solertia curæ,
Parcendoque secat, ferro ne largius acto
Irrevocandus eat sectis vitalibus error.
Sublimi certe Curium canit ore vetustas,
Æaciden Italo pepulit qui littore Pyrrhum.
Nec magis insignis Pauli Mariique triumphus,
Qui captos niveis reges egere quadrigis.
Plus fuga laudatur Pyrrhi, quam vincla Jugurthæ.
Et quamvis gemina fessum jam clade fugarit,
Post Decii lituos, et nulli pervia culpæ

periculosos. Et ulcera vicina cordi, et secat tantum parcendo, ne gladio impulso latius, vitium immedicabile penetret, præcordiis amputatis. Antiquitas quidem prædicat alto ore Curium, qui expulit Pyrrhum Æaciden ex *ripis Italiæ, et non* est *magis illustre trophæum Pauli atque Marii, qui duxerunt* in curru ab *equis albis* tracto *Reges captivos. Expulsio Pyrrhi magis celebratur, quam captivitas Jugurthæ. Et quamvis* Curius *expulerit* Pyrrhum *fatigatum jam strage duplici, post*

Put.—122 *negat* inc. Heins. *nec* Moret. pr. Exc. Gevart. *longius* Put. duo Ambr. inc. Heins. *largius* duo Leidd. et quatuordecim alii, Exc. Læti, Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *longius* vel *largius* Florent. Petav. pr.—123 *Irrevocatus* Reg. *jure vocandus* Voss.—124 *Sublimis* Put. *Curum* Var. LL. ed. Antv. —125 *Æaciden Gallo* Florent. *Æacidis* Vat. tert.—126 *Non* Vat. tert. Rott. *insigni* Vat. tert. *Marii Paullique* Florent. tres Med. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. pr.—127 *Et captos* Put.—129 *fessum gemina* Ambr. sec. *cum clade* Jun. pr. *fugaret* Lov. *fugavit* Jun. pr. Farn. ed. Vicet. *fugavit* vel *fugarit* Florent.—130 *titulos* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr.

NOTÆ

121 *Pæoniæ*] Pæoniæ solertia curæ, id est, industria manus medici optimi. De Pæone optimo medico supra.

122 *Parcendoque secat*] Ita tum secat optimus medicus, ut parcat; ita parcit, ut tamen secet aliquid.

123 *Error*] Medicus autem parcit ac velut perstringit præcordiorum ulcera, ne ferro altius latiusque adacto, error seu culpa committatur, quæ revocari nequeat, cuique remedium nullum adhiberi possit; quia sectæ sunt partes vitales, seu partes ad vitam fovendam necessariæ.

124 *Curium*] Civem Romanum admirandæ frugalitatis et fortitudinis, qui Pyrrhum ab Æaco oriundum ex Italia pepulit: quique ideo plus laudatur quam Paulus et Marius, qui captivos Reges in Italiam adduxerunt.

126 *Pauli*] Pauli currum Rex Macedoniæ potentissimus quondam et nobilissimus Perses cohonestavit. Cicero.

Marii] Qui Jugurtham Numidarum Africæ populorum tyrannum in triumpho duxit.

130 *Decii*] Qui se bello Tarentino devovit Diis Manibus, et sic patriæ suæ victoriam peperit.

Pectora Fabricii, donis invicta vel armis,
Plena datur Curio pulsi victoria Pyrrhi.
Quanto majus opus solo Stilichone peractum
Cernimus! hic validam gentem, quam dura nivosis
Educat Ursa plagis, non Chaonas atque Molossos,
Quos Epirus alit, nec Dodonæa subegit
Agmina, fatidicam frustra jactantia quercum.
Primus fulmineum lento luctamine Pœnum
Compressit Fabius: campo post ausus aperto
Marcellus vinci docuit: sed tertia virtus

pugnam Decii, et post *animum Fabricii, nulli obnoxium vitio,* et *insuperabilem muneribus et bello,* tamen *laus tota Pyrrhi expulsi decernitur* illi *Curio. Quanto majus factum videmus gestum* ab *uno Stilichone! hic* superavit *populos potentes, quos asper Septemtrio alit* in *regionibus nivalibus; non vicit Chaonas et Molossos, quos Epirus nutrit; neque exercitus Dodonæos ostentantes inutiliter quercum divinantem. Fabius primus coërcuit lucta constante Carthaginensem fulminantem* Hannibalem: *postea Marcellus ausus* pugnare, *ostendit* eum posse *superari: at*

—131 *invita* Petav. sec. *infecta* Moret. sec. *invincta* Pal. *vel armis* vel *paratis* Moret. pr.—132 *Curii* Exc. Lucens. pr.—133 *peractum est.* Lov. —135 *plagis* vel *jugis* Moret. pr. *nam Chaonas* Put. *Molosos* Vat. tert. Moret. pr.—136 *agit* Pal. duo Med. Var. LL. ed. Antv.—137 *fatidica quercu* Vat. quint. *jaculantia* Med. sec. *sortem* vel *quercum* Moret. pr.—138 *cunctamine* Exc. Læti.—139 *Consumpsit* Vat. quint. *Oppressit* inc. Heins.—140 *tra-*

NOTÆ

131 *Fabricii*] Qui civis Romanus admirandæ itidem et frugalitatis et fortitudinis: aurum Samnitum, ipsumque Pyrrhum secundum apud se locum dare volentem, contemsit, medicumque, Pyrrhi caput venale sibi offerentem, ipsi Pyrrho remisit.

134 *Validam*] Gloriabatur Ulpius Trajanus, quod Geticas nationes omnium bellicosissimas, et corporis viribus prævalidas (quibus Zamolxis, quem ut Deum colunt, animam ab interitu immunem promisit), fuderit paulo minus quam quinquennio.

135 *Ursa*] Est signum Cœleste. Hic ponitur pro regione Septemtrionali.

Chaonas] Chaones et Molossi sunt populi Epiri in Græcia.

136 *Dodonæa*] Dodone est urbs Chaoniæ; ad quam est sylva Dodonæa, ubi quercus fatidicæ esse dicebantur.

139 *Fabius*] 'Novam de Annibale victoriam commentus est, non pugnare. Unde illi cognomen novum et Reip. salutare, Cunctator:' hinc illud 'ex populo, ut imperii scutum vocaretur.' Florus.

140 *Marcellus*] Vinci posse Annibalem docuit, dum ab obsidione Nolæ urbis excussit, sed tamen ipse Annibalis insidiis in Sicilia deceptus, occisus, et magnifice sepultus est.

Scipiadæ Latiis tandem deterruit oris.
Unus in hoc Stilicho diversis artibus hoste
Tres potuit superare duces, fregitque furentem
Cunctando, vicitque manu, victumque relegat.
Atque hæc tanta brevi. Miscentem incendia Pyrrhum
Sustinuit toto mœrens Œnotria lustro:
Et prope ter senas Itali per graminis herbas
Massylus Pœno sonipes vastante cucurrit;
Hannibalemque senem vix ad sua repulit arva
Vindex sera patrum post bellum nata juventus.

tertio fortitudo Scipionis avertit eum *tandem* a *finibus Italis. Unus Stilicho in hoc hoste*, Geta, *varia industria valuit antecellere tribus Ductoribus; et contudit sævientem* Getam *morando; et domuit* sua fortitudine; *et expellit domitum. Atque* Stilicho perfecit *hæc tanta* opera *pauco* tempore. *Italia tristis pertulit quinquennio integro Pyrrhum spargentem flammas; et equi Africi, Carthaginiense populante, cucurrerunt* per *messes octodecim Italæ segetis, et juventus parentum* suorum *ultrix, sero nata post bellum, ægre remisit Hannibalem senem ad fines suos.*

cia Petav. sec.—141 *tandem Latiis* Tholos. *Sociis* vel *Latiis* Med. quart. *pp* pro *tandem* Jun. pr.—142 *hosti* Pric. m. pr.—143 *complere* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. *superare* vel *complere* Pric. Rott. *fregitque* Jun. pr. Leid. sec. duo Oxon. *frangitque* Raphel. quod probat Barthius.—144 *Cum mundo* pro *Cunctando* Med. sec. *vicitque* duo Vatt. Oxon. pr. Leid. pr. Ambr. sec. *vincitque* Vat. pr. cum octodecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *vinctumque* Tholos. Oxon. sec. *relegit* Exc. Læti m. pr.—145 *hic* Vat. tert. *hæc* Florent. duo Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. totidem Petav. inc. Heins. *prælia* pro *incendia* Vat. tert. Rott. Florent. Pat.—146 *tanto* Vat. tert. Pal. Oisel. Florent. duo Med. Var. LL. ed. Antv.—147 *pro graminis* Pal. *urbes* Pric. m. pr.—148 *Massilius* Jun. pr. Oxon. pr. duo Leidd. *Massylius* duo Med. Petav. sec. *seno* Tholos.—149 *senex* Vat. tert. Rott. Med. sec. *rettulit* Lov. *arma* Moret. pr.—150 *sæva* Pat. *post bella* Vat. pr.—152 *hiems.* cum στιγμῇ, Reg. Florent.

NOTÆ

141 *Scipiadæ*] Romanus, 'duce Scipione, in ipsam Africam tota mole conversus, imitari cœpit Annibalem, et Italiæ suæ clades in Africa vindicare ..... Denique ipsas Carthaginis portas obsidione quatiebat: sic factum est, ut inhærentem atque incubantem Italiæ extorqueret Annibalem.' Florus.

143 *Fregit*] Stilicho frangit Getas cunctando, ut Fabius; vincit manu, ut Marcellus; expellit et relegat, ut Scipio: sicque tres duces dum simul adæquat, superat singulos. Dicitur autem *Stilicho* et *Stilichon*, Græcis Στελιχών.

146 *Œnotria*] Italia sic dicta, vel ab Œnotro Rege, vel ἀπὸ τοῦ οἴνου, *a vino*, quo commendatur.

147 *Ter senas herbas*] Id est, per octodecim messes, seu annos.

148 *Massylus*] Massylia regio Africæ.

Hic celer effecit, bruma ne longior una
Esset hyems rerum: primis sed mensibus æstas
Temperiem cœlo pariter belloque referret.
Sed quid ego Hannibalem contra Pyrrhumque tot annis
Certatum memorem? vilis cum Spartacus omne
Per latus Italiæ ferro bacchatus et igni,
Consulibusque palam toties congressus, inertes
Exuerit castris dominos, et strage pudenda
Fuderit imbelles Aquilas servilibus armis.
Nos terrorum expers et luxu mollior ætas

Hic Stilicho *promtus perfecit, ne tempestas belli esset diuturnior una hyeme:* effecit ut *æstas redderet serenitatem pariter aëri et bello*, vel in *mensibus primis. At cur ego referam pugnatum* esse per *tot annos adversus Hannibalem et Pyrrhum? cum Spartacus abjectus sæviens gladiis et flammis per totam oram Italiæ, et toties confligens aperte* cum *Consulibus, spoliaverit castris dominos ignavos, et* cum *copiis servilibus deleverit aquilas inertes, clade ignominiosa. Nos proles inexperta timoribus* ferendis, *et debilior luxu, languemus queribundi, si bos avulsus* est ab

duo Med. duo Petav. sed post τὸ *rerum* interpungunt Leid. pr. Lov. Tholos. duo Ambr. ambo Moret. Ald. *messibus* Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Colin. et al. *mensibus* Leid. sec. cum quindecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. et Læti, item Var. LL. e marg. Parm. *mensibus* vel *messibus* Petav. pr. *ætas* Exc. Læti m. pr. Var. LL. e marg. Parm.—153 *bello pariter cœloque* Med. sec.—154 *contra* inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Bon. Pat. Tholos. vet. Gyr. tres Petav. tres Ambr. Exc. Læti, Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *circa* Florent. Ald. Vicet. Colin. Gryph. Parm. Isingr. et al. *armis* Exc. Læti.—155 *Certantem* Med. quart. *Certamen* Vat. pr. Farn. *Certavit* Var. LL. e marg. Parm. *cum vilis* Jun. pr. Oxon. sec. Ambr. tert. inc. Heins. *vilis cum* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *cum illis* Gesn. et ed. Bipont. contra metrum. f. err. typ. pro *vilis. Spartanus* Med. sec. *Partacus* Lov. Put. duo Petav. *Parthacus* Vicet.—156 *ferro* vel *furto* Exc. Læti. *igne* Tholos. Ambr. pr.—157 *Consulibus* sine copula Var. LL. ed. Antv. *Consulibus coram* Pal. Med. pr. *ingressus* vel *congressus* Oxon. pr.—158 *Exueret* Jun. pr. *Evertit* Exc. Læti m. pr. *Exuerit* duo Vatt. Exc. Lucens. sec. *Exuerat* ed. Vicet. *dominos castris* Petav. pr. Pat. *pudentes* Var. LL. ed. Antv.—159 *civilibus* Jun. pr.—160 *terrarum* Vat. tert. Med. sec. *lusu* Leid. sec. Pric. Oisel. Med.

NOTÆ

152 *Hyems rerum*] Tempestas belli, quæ hyemis instar molesta est.

153 *Temperiem*] Effecit Stilicho ut eadem æstas sedaret pariter et aërem et bella.

155 *Spartacus*] Homo Thracius, ob artem gladiatoriam et conductitiam vilis et abjectus, qui effracto Lentuli ludo gladiatorio, Capua cum septuaginta gladiatoribus erupit: moxque scelere et licentia accensus, servis collectis, Campaniam populatus est, ruptisque Prætorum fascibus, Imperator appellatus, consulares exercitus fudit, sed tandem a Crasso fortiter dimicans occisus est.

Deficimus queruli, si bos abductus aratro,
Si libata seges. Non hanc ergastula nobis
Immisere manum, nec conjurantis arenæ
Turba fuit. Qualem Stilichon dejecerit hostem,
Thraces et Hæmonii poterunt Mœsique fateri.
Frigida ter decies nudatum frondibus Hæmum
Tendit hyems vestire gelu, totidemque solutis
Ver nivibus viridem monti reparavit amictum,
Ex quo jam patrios gens hæc oblita Triones,
Atque Histrum transvecta semel, vestigia fixit

aratro, si messis nostra *tacta* est. *Carcer non immisit* in *nos hunc exercitum* Getarum, *neque fuit caterva Circi conspirantis. Thraces et Thessali et Mœsi poterunt confiteri, qualem Stilicho vicerit hostem. Hyems gelida incipit tegere glacie Hæmum tricies spoliatum foliis* suis, *et ver liquefactis tricies nivibus renovavit monti vestem viridantem, ex quo* tempore *hæc natio* Getarum *immemor Septemtrionis patrii, ac semel transgressa Danubium, pedem fixit fatalem terræ Thraciæ: sive*

sec. inc. Heins. Reg. Oxon. pr. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. Voss. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. m. pr.—161 *Deficimur* conjiciebat Heins. *querulis* Var. LL. e marg. Parm. *aductus* Lov. Jun. pr. *abductus* Ambr. pr. ambo Moret. Exc. Læti et Lucens. sec. *adductus* Leid. sec. cum undecim aliis, ed. Parm. et Vicet.—162 *Delibata* Pal. Med. pr. *Si libata* Lov. qui et *quies* vel *seges* exhibet.—163 *Injecere* Ambr. sec. *num conjurantis* Mazar. *neque* duo Vatt. *habenæ* Med. sec.—164 *dejecit in* Moret. pr. *dejecerat* Pat. Thuan. Tholos. Ambr. pr.—165 *Thracesque* Med. sec. Petav. sec. *poterant* Pal. Med. pr. *possunt* inc. Heins. *Mysique* Ambr. tert. *mensique* Moret. pr. *meosique* Lov. *Messique* Jun. pr.—166 *nutritum* Med. quart. *frontibus* ed. Vicet. *Æmi* Moret. pr.—167 *totiensque* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—168 *viridem nivibus* duo Vatt. Pat. Petav. pr. *montis* Ambr. tert. *fronti* vel *frondi* conjecerat Heins. *reparabat* Ambr. pr.—169 *Ex quo jam* vel *Et quoniam* Exc. Læti. *patrias* Ambr. pr. Pat. Petav. tert. *est oblita* Voss. Leid. sec. Exc. Gevart.—170 *transgressa* ed. Vicet. *simul*

NOTÆ

162 *Ergastula*] Loca in quibus servi includebantur. Servis arma gerere non licebat, immo neque libertinis, nisi in gravissimis Reip. temporibus. Macrobius: ‘post calamitatem apud Thrasimenum notæ cladis acceptam, libertini quoque in sacramentum vocati sunt.’ Hinc Tullius Pisoni exprobrat ‘servorum delectum.’

163 *Conjurantis*] Non carcer, non arena conjurans; id est, non circus plenus gladiatorum conjurantium in Romanos; qualis fuit Spartacus; non arena, inquam, immisit Getas, sed regio asperrima.

165 *Hæmonii*] Thessali, sic dicti ab Hæmo monte, vel ab Hæmonia Deucalionis vel Hæmonii filia.

Mœsi] Populi Mœsiæ versus Danubium.

166 *Ter decies*] Familiare est Poëtis annos designare per hyemes, aliasque anni tempestates.

Hæmum] Montem, qui Thessaliam a Thracia dirimit.

Threicio funesta solo; seu fata vocabant,
Seu gravis ira Deum, seriem meditata ruinis.
Ex illo, quocumque vagos impegit Erinnys,
Grandinis aut morbi ritu per devia rerum
Præcipites, per clausa, ruunt: nec contigit ullis
Amnibus, aut scopulis proprias defendere terras.
Nil Rhodope, nil vastus Athos, nil profuit Hæmus
Odrysiis. Facili contemtum Strymona saltu,
Et frustra rapidum damnant Aliacmona Bessi.

fata trahebant illam, *sive furor horribilis Deorum, cogitans* immittere *principium exitii. Ab illo* tempore, *quocumque Erinnys impulit* Getas *errabundos,* hi *furentes irrumpunt per loca inaccessa et clausa, instar grandinis vel pestis: neque accidit ullis fluviis aut montibus tutari terras proprias. Rhodope nihil juvit Thraces, nihil Athos immensus, nihil Hæmus. Bessi condemnant Strymonem despectum saltu promto, et Aliacmona violentum inutiliter. Ma-*

Oisel. *finit* Petav. tert.—171 *polo* Vat. tert. Florent. *vacabant* Pric.—172 *ruinæ* Pat.—173 *Ex illo quocumque* triginta Codd. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. e marg. Parm. *Exilio quoscumque* Exc. Læti. *Exilio quocumque* Ald. *Ex illo quacumque* Ambr. pr. *quicumque* Voss. *quocumque* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. Var. LL. ed. Antv.—174 *et morbi* Lov.—175 *claustra* duo Vatt. Pal. Farn. Oisel. Exc. Læti. *lustra* Vat. tert. Rott. *castra* Vat. quint. *clausa* Leid. pr. Lov. Tholos. Oxon. pr. Moret. sec. Put. Thuan. Petav. tert. Bonon. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *claustra* vel *lustra* Pric. Petav. pr. *neque contigit* Moret. pr. *illis* Ambr. sec.—176 *Amnibus* et *scopulis* Lov. Ald.—177 *proficit* Med. sec. *Hebrus* duo Leidd. totidem Oxon. quatuor Vatt. Voss. Jun. pr. Pal. Farn. Pric. Oisel. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. *Hæmus* ed. Vicet.—178 *Odrysiis* vet. Gyr. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. sec. duo Petav. inc. Heins. Exc. Læti. *Otrysiis* Jun. pr. Moret. pr. Oxon. sec. Ald. *Othrysiis* Ambr. pr. *Othrysius* Med. sec. *Othrisiis* duo Vatt. Pal. *contemnunt* Reg. Exc. Læti. *contentum* Mazar. Moret. sec. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. *contemtum* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. tres Petav. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *contemptum* duo Leidd. Bon. Tholos. tres Ambr. Lov. Moret. pr. Ald. Var. LL. ed. Antv.—179 *Almonia belli* ed. Vicet. *Alimonia* duo Leidd. totidem Vatt. Rott. Florent. Voss. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr.

NOTÆ

172 *Seriem*] Seu Dii irati, cogitantes immittere seriem seu principium ruinæ nostræ, gentem hanc ferocem contra nos immiserunt.

173 *Erinnys*] Furia, dicta ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν τὸν νοῦν, quia *corrumpit mentem:* ab hac agitari dicuntur scelerati et furiosi.

174 *Morbi*] Per morbum pestem intellige, quæ contagione grassatur: morbus dicitur quasi μόρος vel μοῖρα τοῦ βίου, *fatum vitæ.* Scaliger.

177 *Rhodope*] Mons est Thraciæ, sicut et Athos et Hæmus.

178 *Odrysiis*] Odrysæ et Odrysii sunt populi Thraciæ, ab urbe Odrysa.

Strymona] Strymon et Aliacmon sunt fluvii Thraciæ.

179 *Bessi*] Sunt itidem durissimi Thraciæ populi.

Nubibus intactum Macedo miratur Olympum
More pererratum campi. Gemit irrita Tempe
Thessalus, et domitis irrisam cautibus Œten.
Sperchiusque, et virginibus dilectus Enipeus,
Barbaricas lavere comas. Non objice Pindi
Servati Dryopes: nec nubifer Actia texit
Littora Leucates: ipsæ, qua durius olim
Restiterant Medis, primo conamine ruptæ
Thermopylæ: vallata mari Scironia rupes,

cedones obstupescunt Olympum altiorem nimbis peragratum esse *instar agri: Thessali dolent Tempe* esse *inutilia, et Œten contemtum* esse, *rupibus* ejus *superatis. Et Sperchius, et Enipeus carus puellis, asperserunt comas Barbarorum. Dryopes non defensi* sunt *culmine Pindi; neque Leucates aërius defendit oras Actiacas. Thermopylæ ipsæ, qua* parte *quondam obstiterant firmius Medis, primo conatu perruptæ* sunt: *cautes Scironia munita mari, et Isthmus conjungens maria mole*

Alimona Vat. quint. Med. sec. *Aligmona* Oxon. pr. Ald. *animalia* Farn. *Aliagmona* Lov. ambo Moret. *Haliagmono* Exc. Læti. *Hachalmona* Exc. Lucens. pr. *Halcamona* vet. Gyr. *Haliagona* vel *Haliamona* Med. pr. *Haliagona* vel *Haltamona* Med. quart.—181 *gemit* duo Leidd. totidem Oxon. Jun. pr. Lov. Moret. sec. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Voss. Exc. Gevart. Sched. Gud. Ald. Var. LL. ed. Antv. sic alibi IV. Cons. Hon. 50. ' penitusque immersa gementem Irrueret Rhodopen.'—182 *edomitis* Leid. pr. *irritans* Bonon. Petav. tert. *cotibus* Leid. pr. m. pr. et alii magno numero, Exc. Læti, Ald. et Var. LL. ed. Antv. *cotibus* vel *cautibus* Vat. quint. Oisel. *Œthen* Petav. sec. *Œthẽ* duo Oxon. *Œte* Petav. tert. *Œten* Bonon. Tholos. Ambr. tert. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *Œtem* duo Leidd. et octodecim alii. *Œten* vel *Œtam* Exc. Læti.—183 *et ubi gruibus* vel *et virginibus* Med. quart. *Enifeus* Lov. *Enimpeus* Oxon. pr. *Enimpheus* Leid. sec.—184 Deest hic versus Put. *manus* pro *comas* Ambr. sec. *satiare* pro *lavere* Exc. Læti.—185 *Dolopes* Med. quart. *Actica* Moret. pr. *Achia* Voss. Exc. Gevart. *Athia* Var. LL. ed. Antv. *rexit* Med. sec. *traxit* Vat. quint.—186 *ipsi* Farn. *ipsa* Med. quart. *qui* Vat. pr. *quæ* tres Vatt. Pal. Oisel.—187 *proprio cacumine* Med. quart. *certamine* Florent. Mazar. Moret. sec. Ald. Exc. Læti. *raptæ* Exc. Lucens. sec. —188 *et vallata* Ambr. pr. Sched. Gud. *maris* Ald. *mari Scyronia* Ambr. tert. *maris Cironia ripis* Vat. pr. Pal. Lov. *maris Cyrronia rupis* Var. LL. ed. Antv. *maris* Jun. Oxon. sec. *mari* Vat. quart. inc. Heins. Reg. Petav. pr. Pat. Tholos. Ambr. pr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Scironia*

NOTÆ

180 *Olympum*] Olympus, Tempe, Œte vel Œta sunt in Thessalia Græciæ regione.

183 *Sperchius*] Hic et Enipeus sunt fluvii Thessaliæ: ad fluvium Enipeum puellæ ducebant choros.

185 *Dryopes*] Populi circa Œtam; quibus vicinus est Pindus mons Musis sacer.

186 *Leucates*] Promontorium Acarnaniæ sic dictum a petris albis, λευκὸς, *albus*: *texit* autem, quia supra est. Actiacum littus Augusti in Antonium et Cleopatram victoria celebratum.

187 *Medis*] Seu Persis, Xerxe duce, Græciam irrumpentibus.

188 *Thermopylæ*] Sic dictæ ab aquis calidis ibi scatentibus; est enim *θέρμος, calidus*, et *πύλη porta*, quasi diceretur aditus calidus. Est autem mons

Et duo continuo connectens æquora muro
Isthmos, et angusti patuerunt claustra Lechæi.
Nec tibi Parrhasios licuit munire colonos
Frondosis, Erymanthe, jugis, equitataque summi
Culmina Taygeti trepidæ vidistis Amyclæ.
Tandem supplicium cunctis pro montibus Alpes
Exegere Getis: tot tandem flumina victor
Vindicat Eridanus. Docuit nunc exitus, alte
Fatorum secreta tegi. Quisquamne reclusis

continua, et repagula Lechæi arcti patefacta sunt. Neque concessum est tibi, o Erymanthe, defendere populos Arcadiæ montibus tuis *sylvosis: et* vos, o *Amyclæ timidæ, aspexistis juga excelsi Taygeti equitata. Alpes tandem pœnam sumserunt* de *Getis, pro montibus omnibus: Eridanus tandem triumphator ulciscitur tot fluvios. Tunc eventus ostendit, arcana fatorum penitus occultari. An ali-*

duo Vatt. *Chironia* Voss. ambo Moret. Exc. Gevart. *Cironia* Leid. pr. *Ceraunia* Oxon. sec. m. sec. *Cyronia* Florent. tres Med. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. *rupes* Med. sec. Reg. Petav. pr. Pat. Tholos. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *rupis* Rott. Oisel. Put. Thuan. Mazar. Petav. sec. Bonon. Ambr. pr. Moret. sec. *ripis* Pric. Oxon. sec. Med. quart. Ambr. sec. ed. Vicet. *ruptis* inc. Heins.—189 *ituro* pro *muro* Pric. m. pr.—190 *Hismos* Voss. *Isthmus* Exc. Læti. *augusti* Ald. *templa* Vat. tert. *claustra* Lov. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. Sched. Gud. *claustra* vel *castra* Exc. Læti. *Licei* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Lov. Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. Exc. Læti. Var. LL. ed. Antv. *Lycei* et margini ascriptum *Lechæi* Ambr. tert.—191 *Non* Moret. pr.—192 *Erymanta* Reg. Oxon. pr.—193 *Taygete* Vat. pr. m. sec.—194 *supplicibus* Jun. pr. *montibus* vel *mœnibus* Exc. Læti.—195 *Getis* duo Leidd. quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. duo Oxon. Exc. Læti. *Getas* Raphel. *tandem tot* Leid. pr. Oxon. pr. Thuan. Moret. pr. Exc. Lucens. pr.—196 *Vendicat* Rott. *tunc* Ambr. pr. Moret. pr. *hunc* Sched. Gud. —197 *regi* Pal. Bonon. *reclusus* Junian. pr. *reclusus* vel *reclusis* Oxon. sec.—

NOTÆ

Græciam dirimens, ut Apenninus Italiam: hujus angustiæ Lacedæmoniorum cum Mardonio pugna et Leonidæ Regis interitu celebres.

Scironia] In Attica regione. Hic habitabat crudelis ille latro Sciron, cujus ossa, a Theseo in mare dejecta, in saxa coaluisse dicuntur.

189 *Muro*] Murum appellat, molem saxorum a natura ita factam ut murum imitari videatur.

190 *Isthmos*] Isthmus est exigua terra inter duo maria: qualis hic Isthmus Corinthiacus, ad sinum Corinthiacum, hodie *Golfe de Lepante*, Turcarum clade nobilem. Etenim prope hunc sinum maxima eorum strages a Christianis edita est anno 1571.

Lechæi] Est hoc Achaiæ promontorium.

191 *Parrhasios*] Arcades, Parrhasios dictos a Parrhaso Lycaonis filio.

192 *Erymanthe*] Hic mons est Arcadiæ, Apro Erymantheo nobilitatus.

Equitata] Ab equis calcata.

193 *Taygeti*] Hic est mons Laconiæ, urbi Amyclis imminens.

194 *Alpes*] Getæ ad urbem Pollentiam inter Alpes et Eridanum Italiæ

Alpibus ulterius Latii fore credidit umbram?
Nonne velut capta rumor miserabilis Urbe
Trans freta, trans Gallos, Pyrenæumque cucurrit;
Famaque, nigrantes succincta pavoribus alas,
Secum cuncta trahens, a Gadibus usque Britannum
Terruit Oceanum, et nostro procul axe remotam
Insolito belli tremefecit murmure Thulen?
Mandemusne Noti flabris, quoscumque timores
Pertulimus, festæ doleant ne tristibus aures?

quis putasset, Alpibus patefactis, vel *umbram Italiæ remansuram* esse *deinceps? An non fama misera volavit ultra maria, ultra Gallos et Pyrenæos* montes, *quasi Roma occupata; et fama* habens *cinctas timoribus pennas nigras, rapiens omnia secum, territavit mare Anglorum usque a Gadibus, et perterruit insueto rumore belli Islandiam longe distantem* a *nostris finibus? An dabimus flaminibus venti, quoscumque passi sumus metus, ne aures* nostræ *lætæ affligantur* rebus *mæstis? An*

198 *alterius* Exc. Cod. Rhem. *interius* Exc. Læti m. pr. *socii* pro *Latii* Vat. pr. Farn. *Latio* Moret. sec.—199 *Numne* Leid. sec.—200 *Trans Styga* Moret. pr. *trans fluvios* Ambr. pr. Sched. Gud. Cujac.—201 *Succensa* Exc. Læti.—203 *Oceanus* Exc. Læti. *Oceanum nostro* Jun. pr. Med. quart. *vestro* Farn. *ore* Jun. pr. *orbe* Vat. quart. *orbe* vel *axe* Oxon. sec. *remoto* Petav. sec.—204 *Insoliti* Exc. Læti. *Thylen* Reg. Thuan. Exc. Lucens. pr. *Tilen* Leid. pr. Oxon. pr. *Tylen* Moret. sec. *Tylem* Leid. sec. *Thylem* Mazar. Petav. sec. *Thilen* Put. Moret. pr. Petav. tert. *Thilem* Med. sec. *Thulem* Vat. tert. Pal. Farn. Florent. duo Med. Tholos. duo Ambr.—205 *Mandamusne* Vat. quint. *quocumque* Mazar.—206 *Protulimus* Moret. pr. *Pertulit et* Pat. *fessæ* Put. Ambr. tert. *noceant* Med. sec. *nec tristibus* Med. quart.

NOTÆ

fluvium deleti sunt.

Pro montibus] Alpes et Eridanus Getarum sanguine exundantes vindicarunt injuriam factam tot montibus, tot fluviis, quos Getæ superbe transierant atque calcaverant.

198 *Umbram*] Vel tenuem figuram. Adeo Italia a Getis delenda esse videbatur.

200 *Pyrenæum*] Mons inter Galliam et Hispaniam, dictus, vel a puella Pyrene, vel ἀπὸ τοῦ πυρὸς, *ab igne* fulminum quibus solent alti montes infestari: 'feriuntque summos fulmina montes.' Horat.

201 *Fama*] Huic tribuuntur alæ ob celeritatem.

202 *Gadibus*] Cluverius: 'In capite Bæticæ, ubi extremus antiquis mortalibus noti Orbis erat terminus, Insula Gades fretum contingit quod inde Gaditanum perhibetur, a continenti angusto spatio ac veluti flumine abscissa: quam Tyrii a rubro mari profecti, Erythræam, Pœni lingua sua Gadir, id est, sepem, nominarunt.' Hodie dicitur *Cadis*, et est emporium nobilissimum. Quis putet ab hac insula Andalusiam contingi.

204 *Thulen*] Islandiam insulam, sub circulo polari Arctico.

205 *Noti*] Notus est ventus flans a meridie: hic ponitur pro quocumque vento. *Mandare Noti flabris*, seu vento dare, id est, oblivioni tradere.

206 *Festæ aures*] Id est, aures lætæ in diebus festis; per quos Pagani abstinebant verbis tristibus. Horatius: 'Male ominatis Parcite verbis.'

An potius meminisse juvat, semperque vicissim
Gaudia præmissi cumulant inopina dolores?
Utque sub occidua jactatis Pliade nautis
Commendat placidum maris inclementia portum;
Sic mihi tunc major Stilichon, cum læta periclis
Metior, atque illi redeunt in corda tumultus.
Nonne videbantur, quamvis adamante rigentes,
Turribus invalidis fragiles procumbere muri,
Ferratæque Getis ultro se pandere portæ?
Nec vallum densæque sudes arcere volantes
Cornipedum saltus. Jam jam conscendere puppes,
Sardoosque habitare sinus, et inhospita Cyrni

non *dulce est potius recordari?* An non *tristitia præcedens auget semper vicissim lætitiam inexpectatam? Et quemadmodum nautis agitatis sub Pleiade occidente, rabies maris reddit amabilem portum; ita Stilicho tunc* videtur *major, cum ego comparo prosperitatem* cum *adversitate, et cum illa bella revocantur in memoriam* meam. *An non muri, etsi* ex *adamante facti, videbantur cadere ut vitrum, fractis arcibus?* an non *et portæ ferreæ* videbantur *aperire se sponte Getis? Neque vallum, et pali spissi* poterant *prohibere impetus equorum volantium.* Itali *accingunt* se *identidem ascendere naves, et incolere sinus Sardiniæ, et rupes inaccessas Cyrni,*

—207 *Aut* Jun. pr. *pomum* pro *potius* Med. sec. deest autem hic versus Vat. pr.—208 *permissi* Jun. pr. Moret. pr. *præsumant* Pric. m. pr. *percussi* Tholos. *præmissi* Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet.—209 *Usque* Vat. quint. *occiduo* Farn. *jactantur* Petav. sec.—210 *placitum* Put. Lov. Moret. sec. *placidi* Med. quart. qui et *pontum* pro *portum* exhibet.—211 *tum major* Vat. pr. Farn. Put. *nunc* Moret. pr. *Stilico major* Vat. pr. Pric.—212 *redeant* Moret. sec. *corde* Vat. tert. Florent.—213 *Numne* Leid. sec. *videbuntur* Vat. quint. —214 *infragiles validis* Moret. pr. *faciles* pro *fragiles* Med. quart. *incumbere* Vat. tert. Petav. tert. *muris* Pal. Moret. pr. *muros* Vat. tert. m. pr.—215 *se pandere* vel *consurgere* Oisel. deest vero hic versus Lov.—216 *validi* pro *vallum* Jun. pr. *sudantes* pro *volantes* Vat. pr. *volentes* Florent. *valentes* Moret. pr. Med. sec.—217 *jam condescendere* Vat. pr. Farn. *puppis* Med. sec. Bonon. Petav. sec.—218 *Sarduniosque* Oxon. sec. *Sardiniosque* Jun. pr. duo Vatt. Pal. ambo Moret. *Sardoniosque* duo Leidd. cum quatuordecim aliis, Exc. Læti.

NOTÆ

207 *An potius meminisse juvat*] Dulce est periculorum, quæ effugerimus, recordari. Virgilius: 'Forsan et hæc olim meminisse juvabit.'

209 *Pliade*] Signum est in fronte Tauri, cujus ortu et occasu oriuntur tempestates.

210 *Commendat*] Reddit magis commendabilem et amabilem. In Panegyrico Pliniano, 'Sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum præcessisse crediderim.'

213 *Nonne videbantur*] Fama tantum Getarum exercitus timorem injecerat, nihil ut ipsis vel adamantinum vel ferreum obstare posse videretur.

218 *Cyrni*] Saxosa insulæ Corsicæ loca, taxis arboribus consita; unde

Saxa parant, vitamque freto spumante tueri.
Ipsa etiam diffisa brevi Trinacria ponto,
Si rerum Natura sinat, discedere longe
Optat, et Ionium refugo laxare Peloro.
Fultaque despiciens auro laquearia dives,
Tutior Æoliis mallet vixisse cavernis.
Jamque oneri creduntur opes, tandemque libido
Hæsit avaritiæ gravioribus obruta curis.
Utque est ingenioque loquax, et plurima fingi

et defendere vitam suam *mari undoso. Sicilia quoque ipsa diffidens mari angusto, si natura mundi permitteret, cupit recedere procul, et extendere* mare *Ionium Peloro refugiente. Ac locupletes contemnentes laquearia sustentata auro, mallent vivere securiores* in *antris Æoliis. Et jam divitiæ putantur esse oneri, ac tandem impetus avaritiæ constitit oppressus curis majoribus. Et ut metus est garrulus naturaliter,*

Sardonios sine copula, Florent. Ald. Vicet. *sinus habitare* Med. sec. *Cypri* duo Leidd. vet. Gyr. tres Vatt. Farn. Pric. Oisel. Ambr. pr. Oxon. sec. Exc. Læti. *Cypris* Petav. sec. Bonon. Pat. Moret. sec. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Cipris* Vat. tert. Pal. Rott. Lov. tres Med. *Crispis* inc. Heins. *Cyprus* Jun. pr. *Cyrni* ed. Parm. ex conjectura. atque ita legit Heins. qui ascripserat locum Cons. Mall. 203. ‘Cyrnum bifidamque retentat Sicaniam.’ *Cyps* Oxon. pr. Moret. sec. vero hunc versum priori præponit.—219 *teneri* Lov. Leid. pr.—220 *diffisa* Rott. Med. quart. Reg. Thuan. duo Petav. Bonon. Tholos. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et ita leg. Heins. *divisa* Leid. pr. Ambr. tert. *distincta* Voss. Pric. Put. Ambr. pr. Leid. sec. Sched. Gud. Exc. Gevart. *perfusa* Mazar. *diffusa* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. Florent. duo Med. Jun. pr. Oxon. sec. Petav. tert. *diffusa* vel *diffisa* Exc. Læti.—221 *sinas* Put. *sinit* Med. sec. *sinet* Exc. Læti. *longa* Reg. *lunæ* inc. Heins.—222 *Optet* leg. Heins. *Ioniam* Exc. Læti m. sec. *profugo* Lov.—223 *Fulvaque* Petav. tert.—224 *malles* Med. sec. *vinxisse* Reg. *carinis* Pal. *catervis* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—225 *homini* Petav. sec. *hominum credunt ut* Jun. pr.—226 *abdita* Med. sec.—227 *loquor quot* pro *loquax et* Rott.

NOTÆ

‘Cyrnæas taxos’ appellat Virgilius.

220 *Diffisa*] Sibi metuens ob vicinos Getas.

Trinacria] Sicilia sic dicta ἀπὸ τῶν τρίων ἀκρῶν, *a tribus promontoriis*, Peloro, Lilybæo, et Pachyno.

221 *Discedere*] Ferunt Siciliam avulsam olim fuisse ab Italia.

222 *Ionium*] Sicilia refugiens ob crudelitatem Getarum, relinquere Ionium mare laxius et magis extensum. Ionium dicitur ab Io Inachi filia, quæ vacca facta, et œstro Junonio percita, per hoc mare transnavit in Ægyptum.

224 *Æoliis*] Æoliæ insulæ, in quibus habitavit Æolus, ad oras Hetruriæ.

226 *Hæsit*] Tum metu Getarum avari hæserunt, constiterunt; gravioribus nempe curis, scilicet metu mortis angebantur. Virgilius de lupo rapaci, peste grassante, ‘Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat.’

227 *Ingenio*] Timor, vel potius homo timens, est loquax suo ingenio, hoc est, sua natura, naturaliter.

Permittens, credique timor; tum somnia vulgo
Narrari; tum monstra Deum, monitusque sinistri:
Quid meditentur aves, quid cum mortalibus æther
Fulmineo velit igne loqui, quid carmine poscat
Fatidico custos Romani carbasus ævi.
Territat assiduus Lunæ labor, atraque Phœbe
Noctibus ærisonas crebris ululata per urbes.

et sinit multa fingi ac credi, tunc somnia, tunc et portenta Deorum, funestaque monita passim cœperunt *referri:* et, *quid*, aiebant, *volucres portendant; quid Cœlum vult dicere hominibus igne fulminis; quid linteum* Sibyllæ, *asservans tempus Romani* imperii, *petit versibus vaticinantibus. Eclipsis Lunæ continua terret, et luna nigra* per *multas noctes ululata* est *per urbes sonantes ære.*

quam plurima Pric. Mazar. Pat. Lov. *quoque* Moret. sec. *q̄* Thuan. *quot* Vat. tert. Med. pr. inc. Heins. Moret. pr. Petav. sec. Bonon. Tholos. Var. LL. ed. Antv. m. pr.—228 *Præmittens* Ambr. tert. *tum* Reg. Moret. pr. *tunc* quatuor Vatt. Pal. *tunc omina* conj. Heins. *vulgi* Jun. pr. Oxon. sec.—229 *tunc* tres Vatt. Pal. Oisel. Exc. Læti. *monstraque* Vat. quint.—230 *meditantur* duo Vatt. Petav. pr. *ather* Exc. Lucens. sec.—231 *Flumineo* Leid. sec.—232 *Fatidica* Farn. *cultor* Var. LL. ed. Antv. *Caucasus* Ambr. pr. Oxon. sec. m. sec. Exc. Cod. Rhem. Sched. Gud. et Cujac.—233 *assiduis* Ambr. pr.—234 *horrisonas* Lov. Moret. sec. Exc. Læti. *ærisonas* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *assiduas* Florent. m. pr. *Ausonias* Vat. tert. Rott. *horrisonas* vel *ærisonas* Oxon. sec. *urbes* Vat. pr. Exc. Læti. *herbas* duo Vatt. Petav. pr. m. pr. *aures* vel *urbes* Thuan.—

NOTÆ

230 *Quid meditentur*] Scire avent omnes quid aves portendant.

231 *Fulmineo*] Jupiter per fulmina suam voluntatem explicare solitus.

232 *Carbasus*] Linteum tenuissimum, continens libros seu carmina Sibyllina, quæ erant fatidica, seu res futuras prædicentia. Ex Gellio: 'Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula:' horum petit pretium, idque tantum, rex ut vetulam irrideret: mox tribus exustis tantundem poscit: eamque rege magis irridente, tres quoque alios deussit, et pro tribus reliquis idem pretium a rege petit, et obtinet. Hinc digressa postea nusquam loci visa est. 'Libri tres in sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos, quasi ad oraculum, quindecimviri adeunt, cum Dii immortales publice consulendi sunt.'

Custos ævi] Carbasus seu linteum asservans ea, quæ pertinent ad tempus aut diuturnitatem imperii Romani.

233 *Lunæ labor*] Lunæ seu Phœbes eclipsis terrebat rudes ac superstitiosos paganorum animos. Virgilius: 'Defectus Solis varios, Lunæque labores.'

234 *Ærisonas*] Urbes ære sonantes: credebant quippe se posse succurrere lunæ laboranti adhibitis ululatibus et tintinnabulis æreis, sicque se posse repellere veneficarum incantationes. Juvenalis de loquacitate mulierum: 'Una laboranti poterit succurrere Lunæ.'

Nec credunt vetito fraudatam Sole sororem
Telluris subeunte globo: sed castra secutas
Barbara Thessalidas patriis lunare venenis
Incestare jubar. Tunc anni signa prioris,
Et si quod fortasse quies neglexerat omen,
Addit cura novis: lapidosos grandinis ictus
Molitasque examen apes, passimque crematas
Perbacchata domos nullis incendia causis,
Et nunquam cœlo spectatum impune cometen,
Qui primum roseo Phœbi prolatus ab ortu,

Neque putant Lunam *sororem destitutam* esse lumine *prohibito Solis, orbe terræ intercedente ; sed* putant *veneficas comitantes exercitum barbarorum, polluere lucem Lunæ herbis patriis. Tum solicitudo adjungit* monstris *recentibus monstra anni præcedentis, et* alia *præsagia, si qua pax forsan contemserat :* sicut *imbres saxosos grandinis, et apes facientes examina, et ignes undique sævientes sine ulla causa per domos incensas, et cometen nunquam* in *Cœlo visum sine damno ; qui* cometes *primum ortus ab Oriente rubro Solis, qua* Cœli parte *Cepheus senior radiat*

235 *Non* Leid. pr. Tholos. *vetito credunt* Med. sec.—236 *globos* Jun. pr.—237 *Thessalides* Pal. Med. pr. Pat. Petav. pr. m. sec. *Thessalicas* Moret. pr. Lov. Ambr. pr.—238 *auræ* pro *anni* Vat. pr.—239 *quid* Moret. sec. *neglexerit* Lov. Moret. sec. item Gesn. et ed. Bipont. *neglexerat* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *nec fluxerat* Med. sec. *omne* Med. quart. *omne* vel *ante* Moret. sec.—240 *Addidit ira jovis* Vat. pr. *Addit cura Jovis* Farn. Pric. edd. Ald. et Gryph. *novis* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *grandibus* Moret. pr.—241 *Mollitasque* Moret. pr. *cruentas* Leid. pr. *comatas* Med. quart.—242 *Proluctata* id. Med. quart. Heinsius ascripserat: sic *luctantem flammam* dixit Silius. supra tamen vs. 156. *ferro bacchatur et igni. domus* Pric. Tholos. *caussis* vel *telis* Exc. Læti.—243 *in cœlo* Pal. Med. pr. *spectant* Med. sec. inc. Heins. *spectata* Moret. pr. *spectatam* Med. quart. *spectent* vel *spectatum* Florent. *spectandum* conjecerat Heins. *cometam* Moret. pr. *cometem* duo Vatt. Farn. Oisel. Put. Reg. Mazar. Bonon. Tholos. duo Ambr. tres Petav. *cometen* Thuan. Ald.—244 *Et primus* Med. sec. *perlatus* Moret.

NOTÆ

235 *Fraudatam*] Tanquam bono sibi debito.

236 *Subeunte*] Hæc est causa naturalis: fit enim Lunæ eclipsis, terræ globo inter Solem et Lunam interposito: sic enim Luna privatur aspectu Solis, ex quo lumen mutuari solet.

237 *Thessalidas*] Thessalia sagarum, seu veneficarum, est fœcunda: hinc Thessalæ et Thessalides pro veneficis ponuntur.

Patriis venenis] Herbis quæ nascuntur versus Caucasum in patrio earum solo.

240 *Lapidosos*] Grando tam dura, ut ex lapidibus concreta videri possit.

241 *Apes*] Imber lapidum, et apes ad signa militaria advolantes, erant inter prodigia. Pio tamen Imperatori felix omen apes dedere, statuam ejus ambientes. Capitolinus.

243 *Impune*] Sine damno populorum cometa visus nullus est.

Qua micat astrigera senior cum conjuge Cepheus,
Inde Lycaonia paulatim expulsus ab Arcto
Crine vago Getici fœdavit sidera plaustri;
Donec in exiguum moriens vanesceret ignem.
Sed gravius mentes cæsorum ostenta luporum
Horrificant. Duo quippe lupi sub Principis ora,
Dum campis exercet equos, violenter adorti
Agmen, et excepti telis, immane relatu
Prodigium miramque notam duxere futuri.
Nam simul humano geminas de corpore palmas
Utraque perfossis emisit bellica costis:
Illo læva tremens, hoc dextera ventre latebant,

cum uxore astrifera, inde pulsus sensim ab ursa Lycaonia, errante coma maculavit astra plaustri Getici, donec languens dissiparetur in ignem tenuem. At monstra luporum interfectorum terrent vehementius animos: nimirum *duo lupi ante oculos Imperatoris, dum domat equos* in *agris, aggressi furiose exercitum, et occisi armis, ostenderunt portentum dictu horribile, et admirabile documentum* rerum *futurarum. Etenim bestia utraque costis trajectis, emisit duas manus* raptas *ex corpore humano. Sinistra* manus in *illo ventre,* in *hoc dextera occultabatur, ambæ*

pr. *prælatus* Pal. Med. pr.—245 *astrifera* Med. pr. Mazar. Var. LL. ed. Antv.—246 *ille* Med. *Lycaonio* Lov. Moret. sec. Petav. sec. *Lycaonia* tres Vatt. *Lycaoniam ad Areton* Thuan. Petav. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. *Lycaonia ab Arcto* vel *Lycaoniam ad Arcton* Exc. Læti. *pulsus* pro *expulsus* Med. quart.—247 *fœdarat* Pric. *contempta* pro *fœdavit* Moret. pr. *litora* pro *sidera* Med. quart. *Geticis plaustris* Moret. pr.—249 *Et gravius* Moret. pr. *ostensa* Vat. quart. Reg. Var. LL. ed. Antv. *offensa* Exc. Læti m. pr.—250 *Terrificant* Pal. Med. pr. inc. Heins. Heinsius ascripserat locum Valer. Flacc. lib. I. de Mopso 228. 'Jamdudum longa Minyas ambage ducemque Terrificat.' *ore* Jun. pr. *ore* vel *ora* Oxon. sec.—252 *accepti* Tholos. *exemti* inc. Heins. *excepta* Med. sec. *incepti* Jun. pr. *exceptis* Ambr. pr. *(immane relatu Prodigium mirumque)* Lov. ex conjectura.—253 *duxere notam vitamque* Moret. pr. *verique notam* conj. Heins.—254 *humanas gemino* correxerat Scalig. probante Heinsio. —255 *profossis* duo Med. lib. Barth. *permisit* Jun. pr.—256 *latebant* Vat. pr. Pal. Oisel. Med. pr. Jun. Oxon. pr. Leid. pr. *latebat* tres Vatt. Pric. Rott.

NOTÆ

245 *Cepheus*] Rex Æthiopum, pater Andromedæ, cum uxore Antiopa, meritis generi Persei in Cœlum translatus est, et a tergo minoris ursæ constitutus.

246 *Lycaonia*] Calisto Lycaonis Arcadum Regis filia, in ursam mutata, inter sidera relata est: Græcis dicitur ἄρκτος.

247 *Getici fœdavit*] Maculavit sidera Plaustri seu Bootæ, qua Getarum spectat regionem.

250 *Sub Principis ora*] Virgilius: 'Ipsa sub ora viri cœlo venere volantes.'

254 *Humano*] Quasi in ventre luporum laterent humana corpora, quæ manus digitis intentis, et vivo sanguine vigentes exererent.

Intentis ambæ digitis, et sanguine vivo.
Scrutari si vera velis, fera nuntia Martis
Ore sub Augusti casurum prodidit hostem.
Utque manus utero virides patuere retecto,
Romula post ruptas virtus sic emicat Alpes.
Sed, malus interpres rerum, metus omne trahebat
Augurium pejore via, truncataque membra,
Nutricemque lupam, Romæ regnoque minari.
Tunc reputant annos, interceptoque volatu

digitis rigidis, et sanguine vegeto. Si velis indagare veritatem, bestia prænuntia Martis patefecit hostem periturum esse *in oculis Imperatoris. Et quemadmodum manus vigentes apparuerunt ventre resecto, ita virtus Romana emergit post Alpes fractas. At timor, malus interpres rerum, detorquebat totum præsagium via deteriore; et* credebat *corpora mutilata, et lupam nutricem minitari Romæ et imperio. Tum numerant annos, atque interturbato volatu* unius *vulturis, minuunt sæ-*

Florent. duo Med. Voss. inc. Heins. Reg. Petav. pr. Pat. Tholos. Ambr. tert. vet. Gyr. Exc. Gevart. Lucens. pr.—257 *albæ* pro *ambæ* Ambr. tert. *sanguine viso* Jun. pr. *vivo* Oxon. sec. m. pr.—259 *Ore* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Lov. Moret. sec. Voss. Exc. Læti, Gevart. et Ald. *Ora* duo Vatt. Petav. pr. Leid. pr. Moret. pr.—260 *retectæ* Reg. *retento* Med. quart. *recepto* Vat. quint. Pal.—261 *præruptas* Med. quart. *sic virtus* Lov. Ambr. sec. *virtus sic* quatuor Vatt. Farn. Oisel. Exc. Læti. *post virtus ruptas* Reg. Ambr. pr.—262 *timor* pro *metus* Moret. pr. Med. sec.—265 *Et repetunt* Vicet. Parm. marg. Isingr. Exc. Læti. *annos reputant* Moret. sec. *repetunt* Pal. Pat.

NOTÆ

258 *Fera*] Lupus scilicet nuntius Martis; est enim Marti sacrum animal. Unde Virgilius: 'Martius a stabulis rapuit lupus.' Illa autem bellua mactata in oculis Principis, portendebat hostem casurum coram eodem Principe.

260 *Virides*] Manus virides, id est, plenæ vigoris et sanguinis: ducta metaphora a plantis quæ vigent maxime cum virent. Sic Lambinus legit apud Horatium, 'Virens in Ætna flamma,' id est flamma valida, acris, non languescens, quæ contraria est flammæ Homericæ, quæ φλὸξ ἐμαράνθη, *flamma marcida facta est.* Lucretius etiam dixit, 'Fulserunt flammai flore coorta.'

262 *Interpres*] Timor malus interpres fingitur, quia turbat prudentiam et rationem.

264 *Nutricem*] Lupam, quæ dicitur aluisse Romulum. Vid. Cons. Prob. vs. 97.

265 *Volatu vulturis*] Ex duodecim vulturibus Romulo visis Augures dicebant imperium duraturum esse duodecim sæcula, seu mille et ducentos annos. Hæc autem mala contigerunt anno ab urbe condita MCLII. unde non multum aberat limes ille fatalis: sed timor anticipabat illum terminum, simulque properabat metas imperii, amputato volatu unius ex duodecim vulturibus, simulque amputata fatalis sæculi parte, sive amputatis annis duodequinquaginta.

Vulturis, incidunt properatis sæcula metis.
Solus erat Stilichon, qui desperantibus augur
Sponderet meliora manu: dubiæque salutis
Dux idem vatesque fuit. Durate parumper,
Inquit, et, excussis muliebribus ore querelis,
Fatorum toleremus onus. Nil nautica prosunt
Turbatæ lamenta rati: nec segnibus undæ
Planctibus, aut vanis mitescunt flamina votis.
Nunc instare manu, toto nunc robore niti,
Communi pro luce decet: succurrere velis,
Exhaurire fretum, varios aptare rudentes,
Omnibus et docti jussis parere magistri.
Non si perfidia nacti penetrabile tempus

cula imperii, *metis acceleratis. Stilicho unus erat, qui promitteret* sua *fortitudine* res *secundiores desperantibus* Romanis, eas *prænuntians: et idem ductor et augur extitit* in *salute incerta. Durate tantisper, ait, et questibus fœmineis ore expulsis, patiamur pondus fatorum. Fletus nautarum nihil juvant navem agitatam: nec aquæ aut venti mitigantur lacrymis inertibus, vel precibus inanibus. Nunc convenit agere virtute, nunc contendere totis viribus, pro salute patriæ;* convenit *impellere vela, egerere aquas, accommodare funes diversos, et obedire imperiis omnibus gubernatoris periti. Non ideo tota spes evanesceret, si Getæ arripientes dolo*

Med. pr.—266 *Vulneris* pro *Vulturis* Put. *incedit* Pal. *incedunt* Med. pr. Put. Mazar. ambo Moret. Exc. Læti. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *sæcla metallis* Pric.—268 *meliore* Vat. tert. Farn. Med. sec. Exc. Læti. *meliore mora* Bonon. *manu* vel *mora* Oxon. sec.—270 *ut excussis* inc. Heins.—271 *toleramus* Jun. pr. *opus* Med. sec.—273 *Flatibus* pro *Planctibus* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. unde Heins. faciebat *Fletibus. mitescant* Jun. pr. *flamina* Exc. Læti et Lucens. pr. *flumina* Vat. pr. Farn. Lov. Mazar. Ambr. sec. ed. Vicet.—274 *Tunc instare* Moret. pr. *nunc toto* Pal. Med. pr. Mazar. *robore* Lov. Moret. sec. Voss. Ald. Exc. Gevart. Sched. Gud. Vicet. et Parm. *pectore* Vat. tert. Rott. Florent. Exc. Læti. *tuti* pro *niti* Moret. pr.—275 *Conari* pro *Communi* Jun. pr. Oxon. sec. *succedere* Moret. pr.—276 *optare* Reg.—277 *edocti* Exc. Læti. *jussit* Exc. Læti. m. sec.—278 *Non sic perfidiam* Leid. pr. *nisi* Vat. tert. Rott. Pric. m. sec. Florent. Oxon. sec. *si* duo Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Bon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Sched. Gud.

NOTÆ

267 *Augur*] In solius Stilichonis fortitudine bonum augurium positum erat, quod Romanis desperantibus meliorem spem daret.

269 *Dux vatesque*] Idem Stilicho dubia [et periclitante Repub. Dux extitit, et simul Vates, quia prædixit se victurum esse Getas, et vicit.

Durate] Forti, duro, et patienti estote animo. Virgilius: 'Durate, et vosmet rebus servate secundis.'

271 *Fatorum onus*] Perferamus hanc adversitatem duram et onerosam a fatis immissam.

275 *Succurrere*] Succurrere velis, exhaurire fretum, aptare funes, obedire magistro, id est, nihil non movere, nihil non facere.

278 *Perfidia*] Etiamsi Getæ irrupissent in Italiam novo aliquo strate-

Irrupere Getæ, nostras dum Rhætia vires
Occupat, atque alio desudant Marte cohortes,
Idcirco spes omnis abit. Mirabile posset
Esse mihi, si fraude nova, vel calle reperto,
Barbarus ignotas invaderet inscius Alpes.
Nunc vero geminis clades repetita tyrannis
Famosum vulgavit iter: nec nota fefellit
Semita præstructum bellis civilibus hostem.
Per solitas venere vias, aditusque sequendos
Barbarico Romana dedit discordia bello.
Sed nec præteritis hæc res incognita sæclis.
Sæpe lacessitam, sed non impune, fatemur
Ausoniam. Hæc Senonum restinxit sanguine flammas:

tempus aptum, irruissent; dum scilicet *Rhætia exercet exercitus nostros, et copiæ* nostræ *fatigantur* in *aliis bellis.* Id *mihi mirum videri posset, si strategemate recenti, aut* nova *via inventa, barbarus ignarus* locorum *irrumperet Alpes incognitas. At nunc clades renovata* in *duobus tyrannis, reddidit transitum insignem: neque via cognita decepit hostem prius edoctum bellis civilibus.* Getæ *advenerunt per iter consuetum, et discordia Romana patefecit exercitui barbarorum viam sequendam. At neque hæc res ignota* fuit *sæculis antiquis. Confitemur Italiam sæpe petitam* esse, *sed non sine damno* petentium. *Hæc* Italia *extinxit ignes Senonum* eorum *cruore:*

Var. LL. e marg. Parm. *si* vel *sic* Exc. Læti. *perfidiæ* conjecerat Heinsius.—279 *genas* pro *Getæ* Moret. pr. *Rhetia* Exc. Læti. *Græcia* Vat. pr. Farn. Oxon. sec. Jun. pr. ed. Vicet. *Græcia* vel *Rhætia* Exc. Lucens. pr.—281 *abest* pro *abit* Pat. *habet* et emendatum *hebet* Vat. pr. *miserabile* Jun. pr.—282 *sed fraude* Moret. pr. *si calle* Vat. quint. *calce* Med. sec.—283 *altius* vel *inscius* Florent.—284 *Tunc* Jun. pr. Moret. pr.—285 *tota* Med. quart. Pat. Tholos. Moret. sec. *vota* Moret. pr.—286 *Semina* Med. sec. *post structum* Lov. *perstructum* Pal. Oisel. Florent. *prostratum* Moret. pr.—287 *secundos* Jun. pr. Oxon. sec. Med. quart. *secandos* Moret. pr. Ald.—289 *sed non* Var. LL. e marg. Parm. *res hæc* Pal. duo Med. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *solis* pro *sæclis* Moret. sec.—291 *hic* Med. sec. *nullo* pro *hæc Senonum*

NOTÆ

gemate, non tamen esset desperandum.

Penetrabile] Tempus aptum ad penetrandum; dum Romani aliis laboribus implicantur.

279 *Rhætia*] Vulgo, *Le Pays des Grisons,* regio ad Alpes.

283 *Invaderet*] Si barbarus irrumperet Alpes sibi incognitas, ut alias Hannibal; tum fortasse commoverer.

284 *Geminis tyrannis*] Maximo et Eugenio, qui ad Alpes profligati sunt: de his supra.

285 *Nota*] Et forte Eugenius et Argobastes in exercitu Getas aliquos habuere, quibus nota esset illa via.

286 *Præstructum*] Via non fefellit hostem prius edoctum fama bellorum civilium ad Alpes gestorum; hostis non ignoravit, qua transeundum esset in Italiam.

288 *Discordia*] Postquam Roma culmen ascendit, discordia Procerum omnia turbavit.

291 *Ausoniam*] Ausonia præsertim dicebatur pars illa Hirpinorum ubi

Hæc et Teutonico quondam patefacta furori
Colla catenati vidit squalentia Cimbri.
Vile decus, quod non erexit prævius horror:
Ingentes geminant discrimina magna triumphos.
Quid turpes jam mente fugas, quid Gallica rura
Respicitis, Latioque libet post terga relicto
Longinquum profugis Ararin præcingere castris?
Scilicet Arctois concessa gentibus Urbe
Considet regnum Rhodano, capitique superstes

hæc et olim aperta rabiei Teutonicæ, spectavit colla tristia Cimbri ligati. Honor est vilis, quem timor præcedens non excitavit. Ingentia pericula duplicant victorias gloriosas. Quid cernitis animo jam effugia inhonesta, quid cernitis *agros Gallicos, et Italia derelicta post tergum juvat ambire Ararim remotum agminibus fugientibus? Nimirum urbe* Roma *tradita populis Septemtrionalibus, imperium constituetur* ad *Rhodanum, et truncus remanebit incolumis* post

Vat. quart. *restruxit* Farn. *restringit* Mazar. *restrinxit* Vat. quint. Pal. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. Junt. Ald. Isingr. et al. *restinxit* Lov. Leid. sec. Med. quart. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *flammam* Med. quart. —292 *furore* Vat. tert. Florent.—294 *plenus* pro *prævius* inc. Heins. *pervius* Moret. pr. *error* Med. sec.—295 *generant* Leid. pr. Oxon. pr. Ambr. sec. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr.—296 *Et turpes* Vat. tert. *Stirpis* Var. LL. ed. Antv. *turpis jam mente fugax* Moret. pr. *in mente* Pric. *quid Gallica* Thuan. Ambr. tert. Exc. Læti. *jam* Leid. pr. cum plurimis aliis, ed. Parm. Var. LL. ed. Antv.—297 *Respectus* Med. sec. *Respicias* Pat. *Respicies* vel *Respicitis* Exc. Læti. *jubet* pro *libet* Ambr. pr.—298 *refugis* Pal. Med. pr. Put. Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. *Ararim* tres Vatt. Rott. *Aras* Leid. pr. *præfigere* Oisel. *castris* vel *signis* Pal. Med. tert.—300 *Confidet* Leid. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Vat. quint. Med. quart. inc. Heins. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. *Considet* vel *Confidet* Vat. quart. *regum* vel *renum* Var. LL. e marg. Parm. *capitique* Lov. Voss. Moret. sec. vet. Gyr. Ald. Sched. Gud. *captique* Med. pr. *captis-*

NOTÆ

erat Beneventum; et sic dicta est ab Ausone vel Ausonio, Ulyssis et Calypsus filio. Hic pro tota Italia sumitur.

Senonum] Galli Senones Romam vastarunt, Brenno duce; sed cum Capitolium invadere pararent, ab anseribus detecti, et a Camillo fugati sunt.

292 *Teutonico*] Cimbri et Teutoni a Mario deleti sunt. Teutobochus Rex Cimbrorum a Mario captus in hoc bello.

294 *Vile decus*] Vilis est honor, vile tropæum, ad quod erigendum non præcessit timor aliquis.

295 *Geminant*] Periculum auget triumphi gloriam, immo duplicat.

298 *Ararin*] Vulgo *La Saone,* fluvium Galliæ, qui in Rhodanum influit.

300 *Rhodano*] Alarico agros petenti Honorius Galliam concessit.

Truncus erit? Vestros stimulant si pignora sensus,
Me quoque non impar naturæ cura remordet.
Nec ferro sic corda rigent, ut nosse recusem,
Quam sanctum soceri nomen, quam dulce mariti,
Quantus prolis amor. Sed nunquam oblita decoris
Obscœnam latebram pietas ignava requiret.
Nec vobis fortis monitor, mihi cautior uni.
Hic conjux, hic progenies, hic carior omni
Luce gener: pars nulla mei subducta procellæ.
Accipe tu nostræ, tellus Œnotria, mentis

caput extinctum? *Si liberi movent animos vestros, non dissimilis amor naturæ tangit etiam me. Neque animus* meus *ita ferreus est, ut refugiam cognoscere quam sanctum* sit *nomen soceri, quam suave mariti, quantus* sit *amor liberorum. At nunquam pietas* mea *iners, immemor officii, quæret latibula pudenda. Neque* ero *hortator vobis generosus,* et *cautior mihi uni. Hic* est *uxor* mea, *hic liberi* mei, *hic gener* meus *amabilior* mihi *ipsa vita: nulla portio mei subtrahitur tempestati. O terra Itala, disce nexus animi nostri perlaturi tecum calamitatem communem,*

que Vat. quint. m. pr.—301 *eat* Med. sec. Pat. *nostros* Ambr. pr. Oxon. sec. *stimulent* Leid. pr. m. pr. *sed* Vat. pr. Farn. ed. Vicet. *si* Exc. Læti. *pectora* pro *pignora* Tholos.—303 *ferro mea corda* Leid. pr. *si corda* Leid. sec. *nec n. recusam* Put. *ut* Vat. quint. duo Med. inc. Heins. Voss. Lov. Bonon. Pat. tres Ambr. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *at* Petav. sec. Med. sec. *aut* Vat. pr. et tert. Farn. Rott. Florent. vet. Gyr. Exc. Læti. *ferre* pro *nosse* Ambr. pr. *recuses* Med. sec. *recusem* Vat. quart. inc. Heins. Reg. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *recusent* Pal. duo Med. Thuan. Mazar. Lov. Voss. Oxon. sec. Exc. Gevart. *recusant* duo Vatt. Farn. Rott. Florent. vet. Gyr. Exc. Læti.—304 *Quod sanctum . . . quod* Med. sec. *nomen soceri* Pal. Med. sec.—305 *Quantus amor prolis* Ambr. sec. Oxon. sec. *doloris* Rott. m. sec. Med. sec.—306 *Obscœnas latebras* Moret. sec. *ignara* Vat. tert. inc. Heins. Exc. Læti. *ignota* Vat. quint. *requirit* Med. quart. Thuan. *requirat* Oxon. pr. Petav. pr. m. pr.—307 *Nam* vel *Hæc* Pric. *neu* Claver. et Barth. *nobis* Put. Moret. pr. Exc. Gevart. *mihi* vel *nisi* Exc. Læti. *fortior* vel *cautior* Oxon. pr.—308 *cautior* pro *carior* Exc. Læti m. pr.—309 *genus* vel *gener* Oxon. pr. *spes nulla* Sched. Gud. *viri* pro *mei* Vat. pr. *mihi* Vat. tert. Pal. Rott. Florent. Med. quart.—310 *Aspice* Petav. pr. m. pr. *mater* pro *nostræ* Med. quart.

NOTÆ

301 *Truncus erit*] Ironia est: quasi diceret, An Roma neglecta statuetur imperii caput ad Rhodanum? An capite extincto truncus vivet? Caput Roma est, ceteræ provinciæ truncum referunt.

307 *Cautior*] Non ego vos generose monebo, mihi ipsi nimium cavens.

308 *Hic conjux, &c.*] Hæc sunt totidem pignora futuræ meæ fidelitatis et fortitudinis.

310 *Mentis vincula*] Disce, o Italia, quanta sint vincula amoris nostri, quæ efficient ut tecum subeam quemcumque casum. Tantum defende muros tantisper, et ego mox redibo, cum expeditis militibus, laturus auxilium contra Gothos.

Vincula, communes tecum subeuntia casus;
Exiguamque moram muris impende tuendis;
Dum redeo, lectum referens in classica robur.
His dictis pavidi firmavit inertia vulgi
Pectora, migrantisque fugam compescuit aulæ.
Ausaque tum primum tenebris emergere pulsis
Hesperia, ut secum junxisse pericula vidit
Augustum, tantoque sui stetit obside fati.
Protinus, umbrosa vestit qua littus oliva
Larius, et dulci mentitur Nerea fluctu,

et da spatium parvum mœnibus conservandis; dum revertor reducens ad sonum *tubæ cohortes delectas.* Stilicho *confirmavit his sermonibus animos ignavos populi trementis, et cohibuit fugam Aulæ discedentis. Ac tum primum Italia discussa caligine ausa* est *exire: cum aspexit Imperatorem conjunxisse secum discrimina, et constitit* habens *tantum obsidem fati sui. Statim qua* parte *Larius tegit ripam olea opaca, et imitatur* agitationes *maris aqua dulci,* Stilicho *transit*

Œnacria Leid. pr.—311 *Pignora* Exc. Læti. *Vincula* duo Leidd. et alii magno numero, Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *communes rerum* Pal. duo Med.—312 *ruendis* Med. sec.—313 *redeam* Leid. sec. Voss. Vat. tert. Ambr. pr. Exc. Gevart. *letum* duo Ambr. *lætum* Reg. Leid. pr. *rediens* pro *referens* Vat. pr. Farn. *reddens* Vat. tert. *redigens* conjiciebat Heins. *prælia* pro *classica* Med. sec.—315 *nigrantisque* Exc. Læti. *fidem* pro *fugam* Florent. m. pr. *ile* pro *aulæ* Pat.—316 *tunc* Leid. sec. quatuor Vatt. Pal. Rott. tres Med. Pat. Ambr. sec. duo Petav. ed. Vicet. Exc. Gevart. *primum* vet. Gyr. *primis* Med. sec. Exc. Læti, Ald. et ed. Vicet.—317 *vixisse* pro *junxisse* Jun. pr.—318 *Augusti* id. Jun. et Oxon. sec. *tantoque* tres Vatt. Pal. Reg. Petav. pr. Ambr. tert. *totoque* duo Leidd. cum novemdecim aliis, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv.—319 *quo* Med. sec.—320 *meti-*

NOTÆ

311 *Subeuntia*] Tempestati et periculis expositi sunt omnes mei, et vos fugitis?

313 *Lectum robur*] Stilicho cum paucis Rhæticas Alpes transiit; hinc cito rediit cum lectis copiis, et Romam, et Honorium ipsum, ab hostibus quasi obsessum, liberaturus.

315 *Migrantis aulæ*] Honorius, qui tum Ravennæ erat, cum Proceribus Aulicis Italia discedere parabat, nisi obstitisset Stilicho.

316 *Tenebris pulsis*] Stilicho Solis instar removit, pepulit tenebras periculorum circumstantium.

317 *Hesperia*] De hac voce supra.

318 *Augustum*] Populus desiit timere, cum vidit Imperatorem Honorium secum remanere in eadem navi, in eodem periculo; eumque spectabat ut obsidem a Stilichone Rhætiam petente relictum, quodcumque fatum, quoscumque casus secum aditurum.

320 *Larius*] Nomen fluvii et lacus amplissimi, vulgo *Lago di Como:* sic dictus est ab urbe *Como* in Gallia Cisalpina; *Larius* a copia fulicarum, nam λάρος est *fulica.*

Mentitur Nerea] Neptunum; ponitur pro ipso mari: *mentitur Nerea,* id est, imitatur æstum maris, quamvis dulces sint ejus fluctus.

Parva puppe lacum prætervolat. Ocyus inde
Scandit inaccessos brumali sidere montes,
Nil hyemis cœlive memor. Sic ille, relinquens
Jejunos antro catulos, immanior exit
Hyberna sub nocte leo, tacitusque per altas
Incedit furiale nives: stant colla pruinis
Aspera: flaventes astringit stiria setas.
Nec meminit leti, nimbosque aut frigora curat,
Dum natis alimenta paret. Sublimis in Arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rhætia sylvæ:
Quæ se Danubii jactat Rhenique parentem,
Utraque Romuleo prætendens flumina regno.
Primo fonte breves, alto mox gurgite regnant,

lacum nave exigua. Hinc citius superat montes impervios, hyberno tempore, non curans hyemem et injurias *Cœli. Ita ille leo, deserens catulos famelicos* in *caverna, egreditur terribilior sub nocte hyemali, et taciturnus vadit horride per nives profundas. Cervix* ejus *rigida attollitur gelu: stiria constringit jubas flavas. Neque recordatur mortis, neque spectat pluvias vel glaciem, dum referat escas* pro *catulis. Rhætia alta finitima sylvæ Hercyniæ attollitur versus Septemtrionem: quæ* Rhætia *prædicat se matrem Danubii et Rheni, opponens fluvios ambo Imperio Romano.* Hi fluvii *tenues* sunt a *prima origine,* sed *statim dominantur alveis profundis,*

tur Thuan. *fluxu* Vat. pr. Med. sec. m. pr. deerat hic versus Put.—321 *locum* Farn. *prætervolat.* cum στιγμῇ, Petav. pr. Ambr. sec. ambo Moret. sed Vat. pr. et Pal. post *ocyus* interpungunt.—322 *Scandis* Vat. quint. *inaccensos* Rott. Med. sec. Var. LL. e marg. Parm.—323 *cœlique* Med. quart. inc. Heins. ed. Vicet. *cœlique* vel *cœlive* Exc. Læti.—325 *per astas* Jun. pr.—326 *nefas* pro *nives* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *ruinis* Jun. pr.—327 *flammantes* Oxon. sec. m. pr. *adstringunt* Med. quart. *abstringit* Pal. *Syria* Med. sec.—328 *leti meminit* Ambr. pr. *nimbos aut* Farn. *nimbosque* Med. quart. *nimbosave* conjicit Heins.—329 *parat* Jun. pr. Oxon. sec. *Arcto* Pal. duo Med.—330 *Hernitiæ* Vat. quint. *Hirciniæ* Lov. *Herinæ* Rott.—333 *Prima fronte* Moret.

NOTÆ

321 *Ocyus*] Alii scribunt *ocyus* ab *ὠκὺς velox:* alii *ocius* a comparativo *ὠκίων velocior, ocior.*

322 *Brumali sidere*] Tempore hyberno, quod pendet ab astris.

323 *Nil memor*] Tantus erat virtutis ardor, et eripiendæ cladibus Italiæ. Nempe magnanimitas et desiderium patriæ liberandæ efficiunt, ut non etiam Stilicho meminerit hyememque nivesque acerbissimas esse.

Ille leo] Per emphasin; excellens aliquis, aliorum præcipuus: sic Virgilius: ‘ Saucius ille leo, &c.’

326 *Stant*] Colla rigent, et altiora videntur ob nives et glaciem rigentem.

330 *Hercyniæ*] Sylva Hercynia magnam olim Germaniæ partem occupabat; et præsertim versus montes Boiohæmos.

332 *Prætendens*] Danubius et Rhenus erant veluti duo Imperii Romani muri liquidi hostibus prætenti, oppositi.

Et fluvios cogunt unda coëunte minores
In nomen transire suum. Te Cimbrica Tethys
Divisum bifido consumit, Rhene, meatu.
Thracia quinque vadis Histrum vorat Amphitrite.
Ambo habiles remis, ambo glacialia secti
Terga rotis: ambo Boreæ Martique sodales.
Sed latus, Hesperiæ quo Rhætia jungitur oræ,
Præruptis ferit astra jugis, panditque tremendam
Vix æstate viam. Multi seu Gorgone visa
Obriguere gelu: multos hausere profundæ
Vasta mole nives: cumque ipsis sæpe juvencis
Naufraga candenti merguntur plaustra barathro:

et cogunt flumina minora aquis congregatis transfluere in nomen suum. Mare Cimbricum, o Rhene, absorbet te separatum canali duplici. Mare Thracium absumit Danubium quinque ostiis. Ambo apti sunt navibus, ambo habentes *dorsa glaciata scissa curribus; ambo socii Aquiloni et Marti. At ora, qua Rhætia conjungitur finibus Italicis, percutit sidera cacuminibus altis, et aperit ægre iter superandum* vel per *æstatem. Complures constricti sunt glacie, tanquam Gorgone conspecta. Nives altæ absumserunt multos magnis cumulis, et frequenter plaustra pereuntia submerguntur* in *gurgite albo, cum bobus ipsis. Mons aliquando, glacie cadente,*

pr. *alto* tres Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *arcto* Moret. pr. *lato* vel *aucto* conjiciebat Heins. *inquit* pro *mox* Pal. *flumine* inc. Heins.—334 *redeunte* Oisel. Florent. m. pr. Med. sec. Petav. sec. *superante* Vat. tert. *stipante* conjecerat Heins.—335 *redire* pro *transire* Petav. sec. *Cimbria* Vat. quart. Petav. pr. *tellus* pro *Tethys* Voss. m. pr. Exc. Gevart.—336 *Diversum* Med. sec. *commisit* duo Vatt. Petav. pr. m. pr. *Rhene* Exc. Lucens. pr. *sæpe* ed. Vicet.—337 *vehit* pro *vorat* Pal. *vocat* Med. sec. Mazar. inc. Heins. *vehit* vel *vorat* Med. pr.—339 *Martique* Put. Thuan. Mazar. duo Petav. Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *Martisque* duo Vatt. Reg. Petav. pr. Pat. Tholos. Moret. pr. vet. Gyr. Vat. Livin.—340 *qua* Vat. pr. et tert. *quo* duo Vat. Florent. Med. pr. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Voss. Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *trechia* Var. LL. ed. Antv.—341 *ferat* Pat. *tremenda* Med. sec. *tremendam* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *tenendam* Vat. Livin. *tremendam* vel *tenendam* Reg.—342 *Ipsa æstate* conj. Heins.—343 *haurire* Jun. pr.—345 *canenti* conjecerat Heins. *junguntur* Ma-

NOTÆ

335 *Tethys*] Dea mater Nympharum maris: hic ponitur pro ipso mari.

336 *Bifido meatu*] Duplici canali, quorum alter dicitur Vahalis, alter Isela.

337 *Amphitrite*] Est itidem Dea maris: hic usurpatur pro ipso mari.

338 *Habiles remis*] Ambo navigabiles: ambo gelu constringuntur, et plaustris rotisque teruntur.

339 *Boreæ Martique sodales*] Quod regiones illæ frigidæ sint, et bellicosæ.

342 *Gorgone*] Vultu saxifico Medusæ, de qua supra.

345 *Naufraga*] Plaustra in ipsis nivium acervis submersa atque sepulta naufragium pati videntur.

Interdum glacie subitam labente ruinam
Mons dedit, et trepidis fundamina subruit astris,
Pendenti malefida solo. Per talia tendit
Frigoribus mediis Stilichon loca. Nulla Lyæi
Pocula; rara Ceres: raptos contentus in armis
Delibasse cibos, madidoque oneratus amictu
Algentem pulsabat equum. Nec mollia fesso
Strata dedere torum: tenebris si cæca repressit
Nox iter, aut spelæa subit metuenda ferarum,
Aut pastorali jacuit sub culmine, fultus
Cervicem clypeo. Stat pallidus hospite magno

deturbatus est casu repentino, et Notis tepentibus subduxit fundamenta male tuta, terra suspensa. Stilicho vadit per hæc loca media hyeme. Hic *nulla* sunt *pocula vini, paucus* est *panis.* Stilicho *satis habens degustasse in armis dapes arreptas, et onustus veste humida agitabat equum frigentem. Neque cubilia præbuerunt* ipsi *fatigato lectum molliculum. Si nox obscura caligine cohibuit viam,* ille *vel intravit cavernas timendas ferarum, vel procubuit sub tugurio pastorali,* habens *caput nixum scuto. Pastor stat pallens et defixus in tanto hospite, et mater agrestis*

zar. Exc. Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. *franguntur* Med. sec. *claustra* Pal. Med. pr. Pat. Petav. tert. Jun. pr. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv.—346 *glacie subitam* Moret. pr. *subitam glacie* quatuor. Vatt. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *lambente* Vat. pr. Farn.—347 *Mox dedit* Var. LL. ed. Antv. *tepidis* Exc. Lucens. pr. *trepidis* Leid. pr. cum sedecim aliis, Exc. ed. Parm. et Vicet. *trepidis* vel *tepidis* Leid. sec. Florent. Exc. Læti. *tepidis Austris* ex conjectura Scaligeri Raphel. et sic Gesn. N. Heins. et ed. Bipont. *fumantia* Med. sec. *subripit* Med. quart. *subruit* vel *subluit* Florent. *et tepidis fundata sub Austris* Lov. *astris* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Jun. pr. duo Oxon. Exc. Læti. *Austris* al.—349 *Lieo* Pric.—350 *nulla Ceres* Mazar. *clara* Jun. pr. *rara* vel *cruda* Oxon. pr. *seges* pro *Ceres* Exc. Læti. *raros* pro *raptos* Vatt. Tert. Rott. Voss. Leid. sec. *raptis* Lov. *raros* vel *raptos* Florent. De cibo castrensi vid. Casaub. ad Hist. p. 19.—351 *oneratur* Pal.—352 *pulsavit* Pric. Med. quart. inc. Heins. *neque* Moret. pr. *non* Lov. *festo* Med. sec. *flexo* Pal.—353 *thori* Pric. *repressis* Farn.—354 *spelunca* Leid. pr. *fugit* Vat. pr. Farn. Pric. Oisel. Med. sec. Mazar. duo Petav. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *subit* vel *tegit* Oxon. pr. *fugit* vel *subit* Reg. —355 *tegmine* Moret. pr. sic Virgil. 'sub tegmine fagi.' *fultus* Med. sec.

NOTÆ

347 *Fundamina*] Quasi juga montium nivibus operta Cœlum sustineant; quibus cadentibus, Cœlo timenti fundamenta et præsidia subduci videntur. Poëtica hyperbole.

349 *Nulla Lyæi*] In his montibus nullum est vinum. Lyæus dicitur ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod Bacchus seu vinum 'solicitis animis onus eximit.' Horatius.

350 *Ceres*] Ponitur pro pane.

Raptos] Cibos sumebat armatus, vel potius aut degustabat aut rapiebat. Adeo diligens fuit in rebus conficiendis, occupandisque hostibus!

356 *Stat pallidus*] Pastor admirans hospitis seu herois ignoti speciem, et quasi quodammodo ad ejus aspectum pallens.

Pastor, et ignoto præclarum nomine vultum
Rustica sordenti genitrix ostendit alumno.
Illa sub horrendis prædura cubilia sylvis,
Illi sub nivibus somni, curæque laborque
Pervigil, hanc requiem terris, hæc otia rebus
Insperata dabant. Illæ tibi, Roma, salutem
Alpinæ peperere casæ. Jam fœdera gentes
Exuerant, Latiique audita clade feroces,
Vindelicos saltus et Norica rura tenebant.
Ac veluti famuli, mendax quos mortis herilis
Nuntius in luxum falso rumore resolvit,
Dum marcent epulis, atque inter vina chorosque
Persultat vacuis effræna licentia tectis;

monstrat nato sordido os illustre viri, *nomine incognito. Duri illi lecti sub sylvis horridis, illa quies sub glacie, et solicitudo et labor insomnis pariebant hanc quietem orbi,* et *hanc pacem inexpectatam rebus* omnibus. *Illa tuguria Alpina,* o *Roma, attulerunt salutem tibi: jam populi ruperant fidem, et sæviores accepta clade Italiæ, occupabant sylvas Vindelicas et agros Noricos. Et quemadmodum servi, quos falsus nuntius mortis domini* sui *relaxavit in lasciviam, fama fallaci, dum se ingurgitant dapibus, et* dum *inter pocula et saltationes effrænata licentia saltat* in *domo relicta;*

—357 *ignotum præclaro* Oxon. sec.—358 *sedenti* Med. quart. *scindenti* Petav. tert. m. pr. *sorbenti* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—359 *præclara* Med. sec. *silvis* vel *terris* Moret. sec.—360 *Illis* Vat. tert. Pal. Rott. Pric. m. pr. *Illi* Pat. Tholos. Ambr. tert. Vat. Livin. Voss. Leid. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. et Lucens. pr.—363 *fædere* Farn.—364 *audita classe* Vat. pr. Farn.—365 *Vindalicos* Pat. *Vandaricos* Oxon. pr. *Vuandalicos* Oxon. sec. *Vandalicos* Jun. pr. *Wandalicos* Tholos. *Dorica* Med. sec. *regna* Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. Sched. Gud. *castra* Vatt. tert. Rott. Med. sec. *castra* vel *rura* Florent. *claustra* conj. Heins. *petebant* Pat.—366 *mendax famuli* Jun. pr. Oxon. sec. —367 *luctum* Ambr. sec. Lov. m. pr. *ludum* Oisel. *clamore* Oxon. sec. m. pr.—368 *thorosque* Vat. quint. Pal. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *chorosque* vel *thorosque* Vat. quart. Med. pr.—369 *Prosultat* Vat. pr. *variis* Petav. sec. *tectis* vet. Gyr. *curis*

NOTÆ

357 *Præclarum vultum*] Egregiam oris dignitatem atque majestatem.

358 *Sordenti*] Nato seu alumno sordibus pleno; quales esse solent agrestium pueri in casis rusticanis.

363 *Casæ*] Hæc tuguria, in quibus jacuit Stilicho, hi somni, hi labores Romæ quietem pepererunt. Nisi enim ille hæc omnia tulisset, actum erat de Imperio.

Gentes] Populi omnes extra populum Romanum.

365 *Vindelicos*] Hi sunt populi Rhætis vicini, juxta Alpes.

Norica] Noricum est regio Germaniæ, cujus pars hodie dicitur Bavaria.

369 *Persultat licentia*] Id est, dum servi effrænati saltant licentius: non saltat quidem licentia, sed servi licentioris vitæ.

Vacuis tectis] Domus, etsi plena servorum, dicitur vacua, quia abest do-

Si reducem dominum Fors improvisa revexit,
Hærent attoniti, libertatemque perosus
Conscia servilis præcordia concutit horror.
Sic ducis aspectu cuncti stupuere rebelles,
Inque uno Princeps, Latiumque, et tota refulsit
Roma viro. Frons læta parum, non tristior æquo,
Non dejecta malis, mixta sed nobilis ira:
Qualis in Herculeo, quoties infanda jubebat
Eurystheus, fuit ore dolor: vel qualis in atram
Solicitus nubem mœsto Jove cogitur æther.

si fortuna inopina retulit dominum revertentem, defixi obstupescunt, et timor servilis exosus libertatem, percellit animos conscios criminis. *Ita rebelles omnes stupefacti sunt conspectu ductoris,* et *Imperator, et Italia, et tota Roma effulsit in uno viro.* Huic *frons* est *parum hilaris, non mæstior æquo, non demissa adversis, sed generosa, iracundia juncta: qualis indignatio apparuit in vultu Herculis, quotiescumque Eurystheus imperabat horrenda: aut quale Cœlum turbatum coit in nubem nigram, Jove tristi. An tanta, ait, confidentia belli Getici vos tollit?*

Lov.—370 *Sic* pro *Si* Lov. *fors* Reg. Thuan. *sors* quatuor Vatt. Pal. Pric. *reduxit* Pric. m. pr. *revisit* Med. quart. *revexit* Florent. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *revinxit* Ald. Isingr. Gryph.—373 *aspectum certi* Oxon. pr.—374 *Atque uno* Pric. Ambr. pr. *Atque immo* Bonon. *Atque* vel *Inque* Petav. tert. *viro* pro *uno* inc. Heins. *tuo* Vat. quint.—375 *nec tristior* tres Vatt. Pal. Farn. Med. pr. Petav. pr. Pat. *strictior* Mazar.—376 *Nec* duo Leidd. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. *devecta* Med. sec. *disjecta* Ambr. pr. *sed mista* Vat. tert. Rott. duo Med. *mobilis* Jun. pr.—377 *volebat* Put. *videbat* Rott. sec. Florent. m. pr. Reg. duo Petav.—378 *Eristheus* Moret. pr. *furit* inc. Heins. *calor* Jun. pr. *color* duo Vatt. Pal. Farn. Med. quart. Petav. pr. Moret. pr. Lov. m. sec. Exc. Cod. Rhem. *colore* Leid. pr. m. sec. *dolor* Put. Reg. Mazar. Petav. sec. *dolor* vel *color* Med. pr. *iniquam* pro *in atram* Jun. pr.—379 *nyoben* pro *nubem* Moret. pr. *cogitur* Exc. Læti, Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *cingitur* tres Vatt.

NOTÆ

minus, qui eam replere debet.

371 *Libertatemque*] Timor servilis eos concutit sibi male conscios, datque ipsis occasionem odio habendæ ejus libertatis, quam sibi, absente domino, tribuebant, et qua in eum male utebantur. Poëta arguit quosdam Stilichonis æmulos, qui de absente Stilichone multa sinistra sparserant, sed qui tamen ipsius reversi præsentia taciti et velut exanimes redditi sunt. Potest etiam id intelligi de hostibus, qui Stilichonis aspectu stupuerunt.

374 *Inque uno*] Magna certe laus: unus Stilicho perfecit, ut Imperator Honorius, Italia, Roma solitum splendorem retinerent; sicque in eo hæc omnia effulserunt

375 *Æquo*] Non tristior quam decet.

378 *Eurystheus*] Rex Argivorum, cui fata Herculi imperare dederant.

Tantane vos, inquit, Getici fiducia belli
Erigit? hinc animo frustra tumuistis inani?
Non ita Romanum fati violentia nomen
Opprimit; ut vestros nequeat punire tumultus
Parte sui. Neu vos longe sermone petito
Demorer, exemplum veteris cognoscite facti.
Cum ferus Ausonias perfringeret Hannibal arces,
Et Trebiam sævo geminassent funere Cannæ,
Nequicquam Emathium pepulit spes vana Philippum,
Ut velut afflictos ferro tentaret inerti.
Romanos commovit atrox injuria Patres,

An *ideo turgetis incassum animo vano? Vis fati non tam obruit gentem Romanam, ut non possit coërcere rebellionem vestram, parte suorum* exercituum. Sed *ne teneam vos verbis longe tractis, discite exemplum facti antiqui. Cum Hannibal crudelis perrumperet urbes Italas, et Cannæ duplicassent Trebiam, clade conjuncta; spes inanis impulit inutiliter Philippum Macedonem, ut aggrederetur armis irritis* nos *quasi conflictatos. Ignominia effera excitavit Senatores Roma-*

Farn. Rott. Med. sec. Petav. pr. m. pr. Pat. ed. Parm. et Vicet. *tingitur* Vat. tert. *cogitur* vel *cingitur* Florent. *aër* Vat. tert. Rott. Florent.—380 *nos* Var. LL. ed. Antv.—381 *timuistis* Vat. quint. Pal. Ald. *hoc animo tumuistis inani* vel *huic animos munistis inanes* Exc. Læti.—383 *Opprimat* Vat. tert. *nostros* Bonon. Tholos. Var. LL. ed. Antv. *nequeant* Tholos. Exc. Læti. *nequeam* Exc. Gevart. *nequeat* Leid. pr. Jun. Oxon. sec. Voss. Lov. Moret. pr. Florent. duo Med. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. tres Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—384 *neque* pro *neu* Moret. pr. *ne* Leid. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Vat. quart. Pal. duo Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Ambr. sec. duo Petav. *nec* quatuordecim Codd. et Var. LL. e marg. Parm. *longo* Med. sec. Moret. sec. *petitos* Pat.—385 *Demoror* Ambr. pr. *fati* Farn. duo Med. Mazar. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. Ms. Pulm. marg. Isingr. Exc. Læti. *facti* Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm.—386 *confringeret* Ambr. tert. *perstringeret* Med. sec. Tholos. Ambr. pr. Jun. et Oxon. pr. *perfringeret* vel *perstringeret* Exc. Læti.—387 *socio* pro *sævo* Vat. tert. *sævo* vel *socio* Pric.—388 *Nec quicquam* Put. Mazar. *una* pro *vana* Lov. Moret. sec. Oxon. sec.—389 *Et velut* Petav. sec. *tentasset* Ambr. pr. Exc. Lucens. pr.—390 *Romanos.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Vat. pr. et quart. Pric.

NOTÆ

380 *Tantane*] Rhæti, bello Getico confisi, a Romanis desciscere parabant; Stilicho hos adit, placat; et ex iis etiam copias auxiliares colligit, adducit in Getas. Virgilius: 'Tantane vos generis tenuit fiducia vestri!'

387 *Trebiam*] Cum Cannarum clades cladem Trebiæ geminasset, hoc est, Romanos geminato ictu afflixisset, Philippus ausus est tentare Romanos. Trebia Galliæ Cisalpinæ fluvius, non procul a Placentia; Cannæ vicus in Apulia; in utroque Romanos Annibal delevit.

389 *Afflictos*] Ut aggrederetur nos, quasi afflicti essemus, et facilius vinci possemus.

Urgerent majora licet; graviterque tulere,
Urbibus inter se claris de culmine rerum
Congressis, aliquid gentes audere minores.
Nec pœnam differre placet; sed bella gerenti
Punica Levino Regis quoque prælia mandant.
Paruit imperiis Consul; fususque Philippus
(Vilia dum gravibus populis interserit arma)
Prætereunte manu, didicit non esse potentum
Tentandas, mediis quamvis in luctibus, iras.
Hoc monitu pariter nascentia bella repressit,
Et bello quæsivit opes, legitque precantes
Auxilio, mensus numerum, qui congruus esset,
Nec gravis Italiæ, formidandusve regenti.

nos, etsi pericula *majora instarent; et irati sunt vehementer, urbibus illustribus inter se dimicantibus de Imperio Orbis, populos inferiores tentare aliquid. Neque visum est procrastinare supplicium; at committunt Levino gerenti pugnas* in *Carthaginienses, etiam certamina in Regem. Consul* Levinus *obedivit jussis; et Philippus, dum intermiscet arma inæqualia gentibus potentibus, deletus copiis* Romanorum *transcurrentibus, cognovit furorem fortiorum non esse irritandum, etiam in ipsis adversitatibus.* Stilicho *compescuit his verbis prælia* Rhætorum *surgentia, et simul paravit copias militares, et* eos *rogantes elegit ad subsidium, supputans numerum, qui foret aptus, neque onerosus Italiæ, aut timendus Duci. Et copiæ*

Florent. Thuan. Petav. pr. Bonon. Lov.—391 *gravitate* Moret. sec.—392 *claro de culmine* Lov.—393 *urgere* pro *audere* Med. sec.—394 *Non* Ambr. pr.—395 *regi* pro *Regis* Vat. tert. Pric. Rott. Florent. Med. sec. Pat. Lov. Jun. pr. Petav. sec. *mandat* Pal. Florent. inc. Heins. *mandent* Oxon. sec.—396 *imperio* Oxon. pr. *fusisque* Moret. pr.—397 *populis gravibus* Reg. Leid. pr. Oxon. pr.—398 *via* pro *manu* Pric. m. pr. *manu.* cum τελείᾳ στιγμῇ Petav. pr.—400 *Hic* Vat. pr.—401 *legitque potentes* Moret. pr. *petentes* conjiciebat Heins.—403 *formidandusque* duo Vatt. Med. quart. Pat. Petav. pr. m. pr.

NOTÆ

398 *Prætereunte*] Philippus deletus copiis Romanis prætereuntibus, et quasi aliud agentibus: adeo hunc Regem contemnebant. Fuit tamen strenuus et manu fortis Imperator, cum in omnibus, tum præsertim in obsidione Athenarum.

401 *Precantes*] Deprecantes supplicium, petentesque admitti in stipendia, veniæ obtinendæ et probandæ fidelitatis causa.

402 *Numerum*] Alexander quadraginta tantum militum habuit millia, inhabile regenti ratus quicquid excederet: et nimia multitudo Dario obfuit.

403 *Nec gravis Italiæ, formidandusve*] Ne major exercitus gravis et metuendus esset ob commeatus, quibus impar Italia ob numerum auxiliarium, qui si deficerent, timendi essent.

Nec minus accepto nostræ rumore cohortes
(Sic ducis urget amor) properantibus undique signis
Conveniunt; visoque animi Stilichone recepti,
Singultus varios lacrymosaque gaudia miscent.
Sic armenta boum, quæ vastis turbida sylvis
Spargit hyems, cantus ac sibila nota magistri
Certatim repetunt, et avitæ pascua vallis;
Inque vicem se voce regunt, gaudentque fideles
Reddere mugitus; et, qua sonus attigit aurem,
Rara per obscuras apparent cornua frondes.
Accurrit vicina manus, quam Rhætia nuper

nostræ audita fama (ita amor Ductoris impellit) non minus coëunt, vexillis festinantibus undequaque, et Stilichonis conspectu animi resumti sunt, *et miscent fletus diversos, et lætitiam plenam lacrymis. Ita armenta boum, quæ tempestas turbulenta dispergit* in *sylvis ingentibus, redeunt ad vocem et sibila cognita pastoris, et prata vallis avitæ; et ducunt se invicem mugitu, et lætantur reponere boatus fidos, et qua* parte *sonitus pervenit ad aures* eorum, *cornua pauca videntur per folia opaca. Cohortes finitimæ advolant, quas non pridem Rhætia pro-*

formidandusne Pal. *regendi* Petav. tert.—404 Moret. pr. hunc versum ignorat. —406 *animis . . . receptis* malit Heins.—407 *Singulto* Exc. Voss.—408 *quæ vastis* Lov. Oxon. pr. *vastis quæ* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. *abscondita* pro *quæ turbida* Var. LL. e marg. Parm. *quæ abscondita* conjiciebat Heins.—409 *Sparsit* Leid. pr. et viginti duo alii, Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *et sibila* Thuan. *ac sibila* Florent. tres Med. Put. Reg. Mazar. Bonon. Tholos. Pat. Voss. Jun. pr. Oxon. pr. Moret. sec. duo Leidd. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—410 *Certatum* Vicet. *repetent* Oxon. sec. *et avitæ* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *et notæ* Tholos. *vel nocte* Med. quart. *avitæ* vel *notæ* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *pabula* Oxon. pr.—411 *sic voce* Jun. pr. *rogant* vett. Codd. nonnulli, et ita Gesn. cum ed. Bipont.—412 *quo* Moret. pr. *aures* Vat. pr.—413 *Vara* pro *Rara* conj. Heins. *occurrunt* pro *apparent* Voss. Leid. sec. Exc. Gevart.—414 *Occurrit* Vat. quart. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *Græcia*

NOTÆ

405 *Properantibus*] Tanta celeritate advolant, ut signa ipsa properare videantur.

407 *Lacrymosa*] Gaudia tanta, ut inde oboriantur lacrymæ.

409 *Sibila*] Pastores docebant tauros sibila cognoscere, et ad ea venire.

410 *Avitæ*] In quibus avi sui tauri pascebantur. Virgilius de tauro victo: 'Et stabula aspectans regnis excessit avitis.'

411 *Regunt*] Boves se regunt ac ducunt invicem, dum alter sequitur mugitum alterius.

412 *Reddere*] Pastori habitanti reddunt mugitus fideles.

413 *Rara*] Rari remanent tauri, ubi audiverunt sonum vocemque pastoris; qui tauri designantur per cornua.

Vindelicis auctam spoliis defensa probavit.
Venit et extremis legio prætenta Britannis,
Quæ Scoto dat fræna truci, ferroque notatas
Perlegit exsangues Picto moriente figuras.
Agmina quin etiam flavis objecta Sygambris,
Quæque domant Cattos immansuetosque Cheruscos,
Huc omnes vertere minas, tutumque remotis
Excubiis Rhenum solo terrore relinquunt.

pugnata laudavit ornatas exuviis Vindelicorum. Legio objecta Anglis ultimis advenit etiam, quæ legio *imponit habenas Scoto crudeli, et Picto cadente spectat figuras mortuas signatas gladio. Præterea copiæ oppositæ Sycambris flaventibus, et* copiæ *quæ vincunt Cattos et Cheruscos inhumanos, huc converterunt totas minationes, ac vigilibus reductis, deserunt Rhenum defensum uno timore* Stilichonis. *An*

vel *Rhetia* Reg. Oxon. pr.—415 *Vindelicis* Florent. Med. sec. duo Ambr. *Vindalicis* Moret. pr. Leid. sec. Mazar. ed. Parm. *Wandalicis* Pal. Rott. Tholos. *Vuandalicis* Florent. Oxon. sec. Exc. Lucens. sec. *Vandalicis* Leid. pr. et viginti alii, ed. Vicet. Exc. Cod. Rhem. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *auctam* Lov. Exc. Læti. *actam* Rott. Med. pr. *paravit* Ambr. pr.—416 *in extremis* Vat. pr. Farn. *ab* Put. *ut* Mazar. *et* vel *ab extremis* Exc. Læti. *prætexta* Tholos. *profecta* Exc. Gevart. *prætenta* vel *præfecta* Leid. sec.—417 *succo* pro *Scoto* Vat. tert. Oisel. *vocatas* Var. LL. ed. Antv. *notandas* Moret. pr.—418 *Perlegis* Ambr. pr. Petav. tert. *exangues* Vat. pr. et tert. Florent. *exsangues* Var. LL. ed. Antv. *exanimes* duo Leidd. duo Oxon. Jun. pr. Pal. Farn. Rott. Oisel. Put. duo Vatt. totidem Med. Exc. Læti, Exc. Voss. et al. cum edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Gryph. Colin. *Pictorum more* Moret. sec.—419 *flamis* pro *flavis* Lov. *flammis* Pric. duo Med. Mazar. duo Petav. Var. LL. ed. Antv. *Britannis* pro *Sygambris* Farn.—420 *Catthos* vet. Gyr. *Chattos* Exc. Lucens. pr. *Sticos* Jun. pr. Oxon. sec. *Scithos* Florent. inc. Heins. Petav. pr. *Chitos* Leid. pr. Oxon. pr. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. sec. *Citos* Leid. sec. Put. Petav. sec. Voss. Lov. Sched. Gud. Exc. Gevart. Ald. et Var. LL. ed. Antv. *Scitos* duo Vatt. Pal. Rott. Med. pr. Bonon. Pat. Moret. sec. *Scytas* Moret. pr. *Scinthos* Vat. tert. Pric. *Cinthos* Farn. ed. Vicet. *Cimbros* Vat. pr. *Schinthos* Med. sec. *Chattos* vel *Scinthos* Exc. Læti. *Citos* vel *Scinthos* Var. LL. e marg. Parm. *Cheruscos* Ambr. sec. *Cerucos* Tholos. *Cherucos* Vat. quint. Pal. Farn. Med. pr. Petav. pr. Lov. ambo Moret. Oxon. sec. Parm. et Var. LL. e marg. Parm. Exc. Læti. *Cheruchos* Leid. sec. Bonon. Pat. duo Ambr. *Ceruchos* Med. quart. Mazar. Petav. sec. *Cheruthos* Vat. tert. Oisel. *Ceruschos* Leid. pr. Lucens. pr. *Cherupos* Vat. tert. *Cherucas* ed. Vicet. *Cherinthos* Med. sec. *Cherentos* Jun. pr. *Cheratros* Petav. tert.—421 *venere manus* Exc. Læti. *vertere manus* Jun. pr. Put. Ambr. pr. *minas* vel *manus* Petav. pr. *totumque* Tholos. *et utrumque* Med. quart. *retactis* vel *retectis* Oisel.—422 *solito terrore* Pric. *relinquit* Tholos. Moret. sec.—423 *Nullane*

NOTÆ

417 *Ferroque notatas*] Picti ad terrorem suas facies pingebant, ac ferro deformabant, adeo ut larvati viderentur; hinc *Picti* dicti sunt. Itaque his deletis, victrix Romanorum legio spectat figuras Pictorum mortuas, ac ferro notatas atque deformatas.

419 *Sygambris*] Sygambri, Catti, Cherusci, sunt Germaniæ populi.

Ullane posteritas credat? Germania quondam
Illa ferox populis, quæ vix instantibus olim
Principibus tota poterat cum mole teneri,
Tam sese placidam præstat Stilichonis habenis,
Ut nec præsidiis nudato limite tentet
Expositum calcare solum, nec transeat amnem,
Incustoditam metuens attingere ripam.
Celsior o cunctis, unique æquande Camillo!
Vestris namque armis Alarici fracta quievit
Ac Brenni rabies. Confusis rebus uterque
Divinam tribuistis opem: sed tardior ille

ulli nepotes credent? Illa Germania olim metuenda gentibus suis, *quæ ægre poterat coërceri principibus urgentibus cum omni potestate* exercituum, *ita reddit se docilem imperio Stilichonis, ut finibus suis* etiam *destitutis exercitu, non conetur terere campos derelictos, neque transgrediatur fluvium, timens pervenire* ad *littora non servata.* O Stilicho, *major omnibus, et æquiparande soli Camillo! Etenim furor Alarici atque Brenni resedit domitus gladiis vestris. Ambo dedistis auxilium cœleste. Ast ille serior vindex patriæ jam direptæ, tu vindex* patriæ *inco-*

Pal. Med. pr. *credat* Moret. pr. *credet* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti.—424 *populi* ed. Parm. *populis* Var. LL. e marg. Parm.—425 *poterat* vet. Gyr. Exc. Læti. *poterit* Farn. Med. sec. Petav. sec. Ald. ed. Vicet. *tueri* Moret. pr.—426 *Jam sese* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *Jam tam se* vel *Jam jam se* Exc. Læti. *placidis* Ambr. pr. *præstat* Pat. Petav. pr. *præbet* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *præstat* vel *præbet* Vat. quart.—427 *neque* Pal. Med. pr. Moret. pr. *mutato* Med. quart. *principe* Vat. tert. Rott. marg. Isingr. *milite* duo Vatt. Farn. Med. sec. Thuan. *limite* vel *milite* vel *flumine* Pric.—428 *non transeat* Mazar. *ne* Moret. pr. *agmen* Moret. pr.—429 *adstringere* vel *attingere* Oxon. pr.—430 *e cunctis* Oxon. sec. *solique* Lov. Ambr. pr. Sched. Gud. *æquanda* Rott. Med. sec. Petav. tert.—431 *Nostris* Jun. pr. *facta* pro *fracta* Pal.—432 *At* Vat. tert. *Ac Bromii* Oxon. sec. *Brevium* pro *Brenni* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *cum falsis* pro *confusis* Jun. pr. *confusi* Med. pr.

NOTÆ

424 *Ferox*] Germaniam sic dictam putant, quod germinet abundetque hominum copia: venatus, continuæ concursiones, et corporum proceritas eam reddant ferocem.

425 *Principibus*] Cæsar, Germanicus, Tiberius, et alii vix eam domuerunt; nec unquam tota domita est.

427 *Nudato*] Romani habebant excubias et castra limitanea, opposita Barbarorum furori.

430 *Camillo*] Hic dictus est alter Romæ conditor: Brennum Gallosque Senones, Romæ jam a sex mensibus incubantes, excussit.

431 *Vestris namque armis*] Alii scripserunt Stilichonem invito Honorio pugnasse: alii victum esse a Getis. Sed quis crederet Claudianum tam impudenter mentiri?

433 *Divinam*] Insperatam. Tumque dicitur, Θεὸς ἀπὸ τῆς μηχανῆς, *Deus ex machina*, quasi solus Deus hanc opem præstare posset.

Jam captæ vindex patriæ; tu sospitis ultor.
O quantum mutata tuo Fortuna regressu!
Ut sese pariter diffudit in omnia regni
Membra vigor, vivusque redit color urbibus ægris!
Creditur Herculeis lucem renovasse lacertis
Fœmina dilecti fatis impensa mariti.
Et juvenem spretæ laniatum fraude novercæ

lumis. O quam fortuna versa est *reditu tuo! O quam similiter vis dispersit se in cunctas partes Imperii, et facies vegeta reddita est urbibus afflictis! Mulier devota* avertendæ *morti conjugis cari existimatur revocasse vitam manibus Herculeis. Et Latonia* Diana *non absque graminibus Circes resuscitavit adolescentem laceratum*

oportet pro *uterque* Bonon. *utrique* Tholos.—434 *Nam* Leid. pr.—435 *Fortuna tuo mutata* Reg. Oxon. pr. *pio* pro *tuo* Med. sec. *recessu* Vat. pr. Farn.—436 *diffundit* Leid. pr. m. pr. Oisel. duo Ambr. *in omina* Leid. pr.—437 *rigor* pro *vigor* ed. Vicet. *niveusque* pro *vivusque* Lov. *vivisque* Reg. *color redit* duo Vatt. Pal. Med. pr. Put. Mazar. Exc. Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. *calor* Vat. pr. Farn. Ambr. tert. Exc. Læti. *color* duo Leidd. duo Med. Florent. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. ambo Moret. duo Oxon. totidem Ambr. tres Petav. inc. Heins. Exc. Gevart. et Lucens. pr. ed. Parm. *calor* vel *color* Med. pr. *omnibus* Pal. *omnibus* vel *urbibus* Med. pr. *æquis* pro *ægris* Mazar.—438 Gronov. in Exc. Schott. ascripserat Liban. ad Theodos. XIII. p. 408. *reparasse* Ambr. sec. *revocasse* Exc. Læti. *figuris* vel *lacertis* Vat. tert.—439 *impensa* vel *impressa* Exc. Læti.—440 *Et juvenem* Exc. Lucens. pr.

NOTÆ

434 *Sospitis ultor*] Tu vindicasti patriam, antequam periret: gloriosior est, qui cladem vetat, quam qui reparat.

437 *Vigor, color*] Te absente Roma erat ægra, languens, pallida: te redeunte, convalescit, vigoremque ac faciem pristinam resumit; in pristinum statum et splendorem restituitur.

438 *Herculeis, &c. fœmina, &c.*] Alcestis, uxor Admeti Thessaliæ Regis, cum Oraculum respondisset eum non moriturum, si quis ex propinquis mortem ipsi paratam subire vellet; ipsa, refugientibus ceteris, sese obtulit, et mariti mortem sua morte repulit: adeo illum amabat! quo facto a Diis meruit, ut ab inferis revocaretur. Plato in Symp. Hanc Hercules descendens ad inferos resuscitavit, terrens mortem quæ eam tenebat. Natalis Comes. Robertus, Gulielmi Nothi filius, Normaniæ Dux, in pugna Hierosolymitana in brachio letale vulnus exceperat, quod in fistulam degeneraverat: hinc transiit in Apuliam, et Scholam Salernitanam, quæ vulnus frequenti oris suctu sanari posse respondit: 'Nolebat Princeps pius et optimus fistulam sugendam alicui committere, ne quenquam ob venenum in vitæ periculum vocaret: ejus nihilominus uxor (*Sibylla*), novo amoris exemplo excitata, dicitur, marito dormiente, fistulam suxisse, et sanasse sine ullo salutis discrimine.' Zacharias Sylvius in Præf. ad Scholam Salern.

440 *Juvenem*] Hippolytum. Hunc

Non sine Circæis Latonia reddidit herbis.
Cretaque, si verax narratur fabula, vidit
Minoum rupto puerum prodire sepulcro :
Quem senior vates avium clangore repertum
Gramine restituit : miræ nam munere sortis
Dulcia mella necem, vitam dedit horridus anguis.
At tuus adventus non unum corpus ab umbris,

dolo novercæ contemtæ. Et Creta, si sermo verus memoratur, aspexit puerum Minoum exire ex *tumulo fracto ; quem* puerum *inventum ululatu volucrum augur senior herba* quadam *restauravit. Etenim dono sortis admirabilis, mella suavia* dederunt ipsi *letum,* et *serpens horribilis tribuit vitam. Sed adventus tuus non*

Ut juvenem Exc. Læti, ed. Vicet. *spretis* Petav. tert. *spretum* Oxon. sec.—441 *Num* Oxon. sec. *Cirræis* Pal. Med. pr.—442 *Certaque* Leid. pr. Tholos. *vera* duo Vatt. Farn. Med. sec. ed. Vicet. et Parm. Exc. Læti. *verax* Florent. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm.—443 *rapto* Leid. pr. *redire* pro *prodire* Farn. *prodisse* Lov.—444 *durum* pro *avium* Med. sec. *clamore* tres Vatt. Farn. Rott. Florent. Petav. pr. Med. sec. *clamore* vel *clangore* Vat. quart.—445 *jam munere* Leid. pr. Vat. quart. *numine* Pal. Med. pr. *vulnere* Med. sec. Voss. Exc. Gevart. *nam vulnere* Leid. sec.—446 *melle* Moret. pr. vid. Var. Lect. Contareni.—447 *eventus* Vat. quint.—448 *sub monte*

NOTÆ

deperit solicitatque Phædra noverca, sed frustra. Ergo amorem vertit in odium, eumque apud Theseum patrem accusat, quasi sibi stuprum inferre voluisset. Pater credulus de filii nece cogitat : Hippolytus conscenso curru fugit ; sed dum Phocæ, quæ forte in littus exierant, equorum strepitu perterritæ in mare se præcipitarent, equi vicissim territi currum per saxa trahunt, Hippolytusque loris implicitus discerpitur.

441 *Circæis*] Circe Solis filia, insignis fuit venefica : habitabat oras Latii in Circæo monte herbis abundante.

Latonia] Diana Latonæ filia, quæ amabat Hippolytum venationi deditum, eumque ex mortuis suscitavit. Virgilius suscitatum ait ab Æsculapio ; sed precibus Dianæ id effectum. Hippolytus postea dictus est *Virbius.*

442 *Creta*] Insula, in qua regnavit Minos.

Fabula] Dicitur etiam de sermone, ut *μύθος* apud Græcos. Est urbis fabula ; id est, est in ore atque sermone omnium.

443 *Minoum*] Glaucum Minois filium. Hic in mellis dolium decidit, et extinguitur. Minos iratus Polyidum Glauci medicum cum puero extincto vivum sepeliri jubet. Polyidus tunc mœstus videt duos serpentes, quorum unum occidit. Sed alter, ingesta in os serpentis occisi quadam herba, ipsi vitam reddidit. Idcirco eadem herba Glauci os replet ; et statim hic reviviscit. Videndus Hyginus.

444 *Vates*] Polyidus augur et medicus.

Avium clangore] Ululatu bubonis, qui indicavit Glaucum in mellis dolio

Sed tot communi populos sub morte jacentes,
Totaque Tartareis e faucibus oppida traxit.
Ipso Roma die, nec adhuc ostenditur auctor,
Personuit venisse ducem, lætisque Quirites
Vocibus auspicium certi plausere triumphi,
Muniti Stilichone suo. Quis gaudia vero
Principis, amplexus alacris quis disserat aulæ?
Pulveris ambiguam nubem speculamur ab altis
Turribus, incerti, socios apportet an hostes

tantum *revocavit corpus unum a tenebris, sed tot gentes gementes* metu *interitus communis, et omnes urbes ex gurgite inferorum. Roma eodem die, neque nuntius adhuc cognoscitur*, velut *clamavit ductorem advenisse, et Romani freti Stilichone suo* sibi *portenderunt festivis acclamationibus præsagium victoriæ indubitatæ. Sed quis exprimat lætitiam veram Imperatoris, quis* exprimat *complexus Aulæ gaudentis? Prospicimus ex turribus excelsis nimbum dubium pulveris, nescientes, an ille*

Petav. sec.—449 *Tantaque* malebat Heins. *a faucibus* Jun. pr. *ex faucibus* Ambr. pr.—450 *Ipsa* Vat. quart. Mazar. Petav. pr. Lov. Tholos. Moret. sec. *ultor* Moret. pr. *actor* Vat. tert. Pric. Rott. Oisel. Med. pr. Petav. sec. Lov. Oxon. sec.—451 *diem* pro *Ducem* Ambr. sec.—452 *auspiciis* Jun. pr. Oxon. sec. *læti* pro *certi* inc. Heins. Put. *planxere* Vat. pr. Farn. *pulsare* Jun. pr.—453 *Munitum* Mazar. *vera* Oxon. pr. *veri* Ald. *veris* Vat. tert. *vero* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *vero* m. pr. *veri* m. sec. Petav. pr.—454 *Principis.* Florent. Med. pr. *alacres* Leid. sec. Sched. Gud. *disserit* Var. LL. e marg. Parm. *dixerat* Med. sec. *dixerit* Ambr. sec. ed. Parm. ex conjectura. *diceret* Pat. *deferat* Med. quart. *deserat* Farn. Pric. inc. Heins. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *auræ* Med. sec. *alæ* Petav. pr. m. sec.—455 *speculemur* Petav. tert. Bonon. *speculantur* Colin. *in altis* Vat. pr.—456 *apportat* Vat. tert. Oisel. Florent. Put. Reg. Thuan. Bonon.

NOTÆ

esse suffocatum.

448 *Sub morte*] Desperata salute.

449 *Tartareis*] Quia quæcumque peribant, ea credebantur esse inferorum præda.

E faucibus] Stilicho ex ipsis quasi mortis faucibus urbes omnes eripuit. Metaphora sumta ex gutture faucibusque belluarum.

450 *Ipso die*] Ipso die, quo Stilicho Italiam ingressus est, Roma personuit hoc rumore, ducem scilicet venisse Stilichonem; nec cognitus est auctor qui rumorem illum disseminaverit. Sic olim victoriæ incertis auctoribus divulgatæ eo die, quo relatæ fuerant longe ab urbe Roma. 'P. Vatinius Senatui indicavit, die qui præterierat, Persen Regem a Paulo captum in Græcia, et Pauli literis id postea verissimum esse cognitum est.' Valerius Maximus.

452 *Plausere*] Ita confidebant in Stilichone, ut jam sibi triumphum promitterent, immo jam plauderent. Et hujus rei lætæ voces acclamationesque auspicium atque præsagium erant.

453 *Muniti*] Tanquam muro aut clypeo fortissimo.

Ille globus: mentem suspensa silentia librant:
Donec pulvereo sub turbine sideris instar
Emicuit Stilichonis apex, et cognita fulsit
Canities. Gavisa repens per mœnia clamor
Tollitur. Ipse venit: portas secura per omnes
Turba salutatis effunditur obvia signis.
Non jam delectus miseri, nec falce per agros
Deposita jaculum vibrans ignobile messor:
Nec tentat clypeum projectis sumere rastris,
Bellona ridente, Ceres, humilisque novorum
Seditio clamosa ducum: sed vera juventus,

turbo afferat fœderatos, an hostes. Taciturnitas anceps suspendit animos, donec sub nube pulverea vultus Stilichonis enituit in speciem astri, et canities nota radiavit. Vox repentina exsurgit per urbem lætam. Stilicho *ipse venit. Multitudo tuta vexillis salutatis erumpit per portas omnes, obviam itura. Non jam* sunt *nobis cohortes misellæ, neque agricola torquens vile telum, falce relicta per campos: neque Ceres rastris abjectis conatur capere scutum, Bellona irridente; neque* apparet *tumultus raucus et flagitiosus Ductorum recentum: at juventus vera adest, verus*

duo Petav. *an portet* Med. quart. *deportet* Leid. pr.—457 *mente* pro *mentem* ed. Vicet. *suspecta* Med. quart. Tholos. *librat* Med. sec. *licentia librat* Put. Moret. sec.—458 *pulverulo* Florent. Petav. pr. *fulmineo* Jun. pr. Oxon. sec. *sub vertice* Pal. Med. pr. Moret. pr. deerat hic versus in Oisel. *pulveris* pro *sideris* Lov. Ambr. tert. Med. quart.—460 *gravisa subit* Var. LL. ed. Antv. *recens* Var. LL. e marg. Parm.—461 *secura* vel *effusa* Exc. Læti.—462 *salutantum* Jun. pr. *ostenditur* Tholos.—463 *Nec* Pal. Med. pr. *Num* Jun. pr. *Nam* Oxon. sec. *delectus* Exc. Læti. *defletus* ed. Vicet. *dejectus* Thuan. *delictus* Oisel. Var. LL. ed. Antv. *dilectus* Vat. pr. Farn. Med. sec. Put. Petav. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Tholos. duo Ambr. Ald. Exc. Lucens. pr. *dilectus* vel *delectus* Florent. *neque falce* Moret. pr.—464 *Seposita* Med. sec.—465 *Non* tres Vatt. Farn. Rott. *Nec* duo Med. Leid. pr. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Lov. Tholos. Jun. pr. Oxon. pr. Moret. sec. tres Petav. totidem Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Nec* vel *Non* Exc. Læti. *subjectis* Lov. Moret. sec. *funere* pro *sumere* Pal. Farn. *rostris* Moret. pr.—467 *damnosa* pro *clamosa* Reg. Oxon. pr.—468 *doctor* inc. Heins.

NOTÆ

Vero] Gaudia quæ vero seu revera fuerunt, et non fucata.

457 *Librant*] Silentia tenent animos suspensos.

462 *Salutatis*] Ex more sese invicem salutabant et exercitus et populus.

463 *Delectus*] Delectus est congregatio militum, qui non jam rapiuntur ab aratris ut inexercitati opponantur hostibus. Alioquin tamen, auctore Vegetio, milites strenui ex agris, et ex Seneca, 'durus miles ex confragoso venit.'

466 *Humilisque*] Neque Ductores novi et humiles, seditiones clamando excitant.

467 *Vera juventus*] Quæ vere et fortiter Marti serviat; non specie, ut ante Messores, qui non tam milites

Verus ductor adest, et vivida Martis imago.
Prospera sed quantum nostræ spes addita menti,
Tantum exemta Getæ: qui vertice proximus astris
Post Alpes jam cuncta sibi promisit apertas,
Nil superesse ratus. Postquam tot flumina pulsus,
Cinctaque fluminibus crebris tot mœnia cernit,
Tot subitos pedites, equitum tot conspicit alas,
Seque velut clausum laqueis, sub pectore furtim
Æstuat, et nimium prono fervore petitæ
Jam piget Italiæ, sperataque Roma teneri

Dux, et generosa species Martis. Sed quantum spes secunda adjuncta est *animis nostris, tantum erepta* est *Getæ: qui capite tangens sidera, post Alpes patefactas, jam spoponderat sibi omnia, nihil credens restare. Ast cum* velut jam *expulsus, videt tot fluvios, et tot urbes circumdatas multis fluviis*; cum *videt tot pedites repentinos, tot exercitus equitum, et se quasi constrictum retibus, tacitus ardet sub corde, et jam pœnitet* illum *Italiæ lacessitæ nimis promta cupiditate; et Roma*

—469 *vestræ* Vat. pr.—470 *extracta* pro *exemta* Moret. pr. *Getæ* Pal. Florent. m. sec. Med. pr. Thuan. Petav. pr. ed. Parm. et Vicet. *Getes* duo Vatt. *Gethis* Var. LL. ed. Antv. *Getis* duo Leidd. et alii triginta fere, Exc. Gevart. et Lucens. sec. *Getæ* vel *Getis* Exc. Læti.—471 *promittit* Vat. tert. *promisit* Leid. pr. et alii magno numero, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *aperta* conjiciebat Heins.—472 *flamina* Rott. Med. sec. *funera* inc. Heins. *pulsus* Ambr. tert. *pulsis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *pulsis* vel *passis* Reg. Oxon. pr. *pulsa* vel *passim* Pric. *cernit* pro *pulsus* erat in Lov. qui sequentem versum margini ascriptum habet.—473 *Cunctaque* Vat. quint. Farn. Med. sec. inc. Heins. Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *fulminibus* inc. Heins. *crevit* pro *cernit* Vat. pr.—474 *subitos* Leid. pr. Oxon. pr. Reg. Petav. tert. Bonon. Tholos. Lov. tres Ambr. Exc. Lucens. sec. *subito* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti m. pr. *segetes* pro *pedites* Vat. tert. *equitem* Ambr. tert. *aspicit* Oxon. pr. *circumspicit* Pat.—475 *Se veluti* Vat. tert. Florent. Med. sec. *Sed veluti* Rott. *clusum* Exc. Læti. *laqueis clausum* Pal. Med. pr. *tot pectore* inc. Heins. *furtum* Bonon.—476 *prono nimium* duo Vatt. Petav. pr. *posito nimium* Pat.—477 *pudet* Pal. Med. pr. Mazar. Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

erant quam larvæ et monstra militum, quod non assuefacti essent militari disciplinæ. *Juventus* dicitur a *juvando*, quod Remp. in bellis juvare possit.

468 *Vivida*] Ingenua, non ascititia.

470 *Vertice proximus astris*] Proverbium est in superbos, qui sibi multo plus, quam deceat, arrogant, quasi digito Cœlum tangant.

472 *Pulsus*] Jam sua cogitatione.

477 *Sperataque*] Sperabat se mox Romam velut manu capturum esse, sed ea jam procul videtur, quasi recederet: unde illum tædet incepti. *Fugere, recedere* dicuntur de rebus quas sperabamus, et quas vix attingere possumus. Virgilius: 'Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.'

Visa procul: magni subeunt jam tædia cœpti.
Occultat tamen ore metum, primosque suorum
Consultare jubet bellis annisque verendos.
Crinigeri sedere patres, pellita Getarum
Curia: quos plagis decorat numerosa cicatrix,
Et tremulos regit hasta gradus, et nititur altis
Pro baculo contis non exarmata senectus.
Hic aliquis gravior natu, cui plurima dictis
Consiliisque fides, defixus lumina terræ,
Concutiensque comam, capuloque acclinis eburno,
Si numero non fallor, ait, tricesima currit
Bruma fere, rapidum postquam tranavimus Histrum,

sperata occupari, tunc *visa longe* recedere: *jam tædia veniunt ingentis incepti.* Alaricus *nihilominus tegit vultu timorem, et imperat primos suorum spectabiles* et *bello et ætate, consulere. Senes capillati*, qui sunt *Senatus pelliger Getarum, consederunt: quos* senes *cicatrix multa ornat vulneribus; et cuspis sustinet pedes titubantes, ac senectus, ne inermis* incedat, *fulcitur perticis longis, pro scipione. Hic quidam præstabilior ætate, cui multum fidei* adhibetur in *sermonibus et consiliis*, habens *oculos fixos humi, et quatiens caput, et annixus capulo eburneo, inquit: Si non decipior numero, hyems ferme trigesima fluit, cum transivimus Da-*

tueri pro *teneri* Ambr. tert.—479 *Conculcat* Put. Bonon. Ambr. pr. *ira* pro *ore* Pal. Med. pr.—480 *animis bellisque* Moret. pr. *bellis armisque* Med. sec. *animisque* Rott. *annosque* Med. quart. *annisque* vel *armisque* Exc. Læti. *animisque* vel *annisque* Florent. *ferendos* Vat. tert. *verendis* Thuan.—481 *polluta* pro *pellita* Moret. pr.—482 *plagæ* Lov.—483 *hastis* pro *altis* Put.—484 *comptis* pro *contis* Jun. pr. Med. pr. *cunctis* Pric. Mazar. Leid. sec. Bonon. Petav. tert. m. pr. *exanimata* Ambr. pr.—485 *Hic Halus* vel *Tunc Halus* vel *Tunc aliis* Exc. Læti. *dictis* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *dicti* Vat. tert. Florent. Petav. pr. Gesn. et ed. Bipont.—486 *Consiliisque* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti. *Consilioque* Ambr. tert. *Consiliique* Vat. tert. Rott. Oisel. Florent. Med. quart. Thuan. Bonon. Lov. Moret. sec. Petav. tert. Gesn. et ed. Bipont. *fratre* pro *terræ* Jun. pr.—487 *Concutiensque caput* Pric. m. pr. *scopuloque* Moret. pr. *scapuloque* Pal. duo Med. Thuan. *acclivis* Ambr. tert. *acclivus* Put. Lov. Petav. tert. *aclivis* Vat. quint. Oisel. Leid. sec. *adnixus* Vat. pr. Farn. *acclinis* tres Med. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. ambo Moret. vet. Gyr. duo Petav. totidem Ambr. Sched. Gud. Exc. Lucens. pr.—488 *fallar* Oxon. sec. *fallit* Jun. pr. Med. sec. *trigesima* Pal.—489 *transivimus* Vat. pr. Farn. *tranavimus* duo Med. Reg. Mazar. Petav. pr. Pat.

NOTÆ

481 *Crinigeri*] Antiqui fere omnes, ac præsertim barbari, in comæ prolixitate majestatis aliquid ponebant.

Pellita] Populi Septemtrionales ob cœli inclementiam utuntur pellibus consutis.

485 *Gravior natu*] Viro cuidam venerabili Alaricum deterrenti; 'non ego volens,' ait Alaricus, 'Romam peto: sed quidam quotidie ad me, Perge, et Romam destrue.' Cluverius.

489 *Bruma*] Trigesima hyems, et

Romanamque manum tantis eludimus annis:
Sed nunquam Mavors adeo constrinxit in arctum
Res, Alarice, tuas. Per tot certamina ducto
Crede seni, qui te tenero vice patris ab ævo
Gestatum parva solitus donare pharetra,
Atque aptare breves humeris puerilibus arcus.
Sæpe quidem frustra monui, servator ut icti
Fœderis Emathia tutus tellure maneres.
Sed quoniam calidæ rapuit te flamma juventæ,
Nunc saltem, si cura tibi manet ulla tuorum,
His claustris evade, precor: dumque agmina longe,
Dum licet, Hesperiis præceps elabere terris;

nubium violentum, et effugimus tot præliis acies Romanas. At Mars, o *Alarice, nunquam reduxit in tantas angustias exercitum tuum. Crede Seni tracto per tot bella; qui* senex *loco parentis ab ineunte ætatula consuetus dare tibi portato pharetram exiguam, atque accommodare arcus parvos humeris* tuis *puerilibus. Sæpe certe admonui* te *inutiliter, ut custos fœderis percussi securus remaneres* in *terra Thessalia. At quoniam ardor juventutis ardentis abripuit te, nunc saltem, si qua restat tibi cura tuorum, rogo* te, ut *erumpas* ex *his repagulis. Et dum exercitus* hostiles *longe* sunt, *dum permittitur, effuge promtus* ex *finibus Italicis, ne* tu *expetens rapere*

Moret. pr. duo Ambr. Ald.—490 *tantisque* inc. Heins. *eludimus* Leid. pr. Oxon. pr. *elusimus* duo Vatt. Pal. tres Med. Pat. Petav. pr. Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *conclusimus* Leid. sec. m. sec. *concludimus* Exc. Gevart. *eludimus* vel *elusimus* Reg. *concludimus* vel *conclusimus* Voss. et in margine, f. *cum elusimus. armis* Farn.—491 *constringit* duo Med. inc. Heins. Moret. sec. *construxit* Pal. Farn. Oisel. *construxit* vel *constrinxit* Reg. Oxon. pr. *in arcum* Florent.—492 *Alaricho* Leid. pr. *discrimina ducto* Leid. pr. *discrimina* vel *certamina* Med. pr. *docto* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *ducto* Pal. Florent. Mazar. Pat. Oxon. pr. Ambr. sec. Moret. pr. Ald. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *docto* vel *ducto* Med. pr. duo Petav. *ducto* vel *ductas* vel *ductum* Reg.—493 *Cum de* pro *Crede* Tholos. *Creseni* Med. inc. Heins. *Crescenti* Florent. m. pr. *Creseni* vel *Crede seni* Med. pr.—494 *bellare pharetra* Jun. pr.—495 *artus* pro *arcus* Med. sec.—496 *monuit* Var. LL. ed. Antv. *monui frustra* Ambr. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *icti* Vat. quart. Pal. Med. pr. Thuan. Petav. pr. Pat. Tholos. Ambr. sec. *acti* Vat. quint. *histis* Med. sec. *isthinc* Rott. *istinc* Reg. *istis* Leid. sec. cum novemdecim aliis, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *hostis* vel *icti* vel *istis* Florent.—498 *rapuit calidæ* inc. Heins.—499 *non cura* Florent. *illa* pro *ulla* Reg.—500 *Hic* pro *His* Mazar. *castris* Pat.—501 *princeps* pro *præceps* Leid. pr. Vat. tert. Pric. Rott. Florent. duo Med. inc. Heins. Petav. sec. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *delabere* Vat. pr. *illabere* Jun. pr. Oxon. sec. tres Vatt. Oisel. Florent. duo Med. totidem Petav. Pat. Ald. et ed. Parm. *velabert* vel *illabere* Farn. *elubere* vel

NOTÆ

trigesimus annus.

490 *Eludimus*] Non tam pugnamus, quam eludimus, non audentes manus propius conserere.

Ne nova prædari cupiens, et parta reponas:
Pastorique lupus scelerum delicta priorum
Intra septa luas. Quid palmitis uber Etrusci,
Quid mihi nescio quam proprio cum Tybride Romam
Semper in ore geris? referunt si vera parentes,
Hanc urbem insano nullus qui Marte petivit,
Lætatus violasse redit: nec Numina sedem
Destituunt. Jactata procul dicuntur in hostem
Fulmina, divinique volant pro mœnibus ignes:
Seu cœlum, seu Roma, tonat. Si temnis Olympum,
A magno Stilichone cave, qui semper iniquos

nova, etiam rapta coactus *relinquas, et* ut *lupus, in septis persolvas Pastori pœnam criminum primorum. Quare mihi semper habes in ore fertilitatem vitium Hetruscarum, quid nescio quam Romam cum Tiberio suo? Si majores narrant veritatem, nemo, qui aggressus est hanc urbem bello temerario, reversus est gaudens* eam *violasse. Neque Dii deserunt sedem* suam: *fulmina memorantur contorta* esse *longe in hostem, et flammæ cœlestes volitant pro* defensione *urbis, seu Cœlum tonet, seu Roma. Si spernis Cœlum, cave a Stilichone ingenti, qui semper persequitur in-*

adlabere Exc. Læti.—502 *Nec* Oxon. pr. Vat. tert. Pal. Pric. Rott. Florent. Petav. sec. Tholos. inc. Heins. ambo Moret. tres Med. *Hæc* Petav. tert. *præclari* pro *prædari* Var. LL. ed. Antv. *repones* Vat. tert.—503 *Pastorisque* Exc. Læti. *tuorum* pro *priorum* Vat. quint.—504 *Inter* Vat. pr. Pal. Farn. Oisel. Med. pr. inc. Heins. Leid. pr. Moret. pr. Mazar. tres Ambr. *sceptra* Vat. quint. *vias* pro *luas* Var. LL. ed. Antv. *quod* Moret. sec. *quis* Petav. tert. *ubere* Ambr. tert.—505 *Quid modo* Ambr. pr. *propior* Put. *propero* pro *proprio* conjiciebat Heins. *pro Tibride* Vat. quint.—506 *verba* pro *vera* Put.—507 *infando* Vat. pr. Farn.—509 *ducuntur* pro *dicuntur* Leid. pr. m. sec. Pal. Med. pr. Ambr. sec. Lov. m. sec. *dnantur* Moret. pr. *orbem* pro *hostem* Ambr. pr.—510 *Flumina* Jun. pr. Oxon. sec. *divinæque* Med. sec. *valent* pro *volant* Pal. Med. pr. *imbres* Bonon. *urbes* Med. sec.—511 *Si cœlum, si* Med. sec. *seu*

NOTÆ

505 *Mihi*] Ponitur ornatus causa. Virgilius: 'Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro Ingemere,' &c.

507 *Hanc urbem*] Hanc tamen postea cepit Alaricus, et exceptis rebus sacris, ex Orosio, vastavit misere, ut diximus. Ex Zosimo, Geta, Romanis dicentibus se esse innumeros, et ad pugnam paratos, respondit, *Spissius fœnum facilius secari;* cumque aurum, argentum, et omnia posceret, legatis quærentibus, quid sibi relinqueret, *animas*, inquit.

510 *Volant pro mœnibus ignes*] Id factum dicitur Annibale ingruente: hunc pluviæ et fulmina repulerunt muris urbis imminentem. Verius sane dixerimus Childebertum et Theodebertum Reges in Clotarium irrumpentes omnia ferro et flamma vastaturos esse, nisi Cœlum Sanctissimæ Reginæ Clotildæ precibus et lacrymis turbatum furentes fratrum animos horrida quidem, sed salutari, tempestate compescuisset. *Mezeræus illustris Historicus.*

Fortuna famulante premit. Scis ipse, perosis
Arcadiæ quam densa jugis cumulaverit ossa;
Sanguine quam largo Graios calefecerit amnes.
Extinctusque fores, ni te sub nomine legum
Proditio regnique favor texisset Eoi.
Talia grandævum flammata fronte loquentem
Obliquisque tuens oculis, non pertulit ultra;
Sed rupit rabidas accensa superbia voces.
Si non mentis inops fraudataque sensibus ætas
Præberet veniam, nunquam hæc opprobria linguæ

justos, fortuna favente; ipse nosti, quam spissa congesserit ossa in *montibus odiosis Arcadiæ; quam copioso cruore tepefecerit fluvios Græcos. Et* tu ipse *occisus fores, nisi perfidia et favor Imperii Orientis defendisset te sub specie legum. Superbia* Alarici *aspiciens torvis oculis non passa est ulterius senem hæc dicentem vultu incenso, sed* ea *inflammata laxavit* has *voces furiosas.* O senex, *si non senectus carens animo et destituta sensu daret* tibi *excusationem, nunquam Ister*

temnis Farn. Rott. Oisel. Moret. pr. *tempus* Med. sec.—513 *simulante* Oxon. sec. *stimulante* duo Vatt. Pal. Med. pr. Put. Mazar. duo Petav. Bon. Pat. Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. *perosis* Exc. Lucens. sec. et ita leg. Heins. qui etiam *perustis...rogis* conjecerat. *peresis* Raphel. *perosus* duo Leidd. totidem Oxon. quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. Exc. Læti.—514 *jugis* Vat. pr. Farn. Leid. sec. m. pr. *rogis* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. tres Ambr. Bon. Pat. Tholos. vet. Gyr. Voss. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. *jugis* vel *rogis* Exc. Læti. *cumulaverit* Moret. pr. *cumulaveris* Med. quart. *cumulaverat* Reg. Oxon. pr. Lov. Moret. sec.—515 *largus* Bonon. *lato* Voss. m. pr. *Grajæ* Oxon. pr. *Grajo* Oxon. sec. *Graves* Pric. *Græcos* Exc. Læti, ed. Parm. *Græcos tremefecerit* ed. Vicet. *Grajos calefecerit* Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Grajos largo calefecerat* Lov. *confecerit* Pric. *calefecerit* Exc. Læti.—517 *fratrisque* pro *regnique* Lov.—518 *Gradivum* Var. LL. ed. Antv. *flammato corde* Vat. quint.—520 *placidas* Moret. pr. *rapidas* Vat. pr. et tert. Pric. Rott. Oisel. *rabidas* duo Vatt. Med. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Vat. Livin. Petav. pr. Ambr. tert. Ald. ed. Parm. et Vicet. *rabidas* vel *rapidas* Exc. Læti.—521 *sensibus* Lov. Voss. Exc. Gevart. Sched. Gud. *mensibus* Ms. Pulm. edd. Isingr. Colin. Gryph. *æstas* Farn.—525 *sudante* Vat. quint. *sua-*

NOTÆ

513 *Perosis*] Id est, odiosis invisisque montibus Arcadiæ in Græcia; in quibus Getæ deleti sunt a Stilichone. *Perosus* autem hic sumitur passive, ut apud Alcimum Avitum 'perosam expavere diem,' id est, odiosam, invisam.

517 *Proditio*] Rufinus tum Arcadii in Oriente imperantis tutor, auro expugnatus fecit, ut rescriberetur hostem dimittendum: id quod tunc Alarico salutem peperit.

520 *Superbia*] Alaricus successu et juventute efferus, adeoque superbus, ut ipsa superbia esse videretur.

522 *Præberet*] Si non ætas tua delirans faceret, ut tibi veniam concederem.

Turpia Danubius me sospite ferret inultus.
Anne, tot Augustos Hebro qui teste fugavi,
Te patiar suadente fugam, cum cesserit omnis
Obsequiis natura meis? Subsidere nostris
Sub pedibus montes, arescere vidimus amnes.
Non ita Di Getici faxint, Manesque parentum,
Ut mea converso relegam vestigia cursu.
Hanc ego vel victor regno, vel morte tenebo
Victus humum. Per tot populos urbesque cucurri:

pateretur impune, me vivente, hanc fœdam sermonis infamiam. An ego, *qui, Hebro spectante, pepuli tot Imperatores, sustinebo fugere, te hortante; cum natura universa se reddiderit potestati meæ? Conspeximus montes deprimi sub pedibus nostris,* et *fluvios siccari. Non sic Dii Getici, et manes Majorum* nostrorum *sinant ut retorqueam meum iter passu averso. Ego occupabo hanc terram victor imperio, vel* saltem *morte superatus. Volavi per tot gentes et urbes : perrupi Alpes, et potavi*

dente Jun. pr. duo Leidd. duo Oxon. *saudere* Raphel. *qui cesserit* Pal. *concesserit* Oisel. Med. sec. Petav. sec. Oxon. pr. Moret. pr. Bonon.—526 *suis* pro *meis* Lov.—527 *montis...amnis* Oisel.—528 *faciant* tres Vatt. Farn. Petav. pr. *fas erit* Pal. *faciunt* decem alii. *faxunt* Lov. *faxint* Leid. pr. Oxon. pr. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. tert. Bonon. Tholos. vet. Gyr. duo Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *faxint* vel *faciant* Rott. Exc. Læti.—529 *conversa* Lov. *relegat* Oxon. pr. *relegant* Leid. pr. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. inc. Heins. Put. Reg. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Lov. Moret. sec. *curru* Pal. duo Med. *conversum currum* Jun. Oxon. sec. —530 *regno victor* Exc. Læti. *victor regno* duo Leidd. duo Oxon. Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Voss. Lov. Moret. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. et Lucens. pr.—531 *Victor* Vat. tert. *tot per populos* Pat. *scopulos* Pal. Med. pr. *urbes populosque* Leid. sec.

NOTÆ

523 *Danubius*] Danubium Numen patrium, senex ignave, violas tam inerti oratione, indigna iis quos Danubius aluit; sed non inultus remaneret, nisi tuæ senectuti parcerem. Alaricus porro Danubium ut numen colebat: immo et huic flumini sacra fecit Alexander. Arrianus.

524 *Tot Augustos*] Tot Imperatores: sibi tribuit Alaricus, quod ante Theodosium Getæ fecerant in Thracia; alioquin mendacium foret: Romam enim vastavit anno post salutatum Imperatorem Theodosium trigesimo, et ipse post juvenis obiit in Urbe quam Consentiam vocat Ptolemæus, hodie *Cosenza*, dum parabat Siciliam penetrare.

Hebro] Thraciæ fluvio.

526 *Natura*] Campi, montes, fluvii.

528 *Manes*] Antiqui manes Parentum magnopere colebant: hos vocabant *ἐπιχωρίους, auxiliatores.*

531 *Victus humum*] Scytharum vetus religio erat mortem contemnere: vox itaque digna Alarico. Occupabo hanc terram aut victor regnando, aut victus moriendo. Utrumque præstitit Alaricus; nam occupavit Italiam regnando, et mortuus est Consentiæ, quæ urbs est Brutiorum in extrema Italia.

Fregi Alpes, galeisque Padum victricibus hausi:
Quid restat, nisi Roma, mihi? Gens robore nostra
Tunc quoque pollebat, nullis cum fideret armis.
At nunc Illyrici postquam mihi tradita jura,
Meque suum fecere ducem; tot tela, tot enses,
Tot galeas multo Thracum sudore paravi;
Inque meos usus vectigal vertere ferri
Oppida legitimo jussu Romana coëgi;
Sic me fata fovent! Ipsi, quos omnibus annis
Vastabam, servire dati. Nocitura gementes

aquas *Eridani casside triumphali: quid superest mihi, nisi Roma? Natio nostra tunc etiam valebat viribus, cum nullis niteretur armis* auxiliaribus. *Sed nunc posteaquam concessa est mihi potestas Illyriæ, et* hi populi *constituerunt me ductorem; comparavi magno labore Thracum, tot jacula, tot gladios, tot galeas, et coëgi imperio justo urbes Romanas impendere ad meos usus arma tributaria. Sic fata favent mihi; ipsi* Romani, *quos populabar singulis annis,* jam *concessi* sunt *mihi* in *ser-*

cucurrit Petav. sec.—533 *nostro* Jun. pr. Oxon. sec.—534 *Tum* Leid. pr. cum aliis quindecim, et Exc. Lucens. pr. *pallebat* Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *quum nullis* Tholos. *nostris* Jun. pr. Oxon. sec. Pat. *confideret* Pal. duo Med. Put. Mazar.—535 *At non* Moret. pr. *Ilurici* Exc. Læti. *cura* Jun. pr. *regna* Med. sec. *jura* vel *cura* Petav. pr. *rura* conjecerat Heins.—536 *tot hostes* Pat.—537 *paravi* quatuor Vatt. Farn. Oisel. *parari* Pal. Med. pr.—538 *ducere* pro *vertere* Ambr. pr. Sched. Gud. *fæni* Vat. pr. *feci* Lov. m. sec. Exc. Læti m. sec.—540 *Quod* pro *Sic* Ambr. pr. *Si* Leid. pr. Oxon. pr. Med. sec. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Lov. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Sic* vel *Si* Petav. tert. Exc. Læti. *movent* Ambr. pr. *arvis* pro *annis* conjecerat Hein-

NOTÆ

532 *Hausi*] Aquam in galea bibere, militaris est ferocitatis. Sic Cæsari potum in galea miles tulit.

534 *Nullis cum fideret armis*] Cum nullis fideret armis copiarum auxiliarium.

535 *Illyrici*] Primo Alaricus Honorium adjuverat contra Arcadium: ideo ipsi data est Illyria, quam ab imperio Orientis ad partes Occidentales traduxerat consiliis Stilichonis, qui cum Alarico pacem faciendam esse suadebat, immo et dandum aurum: at Lampadius, 'non est ista pax,' inquit, 'sed pactio servitutis.' Si tamen Honorius Stilichoni potius credidisset, quam nebuloni Olympio et aliis invidis, forsan Roma capta non fuisset, neque Africa spoliata, neque Occidens tot cladibus exundasset.

538 *Vectigal*] Coëgi urbes Romanas dare ferrum, hoc est, milites armatos, velut in speciem vectigalis.

541 *Servire dati*] Jam spe præsumo victoriam: jam mihi a Diis dati esse videntur in servitutem Romani.

Gementes] Cum forem Honorii amicus, ejus populi tristes ac velut mala sibi a me inferenda præsagientes, dabant mihi tela, sibi quondam nocitura.

Arma dabant, flammisque diu mollitus et arte
In sua damna chalybs, fabro lugente, rubebat.
Hortantes his adde Deos: non somnia nobis,
Nec volucres; sed clara palam vox edita luco est:
Rumpe omnes, Alarice, moras. Hoc impiger anno
Alpibus Italiæ ruptis penetrabis ad Urbem.
Huc iter usque datur. Quis jam post talia segnis
Ambigat, aut cœlo dubitet parere vocanti?
Sic ait: hortatusque suos belloque viæque
Instruit. Attollunt vanos oracula fastus.

vitutem. Inviti præbebant tela sibi *noxia, et chalybs maceratus longum et igne et industria, rubescebat in exitium suum, fabro mœrente. Adjunge his* rebus *Deos impellentes. Non somnia nobis* missa sunt, *non aves, sed vox manifesta aperte emissa est* ex *sylva. O Alarice, rumpe omnes moras: hoc anno fractis Alpibus Italiæ, promtus intrabis in urbem. Hucusque via conceditur* tibi. *Ecquis jam ignavus post hæc* verba *fluctuet, aut refugiat obedire Cælo invitanti?* Alaricus *ita loquitur, et excitans suos, præparat* eos ad *iter et* ad *prælium. Oracula augent*

sius.—542 *dabunt* vet. Gyr. *dabant* duo Leidd. et viginti duo alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Cod. Rhem. Ald. item Var. LL. e marg. Parm. *dabam* et emendatum *dabunt* Lov. *dabunt* vel *dabant* Exc. Læti. *flammaque* Lov. *molitus* edd. Vicet. Parm. *arce* pro *arte* Petav. sec.—543 *jubebat* vet. Gyr. *redibat* Ambr. sec. *rubebit* Reg. *rudebat* Pric. m. pr. Lov. m. pr. sed emendatum *rubebat. rubebunt* ed. Vicet. *fremebat* Jun. pr. Oxon. sec. *rubebat* duo Leidd. Florent. tres Med. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Voss. Lov. ambo Moret. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Cod. Rhem. Ald. Var. LL. e marg. Parm.—544 *Horrentes* Med. sec. *hic adde* Vat. pr. *diis adde* Bonon. *Deas* Jun. pr. *nec somnia* Med. quart.—545 *Non* Pal. Med. pr. Ambr. pr. *Nec* Exc. Læti. *addita* Oxon. pr. *reddita* Ambr. pr. Exc. Læti. ed. Vicet. *edita* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Voss. Moret. sec. duo Ambr. tres Petav. Exc. Gevart. *luco est* Lov. *luco,* sine *est*, Reg. Moret. pr. Petav. sec.—546 *tuas* pro *moras* Jun. pr. Oxon. sec. *amne* pro *anno* Farn.—547 *in urbem* Exc. Læti.—548 *Hoc* Med. sec. Ambr. pr. *datum* Pat. *plus talia* Moret. pr.—549 *Ambiget* inc. Heins. *ut cœlo* Ambr. pr. *et cœlo* Lov. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *dubitet cœlo* Mazar. *dubitat* Jun. pr. Oxon. sec.—550 *Sic eat* Moret. pr. *hortaturque* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *hortatusque* Leid. pr. Tholos. Exc. Lucens. pr. *belloque viæque* Lov. *bellique viæque* Moret. pr. *bellique* Vat. sec. *suæque* Var. LL. ed. Antv. *vieque* Moret. sec. Ald. *viaque* Vat. pr. Farn. Ambr. tert. *viæque* Leid. pr. et viginti duo Codd. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *viaque* vel *viæque* Exc. Læti.—551 *Instructo* pro *Instruit* Vat. pr. Farn. *vastos* Oisel.

NOTÆ

543 *In sua damna*] Chalybs rubebat in damna sui fabri, seu eorum qui aut conflabant illum, aut conflari jubebant.

546 *Rumpe moras*] *Perge et Romam destrue:* vide vs. 485. supra. Alaricus, cum Romam contenderet, monitus sibi rem esse cum infinita hominum multitudine, respondit, Densum gramen melius sequitur falcem: densior herba facilius succinditur.

549 *Cœlo*] Jovi, qui Cœlo præest.

O semper tacita sortes ambage malignæ,
Eventuque patens, et nescia vatibus ipsis
Veri sera fides! Ligurum regione suprema
Pervenit ad fluvium, miri cognominis, Urbem.
Atque illic domitus vix tandem interprete casu
Agnovit dubiis illusa vocabula fatis.
Nec non et Stilichon pugnam poscentia movit
Pleno castra gradu, dictisque instigat euntes.
Nunc, o nunc, socii! temeratæ sumite tandem

arrogantiam hujus *inanem. O responsa* Deorum *implicita dubitationibus secretis; et o fides veritatis tarde cognoscenda* solo *exitu, et incognita ipsis vaticinatoribus!* In *tractu ultimo Ligurum penetravit ad flumen* dictum *Urbem cognomento admirabili: et illic victus, vix demum, eventu explicante, sensit verba* sibi dicta, esse *illusa fatis ambiguis. Et Stilicho etiam promovit audaci gradu copias petentes prælium, et verbis excitat procedentes. Nunc, o nunc, commilitones! reposcite tandem supplicium* ob

oracula fastos Vat. tert. Petav. tert.—553 *Eventumque putans* Jun. pr. *noxia* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—554 *sacra* Exc. Læti, ed. Vicet. *sera* duo Leidd. et viginti tres alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *nescia* et *sera* quoque legebat Gronovius in Exc. Schotti. Heinsius ascripserat locum Val. Flacc. vs. 261. 'et data seri Signa mali,' ubi Carrio male *sævi* ex Cod. suo reposuit. *supina* Med. quart.—555 *nostri* pro *miri* Oxon. sec. *Urbi* Moret. sec.—557 *illisa* Farn.—558 *pugnis* Reg. *castris* pro *movit* Moret. pr.—559 *ductuque* Oxon. sec. *dictuque* Jun. pr. *dictis*, sine copula, Pal. Med. pr. Reg. Oxon. pr. *inflammat* ed. Vicet. *instigat* Lov. Exc. Læti et Lucens. sec. *euntem* Lov.—560 *Nunc, o nunc* Pal. Ambr. tert. *Nunc nunc o socii* Vat. pr. *pœnas Italiæ tandem* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Med. pr.—561 *obsessum* Oxon. pr.

NOTÆ

552 *Sortes malignæ*] Oracula maligna, quia ambagibus in utramque partem explicandis multos decipiunt, dantque occasionem audendi, simulque sæpius pereundi.

553 *Eventu*] 'Stultorum iste magister est,' ut ait Fabius Maximus apud Livium: unde versus: Vulgus 'ab eventu facta notanda putat.' Ovidius. At ex Seneca, 'initium omnium rerum sapiens, non exitum spectat: initia in potestate nostra sunt, de eventu fortuna judicat.' Demosthenes, τὸ μὲν πέρας ὡς ἂν ὁ δαίμων βουληθῇ πάντων γίνεται, ἡ δὲ προαίρεσις αὐτὴ τὴν τοῦ συμβούλου διάνοιαν δηλοῖ: *Eventus quidem ut Deus voluerit est in omnibus, consilium vero ipsum consiliarii judicium ostendit.*

555 *Urbem*] Vox in sylva dixerat Alarico, 'Hoc impiger anno Alpibus Italiæ ruptis penetrabis ad Urbem.' Alaricus de urbe Roma cogitabat: sed Oraculum intelligebat fluvium Liguriæ, qui cognominatur *Urbs:* sicque Alaricus deceptus est, et eventu interprete agnovit illa verba esse illusa, seu illusionis plena: agnovit fata sibi illudentia ambiguis vocibus.

559 *Pleno gradu*] Stilicho non sparsim, non temere, non incaute, non timide, sed pleno, gravi, audacique gradu movet cohortes.

560 *Socii*] Sic Æneas Virgilianus,

Italiæ pœnas: obsessi principis armis
Excusate nefas: deploratumque Timavo
Vulnus, et Alpinum gladiis abolete pudorem.
Hic est, quem toties campis fudistis Achivis;
Quem discors odiisque anceps civilibus orbis,
Non sua vis tutata diu, dum fœdera fallax
Ludit, et alternæ perjuria venditat aulæ.

Italiam profanatam: removete opprobrium Imperatoris oppugnati telis, et delete ensibus plagam luctuosam Timavo, et dedecus Alpinum. Hic est hostis, *quem domuistis toties* in *agris Græcis, quem non robur defendit suum diu,* sed *mundus turbatus et vacillans bellis civilibus; dum* hostis idem *perfidus irridet fœdera, et jactat perjuria*

—562 *Excusare* Vat. quart. Bonon. *Explorate* Ambr. tert. *Timavi* Vat. sec. *tyranno* pro *Timavo* Vat. quint.—563 *abolere* Vat. quart. Bonon. *tyrannum* Ald. *dolorem* Med. quart. inc. Heins. *pudorem* Florent. duo Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. Voss. m. sec. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. e marg. Parm.—564 *captis* pro *campis* Med. sec. Leid. sec. m. sec.—566 *Nec sua* Put. Reg. *cantata* pro *tutata* Ambr. pr. *testata* Moret. pr. *diu est* Oxon. pr. *nec* vel *dum fœdera* Oxon. pr.—567 *Aoniæ* pro *alternæ* Med. sec. unde *Ausoniæ* conjiciebat Heins. *venditat* Reg. Petav. tert. Bonon. Pat. duo Ambr. Exc. Lucens. sec. *vendicat* Leid. sec. Oxon. pr. Pal. Farn. Pric. Put. Thuan. Ambr. tert. ambo Moret. duo Petav. omnes Vatt. Exc. Læti et Gevart. *venditat* vel *vendicat* Lov.—568 *socii* pro *omnes* Ambr. pr. *dura* Ambr.

NOTÆ

'O socii:' sic Cæsar excitabat milites, 'commilitones' appellando; eum imitati sunt multi Imperatores. Augustus tamen non 'ullos militum commilitones appellabat, sed milites,... ambitiosius id existimans quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ majestas postularet.'

Temeratæ] Italiæ violatæ, profanatæ: hæc enim sacra dicebatur, et a barbaris non sine sacrilegio tangenda.

561 *Obsessi principis*] Removete opprobrium, quod suscipit Princeps Honorius, quem ob ignaviam nostrorum Gothi obsident Mediolani, neque abstinent a contumeliis; quod nefas, quod crimen.

562 *Deploratum Timavo*] Alloquitur milites, qui Maximo tyranno prius ad Alpes Timavumque addicti, dedecus vulnusque Imperio inflixerant; hortaturque illos, ut sua virtute hanc maculam eluant. De Timavo fluvio supra. Vel per *Alpinum pudorem*, intellige dedecus a nobis susceptum, quod Getas non vetuerimus Alpes penetrare.

565 *Discors*] Hic est hostis, quem non sua vis, sed mundi discordia sustentat. Hæc discordia fovebatur a Rufino.

Anceps] Ob bella civilia dubitans, quem ducem sequatur.

566 *Fœdera ludit*] Fœdera percussa tanquam ludum negligit.

567 *Perjuria venditat*] Non solum perjurus, sed etiam gloriatur de perjuriis, quibus delusit alternatim, modo Aulam Orientis, modo Aulam Occidentis.

Credite nunc omnes, quas dira Britannia, gentes,
Quas Hister, quas Rhenus alit, pendere paratas
In speculis. Uno tot prælia vincite bello.
Romanum reparate decus, molemque labantis
Imperii fulcite humeris. Hic omnia campus
Vindicat: hæc mundo pacem victoria sancit.
Non in Threïciis Hæmi decernimus oris:
Nec super Alpheas umbrantia Mænala ripas
Constitimus: non hic Tegean Argosque tuemur.
Visceribus mediis, ipsoque in corde videtis
Bella geri. Patrem clypeis defendite Thybrin.
Talia nunc pediti, turmæ nunc mixtus equestri,

data *Aulæ* utrique *alternatim. Putate jam populos omnes, quos Anglia crudelis nutrit, quos Danubius, quos Rhenus, suspensos et accinctos* remanere *in excubiis. Uno bello extinguite tot bella* futura. *Restituite honorem Romanum, et sustinete humeris machinam Regni titubantis. Hic conflictus ulciscitur omnia: hic triumphus firmat orbi pacem. Neque* vero *confligimus in finibus Thracii Hæmi* montis, *neque stamus ad Mænalum* montem *obumbrantem littus Alphei. Non hic defendimus Tegean et Argos; aspicitis bella inferri mediis visceribus, et cordi ipsi: propugnate Tybrin patrem scutis* vestris. Stilicho *permixtus* militibus *dicebat hæc verba,*

pr. Med. quart. *socii dura* Sched. Gud.—570 *vincite* Vat. quint. Moret. pr. *vincere* Rott. Jun. pr. Voss. Lov. m. pr. Exc. Gevart.—571 *moremque* Jun. pr. *cadentis* Petav. tert. *labentis* Vat. sec. Farn.—572 *hæc omnia* Oxon. pr.—573 *Vendicat* Moret. pr. *hoc* Pal. *sanxit* Lov. Oxon. pr.—574 *hiemi* Med. sec. Voss. Leid. sec. *decurrimus* Ambr. sec. *decrevimus* Vat. pr. Med. sec. Mazar. Exc. Cod. Rhem.—575 *Non* Pal. Med. pr. Put. Mazar. *librantia* Reg. Moret. sec. *vibrantia* Vat. quint. Moret. pr. inc. Heins. Exc. Læti.—576 *Institimus* Oxon. pr. *Tegean* Vat. sec. Oisel. Med. quart. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Tholos. Var. LL. e marg. Parm. *Tegeam* duo Vatt. Rott. *Tegeamque* Ambr. tert. *Tegeen* Jun. pr. Med. pr. Gesn. et ed. Bipont. *Tegetin* Oxon. pr. *agrosque* Tholos. *timemur* Pric.—578 *patrium* Ambr. tert. *Tibrin* Leid. pr. *Tybrin* Petav. sec. *Tibrim* quatuor Vatt. Pal. Rott. Exc. Læti.—579 *peditum* Moret. sec. *turbæ* Ambr. tert. *equester* Put.—580 *nunc externis*

NOTÆ

569 *Paratas in speculis*] Gentes omnes stant in speculis, expectantes eventum hujus pugnæ: si cadimus, paratæ sunt bellum nobis inferre: si vincimus, quiescent.

570 *Uno tot prælia*] Uno prælio tot prælia futura vincite, extinguite.

572 *Campus*] Hic est conflictus, in hoc campo, si vincamus, ulciscemur omnes injurias nobis illatas.

573 *Sancit*] Sancit pacem velut rem sacram sanctamque, quam nemo turbare audebit.

574 *Hæmi*] Montis Thraciæ.

575 *Alpheas*] Alpheus Arcadiæ fluvius in Elide; Mænalus, mons; Tegea, urbs in eadem Arcadia: quod spectat Argos, multæ sunt hujus nominis urbes in Græcia; hæc est in Peloponneso.

577 *Ipsoque in corde*] Prope urbem Romam, quæ est velut cor Imperii.

578 *Patrem Thybrin*] Qui vos aluit.

Dicta dabat: simul externis præcepta ferebat
Auxiliis. Ibat patiens ditionis Alanus,
Qua nostræ jussere tubæ: mortemque petendam
Pro Latio docuit gentis præclarus Alanæ;
Cui natura breves animis ingentibus artus
Finxerat, immanique oculos infecerat ira.
Vulneribus pars nulla vacat: rescissaque contis
Gloria fœdati splendet jactantior oris.
Ille tamen mandante procul Stilichone citatis

modo peditibus, modo catervis equestribus: et una dabat mandata copiis *externis auxiliaribus. Alanus incedebat obediens imperio, quo buccina nostra vocavit: et* dux *illustris nationis Alanæ ostendit mortem esse oppetendam pro Italia; cui* duci *natura formaverat corpus parvum* pro *animo magno, et accenderat* ipsi *oculos furore terribili: locus nullus* corporis ducis *caret plagis, et honor oris vulnerati, et cæsi hastis superbior micat. Nihilominus ille* dux, *Stilichone longe jubente, festinavit*

Ambr. tert. *edicta* Vat. tert. *præcepta* vel *edicta* Pric. Florent.—581 *Halanus* Vat. quart.—582 *Quod* Moret. pr. *Quam* Lov. *petebat* pro *petendam* Exc. Lucens. sec.—583 *genti* Moret. pr. *gentis præclarus* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *præclarus* vel *præfectus* Vat. quint.—584 *Quo* pro *Cui* Ambr. tert.—585 *Fixerat* Ambr. tert. *infinxerat* pro *infecerat* idem Ambr.—586 *pars ulla* Farn. *rescissaque* Vat. quint. Exc. Læti. *recissuque* Med. quart. Exc. Lucens. sec. *rescisaque* Moret. pr. *recisaque* tres Vatt. Rott. Lov. Jun. pr. duo Oxon. *recisaque* vel *rescissuque* Farn. *cunctis* Vat. tert. Lov. Leid. pr. m. sec. *cunctis* duo Vatt. Pric. Rott. Oisel. Exc. Lucens. sec. *contis* Thuan. Mazar. duo Petav. Pat. duo Ambr. *cumptis* Florent. cum glossa *i. e. lanceis. certis* vel *cunctis* Reg. *cunctis* vel *contis* Pric. Exc. Læti. *cunctis* vel *comptis* Pal. Med. pr.—587 *splendent* Ambr. tert. Vat. quart. *gaudet splendentior* vel *splendet jactantior* Petav. tert.—588 *mandare* Leid. pr. m. sec. Med. sec. *mandata* Moret. sec.

NOTÆ

583 *Præclarus*] Dux scilicet gentis Alanæ; dicitur *Saulus* a nonnullis.

584 *Cui natura*] Huic duci, quod rarum Alanis, parvum corpus erat, sed animus ingens: id quod et dicitur de Tydeo, 'Major in exiguo regnabat pectore virtus.' At Pyrrhus apud Frontinum dicebat duci milites deligenti: 'Grandes elige, ego fortes reddam.' Hos non probabat Statius, cum hæc canebat: 'Luxuriant artus, effusaque sanguine laxo Membra natant.' Livio placet 'media militaris statura:' Tacito ii placent, quibus sunt 'dura corpora, stricti artus, minax vultus, major animi vigor.'

585 *Infecerat*] Oculi erant torvi et infecti furore, quasi quodam veneno, quo vel aspicientes necaret.

586 *Rescissaque contis*] Non gloria rescissa est contis seu hastis, sed gloria nascitur ex ore vulnerato et rescisso hastis. Est effectus pro causa, metonymicῶs.

587 *Fœdati*] Oris plagis et cicatricibus fœdati gloria est jactantior, hoc est, ducem illum facit jactantiorem et superbiorem. Et est causa pro effectu. Alia dicitur esse nautarum Batavorum ratio, qui poti quasi ludendo sibi invicem ora cultellis dissecant: ex Claverio.

588 *Ille tamen*] Etsi superbus ob

Acceleravit equis, Italamque momordit arenam:
Felix, Elysiisque plagis et carmine dignus,
Qui male suspectam nobis impensius arsit
Vel leto purgare fidem: qui judice ferro
Diluit immeritum laudato sanguine crimen.
Morte viri turbatus eques flectebat habenas:
Totaque præciso nutassent agmina cornu,
Ni celer instructa Stilichon legione secutus,
Subsidiis peditum pugnam instaurasset equestrem.

equis impulsis, et momordit terram Italiæ. Fortunatus ille, *et promeritus sedes Elysias, et versus* laudantes; *qui flagravit vehementius vel morte eluere fidem* suam *suspectam nobis injuria: qui, gladio absolvente, delevit egregio cruore scelus falsum. Equites perturbati morte ducis* Alanorum *vertebant fræna, et ala cæsa totus exercitus inclinasset, nisi Stilicho promtus cum legione armata veniens restituisset præ-*

—589 *Acceleratur* ed. Vicet. *Acceleravit* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Voss. Moret. sec. Lov. Exc. Læti, Gevart. Lucens. sec. et Sched. Gud. *moriens Italamque momordit* Moret. sec.—590 *Elysiis* sine copula Reg.—591 *suspensam* Lov. inc. Heins. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *spectatam* Pal. Med. pr. *spectatam* vel *suspectam* Oxon. pr. *infensius* Pal.—592 *Et leto* Pal. Med. pr. *vindice ferro* Oxon. pr. Ambr. tert. *ferri* Ambr. pr.—593 *Debuit* Farn. *laudando* Tholos. Med. quart. qui et *carmine* exhibet pro *sanguine. crinem* pro *crimen* Vat. sec. —594 *tristatus* Vat. quint. *investatus* vel *tristatus* idem Vat.—595 *præsciso* Ambr. sec. *præcisso* duo Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. duo Med. Lov. *turbassent* Ambr. pr. Vat. quart. *recitassent* Var. LL. ed. Antv. *mutassent* omnes Vatt. Farn. Med. sec. *nutassent* Leid. sec. Florent. duo Med. inc. Heins. Thuan. Mazar. Moret. sec. Ambr. tert. Oxon. sec. tres Petav. Ald. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm.—596 *regione* Pat.—597 *Obsidiis* inc.

NOTÆ

cicatrices, etsi colludere fingebatur cum Alarico, tamen Stilichoni lubens paruit, nec dubitavit mori.

589 *Momordit*] In Italia occisus momordit terram: id faciebant antiqui, ne sibi morientibus ora prave contorta viderentur. Virgilius: 'Et humum moriens semel ille momordit.'

590 *Elysiis*] Dignus Elysiis ob virtutem, cui debentur, ex Virgilio, 'amœna vireta, Fortunatorum nemorum sedesque beatæ.'

Carmine] Dignus æterna Musarum memoria.

592 *Vel leto purgare*] Morte, qua nihil est corruptius, purgare et probare fidem. Æmuli nempe Stilichonis insusurrabant Honorio, Stilichonem res novas cogitare, et Alanos cum Stilichone et Alarico clam colludere. Dux Alanus, ex Claudiano, totum id falsum esse sua morte probavit.

Judice ferro] Dux Alanus, suis et armis et virtute et sanguine dedit occasionem judicandi, crimen perfidiæ in Romanos ipsi affictum, esse immeritum et falsum: apud Jureconsultos, *Ultore ferro.*

594 *Flectebat*] Hæc est Stilichonis fuga, quam post ejus cædem auctores sic auxerunt.

597 *Subsidiis peditum*] Et forte Stilicho, Cæsarem imitatus, equum di-

Quis, Musis ipsoque licet Pæane recepto,
Enarrare queat, quantum Gradivus in illa
Luce suæ dederit fundator originis urbi?
Altius haud unquam toto descendimus ense
In jugulum Scythiæ: tanta nec clade superbum
Contudimus Tanain, vel cornua fregimus Histri.
Invisum miles sitiens haurire cruorem
Per varias vestes, onerataque plaustra metallo
Transit, et argenti cumulos; et cædis avarus
Contemtas proculcat opes: pretiosior auro
Sanguis erat. Passim neglecti prodiga lucri

lium equestre, auxiliis pedestribus. Ecquis, etsi *Musis et ipso Apolline plenus, possit referre quantum Mars conditor* hujus *stirpis concesserit urbi suæ in illa die? Nunquam intravimus profundius toto gladio in guttur Scythiæ: neque tanta occisione profligavimus Tanain insolentem, aut rupimus cornua Danubii. Miles* noster *ardens sorbere sanguinem hostilem transvolat per vestimenta diversa, et plaustra onusta metallo, et* per *acervos argenti; atque insatiabilis cædium proterit divitias spretas: cruor erat carior auro. Ira sæviens et larga, lucro contemto, satiat odium*

Heins. *inflasset* Tholos. forte, pro *inflammasset.*—598 *Qui* Moret. pr. *Pæone* Exc. Gevart. *receptus* Moret. sec.—599 *Enumerare* Exc. Gevart.—600 *sua* Oxon. pr.—602 *sacræ* pro *Scythiæ* Var. LL. ed. Antv. *nec tanta* Ambr. pr. *ne* Leid. pr. *laude* pro *clade* Farn.—603 *Et tudimus* Oxon. pr. *Tanaim* tres Vatt. Oisel. *et cornua* Jun. pr. *aut* Exc. Læti.—604 *sitiens miles* Lov. *audire* Moret. pr.—605 Ad *onerataque plaustra* Heinsius seqq. notaverat: De carragine intelligendum, quam faciebant fugientes. vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 208. 228. sic IV. Cons. Hon. 466. 'Plaustra cruore natant.' huc refer et alium locum II. in Rufin. 129. 'cæsis obtendit plaustra juvencis.' de *carragine* vid. et Trebell. Poll. in Claudio p. 204. l. 13. 37. 43. Vopisc. in Aureliano p. 212. l. 43.—606 *avidusque cruoris* vel *cædis avarus* Med. quart.—607 *conculcat* Pat. Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. *proculcet* Moret. pr.—608 *prodi-*

NOTÆ

misit, et exemplo suo ceteros idem facere docuit.

598 *Pæane*] Apollo, vel Hymnus in laudem Apollinis.

601 *Descendimus*] Audax verbum, sed efficax. Descendimus in jugulum, id est, immersimus totum gladium, et descendimus in guttur Scythiæ, velut belluæ immanis. Seneca de Sejano dixit, 'Sejanum in cervices nostras non imponi, sed descendere.'

603 *Tanain, &c.*] Vicimus hostes ad Tanain et Danubium. Fluvios pro ipsis populis usurpare poëtæ solent.

606 *Avarus*] Est in cæde inimicorum quædam avaritia inexsaturabilis, cupide grassans ultra vindictam et iram: sed et *avarus* ponitur pro eo, qui nunquam expletur, nunquam satiatur; sic apud Virgilium fit mentio 'Acherontis avari.'

608 *Prodiga lucri*] Quod facere posset lucrum, negligit.

Ira furens strictis odium mucronibus explet.
Purpureos cultus, absumtique igne Valentis
Exuvias, miserisque graves crateras ab Argis,
Raptaque flagranti spirantia signa Corintho
Callidus ante pedes venientibus objicit hostis
Incassum; neque enim feralis præda moratur,

gladiis nudatis. Hostis astutus exponit ad pedes frustra Romanis *irrumpentibus, vestes purpureas, et spolia Valentis consumti flamma, et crateras ingentes* raptos *ab Argis deplorandis, et statuas* pene *viventes ablatas Corintho incensa: nec enim*

gus auri vel *prodiga lucri* Moret. pr.—609 *Ila* pro *Ira* Tholos. Ambr. pr. *Ima* Put. duo Petav. *Illa* Vat. tert. Pric. m. pr. Lov. Bonon. *Turba* Ambr. tert. *tristis odio* Moret. pr. *odio strictis* Mazar. *odium strictis* Med. quart. *odium* Ambr. tert. *odio* duo Vatt. Pal. Farn. Oisel. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Oxon. pr. ed. Vicet. et Parm. Var. LL. ed. Antv. *odium* vel *odio* Reg. Vat. quart. Exc. Læti. *implet* Thuan.—610 *vultus* pro *cultus* Oxon. sec. *assumptas* Vat. pr. Farn. Exc. Læti. *assumptasque* Pal. *assumptoque* Leid. sec. et alii, triginta fere, Exc. Gevart. Sched. Gud. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *absumptoque* Ambr. sec. *absumtique* vel *absumtoque* Thuan. *absumtoque* vel *absumptasque* Med. quart. *assumptoque* vel *assumptasque* Flor. *assumptosque* et emendatum *assumptasque* Leid. pr. *Valenti* Pric. *valentes* Leid. sec. Oxon. pr. Pal. Farn. Rott. Oisel. omnes Vatt. Exc. Læti. *volantes* Jun. pr. Oxon. sec. *calentes* Med. quart. *calentes* vel *valentes* Reg. Med. pr.—611 *miserasque* Moret. pr. *mersisque* Oxon. pr. m. pr.—612 *spumantia* Pal. Oxon. pr.—613 *Callibus* Moret. pr. *Squallidus* vel *Callidus* Vat. sec. deerat autem hic versus Vat. tert. *abjicit* Reg.—614 *nec enim* Vat. tert. Pal. Rott. Flor. duo Med. Petav. tert. Tholos. Ambr. pr. Lov. Moret. pr.—615 *Sic* Flor. *Si*

NOTÆ

609 *Ira furens*] 'Ira furor brevis est.'

610 *Valentis*] Hostis captus frustra Romanis victoribus objicit spolia Valentis Imperatoris, qui a Gothis in tugurio ustulatus, et ejus regia supellex ab Alarico direpta est. Valens fuit Princeps pessimus, Christianorum hostis infensissimus.

611 *Miseris*] Hostis victus frustra objicit crateras raptos ab Argis expilatis, deplorandis. Præter Thebas et Athenas, ante totius Græciæ urbes misere spoliatæ fuerunt.

Graves] Vel crateras ingentes ideoque graviores; vel signis emblematisque insculptis graves.

612 *Spirantia signa*] Ita ad vivum expressa, ut spirare ac vivere videantur. 'Spirantia mollius æra.' Virgilius. 'Phidiacum vivebat ebur.' Juvenalis.

Flagranti Corintho] Nobilissima opera Corinthi, æsque Corinthiacum laudatissimum semper fuit: ex quo alias Memmius urbem 'tuba præcinente' incendit, æsque aurum et argentum statuarum simul mixta sunt. Hinc Florus, 'æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit injuria: quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere.'

613 *Callidus*] Ut intentus spoliis miles persequi desisteret: sic olim victus Mithridates Romanos victores elusit, cum 'maximam vim auri atque argenti . . . . reliquit:' quæ dum Romani 'colligunt omnia diligen-

Sed justos præbent stimulos monumenta doloris.
Asseritur ferro captivum vulgus, et omnes
Diversæ vocis populi, quos traxerat hostis
Servitio, tandem dominorum strage recepti,
Blanda cruentatis affigunt oscula dextris,
Desertosque Lares et pignora læta revisunt.
Miratur sua quemque domus, cladesque renarrant
Ordine, tum grati referunt miracula belli.
Quis tibi nunc, Alarice, dolor, cum Marte perirent
Divitiæ, spoliisque diu quæsita supellex,
Pulsaretque tuas ululatus conjugis aures?

præda funesta retardat illos, *sed* hæc *specimina afflictionis dant aculeos æquos. Populus* ante *captus liberatur armis, et omnes gentes variæ linguæ, quas hostis abduxerat* in *servitutem, redemtæ tandem clade dominorum* suorum, *imprimunt oscula dulcia manibus sanguineis se liberantibus, ac repetunt domos* suas *derelictas, et liberos* suos *gaudentes. Sua familia suspicit unumquemque; et tunc* illi *recensent seriem stragis, et memorant prodigia belli jucundi. Quis tibi tunc mæror* fuit, o *Alarice, cum opes* tuæ *bello absumerentur, et supellex* tua *parta* tot *exuviis, et la-*

Med. sec. *furoris* pro *doloris* Vat. sec. *dolori* Tholos.—616 *vulnus* Oxon. pr. Leid. sec. Med. sec. Tholos. inc. Heins. Lov. Var. LL. ed. Antv. *vulnus* vel *vulgus* Reg. *amens* pro *omnes* Vat. pr. Farn.—617 *voces* Put. Tholos. Moret. pr. Oxon. pr. *voces populis* Ald. *propria* pro *populi* Ambr. tert.—618 *Scrutato tandem* Oxon. pr. *recepti* Jun. pr. Oxon. sec. *redemti* al.—619 *Magna* Pal. *afligunt.* Farn. Oxon. pr. *affigunt.* Jun. pr. Voss. Leid. sec.—620 *Misertosque* Farn. *Desertosque* vel *Desuetosque* Exc. Læti.—621 *Mirantur* ed. Parm. *Miratur* Var. LL. e marg. Parm. *quæque* Reg. *renarrat* Pal. Med. sec.—622 *tunc grati* Mazar. *tunc grata* Med. quart. *tum grati* Leid. pr. Oxon. sec. duo Vatt. Med. pr. vet. Gyr. Thuan. Ambr. sec. Exc. Lucens. sec. Sched. Gud. *cum gurti* Med. sec. *congrati* Leid. sec. Florent. inc. Heins. Put. Petav. sec. *cognati* Vat. pr. Farn. *congressi* Rott. Reg. Oxon. pr. *cum grati* undecim alii, Exc. Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *congrati* vel *cognatis* Oisel. *tum grati* vel *cognatis* Exc. Læti. *miracula leti* Vat. quart.—623 *nunc* Oxon. sec. *tunc* vet. Gyr. cum viginti quinque aliis, Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. Sched. Gud. *color* Med. quart.—624 *deum* pro *diu* Pal. *tibi munda* pro *quæsita* Moret. sec. —625 *Pulsavitque* Pal. Med. pr. *Conjugis* duo Vatt. Pric. *flebilis* pro

NOTÆ

tius, rex ipse ex manibus effugit.' Cicero.

615 *Justos stimulos*] Ad supplicium de sceleratis sumendum.

Monumenta doloris] Tot spolia erant monumenta doloris Græcarum urbium, quæ spoliatæ fuerant.

616 *Captivum vulgus*] Mulieres puerique, qui a Gothis capti fuerant ad Timavum, ubi deploratum vulnus acceptum est.

619 *Oscula*] Osculantur manus sanguineas Romanorum se liberantium.

621 *Miratur*] Quomodo quis liberari potuerit ex manu hostium teterrimorum.

622 *Miracula belli*] Prodigia a Stilichone patrata, eaque admiranda.

624 *Spoliis quæsita*] Parta atque aucta spoliis victarum gentium.

Conjugis, invicto quæ dudum freta marito
Demens Ausonidum gemmata monilia matrum,
Romanasque alta famulas cervice petebat.
Scilicet Argolidas Ephyreiadasque puellas
Cœperat, et pulchras jam fastidire Lacænas.
Sed Dea quæ nimiis obstat Rhamnusia votis,
Ingemuit, flexitque rotam. Domat aspera victos
Pauperies, unoque die Romana rependit

menta tuæ *uxoris ferirent aures tuas; uxoris*que, *quæ quidem confisa conjuge indomito, insana poscebat torques gemmatos matrum Italarum, et* poscebat etiam *celsiori capite* sibi *servas* futuras. *Nimirum jam inceperat spernere virgines Argivas, et Corinthiacas, et Spartanas formosas. At Dea Nemesis, quæ impedit nimia desideria, indignata est, et avertit currum: acerba egestas macerat* illos *superatos, et conflictus Romanus restituit uno die, quæcumque perdidimus per annos*

conjugis Vat. sec. Pal. duo Med. Petav. pr. m. sec.—626 *invito* Moret. sec. *invicto* Moret. pr. *immoto* Ambr. pr. *quæ dudum* Moret. pr. *dudum quæ* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *frena* pro *freta* Sched. Gud.—628 *Romanas* Vat. pr. Farn. *alias* pro *alta* Moret. pr. *parabat* Vat. tert. Reg. *parabat* vel *petebat* Florent.—629 *Argolidas* Vat. tert. *Arcolicas* Var. LL. ed. Antv. *Ephyreiadesque* Pal. Oisel. *Ephyreiadasque* Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Epieriadasqūe* Oxon. pr. *Epieridasque* Moret. sec. Lov. *Ephireidasque* Leid. pr. *Ephyriadesque* Moret. pr.—630 *Mecenas* pro *Lacænas* Lov.—631 *clam* pro *Dea* Moret. pr.—632 *Infremuit* pro *Ingemuit* conjiciebat Heins. *victus* Moret. pr.—633 *dependit* Pal. *pependit* duo Vatt. Farn. Florent.

NOTÆ

628 *Romanas alta cervice*] Jam spectabat ut famulas, matres Romanas, alta cervice, hoc est, altiore dignitate eminentes.

629 *Argolidas*] Argivas ab urbe Argis in Græcia.

Ephyreiadas] Corinthiacas, a fonte Ephyre, qui Corintho vicinus est. Inde Virgilius, 'Ephyreiaque æra,' id est, Corinthiaca, seu optima.

630 *Pulchras Lacænas*] Lacænarum pulchritudo fortitudoque celebrantur. Notum adagium: solæ Lacænæ viros pariunt; id est, fortes Heroas.

631 *Dea Rhamnusia*] Sic dicta est a Rhamnunte pago Atticæ, ubi simulacrum habebat, quod ex Strabone non ipsius Phidiæ cederet operibus: dicitur aliter *Nemesis*, ἀπὸ τοῦ νέμειν, *distribuere*, quasi esset quædam Justitiæ filia, et bonis præmia, malis supplicia, distribueret. Eos etiam affligit, qui suis dotibus contenti non sunt, qualis erat Narcissus. In libro de Mundo, qui liber Aristoteli tribuitur, dicitur etiam Ἀδραστεία, quia eam nemo ἀποδιδράσκει, *effugit*. At Strabo dictam putat *Adrasteiam*, quod Adrastus ei primum templum statuerit, idque probat ex Antimacho. An autem *Nemesis* et *Leda* unum et idem sint, docte disputat Cœlius Rhodiginus.

633 *Romana acies*] Transpositio non imitanda.

Quicquid ter denis acies amisimus annis.
O celebranda mihi cunctis Pollentia sæclis!
O meritum nomen felicibus apta triumphis!
Virtutis fatale solum, memorabile bustum
Barbariæ! nam sæpe locis ac finibus illis
Plena lacessito rediit vindicta Quirino.
Illic Oceani stagnis excita supremis
Cimbrica tempestas, aliasque immissa per Alpes,
Isdem procubuit campis. Jam protinus ætas
Adveniens geminæ gentis permisceat ossa,

triginta. O Pollentia laudanda mihi sæculis omnibus! o quam *nomen* tuum *gloriosum!* o quam *idonea victoriis fortunatis! terra funesta fortitudini* hostium, *insigne sepulcrum Barbariæ! Etenim sæpius* in *illis locis ac limitibus, ultio integra reversa est Romanis petitis. Illic procella Cimbrica excitata* ex *ultimis aquis Oceani, et emissa per Alpes excelsas, cecidit* in *agris iisdem. Mox jam sæcula venientia confundant ossa nationis utriusque, et notet titulos duos,* qui sint

Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Læti.—634 *Quidquam* Rott. Vat. tert. m. pr. *tridenis* pro *ter denis* Pal. *acres* pro *acies* Oisel. *ames* Vat. tert. m. pr. *aciesque* Oxon. pr. *amisimus* Put. *commisimus* Exc. Gevart. *comisimus* Leid. sec. m. sec. deest autem hic versus Petav. pr.—635 *veneranda* Vat. tert. Florent. *celebranda* vel *veneranda* Pric. *sedes* pro *seclis* Med. quart.—636 Hic versus non comparet in Med. pr. *acta* pro *apta* Moret. pr. Lov. m. sec.—637 *Virtutis, fatale* Leid. pr. *Virtutum* Reg. Oxon. pr. *Virtuti* malit Heins.—638 *non sæpe* Moret. pr. *jam* Ambr. sec. Petav. tert. *a finibus* Pric. *de finibus* Pal. Med. pr. *istis* Jun. pr.—639 *Quiriti* pro *Quirino* legebat Heins.—640 *exstincta supremis* Oxon. pr. *exercita summis* Moret. pr. *supremi* conjiciebat Heins.—641 *alasque* Vat. sec. *altasque* Oisel. Med. quart. Petav. sec. *altas* vel *altasque* Exc. Læti. *emissa* Exc. Lucens. sec. *inmensa* Petav. sec. *inmersa* Moret. pr.—642 *Hisdem* Florent. Ambr. pr.—643 *Geticæ* pro *geminæ* Vat. tert. Florent. m. pr. *genitæ*

NOTÆ

635 *O celebranda, &c.*] Non quod celebraturus sim cunctis sæculis, sed quod laudes, quibus effero Pollentiam, æternum duraturæ sint.

Pollentia] Ptolemæo Πολεντία, urbs est in Liguria, Italiæ regione. Ad hanc victi sunt a Stilichone Getæ.

636 *Apta*] *Adepta:* Barthius ex Lucretio: 'ex hoc apta fidem ducit;' id est, adepta nomen et famam.

639 *Plena*] Nostri milites redierunt sumta plene vindicta.

Lacessito] Lacessitis Romanis a Quirino seu Romulo ortis.

641 *Cimbrica*] Cimbri, populi Germaniæ versus Oceanum. Florus: 'Cimbri, Teutones, atque Tigurini ab extremis Galliæ profugi, cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant.' Ubi et Galliam latius sumit.

Tempestas] Exercitus instar tempestatis ingruens, ob ingentem barbarorum multitudinem.

642 *Isdem campis*] Non tamen in iisdem campis victi sunt Cimbri a Mario, et Getæ a Stilichone. Nam Marius profligavit Bœorigem et Cimbros in campis *Vercellis,* ab urbe quæ Ptolemæo dicitur Οὐερκέλλαί: quæ Vercellæ distant ab urbe Pollentia milliaria plusquam quadraginta.

Et duplices signet titulos, commune tropæum :
Hic Cimbros, fortesque Getas, Stilichone peremtos
Et Mario, claris ducibus, tegit Itala tellus.
Discite vesanæ Romam non temnere gentes.

tropæum commune. Hic terra Italica operit Cimbros et Getas indomitos, interfectos a Stilichone et a Mario, Ductoribus illustribus. Hinc, o *populi vecordes, discite non spernere Romam.*

Med. sec. *tantæ* duo Vat. Jun. pr. Oxon. sec. *geminæ* vel *Geticæ* Pric. *admisceat* Vat. tert. Rott. Florent. Med. sec. *promisceat* Exc. Læti. *Cimbris Geticorum admisceat* Moret. pr.—644 *signent* Moret. pr. *tumulos* Exc. Læti m. pr.—645 *fortisque* Ambr. tert. *fortique* Ambr. pr. *strictosque* Vat. pr. Farn. *perempto* inc. Heins.—646 *ducibus claris* Tholos. *cladum ducibus* Oxon. sec. *claris* vel *variis* Med. pr. *viget* pro *tegit* Florent.—647 *tendere* Ambr. pr. Sched. Gud. In Lov. ad calcem legebatur : *Explicit Claudius Claudianus in Rufinum.* Jun. pr. habet : *Explicit Liber Claudii Claudiani.* in Thuan. *Claudii Claudiani liber Explicit. Explicit de Bello Getico* Lucens. sec. *Explicit Liber Claudiani* Leid. sec. *Explicit Claudianus Magnus* Oxon. pr. in Moret. sec. erat : *Explicit magnum opus Claudiani nobilissimi versificatoris.*

NOTÆ

644 *Titulos*] Signet duos titulos, duas inscriptiones, sed quæ notent tropæum commune Mario et Stilichoni.

647 *Discite*] Id sumtum est ex formula publicæ animadversionis, ubi plagis et verberibus addebatur : 'Noli hoc facere : Disce hoc agere.' Notus et versus Virgilianus omnium excellentissimus, judicio Præstigiatricis indoctissimæ a Philosopho id rogatæ : quæ id respondit in urbe Papia seu Ticino ; si fides adhibenda Boistuavio in Historiis prodigiosis : 'Discite justitiam moniti, et non temnere Divos.'

XXVII.

CL. CLAUDIANI

DE SEXTO CONSULATU

HONORII AUGUSTI

PANEGYRIS.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Ut quisque in somnis de iis cogitat, quæ profitetur; sic ego Poëta putabam me offerre versus Jovi, superis plaudentibus. Res vera inventa est, siquidem Honorio offero versus, plaudente Procerum frequentia.

Omnia quæ sensu volvuntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies.

Requies grata noctis, *corpore composito, repræsentat omnia desideria quæ*

In Vat. pr. et Lov. nulla erat Inscriptio. Petav. pr. inscribit: *Liber de VI. Consulatu Honorii.* Leid. pr. habet: *Incipit Liber de sexto Consulatu Honorii.* in Lucens. sec. erat: *Incipit Panegyricus de sexto Consulato Honori Augusti. Præ-*

NOTÆ

1 *Sensu diurno*] Quæ videt vel audit homo per diem, ea recurrunt in somnis.

Vota] Desideria, aut ea omnia quæ cupit homo, dicuntur vota.

Venator defessa toro cum membra reponit,
  Mens tamen ad sylvas et sua lustra redit.
Judicibus lites, aurigæ somnia currus,
  Vanaque nocturnis meta cavetur equis.
Furto gaudet amans, permutat navita merces,
  Et vigil elapsas quærit avarus opes.

versantur in *sensibus per diem. Venator, cum componit* in *lecto corpus* suum *fatigatum, animus tamen* ejus *revertitur ad sylvas* notas, *et latibula ferarum sibi* cognita. *Lites* sunt *somnia judicum; currus* sunt somnia *aurigæ, et meta inanis evitatur* ab ipso cum *equis* per *noctem. Amans lætatur* amoribus *furtivis; nauta mutat merces; et avarus expergefactus requirit divitias effluentes. Et*

fatio. In Exc. Gevart. erat hoc carmen octavo loco. In Moret. pr. sequitur post Bel. Geticum. *Præfatio* vocatur in veteri Ausonii Codice Vossiano, in quo sub Claudiani nomine legebatur. *Exodium* vocatur in Codice Thomæ Bartholini, quem Heinsius litera G notaverat. Vetus Cod. Gyrald. Vat. Livin. ambo Moret. Lov. aliique habent hanc Præfationem, et quidem hic suo loco, quam alii vulgo Libro III. de Rapt. Proserp. præfigunt, uti in Lov. ascriptum, quod et Gyraldus monuit. In Schedis Gudianis, Exc. Schotti et Cod. Rhem. item Var. LL. ed. Antv. Præfatio plane deerat. In Oxon. sec. deest quoque hæc Præfatio cum parte Panegyrici usque ad versum 37. nec ante Lib. III. de Rapt. Pros. postea comparet. In Vat. pr. et sec. Pal. Farn. Oxon. pr. Petav. pr. ed. Parm. bis legitur hoc carmen, hoc nempe loco et ante Lib. III. de R. P. unde Heinsius, si lectio consentiret, talem notam apposuerat A 2, B 2. In schedis suis monuerat quoque, in Jun. pr. itidem bis legi; itaque cum prior lectio variat et a secunda non confirmatur, hanc notam apposuit Aa. ubi secunda, Bb. ubi utraque lectio consentit AA. In Juniano secundo membranaceo, sed admodum recenti, litera D notato, et in duobus Voss. semel legebatur ante III. de R. P. in tertio vero Voss. suo loco posita erat.—1 *Carmina* pro *Omnia* Ambr. pr.—2 *Tempore nocturno* Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet. *sopito* vel *nocturno* Ambr. tert. *solvit* pro *reddit* Pal. Med. pr. *amica dies* Thuan.—3 *dum fessa* Ambr. tert. *cum fessa* Pal. *quum fessa* Auson. Voss. *defensa* Florent. ed. Vicet. Ald. *defessa* vet. Gyr. Vat. Livin. *cum fessa toro sua membra* Voss. pr. *cum membra toro defessa* Ambr. pr. Petav. pr. Jun. pr. A. A. Voss. sec. Vat. sec. 2. item duo alii Vatt.—4 *Mox* pro *Mens* Med. tert. *ad sua vota* Reg. Oxon. pr. 1. *ad sua lustra* Tholos. 2. *rura* vel *lustra* Moret. sec.—6 *Unaque* Leid. sec. Voss. tert. Pat. Petav. sec. Med. tert. Exc. Gevart. *Vanaque* vel *Unaque* Oxon. pr. b. *canatur* Pal. *canetur* vel *cavetur* Med. pr.—7 *Forti* pro *Furto* Jun. pr. a. unde *Furti* conjiciebat Heinsius. *Gaudet amans furto* Vat. pr. 2. Cod. Bartholin. Ambr. tert. ed. Parm. *merces* vel *metas* Oisel. ed. Vicet.—8 *Pervigil* Vat. quint. Ambr. tert. *agris* pro *ægris*

NOTÆ

4 *Sua lustra*] Suas sylvas, in quibus versatur venator, quasi suæ forent. Lustra sunt latibula ferarum.

6 *Vana meta*] Quia ea meta non est, nisi in mente somniantis.

7 *Permutat*] Navita Europæus, verbi gratia, permutat merces Europæas cum mercibus Indicis.

8 *Vigil*] Avarus, quem avaritia dormire non sinit.

Elapsas] Avarus quærit tum somniando, quod perdidit, et quod falso putat se perdidisse.

Blandaque largitur frustra sitientibus ægris
  Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium sub nocte silenti
  Artibus assuetis solicitare solet.
Namque poli media stellantis in arce videbar
  Ante pedes summi carmina ferre Jovis.
Utque favet somnus, plaudebant Numina dictis,
  Et circumfusi sacra corona chori.
Enceladus mihi carmen erat, vinctusque Typhoeus:
  Hic subit Inarimen, hunc gravis Ætna domat.

somnus humectans dat potum gratum inutiliter ex *fonte frigido ægrotis sitientibus. Amor Musarum consuevit per noctem tacitam excitare etiam me ad exercitationes solitas. Etenim videbar* mihi *in ipso palatio cœli micantis ferre versus ad pedes Jovis supremi; et ut sopor juvat* somnia, *Dii et cohors sacrata cœtus circum stipantis applaudebant verbis* meis. Argumentum *versuum meorum erat Enceladus, et Typhoeus ligatus. Hic jacet sub Inarime; Ætna*

ed. Parm.—10 *Et riguus* Put. *Inriguus* Auson. Voss. qui hic desinit. *Inriguis* Moret. sec. *sapor* Cod. Bartholin. *sopor* vel *sapor* Voss. sec.—11 *studio* Florent. *studiis* Moret. pr.—12 *assiduis* pro *assuetis* Vat. pr. 2. Pal. Cod. Bartholin. Med. pr. Petav. pr. Voss. et Ambr. pr. Vat. quart. et quint. ed. Parm. et Vicet. *invigilare jubet* pro *solicitare solet* Ambr. tert. *soles* Moret. pr. Heinsius seqq. hic notaverat: 'De somniis vide similia apud Nonnum Lib. 42. p. 1096. ed. Lub. Petron. p. 33. ed. Weitz. Ciceron. init. Somn. Scip. et Lucret. Lib. IV.'—13 *Jamque* Tholos. *stellantis* vel *sublatùs* Vat. sec. 2. Voss. sec. *stellantis* vel *stellati* Med. pr. *medio stellantis in orbe* Reg. *nocte* pro *arce* Med. tert. *æde* vel *arte* Pal. Med. pr.—15 *Utque favet, somnis* Voss. pr. *Dumque* Florent. *Atque* Med. sec. *fovet* Med. sec. *laudabant numina ditis* Tholos. *votis* pro *dictis* Jun. sec.—16 *fori* pro *chori* Vat. quint.—17 *vinctusque* Oisel. Med. tert. Put. Petav. sec. Tholos. duo Ambr. Moret. sec. Leid. pr. et sec. m. pr. *victusque* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Cod. Bartholin.—18 *Hunc premit Inarimes* Cod. Bartholin. Vat. pr. et sec. 2. item quint. et Pal. *Hic subit Inàrimen* Vat. Livin. Jun. pr. 1. Oxon. pr. 2. duo Leidd. duo Med. tres Petav. totidem Ambr. Lov. Moret. sec. Voss. tert. Mazar. Thuan. Reg. 2. Bonon. Tholos. Inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *premit* Petav. pr. m. sec. *Inarime* ed. Vicet. *Inarimen* tres Vatt. Oisel. vet. Gyr. *hunc pre-*

NOTÆ

16 *Circumfusi*] Quasi ego medius inter hos orarem.

17 *Enceladus*] Gigas Ætna superimposita oppressus: de hoc alibi. Per Enceladum intelligitur Alaricus, per Typhoeum Gildo. Uterque victus est a Stilichone sub auspiciis Honorii.

Typhoeus] Inarime Insula oppressus; de hoc etiam alibi. *Inarime* autem Homero ἄριμοι: hinc εἰν ἀρίμοις, et conjunctis his vocibus *Einarime* facta, seu *Inarime*, rejecta prima litera, ut sæpe fit: dicta etiam *Prochyta* ἀπὸ τοῦ προχύειν, *profundere*, quod terræ motu effusa sit. His adjice Plinium, ex quo 'Prochyta non ab Æneæ nutrice, sed quia profusa ab Ænaria erat, Ænaria ipsa a statione navium Æneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non a simiarum multitudine, ut aliqui existimavere, sed a figlinis doliariorum.'

Quam lætum post bella Jovem susceperit æther,
  Phlegrææ referens præmia militiæ.
Additur ecce fides: nec me mea lusit imago,
  Irrita nec falsum somnia misit ebur.
En Princeps, en orbis apex æquatus Olympo:
  En, quales memini, turba verenda, Deos.
Fingere nil majus potuit sopor; altaque vati
  Conventum cœlo præbuit aula parem.

ingens illum opprimit. Canebam *quam gaudens Cœlum, reportans munera belli Phlegræi, exceperit Jovem, post hæc prælia. En fides adjungitur* dictis meis; *neque* vana *mea species decepit me, neque ebur mendax injecit* mihi *somnia inania. Ecce Imperator, ecce culmen Mundi simile Cœlo: ecce cœtus venerandus, quales recordor* esse *superos. Somnus nihil evaluit invenire sublimius; et Regia excelsa exhibuit Poëtæ* mihi *consessum similem consessui cœlesti.*

mit Ætna gravis Vat. pr. 2. Cod. Bartholin. *premit* inc. Heins. *Henna* Oxon. pr. 1. Farn. *Enna* Oisel. *Ossa* Vat. quint. *Æthna premit* Voss. pr.—19 *lætum* Vat. Livin. Oisel. Florent. Reg. Tholos. Jun. pr. 1. Oxon. pr. 2. Jun. sec. Ambr. tert. duo Voss. *lætus* tres Vatt. Pric. Petav. pr. Put. Thuan. Cod. Bartholin. *lætum* vel *lætus* Med. pr. Bonon. *susceperat* Vat. pr. Florent. Reg. Ambr. pr. Jun. pr. 1. Oxon. pr. 1. Vat. Livin. *aër* vel *æther* Vat. sec.—20 *gaudia* pro *præmia* Tholos. *prælia* Med. tert.—21 *te mea lusit* Oxon. pr. *Jam me* Put. Lov. Jun. pr. Moret. sec. *Jam mea* Pric. Inc. Heins. Med. quart. Mazar. Petav. sec. *luxit* Petav. sec. *ludit* Tholos.—22 *falsis* Vat. sec. 2. Florent. qui et *mittit* habent. *mittit* vel *misit* Voss. sec.—23 *orbis* Exc. Læti. *urbis* duo Vatt. Oisel. Oxon. pr. Vat. Livin. *æquatus* vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *æquatur* Leid. sec. et triginta fere alii ed. Parm. et Vicet. *æquandus* Vat. sec. 2. Ambr. sec. *æquandus* vel *æquatus* Voss. sec.—24 *Æquales* pro *En quales* Voss. pr. *Est* pro *En* Thuan. *qualis* Reg. *qualis meminit* Moret. sec. *memini* Exc. Læti. *meminit* duo Vatt. Item primus m. pr. Farn. Pric. Oisel. Florent. Med. tert. Inc. Heins. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Petav. duo Ambr. Oxon. pr. 1. ed. Parm. *memini* vel *meminit* Vat. tert. *Dei* Cod. Bartholin. m. sec. *Deos* Jun. pr. AA. et sec. Oxon. pr. 2. Cod. Bartholin. duo Leidd.—25 *non majus* Thuan. *vel majus* Ambr. tert. *nil potuit majus* Jun. sec. *sapor* Lov. *vati* tres Vatt. *menti* Vat. pr. et sec. Florent. Med. tert. Reg. Tholos. Jun. pr. et sec. Oxon. pr. Voss. sec. Moret. sec. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *somni* Med. quart. *mentis* vel *menti* Cod. Bartholin. *vati* vel *menti* Bonon.

NOTÆ

20 *Phlegrææ*] Cœlum refert præmia militiæ Phlegrææ, hoc est, spolia gigantum, ad Phlegram Thessaliæ urbem devictorum.

22 *Ebur*] Poëtæ duas faciunt portas somniorum; corneam, qua vera; eburneam, qua falsa somnia exeunt, emittuntur: cornea oculos designat, quod hi carnibus durioribus constent, et frigus non sentiant; eburnea denotat os, ob dentes: sic somnia per corneam portam emissa veriora sunt quam quæ eburnea exeunt; nam quæ a nobis cernuntur, certiora sunt quam quæ nobis dicuntur. Hæc est sententia Servii in Virgilii locum, 'portaque emittit eburna.'

23 *Princeps*] Imperatorem Jovi,

NOTÆ

Proceres Diis, Senatum Cœlo magnifice comparat. Quod ad Imperatorem attinet, certum est eos, quibus contigit regere mortalium genus, etiam in Sacra Scriptura Deos appellari. 'Magnus Dominus super omnes Deos,' aiebat Jethro. 'Ego dixi, Dii estis.' In Psalmis.

XXVIII.

CL. CLAUDIANI DE SEXTO CONSULATU HONORII AUGUSTI PANEGYRIS.

ARGUMENTUM.

Fortunæ Reduci templum vovendum est ob Majestatem Consularem Romæ restitutam ab Honorio, qui reget feliciter, cujus præsentia lætificabit Romam, solam Consulum et Imperatorum sedem, in qua Theodosius vixit, elegit consortem Honorium, quam amat præfertque Orienti ipse Honorius, a Stilichone et Serena ibi exceptus. Felix Theodosius, qui videbat hostes victos et ultos ab Honorio, quo auspice fugatus Alaricus, cui insultat Eridanus, Verona gaudet strage militum Alarici. Stilicho sapienter ab his vindictam petit. Alaricus suos retinere non potest, desperat, dolet de præsenti infelicitate, variis motibus agitatur. Optatur adventus Honorii. Roma mixtis querelis, dolore, aliisque affectibus, rogat eum ut veniat. Honorius ait se visum esse in Stilichone Consule, quem laudat a variis victoriis. Inde Ravenna egressus transit per varios Italiæ tractus, Romam invisit, favente Cœlo, plaudentibus hominibus, et mirantibus apparatum, famulante Eucherio, gaudente Stilichone, comitante Victoria, cunctis colentibus. Ludi exhibentur, Annus omnium felicissimus aperitur.

Aurea Fortunæ Reduci si templa priores
Ob reditum vovere ducum, num dignius unquam

Si veteres dedicaverunt templa aurata Fortunæ Reduci ob reversionem Ductorum

1 *sic* Petav. sec. *minores* Tholos.—2 *ob reditus* Tholos. *pro reditu* Vat. sec.

NOTÆ

1 *Aurea*] Romæ templa quædam auro tecta agnoscunt auctores; inde Roma aurea non raro dicitur. Martialis: 'Fortunæ Reducis fulgen-

Hæc Dea pro meritis amplas sibi posceret ædes,
Quam sua cum pariter trabeis reparetur et Urbi
Majestas? Neque enim campus solennis et urna
Luditur in morem: species nec dissona cœtu,
Aut peregrina nitet simulati juris imago.

an hæc Diva peteret unquam sibi æquius delubra magnifica, ut meretur, quam cum splendor solitus restituitur Romæ, simul cum veste Consulari? Nam campi Martii *solennitas, et urna non* celebratur per *ludum,* tantum *pro consuetudine; neque figura ridicula conventus, aut umbra* quædam *externa juris ficti. Aula natalis*

reditum ducum vel *reducem ducem* Oxon. pr. *duci* Med. quart. *movere* Bonon. Petav. tert. *num dignius* Med. pr. *nec* Jun. pr. Mazar. *nunc* Tholos. *non dignius* omnes Vatt. Farn. Rott. Oisel.—3 *promeritas* Var. LL. ed. Antv. *posceret aulas* Tholos. *Latias arces* vel *ædes* Vat. sec.—4 *trabeis pariter* Florent. *reparatur* Vat. pr. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Lov. Voss. Vat. Livin. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *reparetur* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *repetatur* Leid. pr. et sec. m. pr. Jun. pr. Oxon. pr. tres Vatt. Rott. Pal. Farn. duo Med. ed. Vicet. infr. vs. 111. *repetatur* vel *reparatur* Pric. Petav. pr. *urbis* Tholos. Var. LL. e marg. Parm.—5 *nec enim* duo Vatt. *neque* duo Leidd. duo Vatt. Farn. Oisel. Florent. duo Med. Put. Mazar. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. Vat. Livin. *campus* Oxon. pr. duo Leidd. *campo* Vat. pr. m. pr. *urna* Oxon. pr. duo Leidd. In Jun. pr. deerat hic versus.—6 *in mores* Jun. pr. *non dissona* duo Vatt. Thuan. Ambr. pr. *cætu* vel *cultu* Med. pr.—7 *ruris*

NOTÆ

tia late Templa nitent.'

Fortunæ Reduci] In vetere inscriptione legitur, Jovi Opt. Max. et Fortunæ Reduci pro salute, itu, et reditu. Unde patet talia vota pro Principibus esse facta, illorum ut felix reditus optaretur. Fuit olim *Fortuna Mascula, Fortis, Parva, Obsequens, Virilis, Muliebris, Equestris, Bona, Mala, &c.* Totque templa, quot nomina. Fuit et *Jupiter Redux.*

4 *Reparetur majestas*] Præsentia Principis Consulatum ineuntis: is enim et Urbem et Honorem pristino suo splendori restituit.

5 *Neque campus et urna luditur*] Non cogitur populus in Campum Martium, ad satisfaciendum consuetudini; neque suffragia educuntur ex urna, velut per ludum, ut sub Principibus præcedentibus; qui quidem umbram Campi et suffragiorum populo relinquebant, sed ipsi rem sibi reservabant, et de Consulatu ad nutum statuebant. *Urna* autem erat cista seu situla unde sortes educebantur, hoc est, tabellæ in quibus nomina candidatorum inscripta erant. Tabellas illas, *pilas,* vulgo *buletins,* vocat Passeratius in Propertium.

6 *Species dissona*] Non nitet species et umbra quædam non conveniens Majestati cœtus Romani, et aliqua velut in patrio solo peregrina seu ascititia imago juris ficti et imaginarii; seu quo Romani fingebant se in comitiis per suffragia creare magistratus, quos Princeps ipse creandos jubebat. Sicque Populus speciem, Princeps rem ipsam habebat: non, inquam, species tantum illa nitet, ut ante; sed res ipsa seu suffragiorum libera facultas restituitur ab Honorio. Hæc tamen omnia poëtice ornata sunt, nam sub Honorio de honoribus Stilicho statuebat.

Indigenas habitus nativa Palatia sumunt,
Et, patriis plebem castris sociante Quirino,
Mars augusta sui renovat suffragia Campi.
Qualis erit terris, quem mons Evandrius offert
Romanis avibus, quem Tybris inaugurat annum?
Quanquam omnes, quicumque tui cognominis, anni
Semper inoffensum dederint successibus omen,

ornatur vestibus vere *Romanis; et Romulo jungente populum militibus Italis, Mars restituit suffragia Campi sui. Qualis erit* in *Orbe annus* ille, *quem mons Palatinus ostendit volucribus Romanis, quem Tibris auspicatur? Etsi anni omnes, quicumque* ferunt *cognomentum tuum, præbuerint augurium simile eventibus, et*

pro *juris* Pric.—9 *tribuno* Lov.—10 *mens* pro *Mars* Leid. pr. m. sec. *angusta* Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *sibi* al. *sui* Florent. Med. pr. inc. Heins. Mazar. vet. Gyr. Lov. Voss. Vat. Livin. tres Petav. Exc. Gevart. et Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *resonat* Thuan. *revocat* Jun. pr. Voss. Reg. Leid. sec. Exc. Gevart. sic *revocare gaudia* Cons. Mall. vs. 30. *fastigia* Put. *fastigia* vel *suffragia* Vat. tert.—11 *erat* Leid. sec. m. pr. Jun. pr. Vat. quart. Med. pr. Put. duo Petav. Bonon. Pat. duo Ambr. Lov. Moret. pr. unde *eat* conj. Heins. *ēr* Ambr. sec. *erat* vel *erit* Med. sec. *quam* Leid. sec. *affert* Jun. pr. *offert* vel *effert* Oxon. pr.—12 *Tigris* Put. Mazar. *annus* Med. sec. *annum* Leid. pr. Pal. Florent. duo Med. Moret. pr. ed. Parm. *amnis* Ambr. pr. Med. quart. Sched. Gud.—13 *quoscumque* inc. Heins. *quotcumque* conjiciebat Heins. *Vigent cognominis* Thuan. *pari cognominis* Farn. *cognovimus* Med. tert. Var. LL. ed. Antv.—14 *inoffensis* inc. Heins. *dederant* duo Vatt. Farn. Rott. Med. pr. Put. Mazar. Bonon. Petav. sec. Pat. duo Ambr.

NOTÆ

Dissona] Habens diversa suffragia.

8 *Indigenas*] Vestes Romanas Consularibus comitiis ab origine destinatas, et velut Romæ natas, aut ab indigenis usurpatas.

Nativa Palatia] In quibus nata est ipsa dignitas Consulatus, et quæ magno cum omnium gaudio Princeps Consul repetit, Mediolano reversus.

9 *Quirino*] Romulo, seu Imperatore successore Romuli, conjungente *plebem castris*, id est, populum militibus, et sic in veste Consulari ad Palatium incedente.

10 *Augusta suffragia*] Augustum Honorium Consulem electura.

Campi] Martii, creandis Magistratibus destinati.

11 *Mons Evandrius*] Mons Palatinus ab Evandro cultus promittit annum futurum felicem, Consule Honorio, sicut alias ex inspectione duodecim vulturum promisit Romulo urbem felicem fore.

12 *Romanis avibus*] Duodecim vulturibus, quæ aves felices fuerunt Romanis.

Inaugurat] Tybris incipit, auspicatur, inaugurat annum Honorii, quia hic Consulatum suum geret Romæ ad Tybrim: alios gesserat Mediolani.

14 *Inoffensum*] Semper anni Consulatuum tuorum *dederunt omen inoffensum successibus*, hoc est, non turbatum ab eventu; seu habuerunt successus non offensos, sed respondentes ominibus, seu auspiciis felicibus, seu felicitati speratæ.

Sintque tropæa tuas semper comitata secures:
Hic tamen ante omnes miro promittitur ortu
Urbis et Augusti geminato nomine felix:
Namque velut stellas Babylonia cura salubres
Optima tunc spondet mortalibus edere fata,
Cœlicolæ cum celsa tenent, summoque feruntur
Cardine, nec radios humili statione retundunt:
Haud aliter Latiæ sublimis signifer aulæ,

victoriæ semper secutæ sint Consulatum tuum; attamen hic annus *spondetur* futurus *fortunatus ante omnes initio admirabili, et duplici titulo urbis et Imperatoris. Etenim quemadmodum labor Chaldæorum pollicetur astra salutaria, tum ostendere magnam felicitatem hominibus, cum Cœlites occupant altum* Cœlum, *et tolluntur in regionem supremam, neque hebetant radios* suos in *plaga infima: non dissimiliter*

ed. Vicet. *omne* pro *omen* Put.—15 *suntque* Farn. Rott. Mazar. unde *dederunt* et *suntque* legebat Heins. *mirata* pro *comitata* Lov. Deerat autem hic versus Vat. sec.—16 *Hinc* Oxon. pr. *Hic miro tamen ante omnes* Pal. Med. pr. *præmittitur* Vat. sec. *protenditur* Put. *ortu* hic distinguit Med. quart.—17 *Urbis et* Leid. pr. Jun. et Oxon. pr. *Ter bis in* Var. LL. ed. Antv. *Augusto* Moret. pr. *nomine* Mazar. *munere* Lov. *vivere* Tholos. *numine* duo Leidd. duo Vatt. Farn. Pric. duo Med. Put. Reg. duo Petav. totidem Ambr. Voss. Moret. sec. Pat. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *numine* vel *nomine* Pal. Med. pr. Oxon. et Petav. pr.—18 *Babylonica* inc. Heins. *salubrem* Thuan.—19 *omnia* pro *optima* Med. tert. *nunc* duo Leidd. Vat. sec. Pric. Rott. Put. Mazar. Pat. Tholos. Ambr. pr. duo Petav. ambo Moret. Exc. Gevart. *non* Lov. *spondent* Pal. Med. pr. Moret. sec. *facta* Moret. pr. Lov. Vat. sec. Rott. Med. sec. Mazar. Petav. sec.—20 *summa* pro *celsa* Oxon. pr. Ambr. sec. *fruuntur* Moret. pr.—21 *ratione* Vat. quart. Pal. Med. pr. *recumbunt* vet. Gyr. *recedunt* Jun. pr. *retendunt* Vat. quint. *retundunt* Vat. sec.—22 *Aut* Moret. pr. *Latiæ* vel *sum-*

NOTÆ

17 *Urbis et Augusti*] Duplici nomine Consulatus hic felix, et ob urbem, cujus ædificiis restitutis reparata est Majestas; et ob Imperatorem, qui factus est Consul. Ceterum non raro urbs et Imperator jungebantur. In veteri inscriptione legitur, 'Romæ et Augusto.' Alii legunt, *Urbis et Augusti geminato numine felix;* ob Consulatum scilicet in urbe gestum, et ab Imperatore. Scaliger legit, *Ter bis in Augusti geminato nomine felix!* id est, felix ob sextum Augusti seu Honorii consulatum.

18 *Babylonia cura*] Cura Chaldæorum, qui Babylonem, seu regionem Babyloniam incolebant, et qui erant Astrologi. Babylon autem urbs erat, quam ad Euphratem Semiramis regina 'magnificentissimam condidit: aut secundum alios vetustissimum opus Nembroth in campis Sinaar restauravit.' Munsterus. Erat et Babylon urbs Ægypti.

22 *Signifer*] Qui fert Astra, et est vel Genius Romæ, vel Imperii, vel Roma; vel forte Stilicho, quem sic designat ut signiferum, quo sustinetur Honorius, astrum Imperii. Signifer significat et Zodiacum, de quo supra.

Imperii sidus propria cum sede locavit,
Auget spes Italas: et certius omina surgunt,
Victrici concepta solo. Cum pulcher Apollo
Lustrat Hyberboreas Delphis cessantibus aras,
Nil tum Castaliæ rivis communibus undæ
Dissimiles, vili nec discrepat arbore laurus:
Antraque mœsta silent, inconsultique recessus.
At si Phœbus adest, et frænis grypha jugalem
Rhipæo tripodas repetens detorsit ab axe,
Tunc sylvæ, tunc antra loqui, tunc vivere fontes:

cum signifer altus Palatii Romani collocavit astrum Imperii Honorium in *solio proprio, adauget spes Romanorum, et præsagia nata in regione triumphali extolluntur verius. Cum Phœbus formosus invisit altaria Septemtrionalia, Delphis vacantibus, aquæ Castaliæ nihil tum differunt* ab *aquis communibus, neque laurus tum differt* ab *arboribus contemtioribus; et cavernæ tristes, et secessus non frequentati tacent. Sed si Apollo præsens est, et* si *cum habenis avertit gryphas conjunctos* in curru, *rediens ad tripodas ex finibus Scythicis, tunc sylvæ, tunc speluncæ*

mæ Med. tert.—23 *propria* quatuor Vatt. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Sched. Gud. *prima* pro *propria* Exc. Læti.—24 *Auge* Bonon. *omina* Vat. pr. et tert. Pal. Med. tert. Vat. Livin. *omnia* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Oxon. pr. duo Leidd. *omina* vel *omnia* Med. pr.—25 *concessa* Lov. *solo* vel *polo* Oxon. pr.—26 *lustris cessantibus* Pal. *auras* duo Vatt. Med. sec. Thuan. Petav. pr. *aras* vel *auras* Pal. Med. pr. et tert. *Arctos* conjecerat Heins.—27 *nil tam* Put. Ambr. pr. *tunc* Vat. sec. Med. tert. *tum* Ambr. sec. *cum* Med. pr. Thuan. *inde* pro *undæ* Var. LL. ed. Antv.—28 *Nili* pro *vili* Pric. *ne* Lov. *non* Jun. pr. *discrepet* Lov. Moret. sec. Voss. Leid. sec. *decrepat* Tholos.—30 *Ac* Leid. sec. Exc. Gevart.—31 *tripodes* Florent. *detorsit* Reg. *distorsit* duo Vatt. Florent. Jun. pr. Put. Pat. Petav. pr. Ambr. pr. Lov. Moret. sec. *arce* Tholos.—32 *numine fontes* Mss. nonnulli,

NOTÆ

24 *Omina surgunt*] Auspicia, quæ celebrata sunt Romæ, certiora et veriora fore creduntur, et majorem felicitatem portendere.

26 *Hyperboreas*] Celebre templum Apollinis Hyperborei seu Septemtrionalis. Hic arguitur Sol hyemalis, qui media Cœli parte relicta, seu relicta Meridiana plaga, regionibus Hyperboreis seu Septemtrionalibus illucet.

27 *Castaliæ*] Fons Castalius ad radicem Parnassi, prope Delphos in Bœotia, Græciæ regione.

30 *Grypha*] Apollini gryphes et corvi sacri esse finguntur, ob quandam vim præsentiendi. Gryphes ex animalium genere, pennati et quadrupedes, alis et facie aquilis similes, cetera leonibus, equis infestissimi.

31 *Rhipæo*] Rhipæus mons est Scythiæ, de quo supra.

Tripodas] Supr. Præf. in Ruf. vs. 12.

32 *Vivere*] Fontes, rupes, sylvæ, oracula reddere dicuntur, quod hæc oracula reddantur prope ea omnia.

Tunc sacer horror aquis: adytisque effunditur Echo
Clarior, et doctæ spirant præsagia rupes.
Ecce Palatino crevit reverentia monti,
Exultatque habitante Deo, potioraque Delphis
Supplicibus late populis oracula pandit;
Atque suas ad signa jubet revirescere laurus.
Non alium certe decuit rectoribus orbis
Esse larem, nulloque magis se colle potestas
Æstimat, et summi sentit fastigia juris.
Attollens apicem subjectis regia Rostris
Tot circum delubra videt, tantisque Deorum
Cingitur excubiis. Juvat infra tecta Tonantis

cœperunt resonare, tunc fontes reviviscere cœperunt, *tunc horror religiosus affunditur aquis, et Echo sonantior, et cautes eruditæ reddunt oracula. En veneratio collis Palatini augetur, et* mons *salit, Deo incolente, et aperit responsa gentibus undique rogantibus,* responsa *meliora* responsis Apollinis *Delphici, et imperat lauros suas reviviscere ad vexilla* sua. *Haud quidem convenit aliam esse sedem gubernatoribus mundi,* quam Romam, *et dignitas* summa *non se facit majoris in ullo monte, et* non *agnoscit* magis *magnitudinem Imperii supremi. Aula efferens culmen* suum, *foro subjacente, aspicit tot templa circum, et circumdatur præsidiis tot*

unde *numina fonti* conj. Delr. *pontes* Petav. tert.—33 *tum* Ambr. pr. *adytis* Vat. sec. Med. quart. Tholos. *aditis* Leid. pr. *infunditur* Moret. sec. *confunditur* Med. quart.—34 *ductæ* Leid. pr. *spirent* Moret. pr. *spumant* Jun. pr.—35 *Palestino* Moret. pr. *ponti* Oisel.—36 *exsultat* Pal. *exultantque* Vat. pr. m. pr. Mazar.—37 *fundit* Mazar.—38 *atque alias* Ambr. pr. Sched. Gud. *renitescere* Med. tert. *reviviscere* Thuan. ed. Vicet. *lauros* al. *laurus* duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. Med. pr. Reg. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin.—39 *orbis* Reg. *urbis* Vat. sec. Med. tert. *aulæ* duo Vatt. Put. Pat. Ambr. et Petav. pr. *aulæ* vel *orbis* Moret. pr.—41 *sentit* Med. quart. Exc. Læti et Lucens. pr. *sensit* Farn. Rott. duo Med. Thuan. Petav. sec. ed. Vicet. *sancit* conjiciebat Heins. *vestigia* Put. Mazar. *suffragia* Tholos.—42 *rastris* Jun. pr. *castris* Med. sec. *nostris* Exc. Lucens. sec. *nostris* vel *nostri* Med. pr.—43 *decorum* pro *Deorum* Med. sec. *Dearum* Put.—44 *intra* Vat. pr. et tert. Pal. Reg. *infra* Med. sec. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Lov. ambo Moret. tres Petav. totidem Ambr. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *tecta* tres Vatt. *templa* Reg.

NOTÆ

37 *Oracula*] Sic vocant responsa et edicta principis; quæ et aliter vocantur §. 9. l. I. C. de vetere Jure enucleando; nam hic mentio fit de 'sacratissimis Constitutionibus,' et ibidem legitur, 'Divalium Constitutionum sanctio.'

38 *Suas laurus*] Avitas, patrias. Consule Augusto dignitates omnes reflorescunt.

40 *Colle*] Palatino, in quo Imperatores habitabant.

41 *Sentit*] Potestas summa hic habitans ita fulget, eam ut putes sentire magnitudinem suam, et superbire suis opibus.

43 *Deorum excubiis*] Præsidiis, templisque Deorum pro Imperii salute excubantium.

Cernere Tarpeia pendentes rupe Gigantas,
Cœlatasque fores, mediisque volantia signa
Nubibus, et densum stipantibus æthera templis,
Æraque vestitis numerosa puppe columnis
Consita, subnixasque jugis immanibus ædes,
Naturam cumulante manu; spoliisque micantes
Innumeros arcus. Acies stupet igne metalli,
Et circumfuso trepidans obtunditur auro.
Agnoscisne tuos, Princeps venerande, penates?

Deorum. Lubet videre infra Templum Jovis, Gigantes suspensos ex *caute Tarpeia, et portas insculptas, et vexilla volitantia inter ipsas nubes, et templis involventibus cœlum spissum, et* rostra *ærea inserta columnis cinctis multitudine navium, et domos fultas collibus ingentibus, manu extollente opus naturæ, et arcus* triumphales *infinitos fulgentes exuviis. Oculi perstringuntur fulgore metalli, et tremuli* oculi *hebetantur auro circumposito. Annon agnoscis tuam domum,* o *Imperator auguste?*

tela vel *templa* Vat. pr.—45 *Gigantas* Vat. pr. m. pr. *Gigantes* al.—46 *elatasque* Leid. pr. Vat. quint. Reg. Pat. *choros* pro *fores* Med. sec. *tholos* conjecerat Heins. *volantia* Put. *volantia* vel *ululantia* Petav. tert.—47 *aëra* Med. sec. *telis* pro *templis* Oxon. pr. m. sec.—48 *puppe* Florent. inc. Heins. Pat. Bonon. Moret. pr. duo Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *vecte* Ambr. tert. *veste* duo Leidd. duo Oxon. Jun. pr. Rott. tres Med. Reg. Thuan. Tholos. Petav. sec. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. *veste* vel *puppe* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. pr.—49 *Condita* Leid. sec. Voss. Exc. Gevart. *submissasque* Pat. *subnexasque* Jun. pr. Oxon. sec. *subnixaque* Ald. *genis* Florent. *subnixaque . . . ædis* Moret. sec.—50 *cumulante* vel *simulante* Vat. tert.—51 *artus* pro *arcus* Voss.—52 *ille* pro *igne* Florent. *circumfisso* Vat. sec. qui et *detunditur* pro *obtunditur* exhibet.—53 *Agnoscasne* Leid. sec. m. pr. *agnos-*

NOTÆ

45 *Tarpeia*] Capitolium intelligit, Jovis et Deorum terrestre domicilium.

Gigantas] Ita insculptos, ut videantur pendere ac dejici ex rupe Tarpeia.

46 *Cœlatasque fores*] Stilicho mandavit, ut fores Capitolii aureis suis laminis spoliarentur: tum repertus est titulus, 'Misero Regi servantur.' Funesto elogio respondit eventus; nam Stilicho, si non Rex, saltem Regia affinitate, immo et auctoritate conspicuus, misere obiit.

Volantia signa] Vel revera signa, vel Deorum imagines ex templis suspensæ.

47 *Stipantibus æthera templis*] Tot apicibus Templorum involventibus Cœlum, vix ut videri possit, præ multitudine.

48 *Columnis*] Augustus, post victum Antonium, ex rostris navium Ægypti quatuor columnas erexit, quas postea Domitianus in Capitolio reposuit.

49 *Subnixas*] Domos fultas collibus; erectas in verticibus collium; et manu opificum sic extollente opus Naturæ, scilicet ipsos colles, eos ut cumulet, ut perficiat, ipsis novum et cumulatum splendorem afferat.

53 *Agnoscisne*] Quasi Honorius, vel a puero, petierit a Patre Romam et Imperatorium Occidentis.

Hæc sunt, quæ primis olim miratus in annis,
Patre pio monstrante, petis. Nil optimus ille
Divorum toto meruit felicius ævo,
Quam quod Romuleis victor sub mœnibus egit
Te consorte dies; cum, se melioribus addens
Exemplis, civem gereret terrore remoto,
Alternos cum plebe jocos, dilectaque passus
Jurgia, patriciasque domos, privataque passim
Visere deposito dignatus limina fastu.
Publicus hinc ardescit amor, cum moribus æquis
Inclinat populo regale modestia culmen.
Teque rudem vitæ, quamvis diademate necdum

Hæc sunt tecta *quæ* tu *suspiciens quondam in ætate tenera poscis, Parente pio ostendente. Ille* Theodosius *optimus Cælituum nil egit fortunatius* per *omnem vitam, quam quod domitor hostium traduxit tempus* suum *in urbe Romana, te socio: cum, imitans Principes excellentiores, ageret civem, metu sublato, ferens vicissim facetias cum populo, et rixas innocuas, et sustinens invisere Palatia Nobilium, et sæpe domos privatorum, abjecta magnitudine* sua: *hinc amor Reipublicæ inflammatur, cum moderatio demittit* ad *Populum majestatem Imperatoriam moribus æqualibus. Et*

cisque Rott. *custos venerande* Reg.—54 *veneratus* Oxon. pr. Vat. tert. *miratur* Farn. *ab annis* Med. tert. Mazar. *in* vel *ab annis* Med. pr.—55 *tuo* pro *pio* Med. tert. Bonon. Petav. tert. *monstrante vias* marg. Isingr. *monstrare* Jun. pr. *puer* pro *petis* Oisel.—57 *quam cum Romuleis* Put. *quæ Romuleis* Thuan. *Rumuleis* Leid. sec. *sub montibus* Leid. sec. Voss. Moret. sec. Exc. Gevart. *mœnibus* vel *montibus* Petav. tert.—58 *poscente* pro *consorte* Pric.—60 *delectaque* Vat. pr. m. pr.—61 *privatasque domos* Tholos.—62 *disposito* Put. *dignatur* Put. Ambr. pr. *lumina* Put. Petav. sec. Lov. Oxon. sec. Ambr. tert.—64 *nomen* pro *culmen* Med. sec.—65 *quantus* pro *quamvis* Moret. pr. *nondum*

NOTÆ

56 *Meruit*] Nihil felicius agendo, meruit amorem et venerationem populorum.

58 *Consorte*] Te ad societatem Imperii ascito.

59 *Exemplis*] Se adjungens imitatorem iis, qui meliora exempla reliquerunt, ut Augusto, Tito, Trajano, &c.

Terrore remoto] Tacitus, ‘Metus et terror infirma vincula caritatis.’ In Panegyrico Pliniano de amore subditorum, ‘Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum est, munimento non egere.’ Sallustius, ‘Equidem ego cuncta Imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna arbitror: neque quemquam a multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat.’

61 *Patricias*] Magna laus Principis posse et Nobilibus et Populo placere, et ex fastigio dignitatis ad mediocritatem popularem descendere.

64 *Regale culmen*] Majestatem Imperatoriam. Plinius de Trajano: ‘Non de tyranno, sed de cive; non de Domino, sed de Parente loquimur. Unum ille se ex nobis, et hoc magis excellit, atque eminet, quod unum ex nobis putat.’

Cingebare comas, socium sumebat honorum,
Purpureo fotum gremio, parvumque triumphis
Induit, et magnis docuit præludere fatis.
Te linguis variæ gentes, missique rogatum
Fœdera Persarum proceres, cum patre sedentem
Hac quondam videre domo, positoque tiaram
Submisere genu. Tecum prælarga vocavit
Ditandas ad dona tribus : fulgentia tecum
Collecti trabeatus adit delubra Senatus,
Romano puerum gaudens offerre favori,

Theodosius, *etsi nondum* habebas *caput cinctum diademate, assumebat te tenellum ætate, consortem Imperii; induit* te *parvulum* vestimentis *triumphalibus, sublatum* in *sinu micante, et monstravit* tibi, velut *ludendo,* excitari ad *magnitudinem futuram. Populi diversi linguis, et Principes Persarum delegati* ad *pacem petendam, aspexerunt te alias* in *hoc palatio considentem cum Parente, et genibus flexis subjecerunt tiaras* suos. Ille Theodosius *accivit tecum ad munera liberalia Tribus locupletandas. Intrat tecum indutus* veste Consulari *templa micantia Curiæ convocatæ, lætans exhibere te puerum amori Romanorum, ut hæres novus jam assuefa-*

Pal. Med. pr. Ambr. tert. *necdum* vel *nomen* Vat. quart.—66 Hic et sequentes deerant in Lovan. usque ad vs. 140. *sumebas* Pal. *cingebat* Farn. *honorem* Jun. pr. *honoris* Mazar.—67 *gremio fovit* Jun. pr. Oxon. sec. *fetum* Pat. Oxon. pr. *fœtum* Ambr. tert. *secum* Reg. *fovit* Med. quart. Thuan. *trophæis* Leid. sec. Voss. Exc. Gevart.—68 *imbuit* quatuor Vatt. Pric. duo Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bon. Pat. Tholos. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *induit* Leid. sec. Oxon. pr. Farn. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *imbuit* vel *induit* Leid. pr. Vat. tert. *factis* Tholos. m. pr. *fatis* Leid. pr. Vat. pr. Ambr. sec. Exc. Lucens. sec. *fastis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Voss. Vat. pr. m. sec. vid. infra vs. 103. *fastis* vel *factis* Med. quart.—71 *positoque tiaram* duo Leidd. Oisel. Florent. inc. Heins. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Reg. Moret. sec. Voss. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *positaque tiara* Vat. tert. *positoque tiara* duo Vatt. Pric. Rott. duo Med. *positoque tyranni* Med. pr. *positaque tyranni* Pal. Thuan. *positoque* Put. Mazar.—72 *præclara* Vat. pr. Thuan. Vat. Livin. *præclara* vel *prælarga* Med. pr. *rogavit* Jun. pr. Oxon. sec.—73 *fulgentia rerum* Jun. pr. Oxon. sec.—74 *collecto . . . senatu* Jun. pr. Oisel. Oxon. sec.—75 *gau-*

NOTÆ

66 *Socium sumebat*] Theodosius triumphans secum induxit Honorium, et cum eo congiarium populo dedit.

68 *Præludere*] Docuit te hoc triumpho, his datis muneribus; ubi tanquam ludendo aderas; docuit, inquam, te præludere et excitari ad magna fata, magnitudinemque ingentem.

71 *Tiaram*] Tiaras vel Tiara, ornamentum prius Persicarum mulierum, sed quo postea Reges usi sunt et Sacerdotes.

73 *Ad dona*] Theodosius post victoriam de Maximo et de Victore ejus filio infensissimis hostibus reportatam, congiarium populo dedit.

75 *Offerre*] Principes solebant filios suos populo commendare.

Ut novus imperio jam tunc assuesceret hæres.
Hinc tibi concreta radice tenacius hæsit,
Et penitus totis inolevit Roma medullis;
Dilectæque urbis tenero conceptus ab ungue
Tecum crevit amor: nec te mutare reversum
Evaluit propria nutritor Bosporus arce.
Et quoties optare tibi, quæ mœnia malles,
Alludens genitor regni pro parte dedisset,
Divitis Auroræ solium sortemque paratam
Sponte remittebas fratri. Regat ille volentes
Assyrios, habeat Pharium cum Tigride Nilum:
Contingat mea Roma mihi. Nec vota fefellit

ceret sese *regendis* populis. *Hinc Roma adhæsit firmius* animo *tuo, stirpe firmata, et increvit altius* in *corde imo, et amor caræ urbis natus ab ipsa infantia adolevit tecum: neque Bosporus educator in urbe sua potuit immutare te redeuntem. Et quotiescumque pater* tuus *arridens permisisset tibi expetere, quam urbem præferres, pro sorte Imperii, relinquebas retro fratri* Arcadio *sceptrum Orientis locupletis, et hæreditatem destinatam. Ille* Arcadius *gubernet Assyrios faciles: possideat Nilum Ægyptium cum Tigride: Roma mea detur mihi. Neque exitus decepit desideria*

dens puerum conferre Vat. quint. *furori* Med. sec. m. pr.—76 *Et* Mazar. *Venus* pro *novus* Thuan. *tecum* pro *tunc* Ambr. pr. *heros* Pric.—77 *Hic tibi* Med. sec. ed. Vicet. *cum creta* Med. pr. *cum certa* Farn. duo Med. Thuan. Petav. sec. *conserta* Rott. *concreta* vel *conserta* Oxon. pr. *tenacibus* Exc. Gevart.—79 *urbi* Med. pr. *tenero . . . ungue* Vat. pr. Oisel. Vat. Livin. *teneris . . . annis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *in annis* Jun. Oxon. sec.—80 *non te* Tholos. *recussum* Put. *recessum* vel *recensum* vel *reversum* Moret. sec.—81 *urbe* pro *arce* Jun. pr. Oxon. sec.—82 *velles* Rott. Med. sec.—83 *deludens* Thuan. *regni genitor* Put.—84 *solii* Petav. sec. *solem* Med. quart. *fortemque paratum* Reg.—85 *fratris* inc. Heins. *ipse* Pric. Med. quart. inc. Heins.—86 *pro tigride* Moret. pr.—87 *Contingit* Jun. pr. *mihi Roma tamen* Tholos.—

NOTÆ

77 *Radice*] Amor tuus in Romam, instar plantæ, altas radices egit, immo velut germen insitum inolevit, et concrevit in animo tuo.

78 *Totis medullis*] Id est, in interiore cordis parte.

80 *Reversum*] Theodosius reduxit Honorium Constantinopolin, eum ut Principem faceret in eodem loco, quo fecerat Arcadium Principem: neque mutatio loci mutavit Honorium reversum, hoc est, ejus propensionem in urbem Romam.

81 *Bosporus*] Constantinopolis ad Bosporum Thracium, ubi educabatur Regia soboles.

82 *Optare*] Quasi Honorius, etsi natu minor, ultro Imperium Occidentis elegerit, in quo populi sunt fortiores, et quod a multis Orienti prælatum est. Sic Claudianus, quantum potest, præfert Honorium Arcadio, in gratiam sui Stilichonis.

85 *Volentes Assyrios*] Faciles populos, etiam *quos fœmina rexit.*

86 *Tigride*] Fluvio Mesopotamiæ. Intelligit regiones quas alluit Tigris.

87 *Roma*] Honorius tamen Raven-

Eventus. Fortuna, novum molita tyrannum,
Jam tibi quærebat Latium; belloque secundo
Protinus Eoa velox accitus ab aula
Suscipis Hesperiam patrio bis Marte receptam.
Ipsa per Illyricas urbes, Oriente relicto,
Ire Serena comes, nullo deterrita casu,
Materna te monte fovens, Latioque futurum
Rectorem, generumque sibi. Seniore supernas
Jam repetente plagas, illo sub cardine rerum,
Sedula servatum per tot discrimina pignus
Restituit sceptris patrui, castrisque mariti.
Certavit pietate domus, fidæque reductum

tua. *Fortuna exterminans tyrannum novum, jam exquirebat Italiam* pro *te, et* post *prælium alterum, tu statim evocatus promte ex Regia Orientis, moderaris Italiam bis liberatam* a *bello civili. Serena ipsa, deserens Orientem* visa est *ire comes* tibi *per urbes Illyriæ, non prohibita ullo periculo, diligens te amore materno,* te *futurum et moderatorem Italiæ, et generum suum.* Theodosio *sene jam redeunte* in *regiones cœlestes, in hoc discrimine rerum,* Serena *impigra reddidit Imperio patrui* sui Theodosii ; *et exercitui conjugis* sui *pignus conservatum per tot pericula. Domus* vestra exhibuit *certatim pietatem* suam ; *nam amor Stilichonis*

88 *molita* Put. Exc. Læti et Lucens. pr. *mirata* ed. Parm. et Vicet.—90 *accinctus* Rott.—91 *patriam* Vat. quint. *repertam* Farn. *retentam* Jun. pr. Oxon. sec.—92 *Illa* Moret. pr. *remoto* Thuan.—93 *deterrita* vel *perterrita* Oisel. —94 *materno te more ferens* Moret. sec. *Marte* pro *more* Jun. pr.—95 *rectore* pro *seniore* Jun. pr. Oxon. sec. *superbus* Pal. *superbas* vel *supernas* Med. pr. —96 *rerum* deerat in Tholos.—97 *post tot discrimina* Med. tert. male. notum est Virgilii illud Æn. I. vs. 208. 'Per varios casus, per tot discrimina rerum.' —98 *patriis* pro *patrui* Mazar. Moret. sec. *patriis ceptis* Jun. pr. Oxon. sec.

NOTÆ

nam et Mediolanum sæpe incoluit.

88 *Molita*] Emolita, exterminans tyrannum novum, Eugenium scilicet, de quo supra.

89 *Quærebat*] Velut magno labore tibi parabat.

91 *Patrio bis Marte*] Patris armis liberatam a bello duplici, et Eugenii, et Maximi, de quibus dictum est.

93 *Comes*] Serena Byzantio profecta est cum Honorio ; qui, post cladem Eugenii, ad Patrem, simulque ad Imperium Occidentis properabat. Sed heu, rerum vices! vix Honorius appulerat Mediolanum, cum ibi Theodosius ejus pater obiit.

95 *Seniore*] Theodosio ad senectutem accedente, non tam ob ætatem, (erat enim tantum quinquagenarius) quam ob labores et vigilias.

96 *Cardine*] In tanto rerum discrimine, cum Theodosius obiisset, cumque mors ejus occasionem dare posset novis rebus, servavit pignus, scilicet Honorium, quem reddidit Imperio patrui sui. Virgil. 'Haud tanto cessabit cardine rerum.'

99 *Domus*] Stilichonia domus certavit pietate, hoc est, Stilicho et Serena velut inter se contenderunt, uter

Conjugis officio Stilichonis cura recepit.
Felix ille parens, qui te securus Olympum
Succedente petit! quam lætus ab æthere cernit
Se factis crevisse tuis! Duo namque fuere
Europæ Libyæque hostes: Maurusius Atlas
Gildonis furias, Alaricum barbara Peuce
Nutrierat: qui sæpe tuum sprevere profana
Mente patrem. Thracum venientem finibus alter
Hebri clausit aquis; alter præcepta vocantis
Respuit; auxiliisque ad proxima bella negatis
Abjurata palam Libyæ possederat arva.

excepit Honorium *revocatum officio uxoris fidelis. Fortunatus ille Pater* Theodosius, *qui, te successore, tutus ascendit* in *Cælum! Quam hilaris videt ex astris, se auctum esse facinoribus tuis! Etenim duo hostes fuerunt Europæ* et *Libyæ: Atlas* mons *Mauritaniæ aluerat rabiem Gildonis, et Peuce sæva Alaricum: qui* hostes *frequenter contemserunt animo impio Patrem tuum. Unus* Alaricus *inclusit* se *Hebro fluvio proficiscens* ex *regionibus Thraciæ: alter* Gildo *aspernatus est Imperium advocantis* Patris tui, *et recusans subsidium ad bella finitima, occupaverat aperte agros Libyæ denegatos. Quorum* hostium *pœnis* ille *potitur jam*

—99 *fideique* Put. *fedusque* Med. tert. *sidusque* Med. quart. *reducta* Jun. pr. *remotum* Tholos.—100 *officio* Med. tert. Reg. Mazar. duo Petav. Pat. Ambr. tert. Moret. sec. Ald. Var. LL. ed. Antv. *officii* Oisel. Petav. sec. *obsequiis* Ambr. sec. *officiis* Pal. Farn. Pric. duo Leidd.—102 *qui lætus* Moret. pr.—103 *fatis* Vat. sec. *fastis* Voss. Leid. sec. *suis* pro *tuis* Tholos.—104 *Asiæque* pro *Libyæque* Vat. sec. m. pr.—105 *barba repente* pro *barbara Peuce* Oxon. sec.—107 *veniens e finibus* tres Vatt. Oisel. Put. Reg. duo Petav. *veniens a finibus* Med. pr. *venientem finibus* Pric. Rott. Jun. pr. Oxon. sec. Florent. m. sec. tres Med. inc. Heins. Thuan. Mazar. Ambr. sec. Petav. tert. Pat. Tholos. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *venientem e finibus* Vat. quint. Pal. Med. tert.—108 *aquas* Leid. sec. Ambr. tert. unde in pr. vs. *venienti* corrigebat Heins. *vocanti* Thuan.—109 *auxiliis* Pal. Florent. tres Med. *auxiliisque* Med. tert. *vocatis* Vat. tert. *negatis* Exc. Læti et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *rogatis* ed. Parm. et Vicet. marg. Isingr.—110 *adjurata*

NOTÆ

majorem in Honorium pietatem exhiberet. Etenim Serena pie reduxit Honorium, et eum Stilicho in exercitu pie recepit.

104 *Maurusius Atlas*] Atlas mons Mauritaniæ, seu Africa, tulerat Gildonem, quasi belluam aliquam furentem.

105 *Peuce*] Insula Danubii foverat Alaricum. Strabo: *οἱ δὲ τὴν Πευκὴν κατασχόντες τὴν ἐν τῷ Ἴστρῳ νῆσον Πευκῖνοι: Peucini vero qui insulam Istri Peucen occuparunt.* A Munstero agnoscitur *Peuce civitas opulentissima.*

106 *Profana*] Impia, irreligiosa: Athanaricus Rex a Theodosio accitus Constantinopolin videns, hoc dixit: 'Deus sine dubio terrenus est Imperator, et quisquis adversus eum manum moverit, ipse sui sanguinis reus existit.'

108 *Clausit*] Inclusit et sepsit se Hebro, contemnens vocantem Theodosium.

110 *Abjurata*] Contra fidem vindicata, retenta. Virgilius: 'abjuratæ-

Quorum nunc meritam repetens non immemor iram
Suppliciis fruitur, natoque ultore triumphat.
Ense Thyestiadæ pœnas exegit Orestes:
Sed mixtum pietate nefas, dubitandaque cædis
Gloria, materno laudem cum crimine pensat.
Pavit Iuleos inviso sanguine Manes
Augustus: sed falsa pii præconia sumsit,
In luctum patriæ civili strage parentans.
At tibi causa patris rerum conjuncta saluti

revocans recordando severitatem dignam, et exultat filio Honorio *vindice. Orestes* cum *gladio poposcit supplicium* ab Ægistho *filio Thyestæ: at scelus* illud *conjunctum* erat cum *pietate; et honor dubius occisionis compensat* hunc *honorem* cum *scelere matris* occisæ. *Augustus* Cæsar *satiavit umbras Julii* Cæsaris *cruore inimico, sed tribuit sibi laudem fictam* ultoris *pii, persolvens justa* Julio, *clade civium ad patriam affligendam. Sed vindicta Parentis* tui *juncta incolumitati*

Med. tert. *apurcata* Moret. pr. *Libyes* Jun. pr.—111 *non meritam* Rott. Mazar. *non meritum* Put. *repetis* Med.—112 *Supplicii* Bonon. *supplicibus* Mazar. *rotoque* Jun. pr. *triumphans* Pal. Med. pr.—113 *Thyestiadæ* Vat. tert. Oisel. *Thyestidæ* Put. *Thyestiaden* Vat. pr. m. pr. *Thyestiadem* Vat. sec. Pal. Pric. Rott. Med. pr. inc. Heins. Mazar. Bonon. Tholos. Moret. pr. Exc. Lucens. sec. *Thyestiadis* Reg. Moret. sec. Petav. tert. *Thiestiadæ* vel *Thiestiadis* Oxon. pr. *Thiestiadæ* vel *Thiestiades* Leid. pr. *Thyestiadem* m. pr. et *Thyestiades* m. sec. Var. LL. ed. Antv. *Thyestiade* Vicet. Ald. Junt. Gryph. Colin.—114 *diluendaque* vel *dubitandaque* Med. pr.—115 *Gratia* pro *Gloria* Med. sec. *maternæ* duo Vatt. Farn. Tholos. Ambr. sec. Moret. sec. *materno* duo Leidd. Voss. Med. pr. inc. Heins. Put. Bonon. Pat. duo Ambr. Moret. pr. Ald. et Exc. Gevart. *matricio* Med. sec. *maternæ* vel *materno* Pric. *poscit* pro *pensat* Ambr. sec.—117 *sæva* pro *falsa* Put. Ambr. pr. Sched. Gud.—118 *parentans* Reg. Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. *peremptis* Put. *peremptos* Jun. pr. *parentis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. duo Oxon. duo Leidd. *parenti* Thuan. *peremtæ* Med. tert. *parentas* Tholos. *parentis* vel *parentans* Petav. pr.—119 *At* vel *Non* Oxon. pr. *cuncta* pro *caussa* Jun. pr. *caussa* vel *cura* Oxon. pr. *patri*

NOTÆ

que rapinæ.'

111 *Meritam iram*] Justam severitatem, quam meruerant.

112 *Suppliciis fruitur*] Gaudet eos hostes juste puniri, et vindicatus a filio triumphat.

113 *Thyestiadæ*] Ægisthus Thyestæ filius, absente Agamemnone per decennalem Trojæ obsidionem, ejus uxorem Clytemnæstram adulterio polluerat. Inde Clytemnæstra reversum inter epulas Agamemnonem obtruncavit, sed ambo occisi sunt ab Oreste, qui cædem Patris materna cæde vindicans, factus est 'facto pius et sceleratus eodem.' Ovidius.

114 *Dubitanda*] Gloria Orestis in occidendo Ægistho: nam mox polluta est crimine materno, hoc est, suscepto in occidenda Matre.

116 *Pavit*] Augustus Cæsar primo crudeliter sæviit bellis civilibus et proscriptionibus, causatus se ulcisci parricidium Julii Cæsaris.

118 *Parentans*] Id est, justa mortuo persolvens.

Bellorum duplicat laurus, îsdemque tropæis
Reddita libertas orbi, vindicta parenti.
Sed mihi jam pridem captum Parnasia Maurum
Pieriis egit fidibus chelys: arma Getarum
Nuper apud socerum plectro celebrata recenti.
Adventus nunc sacra tui libet edere Musis,
Grataque patratis exordia sumere bellis.
Jam Pollentini tenuatus funere campi,
Concessaque sibi (rerum sic admonet usus)
Luce, tot amissis sociis, atque omnibus una

Reip. geminat honorem belli, et victoria eadem libertas restituta est *mundo, et ultio Patri* tuo *Theodosio. At cithara* mea *Parnassia cecinit jamdudum cantu Pierio Maurum* Gildonem *subactum:* et *prælia Getarum memorata* sunt *versibus* meis *nuper apud socerum* tuum Stilichonem. *Jam juvat pandere Musis adventum tuum sacratum, et capere initia amabilia* ex *bellis confectis* a te. *Jam hostis* Alaricus *attritus clade belli Pollentini, et vita sibi data (ita necessitas rerum postulabat), perditis tot sociis, et rebus* suis *cunctis simul vastatis, coactus* est *relinquere*

Petav. sec. Ambr. sec. *patri* vel *patris* Oxon. pr. *pater fratrum* Tholos. *ferrum* pro *rerum* Petav. sec. *rerum* vel *fratrum* Oxon. pr. *salutis* Oxon. sec. inc. Heins.—120 *Bellosos* Put. *laurum* inc. Heins. *lauros* ed. Vicet. *laurus* Leid. sec. cum triginta aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *laurus* vel *lauros* Med. quart. *triumphis* Pric. Med. quart. Put. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. —121 *cœli* pro *orbi* Rott.—122 *pridem mihi jam* Leid. pr. Ambr. sec. *cautum* pro *captum* Farn. Petav. sec. Bonon.—123 *Pieriisque* Petav. pr.—124 *Nuper adhuc* Jun. pr. Oxon. sec.—125 *tuis* Petav. sec. et Tholos. qui et *licet* pro *libet* habet. *tuis muris* conjecerat Heins.—126 *musis* pro *bellis* Thuan.—127 *Jamque Palatini* Moret. sec. *Pallantini* Vat. sec. *tenuatus* Oxon. sec. *temeratus* Moret. pr. *funera* Moret. pr. *pulvere* Petav. tert. in Vat. quint. ordo versuum ita constitutus erat, *Jam Pollentini*, &c. tum *Hostis et.* dein *Concessaque*, &c.—129 *admissis* Moret. sec. Oxon. sec. *sociis* vel *populis* Med. tert.—130 *Abreptis*

NOTÆ

123 *Pieriis fidibus*] Id est, versibus seu cantu Musarum, quæ Pieriæ vocantur, a Pieria regione Macedoniæ, Musis sacra.

Egit] Cecinit, et velut in triumphum egit, duxitque Maurum captivum, scilicet Gildonem superatum a Stilichone sub auspiciis Honorii.

Chelys] Χέλυς, et χελύνη, *testudo*, instrumentum musicum testudinis squama adornatum.

Arma Getarum] Cecini bella Getarum Alarico fugato ab eodem Stilichone sub auspiciis Honorii.

125 *Adventus sacra*] Id est, sacrum adventum, seu sacras cærimonias in adventu tuo peractas.

127 *Pollentini*] Alaricus et Getæ victi sunt a Stilichone, auspiciis Honorii, ad urbem Pollentiam in Liguria Italiæ regione.

128 *Concessa*] Tradunt Historici Alaricum cum suis Gothis, seu Getis, potuisse deleri a Stilichone, sed fuisse dimissum; unde perfidiæ Stilichonem arguunt. Sed sapiens Dux forte putabat esse melius eos dimittere, memor hosti fugienti pontem aureum esse ponendum.

Direptis opibus, Latio discedere jussus
Hostis, et immensi revolutus culmine fati,
Turpe retexit iter: qualis piratica puppis,
Quæ, cunctis infensa fretis, scelerumque referta
Divitiis, multasque diu populata carinas,
Incidit in magnam bellatricemque triremem;
Dum prædam de more parat, viduataque cæsis
Remigibus, scissis velorum debilis alis,
Orba gubernaclis, antennis saucia fractis,
Ludibrium pelagi vento jactatur et unda,
Vastato tandem pœnas luitura profundo.
Talis ab Urbe minas retro flectebat inanes
Italiam fugiens, et quæ venientibus ante
Prona fuit, jam difficilis, jam dura reversis.
Clausa putat sibi cuncta pavor, retroque relictos,

Italiam, et repulsus magnitudine fortunæ ingentis, relegit viam ignominiosam. Quemadmodum navis prædatrix, quæ inimica omni mari, et plena opibus scelestis, et prædata diu plurimas alias *naves, offendit navem ingentem et bellicosam, dum accingit* se ad *spolia pro consuetudine, et* mox *spoliata* ipsa, *remigibus interfectis, manca pennis velorum amputatis, privata clavo, vulnerata antennis ruptis, ludibrium futurum maris, agitatur vento et fluctibus, tandem passura supplicium* in *mari populato* a se. *Sic* Alaricus *avertebat retro ab urbe* Roma *minationes vanas, effugiens Italiam, et quæ* Italia *propensa fuit prius* in *adventantes, jam est morosa, jam acerba redeuntibus. Metus* Alarici *credit omnia* esse *obstructa sibi, et*

Ambr. sec. *discernere* vel *discedere* Moret. sec. *visus* Petav. sec. *jussis* Bonon. —131 *cardine* vel *culmine* Moret. sec. *cœli* vel *fati* Moret. pr.—132 *retraxit* Farn.—133 *Et cunctis* Put. *Cum* Med. tert. *infusa* pro *infensa* Jun. pr. *infensa* vel *infesta* Petav. pr. *scelerumque* Thuan. Ambr. sec. *scelerisque* Vat. quint. Ambr. pr. Bonon. Pat. duo Petav. *scelerumque* vel *scelerisque* Put. *repleta* Oxon. pr. *referta* Vat. pr. in quo vetus lectio erasa erat.—134 *multisque... carinis* Jun. pr. Oxon. sec.—135 *triremim* Vat. pr. *triremen* Rott.—136 *parat* Pal. Jun. pr. Oxon. sec. *putat* omnes Vatt. Farn. Pric. Rott. *putat* vel *parat* Florent. *petit* conjecerat Heins. *cæsis* Rott. Thuan. Moret. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. *scissis* vel *cæsis* Petav. pr.—137 *remorum debilis alnis* Moret. sec. m. pr.—138 *gubernandis* Vat. pr. m. pr.—140 *ruitura* Lov.—141 *orbe* Mazar. *in annos* pro *inanes* Thuan.—142 *Italia* Vat. pr. Leid. pr. Ambr. sec.—143 Deerat hic versus Vat. pr. sed manu sec. ascriptus erat hoc ordine, *Difficilis jam prona fuit*, quomodo et in Vat. tert. erat. *nec dura* Vat. pr. m. sec. *rura* Oxon. pr.—144 *quæque pavor* Lov. *quisque* Moret. sec.—145 *temne-*

NOTÆ

131 *Revolutus*] Revolutus et repulsus a fato Romano, tanquam torrens, vel lapis a monte opposito: vel repulsus ab urbe Roma, velut a rerum apice, velut Sisyphus aliquis repellitur a monte cum saxo suo.

144 *Pavor*] Id est, Alaricus pavens, timens, omnia clausa putat: nam omnia angusta metuenti.

Quos modo temnebat, rediens exhorruit amnes.
Undosa tum forte domo vitreisque sub antris,
Rerum ignarus adhuc, ingentes pectore curas
Volvebat pater Eridanus, quis bella maneret
Exitus: imperiumne Jovi, legesque placerent,
Et vitæ Romana quies, an jura perosus
Ad priscos pecudum damnaret sæcula ritus.
Talia dum secum movet anxius, advolat una
Naiadum, resoluta comam; complexaque patrem,
En Alaricus, ait, non qualem nuper ovantem
Vidimus: exsangues, genitor, mirabere vultus.
Percensere manum, tantaque ex gente juvabit
Reliquias numerasse breves. Jam desine mœsta
Fronte queri, Nymphasque choris jam redde sorores.

revertens pertimuit fluvios desertos a *tergo, quos nuper spernebat. Tum forsan Pater Padus* in *sede aquosa, et sub cavernis crystallinis, inscius adhuc rerum, versabat solicitudines magnas* in *corde, quisnam* scilicet *eventus sequeretur prælia: an Imperium et Leges, et otium vitæ Romanorum probarentur* a *Jove, an osor legum addiceret homines antiquæ consuetudini ferarum. Dum* Eridanus *solicitus cogitat hæc secum, una Naiadum capillis sparsis accurrit, et amplectens Patrem* Eridanum, *Ecce, inquit, Alaricus, non qualem aspeximus modo triumphantem: obstupesces,* o *Pater, ora* ejus *pallida: dulce erit perlustrare copias* ejus, *et recensere parvas reliquias ex tanta multitudine. Jam cessa conqueri vultu tristi, et jam remitte Nymphas sorores* ad *choreas* solitas. Naias sic *locuta fuerat: ille* Eridanus

bat Reg. Moret. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. *terrebat* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *temnebat* vel *terrebat* Vat. pr.—146 *umbrosa* Thuan. *cum forte* Lov. m. sec. inc. Heins. *tunc* Mazar. Moret. pr. Exc. Gevart. *fronte* vel *forte* Lov. m. pr. *domu* Leid. pr. m. pr. Petav. sec. Ambr. sec.—147 *ingentes* Exc. Lucens. pr. *ingentis* Var. LL. e marg. Parm. *ingenti* Pal. Farn. Florent. duo Med. Mazar. Petav. tert. ed. Parm. et Vicet.—148 *moveret* pro *maneret* Tholos.—149 *imperiumve* Farn. inc. Heins. *Jovis* Ambr. sec. *legesne* Farn. *legesve* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—150 *Et vere* Jun. pr. Oxon. sec. *non te* pro *vitæ* Pric. m. pr. *curæ* Pal. *re mota quies* Jun. pr. Oxon. sec.—151 *rictus* pro *ritus* Jun. pr. *rictus* Petav. sec. Med. tert. *ritus* vel *rictus* Med. pr. —152 *monet* ed. Vicet.—153 *revoluta* Moret. pr. *complexa parentem* Med. quart.—154 *Alacritus* Var. LL. ed. Antv. *adest* pro *ait* Vat. pr. m. pr. Put.—155 *exsanguis* Vat. pr. et tert. *mirabile* Farn.—156 *Percenire manum* Jun. pr. *percensere* Lov. *manus* Med. quart. Put. *tanta,* sine copula, Pal. *e gente* Thuan. —157 *numerasse* Vat. pr. *numerare* Vat. sec. Ambr. pr. *tam* Oxon. sec.—158 *Fonte* Pal. *sorores* Jun. pr. Leid. pr. Oxon. sec. *sonores* Oisel. *sonoras*

NOTÆ

151 *Damnaret*] An Jupiter offensus damnaret Romanos ad victum ferarum, qualis vita hominum sub Saturno fuisse dicitur.

Sæcula] Homines qui sunt in sæculo: continens pro contento.

156 *Percensere*] Possemus nunc numerare paucos manipulos Alarici fugientis, qui modo tanta militum multitudine fretus insolescebat.

158 *Choris*] Saltationibus, choreis, quibus Nymphæ vacare perpetuo fingebantur.

Dixerat. Ille caput placidis sublime fluentis
Extulit, et totis lucem spargentia ripis
Aurea roranti micuerunt cornua vultu.
Non illi madidum vulgaris arundine crinem
Velat honos: rami caput umbravere virentes
Heliadum, totisque fluunt electra capillis.
Palla tegit latos humeros, curruque paterno
Intextus Phaëthon glaucos incendit amictus.
Fultaque sub gremio, cœlatis nobilis astris,
Ætherium probat urna decus. Namque omnia luctus
Argumenta sui Titan signavit Olympo,
Mutatumque senem plumis, et fronde sorores,
Et fluvium, nati qui vulnera lavit anheli.

erexit ex *fluvio tranquillo caput altum, et cornua* ejus *aurata fundentia splendorem* in *omni domo, enituerunt* in *fronte humida. Arundo non parum honorifica tegit illi cæsariem madentem: frondes Heliadum viridantes texerunt* quoque *caput* ejus, *et succinum stillat ex crinibus omnibus. Pallium operit humeros* ejus *latos, et Phaëthon pictus* in eo pallio, cum *curru patris* Solis *inflammat vestes glaucas. Et urna celebris* ob *sidera depicta, innixa sub sinu* ejus, *ostendit honorem cœlestem. Etenim Sol effinxit* in *Cœlo omnia signa doloris sui, et senem* Cycnum *conversum* in *avem, et sorores Phaëthontis* Heliades in *arbores, et flumen quod conspexit mortem filii*

Med. quart. *sonoris* Vat. pr. Pric. m. sec. Voss. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *sonoris* vel *sorores* Med. tert. *sonoris* vel *sonoras* Exc. Schott.—159 *Dixit et* Vat. sec. *placidum* Mazar. *placidis* vel *blandis* Lov. *secura* pro *sublime* Vat. tert.—161 *lætanti* pro *roranti* Thuan.—163 *nitentes* Med. sec.—164 *Heliade* Med. quart. *ruunt* Lov.—165 *regit* pro *tegit* Pal. *curraque paterna* Lov. m. pr. —166 *insertus* Petav. pr. *Pheton* ambo Moret. *glaucosque* Med. quart.—167 *Sculptaque* Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. *furtaque* Bonon. unde *fulvaque* conjecerat Heins. *nubilis* inc. Heins.—170 *Mutavitque* Florent.—171 *Et flu-*

NOTÆ

164 *Heliadum*] Hæ sic dicuntur ἀπὸ τοῦ ἡλίου, *a Sole*, cujus sunt filiæ: et cum Phaëthontem fratrem, Jovis fulmine dejectum, deflerent, versæ sunt in alnos, ex Virgilio, aut ex Ovidio in populos nigras electrum lacrymantes ad ripas Padi seu Eridani. Nonnulli electrum Apollinis ipsius lacrymas esse dixerunt.

165 *Latos humeros*] Quales sunt humeri Heroum.

166 *Incendit*] Phaëthon intextus, seu depictus in veste Eridani, eam incendit, flammis ipsis velut repræsentatis.

168 *Urna*] Eridanus cum urna inter astra relatus est, et est signum Orioni vicinum. Alii putant fluvium illum sideribus ascriptum esse Nilum, et in eo stellam insignem agnoscunt, quæ ab iis dicitur *Canopus*, ab ipsorum Deo et urbe cognomine.

170 *Senem*] Cycnum, qui cum casum Phaëthontis propinqui sui defleret, ita dolore contabuit, ut in avem cognominem mutaretur. Alii tamen Olorem illum cœlestem dicunt fuisse illum, cujus figuram Jupiter sumsit

Stat gelidis auriga plagis: vestigia fratris
Germanæ servant Hyades; Cycnique sodalis
Lacteus extentas aspergit circulus alas.
Stelliger Eridanus sinuatis flexibus errans
Clara Noti convexa rigat, gladioque tremendum
Gurgite sidereo subterluit Oriona.
Hoc Deus effulgens habitu prospectat euntes
Dejecta cervice Getas. Tunc talia fatur:
  Siccine mutatis properas, Alarice, reverti

sui *anhelantis.* *Auriga* hic *consistit* in *regionibus frigidis: Hyades sorores observant gressum fratris* sui, *et via lactea irrigat pennas porrectas Cycni socii. Eridanus astrifer vagans anfractibus curvatis irrorat partem Austri manifestam, et subter irrigat aqua* sua *Orionem formidandum ense cœlesti. Deus* Eridanus *emicans hac veste aspicit Getas fugientes collo demisso:* et *tum loquitur hæc: Itane,* o *Alarice, festinas redire inceptis inversis? Itane jam te tædet regionis Italiæ?*

men Med. tert.—173 *sodales* Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv.—174 *extensas* Florent. Farn. Moret. pr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *excelsas* Thuan. *extensas astergit* Pal. *exstructas* Vat. tert. m. pr. *aspersit* Ambr. sec. *extendit* vel *aspergit* Vat. pr. *alas* vel *horas* Med. tert.—175 *Stellifer* duo Vatt. Farn. Pric. Med. tert. *Stelliger* Vat. pr. et tert. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Ambr. sec. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *simoontis* pro *sinuatis* Jun. pr. Oxon. sec. *flexibus* Vat. Livin. Ambr. sec. Exc. Lucens. sec. *fluctibus* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. *flexibus* vel *fluctibus* Vat. pr. Med. tert.—176 *ligat* Vat. sec. Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. *rigas* Jun. pr. *gladiique* Oxon. sec. *gelidoque* pro *gladioque* Pric. m. pr. *tremendus* Med. quart.—177 *subterfluit* Pat. *Uriona* Ambr. pr.—178 *habitus* Vat. Livin. *decus effulgens habitus* Ald. *ritu* pro *habitu* Med. quart. *prospexit* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Reg. Voss. Exc. Læti. *prospectat* duo Leidd. et plurimi alii optimæ notæ, Exc. Gevart. Lucens. pr. Cod. Rhem. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. sic infra *respectare* vs. 273.—179 *cum talia* Leid. pr. *et talia* inc. Heins. Var. LL. e marg.

NOTÆ

ad Ledam vel Nemesin comprimendam. Ceterum Olor ille dicitur etiam *gallina*, ὄρνις simpliciter, *avis.* Hinc Manilius de illo Olore, 'formæ pretium, qua cepit amantem.'

172 *Auriga*] *Phaëthon currus Auriga paterni* depictus est in regionibus frigidis in veste Eridani exhibitis.

173 *Hyades*] Filiæ Atlantis fratrem Hyan a leone peremtum sine fine deflentes, ob pietatem in septem stellas versæ sunt, quæ positæ sunt in capite Tauri, dictæ ἀπὸ τοῦ ὕειν, *pluere*, quod ortu et occasu pluvias creent. De Hyadum numero, et parentibus, et aliis circumstantiis alii alia dicunt, ut vulgare in fabulis. Sed cur *Hyades Germanæ* Phaëthontis? nempe, quia Iapeti et Clymenes filiæ; Phaëton autem agnoscit et matrem Clymenen.

Sodalis] Socii, finitimi in illa pictura.

175 *Stelliger*] Tribus curvaturis Eridani stellæ finguntur.

176 *Noti*] Eridanus versus Meridiem fluere conspicitur.

177 *Oriona*] Orion venator cum ense repositus est inter astra: sed de hoc alibi.

Consiliis? Italæ sic te jam pœnitet oræ?
Nec jam cornipedem Tiberino gramine pascis,
Ut rebare, tuum? Tuscis nec figis aratrum
Collibus? o cunctis Erebi dignissime pœnis,
Tune Giganteis urbem tentare Deorum
Aggressus furiis? ne te meus, improbe, saltem
Terruit exemplo Phaëthon, qui fulmina præceps
In nostris efflavit aquis, dum flammea cœli
Flectere terrenis meditatur fræna lacertis,
Mortalique diem sperat diffundere vultu?
Crede mihi, simili bacchatur crimine, quisquis
Aspirat Romæ spoliis, aut Solis habenis.
Sic fatus, Ligures Venetosque erectior amnes
Magna voce ciet. Frondentibus humida ripis

Neque jam nutris equum tuum in *pratis Tyberis, ut cogitabas? Neque defigis aratrum* in *clivis Hetruriæ?* o *Alarice, merite omnia supplicia inferorum, tune suscepisti furore giganteo lacessere urbem Deorum* Romam? *neque Phaëthon meus saltem deterruit te calamitate* sua, o *pessime, qui* Phaëthon *cadens expiravit fulmina in undis nostris, dum molitur regere habenas igneas cœli, manu mortali, et sperat effundere lucem vultu* itidem *mortali? Audi me*, o Alarice: *quicumque sperat exuvias Romæ, aut fræna Solis,* ille *furit pari scelere.* Eridanus *ita locutus, sublimior advocat voce ingenti fluvios Ligurum et Venetorum. Ticinus*

Parm. *fatus* inc. Heins.—181 *sic te jam* Vat. Livin. *sic jam te* Farn. Pat. duo Ambr. *jam sic te* Jun. pr. *jam te sic* duo Vatt. Pal. Med. pr. Put. Thuan. Petav. pr. Oxon. sec. Ald. *aulæ* pro *oræ* inc. Heins. m. pr.—182 *cornipedes... tuos* Tholos. *in gramine* Put.—183 *dictis* pro *Tuscis* Thuan. *figis* vel *frangis* Med. tert.—184 *Herebi* Pal. *dignissima* Rott.—187 *Pheton* ambo Moret. *flamina* pro *fulmina* Ambr. pr. *flumina* Lov. Mazar. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *princeps* pro *præceps* Ambr. pr.—188 *Innumeris* Rott. Med. sec. *afflavit* Put. Ambr. pr.—191 *bacchatus* Rott.—192 *aut solis* duo Leidd. duo Oxon. *an* Jun. pr.—193 *fatur* Ambr. pr. *Venetos* Med. tert. *Venetos Liguresque* Vat. tert.

NOTÆ

182 *Pascis*] Jactantia militaris, qua olim gloriabantur, se nutrituros esse suos equos in pratis hostium, aut inversuros esse aratro eorum campos. Quin et signum erat ultimæ vastationis, aratrum imprimere in locis ubi urbes sitæ essent. 'Seges est ubi Troja fuit.' Ovidius.

185 *Urbem Deorum*] Audesne urbem, tot Deorum sedem, aggredi, instar gigantum, qui Cœlum aggressi sunt?

187 *Phaëthon*] Nota vel puerulis fabula, eum a Sole equos regendos petiisse, obtinuisse, et tam male rexisse, ut a Jove indignante fulminis ictu in Padum præceps ageretur.

Fulmina efflavit] Quasi ea laterent in ejus corpore, et postea efflaret atque emitteret in aquas Eridani; vel potius, quod cum fulmen, quo perculsus fuerat, ejus corpus penetravit, illud postea expirando moriendoque emiserit.

Colla levant pulcher Ticinus, et Addua visu
Cœrulus, et velox Athesis, tardusque meatu
Mincius, inque novem consurgens ora Timavus.
Insultant omnes profugo, pacataque lætum
Invitant ad prata pecus. Jam Pana Lycæum,
Jam Dryadas revocant, et rustica numina Faunos.
Tu quoque non parvum Getico, Verona, triumpho
Adjungis cumulum: nec plus Pollentia rebus
Contulit Ausoniis, aut mœnia vindicis Astæ.
Hic rursus, dum pacta movet, damnisque coactus

formosus, et Addua cœruleus facie attollunt capita humentia ex *littoribus sylvosis; et* simul *Athesis celer, ac Mincius lentus cursu, et Timavus erigens* se *in novem ostia: omnes* hi fluvii *illudunt* Alarico *fugienti, et excitant greges lætos ad pascua placida. Jam revocant Pana Lycæum, jam Dryades, et Faunos, Deos agrestes. Tu etiam,* o *Verona, addis gloriam non mediocrem victoriæ Geticæ: neque Pollentia, neque ultrix urbs Asta magis auxit imperium Italiæ. Hic* Alaricus *iterum dum concutit fœdera, et adactus cladibus, tentat permutare præ-*

omnes pro *amnes* inc. Heins.—195 *Ticius* Med. quart. *Tociusque ardua* Jun. pr. *Ticius et Ardua* Oxon. pr. *Ticius atque ardua* Oxon. sec. *Ticinus atque ardua* duo Leidd. *et Addua* Moret. pr. Exc. Læti. *atque* duo Vatt. Pric. Rott. duo Med. Lov. Tholos. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. tres Petav. ed. Vicet. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *adua* Rott. duo Medd. Ambr. tert. ed. Vicet. *Addua* Petav. pr. Thuan. Exc. Lucens. pr. *ardua* tres Vatt. Oisel. Florent. duo Med. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *ardea* Vat. tert. m. sec. Moret. pr. *Abdua* inc. Heins. Ald. *Abdua* vel *Ardua* Mazar.—198 *Exsultant* vel *Insultant* Med. tert.—200 *Dryades* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *Dryadas* duo Leidd. Oxon. pr. Med. tert. Put. Reg. Mazar. Bonon. duo Petav. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *ac rustica* Lov. *et* tres Vatt. Pric. Oisel. *jam* Ambr. tert. *jam rustica* Ambr. pr. et sic Gesn. et ed. Bipont.—201 *parvo* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. ut et *Nerona* pro *Verona* Var. LL. ed. Antv.—203 *an mœnia* Jun. pr. *judicis* pro *vindicis* Farn. *hastæ* pro *Astæ* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. quatuor Med. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Leid. pr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. et marg. Parm. in Petav. pr. erat glossa, i. e. *Ravenna.*—204 *Qui rursus* Vat. quart. *jam* vel *dum* Oxon. pr. *pacta voret* Oxon. sec. *pacta manet* Farn. *prata* ed. Vicet. *pacta* Exc. Lucens. pr.

NOTÆ

195 *Ticinus, Addua, Athesis, Timavus*] Totidem sunt flumina. De Timavo, supra.

199 *Pana Lycæum*] Pana numen ruris, coli solitum in Lycæo monte Arcadiæ, in Græcia.

201 *Verona*] Proculdubio multæ extiterunt Gothorum clades, auctorum invidia post interfectum Stilichonem pressæ. Verona, quam Gallienus Imperator vocavit *Gallienianam,* est urbs pulcherrima, munitissima Venetiæ, a Gallis condita duce Brenno, unde et olim *Brenona* dicta, ex Munstero, ad quam contigit secunda Gothorum clades.

202 *Pollentia*] Hodie *Palanza:* sed de hac supra.

203 *Vindicis Astæ*] Asta quoque urbs est, ad quam suspicor cæsos etiam esse Gothos.

204 *Pacta movet*] Concutit ac labe-

Extremo mutare parat præsentia casu,
Nil sibi perjurum sensit prodesse furorem,
Converti nec fata loco; multisque suorum
Diras pavit aves, inimicaque corpora volvens
Ionios Athesis mutavit sanguine fluctus.
Oblatum Stilichon violato fœdere Martem
Omnibus arripuit votis, ubi Roma periclo
Jam procul, et medius belli Padus arbiter ibat.
Jamque opportunam motu strepuisse rebelli

sentia vel *calamitate ultima, animadvertit rabiem perjuram nihil se juvare, neque fata mutari loco, et aluit volucres obscœnas plurimis* cædibus *suorum* militum, *et Athesis versans cadavera hostilia, convertit undas Ionias* in *cruorem. Stilicho, pacto* per Alaricum *infracto, rapit omni desiderio bellum oblatum*, præsertim *cum Roma remota* erat a *periculo, et Eridanus separans fluebat inter bellum; et jam lætatur infidelitatem commodam fremuisse tumultu rebellante, et* ipse *suppe-*

facta Tholos. *picta* Reg. m. pr.—205 *multare* Farn. *placet* pro *parat* Petav. tert. —206 *fato* pro *sentit* Farn. *sentis* Reg. *sensit* Med. sec. *sentit* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Florent. duo Med. Moret. pr. Lov. Oxon. pr. *favorem* Vat. sec. m. pr. —207 *Convertit* Vat. pr. m. pr. et tert. Oisel.—208 *parat* pro *pavit* Vat. tert. m. pr. *aquas* pro *aves* Put.—209 *Ithinios* Oxon. pr. Leid. pr. m. pr. *Itinios* vel *Ionios* Moret. sec. *Bithinos* vel *Ionios* Med. tert. *Intinios* m. pr. et *continuos* m. sec. Lov.—210 *Obliquum* Florent. m. pr. *Oblitum* Leid. pr. m. pr. Oxon. sec. Put. duo Petav. Bonon. Lov. Ambr. pr. Moret. sec. *violatum* Jun. pr. Oxon. sec. Med. tert.—211 *Ominis* pro *Omnibus* Med. tert. *apparuit* pro *arripuit* Med. sec. *ut Roma* Farn. *pericla* Rott.—212 *a* pro *et* Thuan. *belli medio* Vat. pr. Oisel. Oxon. pr. *medius* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Vat. pr. m. sec. *medi* vel *medius* Vat. quart. *medio* vel *medius* Reg.—213 *Jam quoque oportuna* Leid. sec. *opportuna* Farn. *ppustimam* vel *repentinam* Lov. *victu* pro *motu* Jun. pr. *rictu* conjecerat Heins. *stupuisse* Tholos. *strepuisse* Exc. Læti,

NOTÆ

factare conatur. Conjicere possumus inter Honorium et Alaricum pactum aliquod extitisse, ut hic in Gallias recederet, quo se non obligatum ratus, progredi quam regredi maluerit.

205 *Extremo casu*] Malebat rem extremæ aleæ committere, quam fœdus initum servare.

206 *Perjurum*] Cum jurasset se servaturum esse pacta quæ violat.

207 *Fata*] Hæc non posse mutari et dimoveri ex loco suo stabili et fixo.

209 *Ionios Athesis*] Athesis vulgo *l'Adice* vel *l'Adige:* fluvius ortus ex Alpibus, Tridentum et Veronam alluens, et se exonerans in sinum Adriaticum, quem hostium sanguis ita inficit, ut vel color sanguineus pervadat usque ad fluctus Ionios. Hyperbole.

210 *Violato fœdere*] Ab Alarico, quicquid dicant Orosius, Jornandes, et alii: probabilius enim est Claudianum in Aula degentem cognovisse melius res suæ ætatis, quam alios scriptores.

212 *Medius belli*] Eridanus belli medius arbiter, id est, dirimebat bellum inter Romanos et hostes, seu impediebat, quominus Getæ transirent.

Gaudet perfidiam, præbensque exempla labori
Sustinet accensos æstivo pulvere soles.
Ipse manu metuendus adest, inopinaque cunctis
Instruit arma locis, et, quo vocat usus, ab omni
Parte venit. Fesso si deficit agmine miles,
Utitur auxiliis, damni securus, et astu
Debilitat sævum cognatis viribus Histrum:
Et duplici lucro committens prælia vertit
In se barbariem, nobis utrimque cadentem.
Ipsum te caperet, letoque, Alarice, dedisset,
Ni calor incauti male festinatus Alani

ditans exemplum operi, præfert calores inflammatos pulvere æstivo. Ipse venit timendus dextra, et in *omni parte præparat tela improvisa, et qua necessitas postulat, accurrit ex omni loco. Si milites copiis fatigatis fatiscunt, impendit* copias *auxiliares non solicitus* de *detrimento, et callide spoliat Danubium crudelem viribus suorum* populorum: *et, compendio geminato, conserens pugnam convertit Barbaros, imminentes undique nobis, contra se* ipsos. Stilicho *caperet te ipsum,* o *Alarice, et tra-*

Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *statuisse* ed. Parm. et Vicet.—214 *Perfidiam gaudet* Petav. tert. *præbent* Lov. Ambr. sec. Jun. Oxon. sec. Exc. Gevart. *præbens* sine copula, Leid. sec. Voss. Vat. sec. Farn. Pal. Pric. Rott. duo Med. inc. Heins. Mazar. Tholos. Petav. tert. ed. Parm. et Vicet. *præbent* vel *præbens* Leid. pr. Med. quart. *relegens* vel *præbens* Med. pr. *præbent exempla sorores* Moret. sec. *præbent ex. sorores* et *præbens ex. saboris* ex emendatione, Lov. *sobores* Petav. sec. *labores* Ambr. sec. *labori* Oxon. pr. Ald. ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *laborum* Vat. tert. Reg. Moret. pr. *laboris* duo Vatt. Pal. Pric. Rott. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Petav. pr. Ambr. pr. *labores* vel *laboris* Leid. pr.—215 *pulvere* Pric. Rott. *vulnere* Pal. Med. pr. *pectore* Lov.—216 *certis* pro *cunctis* Jun. pr. Oxon. sec. —217 *quo* Jun. pr. et Oxon. sec. *qua* Gesn. et ed. Bipont. *aqua* pro *qua* Thuan. *vacat* Put. Petav. sec.—218 *decidit* Bonon. Petav. tert.—219 *damnis* Med. tert.—221 *vertis* Lov.—222 *Barbariam* duo Leidd. Rott. Oisel. Florent. Med. pr. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. *nobisque* Reg. *utrumque* Lov. *utrique* Vat. pr. *nobisque ictumque* Pal.—223 *caperent* et *dedissent* Vat. sec. qui et *Halarice* habet.—224 *color* Petav. sec. *festinantis* Jun. pr.

NOTÆ

216 *Ipse manu*] Non Stilichoni, sed Saulo barbaro et pagano Duci, belli summam commissam esse ait Orosius; sed præstiterit fidem adhibere Claudiano, qui rem amplificare potest quidem, non totam fingere.

Inopina arma] Quæ hostes ex improviso, et nil tale expectantes, feriant.

220 *Debilitat Histrum*] Spoliat Danubium viribus cognatis, id est, viribus suorum populorum, eosque Barbaros in se invicem armat, sicque convertit barbariem contra se ipsam: qua in re duplex est lucrum, duplex utilitas; primo quod Barbari contra se excitati nobis non noceant, secundo quod a seipsis deleantur.

224 *Ni calor*] Alaricus captus esset, nisi Saulus Dux Alanorum ardentior

Dispositum turbasset opus. Prope captus anhelum
Verbere cogis equum: nec te vitasse dolemus.
I potius gentis reliquum, tantisque superstes
Danubii populis, i, nostrum vive tropæum.
Non tamen ingenium tantis se cladibus atrox
Dejicit: occulto tentabat tramite montis,
Si qua per scopulos subitas exquirere posset
In Rhætos Gallosque vias. Sed fortior obstat
Cura ducis: quis enim divinum fallere pectus

deret morti, nisi ardor Alani imprudentis stulte properatus evertisset consilium præparatum. Tu *fere captus adigis stimulo equum fatigatum; neque mæremus te effugisse. Abi melius* ut *reliquiæ stirpis* tuæ, *et superfuturus tot nationibus Istri: abi, vive* ut monumentum *triumphi nostri. Neque tamen animus* ejus *indomitus se demittit tantis cædibus: quærebat colles via incognita, si qua* via *valeret per saxa invenire iter repentinum in Rhætos et Gallos. At prudentia ductoris* Stilichonis *generosior obest: nam quis valeat decipere sapientiam* prope *divinam, et oculos in-*

Oxon. sec. *festinatus* vel *festinantis* Med. tert. *Halani* Vat. sec.—225 *Depositum* Moret. pr. Tholos. *trabeasset* pro *turbasset* inc. Heins. *cautus* Rott. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. Var. LL. ed. Antv.—226 *jurasse* pro *vitasse* Pat. —227 *gentis reliquum* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *genti reliquum* Oisel. *gentis* Pric. *genti* Med. tert. m. pr. Put. Petav. sec. et pr. m. sec. Bonon. duo Ambr. Exc. Lucens. sec. *genti* vel *gentis* Pat. *reliquæ* Med. quart. *reliquus* Leid. pr. tres Vatt. inc. Heins. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. duo Ambr. *genti reliquus* Moret. pr. Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *gentis reliquus* et in margine ascriptum f. *genti* Lov.—228 *in nostrum* Vat. sec. Med. tert. Thuan. Mazar. Petav. tert. Tholos. Ambr. tert. Moret. sec. duo Oxon. *et nostrum* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Rott. Oisel. Ambr. sec. *i nostrum* Leid. sec. duo Vatt. Farn. Med. quart. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Pat. Ambr. pr. Exc. Gevart. *in* vel *i nostrum* Var. LL. e marg. Parm. *triumphis* pro *tropæum* Vat. quint.—229 *Nec tamen* inc. Heins. Tholos.—230 *tendebat* Tholos. *vertice* Leid. sec. Pric. Rott. Med. sec. Thuan. Petav. sec. Tholos. Ambr. tert. Voss. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. *tramite* vel *vertice* Oxon. pr. *obliquo vertice* vel *occulto tramite* Pal. Med. pr. *montis* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *montes* Leid. pr. duo Vatt. Oisel. Med. quart. inc. Heins. Put. Pat. Petav. tert. duo Ambr. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. *montis* vel *montes* Vat. pr.—231 *Si qua* duo Leidd. duo Vatt. Pric. Florent. Ambr. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *Si quas* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. *Si quam* Put. *populos* Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. *possit* Moret. sec.—232 *Renos* Lov. Oxon. pr. *in Cretos* Oxon. sec. *Rhenos* Reg. Moret. sec. *Gallos Rhetosque* Moret. pr. *exstat* pro *obstat* Med. quart.—233 *divorum* pro *divinum* Pat. *possit Pectus* Lov. Moret. pr.

NOTÆ

prævertisset consilia Stilichonis, sicque ipsi evadendi occasionem imprudens dedisset.

228 *Tropæum*] Nec immerito: si enim ita spoliatus est tantus Rex, vivum fuit Romanæ fortitudinis monumentum.

233 *Divinum pectus*] Omnia prævidens, instar divini numinis.

Possit, et excubiis vigilantia lumina regni?
Cujus consilium non unquam reperit hostis,
Nec potuit texisse suum. Secreta Getarum
Nosse prior, celerique dolis occurrere sensu.
Omnibus exclusus cœptis considit in uno
Colle tremens: frondesque licet depastus amaras
Arboreo figat sonipes in cortice morsus;
Et tetris collecta cibis, annique vapore,
Sæviat aucta lues, et miles probra superbus
Ingerat obsesso, captivaque pignora monstret:
Non tamen aut morbi tabes, aut omne periclum

tentos conservationi Imperii? Cujus Stilichonis *cogitata hostis nunquam invenit, neque valuit occultare* ipsi *sua. Primus* Stilicho potest *cognoscere arcana Getarum, et ingenio acri prævertere insidias* eorum. Alaricus, *extrusus consiliis omnibus, sedit pavidus in colle infimo: et quamvis equus* ejus *carpens folia acerba imprimat dentes in trunco arboreo; et* quamvis *morbus contractus ex alimentis pravis, et adauctus calore æstatis furat, ac milites arrogantes onerent contumeliis* Alaricum *circumsessum, et ostendant filios* suos *captivos; non tamen aut lues morbi, aut*

pectus Posset Ambr. tert.—234 *numina* Pal. Farn. Pric. Rott. Med. quart. Thuan. Tholos. Petav. sec. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. edd. Vicet. Parm. marg. Isingr. *munera* Jun. Oxon. sec. *lumina* vel *numina* Med. pr.—235 *nonnumquam repperit* Pric. Petav. sec.—236 *Non potuit* Lov.—237 *scelerique* Var. LL. ed. Antv. *sexu* pro *sensu* Vat. tert.—238 *exclusis* Pric. Med. tert. Mazar. Pat. Petav. sec. *consedit* tres Vatt. Rott. Exc. Læti, edd. Junt. Ald. Isingr. Gryph. Colin. Raphel. et al. *concedit* Oisel. *considit* Farn. Ambr. sec. Leid. pr. Lov. Moret. sec. Exc. Schott. et Lucens. pr. *confidit* Vat. sec. Pal. Pric. Florent. Med. pr. inc. Heins. Petav. sec. Tholos. Ambr. tert. Jun. pr. Oxon. sec. ed. Vicet. *confidit* vel *consedit* Med. tert. *in imo* Exc. Læti, Ald. *in uno* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Cod. Rhem. ed. Parm. et Vicet.—239 *fraudesque* pro *frondesque* Pal.—240 *Arboreos* Med. tert. Put.—241 *E tetris* Farn. *tetricis* Vat. pr. m. sec. inc. Heins. vid. Spartian. in Severo p. 70. l. 12. *jubis* Med. pr. *herbis* Moret. pr. *animique vapore* Lov. *animique pavore* Farn. vet. Gyr. *annisque* Vat. pr. m. sec. Thuan. *amnisque* Med. sec. Vat. Livin. *omnique* Var. LL. ed. Antv. *animique* duo Leidd. inc. Heins. Jun. pr. Oxon. sec. *Austrique* conjiciebat Heinsius, qui ascripserat Lucan. lib. x. 222. ‘ testis tibi sole perusti Ipse color populi, calidique vaporibus Austri.’—242 *acta lues* Pal. Pric. Oisel. m. pr. Florent. duo Med. Reg. m. pr. Put. Mazar. Ambr. pr. Lov. Voss. Jun. pr. Oxon. pr. Leid. sec. *arta* Exc. Gevart. unde *atra* leg. Heins. *severus* pro *superbus* Put.—243 *Ingeret* Med. sec. *capturaque* Leid. pr.—244 *tabes* Vat. pr. et sec. Bonon. Exc. Læti et Lucens. pr. *rabies* Vat. tert. Med. tert. m. pr. Jun. pr. Oxon. sec. ed.

NOTÆ

235 *Consilium*] Nullus hostis potuit detegere consilia Stilichonis, nullus sua ipsi occultare; et est illa absolutissima Ducis optimi virtus.

237 *Nosse prior*] Hellenismus: id est, prior ad cognoscendum.

238 *Exclusus*] Omnibus consiliis, urbibus, arcibus.

Docta subire fames, aut prædæ luctus ademtæ,
Aut pudor, aut dictis movere procacibus iræ,
Ut male tentato toties se credere campo
Cominus auderet. Nulla est victoria major,
Quam quæ confessos animo quoque subjugat hostes.
Jamque frequens rarum decerpere transfuga robur
Cœperat, inque dies numerus decrescere castris.
Nec jam seditio paucis occulta parari,
Sed cunei totæque palam discedere turmæ.
Consequitur, vanoque fremens clamore retentat,

fames erudita pati pericula omnia, aut tristitia spoliorum ereptorum, aut verecundia, aut iræ commoverunt illum *verbis petulantibus, ut auderet committere se propius bello toties tentato infeliciter. Nullus triumphus est gloriosior quam* ille *qui vincit hostes confitentes* etiam *animo se* vinci. *Et jam multi fugaces incipiebant debilitare opes infirmiores; et multitudo* incipiebat *imminui cunctis diebus: neque jam seditio incognita paucis strui, at copiæ et catervæ omnes* incipiebant *aperte discedere.* Alaricus *sequitur* hos, *et* conatur *retinere murmurans minis inutilibus, et*

Parm. et Vicet. *tabes* vel *rabies* Petav. pr.—245 *victus* pro *luctus* Tholos.—246 *et dictis* Moret. sec. *procacius* Lov.—247 *campo* vel *bello* Petav. tert.—249 *Quam qui* Leid. sec. Exc. Gevart. *Quamquam* Rott. *animos* Pal. inc. Heins. *subnegat* Petav. sec.—250 *rarum* Vat. Livin. *rerum* Leid. pr. m. pr. cum duodecim aliis et edd. Vicet. Junt. Ald. Colin. *rarum* vel *rerum* Vat. quart. Pric. m. sec. Med. pr. *decerpere* Pal. Pric. m. sec. *discerpere* Med. tert. *transfuga* vel *callida* Med. tert.—251 *inde dies* Ambr. tert. *decrescere* Rott. *descendere* vel *discernere* Pal.—252 *seditio* Reg. Oxon. pr. m. sec. Tholos. Ambr. tert. *Discidio* Jun. pr. Oxon. sec. *deditio* omnes Vatt. Pal. Farn.—253 *cunei* vel *cuncti* Med. tert. *simul* pro *palam* Ambr. sec. *decrescere* Put. Ambr. pr. *descendere* Pric. Farn. duo Med. Reg. Lov. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. Leid. pr. Moret. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *desciscere* Ambr. tert. vid. infra 262. *discedere* vel *descendere* Med. pr. *discernere* vel *descendere* Pal. *turbæ* Vat. pr. et tert. Put. Jun. pr. Oxon. sec.—254 *Prosequitur* Oxon. sec. *vanoque* Pat. Ambr. pr. *varioque* duo Vatt. Put. Thuan. Petav. sec. *frequens* Put. Thuan. Oxon. sec. *fremens* vel *frequens* inc. Heins. retentat

NOTÆ

245 *Fames*] Non imperiosa fames, quæ temnit omnia pericula, non ira, non pudor cogunt etiam illum pugnare; adeo diffidit, adeo desperat, adeo confitetur se animo victum esse.

249 *Confessos subjugat*] Hæc vera certaque victoria est, cum victi confitentur animos suos esse superatos.

250 *Robur*] Crebri transfugæ incipiebant decerpere et debilitare robur ac vim exercitus, eum jam rariorem et minus plenum relinquendo. Nam decerpere est ita detrahere ex toto corpore, ut minuatur numerus, fiatque raritas.

252 *Paucis occulta*] Necdum occultum erat paucis parari seditionem, quæ malum pessimum est. Nam ex Vegetio: ‘nulla quamvis minima ratio potest ab adversariis perdeleri, nisi propriis simultatibus se ipsa consumserit.’

Cumque suis jam bella gerit: mox nomina supplex
Cum fletu precibusque ciet, veterumque laborum
Admonet, et frustra jugulum parcentibus offert:
Defixoque malis animo sua membra suasque
Cernit abire manus. Qualis Cybeleia quassans
Hyblæus procul æra senex, revocare fugaces
Tinnitu conatur apes, quæ sponte relictis
Descivere favis; sonituque exhaustus inani
Raptas mellis opes, solitæque oblita latebræ,
Perfida deplorat vacuis examina ceris.

facit jam bellum cum suis militibus: *statim vocat nomina* singulorum *cum lacrymis et precibus, et monet eos factorum pristinorum, et objicit inutiliter guttur* suum his *ignoscentibus: atque animo dejecto calamitatibus, videt suos* milites, *ut membra, et manus suas, discedere. Quemadmodum senex Hyblæus quatiens longe tintinnabula Cybeles, tentat revocare crepitaculo apes fugientes, quæ* apes *favis desertis ultro defecerunt, et fatigatus sono rauco, deflet divitias mellis abreptas, et examina infida* apum *oblita cellarum consuetarum, alvearibus vacuatis. Igitur post-*

vel *retemptat* Vat. tert.—255 *mox* pro *jam* inc. Heins. Jun. pr. Oxon. sec. Med. tert. *regit* pro *gerit* Pat. *jam numina* Med. tert. *nomina* duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. pr. m. sec. Tholos. duo Ambr. Jun. Oxon. sec. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Schott. Lucens. pr. ed. Vicet. *numina* tres Vatt. Rott. Reg. Mazar. Vat. pr. m. pr. *numina* vel *nomina* Vat. quint. Pric. Oisel. Petav. tert.—256 *fletu precibusque* Florent. Med. pr. Reg. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *precibus fletuque* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. *flexuque* inc. Heins.—257 *poscentibus* Vat. quint. *patientibus* Pric. *parentibus* Petav. sec. Moret. sec. Voss. a m. pr. *pereuntibus* Jun. pr.—260 *ora* Jun. pr. *feroces* Jun. pr.—261 *conatus* Tholos. *relictos Destituere favos* vel *relictis Descivere favis* Med. tert.—262 *Discessere* quint. *Destituere* Florent. Jun. pr. Oxon. sec. *Discivere* Put. *Descivere* vel *Cessavere* Vat. quart. *exactus* pro *exhaustus* Leid. pr.—263 *apes* Vat. tert. m. sec. Med. sec. *oves* Jun. pr. *oblata* Thuan. *tenebræ* pro *latebræ* Vat. quart. Med. sec. Jun. pr. Oxon. sec.—264 *curis* pro *ceris* Vat. tert. m.

NOTÆ

257 *Jugulum*] Ut solent Duces rebus profligatis ac desperatis, qui orant milites, ut se potius occidant, quam deserant.

258 *Defixo*] Animo attento, dejecto, nec sese movente ob pondus miseriarum.

Sua membra] In fugientibus militibus videt velut sua membra, suas manus, suum sanguinem, suas spes, abire, deficere, languescere: milites quippe sunt membra manusque Regum suorum, qui sunt suprema omnium capita.

260 *Hyblæus*] Hyble seu Hybla, mons et urbs Siciliæ apibus insignis: inde Hyblæus dicitur senex aliquis, qui curat apes, et qui quassat tintinnabula ærea, qualia quassabant sacerdotes Cybeles matris Deorum. Strabo de Hybla: τὸ τῆς Ὕβλης ὄνομα συμμένει διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ὑβλαίου μέλιτος: *Hyblæ nomen perdurat propter mellis Hyblæi præstantiam.*

264 *Perfida*] Quasi promisissent apes se in his alvearibus mansuras, sicque iis desertis fidem violarent.

Ergo ubi præclusæ voci laxata remisit
Fræna dolor, notas oculis humentibus Alpes
Aspicit, et nimium diversi stamine fati
Præsentes reditus, fortunatosque revolvit
Ingressus. Solo peragens cum murmure bellum,
Protento leviter frangebat mœnia conto,
Irridens scopulos: nunc desolatus et exspes
Debita pulsato reddit spectacula monti.
Tunc sic Ausonium respectans æthera fatur:
Heu regio funesta Getis! Heu terra sinistris
Auguriis calcata mihi! satiare nocentum

quam mœror laxavit habenas, dictis impeditis, spectat oculis lacrymantibus Alpes cognitas sibi, *et filo fati nimis mutati, revocat* in mentem *abitum præsentem, et aditum* olim *felicem. Tunc una voce perficiens prælia, quatiebat urbes hasta leniter porrecta, despectans cautes;* at *nunc afflictus et sine spe reddit spectaculum meritum fracto monti: tum aspiciens cœlum Italum, ita loquitur: Heu! terra fatalis Getis! heu terra proculcata mihi auspiciis infelicibus! sis saturata stragibus son-*

pr.—265 *remittit* Reg.—266 *notasque* Farn. *notas* sine copula, duo Leidd. cum viginti duobus, Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm.—267 *Adspicis* Jun. pr. Oxon. sec. *diverso* Pal. Med. pr. *stamina* Moret. pr.—268 *Præsenti* Jun. pr. Oxon. sec. *resolvit* duo Vatt. *revellit* Put. *revisit* Vat. tert. m. pr.—269 *peragit* Med. quart. *peragens* vel *peragrans* Med. tert. *cum murmure* tres Vatt. Pal. Pric. Vat. sec. m. sec. *tum* Farn. tres Petav. Tholos. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. *tunc* Vat. pr. Rott. Oisel. Med. sec. Reg. Moret. pr. Jun. et Oxon. pr. duo Leidd. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv.—270 *Pro tanto* Petav. sec. Oxon. sec. *Proh leviter tanto* Tholos. *Proh tanto* Moret. sec. *Pertento* Put. Oxon. pr. *Proh tanto* vel *Prætento* Reg. *conpto* Jun. pr. *cunto* Leid. sec. *expers* tres Vatt. Farn. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Oxon. pr.—271 *expers* vel *exspes* Vat. tert.—272 *reddi* Farn.—273 *Tum* Oisel. *Aonium* Jun. pr. *Aoniam* Reg. *prospectans* Pat. *despectans* Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. *dixit* pro *fatur* Put. Pat. Ambr. pr. Sched. Gud.—274 *legio* Farn. *genio* Vat. pr. m. pr.—275 *sociare* Jun. pr.

NOTÆ

265 *Præclusæ*] Nam maximi affectus vocem præcludere et impedire solent: etenim ex doloribus, 'leves loquuntur, ingentes stupent.'

266 *Alpes*] Partem Alpium vergentem in Illyriam, qua ingressus fuerat Alaricus.

267 *Stamine*] Filo et ordine fati, seu Parcarum, mutato.

269 *Solo murmure*] Una voce, uno, ut ita dicam, motu linguæ.

272 *Debita*] Alaricus afflictus a Nemesi, reddit spectaculum meritum Alpibus a se male pulsatis fractisque. Quasi tum Alpes lætarentur, quod Nemesis, quæ vindicat omnia magna et dicta et facta, tunc Alaricum puniret.

275 *Satiare*] Per concessionem amaram Alaricus optat ut Italia satietur suis cladibus, et moveatur suppliciis suis.

Cladibus, et tandem nostris inflectere pœnis!
En ego, qui toto sublimior orbe ferebar,
Ante tuum felix aditum, ceu legibus exul,
Addictusque reus, flatu propiore sequentum
Terga premor. Quæ prima miser, quæ funera dictis
Posteriora querar? non me Pollentia tantum
Nec captæ cruciastis opes: hoc aspera fati
Sors tulerit, Martisque vices. Non funditus armis
Concideram: stipatus adhuc, equitumque catervis
Integer, ad montes reliquo cum robore cessi,
Quos Apenninum perhibent. Hunc esse ferebat

tium, et commota tandem suppliciis nostris! Ecce ego, qui ibam altior omni mundo, fortunatus ante ingressum in *te,* nunc *urgeor velut exul, et reus subditus legibus,* urgeor *anhelitu proximo* hostium *persequentium terga* mea. *Quas ego infelix verbis conquerar clades primas, quas postremas? non solum* tu, o *Pollentia, non* solum vos, o *gazæ direptæ, torsistis me: casus acerbus fati, et vicissitudo belli id patiantur. Non penitus* adhuc *perieram* vi *armorum: ego adhuc comitatus* militibus, *et incolumis* ob *turmas equitum, recessi ad montes cum exercitu reliquo,* ad montes *quos appellant Apenninum. Incolæ dicebant hunc esse, qui extentus usque*

satiere Med. sec. *satiata* Leid. sec. Voss. Exc. Gevart. *cruentum* Pat.—276 *vestris* Pal.—277 *Heu ego* Pal. *qui tanto* Put. Ambr. pr. *fatebar* vel *ferebar* Lov.—278 *ceu* Exc. Læti. *seu* Vicet.—279 *Addictus* sine copula, Petav. sec. *Adcitusque* Ambr. tert. *Adductusque* Jun. pr. Bonon. *fletu* pro *flatu* Tholos. *frequentum* Lov. Voss. Exc. Gevart. *frementum* conjiciebat Heins. —280 *quæ flumina* Oxon. sec.—281 *sequar* Med. pr. Pat. *querar* Tholos. Ambr. pr. *queror* Jun. pr. Oxon. sec. *nec me* Vat. tert. Pal. *me non* Vat. pr. Oisel. *non me* duo Leidd. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *fallacia* Pal. *Pollentia* vel *fallacia* Vat. pr. Med. pr. *Fallantia* vel *Pollentia* Reg.—282 *captæ* Oxon. pr. Leidd. pr. Lov. *raptæ* Barth. *cruciantur* Moret. pr. *cruciatis* tres Vatt. Pal. Rott. Exc. Læti. *cruciastis* Leid. pr. et viginti duo alii, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *hoc* Leid. pr. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *hæc* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *prospera* Put. Petav. pr. *fata* Med. tert.—283 *tulerit* Exc. Læti. *tulerat* Lov. Jun. pr. Moret. sec. *mortisque* Moret. sec. *Martis misces* Jun. pr. *nunc funditus* Put. Ambr. pr.—284 *catervas* Jun. pr. Oxon. sec. —285 *Impiger* Reg. *admotis* Med. tert. *ammonitus* Petav. sec. *ad monitus* Lov. m. sec. *cum corpore* Vat. sec.—286 *Apennini* Lov. Moret. sec. *huc esse*

NOTÆ

279 *Addictus*] Velut traditus Lictori ob leges calcatas.

Sequentum] Ac fere me comprehendentium.

281 *Pollentia*] Urbs Ligurum, ad quam victus Alaricus.

283 *Martisque vices*] Ἄρης κοινός: *Mars communis.* Ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων: *incertæ enim res bellicæ.* Thucydides.

286 *Apenninum*] Hic mons porrigitur per totam Italiam, eamque ve-

Incola, qui Siculum porrectus adusque Pelorum
Finibus ab Ligurum populos complectitur omnes
Italiæ, geminumque latus stringentia longe
Utraque perpetuo discriminat æquora tractu.
Huc ego continuum si per juga tendere cursum,
Ut prior iratæ fuerat sententia menti,
Jam desperata valuissem luce; quid ultra?
Omnibus oppeterem fama majore perustis:
Et certe moriens propius te, Roma, viderem:
Ipsaque per cultas segetes mors nostra secuto
Victori damnosa foret. Sed pignora nobis
Romanus, carasque nurus, prædamque, tenebat:

ad Pelorum promontorium *Siciliæ a tractibus Ligurum, circumcingit gentes omnes Italiæ, et ductu continuo separat maria duo, ferientia procul littus duplex. Ego si, ut primum consilium fuerat animo irato, huc vita fere conclamata potuissem ferre gradum repentinum per culmina; quid ulterius* vellem? *Morerer* certe *cunctis incensis, fama insigniore: et sane moriens aspicerem te propius*, o *Roma: et ipsa mors nostra per terras exscultas perniciosa esset victori insequenti. At Romani retinebant liberos nostros, et nurus dulces, et spolia:* esto, *duxissem ideo*

Bonon. *ferebant* Reg.—287 *silicum* pro *Siculum* Jun. pr.—288 *ab Ligurum* Vat. pr. Vat. Livin. *ad* Farn. ed. Vicet. et Barth. *a* duo Leidd. cum triginta aliis, Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *Alligerum* Jun. pr. Oxon. sec. *alligurum* Put. *Liguris* Var. LL. ed. Antv. m. sec. *populos Ligurum* Vat. quint. *complectitur* duo Leidd. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *amplectitur* al.—290 *perpetuos* Oisel. *disterminat* Petav. pr. *disterminat* vel *discriminat* duo Vatt. *tactu* Leid. pr.—291 *His* Tholos. *Hic* Farn. Thuan. Mazar. Pat. Leid. sec. ed. Parm. et Vicet. *Hinc* Rott. Petav. sec. *Hunc* Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Vat. pr. et sec. Exc. Læti et Lucens. pr. *Huc* Vat. quart. Med. quart. Put. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. Sched. Gud. *Hic* et emendatum *Hæc* Petav. pr. *Huc* vel *Hic* Med. pr. *Non* vel *Nunc* vel *Huc* vel *Hunc* Vat. tert. *continuo cursu* Ambr. sec. *currere* pro *tendere* Farn.—292 *mentis* Oisel.—293 *valuissem* Vat. sec. Farn. Petav. tert. Ambr. sec. infra vs. 303. *voluissem* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel.—294 *appeterem* Rott. Med. sec. Thuan. *appeterent* Jun. Oxon. sec. *forma* Put. Ambr. pr. *meliore* Vat. sec. ed. Vicet. *majore* duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *majore perillis* Sched. Gud. *majore perustis* Lov. *perustus* Med. tert. *perustis* vel *peremtis* Pal. Med. pr. *praustis* conjiciebat Heins.—296 *multas* Thuan.—297 *non sunt* pro *nobis* Jun. pr. Oxon. sec. *nostra* tres Vatt. Rott. Thuan. Pat. Petav. pr. *nobis* vel *nostra* Vat. tert.—298 *Romanas* Moret. sec. *prædaque*

NOTÆ

lut in duas partes secans, separat duo maria, superum et inferum.

294 *Fama majore*] Morerer fama majore, ait Alaricus, si incensis omnibus campis, in juga Apennini me recepissem; morerer et lubentius, siquidem viderem propius Romam, et segetes ita exustas, ut victor ipse nihil post me inveniens, unde aleret exercitum, perniciem inveniret.

Hoc magis exertum raperem succinctior agmen.
Heu! quibus insidiis, qua me circumdedit arte
Fatalis semper Stilichon! dum parcere fingit,
Retudit hostiles animos, bellumque remenso
Evaluit transferre Pado. Pro fœdera sævo
Deteriora jugo! tunc vis extincta Getarum:
Tunc mihi, tunc letum pepigi. Violentior armis
Omnibus expugnat nostram clementia gentem.
Mars gravior sub pace latet: capiorque vicissim
Fraudibus ipse meis. Quis jam solatia fesso

promtior copias magis expeditas. Heu! quibus dolis, quibus artibus Stilicho semper exitialis mihi *circumvenit me! Dum simulat se ignoscere, imitatus est animum hostis, et potuit transportare bellum Eridano* rursus *trajecto: pro fœdus pejus servitute crudeli! tum robur Getarum compressum* est; *tum mihi, tum pepigi mortem. Indulgentia* Stilichonis, *fortior telis omnibus, superat populos nostros. Bellum acerbius occultatur sub pace, et* ego *ipse vicissim expugnor dolis meis. Ecquis jam*

tenebor Bonon. *tenebit* Moret. pr.—299 *excitum* pro *exertum* duo Vatt. Rott. Med. sec. Petav. pr. Pat. Exc. Schott. *exutum* Thuan. *excitum* vel *exertum* Vat. quart. *vipera succingar et angue* pro *raperem succinctior agmen* Thuan. *caperem* Pat. *agmen* vel *orbem* Vat. tert.—301 *Feralis* Pal.—302 *Rettudit* Sched. Gud. *Contudit* Med. tert. *Retudit* Put. duo Petav. Bonon. Ambr. pr. Moret. sec. Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. *Reccudit* Var. LL. Antv. m. pr. *Reppulit* inc. Heins. *Extulit* Med. quart. ed. Vicet. *Rettulit* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. Exc. Læti et Lucens. pr. *Rettulit* vel *Rettudit* Vat. sec. *Rettulit* vel *Contudit* Reg. *Rettudit* vel *Contudit* Pric. *animas* Farn. *belloque* Rott. *remerso* Petav. sec. *retonso* Jun. pr. Oxon. sec. *reverso* vel *remenso* Med. tert. —303 *pro fœdere* duo Vatt. *per fœdera* Leid. pr. Oxon. pr. Pal. Med. pr. Put. Petav. tert. Reg. m. pr. Bonon. Ambr. pr. Sched. Gud.—304 *tum vis* Vat. sec. inc. Heins. *exemta* pro *exstincta* Thuan.—305 *Tum tibi, tum* Voss. Leid. sec. *Te mihi cum* Moret. sec. Jun. pr. duo Oxon. *Tum* tres Vatt. Rott. Med. sec. Petav. pr. Put. Lov. Ambr. pr. Exc. Gevart. *Tunc .... cum* vel *ne* Reg. *tum* Farn. Pric. Rott. Pal. duo Vatt. Med. tert. Petav. pr. Ambr. pr. Put. Lov. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *cum* novem alii. *tum* vel *te* Vat. pr. *luctum* pro *letum* Vat. sec.—306 *nostrum clementia regem* Farn. *dementia* Vat. quint. *mentem* pro *gentem* Pal. inc. Heins.—307 *captorque* Jun. pr.—308 *qui jam*

NOTÆ

299 *Hoc magis exertum*] Esto, Romani retinebant nostros liberos, nurus, prædam; sed ideo ab his impedimentis ego liberatus, rapuissem citius copias expeditiores.

303 *Transferre*] Ultra fluvium, quo Roma tanquam muro sese ab Alarico tueretur.

Fœdera] Fœderis et induciarum tempore copiæ Alarici elanguerunt. Tacitus, 'Multa bella impetu valida per tædia ac moras evanuere.'

306 *Clementia*] Quæ sic securum fecerat hostem, ideoque facilius vincendum, quia clementia sperata ejus animos mollierat.

308 *Fraudibus*] Alaricus ostendebat clementiam, pacem, quietem, et

Consiliumve ferat? Socius suspectior hoste.
Atque utinam cunctos licuisset perdere bello!
Nam quisquis duro cecidit certamine, nunquam
Desinit esse meus. Melius mucrone perirent,
Auferretque mihi luctu leviore sodales
Victa manus, quam læsa fides. Nullusne clientum
Permanet? offensi comites: odere propinqui.
Quid moror invisam lucem? qua sede recondam
Naufragii fragmenta mei? quæve arva requiram,
In quibus haud unquam Stilichon, nimiumque potentis

dabit consolationem aut consilium afflicto mihi? Socii suspecti sunt *magis* quam *hostis. Atque utinam potuissem amittere clade* eadem *universos socios! Etenim quicumque periit* in *prælio sævo, nunquam cessavit esse meus.* Illi socii *melius absumti essent gladio, et cohors superata eriperet mihi socios minori* cum *dolore quam fides violata. An nullus clientum superest? Comites mei* mihi *infesti; propinqui aversantur* me. *Quare remoror vitam odiosam? quo in loco occultabo reliquias fortunæ meæ? Aut quos petam agros, in quibus Stilicho, et nomen Italiæ ni-*

Petav. sec *solatia mæsto* Leid. pr.—309 *Consiliumne* Vat. quint. Farn. *Consiliumve dabit* Oxon. pr. Leid. sec. *feret* Rott. inc. Heins. Thuan. Pat. Lov. Var. LL. e marg. Parm. *dabit* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Mazar. Voss. Vat. Livin. Exc. Gevart. *sociis* Jun. pr. Oxon. sec. Ald. Parm. Junt. Isingr. *socius* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. tres Ambr. Vat. Livin. ed. Vicet. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—310 *O utinam* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Florent. duo Med. Mazar. Reg. Oxon. pr. *meritos* pro *cunctos* Var. LL. ed. Antv.—311 *quis tam duro* vel *quisquis duro* Med. tert. *nusquam* conjecerat Heins.—312 *Desiit* Florent. Mazar. Petav. pr. m. sec. inc. Heins. *Desinit* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *Desinet* Vat. quint. Pal. *Desinet* vel *Desiit* Vat. quart.—313 *Afferretque* Put. *lucta* Jun. pr. —314 *unta manus* Jun. pr. Heinsius tale signum ⊰ apposuerat. *nulla fides* Oxon. sec. *lassa* Lov. *læsa* vel *fracta* Vat. quart. *nullusve* Pal. Petav. sec. Bonon. *nullusque* tres Vatt. Farn. Put. Thuan. Petav. pr. m. pr. Pat. ed. Vicet. *clientem* Put.—315 *Offensi* Leid. sec. et reliqui fere omnes, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv.—316 *invitam* Jun. pr. Oxon. sec. *qua sæpe* Med. quart.—317 *quave* Tholos. Voss. Jun. pr. Exc. Gevart. *arva* Ambr. tert. Vat. Livin. *arma* Vat. pr. m. pr. Rott. Oisel. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Lov. duo Ambr. Ald. Exc. Cod. Rhem.—318 *aut numquam* Pric. Put. *hunc* pro *haud* Var. LL.

NOTÆ

sic occasionem invenerat Romanorum vincendorum; Stilicho iisdem artibus usus est ad vincendos Alarici socios, eumque hac ratione et debilitandum et superandum.

312 *Desinit*] Qui pro me pugnando obiit, meus est; qui non obiit, a me descivit: sicque mallem omnes amisisse in prælio; sic enim non me desererent, nec violarent fidem.

316 *Quid moror invisam lucem*] Virgilius: 'Quid inutilis annos Demoror?'

Italiæ nostras nomen circumsonet aures?
Hæc memorans instante fugam Stilichone tetendit,
Expertas horrens Aquilas. Comitatur euntem
Pallor, et atra Fames, et saucia lividus ora
Luctus, et inferno stridentes agmine Morbi.
  Lustralem sic rite facem, cui lumen odorum
Sulfure cœruleo nigroque bitumine fumat,
Circum membra rotat doctus purganda sacerdos,
Rore pio spargens, et dira fugantibus herbis
Numina, purificumque Jovem Triviamque precatus,

mis florentis, nunquam feriant nostras aures. Alaricus *hæc dicens, Stilichone persequente, cepit fugam, pertimescens Aquilas,* quas *senserat. Pallor adhæret* ei *abeunti, et Fames nigra, et Dolor lividus* habens *vulneratum vultum, et Morbi frementes copiis tartareis. Ita Sacerdos eruditus versat* pro *more circum corpus expiandum tædam purgantem, cui lumen odoratum fumat sulfure cœruleo et bitumine nigro;* Sacerdos *aspergens* hoc corpus *aquis sacris, et invocans herbis expellentibus Deos sævos, et Jovem lustrantem, et Dianam, manibus amotis trans*

ed. Antv. *potentes* Petav. tert.—319 *nomen nostras* Leid. pr. tres Vatt. Pal. Florent. tres Med. Reg. Mazar. Ambr. sec. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *circumsonat* Farn. Pric. Rott. Tholos. inc. Heins. *circumsonet* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet.—320 *Hoc* Moret. pr. *memorant* Med. pr. *retendit* Vat. quint. *recedit* Med. sec. *tenendus* Farn. *tetendit* vel *retendit* Vat. pr. *recedit* vel *retendit* Oxon. pr.—321 *aquilas horrens* Jun. pr. Oxon. sec. *euntes* Jun. pr.—322 *fantia* pro *saucia* Oisel. *languidus* Oisel. *languidus* vel *lividus* Vat. pr.—323 *stringentes* Moret. sec.—324 *cum* pro *sic* Oxon. sec. *tum* Exc. Lucens. sec. *luce* Med. tert. *triste* pro *rite* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *rite* Vat. pr. Oisel. Put. Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *famem* pro *facem* inc. Heins. *cui lumen* Exc. Læti et Lucens. pr. *cum* Med. quart. ed. Vicet. *sic* Pat.—326 *Circa* Pal. *purgando* Farn.—327 *in dira* Var. LL. e marg. Parm. *dura* Med. quart.—328 *purificumque* Vat. pr. Med. tert. Ambr. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *terrificumque* quatuor Vatt. Pal.

NOTÆ

321 *Horrens Aquilas*] Pertimescens pugnam cum Romanis Aquilas gerentibus, quas Aquilas suo damno expertus erat.

322 *Lividus*] Ora vulnerata, contusa, livida verberibus, quibus plangentes sese tundebant.

323 *Morbi*] Morbi et curæ innumeræ animum male affectum sequi solitæ, et prope infernis cruciatibus miserum hominem vexantes.

324 *Lustralem*] Sacerdos nempe, manibus aversis, facem trans caput abjiciebat, ablaturam omnia piacula, hoc est, vel incantamenta, vel crimina, quæ expiare necesse sit.

326 *Doctus*] Superstitionis et cærimoniarum.

327 *Fugantibus*] Credebant veteres Dæmonia fugari posse herbis quibusdam.

328 *Purificum Jovem*] Jovem *καθάρσιον*, *purificum*, depulsorem prodigiorum et scelerum.

Trans caput aversis manibus jaculatur in Austrum
Secum rapturas cantata piacula tædas.
  Acrior interea visendi Principis ardor
Accendit cum plebe Patres, et sæpe negatum
Flagitat adventum. Nec tali publica vota
Consensu tradunt atavi caluisse per Urbem,
Dacica bellipotens cum fregerat Ulpius arma,

caput, vibrat versus Meridiem faces ablaturas secum mala incantamenta. Interim majus desiderium Imperatoris videndi inflammat Senatores cum populo, et petit adventum ejus *sæpius recusatum. Neque majores* nostri *aiunt vota omnium arsisse tanta concordia per urbem* Romam, *cum Ulpius* Trajanus *bellicosus*

Farn. Rott. *turrificumque* Moret. sec. *turificumque* Oisel. Petav. tert. inc. Heins. *thurificumque* Leid. sec. Voss. Put. Petav. sec. Bonon. duo Ambr. Exc. Gevart. *purificumque* vel *thurificumque* Pric. Heinsius *lustrificumque* conjecerat, sed post mutavit sententiam, vulgatam probans. Idem ascripserat: Sic 'Jupiter salutaris' Trebell. Pollio in Gallienis p. 177. 'Pax igitur Deum quæsita, inspectis Sibyllæ libris, factumque Jovi Salutari sacrificium.' vid. Casaub. p. 206. Salmas. p. 280. *precatur* Med. tert. *precatus* Jun. Oxon. sec. Leid. sec.—329 *adversus* Farn. *adversis* Leid. sec. cum sedecim aliis et Exc. Gevart. *aversis* tres Vatt. Florent. Med. pr. inc. Heins. Petav. tert. Bonon. duo Ambr. Lov. Var. Livin. Exc. Schott. Lucens. pr. et ed. Vicet. *adversis* m. pr. et *aversis* m. sec. Moret. sec. *jaculatus* Petav. sec. *in altum* Thuan. *antrum* Var. LL. e marg. Parm. *Austrum* Bonon. Tholos. *Austrum* vel *Histrum* Oxon. pr.—330 *temptata* pro *cantata* Thuan. *captata* Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. *pericula* pro *piacula* Vat. quint. Med. pr.—331 *interior* Vat. tert. m. pr.—334 *tradet* Pal. *Arabes* vel *atavi* Med. tert. *coluisse* Reg. Thuan. *per orbem* Bonon.—335 *Dacia* Leid. sec. m. pr. duo Vatt. Pric. Reg. Oxon. pr. Ambr. tert. Ald. *Dacica* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Thuan.

NOTÆ

329 *In Austrum*] Contra ventum Meridianum: nefas autem erat, si ille, qui purgamenta illa lustralia efferebat, respiceret, seu post tergum aspiceret; ideo *trans caput aversis manibus* projicit tædam lustralem. Sed cur in Austrum? quia scilicet, cum sacerdotes ad Solem Orientem sacra faciendo verterentur, cumque aversis manibus facem lustralem trans caput jacerent, dextra ad id utentes, naturali quodam jactu in Austrum, qui a latere dextro occurrit, illam jaciebant. Vel *in Austrum*, id est, contra ventum simpliciter.

330 *Piacula*] Faces videbantur auferre, vel incantamenta, vel cogitationes criminum, quæ turbabant mentem. Vel per *cantata piacula* intellige, faces rapere secum crimina incantata, seu carminibus et incantamentis depulsa. Nam piacula sunt crimina expianda.

333 *Flagitat*] Non quod desiderium seu ardor flagitet adventum Principis, sed efficit ut Senatus et populus, desiderio ardentes, eum flagitent.

335 *Dacica*] Cum Ulpius Trajanus vicit Dacos: qui et *Davi* dicuntur a Strabone, populi scilicet πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγὰς, *ad Germaniam et Istri fontes.*

Atque indignantes in jura redegerat Arctos,
Cum fasces cinxere Hypanin, mirataque leges
Romanum stupuit Mæotia terra tribunal.
Nec tantis patriæ studiis ad templa vocatus
Clemens, Marce, redis; cum gentibus undique cinctam
Exuit Hesperiam paribus Fortuna periclis.

subegerat arma Dacorum, et reduxerat in obsequium Septemtrionem reluctantem: cum fasces circumdederunt Hypanin, et terra Mæotica admirata leges nostras, *obstupuit tribunal Romanum. Neque tu, o Clemens Marce* Antonine, *revocatus ad templa tanto patriæ amore reverteris, cum For-*

Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *frangeret* Oxon. sec. *fregeret* Vat. quint. Jun. pr. Oxon. pr. *fregerat* duo Vatt. Oisel. Med. tert. Put. Bonon. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *fregerit* Leid. sec. duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec.—336 *redegeret* Vat. pr. *redegerit* duo Vatt. Farn. Pric. Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. *redegerat* Vat. Livin. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—337 *Cum cinxere faces* Med. tert. *Cumque faces cinxere* Ambr. sec. *falces* Pat. *fasces cinxere* duo Leidd. et viginti quinque alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Hypanim* Vat. pr. *Hypanim* Vat. quart. *Hypanum* Vat. sec. tres Med. ed. Vicet. *Hypanen* Moret. pr. *Hypanem* Reg. Ambr. pr. *Hypani* Med. sec. —338 *stupuit* Reg. Var. LL. e marg. Parm. *tribuit* Put. Ambr. pr. Exc. Schott. in quibus Gronovius conjecerat *erubuit*. *Mæotica* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *Mæotia* Leid. pr. Oisel. Petav. sec. Bonon. Exc. Lucens. pr. *Mæotia* vel *Mæotica* Vat. pr. vid. IV. Cons. Honor. 180.—339 *Nec tantis* duo Leidd. cum viginti quatuor aliis, Exc. Gevart. et Lucens. pr. *De tantis* Var. LL. ed. Antv. *Non tantis* Farn. ed. Vicet. *Nec desideriis tantis ad bella* Med. quart. *ad bella* Leid. sec.—340 *Marce* Pal. De hoc Marci Antonini prælio vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 70. Heinsius. *Marte* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. tres Med. Ambr. pr. Petav. tert. ed. Vicet. Ald. *redit* Vat. quart. *redens* Vat. pr. m. pr. Rott. *cincta* Vat. pr. *uncta* Petav. tert. *cunctam* Var. LL. ed. Antv.—341 *Italiam* pro *Hesperiam* Med. tert.—342 *Laus ubi* Farn. Med. quart. inc. Heins. Put. Moret. pr. duo Ambr. Jun. Oxon. sec. Sched.

NOTÆ

336 *Indignantes Arctos*] Populos Septemtrionales reluctantes, et crebro rebellantes.

337 *Hypanin*] Cum fasces Imperatoris Romani obsederunt Hypanin fluvium Scythiæ; id est, cum Imperator vicit ipsos Scythiæ populos. Fluvius autem ille in Pontum Euxinum devolvitur: est et alter Hypanis Indiæ fluvius, qui Hydaspi conjunctus, cum illo in Indum fluvium se exonerat.

338 *Mæotia*] Terra Mæotia est ea terra, quæ est supra paludem Mæotidem, versus Septemtrionem.

340 *Marce*] Marcus Antoninus, qui ad singularem fortitudinem, singularis pietatis decus adjunxit. Julius Capitolinus, 'Marco Antonino in omni vita philosophanti viro, et qui sanctitate vitæ omnibus Principibus antecessit.'

341 *Fortuna*] Vel potius divina providentia: cui debetur victoria, non ducibus.

Laus ibi nulla ducum: nam flammeus imber in hostem
Decidit: hunc dorso trepidum fumante ferebat
Ambustus sonipes: hic tabescente solutus
Subsidit galea, liquefactaque fulgure cuspis
Canduit, et subitis fluxere vaporibus enses.
Tum contenta polo mortalis nescia teli
Pugna fuit: Chaldæa mago seu carmina ritu
Armavere Deos; seu (quod reor) omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri.
Nunc quoque præsidium Latio non deesset Olympi,

tuna liberavit Italiam periculis similibus, Italiam *circumsessam undequaque populis* barbaris. *Gloria hic nulla* fuit *Ductorum: etenim pluvia ignea cecidit in hostes: equus exustus portabat hunc timidum dorso inflammato: ille consistit debilitatus casside emollita, et hasta* ejus *liquefacta fulmine exarsit, et gladii dissiluerunt pluviis repentinis. Tunc certamen extitit comprehensum Cœlo, expers armorum humanorum: seu incantamenta Chaldæorum more magico incitaverunt Deos; seu (quod credo) pietas Marci* Antonini *valuit promereri* sibi *hoc omne officium* Dei *fulminantis. Nunc etiam auxilium Cœli non negaretur Italiæ,*

Gud. *tibi* Leid. pr. Tholos. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *jam* Jun. pr. *in hostes* duo Vatt. Put. Bonon. duo Petav.—343 *Occidit* Jun. pr. *deuso tepidum* Var. LL. ed. Antv. *crepitus* Pal. *crepitum* Med. pr. *strepitum* Thuan. *tepidum* Pat. sec. Moret. pr. *flammante* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *fumante* Vat. pr. —344 *in tabescente* Oisel. *hinc* Petav. sec.—345 *Subsidit* Pric. Med. tert. Florent. m. pr. duo Petav. Tholos. Ambr. et Moret. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. *Subsedit* omnes Vatt. Pal. Farn. Oisel. *Succedit* Med. quart. *liquefacta* duo Oxon. *vulnere* Pal. Med. pr. *fulgura* Oxon. sec. *fulmine* Pat. de *fulmine* vid. Capitolin. p. 32. l. 33. Salmas. p. 95.— 346 *subitos* Petav. sec. *fulxere* Vat. quint. *ignes* pro *enses* Thuan.—347 *concepta* Lov. *contepta* Med. tert. *contempta* inc. Heins. Thuan. duo Petav. Ambr. pr. Moret. sec. duo Oxon. *solo* Jun. pr. Oxon. sec. *leti* pro *teli* Jun. pr.— 348 Ad *Chaldæa* Heinsius ascripserat: *De Chaldæis hoc vulgo credebatur.* Vid. Lamprid. in Heliogabalo pag. 104. l. 14. *ceu* Put. Petav. sec. Moret. sec.

NOTÆ

342 *Flammeus imber*] Sub Antonino illo Christianarum cohortium preces, coactis repente nubibus, imbrem in suos, fulmina in hostes excussere. Unde legioni κεραυνοβόλῳ, *fulminatrici,* nomen impositum est. Et præterea eædem Christianorum preces obtinuere pluviam ad reficiendos suos siti prope enectos.

In hostem] In Quados et Marcomanos, quos Antoninus profligavit.

347 *Mortalis nescia teli pugna*] Quia Cœlestis, et a Deo immissa, ideoque contenta in Cœlo, unde fulmina vibrata sunt in gratiam Christianorum.

348 *Chaldæa mago*] Seu incantamenta Chaldæis carminibus similia armarunt Cœlum, vel potius pietas Christianorum id effecit: non enim magicis carminibus tribuenda sunt, quæ divino miraculo sunt peracta.

350 *Obsequium*] Quasi Cœlum obsequeretur sanctis, ut Heliæ, Petro, et aliis.

351 *Non deesset*] Auxilium cœleste non deesset nobis, si necessitas pos-

Deficeret si nostra manus. Sed providus æther
Noluit humano titulos auferre labori:
Ne tibi jam, Princeps, soceri sudore paratam,
Quam meruit virtus, ambirent fulmina laurum.
Jam toties missi proceres responsa morandi
Retulerant, donec differri longius orbis
Communes non passa preces penetralibus altis
Prosiluit, vultusque palam confessa coruscos
Impulit ipsa suis cunctantem Roma querelis.
Dissimulata diu tristes in amore repulsas
Vestra parens, Auguste, queror. Quonam usque tenebit

si copiæ nostræ labarent. At providentia divina noluit eripere gloriam fortitudini humanæ, ne fulmina peterent a *te tibi jam,* o *Imperator, laurum partam labore soceri* tui *Stilichonis,* laurum, *quam virtus reportavit. Jam primores missi toties reportaverant responsiones de mora, donec Roma non ferens vota communia mundi procrastinari diutius, exsiluit* ex *palatio excelso, et fassa aperte os* suum *micans ipsa persuasit questibus suis* Honorium *morantem.* Ego Roma *neglecta longum,* ego *mater vestra,* o *Imperator, conqueror fastidia* tua *mœsta in amicitia. Quamdiu*

Jun. pr. Oxon. sec. *gramina* Pat. *numina* vet. Gyr.—349 *esse Tonantis* Vat. sec. Med. quart.—350 *Marci* Vat. Livin. *morti* Med. quart. *Marti* Med. sec. Ald. ed. Vicet. *Martis* Mazar. Jun. pr. *morti* vel *nostri* Reg. *mores Marci* Vat. sec. Jun. duo Oxon. Reg. m. sec. *morari* pro *mereri* Pric.—351 *subsidium* Vat. Livin. *desit* Jun. pr. Oxon. sec.—352 *vestra manus* inc. Heins. Tholos. *aër* Oisel.—353 *humanos* Lov.—354 *Nec tibi* Pal. Farn. Rott. duo Med. inc. Heins. Oxon. pr. Petav. sec. *socii* Put. *virtute* pro *sudore* Var. LL. ed. Antv. —355 *ambirent* ambo Moret. Ald. Exc. Gevart. *ambiret* Junt. Isingr. Gryph. Colin. *flamina* Put. Ambr. pr. *flumina* Leid. pr. Ambr. tert. Med. quart. *vulnera* Lov. m. pr. et ex conjectura *fulgura,* quomodo et Heinsius rescribebat. —356 *jussi* Pal. Med. pr. *promissa* pro *responsa* duo Vatt. Put. Petav. pr. m. pr. Bonon. Ambr. pr. *promissa* vel *responsa* Petav. tert. *moranti* Pric.—357 *Attulerant* Oxon. sec. *urbem* Florent. m. pr. Petav. sec. Tholos. Jun. pr. Moret. sec. *urbi* vel *urbem* Lov. *urbem* vel *orbis* Oxon. pr. *donec differri longius urbis Communes* deerant in Oxon. sec.—358 *Non permissa* pro *Communes non* Pal. Med. pr. *Immunes* Farn. *artis* pro *altis* Vat. quart. Put. Ambr. pr. *arctis* Vat. quint.—359 *Prosiliit* duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Prosiluit* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. *coruscus* Rott. *vultusque coruscos* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Lov. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. tres Ambr. Voss. ambo Moret. Vat. Livin. Exc. Gevart. Lucens. pr. Schott. Cod. Rhem. et ed. Vicet. *vultuque....corusco* edd. Ald. Isingr.—360 *Intulit* Thuan. *avidum te* pro *cunctantem* Med. quart.—361 *Dissimulata thoris* Pric.—362 *Augusta* Jun. pr. qui et *feror* pro *queror* habet. *precor* Vat.

NOTÆ

tularet: sed Cœlum relinquere voluit occasionem fortitudinis exercendæ, et consequendæ laudis.

355 *Ambirent fulmina*] Ne fulmina venirent in partem laudis quam es consecutus, et sic ambirent tuam laurum, seu partem tuæ laurus.

359 *Vultus coruscos*] Vultus micantes ardentesque instar numinis: se 'confessa Deam,' ut Virgiliana Venus.

361 *Dissimulata diu*] Neglecta sum

Prælatus mea vota Ligus? vetitumque propinqua
Luce frui, spatiis discernens gaudia parvis,
Torquebit Rubicon vicino nomine Tybrin?
Nonne semel sprevisse sat est, cum reddita bellis
Africa venturi lusit spe Principis Urbem?
Nec duras tantis precibus permovimus aures?
Ast ego frænabam geminos, quibus altior ires,

Ligures antepositi possidebunt desideria mea? Quamdiu *Rubicon avertens lætitiam* nostram *intervallis exiguis, cruciabit nomine* Principis *finitimo Tibrin prohibitum potiri lumine proximo? Annon satis est contemsisse* me *semel, cum Africa recepta bello decepit urbem spe Imperatoris adventuri? Neque* tamen *percussimus aures* tuas *severas precibus tantis? Ego vero infrænabam duos equos candoris*

tert. m. pr. Reg. Oxon. pr.—363 *Ligus* Vat. pr. Ambr. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. vid. Silium Lib. VIII. 525. *Ligur* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Venetumque* pro *vetitumque* Moret. pr. *propinqui* Put. Ambr. pr. —364 *Pace* vel *Luce* Petav. tert. *decernens* Pal. Farn. Oxon. pr. *discernes* Thuan. *discernens* tres Med. inc. Heins. Put. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Lov. Voss. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Schott. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. *primis* pro *parvis* Jun. pr. Oxon. sec.—365 *Torquebat* Pal. Med. pr. et tert. m. pr. *Rubico* Vat. quart. *Tibrin* Leid. pr. Pric. Tholos. *Tigrin* Jun. pr. *Tibrim* quatuor Vatt. Pal. Rott. *Tybrin* Florent. Put.—366 *simul* Oxon. sec. *sprevisse satis* Leid. pr. *sat est* Vat. pr. *satis* Vat. sec. Pric. Rott. duo Med. inc. Heins. Pat. Tholos. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *satis?* Thuan. Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. *credita bellis* Var. LL. ed. Antv.—367 *lusit spe* Florent. Med. pr. Reg. Mazar. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. *spe lusit* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. *lusi* Med. tert. *jussit* Farn. m. sec.—368 *Ne duras* Oxon. pr. *Non duras* Vat. sec. Florent. *Num* conjecerat Heinsius. *pervovimus* Leid. pr. *promovimus* duo Vatt. Lov. Ambr. sec. inc. Heins.—369 *geminis* Pric. Oisel. Reg. duo Petav. Bonon. Oxon. pr. Moret. sec. inc. Heins. *geminis* vel *geminos* Vat. pr. *aptior* pro *altior* Farn. *altius* duo Vatt. Thuan.

NOTÆ

diu, et vota mea amantissima diu Princeps dissimulavit.

363 *Ligus*] Ravennam, vel potius Mediolanum intelligit apud Ligures, ubi Theodosii aula floruit; et ubi diu mansit Honorius, nec ullis precibus diu adduci potuit, ut Romam inviseret; seu ob reverentiam sedis Apostolicæ, seu ob metum Stilichonis, quem virtus militaris et veneranda species genero præstantiorem et populo Romano cariorem reddebant.

Propinqua luce] Radiis et luce Honorii propinqui.

364 *Discernens*] Dispescens, avertens gaudia nostra, et *torquens* seu crucians Tybrin et Romanos nomine atque spectatione Principis vicini.

365 *Rubicon*] Antiquus Galliæ et Italiæ limes; hodie dicitur *Pisatello:* ad quem stetit Cæsar dubius an trajiceret.

367 *Africa*] Cum Africa recepta est, victo Gildone, dedisti spem veniendi in urbem, et tamen hac spe decepti sumus: neque ullas ideo querelas fudimus.

369 *Geminos equos*] Consules tum temporis hac pompa urbem ingrediebantur, etiam extra triumphum.

Electi candoris equos, et nominis arcum
Jam molita tui, per quem radiante decorus
Ingrederere toga, pugnæ monumenta dicabam,
Defensam titulo Libyam testata perenni.
Jamque parabantur pompæ simulacra futuræ
Tarpeio spectanda Jovi, cœlata metallo
Classis ut auratum sulcaret remige fluctum,
Ut Massyla tuos anteirent oppida currus,
Palladiaque comas innexus arundine Triton
Edomitis veheretur aquis, et in ære trementem
Succinctæ famulum ferrent Atlanta cohortes.

eximii, quibus sublimior vehereris, et ipsa ego *jam faciens arcum* triumphalem ornatum *tuo nomine, per quem* arcum *tu splendidus intrares, veste fulgente, consecrabam monumenta prælii indicatura inscriptione* sua *æterna Libyam conservatam. Et jam imagines pompæ venturæ aspiciendæ Jovi Tarpeio apparabantur: classis insculpta metallo* fulvo parabatur, *ut* cum *remigibus finderet aquas aureas, ut* imagines *urbium Massylarum præcederent currum tuum* triumphalem, *et* ut *Triton* habens *crines nexos arundine Palladia, ferretur fluctibus domitis, et catervæ expeditæ gestarent Atlantem captivum trepidantem in ære.* Ut *ipse Atlas*

Petav. pr. Moret. pr.—370 *Electri* Vat. pr. m. pr. Bonon. Petav. tert. *Celestis* Med. tert.—371 *per quod* Moret. pr. *post quem* Pric. *quam* Put. Petav. sec. *radiata* Med. tert.—372 *Ingrediere* Vat. quart. *docebam* pro *dicabam* Exc. Lucens. sec. *parabam* Moret. pr.—373 *Libyam titulo* Pal. Med. pr. *testante* Med. sec. inc. Heins. *per ævum* pro *perenni* Rott. Moret. pr.—374 *pugnæ* Put. —375 *spectanda* Ambr. pr. *suspecta* Lov. *spectata* Vat. sec. Pric. Farn. Rott. Med. pr. inc. Heins. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Moret. sec. *simulàta* Oxon. sec. *simulacra* Jun. pr.—376 *et auratos* Vat. quart. *aurato* Thuan. *fuscaret* pro *sulcaret* Vat. sec. *auratum pontum* Med. sec. *auratum sulcum* Ambr. tert. *auratum fluctum* duo Leidd. et plus quam triginta Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Schott. Var. LL. ed. Antv. *aurato fluctus* Gesn. et ed. Bipont.—377 *armarent* pro *anteirent* Med. quart. *ambirent* Jun. pr. Oxon. sec.—378 *Tigris* pro *Triton* Oisel. m. sec.—379 *Edomitus* Oxon. sec. *Et domitis* Vat. pr. *veherentur* Petav. sec. *equis* Vat. sec. *aquis* Vat. Livin. cum septemdecim aliis *ære trementi* Lov. ex emendatione. Heinsius in Schedis notaverat seqq. ‘Concinnius et acutius erit, si legas *in ære trementi:* alioquin duo adjectiva concurrent. quasi dicat, æs *spirare* ac *tremere*.’—380 *famulum inferrent* Ambr.

NOTÆ

370 *Arcum*] Triumphalis et Currus et Arcus Honorio destinatus.

371 *Radiante toga*] Trabea seu veste Consulari auro intexta.

377 *Anteirent oppida*] Species imaginesque montium urbiumque captarum transferebantur in Capitolium pompa triumphali, et ibi dedicabantur ejusmodi monumenta, auro, argento, ære, citro ficta vel cœlata.

378 *Arundine*] Oliva arundini innexa: oliva autem sacra est Palladi.

Triton] Fluvius Africæ, et palus ubi nata Pallas.

379 *Edomitis aquis*] A Stilichone victis sub auspiciis Honorii.

Ipse Jugurthinam subiturus carcere pœnam
Præberet fera colla jugo, vi captus et armis,
Non Bocchi Syllæque dolis. Sed prima remitto.
Num præsens etiam Getici me laurea belli
Declinare potest? sedesne capacior ulla
Tantæ laudis erit? Tua te benefacta morantem
Conveniunt, meritisque suis obnoxia virtus,
Quos servavit, amat. Jam flavescentia centum
Messibus æstivæ detondent Gargara falces:

passurus in *carcere supplicium Jugurthinum, captus vi armorum non insidiis Bocchi et Syllæ, traderet cervicem ferocem servituti. At prætereo priora* illa. *An laurus præsens prælii Getici effugere me pariter potest? an domicilium ullum dignius erit tali honore? Merita tua convincunt te, et virtus* tua *addicta factis suis, diligit quos liberavit. Jamque falces æstivæ secant Gargara flaventia centum mes-*

sec.—381 *passurus* pro *subiturus* Var. LL. ed. Antv.—382 *ni captus* Reg.—383 *Nec* Farn. Rott. *Non* Florent. Med. quart. Reg. Petav. pr. Pat. Oxon. pr. Tholos. Ambr. tert. Moret. pr. *Syllæque* duo Leidd. cum triginta aliis, Exc. Gevart. et Lucens. pr.—384 *Num* Vat. pr. *Non* Vat. tert. Bonon. *Nec* Med. tert. Put. Thuan. Ambr. pr. ed. Vicet. *Nunc* duo Leidd. tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Oxon. pr. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. pr.—385 *sedesre* Vat. pr. *paratior* Med. tert.—386 *erat* Med. quart. Reg. Pat. Oxon. pr.—387 *Convenient* Moret. pr. *meritisque suis* omnes Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. *tuis* Med. quart. Thuan. Pat.—388 *Quos* Vat. pr. et tert. Oisel. Exc. Læti, ed. Parm. *Quam* inc. Heins. *Quod* tres Vatt. Pal. *Quod* vel *Quem* Reg. *jam jam flaventia* Put. Ambr. pr. deerat autem hic versus in Jun. pr. et Oxon. sec.—389 *detondunt* Pal. duo Med. *scendt* Moret. pr. unde

NOTÆ.

381 *Ipse*] Vel Atlas captivus vel Gildo.

Jugurthinam pœnam] Qualem passus est Jugurtha, de quo supra.

383 *Bocchi*] Bocchus Rex Mauritaniæ et Gætuliæ, qui ligatum Jugurtham Syllæ tradidit.

384 *Num præsens*] De victoria Libyca, eaque præterita, nihil amplius dico; sed victoria præsens de Getis an *me declinabit*, effugiet? An sedes est capacior tantæ laudis, quam Roma eam celebratura?

387 *Conveniunt*] Tua te facta convincunt, alloquuntur, precantur ut venias.

Obnoxia] Virtus obnoxia, addicta, adhærens suis meritis seu factis, quibus de aliis bene merita est, amat opus suum, amat id quod fecit; sicque tua virtus amare debet Romanos meos, quos servavit. Vinculum enim quoddam caritatis est inter conservatorem, hominesque conservatos: idque tantum, ut sæpius plus amet qui conservat, quam qui conservatus est: unde et ipse conservator obnoxius est virtuti et meritis suis, et non potest non amare quod conservavit.

389 *Gargara*] Cacumen montis Idæ frugum ubertate affluens. Pacatus: 'hinc Gargara proventu læta triticeo.' Sed et ibi Γάργαρα πόλις Αἰολική, *Gargara urbs Æolica*, seu ab Æoliæ populis condita.

Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
Circumflexa rapit centenus sæcula Consul.
His annis, qui lustra mihi bis dena recensent,
Nostra ter Augustos intra pomœria vidi,
Temporibus variis: eadem sed causa tropæis
Civilis dissensus erat. Venere superbi,
Scilicet ut Latio respersos sanguine currus

sibus, et Consul centesimus ducit sæcula circumfluentia, atque *exhibitura ludos videndos rursus nemini. Hisce annis, qui referunt mihi lustra viginti, aspexi ter Imperatores intra urbem* meam *temporibus variis. Ast discordia civilis erat causa eadem victoriis. Nimirum* illi *arrogantes venerunt, ut viderem currus* eorum *ma-*

scindunt legebat Heins.—390 *Spectatosque* omnes Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Spectandosque* Med. tert. item Gesn. Nic. Heins. et ed. Bipont. *Spectantesque* Moret. sec. *Spectatos* sine copula, Pal. Florent. Med. pr. Reg. Oxon. pr.—391 *Chiron flexa* pro *Circumflexa* Jun. pr. Oxon. sec. *centeno* pro *centenus* Exc. Cod. Rhem.—392 *Hic* Med. tert. *His* vel *Is* Med. pr. *Bis* Moret. pr. qui et *annus* exhibet. *annis* vel *annus* Florent. Med. pr. *recenset* Vat. pr. Pal. duo Petav. Bonon. Moret. pr. duo Ambr. *recenset* vel *recensent* Med. pr. Florent. deerat hic versus Jun. pr. et Oxon. sec.—393 *iterum* pro *intra* Pal. *inter* Leid. pr. Vat. sec. Farn. Rott. tres Med. Petav. pr. m. pr. ed. Parm. et Vicet. *pomaria* Farn. Florent. Put. Exc. Gevart. *vidi* Exc. Læti. *vidit* Vat. pr. Oisel. Thuan. Bonon. Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. *vidi* vel *vidit* Florent.—394 *veris* pro *variis* Exc. Gevart. *certa trophæi* Oxon. sec. *c'ta tropæi* Jun. pr. *trophæis* Med. tert. *triumphi* Vat. sec. duo Med. Var. LL. ed. Antv. *trophæi* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel.—395 *dissensus* Exc. Læti. *defensus* Pat. *succensus* Jun. Oxon. sec. ed. Vicet. *successus* Leid. pr. Moret. sec. Reg. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. *succensus* vel *successus* Oxon. pr. *dissensus* vel *succensus* Petav. pr. *successus* vel *dissensus* Med. tert. *successus* vel *discessus* Thuan.—396 *respersus* pro *respersos*

NOTÆ

390 *Ludos*] Sæculares, quos nemo bis spectat.

392 *Lustra*] Lustrum vel significat spelæa aprorum ferarumque aliarum, et loca turpia, et tum Vossius id deducit a *luto*, quod apri et feræ luto gaudeant, 'et amica luto sus:' vel lustrum est spatium quinque annorum: sicque lustra bis dena seu viginti, sunt centum anni, et illud deducit ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, et λύτρον, *pretii*, ex Varrone, inserto (*s*), quod 'quinto quoque anno vectigalia et ultra tributa per Censores persolvebantur.' Plura idem Vossius hac de re in Etymologico.

393 *Ter*] Numerus certus pro incerto: id est, vidi paucos Imperatores, ut ostendat quanti faciat conspectum Imperatorium.

Pomœria] *Pomœrium* est locus intra et extra urbem, quem antiqui in condendis urbibus consecrabant; sic dictum a Varrone quasi *postmurium*.

395 *Civilis dissensus*] Bella civilia, gesta contra cives, aut contra eos qui civium partem in exercitu habebant; puta bellum Constantini contra Maxentium, Constantii contra Magnentium, Valentiniani et Valentis contra Procopium et Firmum, Theodosii contra Eugenium et Maximum; in

Aspicerem? quisquamne piæ lætanda parenti
Natorum lamenta putet? Periere tyranni,
Sed nobis periere tamen. Cum Gallica vulgo
Prælia jactaret, tacuit Pharsalia, Cæsar.
Namque inter socias acies cognataque signa
Ut vinci miserum, nunquam vicisse decorum est.
Restituat priscum per te jam gloria morem
Verior, et fructum sinceræ laudis ab hoste

dentes cruore Italorum? An aliquis existimet fletus filiorum esse *gratos matri? Tyranni obierunt, sed obierunt tamen* pro *nobis.* Julius *Cæsar, cum venditaret passim bella Gallica, siluit Pharsalica. Etenim sicut inter exercitus cognatos, et vexilla cognata miserabile* est *superari, nunquam gloriosum est superavisse. Honor justior nunc renovet per te consuetudinem antiquam, et refer mihi ab hos-*

Vat. pr. m. pr. *cinctus* pro *currus* inc. Heins.—397 *Respicerem* Put. Ambr. pr. *lactanda* pro *lætanda* Oxon. sec. *laudanda* Ambr. tert. *laudata* Put. Ambr. pr. Sched. Gud. *putet* Reg. Oxon. pr. *putat* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *periere tyranni* Vat. pr. Pric. m. sec. Bonon. Vat. Livin. Moret. sec. *favere tyrannis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Pric. m. pr.—399 *Gallia* Put. *rura* pro *vulgo* Pal. Med. pr. *vulgo* vel *rura* Med. tert.—400 *Pharsalica* Exc. Lucens. pr. *Pharsalia* quatuor Vatt. Farn. Oisel. Pric. tres Med. Reg. Mazar. Ambr. pr. Pat. duo Petav. Lov. Jun. et Oxon. pr. duo Leidd. Exc. Schott. Gevart. ed. Vicet. et Parm.—401 *vicinaque* vel *cognataque* Vat. tert. et sec. m. pr.—402 *miserum est* Pat. Ambr. sec. *sic est* pro *nunquam* Ambr. pr. *decorum est* Vat. tert. Pal. Pric. tres Med.—403 *Restituit* Vat. sec. m. pr. Exc. Cod. Rhem. *Restituas* Moret. pr. *jam per te* Put. Ambr. pr. *nomen*

NOTÆ

quibus omnibus bellis multi Romani cives periere.

399 *Sed nobis*] Etsi tyranni erant, erant tamen aut cives, aut civium exercitus habebant, qui perierunt nobis, id est, nostro damno.

Gallica prælia jactaret Cæsar] Suis commentariis a Cicerone et Hirtio ita laudatis.

400 *Tacuit Pharsalia*] Nam semper tacenda est clades civilis. 'Lauream nec Senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desideravit, civitatis parte lacrymante.' Valerius Maximus.

491 *Socias acies cognataque signa*] Id est, exercitus conscriptos ex patribus contra filios, ex filiis contra patres, ex fratribus in fratres, quales sunt civiles exercitus, ideoque cognati.

402 *Nunquam vicisse decorum est*] Testis miles ille Pompeianus, qui cum œstro bellico abreptus Sertorianum militem occidisset, spoliatumque fratrem suum esse agnovisset, 'eodem gladio, quo illum interemerat, pectus suum transverberavit.' Valerius Maximus.

403 *Restituat*] Gloria justior restituat priscum morem laudis quærendæ, pugnando contra hostes, non contra cives.

Desuetum jam redde mihi, justisque furoris
Externi spoliis sontes absolve triumphos.
Quem, precor, ad finem laribus sejuncta potestas
Exulat, imperiumque suis a sedibus errat?
Cur mea, quæ cunctis tribuere Palatia nomen,
Neglecto squalent senio? nec creditur orbis
Illinc posse regi? Medium non deserit unquam
Cœli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

tibus dulcedinem gloriæ veræ jam inassuetæ, et purga victorias nocentes, ab exuviis æquis iræ externæ. Quo, quæso, consilio potestas Imperatoria *remota* a *domo* propria velut *expulsa* remanet, *et Imperium vagatur* longe *a suo domicilio? Quare Palatia mea, quæ dederunt nomen omnibus* palatiis, *sordent contemta antiquitate?* Quare *non mundus putatur hinc posse gubernari? Phœbus non unquam*

pro *morem* Moret. pr.—405 *Dissultum* Florent. *Dissuetæ* Moret. sec. *Devotæ* Ambr. pr. *Defetæ* Med. quart. *Desuetæ* Leid. sec. cum. quatuordecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. deerat hic versus Jun. pr. *Desuetum* Parm. Junt. Ald. et al. *justisque* Vat. pr. m. pr. Oisel. *sumtisque* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Vat. pr. m. sec. *fultosque* vet. Gyrald. *functosque* et emendatum *fultosque* Lucens. sec. *fultosque* vel *justisque* Vat. tert. Pric. *favoris* idem Pric. *suetique favoris* Moret. pr. *sontesne furoris* Oxon. pr. m. pr. Heinsius varie tentavit hunc locum, et suspicatus est hic aliquid latere; quare conjiciebat *comptusque*, vel *fætosque*, ut alibi *fætam triumphis domum* dixit, vel legebat *sontesque*, quod a librariis mutatum credebat, quia sequenti versu eadem vox repetitur.—406 *Extremi* Pal. Rott. Ambr. tert. *Extremum* Jun. Oxon. sec. *Hesternis* Vat. pr. m. pr. *sumptes* pro *sontes* Ambr. pr.—407 *Quem prior* Oxon. pr. *Quam* Put. *affinem* Leid. pr.—408 *erret* Mazar. *errant* inc. Heins. *exstat* Rott. Med. sec. m. pr. *errans* conjiciebat Heins. deest vero hic versus Jun. pr. et Oxon. sec.—410 *non creditur* Med. quart. *cur creditur* Moret. pr. *orbi* Jun. pr. Oxon. sec.—411 *Illuc* Tholos. *Illic* tres Vatt. Farn. ed. Vicet. *Illinc*

NOTÆ

405 *Desuetum*] Fructum laudis inassuetum, ob bella civilia.

Justisque furoris externi spoliis] Id est, referendo justa spolia contra gentes externas furore actas, et in Romam bellum gerentes. Alii legunt, *sumtisque furoris externi spoliis*, nec male.

406 *Sontes absolve triumphos*] Absolve et purga triumphos nocentes et nefarios, quia de civibus relati sunt; purga, inquam, illos melioribus et justioribus triumphis, de hostibus scilicet triumphando.

409 *Palatia*] Palatium dictum est a Pallante, *Pallanteum*, ex Virgilio; vel quod in *Monte Palatino*, vel a *Palatia* Latini uxore; vel a *balatu* pecorum, quasi *balantium:* quicquid sit, Palatium est domus Principis alicujus, et a Palatio Romano cetera Palatia dicta esse putantur.

412 *Phœbus*] Ut Zodiacus æterna est Phœbi seu Solis mansio, sic Roma æterna esse debet sedes Imperatoris, qui Sol est terrarum.

Segnius an veteres Histrum Rhenumque tenebant,
Qui nostram coluere domum? leviusne tremebant
Tigris et Euphrates, cum fœdera Medus et Indus
Hinc peteret, pacemque mea speraret ab arce?
Hic illi mansere viri, quos mutua virtus
Legit, et in nomen Romanis rebus adoptans
Judicio pulchram seriem, non sanguine, duxit.
Hic proles atavum deducens Ælia Nervam,
Tranquillique Pii, bellatoresque Severi.

relinquit viam mediam, et tamen illuminat cuncta luce sua. *An antiqui, qui habitaverunt domum nostram, minus acriter possidebant Danubium et Rhenum? An Tigris et Euphrates minus trepidabant, cum Medi et Indi hinc orarent amicitiam, et sperarent pacem ex Capitolio meo? Hic viri illi habitaverunt, quos virtus vicissim elegit, et ascribens* illos *in nomen* Consulum *pro Imperio Romano, exhibuit seriem gloriosam delectu, non* serie *gentis. Hic gens Ælia, ducens atavum Nervam,*

duo Leidd. Florent. tres Med. Petav. pr. Pat. Ambr. sec. Lov. Oxon. pr. Vat. Livin. Voss. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *nec* Put. Bonon. Ambr. pr. *hæserit* pro *deserit* Oxon. pr.—413 *en veteres* Med. pr. *Rhenumque Histrumque* Var. quint.—414 *nostrum larem* Lov. in quo tamen margini ascriptus erat. *leviusne* Ambr. pr. ed. Vicet. *leviusque* Florent. Vat. Livin. *leviusve* Vat. pr. et tert. Oisel. inc. Heins. Leid. pr. Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *meliusve* Leid. sec. Voss. Bonon. Pat. *meliusne* duo Vatt. Pric. m. pr. Med. sec. Thuan. Tholos. tres Petav. Oxon. sec. Moret. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *meliusque* duo Med. Pal. *meliusne* vel *meliusve* Vat. quart. *timebat* Pal. duo Med. *timebant* quatuor Vatt. Farn. Rott. *tumebant* Jun. pr. *tremebant* Ambr. tert.—416 *peterent* Pat. Jun. pr. Oxon. sec. *meam* Exc. Cod. Rhem. *spectaret* Med. tert.—417 *Hinc* Med. tert. Ambr. tert. *quis* Ambr. pr. *nuntia* pro *mutua* Leid. sec. Med. quart. Exc. Gevart. *Martia* vel *unica* conjiciebat Heins.—418 *tuis* pro *nomen* Tholos. *ademptas* Jun. pr. *adeptans* Oxon. sec. *adaptans* Lov. m. pr.—419 *cum sanguine* Thuan.—420 *Hinc* Oisel. Med. tert. *deductis* pro *deducens* Ambr. pr. *deduceret* Moret. pr. *matrem* pro *Nervam* Med. tert.—421 *piam* pro *Pii* Rott. *Sereni*

NOTÆ

417 *Mutua virtus*] Id est, virtus vicissim eligebat; nam qui virtute præditus erat eligebat probum, et ipse eligebatur mutuo seu vicissim a probis: seu *virtus mutua legit*, id est, virtute conspicui sese mutuo eligunt ad honores.

418 *In nomen*] In nomen Consulum, in summum Magistratum.

Adoptans] Præclara sane adoptio, quæ fit per virtutem.

420 *Ælia*] A Nerva, vel potius ab Ælio Adriano, Ælios sese nuncupabant Antonini.

421 *Pii*] Primus *Piorum*, scilicet M. Antoninus Pius, mira tranquillitate, velut alter Numa, Imperium pace refovere, quam bello proferre maluit: dicere solitus, 'malle se unum civem servare, quam mille hostes occidere.' Julius Capitolinus: qui et hæc addit: Titus Aurelius Fulvius Boionius Antoninus Pius 'fuit vir forma conspicuus, ingenio clarus, mo-

Hoc civis dignare forum, conspectaque dudum
Ora refer, pompam recolens ut mente priorem,
Quem tenero patris comitem susceperat ævo,
Nunc duce cum socero juvenem te Tybris adoret.
Orantem medio Princeps sermone refovit:
Nunquam aliquid frustra per me voluisse dolebis,
O Dea; nec legum fas est occurrere matri.

et Pii Tranquilli, et Severi bellicosi: tu *civis* ostende *te dignum hoc cœtu* Cæsarum, *et ostende* rursus *vultum* tuum *pridem visum* nobis, *ut Tybris revocans animo apparatum primum, nunc veneretur te juvenem cum socero ductore* Stilichone; *te quem ætate tenella ediderat comitem* futurum *parentis. Imperator* Honorius *demulsit* in *alloquio medio* Romam *loquentem: O Diva, nunquam mœrebis per me*

pro *Severi* inc. Heins.—422 *Hoc civis* Oxon. pr. Leid. sec. *Hic* Vat. quint. Farn. *Hunc...chorum* pro *Hoc...forum* Vat. pr. Pric. Oisel. Moret. pr. item Gesn. Nic. Heins. et ed. Bipont. *Hoc* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. tres Petav. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Voss. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *cujus* pro *civis* Jun. pr. m. sec. *forum* et emendatum *chorum* Lov.—423 *refers* Vat. pr. Farn. Pric. Oisel. Petav. tert. *referens* pro *recolens* Pat. *sub mente* quatuor Vatt. Pal. Oisel. *in mente* Med. tert. *ut mente* duo Leidd. Voss. Oxon. pr. Petav. sec. Tholos. Lov. Moret. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *in* vel *sub mente* Pric. Rott. *in* et emendatum *sub* Vat. pr. *Marte* pro *mente* Pric. m. pr. *priorum* Vat. pr. Put. Ambr. pr. Tholos. Moret. pr. duo Petav. *priorem* vel *priorum* Thuan.—424 *Quæ* Med. quart. Reg. Mazar. *patrem* Jun. pr. Oxon. sec. *comites* Med. quart.—425 *Hunc duce nunc* Med. tert. *Hunc* Pric. Put. Jun. pr. Oxon. sec. Leid. pr. Bonon. Ambr. tert. duo Petav. *Nunc* vel *Hunc* Thuan. *Socio* Med. sec. *genero* vel *socero* Thuan. *comitem* pro *juvenem* Lov. *Tigris* Bonon. Ambr. pr. *Tygris* Var. LL. ed. Antv. *adorat* Pal. Med. pr. Reg. Oxon. sec. *adorat* vel *adoret* Med. tert.—426 *tenero* pro *medio* Ambr. pr. m. pr. *princeps medio* Ambr. sec.—427 *Non* pro *Nunquam* Lov. Moret. sec. *aliud* Ambr. tert. *per me frustra* Put. Ambr. pr. *doluisse* Vat. tert. m. pr. *dolebit* Med. quart. *videbis* Put. Ambr. pr. *volebis* Petav. sec.—428 *neglectum* pro *nec legum* Exc.

NOTÆ

ribus clemens, nobilis vultu, et placidus ingenio, singularis eloquentiæ, nitidæ literaturæ, præcipue sobrius, diligens, agri cultor, mitis, largus, alieni abstinens,' &c.

Severi] Alexander Severus, cui corpus 'staturæ militaris, robur militis,' &c. Ælius Lampridius. Non solum hic arma, 'sed etiam amavit literatos homines, vehementer etiam reformidans, ne quid de se asperum scriberent.' Virgilii et Ciceronis imagines cum Achillis imagine collocabat. 'Alexandri nomen accepit, quod in templo dicato apud Arcenam urbem Alexandro magno natus sit.' At 'ob ingentem vigorem animi et mirandam singularemque constantiam contra militum insolentiam, Severi nomen a militibus eidem inditum est.' Idem Lampridius.

422 *Hoc civis dignare forum*] Alii legunt, *Hunc civis dignare chorum:* id est, Tu civis, o Honori, dignare imitari hunc chorum seu cœtum Cæsarum.

428 *Legum matri*] Romæ; sicque Constantinopolis arguitur velut nover-

Sed nec post Libyam (falsis ne perge querelis
Incusare tuos) patriæ mandata vocantis
Sprevimus. Advectæ misso Stilichone curules,
Ut nostras tibi, Roma, vices pro Principe Consul
Impleret, generoque socer: vidistis in illo
Me quoque: sic credit pietas, non sanguine solo,
Sed claris potius factis, experta parentem.
Cuncta quidem centum nequeam perstringere linguis,
Quæ pro me mundoque gerit: sed ab omnibus unum,
Si fama necdum patuit, te, Roma, docebo,

expetivisse quicquam inutiliter, neque licet resistere parenti legum. At neque post victoriam de *Libya contemsimus preces patriæ invitantis (ne perseveres accusare tuos questibus falsis):* sellæ *curules delatæ Stilichoni delegato, ut obiret* in *tui* gratiam *munus nostrum,* o *Roma, Consul* scilicet *pro Imperatore, et socer* ipse pro *genero: me aspexistis etiam in ipso: sic pietas judicat,* quæ *probavit* illum *patrem, non una affinitate, sed potius facinoribus egregiis.* Ego *certe non possim percurrere linguis centum* ea *omnia quæ* Stilicho *facit pro me et orbe; sed aperiam tibi* factum *unum ex cunctis,* o *Roma, si nondum cognitum est* tibi *fama,* factum

Lucens. sec. *longum* Vat. quint. Jun. pr. Thuan. *longum* vel *legum* Vat. pr. Florent. *obstare parenti* pro *occurrere matri* Vat. sec.—429 *Sed ne post* Vat. sec. Mazar. *neque* Petav. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *plus Libyam* Pat. *nec perge* Pal. Farn. inc. Heins. Put. Mazar. Reg. m. pr. Pat. Bonon. Petav. tert. *me* duo Med. *neque* duo Vatt. Petav. pr.—430 *tuis* Med. quart. *vocantes* Med. sec.—431 *Spernimus* Vat. quint. *adductæ* Moret. pr. *curules* vel *secures* Pal. duo Med.—432 *Et nostras* Moret. pr.—433 *Implet, pro genero socerum* Moret. pr. *generoque socer* Leid. pr. *generumque* Reg. *genero socerum* Tholos. Lov. m. sec. Jun. pr. duo Oxon.—434 *Si* pro *Sic* tres Vatt. Put. Ambr. pr. *credit* Exc. Lucens. pr. *credat* ed. Parm. et Vicet. *nec sanguine* Vat. quint. Farn. ed. Vicet. *non* Florent. quatuor Med. inc. Heins. duo Petav. Lov. Bonon. Tholos. Oxon. pr. ambo Moret. tres Ambr. Exc. Lucens. pr.—435 *parentes* Vat. tert. —436 *Sumpta* pro *Cuncta* Pat. *nequeant* Put. Ambr. pr.—437 *pro te* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *Romæ* Bonon. Ambr. pr. Petav. tert. Var. LL. ed. Antv. *rome* vel *pro me* Vat. pr. Pal. Oisel. *pro me* vel *Romæ* Vat. quart. Pric. duo Med. *gerat* duo Vatt.—438 *necdum* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm.

NOTÆ

ca. Ibi postea Justinianus leges multas sustulit, Theodosii Magni legum vindicis statuam argenteam quasi deturbavit, ut suam in columna reponeret.

431 *Advectæ misso Stilichone*] Delata sella curulis Stilichoni; ut te inviseret pro me.

434 *Credit pietas*] Ea est mea in Stilichonem pietas, ut eum respiciam velut meum parentem, ob egregiam operam, quam mihi præstitit. *Credit pietas* in socero videri generum.

436 *Centum linguis*] Id familiare Poëtis: 'centum sibi poscere voces.' Persius.

437 *Mundo*] Pro toto Imperio, quod pars erat speciosissima Orbis.

Subjectum nostris oculis, et cujus agendi
Spectator vel causa fui. Populator Achivæ
Bistoniæque plagæ, crebris successibus amens,
Et ruptas animis spirans immanibus Alpes,
Jam Ligurum trepidis admoverat agmina muris,
Tutior auxilio brumæ; quod gentibus illis
Frigore consuetis favet inclementia cœli;
Meque minabatur calcato obsidere vallo,
Spem vano terrore fovens, si forte, remotis

expositum oculis nostris, et cujus faciendi causa ipse *extiti, aut admirator.* Alaricus *vastator regionis Græcæ et Thraciæ, insolescens victoriis frequentibus, et turgens* ob *Alpes fractas animo furente, jam adjunxerat copias* suas *urbibus Ligurum timentibus, securior præsidio hyemis, quo tempore asperitas aëris soliti commoda est populis illis, ac minitabatur circumsidere me vallo eliso, alens spem metu inani, si*

nondum duo Vatt. Exc. Læti. *patuit famæ* ed. Vicet. *potuit* Tholos.—439 *carus* pro *cujus* Med. quart.—440 *et* pro *vel* Jun. pr. *sui* Pal. *fui* duo Leidd. et vigintiquinque Codd. Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv.—441 *Ithiniæque* Moret. pr. *atque Hebri* pro *crebris* Ambr. tert. *Herebi* Pric. Petav. sec. Tholos. Lov. m. pr. Moret. sec. Heinsius ascripserat locum de Bell. Get. 524. 'Anne tot Augustos Hebro qui teste fugavi.' *succensibus* Petav. tert. *arcens* Med. quart.—442 *raptas* Jun. pr. *spirans* duo Vatt. *superans* Mazar. Petav. pr. m. sec. Voss. Leid. sec. *sperans* Vat. pr. et tert. Oisel. duo Med. Put. Bonon. Ambr. pr. Lov. m. sec. Jun. Oxon. sec. *spirans* vel *sperans* Pric.—443 *mauris* pro *muris* Farn. Jun. Oxon. sec. *ripis* Put. Ambr. pr. Sched. Gud. *terris* Vat. quart. *turmis* Thuan.—444 *qua gentibus* Med. pr. *quo* Leid. pr. Vat. pr. Oisel. Put. Reg. duo Med. duo Ambr. Oxon. pr. Vat. Livin. *quod* duo Vatt. Pal. Farn. *quia* Vat. sec. Mazar.—445 *Frigore* quatuor Vatt. Farn. Med. quart. Thuan. Petav. pr. Ambr. sec. ed. Vicet. *Fœdere* Leid. pr. Pal. Rott. duo Med. Petav. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. vid. Bell. Get. 56. *Sidere* Med. sec. Put. Mazar. Ambr. pr. Bonon. Tholos. Vat. Livin. ed. Parm. *Fidere* Reg. *Federe* vel *Sidere* Oxon. pr. Petav. tert. *Fœdere* vel *Frigore* Pric. Florent. *consueti* Vat. pr. Pric. Oisel. Vat. Livin. *consuetis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Vat. pr. m. sec. *concretis* inc. Heins. qui et *concreti* conjecerat.—446 *minabantur* Med. pr. *falcato* pro *calcato* conjiciebat Heins. *sidere* pro *obsidere* Moret. pr. *muro* Vat. sec.—447 *vario terrore* inc. Heins. *ni forte* Vat. pr. et sec. Oisel. Put. Bonon. Ambr. pr. Lov. Moret. pr. Sched. Gud. *sed*

NOTÆ

440 *Spectator*] Honorius Ravennæ degens tribus milliaribus distabat a Stilichone hæc gerente.

441 *Bistoniæ*] Thraciæ, a Bistone Martis et Callirrhoës filio, qui Bistoniam Thraciæ urbem condidit.

442 *Spirans*] Altius, seu altiores spiritus gerens, turgens.

444 *Gentibus illis*] Copiis Alarici, quæ frigore assuetæ erant, ac proinde inclementia cœli his favebat.

446 *Minabatur*] Me obsessurum esse; sed tamen dabat spem aliquam, si vellem pacem facere, quibus conditionibus ipse vellet.

Præsidiis, urgente metu, qua vellet, obirem
Conditione fidem: nec me timor impulit ullus,
Et duce venturo fretum, memoremque tuorum,
Roma, ducum, quibus haud unquam vel morte parata
Fœdus lucis amor pepigit dispendia famæ.
Nox erat: et late, stellarum more, videbam
Barbaricos ardere focos: jam classica primos
Excierant vigiles, gelida cum pulcher ab Arcto
Adventat Stilichon. Medius sed clauserat hostis
Inter me socerumque viam, pontemque tenebat,
Addua quo scissas spumosior incitat undas.

forsan auxiliis sublatis, timore premente, vellem *recipere fœdus, qua cuperet conditione.* Sed *non timor ullus commovit me, munitum et Ductore adventuro* Stilichone, *et recordantem Ductorum tuorum,* o *Roma, quibus vel morte opposita, amor vitæ turpis nunquam pactus est jacturam famæ. Nox erat, et aspiciebam ignes Barbarorum lucere passim, instar* totidem *astrorum. Jamque tubæ excitaverant excubias priores, cum Stilicho fortis advenit ab Ursa frigida: at hostis* interpositus *inter socerum* Stilichonem *et me, intercluserat iter, et occupabat pontem, quo Addua violentior impellit*

Vat. quint. Voss. Leid. sec. *si* vel *nisi* Petav. pr.—448 *quam vellet abirem* Farn. *obirem* vel *inirem* Oisel.—449 *expulit* Pric. *unus* Pat.—450 *Cum Duce* Jun. pr. *flentum* pro *fretum* Moret. pr.—451 *Roma Ducis* Jun. pr. *peracta* Farn. Oisel.—452 *dispendia vitæ* Tholos.—453 *Et mox per Latium* Med. sec. *Mox et per Latium* tres Vatt. Farn. Rott. Exc. Læti. *Nox erat et late* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Med. pr. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Schott. *Mox et per Latium* vel *Nox erat et late* Pric. Vat. tert. Med. tert. *videbat* Farn.—455 *Exuerant* Petav. sec. *gelido* Oxon. pr. *tum* Med. tert.—456 *Adventat* Vat. pr. et tert. Oisel. Reg. *Advenit* duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. et Vicet. *medium* ed. Vicet. *sed* Exc. Læti. *se* Pal. Med. sec. *sic* Put. *cluserat* Exc. Læti.—457 *Inter me socerum pontemque viamque* Vat. tert. Pal. Florent. tres Med. inc. Heins. Thuan. Mazar. duo Petav. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *socerumque viam* Vat. quart. *pontem socerumque viamque* Vat. sec. *socerumque viam pontemque* Med. tert. Put. Reg. Petav. pr. tres Ambr. Moret. pr. Lov. Voss. Exc. Schott. Gevart. et Lucens. pr. *et socerum pontemque viamque* Farn. Rott. Bonon. Moret. sec. Exc. Læti. *fontemque* Tholos. *pontumque* Oxon. sec.—458 *Addua* Vatt. pr. et tert. Rott. Moret. sec. *Adua* Pal. duo Med. Ambr. tert. ed. Vicet. Excerpt. Læti. *Ardua* duo Leidd. cum sedecim aliis, Exc.

NOTÆ

451 *Ducum*] Recordabar veterum Ducum, qui nunquam impelli potuerunt ut, ob turpem vitæ amorem, paciscerentur jacturam famæ, seu se exponerent amittendæ famæ. 'Quippe mori satius, vitæ quam ferre pudorem.'

454 *Primos vigiles*] Primas excubias, seu primam vigiliam; nox quippe dividebatur in quatuor vigilias, et unaquæque vigilia in tres horas.

455 *Pulcher ab Arcto*] Supra sæpius de Arcto. *Pulcher* autem, id est, generosus. Virgilius, 'satus Hercule pulchro Pulcher Aventinus.'

458 *Addua*] Magnum flumen, Larium lacum trajiciens, et Eridano se

Quid faceret? differret iter? Discrimina nullas
Nostra dabant adeunda moras. Perrumperet agmen?
Sed paucis comitatus erat: nam plurima retro,
Dum nobis properat succurrere, liquerat arma
Extera, vel nostras acies. Hoc ille locatus
Ancipiti, longum socias tardumque putavit
Expectasse manus, et nostra pericula tendit
Posthabitis pulsare suis: mediumque per hostem
Flammatus virtute pia, propriæque salutis
Immemor, et stricto prosternens obvia ferro,
Barbara fulmineo secuit tentoria cursu.
  Nunc mihi Tydiden attollant carmina vatum,

aquas divisas. Ecquid Stilicho *ageret? Procrastinaret viam suam? Pericula nostra sublevanda nullam dabant requiem. Trajiceret copias* hostiles? *Sed stipatus erat paucis: etenim pone reliquerat auxilia multa externa, vel cohortes nostras, dum festinat opitulari nobis.* Sic *ille* Stilicho, *positus* in *hac dubitatione, credidit* rem *longiorem* esse, *et lentiorem, opperiri turmas suas, et conatur repellere pericula nostra, suis contemtis, et incensus fortitudine pia, et oblitus vitæ suæ, ac dejiciens ense nudato occurrentia, per hostes medios rupit tabernacula barbarorum, velocitate fulminante. Nunc versus Poëtarum laudent mihi Diomedem, quod confi-*

Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *Abdua* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Adria* Ambr. sec. Farn. *qua* Pal. Ambr. tert. *quo Schythicas* Rott. *Scithicas* Leid. pr. m. pr. Reg. Oxon. pr. Florent. m. pr. Med. sec. *quo fissas* Vat. quart. Oxon. sec. *quo fixas* Vat. quint. Jun. pr. *fusas* Thuan. *sacras* Pal. *concussas* pro *quo scissas* Farn. *succisas* Vat. sec. *fissas* vel *Scithicas* Petav. pr. *Scissas* vel *Scythicas* Vat. tert. *spumantior* Reg. Oxon. pr. *spatiosior* Oisel. *excitat* Ambr. tert.—459 *Quid faciat?* Leid. sec. Voss. Exc. Gevart. *nostras Nulla* Vat. sec. —460 *abeundo* Med. quart. *prorumperet* duo Vatt. Reg. Mazar. Petav. pr. Tholos. Ambr. pr. Jun. Oxon. sec. Exc. Læti. *prærumperet* Med. quart.—461 *jam plurima* Jun. pr.—462 *arva* pro *arma* vet. Gyr.—463 *hæc ille locutus* Exc. Læti. *hoc ille locutus* Farn. *hic locatus* Sched. Gud. *hoc locatus* Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. *hæc* ed. Vicet. *hoc* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *hic* Thuan. Exc. Gevart. item Moret. pr. qui et *locutus* exhibet. *locatus* quatuor Med. Florent. m. pr. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Voss. Exc. Gevart. Schott. Lucens. pr. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm.—464 *socios* Leid. pr. duo Med.—465 *Exspectare* Vat. sec. Thuan. *vestra pericula* Tholos.—467 *virtute sua* Florent. *sua* vel *pia* Oxon. pr.—468 *prosternens* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *præsternens* Raphel. ex conj. *obvia* duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *omnia* Pal. Rott. Florent. duo Med. Put. Reg. Oxon. pr. ambo Moret. *obvia* vel *omnia* Vat. tert.—469 *flumineo* Put. Mazar. *cingit* pro *secuit* Med. sec. *victoria* Jun. pr. *curru* Put. Ambr. pr. inc. Heins. Sched. Gud.—470 *Hunc* Var.

NOTÆ

miscens, quinque circiter milliaribus supra Cremonam: hodie dicitur, *Adda.*

467 *Flammatus*] Inflammatus virtute pia in generum suum Honorium.

470 *Tydiden*] Diomeden Tydei filium.

Quod juncto fidens Ithaco patefacta Dolonis
Indicio, dapibusque simul religataque somno
Thracia sopiti penetraverit agmina Rhœsi,
Graiaque retulerit captos ad castra jugales;
Quorum, si qua fides augentibus omnia Musis,
Impetus excessit Zephyros, candorque pruinas.
Ecce virum, taciti qui nulla fraude soporis
Ense palam sibi pandit iter, remeatque cruentus:
Et Diomedeis tantum præclarior ausis,
Quantum lux tenebris, manifestaque prælia furtis.

sus Ulyssi socio intraverit castra Thracia Rhœsi consopiti, detecta fraude Dolonis, et sepulta cibis una et sopore, et reduxerit equos deprehensos ad castra Græcorum; quorum equorum *velocitas superavit* velocitatem *ventorum, et albor nives, si qua fides est Musis amplificantibus cuncta. En vir* Stilicho, *qui nullo dolo somni secreti, aperit sibi viam gladio, et sanguinolentus redit; ac tantum illustrior factis Diomedeis, quantum lumen* præstat *umbris, et certamina aperta certaminibus*

LL. ed. Antv. *Non* Put. Tholos. *Nunc* vel *Non* Oxon. pr. *tibi* Vat. pr. et tert. Reg. Mazar. Tholos. Oxon. pr. Vat. Livin. *attollunt* Farn. Rott. Jun. pr. Oxon. sec.—471 *Quid* Vat. tert. m. pr. *Quæ* Farn. *Qui* tres Vatt. Thuan. Petav. pr. Lov. Exc. Gevart. *Et* Put. *victo* Reg. Oxon. pr. *fidens Ithaco juncto* Mazar. *malefacta* inc. Heins. *Doloris* Petav. tert. *Dolonisque* Oisel.—472 *Judicio* Petav. sec.—473 *penetraverat* Farn. Lov. Jun. pr. Oxon. sec. ed. Vicet. Exc. Læti. *penetraverit* Exc. Lucens. pr. *penetravit in* Med. sec. *penetravit ad* Vat. quint. *regis* vel *Rhesi* Vat. sec. —474 *Grataque* duo Vatt. Oisel. Florent. Reg. Moret. pr. *Graia quod retulit* Leid. pr. *pertulerit* Florent. *perduxit* Exc. Lucens. sec. *Rettulerit captos* Lov.— 477 *taciti* Florent. Med. pr. *tanti* Med. quart. *nulla qui fraude* duo Vatt. Farn. *qui nulla* Reg. Mazar. Moret. pr. Oxon. pr. *saporis* ed. Parm. *pudoris* Exc. Cod. Rhem.—478 *fecit iter* Thuan.—479 *actis* pro *ausis* inc. Heins.— 480 *Quod tunc* pro *Quantum* Var. LL. ed. Antv. *latebris* pro *tenebris* Farn.—

NOTÆ

471 *Ithaco*] Ulyssi Ithacæ insulæ Regi, qui comitem semper habebat Diomedem, nam ex Ovidio, 'gestum nihil est Diomede remoto.' Per Ulyssem intellige prudentiam, per Diomedem intellige fortitudinem, quæ duæ virtutes, cum simul junguntur, nihil non exequuntur.

Dolonis] Dolo speculator Trojanus prodidit castra Rhœsi, et Diomedes cum Ulysse avertit ejus equos, priusquam Xanthi Trojæ fluvii aquas biberent. Quod nisi factum fuisset, nunquam Troja expugnata fuisset: nam id erat in fatis.

473 *Rhœsi*] Hic Rex Thracum erat, et ad Trojanorum auxilium veniebat, et clausis jam Trojæ portis in littore tentoria fixerat; ubi a Dolone proditus, et a Diomede et Ulysse prima nocte occisus.

476 *Pruinas*] Virgilius: 'Qui candore nives anteirent, cursibus auras.'

480 *Furtis*] Furtivis præliis, seu nocte clam gestis. Virgilius: 'Furta paro belli.'

Adde, quod et ripis steterat munitior hostis,
Et cui nec vigilem fas est componere Rhœsum.
Thrax erat: hic Thracum domitor. Non tela retardant:
Objice non hæsit fluvii. Sic ille minacem
Tyrrhenam labente manum pro ponte repellens
Trajecit clypeo Tybrin, quo texerat Urbem
Tarquinio mirante Cocles, mediisque superbus
Porsennam respexit aquis. Celer Addua nostro
Sulcatus socero; sed, cum tranaret, Etruscis

furtivis. Adjunge, quod hostis etiam Alaricus *fortior constiterat* in *littore* fluvii, *et* is erat, *cui nec Rhœsus excubans potest comparari.* Rhœsus *Thrax erat; hic* Alaricus *victor Thracum. Non arma cohibent* illum Stilichonem, qui *non retardatus est obstaculo fluminis. Ita ille* Horatius *Cocles propulsans cohortem Thuscorum minitantem pro* tuendo *ponte cadente, superavit Tibrim* cum *scuto quo defenderat Romam, Tarquinio obstupescente, et gloriosus despectavit Porsennam in medio aquarum. Addua velox superatus* est a *socero nostro Stilichone* etiam, *sed cum ille*

481 *steterat ripis* Moret. pr.—482 *ne vigilem* Oisel. *nec vigilem* duo Leidd. et triginta fere Codd. Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—483 *Trax erat* Voss. *Thrax erat* Lov. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. *Rex erat* Thuan. *Traxerat* Med. pr. Jun. pr. ed. Vicet. *hinc* Moret. pr. *nec tela* Vat. sec. Med. tert. Tholos. Oxon. pr. *retardat* Med. tert.—484 *fluviis* Vat. sec. Med. tert. Moret. pr. *minaces* Reg.—485 *manum* Lov. Moret. sec. Ald. *domum* Var. LL. ed. Antv. *amum* Med. sec. *manu* vel *manum* Exc. Schott. *pondere pellens* Vat. pr. m. pr. *repelens* Moret. pr. *rebellans* Pric. *repulsas* Jun. pr. *repulsans* conjiciebat Heins.—486 *Tranavit* pro *Trajecit* Vat. sec. inc. Heins. *Transierat* Oxon. sec. *Tybrin* Florent. *Tibrin* Leid. pr. *Tybrum* Med. sec. *Tibrim* quatuor Vatt. Pal. *Tigrin* Reg. Petav. sec. *Tigrin* vel *Tibrin* Moret. sec. *texerit* Jun. pr. *traxerat* Rott. Med. sec. Ambr. pr. *orbem* Jun. pr. —487 *medusque* pro *mediisque* Petav. tert.—488 *respexit* Rott. *prospexit* Pal. Med. pr. *respexit* vel *prospexit* Med. tert. *despexit* malebat Heins. *Addua* Thuan. Petav. pr. Moret. sec. *Adua* duo Med. Ambr. tert. ed. Vicet. *Abdua* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Ardua* duo Vatt. Pric. Oisel. Med. tert. inc. Heins. Put. Reg. duo Petav. Lov. Jun. pr. duo Oxon. Leidd. *Allia* Moret. pr. *Adria* Farn.—489 *Sulcatur* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Reg. Exc.

NOTÆ

482 *Vigilem Rhœsum*] Non fas est cum Alarico comparare Rhœsum etiamsi vigilasset. Alioqui Rhœsus 'primo somno prodita' castra et vitam amisit.

487 *Cocles*] Horatius Cocles, qui se opposuit exercitui Porsennæ, Thuscorum Regi, Reges Tarquinios reducere conanti; et ita se opposuit, donec ponte abrupto, hostibus aditus intercluderetur, et ipse in aquas decideret: sed feliciter postea enatavit.

488 *Addua*] Vel Abdua, de quo supra.

489 *Tranaret*] Stilicho præfertur Cocliti; nam hic tergum Thuscis vertebat, etsi vincens; hic pectus opponebat Getis.

Ille dabat tergum, Geticis hic pectora bellis.
Exere nunc doctos, tantæ certamina laudis,
Roma, choros; et quanta tuis facundia pollet
Ingeniis, nostrum digno sonet ore parentem.
Dixit, et antiquæ muros egressa Ravennæ
Signa movet; jamque ora Padi, portusque relinquit
Flumineos, certis ubi legibus advena Nereus
Æstuat, et pronas puppes nunc amne secundo,
Nunc redeunte, vehit; nudataque littora fluctu
Deserit, Oceani lunaribus æmula damnis.

Cocles *trajiceret* fluvium *vertebat tergum præliis Thuscis, hic* Stilicho *vertit pectus Geticis. O Roma, educ jam cœtus eruditos* ad prædicandam *certatim tantam gloriam, et eloquentia, quanta valet* in *ingeniis tuis, celebret patrem nostrum sermone merito.* Honorius *locutus est, et promovit vexilla exeuntia mœnibus Ravennæ veteris; et jam deserit ostia Eridani, et portus fluvii, ubi Neptunus advena fluctuabat motibus statis, et portat naves faciles, nunc fluvio veniente, nunc abeunte;* postque *relinquit ripas destitutas undis, imitantes recessus lunares maris. Hinc Fortuna*

Læti. *Sulcatus* Leid. pr. et viginti Codd. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *nataret* inc. Heins. *tranaret* duo Med. Reg. Mazar. Petav. pr. Bonon. duo Ambr. duo Moret. ed. Vicet. et Parm. *transiret* vel *transnaret* Oxon. sec. *transnaret* vel *transnarat* Med. tert.—490 *bellis* Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. *pugnis* Reg. *telis* conjecerat Heins. sed postea improbavit.—491 *tantæ doctos* Vat. sec. Med. tert. *certamine* tres Vatt. Farn. Oisel. *certamina* duo Leidd. Rott. Vat. quint. Pal. Pric. duo Med. inc. Heins. Reg. duo Petav. Moret. pr. Ambr. tert. Exc. Gevart. *certamina* vel *certamine* Vat. quart.—492 *cohors* Pat. *choros* Bonon. tres Ambr. *thoros* Pal. Med. pr.—493 *dignum* Med. quart. *nostro dignum* Pric.—494 *muros* Vat. pr. et tert. Pal. Reg. Mazar. *muris* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *muris* vel *muros* Med. tert.—495 *movet* Vat. Livin. *movent* Ald. *portasque* Oisel. *reliquit* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Pat. Tholos. duo Ambr. Lov. Moret. sec. ed. Parm. et Vicet.—496 *Fulmineos* Pal. Med. pr. Moret. pr. [deerat autem hic versus Moret. sec.] *vastis ubi fluctibus* pro *certis ubi legibus* Pat. *terris* pro *certis* Mazar.—497 *parvas* pro *pronas* Ambr. tert. *ore* pro *amne* Lov. *secundo* tres Vatt. Pal. Farn. *refuso* Oxon. sec. m. sec. *recuso* Bonon. *retuso* Vat. pr. m. pr. Put. Ambr. pr. Sched. Gud. *retruso* Vat. pr. m. sec. Pric. Petav. tert. Vat. Livin. *retruso* m. pr. et *refuso* m. sec. Var. LL. ed.

NOTÆ

491 *Exere*] Honorius hortatur Romam, ut educat præclarissima quæque ingenia, ad prædicanda facta Stilichonis, quem colit ut parentem.

494 *Antiquæ*] Jornandes: 'Ravenna urbs inter paludes et pelagus interque Padi fluenta uni tantum patet accessui.' Munsterus: 'Est autem vetustissima civitas, quam rex Theodoricus olim pulchris adornavit ædificiis.'

498 *Nudataque*] Neptunus in ostiis

Lætior hinc Fano recipit Fortuna vetusto,
Despiciturque vagus prærupta valle Metaurus,
Qua mons arte patens vivo se perforat arcu,
Admisitque viam sectæ per viscera rupis,
Exsuperans delubra Jovis, saxoque minantes
Apenninigenis cultas pastoribus aras.
Quin et Clitumni sacras victoribus undas,

excipit Honorium in *templo antiquo, et Metaurus errabundus* ex alto *aspicitur* in *valle saxosa,* in *qua mons pervius industria* hominum *aperit sese fornice nativo, et pandit iter per penetralia cautis scissæ, eminens* supra *templum Jovis, et* supra *altaria minacia* in *rupe, adorata a pastoribus Apennini. Quin etiam amor fuit invisere aquas Clitumni sacratas triumphatoribus, quæ* aquæ *suppeditant tauros*

Antv. *retuso* vel *refuso* Oisel.—499 *Oceano* Jun. pr.—500 *Lectior* Med. tert. *hic* Pal. Florent. Med. pr. *hunc* Vat. sec. duo Med. Moret. pr. *hic* vel *in* Oxon. pr. *hamo* pro *Fano* Jun. pr. *Fortuna vetusto* Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripserat locum Plin. Lib. III. Cap. XLV. *venusto* vel *vetusto* Pal. Med. pr. —501 *Deseriturque* Ambr. pr. Sched. Gud. *Decipiturque vagum pr. V. Metaurum* inc. Heins. *vago* Pal. *præruptaque* Pal. Med. pr. *vagum Metaurum* Petav. sec. Tholos. Var. LL. e marg. Parm.—502 *arce patens* Vat. sec. Pal. Farn. Oisel. Bonon. duo Ambr. Exc. Gevart. ed. Vicet. et Parm. *petens* Petav. sec. *uno* pro *vivo* Jun. pr. unde *unco* faciebat Heins. *perforet* Oxon. pr. *perforat arcu* Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripserat locum Statii Lib. I. Achilleid. vs. 106. 'domus ardua montem Perforat et longo suspendit Pelion arcu.' *Admisitque* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Admittitque* Petav. pr. m. sec. Moret. pr. Gesn. et ed. Bipont. *Amisitque suam* Jun. pr. *diem* Vat. sec. *vias* Thuan.—504 *Exsuperas* Oxon. pr. *micantes* Vat. quint. Put. Lov. atque ita malebat Heins. *minaces* Pric. Med. quart. Tholos.—505 *Apenninigenis* Exc. Lucens. pr. *Apenninigeris* duo Petav. Bonon. Tholos. Ambr. pr. ed. Vicet. *arces* Vat. sec. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *alas* Reg. Var. LL. ed. Antv. *undas* Lov. *aras* vel *alas* vel *arces* Oxon. pr.—506 *Qui nec* Var.

NOTÆ

Padi æstuat, et post relinquit, et nudat ejus ripas, quæ modo tumentes fluctu, imitantur accessus et recessus lunares maris.

500 *Fano Fortuna*] Fanum Fortunæ, oppidum non longe ab urbe Ravenna. Hujus urbis meminit Aurelius Victor in Aureliano, qui vicit 'juxta amnem Metaurum, ac Fanum Fortunæ:' hinc Vitruvio dicitur 'Colonia Julia Fanestris.'

501 *Despicitur*] Ex altiore loco spectatur.

Prærupta valle] Valle saxis præruptis et minacibus scatente.

Metaurus] Fluvius Umbriæ se in sinum Adriaticum exonerans, Asdrubalis clade nobilis. Hinc Sidonius Apollinaris: 'Improbus ut rubeat Barchina cæde Metaurus.'

502 *Mons*] Apertus est arcu partim nativo, partim arte facto, sicque ars et natura simul conjunctæ sunt.

506 *Clitumni*] Hic fluvius Mevaniæ in Umbria, cujus fluvii aqua pota candidos boves reddere dicebatur, ideo dilecta triumphantibus, qui tauros et equos albos eligebant, hos ad

Candida quæ Latiis præbent armenta triumphis,
Visere cura fuit. Nec te miracula fontis
Prætereunt: tacito passu quem si quis adiret,
Lentus erat; si voce gradum majore citasset,
Commixtis fervebat aquis: cùmque omnibus una
Sit natura vadis, similes ut corporis umbras
Ostendant; hæc sola novam jactantia sortem
Humanos properant imitari flumina mores.
Celsa dehinc patulum prospectans Narnia campum
Regali calcatur equo, rarique coloris

albentes ad triumphos Romanos. Neque prodigia fontis effugiunt te, o Honori, *ad quem* fontem *si quis accederet gradu secreto*, fons *esset quietus; at si præcipitaret gressum, murmure majore æstuaret aquis commotis: et cum una sit vis omnibus fontibus, ut exhibeant imagines pares corporibus; hic unus fluvius nactus fatum novum festinat æmulari mores hominum. Inde Narnia alta aspiciens plani-*

LL. ed. Antv. *Clitunni* Vat. pr. *cultoribus* Var. LL. e marg. Parm. *virtutibus* Var. LL. ed. Antv. *arces* pro *undas* Lov. *aras* Med. tert.—507 *se Latiis* Moret. pr. *qui Latiis* Exc. Lucens. sec. *lætis* Var. LL. e marg. Parm. *armata* Petav. sec. —508 *trahunt* pro *fuit* Farn.—509 *adoret* pro *adiret* Vat. tert. m. pr. Lov. —510 *Lentus eat* Vat. quint. *gradus* Med. quart. Thuan. inc. Heins. *Commistis* Ambr. tert. *Cum mixtis* Leid. pr. Med. sec. *Commotis* Vat. sec. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *Commistis* vel *Commotis* Pric. *Cum mixtis* vel *Commixtis* Med. pr. deerat vero hic versus Moret. sec.—512 *undas* pro *umbras* Pal. Oisel. Vat. pr. m. pr. Med. quart.—513 *sola* vel *sæcla* Med. tert. *novem* Med. pr. *fortem* Put.—514 *imitantia* Reg. Oxon. pr. m. sec. duo Med. inc. Heins. Tholos. Petav. sec. Lov. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv.—515 *Celsaque* Pal. Med. pr. *paulum* pro *patulum* Exc. Cod. Rhem. *Narrina* Vat. sec. *Narvia* Vat. pr. m. sec. *Nervia* Thuan. *Varia* Jun. pr. *Varrina* Pal. Med. pr. *Varria* Var. LL. ed. Antv. *Narrima* Moret. sec. *Vatrocia* inc. Heins. *Naria* vel *Naris* Vat. quint. *cantum* Pal. Med. pr.—516 *albique* pro *rarique* Jun. pr.

NOTÆ

currum, illos ad sacrificia. Unde Virgilius: 'Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus Victima.' Servius ex Plinio in hunc versum, 'de quo fluvio animalia quæ potaverint, albos fœtus creant.' Idem ait de Falisco Plinius, 'in Falisco omnis aqua pota candidos boves facit.'

508 *Miracula fontis*] Prodigium certe illud est, si verum. Ad fontem nempe, si tacitus accedas, quiescit; si turbulentus, æstuat. Quin et alii fontes cum exhibeant corporum umbras, hic exhibet mores hominum.

515 *Narnia*] Urbs in Via Flaminia, in montibus posita, cui nomen dedit 'Sulfurea Nar albus aqua.' In hoc tractu cadente pluvia pulvis excitatur. Plinius: 'Quædam terræ imbribus sicciores fiunt, velut in Narniensi agro: quod Admirandis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre pulverem.'

Non procul amnis abest, urbi qui nominis auctor,
Ilice sub densa sylvis arctatus opacis
Inter utrumque jugum tortis anfractibus albet.
Inde, salutatc libatis Tybride Nymphis,
Excipiunt arcus, operosaque semita vastis
Molibus, et quicquid tantæ præmittitur urbi.
Ac velut officiis trepidantibus ora puellæ
Spe propiore tori mater solertior ornat
Adveniente proco, vestesque et cingula comit
Sæpe manu, viridique angustat iaspide pectus,
Substringitque comam gemmis, et colla monili
Circuit, et baccis onerat candentibus aures:

tiem patentem, teritur ab *equo Imperatorio; et haud longe est fluvius coloris sulfurei, qui auctor urbi* hujus *nominis, coërcitus sylvis obscuris sub quercubus frequentibus inter montem geminum candescit flexibus curvis. Inde aquis delibutis Tibris salutati, arcus* triumphales, *et via ornata* impense *monumentis magnis, et quodcumque ponitur* ante *tantam urbem, recipiunt* Honorium. *Et quemadmodum mater ingeniosa, spe proxima nuptiarum illustrat manu tremula vultum filiæ* suæ, *adventante proco, et sæpius dextera sua adornat vestimenta et zonam, et constringit sinum* ejus *jaspide viridi, et ligat crines unionibus, ac cingit colla torque, atque*

Oxon. sec. m. sec. *coloni* Vat. quint.—517 *abest.* cum τελείᾳ στιγμῇ, duo Med. Ald. Exc. Gevart. *urbis* Vat. pr. m. pr. Oxon. sec. *actor* Vat. tert. *ictor* Med. tert.—518 *sub tensa* Med. quart. *arctatus* Pric. Vat. Livin. vet. Gyrald. item Gesn. Nic. Heins. et ed. Bipont. *arctatur* Leid. pr. duo Oxon. quatuor Vatt. Farn. Rott. *artatus* Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. *aptatur* Pal. Med. pr. *hortatur* Jun. pr. *arcatur* Lov. et ascriptum *f. arcuatur* Ovid. *arctatur* vel *arctatus* Vat. pr.—519 *totis* Vat. quint. *amfractibus* Moret. sec.—520 *libratis* Florent. Petav. sec. *Tigride* Put. *Tybride Nymfis* Lov. m. pr. *Nymphis* Leid. pr. m. pr. Petav. sec. Exc. Lucens. sec.—521 *semina* pro *semita* Vat. quart. Med. sec. Exc. Cod. Rhem. *vastæ* Moret. pr. *noctis* pro *vastis* Tholos.—522 *promittitur* Lov. *permittitur* Med. quart. deerat autem hic versus Rott. —523 *At* Vat. quint.—525 *vestesque* Exc. Lucens. pr. *vestes* sine copula, Farn. duo Med. Pat. Tholos. Moret. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ac cingula* Put. Ambr. pr. *singula* Oxon. pr.—526 *manus* duo Vatt. Jun. pr. Oxon. sec. *augustat* Med. sec. et quart.—528 *vernant* pro *onerat* Med. tert. *ornat* Med. quart.—

NOTÆ

520 *Salutato libatis Tybride Nymphis*] More prisco sic venerabantur flumina.

521 *Operosaque semita*] Via magnis impensis, magnoque opere, ornata molibus ac monumentis; aut allatis quibusdam ornamentis, id quod fiebat Principibus advenientibus. Inde forsan *præmittitur*, quasi ornamenta illa præmissa sint ad Principem excipiendum.

523 *Trepidantibus*] Nam quicquid fit properando, fit manu trepidante, tremula.

Sic oculis placitura tuis, insignior auctis
Collibus, et nota major se Roma videndam
Obtulit. Addebant pulchrum nova mœnia vultum,
Audito perfecta recens rumore Getarum.
Profecitque opifex decori timor; et, vice mira,
Quam pax intulerat, bello discussa senectus.
Erexit subitas turres, cinctosque coëgit
Septem continuo montes juvenescere muro.
Ipse favens votis, solitoque decentior aër,
Quamvis assiduo noctem fœdaverat imbri,

suspendit in auribus lapillos albentes. Ita Roma placitura oculis tuis, illustrior collibus additis, et ingentior se ipsa ante *cognita, exhibuit se spectandam tibi. Mœnia recentia adjungebant faciem nitidam, instaurata recenter, exaudita fama Getarum. Et metus artifex profuit* huic *labori, et vicissitudine admirabili, senium, quod pax pepererat, dissipatum* est *bello.* Nam timor *erexit arces repentinas, et coëgit colles septem circumdatos florescere muro continuato. Cœlum ipsum aspirans desideriis* nostris, *et nitidius* more *consueto, (etsi turpaverat noctem*

529 *actis* pro *auctis* inc. Heins. Put. Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. In Jun. pr. hic versus desideratur.—530 *major nota* Petav. tert.—531 *Obtulit* Exc. Læti et Lucens. pr. *Pertulit* ed. Vicet. *addebant* vel *augebant* Petav. pr. *cultum* Moret. pr. *Mænala* pro *mœnia* Jun. pr.—532 *rumore recens perfecta* duo Vatt. Jun. Oxon. sec. *in more* pro *rumore* Med. pr.—533 *Perfecitque* inc. Heins. Jun. pr. Oxon. sec. *Profecit* sine copula, Florent. *operi* Vat. quint. Put. Ambr. pr. *opifer* Petav. sec. *operi decor* Ambr. tert. *operi* vel *decori* Vat. quart. Petav. pr.—534 *decussa* Reg.—535 *subito* Moret. pr. *cinctosque* duo Vatt. duo Med. Florent. Jun. pr. Oxon. pr. *cunctosque* tres Vatt. Pal. Farn. Mazar. Bonon. Moret. pr. Ambr. sec. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *cunctosque* vel *cinctosque* Med. pr. Petav. pr.—536 *continuos* Put. *modo* pro *muro* Pal. hinc *nodo* conjiciebat Heins. *muro juvenescere montes* Ambr. pr. *colles* pro *montes* Vat. Livin.—538 *noctes fœdaverat* Leid. pr. Oxon. sec. *fœdaverit* Reg. m. pr. Voss. Leid. sec. Oxon. sec. Exc. Gevart. *fœdaverat* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott.

NOTÆ

530 *Nota major*] Ut solebant Dii Deæque et fato functi, qui humana et nota seu solita imagine majores exhibebantur. Virgilius de Creusa: ‘Visa mihi ante oculos, et nota major imago.’

533 *Timor*] Metu enim Gothorum mœnia Romana refecta sunt; sicque timor profuit operi, quia in causa fuit cur citius perficeretur. Extabat et Romæ inscriptio a Stilichone dicata, ‘Invictissimis Principibus Arcadio et Honorio Victoribus ac Triumphatoribus semper Augustis, ob instauratos urbis æternæ muros, portas, ac turres, egestis immensis ruderibus.’

534 *Senectus*] Ruinæ et rudera collapsarum molium, quæ sunt instar deformis senectutis, dissipatæ sunt metu belli Gothici.

535 *Erexit*] Timor *erexit*, causa fuit cur arces erigerentur, et cur colles septem uno muro cincti *juvenescerent*, hoc est, novam juventæ faciem induerent.

538 *Fœdaverat*] Alludit ad illud Virgilianum: ‘Nocte pluit tota, redeunt

Principis et Solis radiis detersa removit
Nubila. Namque ideo pluviis turbaverat omnes
Ante dies, lunamque rudem madefecerat Auster,
Ut tibi servatum scirent convexa serenum.
Omne, Palatino quod pons a colle recedit
Mulvius, et quantum licuit consurgere tectis,
Una replet turbæ facies. Undare videres
Ima viris, altas effulgere matribus ædes.
Exultant juvenes æquævi Principis annis:

pluvia continua) repulit tamen *nubes dissipatas splendore Imperatoris et Solis. Etenim idcirco infestaverat pluviis dies cunctos prius, et Notus irrigaverat novam Lunam, ut Cœlum cognosceret serenitatem tibi* fuisse *reservatam. Una species multitudinis implet totum* spatium, per *quod pons Mulvius distat a colle, et quantum permissum est exsurgere* supra *domos. Cerneres infima* loca *effervescere viris, et domos excelsas nitescere matribus. Juvenes lætantur ætate*

imber Oisel. *imbre* tres Vatt. Pric. *imbri* Med. pr. Moret. pr. Mazar.—539 *radio* Pat. *radiis solis* Voss. Leid. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Gevart. *decursa* Pric.—540 *nam* Vat. quart. *pluviis ideo* Pal. Vat. quart. *jam pluviis ideo* Farn. Rott. *namque ideo pluvia* Lov. Moret. sec. *namque ideo pluviis* Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Petav. tert. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *omnem Ante diem* Vat. sec. et tert. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Læti. *omnes* vel *orbis* Oxon. pr. Oxon. pr.—541 *Ante diem* duo Petav. Lov. Moret. pr. Voss. Oxon. pr. Exc. Gevart. *udo* pro *rudem* conjecerat Heins. *Auster* tres Vatt. Pric. Rott. Florent. Thuan. duo Med. *auro* Var. LL. e marg. Parm. *Austro* duo Leidd. et viginti duo alii, Exc. Schott. Lucens. pr. Cod. Rhem. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Auster* vel *Austro* Petav. pr.—542 *Ut sibi* Moret. pr. *servato* Lov.—543 *Unde* Pat. *quo pons* Put. *qua* Farn. *quod* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Schott. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. qo Jun. pr. *monte* Vat. sec. *recessit* Lov.—544 *Mulvius* Vat. pr. Bonon. Exc. Lucens. sec. *Milvius* duo Leidd. Jun. pr. duo Oxon. quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Lov. duo Moret. Exc. Gevart. Ald. *Milius* Farn. Var. LL. ed. Antv. *in quantum* Vat. pr. Vat. Livin. *terris* pro *tectis* Moret. pr. *rectis* Jun. pr.—545 *undare* Pal. Exc. Læti. *uno ore* Leid. sec. cum viginti duobus, ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *undare* vel *uno ore* Florent.—546 *viis* pro *viris* Moret. pr. *altasque* Vat. sec. *effundere* pro *effulgere* Put. *exurgere* Pric. *effugere* Var. LL. ed. Antv.—547 *anni* Moret. sec.—548 *Ten-*

NOTÆ

spectacula mane: Divisum imperium cum Jove Cæsar habet.'

541 *Lunam rudem*] Id est, Auster madefecerat tempus Lunæ rudis seu novæ.

545 *Undare*] Impleri, et fluctuum instar, effervescere, exundare: *unda* optime dicitur de multitudine effusa. Virgilius: 'Mane salutantum totis vomit ædibus undam.' Plinius in Panegyrico: 'Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes,' &c.

546 *Matribus*] Effulgere matribus ornatis splendide, et ex summo loco spectantibus.

Temnunt prisca senes, et in hunc sibi prospera fati
Gratantur durasse diem: moderataque laudant
Tempora, quod clemens aditu, quod pectore, solus
Romanos vetuit currum præcedere Patres:
Cum tamen Eucherius, cui regius undique sanguis,
Atque Augusta soror, fratri præberet ovanti
Militis obsequium: sic illum dura parentis
Instituit pietas, in se vel pignora parci;
Quique neget nato, procerum quod præstet honori.

Imperatoris æqualis sibi: *senes negligunt antiqua, et gaudent fata secunda sibi contigisse* usque *ad hunc diem, et prædicant sæculum* hoc *placidum, quod* scilicet Princeps *facilis accessu, quod* mitis *animo, solus prohibuit Senatores* Romanos *anteire currum* suum. *Cum tamen Eucherius, qui undequaque* contingit *gentem Regalem, cui* est *soror Imperatrix, præstaret officium militis fratri triumphanti* Honorio: *ita pietas severa patris* Stilichonis *moderati erga se aut filios* suos, *edocuit illum;* Stilichonis, *qui non concedat filio, quod concedit gloriæ Primorum.*

tant Vat. tert. m. pr. *Temnis* Ambr. sec. *se prospera* Pal. *fata* Vat. pr. et tert. Oisel. Vat. Livin. *fati* Leid. pr. cum triginta aliis, ed. Parm. et Vicet. Ald. Exc. Lucens. pr. et Schotti, ubi Gronovius notat, sic quoque Fabrum legere in Semestribus.—550 *demens* Med. sec. *habitu* Vat. sec. *quia* Farn. *duo* Oisel. *tempore* Exc. Læti. *quod pectore* Leid. pr. cum viginti tribus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *tempore* vel *pectore* Florent. *quo tempore solus* Oxon. pr. *solo* Lov. *quod pectore solus* vel *quo tempore* Leid. sec. Heinsius ascripserat: '*solus*] de hac voce vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 48.'—551 *metuit* pro *vetuit* Bonon. *meruit* Petav. tert. *currus* Lov. *circum* pro *currum* Bonon. Petav. tert. *currit* Mazar.—552 *regibus* pro *regius* Oisel.—554 *Obsequium* Vat. pr. Oisel. Med. sec. Mazar. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *Officium* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Heinsius hic seqq. notaverat: 'merito hoc laudat. Erat enim moris, ut liberi simul curru triumphali veherentur. vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 67. f. Capitolin. p. 29. l. 12. quem omnino vide. est enim locus corruptissimus. vid. Casaub. p. 70. Salmas. p. 88.' *sic illud* Rott. *illi* Mazar.—555 *Instruxit* Ambr. pr. *Instruit et* Put. *pignora* Reg. *pignore* duo Vatt. Petav. pr. Put. Petav. *parca* Med. quart.—556 *Quodque neget* Med. quart. *negat* Reg. *quod præstet* Exc. Læti. *qui* ed. Vicet. *præstat* Vat. pr. Pal. Oisel. Florent. m. pr. Med. pr.

NOTÆ

548 *Temnunt prisca*] Dum spectant præsentem lætitiam.

Prospera fati] Id est, prospera fata. Phrasis Græca.

551 *Præcedere*] Præcedentes Imperatores jubebant Senatores, servorum instar, anteire currus suos. Id quod non fecit Honorius, immo consiliis Stilichonis magnam semper reverentiam Senatui præstitit.

553 *Augusta soror*] Maria uxor Honorii, soror Eucherii, filia Stilichonis.

555 *In se vel pignora parci*] Stilicho semper fuit parcus et moderatus in se et Eucherium filium unicum, cum de honoribus ageretur. Zosimus scribit Stilichonem fuisse moderatione insignem, adeo ut cum filium haberet unicum, eum tantum ad dignitatem Tribuni ac Notarii extulerit; quam

Hæc sibi cura senum, maturaque comprobat ætas:
Idque inter veteris speciem præsentis et aulæ
Judicat, hunc civem, dominos venisse priores.
Conspicuas tum flore genas, diademate crinem,
Membraque gemmato trabeæ viridantia cinctu,
Et fortes humeros, et certatura Lyæo
Inter Erythræas surgentia colla smaragdos
Mirari sine fine nurus: ignaraque virgo,
Cui simplex calet ore pudor, per singula cernens

Cura senum, et virilis ætas id *experitur* pro *se, et dignoscit illud inter formam antiqui Imperii et præsentis; hunc* Honorium *adventare* ut *civem,* at *præcedentes* adventasse ut *tyrannos. Tunc nurus* cœperunt *semper admirari vultum* Imperatoris *spectabilem flore* ætatis, et *comas* cinctas *diademate, et corpus effulgens amictu baccato vestis* Consularis, *atque humeros valentes, et colla non concessura Baccho,* colla *exsurgentia inter Smaragdos* maris *rubri: ac puella inscia, cui pudor simplex ardet* in *vultu, vertens* oculos *per omnia, consulit nutricem* suam *vetulam,*

Reg. Oxon. pr.—557 *Hic* Vat. sec. Moret. sec. *Nec* Petav. tert. *Hæc* Leid. sec. Voss. Oxon. pr. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Pat. duo Ambr. Moret. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *matura hoc* Leid. pr.—558 *veteres* Vat. pr. m. pr. *speciem veteris* Ambr. pr.—560 *Conspicuo* Oisel. Florent. m. pr. Reg. Mazar. Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *Conspicias* Var. LL. ed. Antv. *Conspicuo* vel *Conspicuas* Vat. pr. *dum* Med. sec. *cum* Farn. *tunc* Leid. sec. Pal. Med. pr. Pat. Voss. Moret. pr. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. *tum* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. tres Petav. Mazar. Bonon. Lov. tres Ambr. Vat. Livin.—561 *virulentia* Petav. sec. *viridantia* vel *radiantia* Petav. pr. *tractu* Vat. quint.—562 *fortis* Ambr. sec.—563 *Erythræos* duo Vatt. Farn. Pric. Rott. *Erythræas* tres Vatt. Pal. Oisel. Florent. Ambr. sec. *Eristeos* Moret. pr. *Eriteos* Moret. sec. *Heriteas* Lov. *Ericteos* Reg. Thuan. Mazar. Oxon. pr. *Erytreas* Jun. pr. Oxon. sec. duo Leidd. *enituras* Med. pr. *Erideos* vel *enituras* Med. quart. *cingentia* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *maragdos* Vat. pr.—565 *supplex* pro *simplex* Florent. Exc. Lucens. sec. *ora* Pric. m. pr. *ille pudor* Lov. Moret. sec. *pudor* vel *rubor*

NOTÆ

dignitatem Claudianus attigit. Contra Orosius prodidit Stilichonem, ut filium purpura indueret, totius orbis fudisse sanguinem.

557 *Cura senum*] Senes cura omnia expendentes, et viri ætate matura id comprobant, experiuntur, judicantque *sibi*, seu suo commodo, Stilichonem esse moderatum, et venire ut civem, alios Imperatores venisse ut tyrannos.

560 *Flore*] Flore ætatis, seu prima lanugine.

561 *Viridantia*] Forsan ob virides smaragdos, aut alias ejusmodi gemmas.

562 *Fortes humeros*] Tales attribuebantur priscis Heroibus.

Lyæo] Baccho formosissimo: Lyæus dicitur, ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod vinum solvat animum curis.

563 *Erythræas*] Maris rubri seu Erythræi, vel forte maris Orientis, aut Persici, gemmis fœcundi, aut Indici, quod rubrum nonnunquam vocatur, quod rubeat radiis Solis orientis.

Nutricem consultat anum, quid fixa draconum
Ora velint, ventis fluitent, an vera minentur
Sibila suspensum rapturi faucibus hostem.
Ut chalybem indutos equites, et in ære latentes
Vidit cornipedes: Quanam de gente, rogabat,
Ferrati venere viri? quæ terra metallo
Nascentes informat equos? Num Lemnius auctor
Addidit hinnitum ferro, simulacraque belli
Viva dedit? gaudet metuens, et pollice monstrat,
Quod picturatas galeæ Junonia cristas

quid ora serpentum in vexillis *defixa notent; an fluctuent* vi *ventorum, an intentent sibila vera, comprehensuri jugulo hostem pendentem.* Sed *postquam aspexit equites vestitos chalybe, et equos delitescentes sub ære, interrogabat,* ex *qua regione viri ferrati advenerunt? Quæ terra producit equos natos* in *metallo? An Vulcanus auctor dedit hinnitum ferro, et præbuit vivas effigies belli? Lætatur timens, et ostendit digito, quod* pavo *volucris Junonis exornet jubas pictus cassidis, aut quod*

Vat. tert.—566 *avem* pro *anum* Rott.—567 *fluitent* Exc. Lucens. pr. *fluitant* Farn. Pric. Rott. Thuan. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. Oxon. pr. ed. Parm. et Vicet. *minantur* Rott. Med. sec. Put. Petav. sec.—568 *rapturi* Rott. *raptari* Var. LL. ed. Antv. *ensem* Vat. sec. m. pr.—569 *chalybem indutos* duo Petav. *chalybe indutos* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *chalybem inductos* Vat. quint. Put. Bonon. Ambr. pr. *chalybe inductos* Reg. *chalybum* Med. quart. *chalybem* Lov. Moret. pr. vet. Gyr. Exc. Schott. ubi Gronovius ascripserat Lib. II. in Rufin. 357. *indutos* Thuan. Mazar. *inductos* Rott. Florent. Med. quart. Jun. pr. Oxon. pr. Moret. pr. Petav. sec. *chalybem dutos* et emendatum *chalybe indutos* duo Vatt. Pric. *ut in ære* inc. Heins. Pat. *latentes* vel *nitentes* Forent.—572 *Nascentes* Exc. Lucens. pr. *Ferratos* ed. Vicet. *informet* Vat. pr. et tert. *non* pro *num* Leid. sec. Florent. Thuan. Mazar. Tholos. Petav. sec. *actor* Vat. sec. Med. pr. Put. duo Petav. duo Ambr. *auctor* Exc. Læti.—573 *Abdidit* Reg. *Indidit* Vat. pr. et Vat. Livin. *Addidit* vel *Indidit* Vat. tert. *ferri* inc. Heins. *belli* Vat. pr. et tert. Pal. m. sec. duo Med. Reg. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *bello* Florent. m. pr. *bellis* duo Vatt. Pal. Rott. Ambr. sec.—574 *gaudens* Med. sec.—575 *Ut* inc. Heins. *Et* Tholos. *Quot* pro *Quod* legebat Heins.

NOTÆ

566 *Draconum*] Dracones in vexillis ita depicti, ut sibilare et hostium depictorum fauces rapere viderentur. Inter signa fuere Aquilæ, Dracones, et Labarum ante Imperatorem gestari solitum, intertextum auro gemmisque distinctum et militibus venerandum. Hujus loco, Constantino jubente crucis insigne præferri cœptum est.

569 *Chalybem indutos*] Intelligit cataphractos equites, tam densis ferri laminis tectos, ut statuas moveri crederes.

572 *Nascentes informat equos*] Tam affabre cataphracti erant equi, ut hi cum armis suis nati esse, aut ferrum hinnire videretur.

Lemnius] Vulcanus dictus *Lemnius* ab insula Lemno, quæ est in mari Ægæo, ubi est officina Vulcani, sicut et in Ætna.

575 *Junonia avis*] Pavo, cujus plumæ galeis ducum additæ, ut et altio-

Ornet avis, vel quod rigidos vibrata per armos
Rubra sub ærato crispentur serica dorso.
Tum tibi magnorum mercem Fortuna laborum
Persolvit, Stilichon; curru cum vectus eodem
Urbe triumphantem generum florente juventa
Conspiceres, illumque diem sub corde referres,
Quo tibi confusa dubiis formidine rebus
Infantem genitor moriens commisit alendum.
Virtutes variæ fructus sensere receptos:

fasciæ *sericæ agitatæ per armos* equi *ferreos, fluctuent sub dorso aheneo. Tunc*, o *Stilicho, fortuna solvit tibi mercedem factorum ingentium, cum* tu *invectus curru eodem, videres* in *urbe* Roma *generum* tuum *triumphantem* in *flore ætatis, et revocares in memoriam eum diem, quo pater* ejus Theodosius *emoriens, credidit tibi* ipsum *infantem educandum, imperio fluctuante* ob *timores varios.* Nunc *virtutes*

galea Vat. pr. m. pr.—576 *Ornat* Ambr. pr. inc. Heins. *quid* Exc. Lucens. pr. *qui* ed. Vicet. *quadrijugos* pro *quod rigidos* Vat. sec. Var. LL. ed. Antv. *umbrata* pro *vibrata* Put. *ornata* Pat. *vibrata* vel *ornata* Vat. pr.—577 *subærato* Vat. Livin. *ærato* Vat. pr. *ærato* vel *aurato* Vat. tert. *crispetur* Farn. *crispantur* Med. sec. Put. Ambr. pr.—578 *Tum* Moret. pr. *Nunc* Med. pr. *Hunc* Pal. *Tunc* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. *mihi* Med. sec. *mentem* pro *mercem* Jun. pr. *sese* vel *mercem* Vat. pr. *malorum* Pal. Med. pr.—579 *tum vectus* Moret. pr. *convectus* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. *devectus* Ambr. tert.—580 *fulgente* pro *florente* Pric. Med. quart. inc. Heins.—581 *Conspiciens* Ambr. pr. *Aspiceres* Moret. pr. *referres* vel *teneres* Oxon. sec.—582 *Quid* Moret. pr. *Quod* Jun. pr. —583 *moriens genitor* Pal. Med. pr. Moret. pr. *habendum* pro *alendum* Oisel. —584 *Virtutum* Mazar. *fluctus* Ambr. pr. Lov. m. pr. *fructum receptum* Pal. Med. pr. *fructum receptum* vel *fructus receptos* Med. quart.—585 *Desertum* pro

NOTÆ

res et formidabiliores apparerent, ex Polybio.

577 *Serica*] Intelligit fascias sericas, quibus enses suspendebantur.

578 *Mercem*] O Stilicho, tibi præmium magnum fortuna persolvit, cum effecit ut videres triumphantem Honorium, qui ad id tuis laboribus pervenerat.

580 *Florente juventa*] Virgilius: 'Ambo florentes ætatibus,' &c.

582 *Confusa formidine*] Dubiis rebus, hoc est, Imperio dubio, fluctuante, et velut ruinam minitante ob formidinem tyrannorum, a quibus omnia turbata prope, atque confusa erant.

583 *Infantem alendum*] Supra sæpius: sed tamen Honorius agebat tum annos undecim.

584 *Fructus*] Virtutes, fides, constantia, pietasque Stilichonis senserunt se recepisse fructus debitos: fides enim gaudet se servasse Honorium ceu depositum, hocque gaudium magnus est fidei fructus. Sic de constantia et pietate sentiendum. Sic magis laudatur Lycurgus quod filium fratris τοῖς σπαργάνοις σπαργανούμενον, *fasciis involutum*, fideliter aluerit, et ipsi regnum restituerit, quam si ipse regnasset.

Depositum servasse Fides, Constantia parvum
Præfecisse orbi, Pietas fovisse propinquum.
Hic est ille puer, qui nunc ad Rostra Quirites
Evocat, et solio fultus genitoris eburno
Gestarum Patribus causas ex ordine rerum,
Eventusque refert: veterumque exempla secutus
Digerit imperii sub judice fata Senatu.
Nil cumulat, verbisque nihil fiducia celat.
Fucati sermonis opem mens conscia laudis
Abnuit. Agnoscunt proceres, habituque Gabino
Principis, et ducibus circumstipata togatis
Jure paludatæ jam curia militat aulæ.

diversæ experiuntur mercedem redditam sibi: *fidei* est *conservasse depositum, constantiæ præposuisse puerum mundo, pietatis educasse affinem. Hic est puer ille* Honorius, *qui nunc vocat populum* Romanum *ad forum, et innixus solio eburneo patris* Theodosii, *memorat Senatoribus secundum seriem causas rerum factarum, et exitus* varios: *et imitans exempla antiquorum, disponit fata Reipublicæ judicio Senatus. Confidentia nihil exaggerat, et nihil occultat dictis. Animus* ejus *sciens* se mereri *gloriam, respuit auxilium eloquentiæ fucatæ. Primores* eum *cognoscunt, et Senatus* cohonestatus *veste Gabina Imperatoris, et circum frequentatus ductori-*

Depositum Voss. Leid. sec. m. pr.—586 *Perfecisse* pro *Præfecisse* Put. Reg. *Profecisse* Var. LL. ed. Antv. *fecisse* pro *fovisse* Ambr. pr. *servasse* vel *fovisse* Vat. sec. Moret. pr.—590 *Eventusque docet* Ambr. sec.—591 *Dirigit* Med. quart. Tholos. Exc. Schott. *Dixerit* Put. *vindice* Med. sec. *fata* Petav. sec. *facta* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel.—592 *verbisque* Med. sec. *verbique* ed. Vicet. *verbi quæ nil* Exc. Læti. *simul* pro *nihil* Vat. quint. *celat* vel *omittit* Lov. —593 *Frustrati* Jun. pr. *Fuscati* Leid. sec. cum duodecim aliis et Exc. Gevart. *nescia fraudis* pro *conscia laudis* conjecerat Heinsius, sed postea delevit. —594 *Annuit* Jun. pr. Med. sec.—595 *Principibus* pro *Principis et* Moret. pr. —596 *pio lautæ* pro *paludatæ* Vat. tert. Rott. Pric. m. pr. Mazar. Petav. sec. Pat. Tholos. Voss. ambo Moret. ed. Vicet. *pio laudatæ* Var. LL. e marg. Parm. *pio lautæ* vel *paludatæ* Florent. Thuan. Petav. pr.—597 *ales* Vat. pr. et tert.

NOTÆ

588 *Evocat*] More Consulum.

592 *Nil cumulat, nihil celat*] Honorius nihil exaggerat, nihil reticet: sed omnia dicit honesta quadam fiducia, et sine eloquentia affectata.

594 *Agnoscunt*] Proceres eum agnoscunt velut unum ex Senatoribus, adeo moderatus est factis dictisque! agnoscunt, quasi ipsi imperium detulerint, quod a Patre accepit.

Habitu Gabino] Veste Consulari, de qua supra.

596 *Jure paludatæ*] Paludamentum est vestis Martia, seu bellatorum propria. Aula Paludata, quia Paludatum habet Imperatorem, seu tali veste indutum. Id arguit etiam miram inter togam et arma concordiam, nam Princeps, qui solet esse Paludatus, nunc veste Consulari indutus est, et duces etiam togati cum Senatoribus sedent.

Militat] Curia seu Senatus *militat*, exercet militiam togatam, *jure*, seu

Affuit ipsa suis ales Victoria templis,
Romanæ tutela togæ: quæ divite pompa
Patricii reverenda fovet sacraria cœtus,
Castrorumque eadem comes indefessa tuorum,
Nunc tandem fruitur votis; atque omne futurum
Te Romæ, seseque tibi, promittit in ævum.
Hinc te jam patriis laribus via nomine vero

bus togatis, jam *militat auspicio Aulæ paludatæ. Victoria ipsa alata custos imperii Romani interfuit in templis suis; quæ* Victoria cum *apparatu opulento colit sacellum venerandum consessus Patricii, et eadem socia indefatigabilis armorum tuorum, nunc tandem potitur desideriis* suis, *et pollicetur te,* o Honori, *Romæ, et se tibi in omnem ætatem venturam. Hinc via sacra* dicta *nomine vero, jam reportat*

Pal. duo Med. Vat. Livin. vet. Gyr. Var. LL. ed. Antv. *talis* tres Vatt. Farn. Rott. Oisel. Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *talis* vel *ales* Pric.—598 *penna* Vat. pr. Pal. Rott. Bonon. Ambr. sec. duo Leidd. *pina* Pric. Oisel. *pompa* duo Vatt. Put. Reg. Mazar. Pat. duo Ambr. Jun. pr. duo Oxon. Var. LL. ed. Antv. *pinna* duo Petav. Tholos. Lov. Moret. sec. *plena* Var. LL. e marg. Parm. *Parma* Exc. Lucens. sec. unde *palma* conjiciebat Heinsius ascripto loco Claud. Lib. in II. Cons. Stilich. 205. 'O palma viridi gaudens et amicta tropæis.' ubi vide has Var. LL. *penna* vel *pinna* Thuan. *pinna* vel *pompa* Exc. Schott. *parma* vel *penna* Exc. Læti. *penna* vel *pompa* Florent. Petav. pr.—599 *Patriciis* Var. LL. e marg. Parm. *veneranda* pro *reverenda* Put. Ambr. pr. *fuit* pro *fovet* Vat. pr. m. pr. *foret* Var. LL. ed. Antv.—601 *Nunc autem* Ambr. pr. *votis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. *junctis* pro *votis* Reg. Petav. sec. Tholos. Moret. sec. desideratur hic versus in Put.—602 *Romæ* Moret. pr. Ald. *sibi* pro *tibi* Moret. pr. *præmittit* Put. *promittit* Jun. pr. Ambr. sec. *permittit* Vat. sec. Med. quart. inc. Heins. Petav. sec. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *promittit* vel *permittit* Florent. *in ævo* Oxon. sec.—603 *Jam*

NOTÆ

legibus Aulæ Paludatæ, hoc est, Imperatoris Paludati, seu bellis faciendis se occupantis. *Militia togata* sæpe dicitur de Oratoribus in libris Jurisconsultorum: de Oratore Ovidius, 'Arma movet linguæ:' et Valerius Maximus de milite, 'depositis armis coactus est in foro togatam ingredi militiam;' et alio in loco de Paulo et Pontio causarum actoribus, qui 'luminibus capti, eadem industria forensia stipendia executi sunt.' Immo et miles dicitur de Philosopho, 'Carneades laboriosus et diuturnus sapientia miles.'

597 *Ales Victoria*] Victoria Dea depingebatur alata ob celeritatem: hæc ex quibusdam Acherontis Stygisque filia; sed melius Cœli proles ex Varrone. Templis ludisque decorata est. Athenienses hanc sine alis depingebant, ne unquam evolaret. Hinc patet Victoriæ simulacrum aut non sublatum, ut suadebat S. Ambrosius, aut statim repositum.

598 *Romanæ togæ*] Victoria custos Romani Imperii, in quo toga et leges semper dominatæ sunt.

601 *Fruitur votis*] Alii legunt, *fruitur junctis:* Victoria fruitur te et Roma conjunctis.

602 *Te Romæ*] Victoria promittit te Romæ, o Honori, et se tibi in omne ævum futurum: hoc est, et tu et Roma semper vincetis, triumphabitis.

603 *Via sacra*] Vere via est sacra,

Sacra refert. Flagrat studiis concordia vulgi,
Quam non illecebris dispersi colligis auri;
Nec tibi venales captant æraria plausus
Corruptura fidem: meritis offertur inemtus
Pura mente favor. Nam munere carior omni
Obstringit sua quemque salus. Procul ambitus erret,
Non quærat pretium, vitam qui debet amori.
O quantum populo secreti numinis addit

te in Palatium patrium: favor vulgi ardet affectu communi, *quem non acquiris blanditiis auri dati; neque fiscus depravaturus fidem aucupatur tibi applausus vendibiles: benevolentia inemta datur virtuti* tuæ *animo sincero: etenim vita sua pretiosior donis cunctis devincit unumquemque. Ambitio procul exulet*, ille *non* potest *consectari dona, qui debet salutem* suam *amori. O quantum præsens Numen*

patriis in te Moret. pr. *patriciis* pro *jam patriis* Thuan. *paries* pro *patriis* Ambr. tert. *nomine verso* Pal. Med. pr.—604 *studiis flagrat* Voss. Leid. sec.—606 *venalis* Ambr. tert. *aptant* Ambr. sec.—607 *Corruptamque* Med. quart. *infertur* Florent. Reg. *transfertur* Mazar. *ineptus* duo Med. Ambr. pr. *ineptis* Petav. sec. *inemptis* Vat. pr. et tert. Rott. Med. sec. Reg. Thuan. Mazar. Voss. Moret. pr. Leid. sec.—608 *jam munere* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *murmure* Leid. sec. *clarior* Vat. sec.—609 *Obstrinxit* Vat. pr. et Vat. Livin. *Adstringit* Florent. m. pr. ed. Vicet. *Astringit* Farn. Vat. sec. *Abstringit* Rott. *Obstringit* duo Leidd. et viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *errat* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *hæret* Jun. pr. Oxon. sec. *erret* duo Leidd. cum quindecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm.—610 *Nec* Tholos. *quærit* quatuor Vatt. Pal. Oisel. Exc. Læti. *quærat* Leid. pr. Thuan. Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. *quæret* Leid. sec. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Ambr. pr. Voss. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. *qui vitam* Lov. *dedit* pro *debet* Vat. pr. m. pr. et tert.—611 *populi* Vat. quint. *numinis* tres Vatt. Farn. Vat. pr. m. sec. *nominis* Vat. pr. m. pr. Pal. Oisel. Pric. m. sec. Med. sec. *muneris* Jun. pr. Oxon. pr. m. pr. Put. Thuan. Moret. pr. duo Ambr. *nominis* vel *numinis* Vat.

NOTÆ

qua tu velut numen incedis, et Palatium patrium repetis. Romæ fuit *via sacra*, eaque celeberrima.

604 *Flagrat concordia*] Cives omnes communi concordia flagrantes, te ardenti studio et amore prosequuntur ac venerantur.

605 *Dispersi*] Instar aliorum Principum, qui auro sparso favorem popularem venabantur. 'Quæ te, fili, ratio in hanc tam vanam spem induxit, ut eos tibi fideles futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui compulisses?' Sic Philippus increpabat Alexandrum, ex Valerio Maximo.

609 *Obstringit sua quemque salus*] Cura suæ salutis, quam a te sperant, quæque in tua salute posita est, devincit omnes, et eos ad te colendum impellit.

610 *Debet*] Procul est ambitus, nec ille quærit aurum, qui salutem suam debet amori Principis: huic obstringitur alio nexu, meliore quam auro.

611 *Secreti numinis*] Quantum addit secretæ cujusdam reverentiæ, qualis defertur numini, quod veneratur in Principe.

Imperii præsens Genius! quantamque rependit
Majestas alterna vicem, cum regia Circi
Connexum gradibus veneratur purpura vulgus!
Assensuque cavæ sublatus in æthera vallis
Plebis adoratæ reboat fragor, unaque totis

Imperii dat civibus reverentiæ arcanæ! et quantum majestas Principis *reddit vicissim amoris, cum purpura Imperatoria salutat populum densatum* in *subselliis amphitheatri! et clamor populi salutati elatus in cœlum plausu vallis concavæ remu-*

tert. Florent. Petav. pr.—612 *species præsens* Jun. pr. *genius* Leid. pr. Moret. sec. Med. quart. Petav. sec. Tholos. Lov. m. pr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. Heinsius ascripserat. de *Geniis* vid. Bernart. ad Lib. I. Sylv. Statii, Equo Domitiani. *generis* vet. Gyr. *gemitu* Pric. *species* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *genius* vel *species* Reg. Oxon. sec. *quantumque* Jun. pr.—613 *rudem* pro *vicem* id. Jun. *fidem* Ambr. tert. *curi* pro *circi* Med. sec.—614 *Conexum* quatuor Vatt. Pric. Oisel. Florent. Med. sec. Bonon. Ambr. pr. *Connexum* Pal. duo Oxon. Leid. pr. et sec. cum glossa, *i. e. collectum. Convexum* Med. pr. Tholos. Lov. Jun. pr. Var. LL. e marg. Parm. *gravibus* pro *gradibus* Jun. pr. *venerantur* Ambr. pr. *purpura cuti* et postea *regia vulgus* Med. pr. *purpura Circi* et *regia vulgus* Vat. quint.—615 *Assensuque* Med. pr. Moret. pr. Vat. Livin. *Consessuque* Vat. quint. *Consensusque* Leid. sec. Exc. Gevart. in Lovan. ex emendatione erat l. *Consensusque. consensus* et *fragor* sunt opposita. *Consensuque* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Gronov. in Exc. Schotti seqq. notaverat. ‘ *Consensuque cavæ*] perperam Bullingerus legit, *Consensu caveæ s. in æ. clamor.* Lib. I. de Theatr. c. 51. Vult Poëta, crebros populi abblandientis plausus ab opposita valle reddi majores. Plin. Lib. II. c. 44. et Lib. XXXVI. c. 15. Lucan. IV. 159. Claud. II. de Laud. Stil. ut omittam caveam in Amphitheatro esse. Cassiodor. Lib. IV. Ep. Hæc Thom. Dempster. ad Lib. I. Rosin. c. 2.’ *dilatus* Vat. sec. *æthere* Farn. Jun. pr. Med. sec.—616 *odoratæ* Med. quart. duo Ambr. *adoratæ* vel *honoratæ* Pric. Heinsius hic seqq. notat. “ *adoratæ* pro *salutatæ.* Mira locutio. sic et Capitolinus in Pertinace. p. 58. l. 31. ‘ Fuit in curia honorificentissimus, ita ut Senatum faventem adoraret, et quasi præfectus Urbi cum omnibus sermonem participaret.’ Casaub. p. 162. d. sic sæpe *adorati* Imperatores Romani posterioris ævi scriptoribus dicuntur. nam Salmasius, qui revera adoratos credit ad Hist. Aug. p. 319. fallitur. nisi fortassis Imperatores nequam. De Persarum Regibus notum est. Tacit. Histor. Lib. I. ‘ Nec deerat Otho, pro-

NOTÆ

612 *Genius*] Imperator, qui est velut numen ac Genius tutelaris Imperii. In antiquis nummis legitur, ‘ Genio populi Romani.’

613 *Vicem*] Majestas Principis reddit vicissim vicem, seu reverentiam reciprocam, cum ingrediens theatrum salutat populum universum.

614 *Connexum*] Densatum : *gradibus,* id est, in variis subselliis *Circi* seu amphitheatri, vel in area subjecta amphitheatro. Alii legunt *Convexum,* id est, populum in Convexo, seu rotundo amphitheatro sedentem. Alii *Connixum,* id est, populum effultum amphitheatro.

Purpura] Imperator Regali purpura indutus veneratur populum.

616 *Plebis*] Populi adorati, a Principe salutati, clamor et plausus resonat. Otho apud Tacitum protendens manus adorat vulgum ; et ex Claverio Cedrenus scribit Regem mense Maio prodeuntem in publicum προσκυνεῖν,

Intonat Augustum septenis arcibus Echo!
Nec solis hic cursus equis: assueta quadrigis
Cingunt arva trabes, subitæque aspectus arenæ
Diffundit Libycos aliena valle cruores.

git, et una Echo personat nomen *Imperatoris* in *omnibus septem collibus. Neque vero cursus* est *equorum solorum: tigres implent campos suetos* impleri ab *equis, et facies Circi repentini dispergit sanguinem Libycum* in *valle externa. Hoc spati-*

tendens manus, adorare vulgum, jacere oscula et omnia serviliter pro dominatione.' vide de hoc ritu Salmas. ad Hist. Aug. p. 441." *resonat* vel *reboat* Vat. sec. *totos* Put. Ambr. pr. *totus* Ambr. tert.—617 *Augustus* Put. *arcibus* Reg. Thuan. Petav. sec. *artibus* Farn. *partibus* Exc. Schott. *collibus* duo Vatt. Put. Petav. pr. Sched. Gud. *vocibus* Vat. sec. m. pr. atque ita legebat Heinsius, ascripto loco Cons. Olybr. 176. 'collesque canoris Plausibus impulsi septena *voce* resultant.' *collibus* vel *montibus* Vat. sec. m. sec.—618 *Nec hic cursus equis solis* Jun. pr. *hinc* Rott. *hæc* Put. *currus* Reg. Med. quart. *equos* Moret. pr. *assueta* duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *advecta* Vat. sec. Rott. Med. quart. inc. Heins. Reg. Thuan. Petav. sec. Pat. Tholos. duo Ambr. Jun. pr. Lov. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *attrita* Pric. *assueta* vel *advecta* Leid. pr. duo Oxon. Florent. Petav. pr. Vat. tert. sic *desueta fora* infra vs. 645.—619 *Tingunt* Exc. Schott. et Gevart. *Cingunt* vel *Tingunt* Florent. Petav. pr. *cingunt arma* Barth. *arma* duo Vatt. Rott. Med. quart. Put. Ambr. pr. *arma* vel *arva* Florent. Petav. pr. *trabes* Leid. pr. m. pr. Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *tigres* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Vat. pr. m. sec. *tigres* vel *trabes* Oxon. sec.—620 *Diffundunt* Vat. pr. m. sec. *Effundit* Tholos. *Diffundit* Var. LL. e marg.

NOTÆ

καὶ ἀντιπροσκυνεῖσθαι, adorare, et vicissim adorari: sed adorare tum latius, ut puto, sumitur, ut in Genesi, cumque 'adorassent eum fratres sui,' de fratribus Joseph.

617 *Echo*] Hæc Nympha erat, quæ a Narcisso spreta, amore contabuit, et corpore in saxum mutato, nil nisi vocem retinuit, quæ aliquando septies remittitur, unde Echo a Nonnio dicitur *ἑπτάστομος, septem habens ora.* Unde et Lucretius, 'sex etiam ac septem loca vidi reddere voces, Unam cum faceres;' et in urbe Cyzico, et in Olympiæ porticu Echo fuit septena; unde *ἑπτάφωνος, septies sonans,* porticus dicebatur, ex Plinio. Talis erat Echo Parisiensis prope Carentonium: hodie Echo Genuensis, eandem vocem plusquam decies repetit, unde horribilis est tonante Jove. Echo dicitur quasi *ἦχος, sonus:* ab Horatio 'jocosa Montis imago;' ab Ausonio appellatur 'aëris et linguæ filia.'

619 *Trabes*] Intellige pegma quoddam, in quo luderent ignes, ut in Consulatu Theodori. Alii legunt *Cingunt arva tigres,* quæ curribus junctæ ambiunt currendo, et velut implent arva sueta calcari quadrigis. Tigres junxit Bacchus: junxit et Heliogabalus, de quo Ælius Lampridius, 'junxit sibi et leones, Matrem magnam se appellans: junxit et tigres, Liberum sese vocans.'

Aspectus] Facies arenæ statim rubuit cruore ferarum Libycarum, quæ subito immittebantur in Circum, ope machinamenti cujusdam fictitii, ubi occidebantur, dum in vallem inopinam dejiciebantur. Per *Libycos cruores* intelligere possumus sanguinem leonum Libycorum.

620 *Aliena valle*] In valle ignota,

Hæc et belligeros exercuit area lusus.
Armatos hic sæpe choros, certaque vagandi
Textas lege fugas, inconfusosque recursus,
Et pulchras errorum artes, jucundaque Martis
Cernimus, insonuit cum verbere signa magister,
Mutatos edunt pariter tot pectora motus.

um Circi *celebravit lusus Martios. Hic sæpe videmus cohortes armatas, et cursus implicatos certa arte currendi, et recursus observatos* rite, *et modos gratos errorum, et grata* spectacula *Martis: cum gubernator dedit signum flagello, milites exhi-*

Parm. *Diffudit* duo Leidd. Vat. quint. Farn. Med. quart. Petav. sec. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Voss. Jun. et Oxon. pr. Exc. Gevart. edd. Vicet. Parm. Isingr. Junt. Colin.—621 *Hæc* Put. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. sec. Oxon. pr. duo Leidd. ambo Moret. *Huc* Med. pr. inc. Heins. *Hic* duo Vatt. *alea* Med. sec. *ludos* Vat. quint. Reg. Petav. pr. Oxon. pr.—622 *Armatas* Lov. Heinsius citat hic Lindenborg. in Ammian. p. 49.—623 *Tectas* Thuan. Pat. *inconfusoque* Petav. tert. *inconnexosque* Jun. pr. *inconvexosque* vel *inconfusosque* Oxon. sec. *recessus* pro *recursus* Vat. pr. m. pr.—624 *eroum* Vat. tert. m. pr. *en rerum* Farn. *heroum* vel *errorum* Petav. pr. *artes* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Thuan. Petav. pr. *arces* Vat. tert. Pric. m. sec. Rott. Florent. Put. Reg. Mazar. Petav. tert. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. *jocundaque* Vat. tert. Pric.—625 *Comminus* pro *Cernimus* Jun. pr. *digna* pro *signa* Put. *segne* Pat. *magistri* Jun. pr.—626 *Mutatos* duo Leidd. duo Oxon. omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. Lov. ambo Moret. Vat. Livin. *Mutatosque* al. Mss. item Gesn. et ed. Bipont. *pitum* pro *pariter* Tholos. *tunc* Put. *munera* Vat. sec. m. pr. *tot pectora* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, Exc. Gevart. Schott. Lucens. pr. Sched. Gud.

NOTÆ

externa, in qua non nati erant leones.

621 *Belligeros lusus*] Militares exercitationes, quæ in area Circi, aut campi Martii celebrabantur: vel ludos gladiatorum intelligere potes, quibus commissa et exhibita simulacra bellorum.

624 *Errorum artes*] Cursus et recursus ineunt ita implicatos, ut equites errare videri possint. Id quod Virgilius mire exprimit: 'Inde alios ineunt cursus aliosque recursus, Adversis spatiis, alternosque orbibus orbes Impediunt, pugnæque cient simulacra sub armis.' Alii legunt, *erronum acies*, alii *heroum*, vel *errorum acies*.

Jucundaque Martis] Id est, jucunda spectacula. Phrasis Græca.

626 *Mutatos motus*] Varios modo clypeo, modo ensibus motus edunt.

Pectora] Pars pro toto: non enim *pectora* solum edunt motus, sed milites pectorosi, seu pectore et animo pleni, varios edunt motus clypeis, umbonibus, et aliis armis. Hanc ὁπλομαχίαν, *exercitationem armisonam*, multi explicuerunt. Inter alios Scaliger in Poëtica, Pyrrhicam saltavit, unde hæc de se scribit: 'Hanc nos et sæpe et diu coram Divo Maximiliano [Imperatore], jussu Bonifacii patrui, non sine stupore totius Germaniæ repræsentavimus, quo tempore aliquando vox illa Imperatoris: Hic puer aut thoracem pro pelle aut pro cunis habuit.'

In latus allisis clypeis, aut rursus in altum
Vibratis: grave parma sonat, mucronis acutum
Murmur, et, umbonum pulsu modulante resultans,
Ferreus alterno concentus clauditur ense.
Una omnis submissa phalanx, tantæque salutant
Te, Princeps, galeæ. Partitis inde catervis
In varios docto discurritur ordine gyros,
Quos neque semiviri Gortynia tecta juvenci,
Flumina nec crebro vincant Mæandria flexu.

bent simul tot motus varios scutis allisis in latus, aut jactatis iterum in altum: clypeus resonat graviter: strepitus cuspidis acutus est, et concentus quidam *aheneus resiliens* ex *impulsu resonante clypeorum, finitur alterne gladiis. Cuncta cohors simul demissa, et tot galeæ adorant te,* o *Imperator; hinc cohorte divisa curritur in ambages diversas arte sagaci, quas* ambages *neque superet Cretensis domus bovis semiviri, neque fluvius Mæander anfractibus geminatis. Catervæ redeuntes gressu separato*

Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—627 *abissis* pro *allisis* Tholos. *allisis* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Voss. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *in artum* Med. quart.—628 *Vibratas* Tholos. *palma sonat* Med. sec. Put. Petav. sec. *acutum* Vat. pr. Pal. Farn. Rott. Oisel. Reg. Thuan. *acuti* duo Leidd. et octodecim scripti, Exc. Gevart. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *acuto* vel *acuti* Vat. tert.—629 *Murmur* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *moderante resultat* Voss. Leidd. sec. *resultans* Reg. *resultat* Leid. pr. et plurimi Codd. Exc. Gevart. ed. Vicet. *repulsat* vel *resultans* Thuan. *resultans* vel *resultat* Vat. pr. et tert. Florent. —630 *contentus* ed. Vicet. *clauditur* duo Leidd. Jun. pr. duo Oxon. Put. Reg. Thuan. Mazar. Tholos. tres Petav. ed. Parm. *plauditur* Var. LL. ed. Antv. *ictu* pro *ense* Pal. Med. pr.—631 *Una unis* Put. *animis* Jun. pr. *Uni omnis* conjiciebat Heins. *submissa* Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. *subnixa* Jun. pr. duo Vatt. Pric. Med. quart. duo Petav. Pat. Tholos. Moret. sec. Ambr. tert. Exc. Schott. ed. Parm. et Vicet. *subnixa faiunx* Lov. m. pr. *subnixa* vel *submissa* Oxon. sec. *partitisque* Var. LL. e marg. Parm. *cavernis* Petav. tert.—633 *Innumeros* pro *In varios* Pric. *torto* Pat. *discurritur* Lov. m. pr. *discurrunt* Moret. pr. *agmine* unus Ambr.—634 *nec* Put. *Semiviri* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *Semiferi* vel *Semiviri* Petav. pr. *Cortinia* Lov. ed. Vicet. *continua* Exc. Cod. Rhem. *docta* pro *tecta* Med. quart.—635 *nec* Exc.

NOTÆ

631 *Salutant galeæ*] Milites galeati, sed cum militibus salutantibus galeæ demittantur, ideo ait, *galeas salutare* Honorium.

634 *Semiviri*] Minotauri, quem Ovidius vocat, 'Semivirumque bovem, semibovemque virum.'

Gortynia] *Gortyn*, *Gortys*, et *Gortyna*, oppidum Cretæ: hinc *Gortynius*, id est, Cretensis. *Gortynia tecta*, id est, labyrinthus, ita apud Poëtas decantatus, ubi 'irremeabilis error.'

635 *Mæandria*] Mæander est fluvius Asiæ sinuosus, variis flexibus et erroribus insignis: fluit per Phrygiam; Cariam a Lydia disterminat: de hoc Strabo, Μαίανδρος σκολιὸς ὢν εἰς ὑπερβολήν, ὥστε ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητας ἁπάσας Μαιάνδρους καλεῖσθαι: *Mæander nimis obliquus est, adeo ut omnes obliquitates ab eo Mæandri appellentur.*

Discreto revoluta gradu torquentur in orbes
Agmina: perpetuisque immoto cardine claustris
Janus bella premens, læta sub imagine pugnæ,
Armorum innocuos paci largitur honores.
Jamque novum fastis aperit felicibus annum
Ore coronatus gemino; jam Tybris in uno
Et Bruti cernit trabeas, et sceptra Quirini.
Consule lætatur post plurima sæcula viso
Pallanteus apex. Agnoscunt Rostra curules
Auditas quondam proavis, desuetaque cingit
Regius auratis fora fascibus Ulpia lictor.

vertuntur in circulum, et porta obfirmata clathris æternis, Janus constringens bella dat paci voluptatem innoxiam armorum, sub specie grata præliorum. Jamque Janus *redimitus fronte duplici pandit annum novum fastis fortunatis. Jam Tybris videt in uno* Honorio, *et vestem* Consularem *Bruti, et sceptrum Romuli. Collis Palatinus gaudet* Imperatore *Consule,* tum demum *conspecto post multa sæcula. Forum cognoscit sellam* eburneam *auditam olim proavis, et lictor Imperatorius ambit fascibus aureis fora Ulpia non assueta* amplius : *atque Honorius ornans pal-*

Læti et Lucens. pr. *vel* vet. Gyr. ed. Vicet. *vincant crebro* Med. sec.. *flexu* Exc. Læti. *fletu* Rott. *fluxu* ascripsit Heinsius, ex conjectura an libro, incertum. *flexu.* cum τελείᾳ στιγμῇ Lov. *Dictæo* pro *Discreto* Tholos. *resoluta* Lov. Jun. pr. *relicta* pro *revoluta* Vat. quint. In Schedis Heinsii seqq. erant. *resoluta.* sic Silius Lib. IV. vs. 322. ex Mss. ' Atque ædem refuga cedentes arte resolvunt.' vid. Scaliger. ad Manil. a quo tamen dissentit Dempster. in Rosin. p. 22.—637 *perpetuis* sine copula, Farn. Reg. Lov. Oxon. pr. *clautris* pro *claustris* Oisel. *claustris* Jun. pr. *clathris* vet. Gyr. *castris* Exc. Cod. Rhem.—638 *lætæ* Put. Ambr. pr. item Gesn. et ed. Bipont. *læta* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *lætas* Petav. sec. *lata* Rott. Med. sec. *pœnæ* pro *pugnæ* Petav. tert.—640 *factis* Put.—641 *Tigris* pro *Thybris* Jun. pr. Oxon. sec. *in imo* Var. LL. ed. Antv.—642 *cernunt* Reg. Oxon. pr. Bonon. Pat. Ambr. pr. duo Petav.—644 *cognoscunt* Med. sec. *curulis* Petav. sec.—645 *Auditis* Var. LL. ed. Antv. *proavo* Tholos. *desuetaque* Exc. Læti. *consuetaque* Florent. *dissuetaque* Jun. pr. duo Vatt. Rott. Med. sec. Reg. duo Petav. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—646 *Regibus* pro *Regius* Vat.

NOTÆ

637 *Immoto cardine*] Jani templum pacis tempore claudebatur.

639 *Armorum honores*] Armorum gratas et honorificas exercitationes.

642 *Bruti, Quirini*] Bruti, qui Consulatum instituit, et Quirini seu Romuli, qui regnum condidit. Utrumque Honorius Consul exhibet, et Romulum Regem, et Brutum Consulem.

644 *Pallanteus apex*] Collis seu mons Palatinus, unus ex septem Romæ collibus, in quo Imperatores habitabant.

Curules] Sellam eburneam, in qua vehebatur Imperator Consul.

645 *Auditas*] Forum agnoscit, et, ut ita dicam, videt sellam eburneam, hoc est, Consulatum Imperatoris. *Auditum proavis,* id est, id quod tantum audierant majores. Multi enim Principes ante Honorium dedignabantur Consulatum, ut munus sua majestate non satis dignum.

646 *Regius lictor*] Lictor Impera-

Et sextas Getica prævelans fronde secures,
Colla triumphati proculcat Honorius Histri.
Exeat in populos cunctis illustrior annis,
Natus fonte suo: quem non aliena per arva
Induit hospes honos: cujus cunabula fovit
Curia: quem primi tandem videre Quirites:
Quem domitis auspex peperit Victoria bellis.
Hunc et privati titulis famulantibus anni,
Et quos armipotens genitor, retroque priores

mis Geticis secures sextas, proterit cervicem Danubii edomiti. Annus *ortus* ex *origine sua*, o Honori, *clarior annis omnibus, prodeat in gentes: quem* annum *non ornat honor peregrinus in regione externa: cujus* anni *initia Senatus suscepit: quem Romani primum aspexerunt; quem Victoria fortunata dedit, bellis confectis. Anni privatorum, honore submisso, colant hunc* annum Honorii: *et* anni *quos pater* ejus

tert. m. sec. Florent. m. pr. Reg. Mazar. Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *Regibus* vel *Legibus* Vat. pr. *lector* Put.—647 *sextu Geticas* Ambr. tert. *setas* Rott. *sectas* Vat. quint. Lov. Var. LL. ed. Antv. *sectas* vel *sextus* Vat. sec. *letico* pro *Getica* Lov. *prævallens* Leid. pr. m. pr. *prævellens* Bonon. Petav. tert. *prævallans* vel *prævellens* Vat. tert. *fronte* Lov. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *corde* Jun. pr.—648 *præculcat* id. Jun.—649 *populis* Lov. *annis* Pal. Farn. Vat. pr. m. pr. *annus* Exc. Læti, ed. Vicet. Var. LL. e. marg. Parm. *amnis* Med. sec. Put. ed. Parm.—650 *fonte suo est* Med. sec. *fonte pio* Put. Ambr. pr. *sponte sua* conjiciebat Heins.—651 *Induit* Jun. pr. Oxon. sec. duo Leidd. *Imbuit* Pal. Med. pr. Bonon. Raphel. *honos* Florent. duo Med. Reg. Mazar. Moret. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. *honor* Vat. quart. Farn. *apex* Vat. sec. Pric. Rott. *novit* pro *fovit* Thuan. *solvens* pro *fovit* Petav. tert.—652 *primum* Moret. pr. *condam* pro *tandem* Leid. pr. m. sec. f. *quondam.* NB. in Vat. sec. reliqua desunt usque ad vs. 550. B. Get.—654 *amni* Med. sec. *annum* Med. pr. et ita Barthius legit ex veteri Cod. Pal. Hic et duo sequentes versus desiderantur in Moret. sec.—655 *regesque* Vat. tert. Pal. Farn. Pric.

NOTÆ

torius, qui dudum desueverat cingere *fora Ulpia*, id est, forum Ulpii Trajani.

647 *Getica fronde*] Palmis ex victoria Getarum relatis.

Secures] Quæ sunt Consulis insignia.

648 *Histri*] Accolarum Danubii, ut dictum sæpius.

650 *Natus fonte suo*] Annus Consularis, cui das initium, o Honori, in urbe Roma, unde nati primi anni Consulares.

651 *Induit*] Consul peregrinus non induit hunc honorem, seu potius, hujus anni, vel hujus honoris insignia in externa regione non induit.

Cunabula] Cujus anni initia, et velut cunnabula, visa sunt in Senatu a Romanis, non in aliis urbibus.

653 *Auspex*] Victoria fortunata, seu fortunatis auspiciis peperit hunc annum Consularem, seu hunc Consulatum. De Victoria supra vs. 597. Notabis præterea hanc Deam depingi solitam cum lauro, aut palmis, aut ramis oleæ albæ.

654 *Privati anni*] Anni seu Consulatus eorum qui privati erant, non principes.

Diversis gessere locis, ceu Numen, adorent.
Hunc et quinque tui, vel quos habiturus in orbem
Post alios, Auguste, colant: licet unus in omnes
Consul eas, magno sextus tamen iste superbit
Nomine, præteritis melior, venientibus auctor.

bellicosus Theodosius, *et* Principes *præcedentes rexerunt* in *variis locis ante,* colant hunc annum, *tanquam Deum omnium. Etiam Consulatus quinque tui, vel quos consecuturus es in circuitum, hunc* sextum *venerentur,* o *Princeps: nam etsi Consul sis pro annis cunctis, hic tamen sextus gloriatur titulo ingenti, major præteritis, exemplum futurorum.*

Rott. Reg. *retroque* Leid. sec. et quatuordecim Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *retroque* vel *Regesque* Petav. pr. *retroque* probabat Heinsius, sed nihil hic se mutare scribit, quia *Reges* et posteriori ævo Imperatores dicti. vid. Casaub. ad Histor. Aug. p. 22.—656 *Diversi* Med. quart. *gessere Getis* Leid. pr. m. pr. *egere* vel *gessere* Petav. pr. *adoret* Leid. sec. Pal. Med. pr. Bonon. Exc. Gevart. *adorant* Jun. pr. Oxon. sec. Med. quart. Put. Tholos.—657 *honores* pro *in orbem* Moret. pr. *in orbe* Pric. inc. Heins. *orbem* Oisel. Med. quart. cum glossa *i. e. in circulum. urbem* Vat. pr. Var. LL. ed. Antv.—658 *Post illos* conjiciebat Heins. *Augusta* Med. quart. *unus in annos* Pal. Med. pr.—659 *ille* Jun. pr. Farn. Thuan. Ambr. pr. Tholos. *iste* Florent. duo Med. duo Ambr. Put. Reg. Mazar. Bonon. Pat. tres Petav. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *ipse* Claver. *esse* Vat. pr. Oisel. unde *ecce* leg. Heins.—660 *Consule* pro *Nomine* inc. Heins. *venientibus ultro* Leid. sec. m. pr. *actor* Pal. Med. pr. Put.

In Luc. pr. ad calcem legebatur, *Explicit Panegyricus de sexto Consulatu Honorii Augusti.* Vat. pr. habet, DE CONSULATU HONORII AUG. EXPLICIT. mox sequebatur Deprecatio ad Hadrianum, et multa Epigrammata.

NOTÆ

656 *Numen*] Ipsis Principum Consulatibus attributus est velut quidam Genius, seu Numen aliquod.

657 *In orbem*] Consulatus, quos geres in circuitum. Alii legunt, *in Urbe,* Roma scilicet.

660 *Præteritis melior*] Ob cærimonias, honores, et alia solennia Romæ acta, et præterea ob felicitatem Imperatore Consule speratam.

Venientibus] Dignus est hic annus, cujus felicitate futurorum Consulatuum felicitas definiatur: dignus est Imperator Consul, quem omnes futuri Consules imitentur.

XXIX.

CL. CLAUDIANI

LAUS SERENÆ.

ARGUMENTUM.

INVITAT Calliopen ad ornandam Serenam, quam laudare præstat quam Heroinas veteres. Laudatur autem a nobilitate, a patria Hispania, ab ortu, educatione, adoptione, benevolentia Theodosii in illam, ab ejus in literas amore, a matrimonio cum Stilichone, ab amore et fide conjugali, a prudentia aliisque virtutibus.

DIC mihi, Calliope, tanto cur tempore differs

Effare mihi, o Calliope, quare procrastinas tamdiu coronare floribus Pieriis

Deerat hoc carmen in Lov. Tholos. Pat. Ambr. sec. Moret. sec. Exc. Gevart. Schott. Cod. Rhem. uti et desiderari videtur in Leidensibus, Jun. Vossianis et Heins. item Oxon. pr. ex solo enim Oxon. sec. Var. LL. annotatæ fuere. In Buslidiano legebatur post Eidyll. DE MAGNETE. In Dempsteri Mss. hic Liber cuidam Magistro Gyraldo inscribitur: insulse. vid. ad Rosin. pag. 96. in Vat. pr. et Moret. pr. simpliciter erat, *Incipit Laus Serenæ.* Vet. Gyr. habebat, *Claudiani Laus Serenæ Uxoris Stiliconis.* et ad calcem libri erat, *In antiquo exemplari scriptum erat. in fine deest. quod est verisimile.*

1 *Dic mea* Oxon. sec. *Sic* Oisel. duo Med. Cod. Buslid. *mea* duo Vatt.

NOTÆ

1 *Calliope*] Regina Musarum præsidens carmini Heroico, sic dicta ob pulchritudinem vocis: *κάλλος*, *pulchritudo*, et *ὂψ*, *ὀπὸς*, *vox*, quod pulchram habeat vocem. Horatius: 'Dic age tibia Regina longum Calliope melos.' Alii legunt, *Dic*, *mea Calliope*, id est, mihi cara: sic dixit Virgil. 'nostra Thalia.'

Pierio meritam serto redimire Serenam?
Vile putas donum, solitam consurgere gemmis,
Et rubro radiare mari, si floribus ornes
Reginæ Regina comam? sed floribus illis,
Quos neque frigoribus Boreas, nec Sirius urit
Æstibus; æterno sed veris honore rubentes
Fons Aganippæa Permessius educat unda:

Serenam merentem? An *credis munus* esse *contemnendum, si tu regina decores floribus Reginæ caput assuetum attolli margaritis, et fulgere* unionibus *maris rubri? si* decores *floribus his, quos neque Aquilo adurit frigoribus* suis, *neque Canicula caloribus* suis: *at* quos *fons Permessius alit aquis Hippocrenæis, purpu-*

Pal. Rott. Oisel. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Vienn. Buslid. et Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. ed. Parm. *cur tanto* Moret. pr. Oxon. sec. *tanto cur* Vat. pr. Med. pr. Bonon. Petav. pr. Cod. Vienn. Exc. Pat. rec. *cum tanto* inc. Heins. *tanto cum* Pal. Med. quart. *cur tantum interprete* Med. pr. m. sec. *cur tantum in tempora* Ambr. pr. Sched. Gud. *cur tanto in tempore* Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. *cur tantum in* duo Vatt. Rott. Put. Thuan. Petav. tert. Cod. Helmstad. *cur non in tempore* Buslid.—2 *Pieria* Pal. duo Med. *coronam* pro *Serenam* Vat. sec.—3 *solitum* Vat. sec. Rott. Put. Petav. pr. Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. deerat autem hic versus Buslid. *conjungere* Pal. duo Med. —4 *Aut rubro* Vat. pr. Pal. duo Med. *Et* Florent. Med. tert. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. Pat. rec. et Var. LL. ed. Antv. *rapido* vel *rubro* Buslid.—5 *sed floribus illis* tres Vatt. Pal. Oxon. sec. Vat. Livin. sic Μουσέων ἄνθεα Lib. I. Anthol. c. XII. Ep. 1. *si floribus* inc. Heins. Exc. Pat. rec.—6 *nec frigoribus* Moret. pr. *neque fulgoribus* Buslid. *Borea* duo Med. *neque Sirius* Vat. sec.—7 *si veris* Petav. tert. Cod. Epigr. Ambr. *verus* Moret. pr.—8 *Flos* pro *Fons* Vat. sec. unde *Ros* conjiciebat Heins. *Permessius* Vat. pr. Pal. duo Medd. Ambr. tert. vet. Gyrald. Vat. Livin. *Permesidos* Buslid. *Parnasidos* Exc. Lucens. pr. *Permessidos* duo Vatt. Rott. Florent. Med. quart. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Sched. Gud. Ald. *æstuat* pro *educat* Petav. pr. male, nam *æstibus* præcessit. *umbra* pro *unda*

NOTÆ

2 *Pierio*] Pieria est regio Macedoniæ, sacra Musis. *Pierio serto*, id est, Poëticis floribus.

Serenam] Honorii, qui Theodosii frater erat, filiam, sed ab ipso Theodosio adoptatam.

3 *Solitam consurgere*] Quod Serena ferret gemmatas coronas, easque præaltas, quibus ipsa sublimior videretur.

5 *Reginæ*] Reginæ dicebantur Regum et Imperatorum filiæ: Serena autem erat filia adoptiva Theodosii. Virg. 'regina sacerdos,' de Rhea Sylvia, seu Ilia Regis Numitoris filia.

6 *Sirius*] Stella est in ore Caniculæ, quæ æstatis calores augere ab antiquis credita est.

Urit] Non minus frigus urit flores quam calor. Virgilius: 'Aut Boreæ penetrabile frigus adurat.'

8 *Aganippæa Permessius*] De his alio in loco.

Unde piæ pascuntur apes, et prata legentes
Transmittunt sæclis Heliconia mella futuris?
Dignius an vates alios exercuit unum
Fœmineæ virtutis opus? Consorte redemto
Casta maritali successit Thessala fato,
Inque suos migrare virum non abnuit annos.
Hoc Graii memorant. Latiis movet ora Camœnis
Præscia fatorum Tanaquil, rediensque per undas

rascentes perpetua pulchritudine Veris: quibus floribus *apes castæ nutriuntur, et carpentes prata, transferunt Heliconia mella sæculis venturis? An facta virtutis muliebris occupaverunt gloriosius ceteros poëtas? Thessala pudica* Alcestis, *marito* suo *redemto, oneravit se morte conjugali, et non recusavit vitam suam transferri conjugi* suo. *Græci laudant hoc* factum. *Tanaquil prædicens fata,*

conjiciebat Heins.—9 *apes* duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. pr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. *pascantur* Vat. tert. Petav. sec. *aves* Moret. pr. Petav. sec.—10 *Emittunt* inc. Heins. *figuris* pro *futuris* Moret. pr.—11 *Dignus ani* Vat. pr. *haud vates* vet. Gyr. *an vates* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. Pat. rec. Sched. Gud. ed. Parm. *alius* Vat. pr. Exc. Pat. rec. *alias* Vat. sec. *unde* pro *unum* Exc. Pat. rec. m. pr.—12 *consorte* Ambr. tert. *quod sponte* tres Vatt. Pal. Rott. *marito* pro *redemto* vet. Gyr. ed. Parm.—13 *Castra* pro *Casta* Moret. pr. *Cara maritalis* Vat. pr. *succedit* Put. *busto* pro *fato* Buslid.—14 *mugire* Vat. sec. *viros* et ex emendatione *viro* Buslid. *abnuit* Vat. pr. Thuan. Exc. Lucens. pr. *abnegat* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Buslid. Vienn. Exc. Pat. rec. m. pr. Sched. Gud. *annum* Vat. sec.—15 *Hæc* Buslid. Moret. pr. Ambr. tert. *monet ore* inc. Heins.—

NOTÆ

9 *Piæ apes*] Castæ, puræ, quæ nullam cuiquam injuriam inferunt. Unde a Nicandro vocantur εὐαγέες, *sanctæ, piæ, bene agentes:* et hinc forte 'Deorum posteritas has regnis suis excepit.' Quintilianus in Declam. Sed et melius *piæ* dicuntur, quia Jovem aluerunt. Per apes autem optimos poëtas intellige, qui selectis floribus opus admirabile conficiunt.

Prata legentes] Quæ colligunt flores pratorum. Apum 'innoxius per prata sylvasque discurrit labor.' Idem Quintil.

10 *Heliconia mella*] Poëtæ transmittunt posteritati sua carmina quovis melle dulciora.

11 *Dignius*] An opus virtutis fœminarum exercuit dignius alios poëtas, quam nunc virtus Serenæ exerceret?

13 *Thessala*] Alcestis Thessalorum Regis filia: supra de illa locuti sumus.

14 *Migrare annos*] Sic vovebant, sic putabant, ex suis annis addi posse aliquid ad vitam seu annos aliorum.

16 *Tanaquil*] Uxor fatidica Tarquinii Prisci, dicta aliter *Caia Cæcilia*, auguriorum peritissima. Servium Tullium regnaturum esse, 'visa circa caput flamma prædixit.' Florus. Immo et ubi 'cum magno clangore volitans' aquila 'rursus, velut ministerio divi-

Clœlia Tybrinas, et eodem flumine ducens
Claudia virgineo cunctantem crine Cybeben.
Anne aliud toto molitur carminis actu
Mæonii mens alta senis? quod stagna Charybdis
Armavit, quod Scylla canes, quod pocula Circe;
Antiphatæ vitata fames, surdoque carina
Remige Sirenum cantus transvecta tenaces;

excitat Musas Latinas ad canendum; et Clœlia revertens per aquas Tiberis, et Claudia attrahens capillo puellari per eundem fluvium Cybelen morantem. An animus excelsus senis Mæonii, agit aliud in tota serie operis sui? Nempe *honor est Penelopes; quod Charybdis excitavit aquas suas in Ulyssem, quod Scylla canes suos, quod Circe venena sua* excitavit, *quod fames Antiphatæ evitata* est, *et quod navis ejus remigibus silentibus transgressa* est *cantilenas retinentes Sirenum:*

16 *futuri* pro *fatorum* Exc. Lucens. pr.—17 *Clœlia* Vat. pr. Exc. Lucens. pr. *Clodia* Cod. Epigr. Ambr. *Cothia* Put. *Coclia* Vat. sec. Pal. Rott. tres Med. Oxon. sec. inc. Heins. Var. LL. ed. Antv. *Cloclia* Thuan. Petav. sec. *Colchia* Florent. Petav. pr. Buslid.—18 *constantem* pro *cunctantem* Pal. duo Med. *fune* pro *crine* conjecit Heinsius, sed postea cum Rubenio vulgatam tuetur. *Cybeben* Exc. Lucens. pr. *Cibelem* Buslid. *Cybellem* tres Vatt. Florent. tres Med. Put. Thuan. Moret. pr. duo Petav. ed. Parm.—19 *Annue, quin aliud* Buslid. *ictu* inc. Heins. *auctor* Med. pr.—20 *mens acta* duo Med. Pal.—21 *Armarit* Buslid. *Armavit* tres Vatt. Pal. Rott.—22 *carinæ* Vat. pr. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec.—23 *cautes* pro *cantus* conjecerat Heins. *transjecta*

NOTÆ

nitus missa, capiti' Tarquinii ' apte' reponeret pileum, quem abstulerat, ' alta sperare, complexa virum' diu ante jusserat. Livius.

17 *Clœlia*] Virgo nobilis data obses Porsennæ, sed quæ vel equitando, vel natando Tybrim trajiciens, in patriam rediit, sed mox reddita est. Hinc tamen statua equestris ipsi decreta est.

18 *Claudia*] Virgo Vestalis, quæ cum in stupri suspicionem venisset, ' navem cum sacris matris Deum Idææ Cybeles obhærentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, ut ita demum sequeretur, si sibi pudicitia constaret.' Suetonius in Tiberio.

Cunctantem Cybeben] Hærentia vado Cybeles sacra.

Crine] Alii dicunt fune, alii cingulo, ut Valerius Maximus, Tertullianus.

20 *Mæonii senis*] Homeri, a Mæone patre.

Alta] Mens Poëtarum divino afflatu sublimis.

Charybdis] Mulier fuit rapacissima ex fabulis, sed in gurgitem conversa, qui gurges est in freto Siculo.

21 *Scylla*] Filia Phorci, quæ se lavans in fonte a Circe æmula venenis infecto, vidit inferiores corporis partes, in rictus caninos seu lupinos conversas, et ideo se præcipitem egit, et mutata est in gurgitem.

Circe] Venefica famosa, quæ socios Ulyssis in sues transformavit.

22 *Antiphatæ*] Hic fuit Rex Læstrigonum Anthropophagorum, Formias Campaniæ urbem incolentium. Hic duos e sociis Ulyssis devoravit: at hujus famem rabidam evasit Ulysses.

23 *Sirenum*] Sirenes Acheloi filiæ, sopitos cantu nautas mergebant: has

Lumine fraudatus Cyclops, contemta Calypso;
Penelopæ decus est: atque uni tanta paratur
Scena pudicitiæ. Terræ pelagique labores,
Et totidem sævi bellis, quot fluctibus, anni
Conjugii docuere fidem. Sit Claudia felix
Teste Dea, castosque probet sub numine mores,
Absolvens puppisque moras crimenque pudoris:
Penelope trahat arte procos, fallatque furentes

quod Cyclops privatus est *oculo* suo, *quod Calypso spreta* est; *et tanta tragœdia præparatur uni castitati* Penelopes. *Labores terræ et maris, et anni totidem infestati* tot *præliis, quot erroribus, probaverunt fidem conjugalem. Claudia sit fortunata Dea judicante* Cybele, *et ostendat mores* suos *pudicos sub* judicio *Divæ, purgans et retardationem navis et scelus virginitatis pollutæ. Penelope protrahat industria* sua *amantes, et retexens sagaciter fila telæ nocturnæ,*

Vat. tert. Med. pr. Buslid.—24 *et tempta Calypso* Vat. sec. Ambr. tert.—25 *Penelopes* Var. LL. ed. Antv. *decus est: atque uni* Vat. pr. Pal. duo Med. Exc. Pat. rec. m. sec. Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *decus atque uni cui* Vat. sec. Rott. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. et Lucens. pr. *decus atque suum cui* Vat. tert. Florent. Med. pr. *decus est atque suum* ed. Parm. *decus atque rui* Sched. Gud. *viri* pro *uni* olim conjecerat Heinsius, sed postea Rubenium secutus esse videtur, qui in Epistola ad Heinsium data XI. Kal. Febr. MDCL I. ex Mss. legebat: *Penelopæ* (aut *Penelopes*) *decus est, atque uni tanta paratur Scæna pudicitiæ.* Idem Heinsius ad vocem *decus* ascripserat locum Statii Genethliaco Lucani. vs. 62. 'Tu castæ titulum decusque Pollæ Jucunda dabis allocutione.'—26 Deerat hic versus Med. pr. et quart.—27 *sævi totidem* Vat. sec. Rott. *totidem sævi* Florent. duo Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. *totidem sævis . . . annis* Buslid. *seni* pro *sævi* duo Med. *quoque* pro *quot* Vat. sec. *bellisque et* pro *bellis quot* Exc. Pat. rec.—28 *Conjugiis* Vat. pr. *decuere* Pal. duo Med. *sit* Bonon. Ambr. tert. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. m. pr. *sic* tres Vatt. Rott. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. *si* Pal. Med. quart. Buslid.—29 *probat* Pal. duo Med.—30 *crinemque* pro *crimenque* Pal. duo Med.—31 *viros*

NOTÆ

vitavit Ulysses; ubi *ὁ κηρὸς τοῖς ὠσὶ τῶν ἑταίρων ἐναλειφόμενος, καὶ αὐτὸς ὀρθὸς ἐν ἱστοπέδῃ δεσμευόμενος, cera sociorum auribus inuncta, et ipse rectus ad malum alligatus est.* Polyænus. Sirenas revera esse probat Alexander ab Alexandro.

24 *Cyclops*] Polyphemus, cujus oculum Ulysses eruit.

Calypso] Nympha, Atlantis vel Oceani et Tethyos filia, quæ regnavit in Ogygia vel Ææa insula, ubi Ulyssem naufragum sex aut septem annos fovit.

31 *Trahat*] Protrahat magis ac magis in dies vota procorum, eosque ludat, dum promittit se his consensuram tela absoluta: at solerter per noctem retexit quicquid per diem texuerat, quo obscœnas eorum spes eluderet. Sicque tot labores et tantæ Ulyssis moræ faciunt decus Pene-

Stamina nocturnæ relegens solertia telæ;
Non tamen audebunt titulis certare Serenæ.
Quod si nobilitas cunctis exordia pandit
Laudibus; atque omnes redeunt in semina causæ,
Quis venerabilior sanguis, quæ major origo,
Quam regalis, erit? Non hoc privata dedere
Limina, nec tantum poterat contingere numen
Angustis laribus. Patruo te Principe celsam
Bellipotens illustrat avus, qui signa Britanno
Intulit Oceano, Gætulaque repulit arma.

decipiat insanientes; non tamen audebunt contendere cum Serena de omnibus dotibus. Quod si nobilitas aperit initia elogiis omnibus, et si res omnes revertuntur in sua principia, quæ gens spectabilior? Quis ortus sublimior erit, quam Imperatorius? Domus privata non edidit hanc Deam Serenam, neque Dea tanta poterat dari domui parvæ. Avus tuus *bellicosus* Theodosius *exornat te gloriosam patruo Imperatore* Theodosio Magno, *qui* avus *duxit acies in Oceanum Britan-*

pro *procos* Ambr. tert. Buslid.—32 *Stamina* Florent. duo Med. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. Exc. Pat. rec. et Luc. pr. *sollertia* Vat. pr. Put. Vat. Livin. *certissima* Vat. tert. Florent. Med. sec. Exc. Pat. rec. m. pr. Ald. *Laërtia* Vat. sec. Pal. duo Med. inc. Heins. Thuan. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. et Ursin. Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *laxantia* Buslid. *certissima* vel *Laërtia* Rott.—33 *audebant* Oisel. *servare* pro *certare* Vat. pr.—34 Q̄ pro *Quod* Vat. tert. *junctis* Thuan. *pandis* Exc. Pat. rec.—35 *semine* Vat. sec.—36 *imago* pro *origo* Cod. Epigr. Ambr.—37 *non te* Vat. pr. *nec te* Pal. duo Med. *non hæc* Vat. tert. Ambr. pr. Moret. pr. Oxon. sec. Exc. Pat. rec. *non hic* Sched. Gud. *non hoc* Med. sec. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. vet. Gyr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv.—38 *Lumina* Pal. duo Med. Bonon. Ambr. pr. m. pr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. *non tantum* Pal. *poterat* Exc. Lucens. pr. *potuit* Vat. tert. Pal. Rott. Oisel. Florent. tres Med. Ambr. pr. Petav. sec. Buslid. Sched. Gud. *conjungere* Med. pr. *numen* Ambr. tert. *nomen* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel.—39 *Augustis* Med. pr. Bonon. inc. Heins. *parvo* pro *patruo* Florent. Med. pr. Thuan. Ambr. pr. Petav. sec. Exc. Lucens. pr. *parva* vet. Gyr. *patrio* Moret. pr. *stipite* pro *Principe* Exc. Pat. rec. *nomen* pro *celsam* Florent. Med. pr. Thuan. Petav. sec. Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. *numen* pro *celsam* Vat. tert. deest hic versus Vat. sec. Buslid. Ambr. tert. item Med. tert. et quart.—40 *stagna* pro *signa* Buslid.—41 *Gætuli* duo Vatt. Rott. Oisel. Florent. Med. pr. Thuan. Petav. sec. Ambr. tert. Buslid.

NOTÆ

lopes, ipsiusque pudicitiæ honorem conciliant.

33 *Titulis*] Nobilitatis, honoris, virtutis.

35 *Causæ*] Virtutum laudumque causæ redeunt in sua principia, in suam originem redundant, in ipsam scilicet nobilitatem, quæ dat initium laudibus.

40 *Signa Britanno*] Supra hoc vidimus de Theodosio seniore.

Claram Scipiadum taceat Cornelia gentem,
Seque minus jactet Libycis dotata tropæis.
Cardine tu gemino laurus prætendis avitas:
Inde Caledoniis, Australibus inde parentum
Cingeris exuviis. Necdum moderamina mundi
Sumserat illa domus, cum te Lucina beatis
Ederet astrorum radiis. O maxima rerum
Gloria! post genitam didicit regnare Serenam.
Quid dignum memorare tuis, Hispania, terris

nicum, et retudit arma Gætulorum. Cornelia sileat genus illustre Scipionum, et minus venditet se, locupletata victoriis Africæ: tu, o Serena, *præfers lauros avitas ex duplici regione* mundi: *hinc ornaris spoliis Scotiæ, inde meridianis* spoliis *parentum tuorum: et domus illa* Theodosiorum *nondum ceperat regimen orbis, cum Lucina pareret te, luce siderum favente. O honos omnium præstantissimus! domus Theodosia didicit imperare post Serenam natam. Quid dignum regionibus tuis vox*

Cod. Epigr. Ambr. *Getuli qui* Med. sec.—42 *Scipiadem* Vat. sec. Buslid.—43 *jactata* pro *dotata* Vat. pr. *ditata* Petav. pr. *triumphis* pro *tropæis* Buslid.—44 *Carmine* Vat. sec. *qui in* pro *tu* Ambr. pr. *laurus* Vat. pr. *lauros* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. *lauros ... amicas* Buslid.—45 *petitum* pro *parentum* Ambr. tert.—46 *Congeris* Med. quart. *exuviis* Vat. pr. Ambr. tert. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. m. sec. *excubiis* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. *nedum* Med. sec. *mundi* vel *rerum* Thuan.—48 *Ederet, &c.* ita emendavit hæc C. Gevart. in Epist. ad Heinsium data Antverpiæ, Kal. Mart. MDCLVI. ubi Scaligerum in Libris de Emend. Temp. aut certe ad Eusebium hunc locum non satis cepisse notat. *Addidit* Vat. sec. Ambr. tert. *Adderat* Oisel. qui et *non maxima* exhibet.—49 *per genitum* Put. *domitam ... Scienem* Buslid. *Serenæ* Vat. pr. *figuram* pro *Serenam* Put.—50 *regnis* Vat. tert. Rott.

NOTÆ

42 *Cornelia*] Illustris et docta fœmina, Gracchorum mater, filia Scipionis Africani majoris, qui Africam Pœnosque domuit.

43 *Dotata*] Puellæ Romanæ pro dote computabant et paternos triumphos, seu gloriam victoriis collectam.

45 *Caledoniis*] Scoticis; 'nam eam insulæ partem, quæ nunc Scotia est, Caledoniam olim appellatam, cum ex aliis, tum ex Tacito maxime liquet.' Cluverius.

Parentum exuviis] Quas parentes tui, Theodosius et Honorius, retulerunt.

47 *Beatis radiis*] Astris faventibus et felicibus, quasi illa Theodosiorum domus, te genita, facta fuerit felicior. Alii legunt, *cum te Lucina beatis Adderet astrorum radiis*, id est, adderet te sideribus mundi, seu personis principibus.

49 *Didicit regnare*] Ingens adulatio: quasi nimirum astra distulerint imperium Theodosii, quousque Serena nasceretur.

50 *Hispania*] 'Terris omnibus terra felicior, cui excolendæ, atque adeo ditandæ, impensius, quam ceteris gentibus supremus ille rerum fabricator indulsit,' &c. Latinus Pacatus.

Vox humana valet? primo levat æquore Solem
India: tu fessos exacta luce jugales
Proluis, inque tuo respirant sidera fluctu.
Dives equis, frugum facilis, pretiosa metallis,
Principibus fœcunda piis: tibi sæcula debent
Trajanum: series his fontibus Ælia fluxit.
Hinc senior pater; hinc juvenum diademata fratrum.
Namque aliæ gentes, quas fœdere Roma recepit,
Aut armis domuit, varios aptantur in usus
Imperii: Phariæ segetes, et Punica messis
Castrorum devota cibo: dat Gallia robur
Militis: Illyricis sudant equitatibus alæ.

hominum potest dicere, o Hispania? India attollit solem ex mari primo: tu irrigas equos solis fatigatos, die absoluto, et astra respirant in aquis tuis. Tu, o Hispania, *abundans equis, felix segetibus, locuples metallis, fertilis Imperatoribus optimis: orbis debet tibi Trajanum: gens Ælia deducta est ex hac origine. Hinc Pater* Theodosius *senior, hinc coronæ* ortæ sunt *fratrum juvenum* Arcadii et Honorii. *Etenim populi ceteri, quos Roma* aut *junxit* sibi *fœdere, aut vicit bellis, adhibentur ad utilitates diversas Imperii: fruges Ægyptiæ, et seges Libyæ, destinatæ* sunt *militibus alendis: Gallia suppeditat milites robustos: equites Illyriæ sudant in alis*

Florent. Ambr. pr.—51 *lavet* vel *pavet* et emendatum *favet* pro *valet* Moret. pr. *primum* pro *primo* conjiciebat Heins. *lavat* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. Oxon. sec. *levat* Vat. pr. Med. sec. Put. Bonon. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Vat. Livin.—53 *tuo...fluctu* Vat. pr. Thuan. *tuos...fluctus* Vat. sec. Rott. Oisel. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Var. LL. ed. Antv. *sidere fluctus* Vat. tert. Pal. tres Med.—55 *fecunda tuis* Pal. Med. pr.—56 *frontibus* Med. quart.—57 *niveum diademate fratrem* Buslid. *patrum* pro *fratrum* Ambr. tert. —58 *quos* Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr.—59 *docuit* Buslid. *aptavit* Med. quart.—60 *Phariæ gentes* Oxon. sec.—61 *Castrensi* pro *Castrorum* conjiciebat Heinsius. *Gallica* Buslid.—62 *ululatibus* pro *equitatibus* Vat. sec. *equitantibus*

NOTÆ

53 *Respirant*] Sidera fatigata suo cursu lavantur aquis tuis, et sic recreata respirare liberius videntur.

54 *Dives equis*] 'In Lusitania juxta fluvium Tagum vento equas fœtus concipere multi auctores prodidere: quæ fabulæ ex equarum fœcunditate et gregum multitudine natæ sunt,' &c. Justinus.

Metallis] In Hispania multæ auri argentique venæ, quas usque ad miraculum celebrant Aristoteles, Diodorus Siculus, Plinius, Justinus, et alii.

56 *Ælia*] Gens Æliorum, ex quibus ortus Adrianus, Hispanica est, sicut et Ulpia, unde natus Trajanus; qui Imperatores optimi oriundi ex urbe Italica, in Bætica.

57 *Hinc*] Ex stirpe Æliorum, cui occulte inserit gentem Theodosiorum, qui ex Hispania itidem oriundi.

Sola novum Latiis vectigal Hiberia rebus
Contulit Augustos. Fruges, æraria, miles
Undique conveniunt, totoque ex orbe leguntur:
Hæc generat, qui cuncta regant: nec laude virorum
Censeri contenta fuit, nisi matribus æque
Vinceret, et, gemino certatim splendida sexu,
Flaccillam Mariamque daret, pulchramque Serenam.
Te nascente ferunt per pinguia culta tumentem
Divitiis undasse Tagum. Callæcia risit
Floribus, et roseis formosus Duria ripis
Vellera purpureo passim mutavit ovili.
Cantaber Oceanus vicino littore gemmas
Exspuit: effossis nec pallidus Astur oberrat

nostri exercitus. *Una Hispania dat tributum insuetum Imperio Romano,* scilicet *Imperatores. Messes, pecunia, milites confluunt undequaque, et eliguntur ex mundo universo. Hæc* Hispania *parit* viros; *qui moderentur omnia. Neque vero satis habuit memorari* ob datos *viros laudabiles, nisi similiter superaret* alias terras, *ob* datas *matres, et magnifica certatim sexu utroque pareret Faccillam et Mariam, et Serenam formosam. Te exoriente,* o Serena, *aiunt Tagum turgentem per agros fertiles exundasse opibus* aureis. *Gallæcia lætata est floribus* suis, *et Duria pulcher littoribus roseis permutavit undique vellera ovium* in *purpuram. Mare Cantabricum ejecit margaritas* in *littora finitima: neque Astur pallens vaga-*

Florent. Moret. pr. duo Med. *æquitantibus* Buslid.—63 *vestigia* pro *vectigal* Med. sec.—64 *Augusto* Pal. duo Med. inc. Heins. Petav. pr. Moret. pr. Oxon. sec. ed. Parm. *Augustas fruges* Buslid.—66 *quæ cuncta* Moret. pr. Buslid. *regit* Vat. sec. *regunt* Buslid.—67 *Ensiferi* pro *Censeri* Vat. sec. *contempta* Petav. sec. Oxon. sec. *nec matribus* duo Vatt. Pal. Rott. Florent. tres Med. Put. Petav. sec. Cod. Epigr. Ambr. Var. LL. ed. Antv. *ni matribus* Ambr. tert. *æque est* Med. quart.—68 *certatum* duo Med. *cultu* pro *sexu* Ambr. pr. m. pr. *sensu* Pal. duo Med.—69 *Faccillam* duo Petav. *Placillam* Ambr. tert. deest autem hic versus Med. pr. et quart.—71 *Callæcia* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. *Callecia* vet. Gyr. Vat. Livin. *Gallæcia* Exc. Pat. rec. ex conjectura. *Callecica* Ald. *Calcaria* Med. pr. *Squallentia* Buslid. *Celletya* Vat. sec.—73 *Vellera* Ambr. pr. ed. Parm. *Vellera purpureo* Vat. pr. Pal. *Vellere purpurea...ovile* Vat. sec. *Vellera ovili* duo Med. *Vellere ovile* Vat. tert. Rott. Oisel. Exc. Lucens. pr. *olive* Moret. pr. Oxon. sec. Buslid.—74 *Cantabis* Petav. sec.—75 *effosis* Oisel. *Astur* Vat. pr. *Austur* Petav. pr. *Estur* Med. quart. *Hister* Ambr. pr. *Aust* Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

69 *Flaccillam*] Conjugem Theodosii, matrem Honorii.

Mariam] Filiam Stilichonis et conjugem Honorii Imperatoris.

71 *Tagus...Duria*] Tagus hodie *Tagorio:* Duria, seu *Duero* aliis dicitur Turia.

Callæcia] Vel *Gallæcia*, læta visa est, ceu rideret.

75 *Exspuit*] Propter abundantiam.

Astur] Qui effodit auri venas frequentes in Hispania.

Montibus: oblatum sacris natalibus aurum
Vulgo vena vomit: Pyrenæisque sub antris
Ignea flumineæ legere Ceraunia Nymphæ.
Quæque relabentes undas æstumque secutæ
In refluos venere palam Nereides amnes,
Confessæ plausu dominam, cecinere futuris
Auspicium thalamis. Alio tum parvus in axe
Crescebat Stilichon, votique ignarus agebat,
Debita cui longe conjux, penitusque remoto

tur in *collibus perfossis: vena passim effundit aurum præsens in sacra* tua *nativitate; et Nymphæ fluviatiles collegerunt Ceraunia ardentia sub cavernis Pyrenæis: et Nereides quæ comitantur aquas venientes et redeuntes, advenerunt aperte in fluvios refluentes; fatentes* suo *applausu, te esse Reginam, cantaverunt* versus *auspicatos in tuas nuptias venturas. Tum Stilicho parvus surgebat in regione alia, et vivebat inscius felicitatis* suæ, *cui uxor destinata procul reservabatur, et concordia tantæ*

Auster duo Vatt. Med. pr. inc. Heins. Put. Petav. sec. Bonon. Ambr. tert. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. eadem vox Lucano quoque reddita, teste Heinsio. f. lib. IV. 298. 'Merserit Asturii scrutator pallidus auri.' *oberret* Vat. sec.—76 *ablatum* ed. Parm.—77 *movet* pro *vomit* Vat. pr. Ambr. pr. ed. Parm. *Pirenæisque* Moret. pr. Oxon. sec. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Pirenæique* al.—78 *flumineis* Thuan. ed. Parm. *fulmineis* duo Vatt. Rott. *fulmineæ* Ambr. tert. *flumineæ* Vat. pr. Pal. duo Med. inc. Heins. Petav. pr. Bonon. Ambr. pr. Moret. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. *fulminibus* Ald. *flumineæ* vel *fulmineæ* Vat. Livin.—79 *relabentes* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Petav. pr. Bonon. Buslid. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Pat. rec. *relegentes* Vat. sec. Thuan. Ambr. pr. Petav. sec. Cod. Epigr. Ambr. Ald. *relebantes* ed. Parm. *recedentes* Ambr. tert. *relegantes* Sched. Gud. *æstasque* Cod. Epigr. Ambr.—81 *plausuque omen* pro *plausu dominam* Vat. sec. *plausus omen...futuros* Ambr. tert.—82 *tunc parvus* duo Vatt. Florent. Med. sec. Petav. sec. Buslid. Ald. *tum* Vat. Livin. *cum* Pal. Ambr. tert. ed. Parm. *pirrus* pro *parvus* Med. pr.—83 *habebat* Vat. pr. Parm.—

NOTÆ

76 *Natalibus*] In natalibus Principum mittebantur munera in bonum omen.

78 *Ceraunia*] Gemmas coloris fulminei: *κεραυνὸς fulmen* significat: Plinius, 'est inter candidas et quæ Ceraunia vocatur, siderum fulgorem rapiens;' et alio in loco, 'Ceraunia et Brontia cadere cum imbribus et fulminibus dicitur.'

79 *Relabentes undas æstumque*] Id est, æstum undarum relabentium seu refluentium.

81 *Cecinere auspicium*] Cantus felices et auspicatos in nuptias Serenæ velut fato promissas, et futuras cum Stilichone. Alludit ad morem veterem, quo puellæ populares, novos nuptos ad thalami fores concinebant.

82 *Alio in axe*] Alia in Orbis regione: nam Stilicho Vandalus erat. Ex Munstero autem 'Bohæmi, Poloni, et alii populi maritimi his affines, olim dicti fuerunt Vandali.'

83 *Voti*] Ignarus Voti, seu amoris futuri, quo aliquando amaret Serenam, et ad ejus conjugium obtinendum nihil non voveret.

Orbe parabatur tanti concordia fati.
Nec tua mortalis meruit cunabula nutrix.
Ubera prima dabant gremiis redolentibus Horæ,
Ternaque te nudis innectens Gratia membris
Afflavit, docuitque loqui. Quacumque per herbam
Reptares, fluxere rosæ: candentia nasci
Lilia. Si placido cessissent lumina somno,
Purpura surgebat violæ factura cubile

fortunæ in parte *remotiore Orbis. Neque vero altrix mortalis promerita est cunas tuas. Horæ sinu fragrante præbebant tibi primum mammas, et Gratiæ tres membris nudatis illigantes inspiraverunt te, et docuerunt loqui. Quocumque arreperes per herbam rosæ ortæ sunt*, et *lilia candida* cœperunt *nasci. Si oculi* tui *succubuissent somno leni, violæ purpureæ oriebantur straturæ lectum herbiferum, et species*

85 *tanta concordia* Buslid.—86 *Non tua* Put. *renuunt* vel *tenent* pro *meruit* Moret. pr. *verum* pro *meruit* Buslid.—87 *Verbera* pro *Ubera* Moret. pr. *gremio* Vat. sec. Oisel. Thuan. Petav. sec. Ambr. pr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. *gremio redolente Napes* Ambr. tert. unde Heinsius conjiciebat *gremio redolente Napææ. auræ* pro *Horæ* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. vet. Gyr. Oxon. sec. Vat. Livin. *aura* Ald. *aulæ* Thuan. ed. Parm. *aulam* Petav. sec. Ambr. pr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Sched. Gud. In Schedis Heinsii erant seqq. *redolentibus Horæ*] ita legit Schottus Observ. II. 55. et Scaliger, et e Msto. Claverius. Homer. Iliad. E. 749. Θ. 393. 433. vide locum corruptum de Horis apud Val. Flacc. IV. 92. ubi pro *ingentibus Horis*, quod in Ms. Carrionis extat, forte *cingentibus* legendum. Stat. Theb. III. 410.—88 *Trinaque* Buslid. *te* abest in Ambr. pr. *innectet* Buslid. Vat. sec.—89 *Afflavit* Vat. pr. *Allusit* Ambr. tert. *Affluxit* Vat. sec. Oisel. Thuan. Petav. sec. Buslid. Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr. Sched. Gud. *Affluxuit* Exc. Lucens. pr. *quocumque* Ambr. pr. Moret. pr. Ald. *quodcumque* Vat. tert. Florent. Med. sec. Petav. sec. Ambr. tert. Buslid. *quacumque* duo Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. *quantumque* ed. Parm. unde *quamcumque* leg. Heins. *aulam* pro *herbam* Vat. sec. Oisel. *henni* pro *herbam* Vat. sec. *hennum* Petav. sec.—90 *Raptores* Vat. sec. *Restaures* Vat. tert. Florent. *rotæ* pro *rosæ* inc. Heins. *comæ* duo Med. Ambr. pr. Sched. Gud.—91 *sed placido* Petav. pr. *gessissent* Pal. *cessassent* Moret. pr. Heinsius ascripserat locum Lucan. III. 8. *mundo* pro *somno* Vat. sec. Oisel. Thuan. Petav. sec. Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr.—92 *Purpureum surgunt* Thuan. *fulgebat* Rott. *surgebat* duo Med. inc. Heins. Put. Bon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. Var. LL. ed. Antv. *molem* pro *violæ* Med. pr. *fractura* Moret. pr. Exc. Pat. recent. *factura* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel.

NOTÆ

85 *Concordia*] Conjugium concors tanti fati, hoc est, tantum fatum, tantamque felicitatem habiturum.

87 *Horæ*] Filiæ Jovis et Themidis, comites Solis: alii legunt *Auræ*, id est, Zephyri. Sed cur *Auræ*, vel *Horæ* finguntur Serenæ nutrices? quia scilicet cum Venere et Gratiis semper conjunctæ sunt: quæ Gratiæ in Serenam omnia sua ornamenta larga manu congesserunt. Præterea *Horæ* sunt Deæ Floreæ: Orpheo εἰαριναὶ, *vernæ*, et Pindaro ὧραι πολυάνθεμοι, *Horæ floribus copiosæ*, dicuntur.

Gramineum, vernansque tori regalis imago.
Omina non audet genitrix tam magna fateri,
Successusque suos arcani conscia voti
Spe trepidante tegit. Gestabat Honorius arcto
Te pater amplexu. Quoties ad limina princeps
Theudosius, privatus adhuc, fraterna veniret,
Oscula libabat, teque ad sua tecta ferebat
Lætior. In matrem teneris conversa querelis,
Quid me de propriis auferre Penatibus, inquis,
Imperat hic semper? Præsagia luserat error,
Et dedit augurium regnis infantia linguæ.

thalami Imperatorii vernabat. Mater tua *non audet confiteri tanta præsagia, et cognoscens desiderium* suum *secretum, occultat sub spe timida felicitatem suam. Pater Honorius ferebat te complexu stricto: quotiescumque Theodosius imperator, tum quoque privatus, accederet ad domum fraternam, dabat oscula, et hilarior portabat te ad domum suam.* Tu vero *versa in matrem* tuam *questibus tenellis, Quare, ais, hic* Theodosius *imperat semper tollere me ex domo nostra? Culpa* tua velut *ludendo præsagiebat* futura, *et lingua infantis præbuit auspicium* felix *Imperio futuro. Patre tuo*

f? tura Vat. tert. *fractura* Gronov. ad Stat. p. 91. et Additis p. 404. et Elencho Antidiatr. 207. at Cruceus in Frondatione p. 132. *fartura* legit.—93 *vernatque* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. Oxon. sec. *vernansque* legebat Heins. *torum* Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr. *vernalis* pro *regalis* Vat. tert. Florent.—94 *Omnia* pro *Omina* duo Med. Petav. sec. Oxon. sec. ed. Parm.—96 *gerit* pro *tegit* inc. Heins. *dedit* Pal. *alto* pro *arcto* inc. Heins. Exc. Pat. rec. m. pr.—97 *flumina* Pal. Oisel. duo Med. *lumina* duo Ambr. Oxon. sec.—98 *Theodosius* Florent. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr.—99 *atque ad* Moret. pr. Put. Buslid. Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *teque ad* Thuan. duo Petav. *ad sua* Florent. tres Med. inc. Heins. Bonon. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. *in sua* al.—100 *confusa* Vat. tert. Rott. Florent. Buslid. *figuris* pro *querelis* Moret. sec.—101 *Quis* Vat. tert. Rott. duo Med. Exc. Lucens. pr. Parm. Junt. et al. *Quid* Vat. pr. Pal. *Qui* Barth. *patriis* pro *propriis* conjiciebat Heins. *auferre conatibus* Buslid. *inquit* tres Vatt. Pal. Rott. *inquis* Vat. Livin. Exc. Lucens. pr.—102 *Imperat. hic semper* Vat. tert. Pal. *hæc* Buslid. *hic semper?* Exc. Lucens. pr. *luxerat* pro *luserat* Med. sec. Thuan. Petav. sec. Cod. Epigr. Ambr. Var. LL. ed. Antv. *ordo* pro *error* Oxon. sec.—

NOTÆ

101 *Propriis imperat*] In his duobus Verbis Omen seu Augurium continetur. *Proprii penates* sunt domus privata: *Imperat*, refertur ad Theodosium quem infans Serena ominatur Imperatorem fore.

102 *Præsagia luserat error*] O Serena valde errabas, dum nolebas transferri ex domo Patris in domum Patrui Theodosii, quia hoc eventurum erat, et errando tamen *ludebas præsagia*, hoc est, quasi ludendo et pronuntiando (*Imperat*) præsagiebas Theodosium futurum Imperatorem.

103 *Dedit augurium infantia*] Pueri Prophetiæ celebrantur in sacra Scrip-

Defuncto genitore tuo sublimis adoptat
Te patruus, magnique animo solatia luctus
Restituens, propius, quam si genuisset, amavit
Defuncti fratris sobolem. Nec carior olim
Mutua Ledæos divinxit cura Laconas.
Addidit et proprio germana vocabula nato;
Quaque datur, fratris speciem sibi reddit ademti.
Denique cum rerum summas electus habenas
Susciperet, non ante suis impendit amorem
Pignoribus, quam te pariter fidamque sororem

mortuo patruus tuus *altus* Theodosius *adoptat te*, o Serena, *et reddens menti* suæ *consolationem doloris ingentis, dilexit carius filiam fratris* sui *fato functi, quam si progenerasset* eam. *Neque amor reciprocus major conjunxit quondam Laconas* filios *Ledæ*. Theodosius *etiam dedit filio suo nomen fraternum, et quantum licet, restituit sibi imaginem fratris* sui *amissi*. *Demum cum* ille *electus moderaretur Imperium Orbis, non prius usus est amore in* suos *filios, quam accerseret te simul*, o Serena, *et*

103 *augustum* pro *augurium* Buslid. *infantia longe* Sched. Gud.—105 *magnique* Exc. Lucens. pr. *magnoque* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. Florent. tres Med. Put. Thuan. Petav. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Var. LL. ed. Antv.—106 *propriis* Buslid.—107 *clarior* Exc. Lucens. pr.—108 *Ledæo* Vat. sec. *dilexit* Vat. pr. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. Sched. Gud. *devinxit* Ambr. pr. *conjunxit* Vat. sec. *Laconas* Thuan. *Lacones* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. *Lucenos* Ambr. pr. *Laconos* Sched. Gud.—110 *Quæque datur* Pal.—111 *electus* Vat. pr. item Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Pat. rec. m. sec. ed. Parm. *elapsus* Moret. pr. *delatus* Vat. tert. Florent. *elatus* Vat. sec. Pal. Rott. Oisel. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv.—112 *Suspiceret* inc. Heins. Put. Moret. pr. Petav. sec. *intendit* Vat. pr. vid. Lib. I. in Rufin. 89. *impendit* duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. vet. Gyrald. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antverp. vid. Var. LL. ad B. Gild. vs. 88. et IV. Cons. Hon. 649. *honorem* Pal. Med.

NOTÆ

tura; sed et in profanis auctoribus, pueri optima rerum futurarum præsagia dederunt.

107 *Nec carior*] Amor mutuus non magis devinxit inter se Laconas, Castorem scilicet et Pollucem, liberos Ledæ, quam devinxerat Theodosium et Honorium fratres.

109 *Addidit*] Theodosius dedit filio suo Honorio nomen fratris sui, qui et Honorius dicebatur, sic ut in filio suo servaret sibi imaginem quandam fratris amissi.

111 *Electus*] Theodosius electus a Gratiano Imperatore. Jordanes, ‘Theodosius Hispanus, Italicæ Divi Trajani civitatis a Gratiano Augusto apud Sirmium, post Valentis interitum, factus est Imperator.’ Sirmium autem est urbis Pannoniæ inferioris.

113 *Sororem*] Soror illa erat Thermantia natu major Serena.

Littus ad Eoum terris acciret Hiberis.
Deseritur jam ripa Tagi, Zephyrique relictis
Sedibus Auroræ famulas properatur in urbes.
Incedunt geminæ, proles fraterna, puellæ;
Inde Serena minor, prior hinc Thermantia natu,
Expertes thalami, quarum Cythereia necdum
Sub juga cervices niveas Hymenæus adegit.
Utraque luminibus tumidum micat: utraque pulchro
Excitat ore faces: qualis Latonia virgo,
Et solo Jove nata soror, cum forte revisunt
Æquorei sortem patrui, spumantia cedunt
Æquora, castarum gressus venerata Dearum.

sororem tuam *fidelem* ex *regionibus Hispaniæ ad regionem Orientis. Jam littus Tagi relinquitur, et regionibus Favonii derelictis festinatur ad Urbes Orienti servientes.* Ibi *virgines duæ filiæ fratris* Honorii *progrediuntur, inde Serena junior, hinc Thermantia major ætate;* ambæ *insciæ matrimonii, quarum colla candida nondum missa sunt ab Hymenæo sub jugum Veneris. Ambæ nitent oculis tumentibus: ambæ accendunt ignem pudoris* in *vultu formoso, quemadmodum puella Diana, et soror* ejus *progenerata* a *solo Jove, cum forsan revisunt regnum patrui* sui *marini* Neptuni, *maria turgentia residunt, et colunt vestigia divarum pudica-*

quart.—114 *Jonium* pro *Eoum* Vat. tert. Florent. Med. sec. Buslid. *nostris acciret* Oxon. sec. *asciret* Oxon. sec.—115 *Zephyrisque* Vat. sec. Med. sec. Var. LL. ed. Antv.—116 *in urbes* Ambr. pr. *ad urbes* Vat. pr. et tert. Florent. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. m. sec.—118 *prior it* Med. sec. *Teumantia* Buslid. *Temerantia* Var. LL. ed. Antv. *certamina* pro *Thermantia* Pal. *nutu* Vat. tert. —119 *thalamis* Vat. tert. Rott. Oisel. Put. duo Petav. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. *famulis thalamis* Pal. duo Med. *quorum* Pal. *nondum* Ambr. tert.—120 *cervices varias* Vat. pr. m. pr.—121 *liminibus* Pal. duo Med. *timidum* tres Vatt. Oisel. *tumidum* inc. Heins. Thuan. m. pr. duo Petav. Moret. pr. Buslid. Exc. Pat. rec. m. sec. *mutat* pro *micat* Med. pr. *pulcro* Vat. pr. Ambr. pr. *pulchras* al.—123 *tremiscunt* pro *revisunt* Buslid.—

NOTÆ

114 *Littus ad Eoum*] Ad urbem Constantinopolin, quæ est sedes Imperii Orientis.

115 *Zephyri relictis sedibus*] Id est, relicta Hispania Occidentali regione, unde spirat Zephyrus, seu Favonius, eunt Constantinopolin, quæ est in Oriente, seu in Auroræ tractu.

116 *Famulas*] Servientes Serenæ et Thermantiæ ut adoptatis a Theodosio Imperatore.

117 *Proles fraterna*] Thermantia et Serena, filiæ Honorii, qui frater erat Theodosii.

119 *Cythereia, Hymenæus*] Supra de his vocibus.

123 *Soror*] Pallas sine consortio Junonis nata ex solo Jove, seu ex cerebro Jovis, ictu securis Vulcaniæ: Pallas soror Dianæ, quæ est Virgo Latonia seu filia Latonæ.

124 *Sortem*] Regnum sorte datum. Virgil. de Neptuno, 'Sed mihi sorte datum.'

Non ludit Galatea procax, non improbus audet
Tangere Cymothoën Triton: totoque severos
Indicit mores pelago pudor: ipsaque Proteus
Arcet ab amplexu turpi Neptunia monstra.
Tales sceptriferi visuræ tecta parentis
Limen Honoriades penetrant regale sorores.
Ambas ille quidem patrio complexus amore:
Sed merito pietas in te proclivior ibat.
Et quoties, rerum moles ut publica cogit,
Tristior, aut ira tumidus flagrante redibat,
Cum patrem nati fugerent, atque ipsa timeret

rum. Galatea petulans non lascivit; Triton malus non audet attrectare Cymothoën, et verecundia imperat mores rigidos in *mari universo, et Proteus prohibet ab amoribus inhonestis portenta ipsa Neptunia: tales sorores* filiæ *Honorii invisuræ Regiam patris* sui adoptivi *Imperatoris, intrant aulam Imperatoriam. Ille certe* Theodosius *fovet utramque studio paterno: at jure pius amor* ejus *pronior erat in te,* o Serena: *et, ut magnitudo publica negotiorum opprimit* illum, *quotiescunque mæstior, aut turgens iracundia ardente revertebatur, et cum filii* Arcadius et Honorius *effugerent parentem* suum, *et Flaccilla ipsa formidaret conjugem iratum, tu una vale-*

127 *Cimothoëm* Thuan. *Cymothoëm* Moret. pr. *Cimodocen* Exc. Pat. rec. m. sec. *totosque* Vat. tert. Med. sec.—128 *Incidit* Rott. Put. Var. LL. ed. Antv. *Intulit* Oxon. sec. *Indicit* tres Med. inc. Heins. Thuan. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. ed. Parm. *memores* pro *mores* Vat. tert.—129 *implexu* Buslid.—131 *Lumen* Pal. *Honoriadas* Put.—132 *patriæ* Moret. pr.—133 *inter* pro *in te* Exc. Lucens. pr.—134 *aut publica* Vat. pr. Pal. duo Med. inc. Heins. Exc. Pat. rec. m. sec. et Lucens. pr.—135 *utque ira* Rott. *rediret* Vat. tert. *redibat* Vat. Livin. cum decem aliis, Exc. Lucens. pr. ed. Parm.—136 *pater et nati* Buslid.

NOTÆ

126 *Galatea*] Nympha sic dicitur ἀπὸ τοῦ γάλακτος, *a Lacte* seu *candore*.

Improbus] Malus, salax, lascivus, Alexander ab Alex. ' Tenet' enim ' fama' Tritones ' Venereos, et flagrantissime mulierum amasios esse:' et in Epiro mulieribus stuprum intulisse; ' propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, ne qua deinceps ad fontem mulier, nisi viris comitata accederet.' Georgius etiam Trapezuntius se vidisse Nereidas, testabatur.

127 *Cymothoën*] Supra de hac Nympha dictum est.

128 *Pudor*] Reverentia Virginum majorum, scilicet Serenæ et Thermantiæ.

Proteus] Pastor monstrorum maris. Horatius: ' Omne cum Proteus pecus egit altos Visere montes.'

133 *Pietas*] Pius amor, studium paternum magis propensum erat in Serenam quam in Thermantiam.

135 *Ira tumidus*] Theodosius natura sua ad iram promtissimus. Alias tamen a Cedreno dicitur: χαριεὶς τὴν ὁμιλίαν, τὸν τρόπον δὲ χαριέστατος: *gratus in alloquiis, moribus autem gratissimus.*

Commotum Flaccilla virum, tu sola frementem
Frangere, tu blando poteras sermone mederi.
Alloquiis hærere tuis : secreta fideli * * *
Prisca puellares reverentia transilit annos.
Non talem Triviæ confert laudator Homerus
Alcinoo genitam : quæ, dum per littora vestes
Explicat, et famulas exercet læta choreas,
Auratam jaculata pilam, post naufraga somni

bas placare eum *frendentem, et lenire* hunc *verbis mollioribus.* Ille *stare dictis tuis* solebat : *secreta fideli * * *. Veneratio antiqua superat ætatem virgineam. Homerus prædicator non tribuit Dianæ talem natam Alcinoo* Nausicaan, *quæ dum expandit vestimenta per littora, et hilaris exercet choros sibi servientes, vibrans auream pilam,* eum *extimuit Ulyssem naufragantem, egressum post quietem ex fron-*

timore pro *timeret* Moret. pr. *timerent* duo Med. *tumerent* Pal.—137 *Commovit* Buslid. *Placilla* Ambr. tert. *Faccilla* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. *frementes* Vat. pr. ed. Parm.—138 *poteras blando* Oxon. sec. *morari* pro *mederi* citat Heinsius e Mss. sed e quibus, non ascripserat. *fideli* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Ald. et ed. Parm. *fidelis* Vien. Bas. Plant. Clav. Barth. Gesn. et ed. Bipont. Heinsius hic deesse quædam suspicatur, atque asteriscum apposuerat.—140 *transilit* Vat. Livin. *transtulit* Pal. Cod. Barth. Buslid. Ald.—141 *Non talem Triviæ* Heinsius ascripserat Lucian. p. 772. *confer* Oxon. sec.—142 *meritam* pro *genitam* Moret. pr. *genita* Ambr. tert. *cum* pro *dum* Put. *vestem* Vat. sec.—143 *choreas* Vat. tert. Oisel. Ambr. pr. m. sec. *choreis* Cod. Epigr. Ambr. et quindecim alii, Ald. et Exc. Lucens.

NOTÆ

137 *Frementem*] Immurmurantem, et leonis instar rugientem : Ira quippe Theodosii magnas calamitates intulit. Vide lib. II. in Ruf. vs. 280.

139 *Secreta, fideli*] Veneratio, qua Theodosius te prosequebatur, erat velut fida quædam socia, quæ te comitabatur, quæque superabat eam omnem venerationem, quam quis habere potest erga puellam. Alii legunt, *Secreta fidelis,* et Heinsius hic unum alterumque versum excidisse putat.

140 *Prisca reverentia*] Digna sæculis priscis, et quæ senili deferatur ætati : ac revera fuit in Serena mira taciturnitas, comitasque morum.

142 *Alcinoo genitam*] Nausicaan Alcinoi Phæacum et insulæ Corcyræ vulgo *Corfou,* Regis filiam, quæ cum vidisset Ulyssem naufragum, expavit, sed mox Palladis ope, pavore defuncta, eum benigne excepit et adjuvit ; non talis igitur erat Nausicaa, qualis est Serena, quæ honesta quadam fiducia Theodosium iratum et velut ex rationis portu ejectum et naufragum non timet, sed demulcet, et in suum pristinum statum restituit. Sed cur *Triviæ confert?* quod scilicet Nausicaa esset Triviæ seu Dianæ cara propter studium venationis : vel quod Ulysses admirans ejus pulchritudinem, eam Dianam esse crederet Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο...ἐΐσκω : *Dianæ te ego Jovis filiæ magni assimilo.* Homerus.

144 *Pilam*] Nam Nausicaa cum ancillis pila ludebat. Homerus : Σφαί-

Otia, progressum foliis expavit Ulixen.
Pierius labor, et veterum tibi carmina vatum
Ludus erat: quos Smyrna dedit, quos Mantua, libros
Percurrens, damnas Helenen, nec parcis Elissæ.
Nobiliora tenent animos exempla pudicos.
Laodamia sequens remeantem rursus ad umbras

dibus. Opera Musarum et versus Poëtarum antiquorum erant tibi *oblectamentum. Tu evolvens volumina, quæ* Homerus *Smyrnæus, et* Virgilius *Mantuanus composuerunt, condemnas Helenam, neque ignoscis Didoni. Exempla illustriora possident mentem* tuam *castam. Laodamia scilicet secuta Protesilaum redeuntem*

pr.—146 *culmina* pro *carmina* Moret. pr.—147 *Ludus erat* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. *erant* Ambr. tert. item Gesn. et ed. Bipont. *summa dedit tibi* pro *Smyrna dedit quos* Buslid. *summa* vel *fama* Moret. pr.—148 *damnans* Put. Buslid. *Helenam* duo Vatt. Oisel. *Helenem* Pal. duo Med. *Helenen* Cod. Epigr. Ambr. *Helissæ* Vat. pr. *Elissæ* duo Vatt. Pal. Rott. Ambr. pr.—150 *remeantem* Vat. pr. Thuan. Exc. Lucens. pr. *remeantes* Rott. *redeuntem*

NOTÆ

ρῃ ταί τ' ἄρ' ἔπαιζον ἀπὸ κρήδεμνα βαλοῦσαι: *Pila ipsæ ludebant, redimiculis depositis.*

146 *Pierius*] Pieria est regio Macedoniæ, Musis sacra.

147 *Ludus erat*] Hos Poëtas facile et velut ludendo legebas, et iis dabas illud tempus, quod aliæ puellæ ludo impendunt.

Smyrna] Urbs Ioniæ in Asia minore, quæ certat de natalibus et de laude insignis Homeri. Notum illud distichum: Septem urbes certant de laude insignis Homeri, Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ. Homerus autem semper fuit in pretio; Platoni dicitur ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν, *optimus et divinissimus Poëtarum.*

Mantua] Andes, vulgo *Petola*, est pagus prope urbem Mantuam in Italia, ubi natus Virgilius ad ripas Mincii fluminis, unde et *Andinus*, et *Minciades* dicitur, et a Julio Cæsare Scaligero, 'solus Poëtæ nomine dignus, Poëtarum rex,' immo et 'Deus' magnificentius appellatur.

Libros] Homericos et Virgilianos: sicque Serena linguæ Latinæ et Græcæ perita erat et docta: qualis fuit Sappho apud Græcos, Cornelia apud Romanos, et apud nos Margarita Valesia Navarrorum Regina, avia Henrici Magni, quippe 'æternis literarum monumentis, quæ plurima et præclarissima conscripsit, nominis sui memoriam posteritati consecratam reliquit.' Scævola Sammarthanus. Idem sentiendum de Margarita Henrici Magni uxore, quæ Commentarios eleganter scripsit.

148 *Helenen*] Damnas Helenen quæ secuta est adulterum: et Didonem seu Elisam, quæ ex Virgilio et Poëtis multis deperiit Æneam: at S. Augustinus, Ausonius, et alii, asserunt Didonem fuisse castissimam: 'aliqua Carthaginis conditrix rogo se dare maluit, quam ad secundas nuptias convolare: o præconium castitatis!' Tertullianus.

150 *Laodamia*] Serena non sibi proponit imitandas Helenam aut Didonem, sed alias; ut Laodamiam, quæ

Phyllaciden, et prona ruens Capaneia conjux
Communes ardente viro mixtura favillas,
Et gravis incumbens casto Lucretia ferro,
Vulnere quæ proprio facinus testata tyranni,
Armavit patriæ justos in bella dolores,
Exule Tarquinio; memorandaque concidit, uno
Ulta pudicitiam libertatemque cruore.
Talia facta libens non tu virtute minori,
Sed fato meliore, legis. Jam nubilis ætas
Principe solicito votis erexerat aulam,
Incertis quem tanta tori fortuna maneret.
  Antiquos loquitur Musarum pagina reges,

iterum ad inferos, et uxor Capanei iens præceps permixtura ignes communes cum *marito incenso, et Lucretia, incubans graviter* in *gladium pudicum, quæ ostendens plaga sua crimen tyranni, excitavit iras justas patriæ ad bellum, Tarquinio ejecto, et commendanda obiit, vindicans castitatem et libertatem uno* et eodem *sanguine. Tu volens evolvis ejusmodi facinora non virtute inferiore, sed felicitate majore. Et jam ætas* tua *nubilis excitaverat Regiam desideriis dubiis, Imperatore anxio, quem tanta fata hujus conjugii expectarent. Libri poëtarum re-*

at. sec. Oisel. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Ambr. tert. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv.—151 *per prona* Buslid. *rogis* pro *ruens* conjiciebat Heins.—152 *arcente* Rott.—154 *tyranno* Buslid.—155 *ad bella* Med. sec.—156 *memorataque* Moret. pr. *memorandaque* Buslid. *urbi* pro *uno* inc. Heins.—158 *fata* Put. *minore* tres Vatt. Pal. Oisel.—159 *meliora* Med. pr. Buslid. *nobilis* Vat. pr. ed. Parm. et Colin. *nubibus* Ambr. tert.—160 *exerceat* pro *erexerat* Rott. *aulæ* Vat. pr. ed. Parm.—161 *Incertus* Pal. Oisel. duo Med. Petav. sec. Buslid. *Ingentis* Vat. pr. Exc. Pat. rec. m. sec. *quæ tanta* Buslid.—162 *Antiquosque loquar* Buslid.—163 *dura*

NOTÆ

obtinuit a Diis, ut videret umbram Protesilai conjugis sui ab Hectore occisi, qua et visa et elapsa, statuam sibi concinnavit ad imaginem mariti: hanc pater ejus Acastus combussit in rogo, ratus ex oblivione amorem cessurum; at illa in rogum evolavit, et cum statua maritali consumta est.

151 *Phyllaciden*] Protesilaum, qui regnabat Phylacæ, quæ est urbs Thessaliæ.

Capaneia] Evadne conjux Capanei Argivi, quæ, cum maritus ad bellum Thebanum ictu fulminis perculsus in rogo flagraret, in eundem rogum se conjecit.

153 *Lucretia*] Uxor Collatini, quæ a Sexto Tarquinio Arunte, Tarquinii Superbi filio, constuprata, advocatis patre, marito, et amicis, flagitium detexit, ad vindictam eos impulit, et sese pugione confodit, anno ætatis 22. Laudatur passim ab auctoribus profanis; a S. Augustino vituperatur, quod non sibi peccati conscia gladio incubuerit.

156 *Exule Tarquinio*] Ideo enim ejecti sunt Tarquinii, et libertas institui cœpta est.

Quod dura sub lege procos certare juberent,
Emturos thalamum dubii discrimine leti;
Et sua crudeles gauderent pignora mortis
Ambitione peti. Curru Pisæa marino
Fugit tela Pelops: nam perfidus objice regis
Prodidit Œnomai deceptum Myrtilus axem.
Hippomenes trepidus cursu ferroque secutam
Aurato volucrem flexit Schœneida pomo.

ferunt Reges veteres, quod imperarent procos dimicare sub conditionibus acerbis ad emenda conjugia, periculo mortis ancipitis, et immites lætarentur filias suas posci ipsa *vanitate mortis* oppetendæ. *Pelops evitavit curru conjugali arma* Œnomai *Pisæi, etenim Myrtilus infidus* auriga *tradidit repagulo* fragili *axem elusum Regis Œnomai. Hippomenes timens, expugnavit pomo aureo Atalantam Schœnei* filiam

tres Vatt. Pal. Oisel. *dira* Put. Thuan. duo Petav. duo Ambr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Var. LL. ed. Antv. item Gesn. et ed. Bipont. *viros* pro *procos* Ambr. pr. Sched. Gud.—164 *thalamos* Pal. Oisel. duo Med. Buslid. *discrimina* Vat. pr. *certamine* inc. Heins.—166 *Conditione* pro *Ambitione* Ambr. tert. *petit* Var. LL. ed. Antv. *cursu* Pal. duo Med. Ambr. pr. *marito* Put. *marino* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. *maligno* Buslid.—167 *Fudit* Ambr. pr. *præda* pro *tela* Thuan. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. m. sec. *preda* Vat. pr. *jam* Buslid. Cod. Epigr. Ambr. *pervidus* Vat. tert. *perfidus* Vat. pr. Med. sec. inc. Heins. Petav. pr. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Vat. Livin. Parm. Exc. Pat. rec. *fervidus* vet. Gyr. cum tredecim aliis, Sched. Gud. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *legis* Florent. Med. sec. *reges* Pal. duo Med. *regni* Exc. Pat. rec.—168 *Prodit* Pal. Med. quart. *deceptus* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. *discerptum* vel *deceptor* conjiciebat Heins. *Myrtulus* Vat. tert. Pal. *Myrtolus* Vat. sec. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. ed. Parm. *Myrtholus* Buslid. Var. LL. ed. Antv.—169 *Ypomedes* Buslid. *Hippomanus* Med. pr. *Hippomenem* Med. quart. *Hipomanes* Parm. *curru* Petav. pr. inc. Heins. —170 *ponto* pro *pomo* Vat. sec.—172 *laboris* Vat. tert. *labori* Oisel. duo Med.

NOTÆ

166 *Ambitione*] Ita proci puellas ambiebant, ut morti sese per ambitionem et vanitatem exponerent. Alii legunt *mortis conditione*, et bene. Virgilius: 'Cur mortis ademta est Conditio?'

Pisæa] Œnomaus, Pisis regnans in Elide, habebat filiam pulcherrimam Hippodamiam; sed erat in fatis eam non nisi cum morte Patris nupturam. Ergo Œnomaus procis curule certamen secum proponit, ea lege, ut qui vinceretur, morte, qui vinceret, conjugio filiæ donaretur. Post multos sic occisos, Pelops amans descendit in curriculum, sed corrupit Myrtilum aurigam Œnomai, qui fragilem axem hujus currui imposuit: quo fracto vicit Pelops, periit Œnomaus: ast, hoc precante et ultionem petente, Myrtilus in mare Myrtoum præceps actus est, demens et spe elusus, nam regni partem dimidiam speraverat.

170 *Schœneida*] Atalanta filia Schœnei proposuit etiam currendi conditionem; ea lege, ut qui victus esset, vita spoliaretur; qui victor, se duceret uxorem. Hippomenes amore captus descendit in certamen, sed projectis per intervalla tribus pomis

Herculeas vidit fluvio luctante palæstras
Mœnibus ex altis Calydon, pretiumque labori
Deianira fuit, cum pectora victor anhelo
Alcides premeret, retroque Acheloius iret
Decolor: attonitæ stringebant vulnera Nymphæ:
Saucia truncato pallebant flumina cornu.
Te non Hesperidum pomis, non amne subacto,
Non socerum fallente rota, sed judice dignus
Augusto, variis Stilichon spectatus in armis
Accipit, et regni dotes virtute paravit.
Sæpe duces meritas bello tribuere coronas:
Hunc cingit muralis honos: hunc civica quercus

celerem, sequentem cursu et gladio. Calydon ex muris excelsis spectavit luctam Herculis cum fluvio pugnante, et Dejanira præmium victoriæ extitit, cum Hercules domitor obrueret præcordia Acheloi *anhelantis, et* ipse *Achelous pallidus fugeret retro: Nymphæ obstupefactæ ligabant plagas* ejus, *et fluvii vulnerati expavescebant cornu mutilato. Stilicho ducit te,* o Serena, *non pomis Hesperidum, non fluvio edomito, non curru decipiente socerum, sed promeritus delectum Imperatoris* Theodosii, ipse *exercitatus in bellis diversis, et peperit sibi virtute* sua *ornamenta* familiæ *regalis. Frequenter ductores dederunt coronas promeritas in bello: hunc* Stilichonem *ornat corona muralis: huic* corona *civica ex quercu ligavit caput: hunc*

inc. Heins. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. et Lucens. pr.—173 *pectore* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. Gesn. et ed. Bipont. *pectora* Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. *pectora anhela* vel *pectora Victor anhelo* conjiciebat Heins. *luctor* pro *victor* Petav. pr.—174 *premeret* Ambr. pr. m. pr. *fremeret* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel.—175 *funera* pro *vulnera* Vat. sec. Pal. Oisel. duo Med. Ambr. pr. Petav. sec. Cod. Epigr. Ambr. Sched. Gud.—176 *plaudebant* pro *pallebant* Med. sec. unde *squallebant* conjicit Heins.—177 *nunc Hesperidum...nunc* inc. Heins.—178 *socium* pro *socerum* Buslid. *rotam* Med. pr.—179 *scruptatus* pro *spectatus* Buslid.—181 *meritas belli* Exc. Pat. rec. Rott. *meritis* tres Vatt. Pal. Oisel. *belli* Ambr. tert.—182

NOTÆ

aureis a Venere acceptis, in Hesperidum horto natis, delusit, vicit, duxitque Atalantam: sed mox ambo, cum Templum Cybeles amore præpostero violassent, hic in leonem, illa in leænam conversa est.

171 *Herculeas*] Hercules pro Dejanira Œnei Calydone regnantis filia, cum Acheloo fluvio luctatus est, eumque cornu amputato vicit. His fabulis omnia plena.

177 *Non Hesperidum pomis*] Ut Hippomenes.

Non amne subacto] Ut Hercules.

178 *Non socerum fallente rota*] Ut Pelops.

180 *Regni dotes*] Ornamenta seu honorem affinitatis cum Regali seu Imperatoria familia.

182 *Muralis honos*] Corona muralis facta in speciem minarum muri, et ei decreta, qui primus murum conscendisset.

Nexuit: hunc domitis ambit rostrata carinis.
Solus militiæ mira mercede jugalem
Promeruit Stilichon, socero referente, coronam.
Agnovit patrui similem Thermantia curam:
Nupsit et illa duci. Sed longe fata sororis
Inferiora tuis. Alio tibi lumine tædas
Accendit Romana Salus, magnisque coronis
Conjugium fit cura tuum. Delectus equorum,

corona navalis quærit post naves victas. Stilicho solus meruit præmio admirabili bellorum, coronam conjugalem, Theodosio *socero dante. Thermantia experta est par studium patrui* sui Theodosii: nam *illa ducta est etiam a Ductore. At fortuna sororis* tuæ, o Serena, *multo minor est tua* fortuna. *Salus Romana inflammavit pro te faces* nuptiales *igne præstantiore, et potestates ingentes curant matrimonium tuum. Prima dignitas* Stilichonis *est electio* ejus ad regendos *equos, quos* equæ

myrtalis Var. LL. ed. Antv.—183 *hinc domitis* Buslid. *meritis* pro *domitis* Ambr. tert. —184 *miram* Vat. pr. *sola* pro *mira* Buslid.—186 *similem patrui* Vat. sec. *patrium curum* Ambr. tert. *Therimantia* Rott. *Theumancia* Buslid. *tecum* vel *curam* vel *circum* vel *currum* vel *teucrum* Moret. pr.—187 *facta* Vat. pr. inc. Heins. Petav. pr. Bonon. duo Ambr. Exc. Pat. rec. ed. Parm. *pacta* conjecerat Heins.—188 *suis* Vat. sec. *alio te* Oxon. sec. *numine* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. *munere* Vat. tert. Florent. Med. sec. Bonon. Ambr. pr. *lumine* Vat. Livin. *vivere* Vat. quart. Buslid.—189 *magnusque* Oxon. sec. *coloris* pro *coronis* Exc. Pat. rec. *choreis* vet. Gyr.—190 *sit* pro *fit* duo Med. *cura* duo Vatt. Oisel. *caussa* duo Vatt. Rott. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. Heinsius huic versui asteriscum apposuit. *dilectus* Florent. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr.

NOTÆ

183 *Rostrata*] Corona navalis in rostri speciem ex auro facta.

184 *Solus*] Poëtice, nam et alii sunt qui ob virtutem bellicam cum Imperatoribus aut Regibus affinitate conjuncti sunt; ne multos proferam, Agrippa ab Augusto Cæsare gener electus est.

Jugalem coronam] Id est, coronam seu præmium conjugale virtute sua retulit, dum Serenam duxit uxorem, qui honos cumulus est omnium laudum et coronarum.

186 *Thermantia*] Nupsit Bathanario Libyæ Præfecto, et militum Magistro.

189 *Salus*] Salus, cujus est Stilicho verus clypeus, ipsa accendit tædas tuas nuptiales, *alio lumine*, id est, igne præstantiore, feliciore. *Salus* in speciem mulieris pingebatur, et pro Dea habebatur.

Coronis] *Magnæ coronæ*, id est, magnæ potestates coronam gestantes curant conjugium tuum: in versu sequenti alii legunt, non *cura*, sed *causa*, id est, conjugium tuum est causa magnarum coronarum, seu magnarum dignitatum Stilichonis.

190 *Delectus equorum*] Primus honos Stilichonis fuit cura stabuli Imperatorii: secundus Præfectura peditum. Unde dicitur utriusque militiæ Præfectus, *Equitum Peditum-*

Quos Phrygiæ matres, Argæaque gramina pastæ,
Semine Cappadocum sacris præsepibus edunt,
Primus honos. Gemino mox idem culmine duxit
Agmina, commissosque labor sic gessit honores,
Ut semper merito Princeps, cum magna dedisset,
Deberet majora tamen. Si bellica nubes
Ingrueret, quamvis annis et jure minori
Cedere grandævos equitum peditumque magistros

matres Phrygiæ, et nutritæ herbis Argæis, et *semine* equorum *Cappadociæ emittunt in stabulis Imperatoriis. Statim idem* Stilicho *potestate duplicata rexit exercitus, et industria* ejus *ita administravit dignitates impositas, ut Imperator cum donavisset jure ampla* præmia, *tamen deberet semper ampliora.* Quod *si tempestas belli immineret, videres senes præfectos equitatui ac peditatui concedere* Stilichoni,

Buslid. Oxon. sec. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. ed. Parm.—191 *partæ* pro *pastæ* Vat. quart. *pactæ* Petav. pr. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *posse* Buslid.—193 *Primus honor* —— inc. Heins. *odor* Moret. pr. *amor* Exc. Pat. rec. *honor* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. Med. quart. *genero* Vat. Livin. *Primus honor tantaque fide victricia duxit* Ambr. tert. *Primus honor gemino mox in? germina novit* Ambr. pr. *gemino mox inde e gramine duxit* Med. quart. *gemino nox inde e gramine* Pal. *gemino nexu tibi germina d.* Buslid. *gemino nox inde germine* Vat. quart. *geminæ nex inde in germina* Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr. *geminæ nex inde Germania* Put. *geminæ nex inde germinu* Petav. sec. Oxon. sec. *gemine vexinum gramina* Vat. sec. *gemino nec inde gemin . . . . duxit* Exc. Lucens. pr. *gemine non ide germine* Vat. tert. m. sec. [a m. pr. reliqua deerant] *geminæ* Vat. tert. reliqua vero desiderabantur, uti et in Thuan. et Petav. pr. *geminæ mox inde* Florent. *gemino Judææ* Exc. Pat. rec. *geminæ nec in* Bonon. *nox inde germina* Rott. *Idæ* vet. Gyr. *inde* Moret. pr. Ald. ed. Parm. *inde a germine* Vat. pr. *inde e* Vat. Livin. *in e* Med. pr. *inde .... movit* Sched. Gud. Heinsius ascripserat, *De Stilichonis honoribus* vide Inscriptiones apud Castal. in Rutil. p. 107.—194 *libens* pro *labor* Vat. quart. *fregit* Med. sec. Heinsius ascripserat, sic apud Horat. 'frangere diem labore.' sed ablegabat lectorem ad Lib. II. in Eutrop. vs. 562. ubi vid. has Var. LL.—195 *miti* pro *merito* Pal. duo Med.—196 *Auderet* pro *Deberet* Vat. quart. *Deferret* vel *Offerret* leg. Heins. *majore* Vat. pr.—197 *Ingereret* Med. sec. *rure* Florent. duo Med. *minari* Buslid.—198 *Credere* Florent. Med. sec. Put. *comitumque*

NOTÆ

que Magister. Hoc geminum est *culmen* seu duplex honos, ad quem Stilicho, velut ad dignitatum pulcherrimarum fastigium, evectus est. Sic et apud Francos 'Comes stabuli Regii,' *Connestable*, prima fuit in re militari dignitas.

191 *Phrygiæ, &c.*] Equi et equæ Phrygum in pretio habebantur, et ipsi Phryges ab Homero dicuntur *ἱππόδαμοι, Equorum domitores;* et *αἰολόπωλοι, Varios velocesque pullos habentes.*

Argæa] Argæus est mons Cappadociæ, de quo supra.

192 *Sacris præsepibus*] Stabulum sacrum, Imperatorium: adeo ea omnia sacra dicuntur, quæ Regum sunt.

196 *Bellica nubes*] Incursus Barbarorum, nubis instar, erumpens et effervescens in regiones Romanas.

Aspiceres, totumque palam permittere Martem.
Nec gradus ætatisve pudor senioribus obstat,
Ne juveni parere velint. Ceu flamine molli
Tranquillisque fretis clavum sibi quisque regendum
Vindicat: incumbat si turbidus Auster, et unda
Pulset utrumque latus: posito certamine nautæ
Contenti meliore manu, seseque ratemque
Unius imperiis tradunt, artemque pavore
Confessis finem studiis fecere procellæ.
Haud aliter Stilichon, fremuit cum Thracia belli

etsi inferiori ætate et dignitate, et credere aperte huic *omne bellum. Neque vero dignitas et verecundia ob ætatem impedit seniores, quominus velint obedire juniori* Stilichoni. *Quemadmodum ventis levioribus, et mari placidiore, unusquisque tribuit sibi gubernaculum moderandum:* at *si Notus violentus, et fluctus feriant duo latera* navis, *nautæ, contentione omissa, contenti dextra peritiore, committunt sese et navem regimini unius, et tempestates imposuerunt finem favoribus* hominum *agnoscentium industriam. Non secus Stilicho, cum procella belli Thracii intonuit,*

Put.—199 *Aspiceret* ed. Parm. *tutumque* Vat. tert. Florent. Med. sec. *committere* Ambr. pr. *promittere* Buslid. *permittere* vet. Gyr. Vat. Livin. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *Martem* vel *in arcem* Moret. pr.—200 *Non* Ambr. pr. Ald. Sched. Gud. *ætatisque* tres Vatt. Rott. Oisel. *ætatisve* duo Med. Buslid.—201 *Neve juvent* pro *Ne juveni* Vat. pr. *Neu* inc. Heins. *Nec* Pal. Rott. duo Med. Put. duo Petav. Ambr. pr. Moret. pr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. *flumine* Vat. pr. Pal. *flamina* Exc. Lucens. pr. *flamine* Florent. Med. sec. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec.—202 *Tranquillisve* Pal. duo Med. *feris* Ambr. tert. *tibi quisque* Thuan.—203 *incumbat* Vat. Livin. *incumbit* Ald. *turbinis* pro *turbidus* Buslid. *et unda* deerant hæc Med. sec.—204 *Hi per* pro *Pulset* Buslid. *nutet* pro *nautæ* Vat. pr.—205 *Contentæ* inc. Heins. *Contempti* Buslid. *manus* Vat. pr. *seseque patremque* inserto versu seq.—206 *Unius imperio tr. art. pavore* Vat. pr. et quart. Petav. pr. Put. Bonon. Moret. pr. Vat. Livin. Buslid. Oxon. sec. Exc. Pat. recent. *seseque patrem Unius imp. tradunt artemque pavore* inc. Heins. qui *credunt* pro *tradunt* corrigit, et *ratemque,* quod extat in Vat. Livin. in duobus autem Vatt. uti et Pal. et Rott. et aliis desideratur ille versus. *pavorem* Vat. quart. *pavore* Rott. Oisel. Florent. tres Med. Put. Thuan. Petav. sec. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. ed. Parm.—207 *Confessis* Put. *Confessi* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. *Confessæ* Vat. pr. et quart. inc. Heins. Bonon. Vat. Livin. Oxon. sec. Exc. Pat. rec. Var. LL. ed. Antv. *studiis finem* Buslid.—208 *fremuit Stilico* Vat. quart. *tremuit* Pal. duo Med. *tercia* Med. quart. *tertia* Pal.

NOTÆ

199 *Totum permittere Martem*] Totius belli curam atque molem Stilichoni juniori committebant etiam ipsi senes.

207 *Studiis*] Tempestates fidem faciunt *studiis,* id est, desideriis et contentionibus regendæ navis: *artem confessis,* non quod studia confiteantur artem, sed quod homines studiosi regendæ navis territi fateantur et agnoscant in periculo industriam viri peritioris.

208 *Thracia tempestas*] Bellum in

Tempestas, cunctis pariter cedentibus, unus
Eligitur ductor: suffragia quippe peregit
Judex vera timor. Victus ratione salutis
Ambitus, et pulsus tacuit formidine livor.
Quis tibi tunc per membra tremor, quantæque cadebant
Ubertim lacrymæ, cum sæva vocantibus arma
Jam lituis, madido respectans limina vultu,
Optares reducem, galeæque inserta minaci
Oscula cristati raperes festina mariti?
Gaudia quæ rursus, cum post victricia tandem
Classica sidereas ferratum pectus in ulnas
Exciperes: castæ tuto per dulcia noctis
Otia pugnarum seriem narrare juberes?

dux solus eligitur, omnibus recedentibus æqualiter. Namque metus judicans dedit suffragia certa Stilichoni: *ambitio superata est ob causam salutis, et invidia expulsa timore siluit. Quis tibi horror erat tum per corpus, et quot lacrymæ fluebant abundanter, cum tubis excitantibus jam arma terribilia,* tu *aspiciens domum genis madentibus, expeteres* eum jam esse *reversum, et* tu *promta quasi furareris oscula conjugis galeati,* oscula *ingesta per cassidem terribilem? Quæ iterum lætitia* fuit, *cum post tubas triumphantes reciperes tandem pectus armatum* Stilichonis *inter brachia tua divina;* cum tu *secura per quietem placidam noctis pudicæ impelleres* eum *commemorare seriem præliorum? Illo* Stilichone *pugnante,* tu, o

Thracia vel *tercia* Moret. pr. *bellis* Thuan.—209 *candentibus* Pal. Med. pr.—210 *Erigitur* Vat. quart. inc. Heins. Petav. pr. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Exc. Pat. rec. *dictor* Var. LL. ed. Antv. *doctor* tres Vatt. Florent. Med. sec. inc. Heins. Put. Bonon. duo Petav. Ambr. pr. Moret. pr. Oxon. sec. Exc. Pat. rec.—211 *Judex namque* Ambr. pr. Buslid.—212 *impulsus* Pal. *tacuit* Buslid. *jacuit* quatuor Vatt. Pal. Rott. Oisel.—213 *Quis tua* Med. sec. *tum* Vat. sec. *nunc* Ambr. tert. Oxon. sec. *timor* Rott. Moret. pr. *pavor* Ambr. tert. *rigor* Vat. quart.—215 *despectans* Ambr. pr. *respectas* duo Med. *respectant* Rott. *limina* duo Vatt. Pal. Rott. Put. Thuan. Petav. sec. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. *lumina* Cod. Barth. *flumina* vel *numina* conjiciebat Heins.—216 *Optaret* Rott. Put. *Optatis* Vat. sec.—218 *quæ* Buslid. *qui* Pal.—219 *cristatum* pro *ferratum* Moret. pr. *pontus* pro *pectus* Buslid. *pondus* conjiciebat Heins. *urnas* Pal.—220 *Exciperet* Put. *tuto castæ* Petav. pr. *toto* Vat. pr. *lucida* pro *dulcia* Vat. quart. *dubia* Pal. duo Med. *dulcia* vel *devia* Moret. pr.—221 *series* Vat. tert. Florent. Buslid.—

NOTÆ

Thracia tonans, idque cum Getis gerendum.

211 *Timor*] Loco suffragiorum, timor periculi, ex re ipsa, veraque virtutis æstimatione, fecit ut Stilicho dux eligeretur.

215 *Respectans limina*] Tu respicis domum tuam lacrymando, et quasi admones reditus celerandi.

217 *Raperes*] Velut raptim furareris, ne maritum ad bella properantem in tanto patriæ periculo retardares.

Non illo nitidos unquam bellante capillos
Comere: non solitos gemmarum sumere cultus.
Numinibus votisque vacas, et supplice crine
Verris humum. Teritur neglectæ gratia formæ
Cum proprio reditura viro: nec deside cura
Segnis marcet amor: laudem prudentia belli
Fœminea pro parte subit. Dum gentibus ille
Confligit, vigili tu prospicis omnia sensu:
Ne quid in absentem, virtutibus obvia semper,
Audeat invidiæ rabies, neu rumor iniquus,

Serena, *nunquam sustinuisti ornare crines* tuos *micantes, non capere fulgorem consuetum margaritarum; studes diis* orandis, *et votis faciendis, et capillis effusis abstergis terram. Venustas pulchritudinis despectæ jacet reversura cum marito suo. Neque* tamen *amor* conjugalis *lentus cura pigra minuitur. Sapientia* tua *obit bellum laudabile, secundum vires muliebres: dum ille* Stilicho *pugnat* contra *Nationes, tu prævides cunctis rebus animo sagaci. Ne furor livoris semper inimicus virtutibus ausit suscipere aliquid contra absentem* maritum, *neve fama injusta, et*

222 *unquam* tres Med. inc. Heins. Bonon. duo Ambr. Exc. Lucens. pr. *usquam* Exc. Pat. rec.—223 *solitis* Med. sec. *funere* pro *sumere* Pal. Med. quart. Exc. Lucens. pr.—224 *votisque* quatuor Vatt *votisve* duo Med. Gesn. et ed. Bipont. *vocas* Vat. sec. *sed supplice* Put. *simplice* Buslid. *crure* pro *crine* Oxon. sec.—225 *Verris humum:* Heinsius ascripserat Herald. in Arnob. p. 47. *tegitur* Vat. tert. *teritur* duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Amb. Sched. Gud. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. *gloria* pro *gratia* Buslid.—226 *desine* pro *deside* Pal. duo Med.—227 *molem* pro *laudem* conj. Heins.—228 *de parte* inc. Heins. *tulit* Petav. pr. *de gentibus* Moret. pr. *illis* Vat. sec.—229 *Conflixit* Ambr. pr. *sensum* Pal. Med. pr.—230 *absentes* Buslid.—231 *seu fervet* pro *neu rumor* Pal. duo Med. *rumor* Sched. Gud. *fervor* Vat. pr. et quart. *furor* Ambr. tert. *femur* Vat. sec. Rott. Oisel. Petav. sec. Exc. Lucens. pr. *fremat* Cod. Epigr. Ambr. *sem iniquis* Vat. tert. *femur* et emendatum *rumor* Ambr. pr. *livor* conjiciebat Heins. *iniquus* Med. quart. Moret. pr. inc.

NOTÆ

222 *Non capillos comere*] Absente Stilichone omnem sui curam abjiciebat Serena: sic et absente Protesilao Laodamia ex Ovidio: 'Nec mihi pectendos cura est præbere capillos, Nec libet aurata corpora veste tegi.'

224 *Supplice crine*] Crinibus sparsis in Templo Deum oras, eorum more qui templorum limina capillis verrebant.

231 *Invidiæ rabies*] Hæc tandem Stilichonem perculit, sed quibus parcit illa pestis? Nimirum ex Pindaro, ἴσχει τε γὰρ ὄλβος οὐ μείονα φθόνον, *Sustinetque felicitas non minorem invidiam:* et ex Plutarcho, ut Cantharides tritico lætiori et rosis florentibus innascuntur, sic eos magis infestat invidia, qui virtute aut opibus florent: et ut nulla regio est, quæ non alat venena, ita et nullus locus, in quo non pullulet canina gens invidorum. Viri ipsi sanctissimi hujus furiæ morsus et rabiem reformidant. S. Hieronymus:

Ne qua procul positis furto subsederit armis
Calliditas nocitura domi. Tu sedula quondam,
Rufino meditante nefas, cum quæreret artes
In ducis exitium, conjuratosque foveret
Contra pila Getas, motus rimata latentes,
Mandatis tremebunda virum scriptisque monebas.

Reliqua desiderantur.

ne aliqua perfidia obstitura in *urbe clam delitescat telis longe occultatis. Tu provida alias, Rufino cogitante crimen, cum strueret dolos ad perniciem ductoris* Stilichonis, *et aleret Getas conspirantes adversus arma* Romana, tu *scrutata consilia secreta* ejus, *metuens admonebas maritum* tuum *mandatis et literis.*

Heins. *iniquis* al.—232 *subitis* pro *positis* Ambr. tert. *subsideris* Pal. *subsiderit* duo Med. Buslid. *subjecerit* Bonon. *sublæderit* Oxon. sec. *subseditur* Ambr. tert.—234 *mediante* Vat. quart. Med. quart. *dum quæreret* Florent. *arces* duo Vatt.—235 *Judicis* pro *In ducis* Pal. duo Med. Buslid. *exilium* Var. LL. ed. Antv. *exicium* Buslid.—236 *motis* pro *motus* Pal. duo Med. *lateres* pro *latentes* Med. quart. *latrantes* Cod. Epigr. Ambr.—237 *movebat* Vat. quart. Pal. *monebas* tres Med. inc. Heins. Thuan. Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. *tenebas* Exc. Pat. rec.

NOTÆ

'Oro vos, ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desæviunt, et circumeunt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si aliis detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis.'

232 *Subsederit*] Ad insidias Stilichoni struendas: *subsidere* enim arguit dolos et insidias: Virgilius, 'subsedit adulter:' et a Valerio Maximo, 'Subsessor alieni matrimonii' dicitur, qui alterius conjugis pudicitiæ insidiatur.

XXX.

CL. CLAUDIANI

EPITHALAMIUM

DICTUM PALLADIO V. C. TRIBUNO ET NOTARIO, ET CELERINÆ.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Claudianus scribit hoc Epithalamium ob amorem Generi, et venerationem Soceri.

Carmina per thalamum, quamvis festina, negare
  Nec volui genero, nec potui socero.

Neque ego *volui abnuere Genero* Palladio *versus nuptiales, etsi promtos, neque*

Desideratur hoc carmen in Lov. Moret. sec. Reg. Thuan. Mazar. Petav. tert. Tholos. Ambr. sec. Exc. Schott. et Var. LL. ed. Parm. defuisse itidem

NOTÆ

Epithalamium] Supra pag. 160.

Palladio] Hic fuit nobilis Romanus, cujus comes et amicus Claudianus.

Tribuno] Tribunus in militia erat is propemodum, quem in Gallia vocamus, *Mareschallum Franciæ:* ita sentit Robertus Stephanus.

Notario] Notariorum alii majores, alii minores. Notarii majores erant in magna dignitate, hos enim Vopiscus appellat 'Secretorum Imperatoris Notarios.'

Celerinæ] Sunt qui dicant nobilem hanc puellam fuisse adoptatam a Stilichone, qui ideo socer dicitur Palladii.

Hic socius, dux ille mihi; nostrique per aulam
 Ordinis hic consors emicat, ille prior.
Hunc mihi conjungit studiis communibus ætas;
 Hunc mihi proponit vel senium vel honos.
Carmen amor generi, soceri reverentia poscit,
 Officio vatis, militis obsequio.

potui Socero Stilichoni. *Hic* Palladius *socius mihi* est, *ille* Stilicho *ductor; et in Regia hic comes cœtus nostri, ille primus eminet: ætas colligat hunc mihi ob studia similia, et senectus et dignitas anteponunt mihi illum: amicitia* mea in *Generum petit versus* ex *munere Poëtæ, veneratio* mea in *Socerum* petit versus ex *obedientia militis.*

videtur in Junianis, Vossianis et Heinsianis, necnon in Oxon. pr. ex solo quippe Oxon. sec. Var. LL. ab Heinsio enotatæ comparent. In Put. Incriptio, in Sched. vero Gud. Præfatio deerat. In Aldina editione Præfatio inter Epigrammata legitur. In Cod. Rhem. inscribitur *Epithalamium Serenæ.* In Moret. pr. erat *Incipit Epithalamius dictus.* Sed Inscriptio similiter deerat. Vat. Livin. et Sched. Gud. *Epithalamium Palladii et Celerinæ* vocant. In Lucens. pr. dicitur EPITHALAMIUS DICTUS PALLADIO...TRIBUNO ET NOTARIO ET CELERINI [l. CELERINÆ.] Vat. pr. exhibet, *Incipit Epithalamium dictum Palladio V. Cl. et Celerinæ.* In antiquo Gyraldi Cod. erat, *Incipit Epithalamium dictum Palladio V. Cl. Tribuno et Notario. cætera non percipiuntur.* Var. LL. ed. Antv. simpliciter Epithalamium vocant sine ulla Inscriptione.

1 *festiva* Oisel. *negarem* duo Vatt. Rott. Med. sec. *negantem* Pal. duo Med. *tegaoni* Vat. pr. *nostramque per aulam* Buslid. *consors emicat, ille* Petav. pr. Ald. *conjunxit* Vat. quart. Ambr. pr. *proponit* Med. sec. Moret. pr. *honor* Med. pr. Ambr. pr. *ignos* pro *honos* Exc. Lucens. pr. *amor soceri, generi reverentia* Pal. Med. pr. *poscit* deerat Vat. pr. *poscunt* Exc. Pat. rec. *Obsequio nati, militis officio* Buslid. *officio* pro *obsequio* Exc. Pat. rec.

NOTÆ

7 *Carmen amor*] Offero Epithalamium Palladio, quia sum vates, ipsumque amo. Offero Stilichoni, quia sum hujus miles, ipsumque veneror.

8 *Officio vatis*] Officiosum enim est vati socium suum versibus prædicare in tanta festivitate nuptiarum.

XXXI.

CL. CLAUDIANI EPITHALAMIUM PALLADII ET CELERINÆ.

ARGUMENTUM.

VENERI in antro dormienti renuntiatur conjugium Palladii et Celerinæ. Per Amores accersit Hymenæum, et interrogat. Hic respondet laudando nobilitatem utriusque conjugis. Hinc Venus adit nuptias cum apparatu, hortaturque sponsos ad amorem et concordiam.

FORTE Venus blando quæsitum frigore somnum
Vitibus intexti gremio susceperat antri,
Densaque sidereos per gramina fuderat artus,
Acclinis florum cumulo: crispatur opaca
Pampinus, et mites undatim ventilat uvas.

Fortuito Venus in *sinu cavernæ prætextæ vineis, indulgebat sopori dulci conciliato* per auram *refrigerantem, et porrexerat corpus cœleste per herbas copiosas,* ipsa *effulta acervo florum: folia* vitis *umbrosæ agitantur, et movent fluctuantes*

1 *Forte tenus* Vat. pr. *quæsivit* Pal. duo Med. *quæsitans* Exc. Pat. rec. *frigora* Vat. pr. *somnum* deest Vat. pr.—2 *intextis* Vat. pr. Oisel. Ambr. pr. *intextum* Vat. tert. Florent. Med. pr. *geminis* pro *gremio* Exc. Pat. rec. *secesserat* Rott. duo Medd. Put. *successerat* Oxon. sec.—3 *aptum* pro *artus* Vat. pr. *aptum* vel *artus* Oisel.—4 *Acclivis* Florent. Med. quart. inc. Heins. Buslid. Ald. et ed. Parm. *Acclinis* duo Med. Cod. Ursin. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. et Lucens. pr. *Acclinis foribus* vet. Gyr. *floribus* Exc. Lucens. pr. *tumulo* pro *cumulo* duo Med. *crispatus* Med. quart. *crispantur* ed. Parm.—5 *multa sudantem ventilat uva* Vat. Livin. *miteis sudanti v. uva* vet. Gyr. *mites sudanti ventilat uvas* Exc. Lucens. pr. *multos sudante* Vat. pr. *vitem sudantem* tres Vatt. Pal. Rott. *uvas* deerat Vat. pr. *unus*

NOTÆ

2 *Vitibus*] Cur dormit Venus sub vitibus? quia nempe vites, ulmis maritatæ, sunt symbolum felicis matrimonii.

Susceperat] Heinsius legit: *quæsitum frigore somnos, Vitibus intexti gremio successerat antri.* Et bene, *successerat quæsitum somnos,* id est, ad quærendos somnos.

5 *Mites undatim ventilat uvas*] Heinsius mallet: *et musto sudantem ventilat* (agitat) *uvam;* id est uvam, unde su-

Ora decet neglecta sopor: fastidit amictum
Æstus, et exuto translucent pectore frondes.
Idaliæ juxta famulæ, triplexque vicissim
Nexa sub ingenti requiescit Gratia quercu.
Pennati passim pueri, quo quemque vocavit
Umbra, jacent: fluitant arcus, ramisque propinquis
Pendentes placido suspirant igne pharetræ.

racemos lenes: somnus decorus est *in vultu inornato: calor removet vestes, et pectus nudum micat inter folia. Ancillæ Idaliæ circum recumbunt, et Charites tres sub quercu magna conjunctæ* per *mutua: undique pueri alati cubant, quo umbracula unumquemque invitarunt: arcus* eorum *fluctuant* vento, *et pharetræ suspensæ* ex *arboribus finitimis* emittunt velut *suspiria* cum *flamma leni. Alii* ex Amoribus

pro *uvas* Vat. sec. *fluitantem uvis vitem* olim legisse videtur Heinsius, qui ascripserat: 'Catull. Epithal. Pelei et Thetidis: 'Nam velut in summo quatientem brachia Tauro Quercum et conigeram fluitanti vertice pinum.' sic puto legendum. Vulgo *sudanti cortice.* Quæ inepta lectio. Liber vetus, cujus Excerpta penes me, *nutanti vertice.* Non male. Mox ex eodem lege *obvia frangit.* Sic Lib. II. Rapt. 110. 'Fluctuat hic denso crispata cacumine buxus.''—6 *amictus* pro *amictum* Vat. pr. Ambr. pr. *et* Med. sec.—7 *exusto* Petav. pr. Med. sec. Oxon. sec. *translucet* Florent. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Oxon. sec.—10 *Pinnati* Exc. Lucens. pr. *Passim pennati* Vat. pr. Ambr. pr. *quocumque* Ambr. pr. Sched. Gud. *quemcumque* Vat. quart. *vocabit* Vat. pr. *vocabat* Ambr. pr.—11 *jacet* ed. Parm. *artus* Ambr. tert. *propinquis* Oisel. Ambr. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Cod. Rhem. Sched. Gud. *propinquant* tres Vatt. Rott. *propinquat* Pal. duo Med. Petav. pr. *pependunt* Buslid.—12 *Pendent et* Vat. pr. Oisel. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *Pen-*

NOTÆ

dat mustum, seu vinum novum.

7 *Æstus*] Calor non sinit Venerem uti vestibus: alii legunt, *Cestus*, hoc est, cestus Veneris removet ceteras vestes. Venus solo cesto, seu balteo contenta est; quo certe nihil pulchrius, nihil potentius. In judicio Paridis Venus videtur deponere cestum, ne hoc tanquam præstigiis judicem incantet. Lucianus.

Exuto translucent] Veneris pectus candidissimum radiat inter frondes virides: vel frondes micant, mutuanturque novum splendorem ex ejus divino pectore.

8 *Idaliæ*] Ancillæ Veneris dictæ *Idaliæ*, ab Idalio vel Idalo monte Cypri Veneri sacrato.

9 *Nexa*] Gratiæ finguntur semper nexæ, quia grati animi virtus nunquam excidere debet, sed semper beneficio conjungi: etenim etiam dormientes, si fieri possit, beneficiorum acceptorum meminisse decet.

Quercu] Cur dormiunt Gratiæ sub quercu? quod, ut quercus nutriunt homines, sic et Gratiæ fovent et alunt hominum societatem.

11 *Fluitant arcus*] Arcus Amorum suspensi, et vento agitati, hinc inde fluitant.

12 *Suspirant*] Ipsæ Pharetræ Amorum igne armatæ *suspirant*, seu plenæ sunt suspiriis, quæ immittunt in amantum corda: hoc est, plenæ sunt telis quæ suspiria et gemitus eliciunt. Causa pro effectu, Metonymicῶs.

Pars vigiles ludunt, aut per virgulta vagantur.
Scrutantur nidos avium, vel roscida læti
Mala legunt, donum Veneris, flexusque sequuntur
Palmitis, et summas pennis librantur in ulmos.
Defendunt alii lucum; Dryadasque procaces
Spectandi cupidas, et rustica Numina pellunt,
Sylvestresque Deos: longeque tuentibus antrum
Flammea lascivis intendunt spicula Faunis.
Cum subito varius vicina clamor ab urbe
Et fausti juvenum plausus, mixtæque choreis
Auditæ per rura lyræ: Celerina per omnes

vigilantes delectantur, vel errant per arbusta: rimantur nidos volucrum, aut hilares colligunt poma sparsa *rore*, quæ sint *munus Veneris; et repunt ad curvamina vitium, ac pendent alis* in *apice ulmorum. Alii tutantur sylvam, et fugant Dryadas petulantes, avidas videndi, et Divos agrestes ac sylvanos, et torquent tela ardentia* in *Faunos luxuriantes, procul aspicientes cavernam.* Hæc fiebant, *cum statim rumor diversus ab urbe finitima, et applausus felices adolescentum resonuerunt, et citharæ permistæ saltationibus per agros: Celerina*

dentes Florent. tres Med. inc. Heins. Bonon. Put. duo Petav. Ambr. tert. Moret. pr. Cod. Epigr. Ambr. et Ursin. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Ald. *Splendentes placide* Buslid. *placidæ* duo Med. *placide* Pal.—13 *Par vigiles* Sched. Gud. *Pervigiles* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. *et per* Vat. pr. Vat. Livin. Ambr. pr. *ac* pro *aut* Var. LL. ed. Antv.—14 *alii* pro *avium* conjiciebat Heins.—15 *legant* Oxon. sec. *donec* pro *donum* Buslid. *Veneri* Exc. Lucens. pr. *flexumque* Vat. quart. Ambr. pr. Exc. Pat. rec.—16 *aut summas* legebat Heins. *pinnis* Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. *vibrantur* Exc. Lucens. pr. *umbrantur* Ambr. pr. *alnos* Rott. Var. LL. ed. Antv. *ulmos* vel *arnos* inc. Heins.—17 *luctum* Rott. *lucos* Vat. pr. et quart. Ambr. pr. Vat. Livin. *Dryadesque* tres Vatt. Pal. *Dryadasque* Vat. sec. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. Moret. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. vid. Fescenn. vs. 23. *procaces* vel *loquaces* Rott.—18 *Inspectant cupidi* Ambr. pr. Sched. Gud. *Inspectant cupidus* Vat. pr. *lumina* pro *Numina* Moret. pr.—19 *Deas* conjiciebat Heins. *ruentibus* Petav. pr.—20 *incendunt spicula flammis* Buslid.—21 *in urbe* Exc. Pat. rec.—22 *fasti* Oisel. *mixtusque* Moret. pr.—23 *tubæ* pro *lyræ* Ambr. pr. Sched. Gud. *celer inde*

NOTÆ

14 *Nidos avium*] Quærunt nidos avium, tanquam rem sui juris: aves enim subditæ Amorum imperio tum maxime cum nidificant.

16 *Librantur*] Amores petulantes evolant ad apices ulmorum, quibus innexæ sunt vites, et hic alis librant petulantius: id quod satis indicat naturam Amorum, qui in jocos et lasciviam effusi sunt.

17 *Dryadas*] Sunt hæc Numina sylvarum: *δρῦς, ὸς, quercus;* hinc Dryades.

20 *Faunis*] De his supra.

22 *Plausus*] Acclamationes populi hymenæum canentis; nam ante fores

Italiæ canitur montes, omnisque maritum
Palladium resonabat ager. Pervenit ad aures
Vox jucunda Deæ, strepituque excita resedit,
Et reliquum nitido detersit pollice somnum.
Utque erat interjecta comas, turbata capillos,
Mollibus exsurgit stratis, Hymenæon et omne
Agmen, et innumeros Hymenæon poscit Amores.
Hunc Musa genitum legit Cytherea, ducemque

cantatur per cunctos montes Italiæ, et campi omnes sonabant Palladium conjugem ejus. *Murmur lætum attigit aures Divæ* Veneris, *et sedit excitata sono, atque abstersit digitis pulchris soporem reliquum. Et ut* Venus *habebat cæsariem neglectam, et crines confusos, exilit ex lecto delicato, petit Hymenæum ab omni caterva Amorum innumerabilium. Venus decerpsit hunc* Hymenæum *natum* ex *Musa*

Vat. pr. *celer una* Pal. duo Med. *Celerina* duo Vatt. Oisel. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. vet. Gyr. Vat. Livin. Cod. Epigr. Ambr. Ursin. Exc. Lucens. pr. *celeuma* inc. Heins. *celebrata* Vat. tert. Buslid. Ambr. *celebrata* vel *Celeuma* Rott.—24 *mentes* pro *montes* Var. LL. ed. Antv. *montesque* Vat. pr. —26 *jocunda* Petav. sec. *resedit* Florent. tres Med. Cod. Ursin. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm.—27 *decerpsit* Med. quart. *decerpit* Buslid.—28 *Utque fuit* Sched. Gud. *Utque fuit intexta comas* Oxon. pr. *Utque erat turbata comas, merita vel incompta cap.* vet. Gyr. *Utque fuit*....Ambr. pr. *fuit intecta* Pal. Rott. duo Med. Put. *fuit detecta* Ambr. tert. *fuit intexta* Vat. quart. Bonon. Moret. pr. Exc. Pat. rec. *fuit interjecta* Petav. sec. *fuit turbata* Exc. Lucens. pr. Petav. pr. m. sec. *intersecta* Vat. pr. et tert. *intertexta* Vat. sec. Cod. Ursin. locum corruptum pronuntiat Heinsius et conjicit, *Utque erat indigesta comas* vel *Utque fuit neglecta comas.* ut supra vs. 6. dixit, *Ora decet neglecta sopor.* mox *intecta capillos* Exc. Lucens. pr. *capillis* Vat. quint. Rott.—29 *exsurgit* Exc. Lucens. pr. *assurgit* quatuor Vatt. Pal. Oisel. *iterumque suorum* pro *Hymenæon et omne* Exc. Cod. Rhem. *interque suorum* duo Ambr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Sched. Gud. *procul ecce sonorum* Vat. quart. *revocatque suorum*, hoc hemistichium in Oxon. sec. literis recentibus scriptum erat, ut videretur lacuna prius fuisse. *sociumque requiri* Vat. tert. m. sec. deerant hæc in Put. Bonon. Exc. Pat. rec. Florent. tribus Med. inc. Heins. et Cod. Ursini. in Petav. pr. et sec. manu recenti ascripta erant. *interque suorum Agmen et innumeros*, deerant hæc tribus Vatt. et Pal. *Hymenæus*....m. pr. et *Hymenæus quærit* m. sec. Rott. *poscit* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *quæris* Put. *quærit* quatuor Vatt. Pal. Oisel. —30 *Inde per inmensos Hymenæum q. amores.* inc. Heins. [non Vienn. qui litera *Q* ab Heinsio notatus erat.] *in medios* Buslid. *innumeros...amores* Oxon. sec. *in*

NOTÆ

certatim tibicines canebant; et quo sponsi illustriores, eo major plausus populi.

27 *Detersit somnum*] Id est, detersit oculos sopore reliquo gravatos.

28 *Interjecta*] Comæ Veneris erant interjectæ, seu neglectæ, quia orbes crinium seu cincinni non erant aliis affixi, velut per quosdam arcus, ut solebant.

30 *Hymenæon...Cytherea*] Supra de his dictum a nobis.

Præfecit thalamis: nullum junxisse cubile
Hoc sine, nec primas fas est attollere tædas.
Conspicitur tandem: platano namque ille sub alta
Fusus inæquales cera texebat avenas,
Mænaliosque modos, et pastoralia labris
Murmura tentabat relegens, orisque recursu
Dissimili tenuem variabat arundine ventum.
Restitit, ut vidit Venerem, digitisque remissis
Ad terram tacito defluxit fistula lapsu.
Dulce micant oculi: niveas infecerat igni
Solque pudorque genas: dubiam lanuginis umbram
Cæsaries intonsa tegit. Prior ipsa silentem

Calliope, et præposuit illum *præsidem nuptiarum. Non licet absque hoc vincire ullos sponsos, neque efferre faces primas. Tandem videtur: etenim ille cubans sub platano excelsa jungebat* cum *cera calamos dissimiles, et recolens conabatur edere labiis cantilenas Mænalias et sonos pastorales, et ore recurrente mutabat* in *tibia gracili ventum inæqualem.* Hymenæus *stetit, statim atque aspexit Venerem, et digitis relaxatis, tibia cecidit ad terram casu molli: oculi* ejus *nitent leniter: Sol et verecundia rubefecerant flamma genas* ejus *candidas: comæ intonsæ operiunt umbram tenuem barbæ* primæ. *Ipsa* Venus *prima alloquitur tacentem*

numeris...Amoris Raphel. ex conj.—32 *nullis* Vat. pr. Sched. Gud. *juxisse* Vat. tert. *vixisse* Med. tert. ed. Parm. *punxisse* Pal. *junxisse* duo Med. inc. Heins. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. duo Petav. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Sched. Gud.—34 *namque illa* Vat. quart.—35 *Doctus* pro *Fusus* Buslid. *certa* pro *cera* Vat. pr. *habenas* vel *avenas* Exc. Lucens. pr.—36 *labris* duo Vatt. Ambr. pr. *libris* duo Vatt. Pal. Med. pr. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Buslid. Oxon. sec. Cod. Ursin. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr.—38 *Dissimili tenuem* tres Vatt. Pal. Rott. *Dissimilem tenui* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *narrabat* pro *variabat* Petav. pr.—40 *A terra* Pal. Med. pr. *subito* pro *tacito* Petav. pr. *deflexit* Florent. Moret. pr. *flatu* pro *lapsu* Vat. pr. Ambr. pr. *lapsu* vel *cornu* Rott.—41 *interserit* Exc. Lucens. pr. *igne* tres Vatt. Petav. pr. Bonon. Ambr. pr. Moret. pr. Oxon. sec.—42 *dubiaque...umbra* Vat. quart. *umbra* Vat. pr.—43 *Canicies* pro *Cæsaries* Moret. pr. *ipse* Vat. quart. Oxon.

NOTÆ

32 *Cubile*] Sponsos qui sunt in cubili: et est continens pro contento, Metonymicῶs.

33 *Tædas*] Elatis facibus in conjugium novi nupti producebantur.

34 *Platano*] Hymenæus sub platano arborum umbriferarum nobilissima, quia umbra delectantur amantes.

35 *Inæquales avenas*] Calamos seu tubulos olim simpliciter jungebant, ita ut parvis succederent longiores. Ast hodie unas fistulas diversis foraminibus compingunt.

36 *Mænalios*] Cantilenas, quales Pan princeps fistularum canit in Mænalo monte Arcadiæ.

37 *Oris recursu*] Ore recurrente et varios tubos inspirante.

Compellat: Nunquamne, puer, dilecta relinques
Carmina? Maternis nunquam satiabere donis,
Dedite Musarum studio, nimiumque parentis
Æmule? Quid medio tecum modularis in æstu?
Jamne tibi sordent citharæ? jam lustra Lycæi,
Atque pecus cordi, redituraque rupibus Echo?
Huc ades, et tantæ nobis edissere causas
Lætitiæ: cui pompa toro tam clara resultet,
Quæ nova dotetur virgo: patriamque genusque
Pande, quibus terris orti, quo semine ducti.
Haud ignarus enim: nec te connubia fallunt
Ulla: tuo primæ libantur fœdere noctes.

Hymenæum: O *puer, an non deseres unquam cantilenas amatas? An non expleberis unquam muneribus Matris* tuæ, o puer *addicte* nimis *amori Musarum, et nimium imitator matris* tuæ Calliopes? *Quare solus canis in caloribus mediis? An lyræ jam contemnuntur a te? Jam sylvæ Lycæi, atque pecora, et Echo remittenda ex saxis* sunt tibi ex *animo? Veni huc, et narra nobis causas tanti gaudii,* pro *quibus* nuptiis *plausus tam manifestus resonet, quæ nova puella dotetur, dic* nobis *patriam* ejus, *et domum, qua regione sponsi oriundi sint, qua familia nati. Enimvero non inscius es: neque ulla matrimonia incognita* sunt *tibi: primæ noc-*

sec.—44 *relinquis* Vat. pr. Ambr. pr. ed. Parm. *relinquas* Pal. Florent. duo Med. *relinquens* Oxon. sec.—45 *sacrabere* pro *satiabere* Rott.—46 *studiis* Ald. *peremptis* pro *parentis* Buslid.—49 *Jamque* pro *Atque* Pal. duo Med. Petav. pr. *nemus* Ambr. pr. Exc. Cod. Rhem. *remus* Sched. Gud. *sordent* pro *cordi* Vat. sec. Cod. Ursin. *montibus* pro *rupibus* Petav. pr. *pupibus* Moret. pr.—50 *ac tantæ* Ambr. tert. *tandem* Vat. pr. Ambr. pr. *tantas* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *tantæ* vel *tacitæ* Moret. pr. *caussæ* Vat. pr. *laudes* Vat. sec. Cod. Ursin.—51 *cui* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *quem* Rott. *quæ* tres Vatt. Pal. Oisel. *tora* Vat. pr. *tori* Vat. quart. et pr. m. sec. Petav. pr. Bonon. Moret. pr. Ald. Var. LL. ed. Antv. *jam* Buslid. *læta* Vatt. sec. Ursin. Cod. *resultat* Vat. pr.—53 *simul et* pro *orti* Buslid. *sanguine* Vat. quart. Pal. —54 *Aut* Med. sec.—55 *Una* pro *Ulla* Petav. pr. *cunctæ* Vat. pr. Sched.

NOTÆ

47 *Æmule*] Venus arguit Hymenæum, quasi nimium imitatorem suæ matris Calliopes: et sic forsan carpit occulte castitatem Musarum sibi invisam. Cur Musas non incendat Cupido, pulchre Lucianus.

48 *Citharæ*] Cantus Urbanus, qui opponitur cantui rustico fistularum Pastoralium.

Lycæi] Mons est Arcadiæ quem Pan perpetuus cantor habitat. Echo semper esse cum Pane dicitur, quod cum Pan *Διονύσου στρατηγὸς, Bacchi Dux*, in loco cavo et saxoso clamare jussisset milites, Indos terruerit, velut infinitas haberet copias. Hinc τὴν Ἠχῶ τῷ Πανὶ φίλην ᾄδομεν: *Echo Pani amicam esse canimus.* Polyænus.

55 *Libantur*] Primæ noctes, seu noctes nuptiales consecrantur per te, inito fœdere, per libationem, hoc est, per factum sacrificium.

Ille refert: Equidem dudum te, Diva, morantem
Mirabar, quid adhuc tanti secura maneres
Conjugii. Non parva tibi mandatur origo:
Fascibus insignes, et legum culmine fultæ
Convenere domus, et qui lectissimus orbi
Sanguis erat. Rubris quæ fluctibus insula latrat,
Quis locus Æthiopum, quæ sic impervia famæ
Secessit regio, quo non rumore secundo
Palladii penetravit amor, mentisque benignæ
Temperies, doctique sales, et grata senectus?
Per cunctos iit ille gradus, aulæque labores
Emensus, tenuit summæ fastigia sedis,

tes sacrantur tua fide. Ille Hymenæus *respondet: Ego certe admirabar jampridem te cunctantem,* o *Dea, et quare adhuc remaneres non solicita de tanto matrimonio. Non exigua nobilitas submittitur* imperio *tuo; familiæ illustres consulatibus, et sublatæ fastigio magistratuum coierunt, et sanguis qui pulcher erat in terris* confluxit. *Quæ insula resultat undis* maris *rubri, quis tractus Æthiopum, quæ terra sic inaccessa famæ remota est, quo non amabilis* gloria *Palladii perveneril* cum *existimatione laudabili;* quo non *moderatio animi humani, et ingenium facetum, et senectus jucunda* pervenerint? *Ille* Palladius *incessit per omnes dignitates, et defunctus muneribus Aulæ, obtinuit culmina dignitatis supremæ, regens Curiam*

Gud. *labantur* Buslid.—56 *morari* pro *morantem* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. —57 *tanti quod adhuc* Buslid. *quid adhuc* Exc. Lucens. sec. *manere* Vat. pr.—58 *nec parva* Pal. duo Med. Put.—59 *letum culmine* duo Med. *carmine* Buslid. unde *cardine* conjiciebat Heins. *fulcit* pro *fultæ* Pal. Med. pr. inc. Heins.—60 *lectissimus orbi* Vat. pr. Vat. Livin. Heinsius ascripserat VI. Cons. Hon. vs. 370. 'Electi candoris equos.' *lectissimus urbi* Vat. quart. inc. Heins. Petav. pr. *lætissimus urbi* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. *lectissimus* Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. *orbi* Ambr. pr. Heinsius ascripserat Fl. Vopisc. in Caro.—61 *rubeis* vet. Gyr. *longis* Vat. quart. *quo fluctibus insula lustrat* Buslid. *flatibus* Vat. tert. Rott. Oisel. Exc. Lucens. pr. *fluctibus* duo Med. inc. Heins. Put. Petav. pr. Bonon. duo Ambr. Cod. Ursin. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Sched. Gud. *labet* Cod. Epigr. Ambr. *latret* Exc. Pat. rec.—62 *Qui* Vat. pr. Med. sec. *quæ nunc* Var. LL. ed. Antv. *quo sic* Put. Petav. pr. Bonon. *impervia flammæ* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—63 *Successit* Vat. sec. *Recessit* Exc. Lucens. pr. *Secessit* Vat. pr. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. Oxon. sec. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. ed. Parm. *quæ non* Vat. sec. *quo nonque timore* Buslid.—64 *benigna* quatuor Vatt. Pal. Rott. Oisel. *benignæ* Ambr. tert.—65 *doctisque* Buslid. *grata* inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *amica* Pal. duo Med. Buslid. *terga* Vat. tert. Oisel. Florent. Med. sec. unde *tersa* conjiciebat Heins.—67 *Emersus*

NOTÆ

57 *Maneres*] Mirabar, cur non sponte adesses tanto conjugio.

59 *Legum*] Magistratuum, qui leges ferunt.

65 *Senectus*] Patris Palladii.

Eoum stabili moderatus jure Senatum.
Hic splendor juveni. Cunabula prima puellæ
Danubius veteresque Tomi: Mavortia matris
Nobilitas spoliis armisque exultat avitis,
Immensamque trahit Celerini robore lucem,
Qui quondam Meroën jussus Nilumque tueri,
Cum sibi, post obitus et Parthica fulmina Cari,

Eoam jure perpetuo. Hæc est *nobilitas juvenis. Ister et Tomi veteres* fuerunt *primæ cunæ Virginis* Celerinæ: *claritas* ejus *Matris Martia triumphat exuviis et factis* bellicis *avorum, et deducit splendorem insuetum* ex *constantia Celerini, qui olim jussus defendere Meroën et Nilum, cum post mortem Cari* Imperatoris *fulmine*

Vat. quart. Pal. tres Med. *tenuis* Vat. tert. *tenuit* duo Med. inc. Heins. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Sched. Gud.—68 *stabulis* videtur fuisse in Med. pr. ut vs. 85. unde *stabuli* conjiciebat Heinsius. *moderatum* Pal. duo Med. *moderatur* Rott. Put. Var. LL. ed. Antv.—69 *juveni* tres Vatt. totidem Med. inc. Heins. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Ursin. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Sched. Gud. *juvenem* Oisel. *juvenum* Vat. tert.—70 *Danubii veteres thalami* Buslid. *veteres Tomi* Put. Moret. pr. *veteres thalami* Pal. duo Med. *Martis* pro *matris* Pal. Med. duo et Cod. Ursin. *Marti* Moret. pr. —71 *spoliisque* Pal. duo Med.—72 *Celerini* Med. sec. *Celerino* Buslid. *Celerenæ* Bonon. Ambr. pr. *Celerinæ* duo Vatt. Oisel. Oxon. sec. Huc forte referendam putabat Heinsius veterem Inscriptionem p. 150. HIC QUIESCIT IN PACE FL. CELERINUS VD SCRINIARIUS INL. PATRICIÆ SEDIS DEP. D IIII ID NOVEMBR. QUI VIXIT ANN. XXXIII. FLM. DN. FL. VALENTINIANO VII ET AVIENO. V CS. —73 *Meroëm* Vat. sec. Pal. duo Petav.—74 *Cum sibi post obitus et P. fulm. Caro* Exc. Lucens. pr. *Qui sibi p. domitos et P. flumina Carros* Buslid. *pro domitos* Put. *post domitus* duo Med. *domitos et P. fulmina Carros* duo Vatt. *domitus et P. f. Carras* Ambr. tert. *domitas ad Parthica flumina Carras* Gesn. et ed. Bipont. *obitus et* Vat. pr. vet. Gyr. *domitos Charros* Oxon. sec. *fulmina Parthica Caro* Vat. Livin. *P. fulmina Caro* Vat. pr. *flumina* Med. pr. Petav.

NOTÆ

68 *Eoum*] Forsan Palladius non fuit Consul, quia Consulatus non erat jus stabile, siquidem singulis annis mutabatur; sed fuit Præfectus Prætorii Orientis, ideoque rexit Senatum, seu ipsos Senatores, cum ipsi Palladio omnia commissa forent: sed forte etiam *stabile jus* designat leges fixas optimasque, quas tulerit, et hoc sensu potuit esse Consul.

69 *Hic splendor*] Ex hac gente, ex hoc patre Palladius juvenis mutuatur suum splendorem.

70 *Tomi*] Urbs Getarum in Ponto, Ovidii exilio insignis: sed licet barbara, tamen quia Græcis finitima, urbanitate et literarum amore claruit, et ipsum coluit Ovidium, qui ibi coronam sibi consensu publico impositam, velut diadema, gessit.

Matris] Alii legunt *Patris*, dicuntque Celerinam parentes habuisse Tomitanos seu Getas; unde et ortus ipse Stilicho.

73 *Meroën, Nilum*] Supra sæpius de his.

74 *Parthica fulmina*] Post obitum Cari Imperatoris ad Ctesiphontem

Sceptra daret miles, rebusque imponere vellet,
Despexit fremitus, et prætulit otia regno:
Respuit ingestum, quod vi, quod poscere ferro
Posthabita pietate solent. Tum purpura primum
Inferior virtute fuit, meruitque repulsam
Obvia majestas: doluit Fortuna minorem
Se concessa viro. Magnum delata potestas,

sublati prope *Parthos, milites offerrent sibi imperium, et vellet præficere* ipsum regimini *orbis, contemsit desideria* eorum, *et præposuit quietem sceptro. Repudiavit* imperium *oblatum, quod* alii, *pietate spreta, consueverunt petere vi et armis. Tum primum purpura imperatoria minor virtute extitit, et majestas* sese *offerens promeruit repelli. Fortuna fassa se inferiorem* tanto *viro. Imperium oblatum,*

pr. Exc. Pat. rec. *Carros* inc. Heins. Put. Moret. pr. Cod. Epigr. Ambr. et Ursin. Var. LL. ed. Antv. *Carrhos* Petav. pr. *Charros* Bonon. *caros* duo Med. Petav. sec. *Caro* Ambr. pr. Sched. Gud. *Chayn* Exc. Pat. rec. *claros* Vat. tert. Rott. *charo* vel *claros* vet. Gyr. Heinsius seqq. notaverat. 'Carræ in Parthia. Lucan. lib. I. 105. 'Assyrias Latio maculavit sanguine Carras.' 'Carræ ab Odenato Palmyrenorum Rege sub Gallieno captæ.' Hist. Aug. p. 179. *Carrarum* etiam meminit Spartian. in Caracalla p. 87. l. 42. 88. bis. vid. Casaub. p. 132. l. 33. a. Capitolin. in Gordianis p. 162. vid. Hist. Aug. p. 162. 163. 165. Flav. Vopisc. in Caro.'—75 *rebus* sine copula, Pal. duo Med. *imponere mallet* Pal. Med. pr. Heinsius ascripserat: 'Ita Capitolin. in Pertinace, 'Milites Triarium Maternum Lascivium Senatorem nobilem ducere in castra voluerunt, ut eum *rebus Romanis imponerent.*' sic *rebus agendis aliquem imponere*, idem p. 58. l. 27.'—76 *Detexit* Vat. pr. *strepitus* Vat. sec. *protulit* Cod. Ep. Ambr. *ferro* pro *regno* Pal. duo Med.—77 *incestum* Vat. sec. Pal. Rott. *ingestum* duo Vatt. Oisel. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *pascere* Vat. quart. *regno* pro *ferro* Pal. duo Med. Petav. sec.—78 *solet* Exc. Lucens. pr. *tunc purpura* Ambr. pr. *nunc* Pal. duo Med. *cum* inc. Heins. Exc. Pat. rec. *non* duo Vatt. Rott. Oisel. Petav. sec. Ambr. tert. *tum* Put. Petav. pr. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *huic* Sched. Gud.—79 *metuitque* Vat. tert. Rott. *meruitque* Oisel. duo Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Ursin. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. et Lucens. pr.—81 *confessa* tres Vatt. Rott.

NOTÆ

vicum nobilem Parthorum, fulmineo ictu sublati: id quod etiam sentit Sidonius Apollinaris imitator Claudiani. Alii legunt *post domitas ad Parthica flumina Carrhas*, id est, post Carrhas (quæ urbs Parthorum est) domitas et captas ad ipsa flumina Parthorum. Constat autem captas fuisse Carrhas a Gordiano Imperatore.

77 *Ingestum*] Oblatum invito et reluctanti.

78 *Posthabita pietate*] Multos imitatores habuit Cæsar, dictitare solitus: Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι Κάλλιστον ἀδικεῖν· τἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών. Quos Euripidis versus sic Cæsar ipse convertit: *Nam si violandum est jus, regnandi gratia Violandum est: aliis rebus pietatem colas.* Suetonius. At qui talia moliuntur, sæpissime justas luunt pœnas ambitionis.

Majorem contemta probat. Cognomina sumsit
Plena ducis genitor; paulatim evectus in altum;
Princeps militiæ, qua non illustrior extat
Altera, cunctorum tabulas assignat honorum;
Rectorum tractat numerum; constringit in unum
Sparsas imperii vires, cuneosque recenset
Dispositos: quæ Sarmaticis custodia ripis,
Quæ sævis objecta Getis, quæ Saxona frænat,

et *spretum ostendit virum magnum*, adhuc *majorem* esse. *Pater* Celerinæ *accepit titulos primos ductoris, sed paulo post* factus *princeps militiæ, attollitur in* dignitatem *excelsam, qua non excelsior est altera: dat tesseras dignitatum omnium, recenset numerum moderatorum; revocat in unum vires imperii dispersas, et lustrat catervas instructas: quæ excubiæ* dentur *oris Sarmaticis, quæ* sint *oppositæ Getis crudelibus, quæ legio cohibeat Saxonas aut Scotos, quantæ turmæ*

concessa Pal. Oisel. duo Med. inc. Heins. Petav. pr. Ambr. tert. Moret. pr. Buslid. Ald. *contempta* pro *delata* Sched. Gud. *delata potestas* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *dilecta* Rott. Put. *delecta* duo Vatt. Pal. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Var. LL. ed. Antv.—82 *contenta* pro *contemta* Med. pr. *concepta* edd. Parm. Junt. Isingr. Gryph. Colin.—83 *ducit* Florent. Buslid. unde *ducis* legit Heinsius, ut et *evectus. in altum* duo Med. Moret. pr. Ambr. tert.—84 *qua* Vat. pr. Oisel. Ambr. pr. Vat. Livin. Exc. Pat. rec. et Lucens. pr. Sched. Gud. *quo* duo Vatt. Pal. Rott. *exit* pro *exstat* Buslid.—85 *Alter* duo Vatt. Pal. Rott. Exc. Lucens. pr. *Altera* Vat. pr. Oisel. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *stabulas* Petav. sec. *stabulis* Med. pr. *ac signat* conj. Heins. —86 *Rectorum* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. *Regnorum* al. qui ordinem versuum immutant, hoc modo, *Regnorum tractat numeros, cuneosque recenset. Sparsas imperii vires constringit in unum Depositum. numerum* Vat. pr. Ambr. tert. Vat. Livin. Sched. Gud. Heinsius notaverat seqq. *numeri* hic sunt tabulæ, in quibus nomina militum scripta. Casaub. ad Hist. Aug. p. 162. *constringit* Vat. pr. *astringit* Florent. *confringit* Exc. Lucens. pr. *constrinxit* Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. *contraxit* Cod. Ursin. *contraxit* vel *constrinxit* Vat. sec.—87 *Imperii sparsas vires* Pal. duo Med.—88 *Dispositos* vet. Gyr. Oisel. Lucens. pr. *Dispositis* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *Depositum* duo Vatt. Pal. Rott. *Depositam* Cod. Epigr. Ambr. *quam* vet. Gyr. *Salmaticis* Petav. pr. —89 *lenis* pro *sævis* Exc. Lucens. pr. *Retis* Florent. Med. sec. *Rechis* Med.

NOTÆ

83 *Plena*] Id est, titulum ducis magnum, supremum: plenum, in quo alii multi honores continentur.

84 *Princeps militiæ assignat, &c.*] Nonnulli contendunt loqui Claudianum de Avo materno Celerinæ, quem faciat *Principem militiæ*, et de Patre ejusdem Celerinæ, qui fuit Notariorum primus, qui *tabulas assignabat*, unde et legunt, *Alter cunctorum tabulas assignat honorum*, id est, dat tesseras omnium dignitatum.

85 *Tabulas*] Pater Celerinæ fuit primicerius Notariorum in Occidente, vir spectabilis, sub quo omnium dignitatum civilium et militarium administratio. Ceterum *Celerinorum* familia illustris est, et in qua etiam Martyres nonnulli.

86 *Rectorum*] Qui Provincias regunt.

Vel Scotum legio; quantæ cinxere cohortes
Oceanum, quanto pacatur milite Rhenus.
Casta domus, sincera fides, industria solers:
Elegit Stilichon. Nihil ultra laudibus addi
Judiciove potest. Tali nubente puella
Nonne tibi cessare nefas? Duc protinus omnes,
Duc age. Marcentes cupio quassare coronas,
Et vibrare faces, et noctem ducere ludo.
Hæc quoque non vilem mihi fistula commodat usum,
Responsura choris. Vix hæc Hymenæus: at illa
Fontibus abluitur gelidis, legemque capillo
Reddit, et ornatum formæ: prelisque solutæ

circumdederint Oceanum, quantis copiis Rhenus comprimatur. Domus Celerinæ *pudica* est, *hic fides pura, labor diligens. Stilicho delegit* hanc domum. *Nihil potest ulterius adjungi* his *elogiis, aut* huic *delectui.* O Venus *ejusmodi Virgine nubente, an non crimen* est *tibi vacare? Deduce statim omnes, age, deduce.* Ego *expeto excutere serta flaccescentia, et gestare tædas* nuptiales, *et consumere noctem* in *ludendo. Hæc pariter tibia non affert mihi mediocrem utilitatem,* quia *responsura* est *choris. Hymenæus vix* dixerat *hæc: sed illa* Venus *lavatur aquis frigidis, et reponit crines* in *statione, pulchritudinem* in *cultu solito, et capit vestes admirabi-*

pr. *Rethis* Pal. *Rhetis* Vat. tert. Ald. *Comis* Exc. Pat. rec. *Getis* vet. Gyr. inc. Heins. Put. duo Petav. Bonon. Ambr. pr. Cod. Epigr. Ambr. Ursin. Exc. Lucens. pr. in Ambr. tertio hæc vox deerat. *Santona* Ambr. tert. *frenet* Vat. pr. Ambr. pr.—90 *Scottum* Exc. Lucens. pr. *legio* Buslid. Ald. *regio* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. ed. Parm. *quantæ* Vat. pr. Put. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. *quam te* Ambr. tert. *quantum* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. Oxon. sec. *cinsere* Vat. pr.—91 *quantum pacatur* Vat. tert. Rott. *quanto* duo Med. Put. Petav. sec. et pr. m. sec. Bonon. duo Ambr. Buslid. Ursin. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Sched. Gud. Hi vero duo versus desiderantur in Vat. pr. m. pr.—92 *Castra* pro *Casta* Bonon.—93 *nil ultra* Vat. pr. duo Ambr. Buslid. Cod. Epigr. Ambr.—94 *Indiciove* Vat. sec.—95 *dux* pro *duc* Pal.—96 *cassare* pro *quassare* Oisel. *cessare* Pal. tres Med. Buslid. Ambr. tert.—98 *Hunc quoque* Pal. *tibi* pro *mihi* Vat. sec. Cod. Ursin. *jam* Vat. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. Sched. Gud.—99 *thoris* pro *choris* Buslid. *vix hoc* Pal. *et illa* Vat. sec. Cod. Ursin.—100 *alluitur* Exc. Lucens. pr.—101 *prelisque* Cod. Ursin. *præliisque* Vat. pr. Exc. Lucens. pr. *prælisque* Oisel. Put. Petav. sec. Bonon. Ambr. tert. Vat. Livin. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. *populisque* Rott. Ald. *plerisque* Med. sec. Petav. pr. *peplisque* Pal. duo Med. *peplumque* Ambr. pr. Buslid. *pplumque* Sched. Gud.

NOTÆ

93 *Elegit*] Stilicho evexit hanc familiam, seu elegit hanc domum, unde nuptias Celerinæ cum Palladio conciliaret. *Claverius* putat Celerinam a Stilichone adoptatam; sed *Barthius* minus credibile putat.

95 *Omnes*] Duc sponsum, sponsam, eosque omnes qui nuptias celebrant.

101 *Prelis*] Prela vestiaria erant

Mira Dionææ sumit velamina telæ.
Floribus exstruitur currus: juga floribus halant;
Florea purpureas annectunt fræna columbas.
Undique concurrunt volucres, quæcumque frementem
Permulcent Athesin cantu, quas Larius audit,
Quas Benacus alit, quas excipit amne quieto
Mincius: ereptis obmutuit unda querelis.
Eridani ripas, et raucæ stagna Padusæ

les telæ Dionææ exemtæ ex *prelis. Currus* Veneris *sternitur floribus: sedes* currus *odorata* est ob *flores: habenæ floridæ constringunt columbas pulchras. Aves undequaque confluunt, quæcumque exhilarant Athesin cantilenis resonantibus, quas Larius audit, quas Benacus nutrit, quas Mincius suscipit* ad *fluvium placidum. Aqua reticuit, murmure posito. Cycnus evolans reliquit littora Padi, et*

pemplumque Exc. Cod. Rhem. *soluta* Vat. pr. *solute* Buslid. Heinsius notaverat hanc vocem in menda cubare in Lucens. pr.—102 *Cleoneæ reddit miracula* Vat. pr. Vat. Livin. *suuit* pro *sumit* Sched. Gud. *miracula* Ambr. pr. *tedæ* pro *telæ* Exc. Lucens. pr.—103 *cursus* Vat. pr. *currum* duo Vatt. Florent. Petav. sec. Ursin. Cod. Epigr. Ambr. ed. Parm. *vaga* pro *juga* Moret. pr.—104 *adnectunt* Var. LL. ed. Antv. *columpnas* Buslid.—105 *frementem* tres Vatt. Pal. Rott. *fremente* Exc. Lucens. pr. *strepentem* legebat Heinsius, ut Fescenn. vs. 52. 'Athesis strepat choreis.'—106 *Promulcent* Pal. Moret. pr. Cod. Epigr. Ambr. ed. Parm. *Athesim* duo Vatt. Oisel. *Athesin* Med. sec. Exc. Lucens. pr. *cantu.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Florent. *quos* Med. pr. Bonon. duo Petav. Buslid. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. *quo* ed. Parm. *Laurius* Vat. sec. *aulis* pro *audit* Cod. Epigr. Ambr.—107 *Quos* Med. pr. duo Petav. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. ed. Parm. *Venacus* duo Vatt. Rott. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. *quos* Med. pr. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. duo Petav. *quis* inc. Heins. *accipit* pro *excipit* Vat. sec. Put. Var. LL. ed. Antv. *recipit* Buslid.—108 *erectis* pro *ereptis* Pal. Florent.—109 *ripe* Vat. pr. *rauci* Pal. duo Med. *glaucæ* conjecerat

NOTÆ

in usu, his ut vestes subditæ coërcerentur, et nitorem formamque servarent.

102 *Dionææ*] Telæ maternæ, quam ipsa Dione Mater Veneris ipsi neverat. Et hæc omnia ad magnificentiam ostendendam. Virgilius: 'Sacra Dionææ Matri Divisque ferebam.'

103 *Exstruitur*] Currus sternitur floribus; et floridus est totus Veneris apparatus, atque comitatus.

Juga] Juga sunt sedes in qua sedet auriga.

104 *Purpureas columbas*] Columbæ quædam sunt violacei coloris: vel per *purpureas* intelligit pulchras: sic Horatius dicit, 'Olores purpureos:' Columbæ autem dicuntur trahere currum Veneris, quia hæ aves deditæ sunt amori. Unde Oppianus: Εὖ τε γὰρ ἐς φιλότητα θοαὶ τρήρωνες ἴωσι, Μιγνύμεναι στομάτεσσι βαρυφθόγγοις ἀλόχοιο: *Quando enim in amorem celeres Columbæ coirent, Mixtæ rostris gemebundis conjugis.*

106 *Athesis, Larius, Benacus, Mincius*] Sunt totidem flumina aut lacus Galliæ Cisalpinæ, seu Italicæ, de quibus supra.

109 *Padusæ*] Ex Pado 'Augusta fossa Ravennam trahitur, ubi Padusa

Diffugiens nudavit olor. Lætantur Amores,
Frænatisque truces avibus per nubila vecti
Ostentant se quisque Deæ, magnoque tumultu
Confligunt; pronique manus in verbera tendunt,
Atque impune cadunt. Lapsus meliore volatu
Consequitur, vincitque suos auriga jugales.
Ut thalami tetigere fores, tum vere rubentes
Desuper invertunt calathos, largosque rosarum
Imbres, et violas plenis sparsere pharetris,

paludes Padusæ sonoræ. Amores gaudent, et volucribus constrictis, immites, invecti per aërem, quisque se venditat Deæ Veneri, *et concurrunt* cum *fremitu ingenti ; ac demissi porrigunt manus ad flagella, et labuntur sine damno: lapsus sequitur, volatu feliciore, et auriga superat suas bigas. Postquam Amores attigerunt januam cubiculi* nuptialis, *tunc invergunt desuper canistros purpurascentes* floribus *veris, et pluvias copiosas rosarum, et effuderunt* ex *pharetris re-*

Heinsius, qui ascripserat Cons. Prob. et Olybr. vs. 214. ' Illi glauca nitent hirsuto lumina vultu.' et in Apono vs. 36. ' Glaucaque fumiferæ terga serenat aquæ.' postea tamen deleverat, ascripto Virg. VII. Æn. vs. 705. ubi vid. Serv. et X. vs. 206. vid. Cons. Olybr. vs. 221. *Medusæ* pro *Padusæ* Exc. Cod. Rhem.—110 *Effugiens* Buslid. *viduavit* malit Heins.—111 *Frenatique* Petav. sec. Bonon. Moret. pr. Oxon. sec. *flecti* pro *vecti* Pal. duo Med.—112 *Ostendit* Buslid. *Ostendat* Oxon. sec. *Ostentat* Vat. tert. Rott. Florent. Petav. sec. *quique* Put.—113 *pronique* vel *puerique* Rott.—114 *lapsu meliore volantes* Vat. tert. Pal. Rott. Vat. pr. m. sec. *lapsi meliore volatu* Put. *lapsu m. volatu* Vat. pr. m. pr. Vat. sec. Oisel. *lapsus m. volatu* inc. Heins. Bonon. Ambr. tert. Petav. pr. Ursin. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Pat. rec. et Lucens. pr. *lapsus* Moret. pr. *volatu* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. post hunc versum in Med. sec. erat spatium unius versus relictum.—115 In Mss. nonnullis hic et præcedens versus transpositi erant; servatur autem hic ordo in Lucens. pr. inc. Heins. Bonon. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. et Vat. Livin.—116 *timuere* pro *tum vere* Vat. sec. Sched. Gud. *timuere jubentes* Buslid. *tumuere* Voss.—117 *invergunt* leg. Heins. qui ascripserat locum Val. Flacc. Lib. II. 611. ' Tum pelago vina invergens dux talibus infit.'—117 *Desinitur mulcent thalamos* Buslid.—118 *spinis* pro *plenis* Buslid. *theatris* Med. sec.

NOTÆ

vocatur, quondam Messanicus appellatus.' Plinius.

110 *Nudavit*] Reliquit, destituit.

Olor] Olores etiam Veneri sunt sacri, sicut et passeres et columbæ, ob harum avium naturam salacem ; unde et his in curru utitur. Horatius de Venere, quæ ' Paphon Junctis visit oloribus.'

111 *Truces*] Amores sunt veluti truces ad rapiendas frænandasque aves, rem ut celerius exequantur.

113 *Confligunt*] Pugna ludicra decertant, dum quisque certatim propius adesse Deæ properat, facilius ut ipsi velificetur.

114 *Impune cadunt*] Nam alis excipiuntur Amores ; unde et cadunt felicius ac sine noxa : quin et aurigæ alati cum sint, volatu superant columbas aut alias aves jugales, seu junctas in curru.

Collectas Veneris prato, quibus ipse pepercit
Sirius, et teneras clementi sidere fovit.
Gemmatis alii per totum balsama tectum
Effudere cadis, duro quæ saucius ungue
Niliacus pingui desudat vulnere cortex.
Aggreditur Cytherea nurum, flentemque pudico
Detraxit matris gremio. Matura tumescit
Virginitas, superatque nives ac lilia candor,
Et patrium flavis testatur crinibus Histrum.
Tum dextram complexa viri, dextramque puellæ
Tradit, et his ultro sancit connubia dictis:
Vivite concordes, et nostrum discite munus.

fertis violas accumulatas in pratis Veneris, quibus Canicula ipsa indulsit, et aluit tenellas astro benigniore. Alii sparserunt ex cadis gemmatis balsama per domum omnem, quæ balsama caudex Ægyptius sectus ungue rigido lacrymatur plaga crassiore. Venus accipit nurum Celerinam, *et avulsit lugentem* ex *sinu casto matris. Virginitas* ejus *matura turget, et candor vincit nives et lilia, atque ostendit capillis flaventibus Danubium esse patriam suam. Tum comprehendens dextram sponsi* Palladii, *et dextram virginis, tradit* viro, *et sponte firmat conjugium his verbis: Vivite,* o sponsi, *unanimes, et ediscite dona nostra. Oscula mille reso-*

canistris leg. Heins.—119 *Veneri* Moret. pr. *Veneris campo* Petav. pr.—120 *tenebras* pro *teneras* Med. sec. *violas* Ambr. pr.—121 *aliis* Med. pr. *alium* Moret. pr. —122 *diro* pro *duro* Petav. sec.—123 *pinguis* Pal. duo Med. *pigri* Pal. duo Med. —124 *Cythara numen* Buslid. *nurum* vet. Gyr. Ambr. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. *virum* Vat. sec. Rott. Oisel. Heinsius seqq. notat: *virum* et *nurum* sæpe confundunt librarii. vid. Ovid. lib. III. Trist. ‘Quid Danaën Danaësque nurum.’ sic lego. vulgo *virum. pudico* Put. Petav. pr. Bonon. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. *Cupido* duo Vatt. Pal. Oisel. Rott. m. pr. Petav. sec. Vat. pr. m. sec.—127 *deducit* pro *testatur* Buslid.—128 *Tunc* Ambr. pr. *Dum* Vat. sec.—129 *Ex istis* pro *Tradit et his* Buslid. *ultra* pro *ultro* conjiciebat Heins. *sanxit* vet. Gyr.—130 *Venite* pro *Vivite* Pal.—131

NOTÆ

120 *Sirius*] Canicula, signum cœleste, de quo supra.

121 *Balsama*] In nuptiis Romanorum fundi assueta: exquisitum autem Balsamum nascitur in Ægypto, et in Campo Hierichuntis, ubi ex Strabone est βαλσάμου παράδεισος, *hortus balsami.* Balsamum autem ἔστι τὸ φυτὸν θαμνῶδες, κυτίσῳ ἐοικὲς καὶ τερμινθῷ, ἀρωματίζον: *est planta aromatica, fruticosa, cytiso similis et terebintho: cujus corticem scindentes, succum in vasis suscipiunt, tenaci lacti persimilem: susceptus autem in conchis coagulatur.* Sic vertit Casaubonus.

125 *Matura*] Noscitur ex sinu virginum jam tumente, eas esse nubiles, earum virginitatem jam esse maturam aptamque conjugio.

128 *Dextram complexa*] More pronubarum.

130 *Concordes*] Dea Concordia nuptiarum, matrimoniorumque præses.

Oscula mille sonent. Livescant brachia nexu,
Labra ligent animas. Neu tu virtute paterna
Confidas, juvenis. Non est terrore domanda,
Sed precibus pacanda tibi. Concede marito
Tu quoque, neu Scythicas infensis unguibus iras
Exercere velis: vinci patiare rogamus:
Sic uxor, sic mater eris. Quid lumina tingis,
Virgo? crede mihi, quem nunc horrescis, amabis.
Dixit: et aligera geminos arcuque manuque
Præstantes e plebe vocat. Puer ilicet Æthon,

nent: brachia liveant castis *amplexibus; labia* pudica *jungant animas.* Sed, *ne tu,* o *juvenis, fretus sis virtute patris* tui. Celerina *non superanda est metu, sed permulcenda tibi precibus:* at *tu,* o puella, *cede sponso tuo, neve sustineas exercere unguibus iratis furorem,* more *Scytharum. Oramus* te ut *sinas* te *superari. Sic fies conjux, sic mater. Quare, o puella, humectas oculos* tuos? *crede mihi, diliges, quem nunc times.* Venus hæc *locuta est, et* statim *accersit ex gente pennata Amorum duos excellentes arcu et manu. Protinus Æthon puer,*

Sæcula pro *Oscula* Buslid. *sonant* Pal. *sonans* duo Med.—132 *Libra* pro *Labra* Bonon. *animos* tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. *nec* Pal. Rott. *neu* Vat. Livin. Ursin. inc. Heins. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. *te* Vat. sec. Petav. sec. *proterva* pro *paterna* Vat. pr. m. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. quod probat Heins.—133 *Confides* Ambr. pr. *virtute* pro *terrore* Vat. pr. m. pr. Moret. pr. Oxon. sec.—134 *pacanda* Ursin. Cod. *placanda* duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. ed. Parm.—135 *nec* Vat. tert. Rott. *neu* Med. pr. Ursin. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. *nec Futichas* Buslid.—137 *eas* pro *eris* conjiciebat Heinsius, qui citat ex lib. III. de Rap. Proserp. 310. 'sic me felicior olim Mater eas.' *tinguis* Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *stringis* Pal. tres Med. Buslid. *tergis* conjiciebat Heins.—138 *Virgo* Moret. pr. *Turgida* pro *Virgo* conjicit Heinsius, ut sit *lumina tinguis Turgida? cede* pro *crede* Pal.—139 *aligera* Vat. Livin. *aligeros* Vat. sec. Pal. Rott. Oisel. tres Med. inc. Heins. Petav. sec. Bonon. Ambr. tert. Ursin. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr.—140 *Præstantes* Vat. pr. *Præstanti* Vat. sec. Oisel. Ursin. Petav. sec. Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. *e plebe* Vat. Livin. *de plebe* Vat. sec. Pal. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Ursin. Exc. Lucens. pr. Ald. Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

135 *Unguibus*] Qui sunt arma puellarum: 'Sectis in juvenes unguibus acrium.' Horatius.

137 *Mater*] Fœmina nubit, ut mater fiat. S. Augustinus. Unde cum quidam censeret sapienti non ducendam esse uxorem, Antisthenes dixit ducendam esse, at non voluptatis sed liberorum gratia, idque et naturæ et patriæ deberi.

140 *Æthon, Pyrois*] Nomina desumta a Græcis: *αἴθω, ardeo; πυροεὶς, inflammatus, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ab igne.*

Et Pyrois rutilas respersi murice plumas
Prosiliunt, puroque imbutis melle sagittis,
Hic nuptam petit, ille virum. Sonuere reducta
Cornua: certa Notos pariter sulcavit arundo,
Et pariter fixis hæserunt tela medullis.

et Pyrois habentes *pennas micantes*, et *tinctas purpura*, *exiliunt*, *et telis sparsis melle sincero*, *hic figit sponsam*, *ille sponsum*. *Cornua* arcus *adducta resonuerunt*: *sagitta certa permeavit auras æqualiter*, *et æqualiter* quoque *tela affixa sunt* in *corde imo*.

Phebe Sched. Gud. *Hæthon* Exc. Lucens. pr.—141 *Pyroës* Vat. sec. Med. quart. Put. Bonon. duo Petav. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *respersi* Cod. Ursin. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Bonon. duo Petav. duo Ambr. Moret. pr. Oxon. sec. Buslid. Cod. Epigr. Ambr. Ald. ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *respexit* Exc. Lucens. pr.—142 *mella* Pal. duo Med. *membra* Buslid.—143 *Hinc nuptam* Pal. duo Med. *illa* Med. sec. *nurum* pro *virum* Moret. pr. *reductæ* Florent.—144 *cuncta* pro *certa* Pal. duo Med. *circa* Moret. pr. *vulgavit* pro *sulcavit* Vat. pr. Oisel. m. pr. *succavit* Var. LL. ed. Antv.—145 *corda* pro *tela* Med. sec. *terga* Moret. pr.

NOTÆ

141 *Respersi murice*] Id est, habentes alas purpureas, rubras.

142 *Puro melle*] Quod indicat conjugium fore deliciis plenissimum. Mel enim est suavitatis et tranquillitatis symbolum.

145 *Pariter hæserunt*] Ita ut multum esset amoris inter Palladium et Celerinam.

XXXII.

CL. CLAUDIANI

DE

RAPTU PROSERPINÆ

LIBER I.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Ut primus Nauta primo fluvios, deinde altum mare intravit, sic Claudianus primo parva Poëmata, deinde Carmen Heroicum aggreditur.

Inventa secuit primus qui nave profundum,
  Et rudibus remis solicitavit aquas:

Qui primus sulcavit mare cum navi excogitata, et movit aquas remis impolitis:

In Vat. pr. manu recenti hoc Poëma ascriptum. In Vat. sec. hi libri suppleti erant ex alio Cod. Vat. n. 1663. In tertio Vat. similiter additum

NOTÆ

Raptu] Heinsius putat hos libros a Claudiano inscriptos esse *Raptum Proserpinæ*, non *de Raptu*.

1 *Inventa secuit primus*] Phœnices primi navigarunt, vel Ægyptii, vel Jason: alii alia sentiunt, nec facile est hac de re statuere. Probabilius tamen est Noëmi nepotibus hoc inventum esse tribuendum.

2 *Rudibus*] Remis impolitis, inscite, et informi ligno factis.

Qui dubiis ausus committere flatibus alnum,
Quas natura negat, præbuit arte vias.
Tranquillus primum trepidus se credidit undis,
Littora securo tramite summa legens:

qui ausus credere ratem factam ex *alno, ventis incertis, aperuit industria* sua *iter, quod natura non dat:* ille *primo timens, commisit sese aquis placidis, radens littora*

erat hoc carmen ex alio Cod. qui Sidonio Apollinari annexus erat n. 1661. in Vat. quarto adjecti erant ex alio itidem Cod. n. 3290. qui Cod. lit. D ab Heinsio notatus erat, unde factum, ut, cum Jun. sec. et Leid. pr. eadem litera D notarentur, in notis Leid. perperam scriptum sit: nam in Leidd. D. et E. non erat hoc Poëma, qui demum incipiunt lib. I. in Rufin. post R. P. Cel. Burmannus tamen alium Leid. habuisse videtur, cujus Glossas aliquoties citat. vid. vs. 4. in Præfat. lib. II. de Raptu. Deerant hi libri in Lov. duob. Leidd. Mazar. Ambr. pr. et sec. Med. sec. et tert. Moret. sec. Pat. Pric. Oisel. Exc. Lucens. Cod. Rhem. et Var. LL. ed. Antv. In Thuan. quoque desiderantur, sed ejus loco Var. LL. ab Heinsio ascriptæ sunt ex Cod. Petav. in quo hi libri de R. P. quædam Prudentii et alia continebantur. Farnesiano quoque deesse videtur, ejusque loco Codex Bartholini ab Heinsio subjectus, qui hoc solum Poëma habebat reliquis omissis. vid. ad VI. Cons. Honor. in Præfatione. in Sched. Gud. ad calcem legitur, *ad Raptum Proserpinæ, Cons. Olybrii atque ad alia nonnulla nihil annotatum reperio. videntur non exstitisse in illo manu exarato Codice.* In Cod. Epigr. Ambr. erat hic titulus, *Epigrammata Claudiani Ægyptii Pharii Alexandrini Poëtæ Clarissimi et Militum Tribuni feliciter incipiunt. Primo loco erat Epithalamium Honorii.* Non videtur tamen in hoc Raptus Proserpinæ fuisse, quia nullas Var. LL. notatas offendi. In Moret. pr. Raptus Proserpinæ ultimo loco legitur post VI. Cons. Hon. in Put. et Reg. nullæ erant librorum inscriptiones. in Vat. quinto erat, *Cl. Claudiani de Raptu Proserpinæ Prologus incipit ad Florentinum.* Cod. Bartholini habet, *C. Claudiani Exodium Libri primi de R. P. Incipit feliciter.* In Voss. pr. erat CL. CLAUDIANI DE RAPTU PROSERPINÆ TRAGŒDIA HEROICA INCIPIT FELICITER.

Codices, ex quibus hæ ad R. Proserpinæ Var. LL. notatæ sunt, sunt seqq. quinque Vatt. Pal. Cod. Bartholin. Florent. Med. pr. et quart. duo Jun. duo Oxon. duo Voss. duo Heins. item tert. litera *H* notatus, ex Med. pr. descriptus, et inc. ejusdem, Put. Reg. tres Petav. et Exc. Petav. quart. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Moret. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Schott. et Læti, ed. Parm. et Vicet. Ald. et Var. LL. e marg. Parm.

Heins. in Schedi suis seqq. ascripserat: *Sil. Ital. multos Siciliæ fluvios recenset Lib. XIV. quorum et Claudianus in his libris suis de R. P. meminit. Idem eodem Libro* RAPTUM PROSERPINÆ *describit vs.* 240. *ubi menda una atque altera.*

1 *primus qui* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. *qui primus* Florent. Reg. Oxon. pr. Moret. pr. Bonon. Petav. pr. Voss. pr. Jun. sec. *primum secuit qui* Petav. sec.—3 *primus* pro *ausus* Petav. tert. *fluctibus* Vat. quint. Florent. Jun. sec. *flatibus* vel *fluctibus* Petav. tert. *alnum comm. fluctibus ausus* Jun. pr. *alvum* Vat. sec. Voss. sec. *alnos* Florent. m. pr. Put.—4 *vetat* pro *negat* Jun. pr. *arte* vel *ille* Bonon.—5 *trepidus primum* Jun. pr. *trepidum* Florent. *præbuit* pro *credidit* Voss. pr.—6 *secure* Vat. sec. *secreto* Voss. pr. *secure* vel *securo*

NOTÆ

3 *Dubiis*] Ventis inconstantibus et dubio eventu flantibus, vitamque in dubio ponentibus.

4 *Natura negat*] Videtur enim esse præter naturam, hominem terrestre animal ingredi aquas.

6 *Littora summa*] Maris et Terræ radens confinia.

Mox longos tentare sinus, et linquere terras,
  Et leni cœpit pandere vela Noto.
Ast ubi paulatim præceps audacia crevit,
  Cordaque languentem dedidicere metum;
Jam vagus exultat pelago, cœlumque secutus
  Ægæas hyemes Ioniasque domat.

extrema, via tuta: at statim postea *incepit experiri sinus* maris *immensos, et relinquere terras, et exponere vela Austro miti. Sed posteaquam fiducia incauta paulatim aucta est, et animus* nautæ *deposuit timorem ignavum; jam* ille nauta *errabundus exsilit* in *mare, et observans astra, superat fluctus* maris *Ægæi et Ionii.*

Voss. sec. Heins. ascripserat locum Rutil. Itin. Lib. I. 401. 'Proxima securum reserat Populonia littus.'—8 *Atque levi* Petav. tert. *tendere vela* Petav. sec.—11 *irrumpit* pro *exsultat* duo Vatt. Pal. duo Med. Heins. H. Put. tres Petav. Bonon. Tholos. Exc. Petav. quart. *irrupit* tres Vatt. Cod. Bartholin. *irripuit* Voss. pr. *pelagus* inc. Heins. Petav. tert. Exc. Petav. quart. *pelago* vel *pelagus* Tholos.—12 *Joniasque* Vat. pr. Florent. Voss. pr. Vat. Livin. *Joniumque* duo Vatt. Pal. Put. Reg. Oxon. pr. Jun. sec. Voss. sec. duo Heins. tres Petav. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart.

NOTÆ

7 *Sinus*] Vocant *brachium maris:* sinus autem est mare inter duas terras, ut sinus Arabicus.

Noto] Seu Austro, vento meridiano, sed ponitur pro quolibet vento, species scilicet pro genere: Synecdochicῶs.

9 *Præceps*] Audacia incauta, temeraria, quæ nihil non aggreditur, 'audax omnia perpeti.' Horatius.

10 *Languentem*] Metum qui hominem languentem et inertem facit. Sic dicitur, pallida mors, quæ pallidos homines efficit: causa pro effectu: Metonymicῶs.

Dedidicere] Eum nempe metum quem a natura homines didicerant.

11 *Exultat*] Alii legunt, *irrupit*, id est, contra naturæ fœdus invasit, penetravit.

12 *Ægæas*] Ægæum mare dicitur vel a Neptuno Ægæo; vel ab Ægis Achaiæ vel Bœotiæ urbe; vel ab Ægeo Thesei patre ibi submerso; vel ab Ægæa Amazonum Regina ibi submersa; vel ἀπὸ αἰγὸς, *a capra*, quod fluctus hujusce maris, ob insularum repercussum, caprarum instar subsultent. Et hanc ob rem periculosum est illud mare, et naufragiis infame, sicut et Ionium.

Hyemes] Fluctus, procellas hujus tumultuosi maris.

Ioniasque] Mare Ionium dicitur ab Io Inachi filia, quæ œstro Junonio percita illud mare tranavit, Ægyptumque pervasit. Ab Italia et Epiro usque ad Cretam protenditur. Unde Virgilius: 'Ionio immenso.'

Domat] Maris tergum ascendit, et velut equum indomitum leges pati cogit.

XXXIII.

CL. CLAUDIANI RAPTUS PROSERPINÆ.

LIB. I.

ARGUMENTUM.

Claudianus proponit egressum Plutonis ex Inferis: ad id cognoscendum invocat Deos Inferos. Rem sic narrat. Pluto bellum pararet superis ob uxorem; armaret gigantes: at Parcæ vetant. Lachesi suadente placatus dat mandata Mercurio, silent Inferi: queritur apud Jovem de cœlibatu, minaturque: Jupiter commotus cogitat de Proserpina, quæ Cereri carissima; quæ a multis Diis ambita: quæ dum in Sicilia prope Ætnam abscondita est, Ceres petit Idam et Templum Cybeles matris. At Venus a Jove impulsa in Siciliam venit: tum Proserpina texebat vestes, et in his pingebat mundi creationem, Zonas, Cœlum, palatium Plutonis: at statim per noctem Pluto horridis equis invectus erumpit ex Inferis.

Inferni raptoris equos, afflataque curru
Sidera Tænario, caligantesque profundæ

Animus meus in se *recollectus impellit* me *canere versu audaci equos raptoris Tartarei* Plutonis, *et* canere *astra* obscurata *afflatu currus Stygii, et nigrum*

2 *Litora tartareo* inc. Heins. *Trinacrio* Vat. pr. *tartareo* Jun. sec.—

NOTÆ

1 *Raptoris*] Raptor est qui rapit virgines, pueros, et rem omnem alienam. Sed et apud Plautum, is qui vi aperta subigit, dicitur 'raptor hostium.'

Equos] Hi sunt Orphnæus, Æthon, Nycteus, et Alastor, de quibus in fine hujus libri.

Afflataque curru sidera] Intellige Cœlum obscuratum et afflatum esse pestifero halitu equorum, qui sunt in curru. Virgilius: 'Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.' *Non audit currus*, hoc est, non audiunt equi qui sunt in curru. Continens pro contento: Metonymicῶs. Dicimus autem quidpiam afflatum sidere, igne, incendio, fulmine, sole, peste, &c. Sed et acumen hic subest: nam cum sidera dicantur afflare, arborem puta, quæ noxia Astrorum malignitate exarescit; ipsa tamen sidera hic afflata sunt et inquinata aura pestilentiore currus Plutoniani.

2 *Tænario*] Tænarus, et Tænara, Tænarorum, unde Tænarius, promontorium est in extrema Laconia, per quod, secundum Poëtas, patebat aditus ad inferos. Hac descendit Orpheus ad caram Eurydicen.

Profundæ Junonis] Profunda Juno est Proserpina, quæ dicitur Juno Inferna Virgilio.

Junonis thalamos audaci prodere cantu
Mens congesta jubet. Gressus removete, profani.
Jam furor humanos de nostro pectore sensus
Expulit, et totum spirant præcordia Phœbum.
Jam mihi cernuntur trepidis delubra moveri

lectum nuptialem *Junonis Infernæ. Avertite pedem,* o *irreligiosi. Jam furor* poëticus *pepulit ex animo nostro cogitationes hominum* mortalium, *et* meum *pectus totum plenum est Apolline. Jam ego video templa concuti, fundamentis*

3 *prodere* Pal. duo Med. Heins. H. Petav. pr. Exc. Petav. quart. *promere* omnes Vatt. Florent. inc. Heins. Put. Reg. Bonon. Voss. sec. duo Petav. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet. *pro*^{m}— *mere* Voss. pr. Heins. ascripsit locum de B. Get. vs. 159. ' fera nuntia Martis Ore sub Augusti casurum prodidit hostem.' Cyprian. Epist. LXXIV. p. 155. ed. Rigalt. ' sacrorum cœlestium signa *prodantur.*' non *dedantur*, ut est in aliis Mss. etsi paulo alio sensu.—4 *congesta* Florent. duo Med. Put. duo Petav. Bonon. Jun. sec. Ambr. tert. Heins. H. et inc. ejusdem, ed. Parm. et Vicet. *conjesta* Oxon. pr. Reg. cum glossa *i. e. collecta. congesta* vel *conjecta* Vat. sec. Voss. sec. *concussa* legit Scaliger. *augusta* in margine ed. Lugd. 1551. ab Heinsio ascriptum erat, ex vet. Cod. an conjectura incertum.—5 *de nostro* Vat. sec. Voss. sec. Heins. ascripserat Lucan. v. 168. ' mentemque priorem Expulit, atque hominem toto sibi cedere jussit

NOTÆ

3 *Thalamos*] Thalamus proprie est commune cubiculum utrique conjugi, sed sæpe ponitur pro nuptiis aut conjugio: ut et apud Virgilium: ' Non licuit thalami expertem sine crimine vitam Ducere?' id est, vitam cœlibem, et sine conjugio.

4 *Mens congesta*] Desumta sententia ex Phædone Platonis, *συνηθροισμένη ψυχὴ αὐτὴ εἰς αὐτὴν, congesta et congregata anima in se ipsa:* cum scilicet post dissipationem spirituum, ' animum ad seipsum advocamus, secum esse cogimus.' Cicero. Quod cum non infrequenter accidit, tum maxime in re Poëtica, dum animus primo velut congestus ac defixus in opere meditato, mox totis viribus incitatus erumpit ad fundenda carmina; quæ quidem res totum requirit hominem, eumque animi congesti ac recollecti. Scaliger pater legit, *mens concussa*, id est, perculsa afflatu divino. Virgilius dixit, ' fœcundum concute pectus.'

Profani] Illi sic appellantur, qui non sunt initiati seu imbuti sacris, et ab his ideo removentur: quæ tanta fuit olim religio, et præcipue in sacris Cereris, ut præco abesse profanos juberet. Unde Varro, ' In sacris Eleusinis impii et profani jubebantur facessere.' Et Poëtæ quoque, dum Apollini et Musis sacra faciunt, removent profanos, hoc est, rudes et imperitos. Horatius: ' Odi profanum vulgus et arceo.'

5 *Furor*] Poëticus scilicet ac divinus, ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, quo semel afflata gens Poëtarum, mira canit. Plato, ποιηταὶ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες, ὥσπερ οἱ θεομάντεις καὶ οἱ χρησμῳδοὶ, λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά: *Poëtæ vi quadam naturæ, divino furore acti, quasi cœlesti instinctu vaticinantes, et edentes oracula, dicunt multa quidem et præclara.*

Sedibus, et claram dispergere culmina lucem,
Adventum testata Dei. Jam magnus ab imis
Auditur fremitus terris, templumque remugit
Cecropium, sanctasque faces extollit Eleusin.
Angues Triptolemi stridunt, et squamea curvis

trementibus, et eorum *fastigia fundere lumen nitidum,* in *testimonium Dei advenientis: jam audio ingens murmur exiens ex profundis* cavernis *terræ: templum Atheniensium resonat, et* urbs *Eleusis extollit tædas* Cereri *sacras. Serpentes sibilant, et attollunt colla* tecta *squamis, attrita jugis curvatis; ac leni*

Pectore.' et Ouzel. in Minuc. p. 50.—8 *culmina* Heins. qui ascripsit Stat. III. Theb. 37. 'tunc visa levari Culmina.' *limina* Vat. pr. Jun. sec. Petav. tert. Bonon. Vat. Livin. *lumina* Cod. Bartholin. cum viginti aliis, ed. Parm. et Vicet. Exc. Petav. quart. *lumine* Ald. *lumina* vel *limina* Reg. et chart. Heins. —9 *Adventus* Pal. duo Med. Heins. H. qui seqq. hic notaverat: '*Adventum testata Dei*] loquitur de Cerere. quare *Deæ* legendum. an *Deus* Ceres dicta in sacris Eleusiniis, quomodo τὴν Θεὸν Athenis Minervam vocabant? similiter Lib. de IV. Cons. Honor. 574. 'Testatus sudore Deum.' sic constanter libri scripti, cum de Iside loquatur. vide Casaub. ad Hist. Aug. p. 143. vid. et de *Luno Dea* Salmas. p. 164. 280. 370. et Casaub. p. 132.' *nam magnus* Ambr. tert.—10 *strepitus* Vat. pr. Bonon. Moret. pr. *campis* inc. Heins. *strepitus terris* Jun. pr. *terris strepitus* Jun. sec. *cœlumque* Vat. sec. *cœlumque* vel *templumque* Voss. sec.—11 *Cecropidum* Vat. pr. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *Ciclopum* Pal. Put. *Cecropium* duo Vatt. Florent. duo Med. Reg. m. pr. Moret. pr. Oxon. sec. Heins. H. et inc. ejusd. duo Jun. tres Petav. Exc. Petav. quart. *Cecropidum* vel *Cecropium* Vat. sec. *extollit* omnes Vatt. Pal. Reg. Petav. pr. Cod. Bartholin. *attollit* Florent. Jun. pr. Put. Nic. Heins. Gesn. et ed. Bipont. sic Epithal. Pallad. vs. 33. 'nec primas fas est attollere tædas.' et 'attollere signa' I. in Rufin. 86. vid. Wouwer. not. in Minuc. p. 26. *Eleusin* Vat. tert. Pal. duo Med. Heins. H. *Eleusis* quatuor Vatt. Cod. Barthol. Heins. notaverat seqq. '*Eleusin*] ab *Eleusin, Eleusinus.* Vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 32, 33, 34. ubi multa de sacris Eleusinis. p. 55. 56. 98. 202. Casaub. p. 78.'—12 *stridunt* Put. Petav. pr. atque ita Heins. qui ascripsit Avien. p. 85. ed. Grot. et p. 99. Stat. VII. Theb. 770. et Juvenal. Sat. X. 61. ex Mss. *strident* Florent. duo Med. Reg. Oxon. pr. Petav. sec. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Heins. H. et inc. ejusd. et alter membran. Moret. pr. Jun. sec. Ald. ed. Parm. et Vicet.

NOTÆ

9 *Adventum testata Dei, &c.*] Terræ templorumve motus, murmur, lumen, faces, signa erant Deorum adventantium.

11 *Cecropium, sanctasque faces extollit Eleusin*] Alii legunt *Cecropidum*, i. e. Atheniensium, qui a Rege Cecrope *Cecropidæ* dicti sunt: horum parva urbs Eleusis in Attica, eaque famosa Cereris, hinc dictæ *Eleusinæ*, sacris, in quibus faces adhiberi solitæ. Etenim ex Lactantio, quia facibus ex Ætnæ vertice accensis Proserpinam Ceres quæsiisse in Sicilia dicitur, idcirco sacra ejus ardentium tædarum jactatione celebrantur. Unde et Ceres cum accensa face pingebatur.

12 *Angues Triptolemi*] Triptolemi origo, ut sunt res fabulis involutæ, satis dubia est. Plerique eum Celei Regis Eleusini filium fuisse aiunt, Cereremque, cum raptam Proserpinam quæreret, et a Celeo benignius accepta fuisset, eum ideo per diem divino lacte aluisse, per noctem igne texisse ac fovisse: at ipse Tripto-

Colla levant attrita jugis, lapsuque sereno
Erecti roseas tendunt ad carmina cristas.
Ecce procul ternas Hecate variata figuras
Exoritur, lenisque simul procedit Iacchus,

reptatu excitati, applicant cristas rubentes ad cantum audiendum. *Ecce longe exoritur Hecate* solita *transformari* in *tres* varios *vultus, et simul Bacchus mitior*

Claver. *flammea* pro *squamea* Florent.—13 *attrita* Vat. quint. Var. LL. e marg. Parm. *astricta* tres Vatt. Pal. duo Med. Vat. Livin. Petav. sec. Ambr. tert. Heins. H. duo Jun. duo Voss. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet.—14 *Erepti* Vat. quint. Petav. sec. et chart. Heins. *Elapsi* inc. ejusd. *Erepti* vel *Erecti* Jun. pr. *tendent* omnes Vatt. Cod. Bartholin. *tollunt* Vat. sec. m. sec. *ad cornua cristas* Victoris lib. Heins. in Schedis suis ascripserat. 'Bacchi fortasse cornua intelligit; ille enim hujus pompæ comes quod tum ex hoc loco, tum Pausania aliisque patet. quare et Nonno 'Ελευσίνιος dicitur.'—15 *Jamque procul* chartaceus Heins. *ternis...figuris* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. *ternas ...figuras* Bonon. Petav. sec.—16 *litusque* Voss. pr. *lætusque* tres Vatt. Florent. Reg. Oxon. pr. Jun. sec. duo Voss. Exc. Læti. *lenisque* Put. Bonon. Ambr. tert. Vat. Livin. Heins. H. tres Petav. Exc. Schott. et Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *lenisque* vel *lætusque* Med. pr. *præcedit* Jun. pr. *Hiatus*

NOTÆ

lemus factus grandior, 'Jubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta volando contulit.' S. Augustinus. Id explicat Ludovicus Vives de nave, cujus serpens erat insigne, et qua vectus Triptolemus magnam frumenti copiam in patriam attulit.

14 *Roseas*] Id est, rubentes, instar rosarum, quod ideo contingebat, quod placidi essent dracones, et ad lenitatem compositi.

Tendunt] Id est, attollunt caput cristatum, poniturque pars pro toto.

Ad carmina] Grata est hæc vicissitudo serpentum, qui, cum aures obstruere soleant ne *cantando rumpantur*, huc tamen accedunt audituri cantum.

Cristas] Quidam dubitant utrum angues cristati sint: asserunt Poëtæ, immo et Oratores, ut lib. 4. ad Herenn. 'Iste quotidie per forum medium tanquam jubatus draco serpit,' &c.

15 *Ternas Hecate*] Nota omnibus Hecates Tergeminæ figura, sive ob triplicem Lunæ figuram, Luna quippe, Diana, Hecate seu Proserpina, sunt numen idem, potestates diversæ; sive quia Hecate triformis pingebatur, et trium animalium nominibus vocari gaudebat, 'Tauri,' 'Canis,' et 'Leænæ.' Turnebus.

16 *Lenis*] Alludit ad *Lenæum* seu Bacchum, sic dictum ἀπὸ ληνοῦ, *a torculari*, quo premuntur uvæ ad vinum exprimendum.

Procedit Iacchus] Ἴακχος, ἀπὸ τοῦ ἰάχειν, *cantare, vociferari*, quod qui Baccho sacra facerent, omnia cantu et clamoribus implerent. Sed cur Bacchus in Proserpinæ nuptiis? Primo quia ad lætitiam Bacchus Ceresque junguntur. Secundo quia Bacchus, a Proserpina educatus, cum illa per triennium habitavit: quod a quibusdam tributum est his temporibus, quibus terra occulta vini semina hominibus invidit.

Crinali florens hedera, quem Parthica velat
Tigris, et auratos in nodum colligit ungues:
Ebria Mæonius firmat vestigia thyrsus.
Di, quibus innumerum vacui famulantur Averni

progreditur, cujus *crines* coronantur *hedera florenti,* qui *cingitur* pelle *tigridis Parthicæ, habentis ungues inauratos, et collectos in nodum;* qui denique Bacchus *sustinet hasta Mæonia pedes titubantes,* quia est *ebrius.* O *Dii, quibus certo ordine obediunt umbræ Inferorum inanium,* quæ sunt *multitudo pigra, quorum*

pro *Jacchus* Voss. pr.—17 *Persica* Bonon. *velat Tigris* Var. LL. e marg. Parm. *tigris Velat* Ambr. tert. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet. *tygris Velat* Jun. pr. chartac. Heins.—18 *in nodos* Petav. sec. *angues* pro *ungues* Pal. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Petav. sec.—19 *Machaonis* Voss. sec. m. sec. *Mahonius* duo Petav. Exc. Petav. quart. *Maconius* Med. pr. Heins. H. *Mathaonius* Med. quart. *Machaonius* Florent. *Machonius* Reg. *Machaoniis* Put. Moret. pr. Petav. sec. *Muchoniis* Voss. pr. *firmat* Vat. pr. Florent. Jun. pr. Vat. Livin. *firmans* Vat. quint. *figens* vet. Gyr. chartac. Heins. *figit* duo Vatt. duo Med. Heins. H. Put. Reg. duo Petav. duo Voss. Bonon. Tholos. Jun. sec. Moret. pr. Oxon. sec. Ambr. tert. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *fugit* vel *figit* Pal. *thyrsus* Florent. duo Med. Reg. Petav. pr. Voss. sec. Heins. H. et inc. ejusd. Exc. Petav. quart. *thyrsis* Petav. tert. *Mæoniis thyrsis* tres Vatt. Cod. Bartholin. *Mæonius thyrsus* Jun. pr. Bonon. inc. Heins. Vat. Livin. *Machaoniis thyrsis* Oxon. pr. duo Voss.—20 *innumerum* Petav. sec. *innumeri* Voss. pr. *in numerum* Exc. Schott. vid. Brodæum. *famulatur* duo Vatt. Put. Reg. Moret. pr. duo Petav. *famulantur* duo Vatt. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. item alter chart. Petav. sec. Bonon. Tholos. Jun. sec. Ambr. tert. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *famulatur* vel *famulantur*

NOTÆ

17 *Hedera*] Hæc Baccho sacra est, quod perpetuo vireat, quodque credatur retundere fumidos vini vapores.

Parthica tigris] Id est, pellis Tigridis, vocant Nebridem, qua cingitur Bacchus, qui etiam habet in curru Tigres. Dicitur autem *Tigris Parthica,* quia ferociores hæ sunt quas alit Hyrcania Parthis vicina.

18 *Auratos ungues*] Id est, inauratos, vel flavos, et auri speciem habentes.

19 *Ebria firmat vestigia*] Alii legunt *fulcit,* id est, ipse ebrius fulcit ac sustinet pedes, qui male imprimunt vestigia.

Mæonius] Id est, ex Lydia seu Mæonia, in qua Bacchus summa cum religione colebatur.

Thyrsus] Thyrsus est hasta vel pampinis vel hederis involuta, qualem Bacchus gerebat, qui etiam inde *Thyrsiger* appellatus est.

20 *Vacui*] Poëtæ vocant inferos inanes et vacuos; quia ibi sunt tantum umbræ, vacui sunt corporibus. Quid quod inferi cum omnia consumant, nihil in iis est quod consumi possit: at proinde omnia vacua.

Averni] Avernus, et in plurali Averna, lacus est Campaniæ prope Baias, dictus *ἄορνος, sine avibus,* quod aves supra volantes absumat. Ponitur pro Inferis, aut ostio Inferorum: quod illic, sive ob fœtorem, sive ob sulfureos vapores, omnia mors raperet. At observabis Augustum, post sylvas dissectas ex Avernis, loca reddidisse amœniora.

Vulgus iners, opibus quorum donatur avaris
Quicquid in orbe perit, quos Styx liventibus ambit
Interfusa vadis, et quos fumantia torquens
Æquora gurgitibus Phlegethon perlustrat anhelis;
Vos mihi sacrarum penetralia pandite rerum,
Et vestri secreta poli: qua lampade Ditem
Flexit Amor, quo ducta ferox Proserpina raptu
Possedit dotale Chaos; quantasque per oras

Deorum *regno insatiabili datur quicquid moritur in mundo, quos Styx interfluens circumit aquis nigris, et quos Phlegethon volvens mare igneum, ambit vorticibus* undarum *æstuantium; vos*, o Dii, *aperite mihi mysteria rerum sacrarum, et arcana vestri cœli:* dicite, *qua face Cupido inflammavit cor Plutonis*, et *quo curru ducta ferox Proserpina habuerit* in compensationem *dotis*

Voss. sec.—21 *donatur* vel *dominatur* Reg. Oxon. pr.—22 *fuit* pro *perit* inc. Heins. *quod Styx* Put. *humentibus* Pal. duo Med. Jun. pr. Heins. H. *luentibus* ed. Vicet. *liventibus* vel *humentibus* Vat. sec.—23 *Interfissa* Vat. sec. *torrens* Voss. pr.—24 *gurgitibus* Cod. Bartholin. et viginti sex alii, Ald. ed. Parm. et Vicet. *vorticibus* Nic. Heins. Gesn. et ed. Bipont.—27 *tactu* Vat. quart. *raptu* Florent. duo Med. Put. Heins. H. et inc. ejusd. Reg. Bonon. Jun. sec. Ambr. tert. duo Voss. tres Petav. Exc. Petav. quart. et Schott. Ald. ed. Parm. et Vicet. *lapsu* vel *raptu* chart. Heins.—28 *letale Chaos* inc. Heins.—29 *errarit* Pal.

NOTÆ

21 *Vulgus iners*] Id est, multitudo mortuorum: iners quippe ponitur pro mortuo, qui nihil agit. Virgilius: 'Sternuntur inertia passim Corpora.'

Opibus avaris] Hoc est, quicquid perit adjungitur opibus Deorum Inferorum, qui avari sunt, et insatiabiles, qui omnia sorbent atque consumunt. Virgilius: 'Strepitumque Acherontis avari,' qui omnia rapit ac devorat, nihilque rejectat.

22 *Styx*] Sic dicitur ἀπὸ τοῦ στυγεῖν, *horrere, odisse*, quasi sit fluvius odii atque horroris: ceterum Styx fons est Arcadiæ veneno frigidissimo ac præsentissimo scatens, et ideo tribuitur Inferis. Hoc veneno sublatus Alexander.

Liventibus] Id est, Lividum nigrumque venenum volventibus.

24 *Gurgitibus anhelis*] Id est, turbinibus aquarum sonantium, et velut ægro anhelitu, propter nimiam copiam per intervalla magis ac magis æstuantium, id quod accidit in fornacibus.

Phlegethon] Ἀπὸ τοῦ φλεγέθειν, *ardere*, quasi sit ille fluvius ignis.

25 *Penetralia*] Intellige mysteria, quæ sunt in intimis penitissimisque latebris Inferorum: vel interiorem domum, ubi sunt latentque illa mysteria.

26 *Poli*] Polus hic dicitur de Inferis; quippe hic ex Virgilio: 'Solemque suum, sua sidera norunt.'

Qua lampade] Qua ratione post tot sæcula factus sit amans Pluto. Arma Cupidinis sunt tela et faces.

Ditem] Plutonem, ἀπὸ τοῦ πλούτου, nempe Ditem *a divitiis*, dixerunt, quod divitias omnes terra abstrusas possideret, et res omnes quæ pereunt, inexplebili cupiditate absorberet.

28 *Possedit dotale Chaos*] Hoc est, facta sit Regina Inferorum, velut in

Solicito genitrix erraverit anxia cursu:
Unde datæ populis leges, et glande relicta
Cesserit inventis Dodonia quercus aristis.
Dux Erebi quondam tumidas exarsit in iras,
Prælia moturus Superis, quod solus egeret
Connubii, sterilesque diu consumeret annos,
Impatiens nescire torum, nullasque mariti
Illecebras, nec dulce patris cognoscere nomen.
Jam quæcumque latent ferali monstra barathro

regnum Inferorum: dicite *per quot regiones cucurrerit mater* ejus *Ceres solicita* de filia sua Proserpina: dicite *unde fruges concessæ* sunt *hominibus, et unde quercus Dodonæ sylvæ spreta est cum suis glandibus,* postquam *spicæ* frumenti *inventæ* sunt. *Olim Rex Inferorum* Pluto *inflammatus est rabie tumenti, indicturus bellum Diis, propterea quod solus careret uxore, et consumeret tam longum tempus sine liberis; et cum non posset pati se ignorare diutius quanta esset dulcedo et illecebra in nomine mariti et patris. Jam omnia monstra quæ latent* in *fu-*

curis Bonon. *curru* Jun. sec. *passu* Vat. sec. Voss. sec.—30 *populis fruges* duo Voss. duo Vatt. *populo fruges* Jun. pr. Vat. quart. *fruges populis* Vat. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *populo* Florent. *strages* Pal. *fruges populo cur gl. relicta* chart. Heins. Cod. Bartholin. Ambr. tert.—31 *innumeris* pro *inventis* Bonon. *Dodonea* Vat. pr. et quart. Put. duo Petav. *Dodonida* Med. quart. Heins. H.—32 *exivit* pro *exarsit* Vat. sec. Stat. XI. Theb. 724. *exivit* vel *exarsit* Voss. sec. *in auras* Put.—34 *Connubii* inc. Heins. Petav. pr. Oxon. sec. *Conjugii* Voss. sec. *Connubiis* quatuor Vatt. Pal. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *Conjugiis* Vat. sec. *consumpserat* Voss. pr. *consumpserit* Tholos.—36 *nec dulce* Exc. Læti. *et dulce* ed. Vicet. et Parm.

NOTÆ

compensationem allatæ dotis. Græci vocant, ἀντίφερνα, Gallice *la contredot,* id quod scilicet dat maritus uxori, loco dotis, propter nuptias; ut ait Justinianus l. vet. C. de Donat. ante nuptias.

Chaos] Chaos erat rudis et indigesta moles rerum inter se pugnantium; sed post datum rebus ordinem, ex Ovidio, Chaos relegatum est ad Inferos, 'ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.'

30 *Leges*] Ceres leges dedit orbi, unde dicitur θεσμοφόρος: θεσμὸς, *lex,* φέρω, *fero.* Alii legunt, *fruges,* quas Ceres dedit mortalibus.

Glande] Invenit Ceres frumenta, cum antea glande vescerentur homines, qui ideo a Julio Polluce dicti sunt βαλανοφάγοι, id est, *qui glandes comedunt.*

31 *Dodonia*] Dodona civitas erat in Chaonia Epiri regione. Prope hanc urbem erat nemus totum quercubus consitum, glandibus abundans, Jovi sacrum; inde dicta est *quercus Dodonia,* species pro genere: Synecdochicῶς.

32 *Dux Erebi*] Ideo Dux, quia bellum meditatur. Erebus fluvius, vel Deus Inferorum, ponitur pro ipsis Inferis.

37 *Barathro*] Βάραθρον est locus aut hiatus terræ profundior, unde sumitur pro Inferis: apud Athenienses erat Barathrum, in quod præcipites

In turmas aciemque ruunt, contraque Tonantem
Conjurant Furiæ: crinitaque sontibus hydris
Tisiphone quatiens infausto lumine pinum
Armatos ad castra vocat pallentia Manes.
Pæne reluctatis iterum pugnantia rebus
Rupissent elementa fidem, penitusque revulso
Carcere laxatis pubes Titania vinclis

nestis latebris Inferorum, *coëunt turmatim ad pugnandum, et Furiæ conspirant contra Jovem: et Tisiphone* habens pro *crinibus serpentes noxios, concutiens torvis oculis* tædam *pineam, congregat Manes armatos ad castra nigra. Elementa certantia rursus* inter se, *mundo fere convulso, destruxissent fœdus, et juventus*

—38 *aciesque ruunt* Vat. pr. et sec. Tholos. Jun. et Voss.—39 *Consurgunt* pro *Conjurant* Oxon. sec. *crinataque* Voss. pr. Florent. m. sec. *et compta sonantibus* Exc. Petav. quart. *hydras* Pal. duo Med. Heins. H.—40 *infausto* Florent. duo Med. Put. Reg. Bonon. Tholos. Ambr. tert. duo Jun. duo Voss. Heins. H. et inc. ejusd. duo Oxon. tres Petav. Exc. Petav. quart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *infesto* al.—41 *bella* pro *castra* inc. Heins. *movet* Cod. Bartholin. Ambr. tert. chartac. Heins. Ald. ed. Parm. et Vicet. *vocant* Pal. duo Med. Heins. H. et inc. Heins. *pollentia* Jun. sec.—42 *reluctantes* duo Vatt.—43 *Rupissent elementa* sic *rupto elementorum fœdere* dixit Minut. p. 10. sub fin. ed. Leid. in 4. *recluso* Petav. sec.—

NOTÆ

agebantur ii qui fuerant condemnati, et forte ideo de Inferis dicitur.

38 *Tonantem*] Jovem, cujus est tonare et torquere tonitrua.

39 *Crinitaque sontibus hydris Tisiphone*] Τίσις, *ultio*, et φόνη, aut φόνος, *cædes:* hæc duo verba Tisiphonem faciunt, quæ Furia est ultionis et cædis avida: pro crinibus habet pendentes ex capite serpentes nocentes, quibus in homines conjectis eos enecat: sic ista formosum Cithæronem suis amoribus non respondentem extinxisse fertur. Et ideo *sontes hydri* vocantur, quia occidunt. Per Furiarum serpentes intelliguntur pravi affectus, qui sunt totidem pestes, quæ hominum corda, serpentum instar, inficiunt.

40 *Pinum*] Causa scilicet pro effectu, id est, tædam factam ex pinu.

41 *Armatos*] Pallore quodam ac terrore, velut armis quibusdam instructos.

Manes] Deos Inferos ad pugnandum incendit.

42 *Reluctatis*] Passive accipitur, quanquam venit a verbo, ut aiunt, deponente; ut apud Virgilium: 'Nunc oblita mihi tot carmina.'

43 *Rupissent elementa fidem*] Poëtæ aiunt elementa primo gravi pugna inter se colluctata fuisse, deinde velut pacem ita composuisse, ut spectato admirabili eorum ordine, de servanda deinceps concordia fidem dedisse videri possent: unde si Pluto bellum indixisset Diis, et Chaos ipsum armatum esset, tota natura contremuisset, ipsaque elementa rupissent fidem datam de servanda illa vetere concordia.

Revulso carcere] Effracto Tartaro, qui velut carcer Titanas coërcet, et impedit ne erumpant.

44 *Pubes Titania*] Pubes, id est, turba juvenum. Titanes, secundum Diodorum, ex Cœlo et Titea nati sunt, et a communi matre Titanes appellati. Hi Saturnum bello infestarant,

Vidisset cœleste jubar: rursusque cruentus
Ægæon positis arcto de corpore nodis
Obvia centeno vexasset fulmina motu:
Sed Parcæ vetuere minas, orbique timentes
Ante pedes soliumque ducis fudere severam
Canitiem, genibusque suas cum supplice vultu
Admovere manus, quarum sub jure tenentur

Titania rumpens omnino carcerem, catenis dissolutis, aspexisset lucem Solis; et iterum Ægæon gigas *sanguinarius, vinculis depositis ex corpore constricto, exagitasset motu centum* brachiorum Jovem *fulminantem, oppositum sibi. At Parcæ averterunt minationes* Plutonis, *et metuentes mundo, advolutæ ante pedes et solium Regis, sparserunt capillos tetricos, et cum tristi facie admoverunt suppliciter* ejus

45 *cruentis* Petav. sec.—46 *arcto* Vat. pr. Ambr. tert. ed. Vicet. *acto* Florent. Exc. Petav. quart. *alto* Pal. Jun. sec. Bonon. Petav. sec. Heins. H. *ancto* Vat. quart. *aucto* duo Vatt. Med. quart. inc. Heins. Put. Reg. Tholos. Oxon. pr. duo Voss. duo Petav. Exc. Schott. *aucto* vel *alto* Med. pr. *aucto* vel *vincto* Oxon. sec. *nudo* vel *duro* vel *aucto* Vat. quint. *pectore* Vat. pr. Vat. Livin.—47 *vexasset* vel *vibrasset* Vat. quint. *flumina* pro *fulmina* Jun. sec. Put. Voss. sec. et Oxon. sec.—48 *metuere* pro *vetuere* Vat. quint. Florent. Tholos. Petav. sec. Ambr. tert. *timuere* Vat. sec. Voss. sec.—49 *serenam* Petav. sec. m. pr.—50 *pedibusque* Jun. pr. *suis* Vat. quint. *vultu* duo Vatt. Bonon. Exc. Schott. *fletu* tres Vatt. Pal. Voss. pr. duo Oxon.

NOTÆ

et ideo filius ejus Jupiter, illatam Patri injuriam ulturus, hos domuit, et catenis onustos in Tartarum conjecit.

45 *Cœleste jubar*] Id est, Solem, qui oculus est et 'lux immensi publica mundi,' ex Ovidio.

46 *Ægæon*] Dicitur aliter Briareus, vel Ponti vel Terræ Cœlique filius, qui cum Titanibus Jovi bellum intulit.

47 *Centeno motu*] Id est, motu centum brachiorum; quippe Ægæon, teste Hesiodo, ἔχει ἑκατὸν χεῖρας, καὶ πεντήκοντα γαστέρας, *habet centum manus, et quinquaginta ventres.*

48 *Sed Parcæ*] Monstra inferorum, inquit, precata erant pugnare; sed Parcæ, seu Fata, quorum interest res salvas esse, impedivere quominus feralis exercitus educeretur. Parcæ autem et Fata sunt unum et idem. Virgilius: 'sic volvere Parcas,' id est, sic esse in fatis. Tres porro Parcæ sunt; vel Ponti filiæ creditæ, ob immanitatem; vel Nocte Ereboque genitæ, propter obscuritatem. Parcæ dictæ sunt, quia avaræ; et cum vitæ finis propinquat, filum secant, nec quicquam ultra concedunt.

48 *Orbique timentes*] Timeo, metuo, et similia verba, dativo conjuncta ostendunt benevolum animum: metuimus hostes, at metuimus amicis.

49 *Ante pedes*] Procidere ante pedes, volvi ad genua, fundere crines, &c. is erat habitus supplicantium.

Fudere . . . canitiem, genibusque suas . . . admovere manus] Genua misericordiæ consecrata fuisse ait Servius: et Plinius, 'Hominis genibus quædam et religio inest observatione gentium: hæc supplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc ut aras adorant.'

51 *Quarum sub jure tenentur omnia*] In Parcarum seu Fatorum potestate sunt omnia, vel etiam ipse Jupiter. Ut enim ait de Jove Lucanus: 'Me quoque fata regunt.'

Omnia, quæ seriem fatorum pollice ducunt,
Longaque ferratis evolvunt sæcula pensis.
Prima fero Lachesis clamabat talia regi,
Incultas dispersa comas: O maxime noctis
Arbiter, umbrarumque potens, cui nostra laborant
Stamina; qui finem cunctis et semina præbes,
Nascendique vices alterna morte rependis:
Qui vitam letumque regis: nam quicquid ubique

genibus manus, sub quarum manuum *potestate omnia reguntur, quæ* manus *digitis nent,* et *disponunt quendam ordinem rerum* omnium, *et* quæ *explicant sæcula longa,* pensa exequentes *colo ferrea: Lachesis prima clamabat hæc verba Regi crudeli,* habens *crines incultos et dispersos: O Pluto, potens domine noctis et tenebrarum;* pro *quo nostra colus* plena *stamine operatur; qui das finem et principium* rebus *omnibus, qui reddis vicissitudinem nascendi per corruptionem rei alterius, qui es dominus vitæ et mortis; nam ubique quicquid gignitur ex*

Jun. pr. chartac. Heins. Cod. Bartholin.—52 *series* Vat. quint. *fatarum* Vat. pr. *fatali* vet. Gyr. deerat autem hic versus duobus Med. et Heins. H. —53 *Cunctaque* pro *Longaque* Vat. quint. *pœnis* pro *pensis* Vat. sec. *fusis* Petav. sec. Oxon. sec. *pensis* vel *fuso* Vat. quint.—54 *ferox* pro *fero* tres Vatt. Jun. sec. Exc. Petav. quart. *conclamat* Petav. pr.—57 *finem terris* Exc. Petav. quart.—58 *vias* pro *vices* inc. Heins. *modos* Petav. pr. Bonon. Oxon. sec. Voss.—59 *letumque regis* Petav. sec. *geris* Vat. quint. *regis* vel *seris*

NOTÆ

52 *Seriem fatorum pollice ducunt*] Digitis fila subacta trahunt et nent naturalem quendam ordinem omnium rerum ex æterno, aliis ad alia consequentibus, et non mutabili manente hujusmodi serie, ex Chrysippo.

53 *Ferratis pensis*] Pensa sunt lanæ manipuli, qui pendent ex colo, et ferrata dicuntur ob inevitabilem fatorum necessitatem.

Sæcula] Sæculum est spatium vitæ longissimum: nonnulli ad centum et viginti annos, plures ad centum tantum extendunt; quidam ad triginta tantum annos, et est minus sæculum.

54 *Lachesis*] Tria Fata sunt, tres Parcæ; pro ratione trium temporum, præteriti, præsentis, et futuri. Atropos, quasi, *ἄτροπος, immutabilis,* quia nevit fatum præteriti temporis, quod nulla potest ratione mutari; quod enim factum est infectum esse nequit. Clotho, *ἀπὸ τοῦ κλώθειν, torquere,* quippe filum torquet, in ipso fuso colligit, spectatque tempus præsens. Lachesis vero, *ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, sortiri;* hæc enim filum ducit, et cunctarum rerum finem sortitur, seu sorte ducit, spectatque tempus futurum.

56 *Arbiter*] Est judex electus, a quo provocare non licet: hic sumitur pro domino et Rege.

Umbrarumque potens] Potens, cum genitivo, significat etiam dominum et Regem, Reginamve, ut apud Horatium: 'Sic te Diva potens Cypri.'

57 *Finem cunctis et semina præbes*] Cicero: 'Terrena vis omnis atque natura Diti patri dedicata est, qui Dis ut apud Græcos *Πλούτων,* quia et recidant omnia in terras, et oriantur e terris.'

58 *Nascendique vices*] Aperis iterum viam nascendi; siquidem in rebus naturalibus, cum unum perit, nascitur alterum, et sic corruptio unius est generatio alterius, idque fit alternatim.

Gignit materies, hoc te donante creatur,
Debeturque tibi; certisque ambagibus ævi
Rursus corporeos animæ mutantur in artus:
Ne pete firmatas pacis dissolvere leges,
Quas dedimus, nevitque colus: neu fœdera fratrum
Civili converte tuba. Cur impia tollis
Signa? quid incestis aperis Titanibus auras?
Posce Jovem, dabitur conjux. Vix illa: pepercit,
Erubuitque preces, animusque relanguit atrox,

materia, id fit tuo beneficio, et id *tibi debetur; et post certos circuitus annorum, animæ mittuntur iterum in membra corporum: noli*, o *Pluto, perrumpere firmas pacis leges, quas statuimus nentes colo: neve turbes bello civili fœdera* facta inter vos tres *fratres. Quare moves vexilla iniqua? Quare pandis cœlum Titanibus sacrilegis? Ora Jovem*, et *uxor concedetur* tibi. Lachesis *vix* dixerat *hæc* verba, cum Pluto *desiit* furere, *et eum puduit* ob tales *preces* Parcæ: ejus *animus*

Petav. pr. *quidquid in orbe* Vat. quint.—60 *mediante* pro *donante* Vat. pr.—61 *cunctisque ambagibus* Vat. pr. Cod. Bartholin. Ambr. tert. *cunctis* ed. Parm. et Vicet. *certis* Vat. quint. Pal. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Petav. pr. Voss. pr. Oxon. sec. duo Jun. Exc. Læti et Petav. quart.—62 *mittuntur* tres Vatt. Pal. Put. Reg. vet. Gyr. Vat. Livin. tres Petav. Exc. Petav. quart. *mutantur* duo Vatt. Cod. Bartholin. Ambr. tert. Oxon. pr. chart. Heins. Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Schott. in quibus ascriptum, ita quoque esse in Ed. Colon. *mutantur* vel *mittuntur* Florent. Voss. sec. *ortus* inc. Heins. Florent. m. pr. Var. LL. e marg. Parm. *artus* Put. Reg. chart. Heins. duo Jun. duo Voss. duo Oxon. Bonon. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet.—64 *venitque* ed. Vicet. *ne fœdera* Jun. sec. duo Vatt. Florent. *nec* Vat. pr. *fœdera* Var. LL. e marg. Parm. *prœlia* pro *fœdera* Vat. pr. Cod. Bartholin. ed. Parrhas. Parm. et Vicet.—65 *committe* Pal. duo Med. Heins. H.—66 *illicitas* pro *incestis* Vat. pr. Jun. sec. Oxon. sec. duo Petav. Vat. Livin. *infestis* Exc. Petav. quart. *illicitas* vel *incestis* Tholos. *addis* pro *aperis* Vat. tert. *orbem* Florent.—67 *ille* quinque Vatt. Pal.

NOTÆ

60 *Creatur*] Id est, fit, producitur: *creo* enim sæpius in hac significatione usurpatur. Virgilius: ' Supposita de matre nothos furata creavit.'

62 *Rursus corporeos*] Et hæc est μετεμψύχωσις Pythagorica, qua post certas annorum conversiones, post certum tempus ex Virgilio, ' Rursus et incipiunt in corpora velle reverti.'

65 *Civili tuba*] Id est, bello civili, signum pro re signata, Metonymicῶs.

Impia] Quia contra fratrem Deorumque Regem, cui debetur pietas.

66 *Incestis*] Incestus ex Servio est quæcumque pollutio: unde apud Virgilium, ' Totamque incestat funere classem.' Id est, polluit. Isidorus incestum vocat, quasi incastum, sicque incesti Titanes, id est, non casti, et impuri: sed et incestus est, qui flagitium in consanguineum aut in Sacerdotem admiserit, et sacra contaminarit. Unde non mirum si Titanes dicti sunt incesti, cum bellum Diis intulerint, sacrasque eorum sedes, quæ totidem sunt templa, violarint. Ad id alludit Tibullus: ' Num feror incestus sedes adiisse Deorum, Sertaque de sanctis diripuisse focis?'

68 *Erubuit*] Eleganter regit accu-

Quamvis indocilis flecti: ceu turbine rauco
Cum gravis armatur Boreas, glacieque nivali
Hispidus, et Getica concretus grandine pennas,
Bella cupit, pelagus, sylvas, camposque sonoro
Flamine rapturus: si forte adversus ahenos
Æolus objecit postes, vanescit inanis
Impetus, et fractæ redeunt in claustra procellæ.
Tum Maia genitum, qui fervida dicta reportet,
Imperat acciri. Cyllenius astitit ales,
Somniferam quatiens virgam, tectusque galero.

crudelis lenitus est, quamvis non possit facile leniri: qualis est ventus *Aquilo turbulentus, cum armat se flatu sibilanti;* cum habens *barbam hispidam, ac rigentem nive glaciata, et* habens quoque *pennas induratas grandine* collecta in regione *Getarum, ardet præliari, paratus trahere flatu resonanti mare, sylvas, et agros; si forte Æolus opposuit* ipsi *januam ferream,* ejus *impetus fit vanus, et tempestas fracta retruditur in carcerem* profundum. *Tunc jubet venire* Mercurium, *Maiæ filium, ut renuntiet Jovi dicta ardentia.* Mox Mercurius *Cyllenius affuit,* habens *alas, quatiens caduceum somnos parientem, et tectus parvo pileo. At* Pluto *ipse sedet*

Cod. Bartholin.—69 *cum turbine* Exc. Petav. quart.—70 *armatus* Moret. pr. *glacieque nivali* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Ambr. tert. duo Voss. tres Petav. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *gelida* Cod. Bartholin. Ambr. tert. chart. Heins. ed. Parm. et Parrhas.—71 *Geticas* Vat. quint. Pal. Med. pr. Heins. H. *Getica* Var. LL. e marg. Parm.—72 *Flare cupit* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. Oxon. pr. chart. Heins. duo Jun. duo Voss. *Irrupit* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *Disrumpit* Petav. pr. Oxon. sec. *saltus, silvas* chart. Heins. *sonoros* Voss. *severa* Vat. sec.—73 *rapturus* vel *rupturus* inc. Heins. *aversus* pro *adversus* Pal. duo Med. Jun. pr. duo Petav.—74 *abjecit* Voss. pr. *in auras* Vat. sec. *in auras* vel *inanis* Voss. sec.—75 *flatæ* pro *fractæ* Vat. pr. *ad claustra* Petav. sec.—76 *reportat* Vat. quint.—77 *affuit* pro *astitit* Florent. Jun. sec.—79 *solio*

NOTÆ

sativum, ut apud Virgilium: 'Sed jura fidemque Supplicis erubuit.'

69 *Indocilis flecti*] Inexorabilis, non tractabilis.

Turbine] Turbo est rapida vis venti cum ingenti fragore, obvia quæque deturbantis.

71 *Pennas*] Poëtæ ventis tribuunt pennas ob celeritatem; sed et ventos ut homines turbulentos, buccis inflatis, et barba, aliisque partibus præditos depingunt.

74 *Æolus*] Hellenis fuit filius; sed et alter fuit Æolus Hippotæ filius, qui Liparen et Æolias insulas in ora Siciliæ tenuit: qui cum prædiceret, quomodo per fretum difficillimum cursus tenendus esset, et ex fumo Strongyles insulæ, vulgo *Stromboli,* ventos triduo post futuros esse denuntiaret, eum ideo τῶν ἀνέμων βασιλέα νενομίσθαι φησὶ Πολύβιος, *Ventorum Regem existimatum esse dicit Polybius:* Strabo.

78 *Somniferam virgam*] Virga est Mercurii, seu caduceus, quem connexis utrimque serpentibus figurabant, quod Mercurius, cum Arcadiam peteret, duos serpentes pugnantes virga interposita placaverit, quodque, ut est Deus eloquentiæ, immanissimos quosque conciliare posset: hinc

Ipse rudi fultus solio, nigraque verendus
Majestate sedet: squalent immania fœdo
Sceptra situ; sublime caput mœstissima nubes
Asperat, et diræ riget inclementia formæ:
Terrorem dolor augebat. Tum talia celso
Ore tonat: tremefacta silent dicente tyranno
Atria; latratum triplicem compescuit ingens

innixus solio impolito, terribilis majestate atra: magnum ejus *sceptrum sordidum est turpi illuvie: nubes tristissima reddit altum* ejus *caput horridum, et* totus ejus *aspectus plenus est crudeli rigore. Tristitia* Plutonis ipsum *efficiebat* magis *terribilem: tunc erumpit in talia* verba *ex alto loco: Rege loquente Regia trepida tacet: magnus* Cerberus *janitor retinuit* tria ora resonantia *triplici latratu; et Cocytus*

fultus Vat. tert. Reg. Ambr. tert. Chart. Heins. Oxon. pr. Cod. Bartholin. Ald. ed. Parm. et Vicet. *fluctus* pro *fultus* Petav. sec. *ferendus* Vat. pr.—80 *squalent* vel *stabant* Vat. quint.—82 *diræ* Vat. pr. et quint. Voss. sec. m. sec. *duræ* Cod. Bartholin. cum viginti quatuor aliis.—83 *Horrorem* Petav. pr. *Terrorem* vel *Horrorem* Vat. quint. Oxon. sec. *mærorem* Cujac.—84 *ducente* Pal. Heins. H. duo Med. *magistro* Med. quart. Heins. H. *magistro* vel *tyranno* Med. pr.—85 *Tartara* pro *Atria* ex conj. emendatum in Gevartii Cod. *latra-*

NOTÆ

Caducifer pro Mercurio usurpatur. Notandum est quoque Caduceum ab exteris gentibus in signum pacis solere prætendi; quin et legati pacem petentes dicuntur *Caduceatores*, quibus nocere nefas; Cato 'Caduceatori nemo homo nocet.'

79 *Nigra majestate*] Nam Pluto Deus niger est, et nigris hostiis placandus.

81 *Sceptra*] Sceptrum proprie Jovis est, et Regum, qui Jovis personam vicemque sustinent, dicitur σκῆπτρον, ἀπὸ τοῦ σκήπτεσθαι, *inniti, incumbere*, quod hoc Reges inniterentur, velut hasta: immo sceptrum olim erat hasta.

Sublime caput] Altitudo suggesti, Plutonisque ipsius proceritas, his verbis exprimuntur.

82 *Asperat*] Asperiorem reddit atque atrociorem.

Riget] Seneca, 'vultus est illi Jovis, sed fulminantis.'

83 *Terrorem dolor augebat*] Ira dolore mixta augebat terrorem: nullum nempe est animal tam horrendum, tam perniciosum natura, ut non appareat in illo, si ira invasit, novæ feritatis accessio.

Celso ore tonat] Id est, celsus ipse et in alto loco eminens, tonat; seu immani et horribili voce clamat, quod irati signum est.

84 *Tremefacta silent*] Deo loquente et irato totus orbis tremebat. Paganos id usurpasse a Judæis credi potest. Psal. XVII. καὶ ἐσαλεύθη, καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ, καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν, καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ θεός: *Et commota est et contremuit terra, et fundamenta montium conturbata sunt, quoniam iratus est eis Deus.*

Tyranno] Olim pro Rege Tyrannus ponebatur, Virgilius: 'Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.' 'Nunc tyrannus dicitur tantum is qui est incubator imperii, et qui crudeliter impotenterque dominatur: ut incubator Aulæ Siculæ Dionysius.' Macrobius.

85 *Ingens janitor*] Cerberus, qui est

Janitor, et presso lacrymarum fonte resedit
Cocytos, tacitisque Acheron obmutuit undis,
Et Phlegethonteæ requierunt murmura ripæ:
  Atlantis Tegeææ nepos, commune profundis
Et Superis numen, qui fas per limen utrumque
Solus habes, geminoque facis commercia mundo,
I, celeres proscinde Notos, et jussa superbo
Redde Jovi: Tantumne tibi, sævissime fratrum,

retinens fontem lacrymarum quievit: Acheron sedans aquas tacuit, et murmur ripæ Phlegethontis compressum est: O *Mercuri, Atlantis nepos,* qui *Deus* es *communis* Diis *superis et* Diis *inferis, qui solus habes jus et potestatem intrandi in Cœlum et Inferos,* et qui *foves societatem* inter principes *utriusque regni, i celeriter, aërem intersecans* pennis, *et dic Jovi superbo* ea quæ nunc *jubeo,* sicque loquere: O *crudelissime fratrum, an* credis te habere *tantum potestatis in me?* An *fatum*

tus triplices Jun. sec. et Heins. chartaceus.—86 *Cerberus* pro *Janitor* inc. Heins. Petav. tert. *impresso* pro *et presso* Oxon. pr. *resedit* Bonon. Ambr. tert.—87 *Cocytus* duo Vatt. *Cochitos* Oxon. pr. *Cocyton* Vat. pr. Jun. pr. *Cocytos* Cod. Bartholin. duo Med. Heins. H. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Jun. sec. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. *tumidis* Oxon. pr. *tacitis* Cod. Bartholin. chart. Heins. Jun. sec. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. edd. Parm. Vicet. Ald. Colin. et al. *compescuit* pro *obmutuit* Petav. sec. m. pr.—88 *flumina* vel *murmura* Vat. quint. deest autem hic versus Florent. —90 *lumen* pro *limen* Voss. sec.—91 *vehis commercia* Put.—92 *celer et* Cod. Bartholin. et novemdecim Codd. ed. Parm. et Vicet. *I celer, i* conjecerat Heins. *perscinde* Pal. inc. Heins. *præscinde* Reg. Moret. pr. Oxon. pr. *ac jussa* Cod. Bartholin. *superno* pro *superbo* Vat. Livin. Heinsius ascripserat Stat. Lib. VIII. vs. 42. 'tumidusne meas regnator Olympi Explorat vires.'—93 *tantum tibi ne* Voss. pr. *fratrum* Exc. Petav. quart. *fra-*

NOTÆ

enormi corpore, et qui 'latratu regna trifauci Personat.' Virgilius.

86 *Presso lacrymarum fonte*] Alludit ad etymologiam Cocyti, qui dicitur, ἀπὸ τοῦ κωκύειν, *flere,* quasi ille sit fluvius lacrymarum: Plato in Phædone, Κωκυτὸς ὕδωρ ἀτερπέστατον, *Cocytus aqua illætabilis;* alii dicunt esse paludem a Styge manantem, in cujus ripis audiuntur bubonum aliarumve sinistrarum avium tristes ululatus.

87 *Acheron*] Nomen est multorum fluviorum, qui varias regiones alluunt; sed omnium celebratissimus est Acheron, fluvius inferorum, qui sic dicitur ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, *fluere,* et ἄχος, ἄχεος, quod est *dolor* et *tædium,* quasi ille sit fluvius doloris ac tædii: sed et Acheron, Styx, Cocytus, et Phlegethon, de quibus supra, a multis confunduntur.

89 *Atlantis Tegeææ nepos*] Quatuor fuisse Mercurios accepimus; sed omnes referuntur ad Mercurium, Jovis et Maiæ filium, quæ Maia erat filia Atlantis, et ideo Mercurius ejus nepos.

Tegeææ] Tegea est urbs Arcadiæ, unde *Tegeæus,* et *Tegeaticus,* hoc est, natus in urbe Tegea, aut etiam in Arcadia, cum scilicet ponitur pars pro toto.

Commune profundis et Superis numen] Mercurius namque est utrorumque nuntius, unde ipse in Luciano sic queritur apud Matrem, ἔστι γάρ τις, ὦ μῆτερ, ἐν οὐρανῷ θεὸς ἀθλιώτερος ἐμοῦ; *Quis enim est,* inquit, *o mater, in cœlo Deus miserior me? &c.*

93 *Tantumne...juris*] Tantane animi

In me juris erit? Sic nobis noxia vires
Cum cœlo Fortuna tulit? Num robur et arma
Perdidimus, si rapta dies? An forte jacentes
Ignavosque putas, quod non Cyclopia tela
Stringimus, aut vanas tonitru deludimus aures?
Nonne satis visum, grati quod luminis expers

nocens sic eripuit nobis vires cum cœlo? Num amisimus robur et arma, si lux ademta est nobis? *an forte credis* ideo nos esse *abjectos et inertes, quod non jaculamur fulmina fabricata a Cyclopibus; aut terrificamus aures hominum vano murmure tonitruum? An non putas satis esse, quod* ego *privatus luce jucunda tolero*

ter tres Vatt. et Vat. d. Florent. inc. Heins. Reg. Bonon. Moret. pr. Jun. sec. tres Petav. *fr* Put. *semper* vel *fratrum* Voss. sec. *fratrum* vel *frater* Med. pr.—94 *juris erit* Var. LL. e marg. Parm. *habes* Vat. sec. Cod. Bartholin. Voss. pr. Chart. Heins. ed. Parm. *eris?* Vat. sec. *sic nobis anxia* Voss. pr. *vires si noxia, nobis* Jun. sec. *si* Vat. pr. et quint. m. pr. ed. Vicet. *sic* Vat. quint. Jun. pr. duo Oxon. Cod. Bartholin. Florent. Med. pr. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. tres Petav. Exc. Petav. quart. *sic* vel *non* vel *cur* Voss. sec.—95 *tulit,* Heinsius ascripserat seqq. '*ferre* pro *auferre.* vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 34. et p. 69. f. Hist. Aug. p. 41. l. 15. p. 62. l. 1. p. 67. l. 37. et sic videtur intelligendum p. 33. l. 10. immo sic debere intelligi apparet ex p. 43. l. 23. p. 49. l. 41. Casaub. p. 102. c. ex Msto.' *num robur* inc. Heins. et chartaceus ejusd. Jun. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *non* Voss. pr. cum sedecim aliis, ed. Parm. et Vicet. *non* vel *num* Oxon. pr. *armis* Florent.—96 *Prodidimus* Exc. Petav. quart. *rapta dies?* Put. *quies* Petav. sec. *forte* vel *sorde* Vat. quint. *adeoque* pro *an forte* conjecerat Heins. —97 *quid non* Petav. sec. *si non* inc. Heins. *Cyclopia* Put. *Cyclopea* duo Vatt. Pal. Florent. duo Med. ed. Vicet. *Cyclopeia* Bonon. Petav. sec. Exc. Petav. quart.—98 *Spargimus* Jun. sec. *Spargimus et* Tholos. *et* duo Petav. *et* vel *aut* Oxon. sec. *vano* Exc. Læti et ed. Parm. *vanas auras* duo Vatt. et Vat. d. Pal. Cod. Bartholin. *varias auras* Vat. pr. et quint. Voss. pr. Var. LL. e marg. Parm. *aures* Vat. sec. *auras* vel *aras* Reg. *diludimus* Tholos. *deludimus* Exc. Læti.—99 *visum* Florent. Jun. pr. duo Oxon. duo Med. Put. Reg. Bonon. Heins. H. et inc. Heins. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *lusum* Vat.

NOTÆ

licentia uteris, ut hoc etiam tibi permittas contra me, uxoremque neges?

97 *Cyclopia tela*] Id est, fulmen, quod Jovi fabricantur Cyclopes, sic appellati ἀπὸ τοῦ κύκλου, quod unus singulis esset oculus, et is in media fronte, circinatæ rotunditatis: illi porro fuere, vel Cœli et Terræ filii, secundum Hesiodum, vel Neptuni et Amphitrites, secundum Euripidem, iidemque Vulcani administri ad fabricanda Jovi fulmina.

98 *Stringimus*] Id est, vibramus: 'stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur.' Suetonius in Caligula.

Aut vanas tonitru deludimus aures] Convicium a Virgilio mutuatur: 'An te, genitor, cum fulmina torques, Nequicquam horremus, cæcique in nubibus ignes Terrificant animos, et inania murmura miscent?'

Tertia supremæ patior dispendia sortis,
Informesque plagas; cum te lætissimus ornet
Signifer? et vario cingant splendore Triones?
Sed thalamis etiam prohibes? Nereia glauco
Neptunum gremio complectitur Amphitrite.
Te consanguineo recipit post fulmina fessum

damna tertia ultimæ hæreditatis, quodque tolero *regiones fœdissimas, cum* Zodiacus *signifer jucundissimus decoret tuum* regnum, *et cum* stellæ *Septemtrionis ambiant te fulgore diverso. Sed arces* me *quoque* a *matrimonio? Amphitrite* filia *Nerei amplexatur Neptunum sinu cœruleo: Juno accipit te* in *sinu sororio*, o Jupiter, te

sec. *visum est* Vat. pr. Cod. Bartholin. *quod grati* Vat. quint. Jun. sec. Voss. sec. *grati qui* Vat. d. *grati quod* tres Vatt. Cod. Bartholin. *græci quod* Pal. *superis quod* Moret. pr. unde *superi* legebat Heins. *limitis* inc. Heins.—100 *prostremæ* pro *supremæ* Tholos. *patiar* Jun. sec.—101 *latissimus* Petav. pr. m. sec. *lenissimus* Vat. quart. Tholos.—102 *Lucifer* Bonon. *tingant* Reg.—103 *thalamos* Vat. pr. et quint. Voss. pr. Tholos. m. pr. ed. Parm. et Vicet. *thalamis* duo Vatt. Pal. Florent. Jun. pr. duo Oxon. Cod. Bartholin. duo Med. *thalamus* Vat. tert. *cum Nerea* Oxon. pr. *Nereida* Vat. quart. *Nereida glaucus Neptunus gr. c. Amphitritem* Oxon. sec. *Nereida glauco Neptunus gr. c. Amphitriten* Vat. quart. *glaucum* vet. Gyr. *glauco* vel *Glaucum* Reg.—104 *in gremio* Bonon. *Amphitritem* Florent. Jun. pr. Petav. tert. *Amphitriten* Jun. sec.—105 *fulmina* Voss. sec. *flumina* Florent. Petav. sec.—106 *referam* pro *narrem*

NOTÆ

100 *Sortis*] Prima sors est prima pars hæreditatis, quæ Jovi contigit, Cœlum scilicet: secunda Neptuno, nempe mare: tertia Plutoni, quæ est regio Inferorum.

101 *Informesque plagas*] Ibi enim est Chaos informe, atque fœdum.

Lætissimus signifer] Zodiacus, qui ob signa radiantia est jucundissimus aspectu, et ideo lætissimus; sic 'lætas segetes' Virgilius appellavit: dicitur autem Zodiacus, ἀπὸ τῶν ζώων, *ab animalibus*, quod omnia ejus signa, præter Libram, nomen gerant alicujus animalis.

102 *Cingant*] Apposite, hic enim una est ex Zonis; Zona autem et cingulum sunt unum et idem, *ζώννυμι, cingo; ζώνη, cingulum, zona.*

Vario splendore] Quia variæ sunt stellæ.

Triones] Ita rustico quodam vocabulo boves appellati sunt, quasi *Terriones*, hoc est, arandæ terræ idonei: et inde sidus, quod figura situque quodammodo simile plaustro esse videtur, dicti Septemtriones a junctis bobus, id est, a septem stellis, ex quibus quasi juncti Triones affinguntur. Alii Triones appellant, quod tres stellæ in hoc signo sint figura triquetra.

103 *Thalamis*] *A thalamis prohibes?* id est, a conjugio?

104 *Amphitrite*] Erat filia Nerei et Doridos, quæ cum virginitatem servare cuperet, a Delphine expugnata, Neptuno nupsit, et ideo Delphin inter astra relatus est.

105 *Te consanguineo*] Id est, Juno tua soror; nam consanguinei fratres etiam dicuntur. 'Et consanguineus Leti Sopor.' Virgilius.

Juno sinu. Quid enim narrem Latonia furta?
Quid Cererem, magnamque Themin? Tibi tanta creandi
Copia: te felix natorum turba coronat.
Ast ego deserta mœrens inglorius aula
Implacidas nullo solabor pignore curas?
Non adeo toleranda quies. Primordia testor
Noctis, et horrendæ stagna intemerata paludis,

fessum vibrare *fulmina*. Et *quid enim referam* amores tuos *furtivos* cum *Latona*, cum *Cerere*, cum *magna Themide: tu habes multas uxores; caterva fortunata filiorum circumcingit te. Sed ego tristis in aula vacua sine gloria, nullis* liberorum *blanditiis lenium solicitudines inquietas* animi? *Requies non* usque *adeo ferenda* est: *juro* per *cunabula noctis, et per stagnum inviolatum paludis Stygiæ, si recusas concedere*

Vat. quint. *quid enim Latonia furta referrem* Florent. *latitantia* Vat. pr. Cod. Bartholin. Ambr. tert. ed. Parm. *laticantia* ed. Vicet. *Latonia* Var. LL. e marg. Parm. *Latoia* legit Heins.—107 *Themim* Med. pr. Petav. pr. Heins. H. et inc. Heins. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *Thetim* duo Vatt. Put. Reg. Tholos. Petav. sec. *Thetin* Jun. sec. Oxon. pr. m. pr. *tibi tanta* vet. Gyr. *ubi* Ald. ed. Vicet. *magna* Bonon.—108 *natorum te felix* Vat. pr. et quart. Put. Reg. Petav. pr. duo Oxon. Ald.—111 *Nunc* Reg. *Nunc* vel *Non* Oxon. pr. *Nonne* conjiciebat Heins. *primordia noctis Testor* inc. Heins.—112 *signa* pro

NOTÆ

106 *Latonia furta*] Furtum sumitur pro iis actionibus, quæ fiunt clam; sic apud Virgilium, 'furta paro belli.' Sed sæpissime furta ponuntur pro furtivis amoribus: notum est autem Jovem ex Latona suscepisse Dianam et Apollinem.

107 *Quid Cererem, magnamque Themin*] Jupiter habuit tres uxores; Junonem, Cererem, et Themin. Juno peperit Curetas; Ceres Proserpinam; et Themis Minervam, et secundum alios, Hesperidas, Horas, aliasque Nymphas: quanquam Hesiodus ait Hesperidas esse Noctis filias. Juno etiam peperit Vulcanum et Heben, sed sola sine Jove, ut aiunt nonnulli.

Creandi] Creare est ex nihilo producere, sed et sæpe significat generare, producere.

108 *Natorum turba coronat*] Στέφανος γερόντων τέκνα τέκνων, *Corona senum filii filiorum.* Solomon in Proverbiis.

109 *Ast ego*] Habet emphasim. Virg. 'Ast ego, quæ Divum incedo Regina,' &c.

Deserta] Amantes putant se desertos, cum absunt ea quæ optant, et vel in media turba soli sibi videntur.

110 *Implacidas solabor curas*] Id est, leniam animi solicitudines: nam liberorum blanditiæ parentum tristitiam discutiunt.

Nullo pignore] 'Pignus est id quod datur creditori ad securitatem: dicitur a pugno, quia res, quæ pignori dantur, manu traduntur.' Paulus Jureconsultus, l. 238. D. de verb. signific. Sed liberi vocantur pignora, quod connubium, quodam quasi fœdere, sanciant; quodque sint pignora et vincula firmioris amicitiæ inter utrumque conjugem.

111 *Primordia testor Noctis*] Chaos scilicet aut Erebum, qui teterrimus est Noctis pater.

112 *Horrendæ stagna intemerata pa-*

Si dicto parere negas, patefacta ciebo
Tartara: Saturni veteres laxabo catenas;
Obducam tenebris lucem: compage soluta
Fulgidus umbroso miscebitur axis Averno.
Vix ea fatus erat, jam nuntius astra tenebat:
Audierat mandata pater, secumque volutat
Diversos ducens animos, quæ tale sequatur

quod peto, patefaciam et excitabo in te omnia monstra *Tartari; solvam antiqua vincula Saturni: involvam diem nocte* nigra: *convulsa dispositione* rerum, *cœlum lucidum confundetur* cum *obscuris Inferis. Vix* Pluto *dixerat hæc* verba, *et* citius dicto Mercurius *nuntius cœlum jam conscenderat:* jamque *Jupiter audierat mandata* exposita a Mercurio; cum ipse *solus captans varia consilia, putat intra sese, quænam* virgo futura sit, *quæ* possit *amare tale matrimonium cum Plutone,*

stagna Vat. quart. et Vat. d. Pal. Cod. Bartholin. duo Med. Reg. Petav. pr. Bonon. Tholos. Oxon. pr. Ambr. tert. Heins. H. et inc. ejusd. Exc. Petav. quart.—113 *dictis* Vat. quart. inc. Heins. Put. Voss. sec. Petav. tert. Jun. et Oxon. sec. *negat* Voss. pr. *nefas* Put. *neges* Vat. quint. et d. Petav. pr. Voss. sec. chartac. Heins. Oxon. sec. Ald. ed. Parm. et Vicet.—115 *lucem* ed. Parm. et Vicet. *Solem* quatuor Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin. Florent. Med. pr. Voss. sec. duo Oxon. duo Jun. Ald. et Var. LL. e marg. Parm.—116 *Lucidus* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. duo Voss. chartac. Heins. duo Jun. duo Oxon. *aër* Vat. pr. Cod. Bartholin. chartac. Heins. vet. Gyr. Vat. Livin. ed. Parm. et Vicet. *axis* Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm.—117 *et nuntius* Jun. sec.—119 *Diversos* duo Voss. Terent. Andr. Act. I. Sc. 5. 'Tot me impediunt curæ, quæ meum animum *diversum* trahunt.' *animos ducens* Bonon. *quid* inc. Heins. duo Oxon. *qui t. sequantur* Petav. sec. *sequetur* duo Vatt. Tholos. Cod. Bartholin. *sequantur* Pal. duo Med. Heins. H.—

NOTÆ

ludis] Stygem horrendam, quam timent et horrent Superi fallere; Stygem, 'Dii cujus jurare timent et fallere numen.' Virgilius.

113 *Patefacta ciebo Tartara*] Pandam, et in te solicitabo Titanas et monstra, quæ sunt in Tartaro, seu apud inferos; nam Tartarus, et in plurali Tartara, sunt apud Inferos loca profundiora.

114 *Saturni laxabo catenas*] Solvam in te Saturnum; nam hic in Inferos conjectus fuerat a Jove cum Titanibus.

116 *Axis*] Axis est lignum aut ferrum rotundum, circa quod rotæ currus volvuntur: at per translationem ponitur, pro linea quadam imaginaria, quæ ab uno Mundi cardine ad alium transire fingitur, et circa se Cœlum volvere; Græcis πόλος, ut polus Arcticus; Latinis axis seu vertex: sed ut pars sæpe usurpatur pro toto, ideo nonnunquam axis sive polus pro toto Cœlo dicitur.

Averno] Supra, vs. 20.

117 *Astra tenebat*] Id est, Cœlum conscenderat.

118 *Pater*] Aut quia rerum opifex, aut, ex Dionysio Halicarn. primus cum Junone virum et fœminam matrimonio conjunxit, et ideo pater est appellatus.

119 *Sequatur*] Optime dicitur de uxore, quæ ducitur a viro, quæ virum sequitur. Sed et *sequor* dicitur pro

Conjugium, Stygiosque velit pro Sole recessus.
Certa requirenti tandem sententia sedit.
Hennææ Cereri proles optata virebat
Unica; nec tribuit sobolem Lucina secundam,
Fessaque post primos hæserunt viscera partus,
Infœcunda quidem; sed cunctis altior extat

et præferat obscuras Inferorum *cavernas* aspectui *Solis. Tandem* hoc *consilium placuit* Jovi *quærenti certum* aliquid. *Cereri Hennææ florebat filia unica, ipsi carissima, nec Diana dedit* ipsi *filiam alteram; et viscera* ejus *exhausta post primum partum remanserunt sterilia quidem; sed* ipsa *venerabilior assurgit omnibus matribus, et sola*

120 *Conjugium* vel *Connubium* Vat. quint. *Stygiosne* Pal. *Stygiosve* Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Oxon. pr. Petav. sec. duo Jun. Exc. Petav. quart. *persolvere census* pro *pro Sole recessus* Vat. tert. Pal. duo Med. Heins. H. Put. Petav. sec. *persolvere census* vel *pro sole recessus* Reg.—121 *Plura* pro *Certa* Vat. quint. *mansit sententia tandem* Tholos.—122 *Ennææ* vet. Gyr. *Ætnææ* Vat. pr. et sec. et Vat. d. item quint. Cod. Bartholin. *Euneæ* Vat. tert. *Hec meæ* Pal. *nitebat* Jun. pr.—123 *prolem* Vat. sec. Voss. sec. *sobolem tribuit* Jun. sec. Exc. Petav. quart.—124 *requierunt* Vat. sec. *requierunt* vel

NOTÆ

amare, ut apud Virgilium: 'Florentem cytisum sequitur lasciva capella.' Id est, amat, quærit.

121 *Tandem*] Post longam deliberationem, quasi Jupiter diu dubitasset an satisfaceret voluntati Plutonis.

Sententia sedit] Est id quod post multas dubitandi ultro citroque rationes, tandem concludit. Virgilius: 'Et sedet hoc animo,' &c. Sedit, itaque, id est, firme placuit, et animo infixa est sententia.

122 *Hennææ*] Vel, ut alii legunt, *Ætnææ.* Ceres dicitur *Ætnæa* ab Ætna monte Siciliæ, quæ ipsi ob fertilitatem sacra erat; et *Hennæa,* ab urbe Henna, quæ in edito colle sita, templo Cereris commendabatur. Ætna porro dicitur ab Ætna Briarei Cyclopis filia, sorore Sicani, quæ nomen insulæ dedit. 'Romani Gracchano tumultu moniti Sibyllinis libris, ut vetustissimam Cererem placarent Ennam (quoniam sacra ejus inde orta credebant) decem viros ad eam propitiandam miserunt.' Valerius Maximus.

Optata] Vel sibi dilecta, vel antequam eam conciperet, votis plurimis exoptata.

Virebat] Virginem a viridi ætate dictam putat Servius: vel virebat, id est, crescebat felicius, more plantarum.

123 *Unica*] Persephone Ceres ab Orpheo dicitur *μονογένεια, quæ semel genuit,* ex Jove; nam ex Jasio Dardani fratre Philomelum et Plutum numen divitiarum suscepit.

Lucina] Diana Dea puerperis invocari solita; eadem creditur esse cum Luna, quæ proprio quodam munere salutaris est accelerando partui. Lucina dicta, quod oculis et luci præesset, unde ipsi supercilia, oculos per quos luce fruimur protegentia, veteres rasitabant. Ovidius vocat aliter Ilythyiam: a nonnullis Lucina cum Junone confunditur.

124 *Fessa*] Exhausta, effœta.

Matribus, et numeri damnum Proserpina pensat.
Hanc fovet, hanc sequitur: vitulam non blandius ambit
Torva parens; pedibus quæ nondum proterit arva,
Nec nova lunatæ curvavit germina frontis.
Jam vicina toro plenis adoleverat annis
Virginitas; tenerum jam pronuba flamma pudorem
Solicitat: mixtaque tremit formidine votum.
Personat aula procis. Pariter pro virgine certant
Mars clypeo melior, Phœbus præstantior arcu.
Mars donat Rhodopen, Phœbus largitur Amyclas,

Proserpina reparat jacturam multitudinis. Hanc amplectitur, hanc sequitur: vacca *mater torva non blanditur amantius vitulæ, quæ nondum spargit pedibus terram, et* quæ nondum *curvavit frontis cornua nascentia* in speciem *Lunæ. Jam virgo nubilis plena ætate creverat, jam amor nuptiarum titillat pudicum tenerumque* pectus, *et desiderium* matrimonii *mixtum timore trepidat. Aula* Cereris *resonat amantibus: Mars præstantior scuto, Apollo præstantior sagittis, pugnant pariter pro puella: Mars dat Rhodopen, Apollo dat Amyclas, et Delum, et domos Clari: ex hac*

---

hæserunt Voss. sec. *cessarunt* conjiciebat Heins.—126 *damnum numeri* Petav. tert. Exc. Petav. quart. *numerum damni* Bonon. *penset* Oxon. pr.—127 *vitulum* Vat. pr. Petav. sec. Voss. pr. Vat. Livin. *non segnius* inc. Heins.—128 *Sæva parens* Petav. tert. *qui* Petav. sec. Vat. Livin. *necdum præterit* Reg. *non protriverit* Florent. *proterit herbas* Voss. pr.—129 *curvavit lunatæ* Vat. quart. Cod. Bartholin. *germina* Put. *gramina* Bonon. *cornua* Vat. pr. et quint. item d. Voss. pr. Tholos. m. sec. duo Jun. Vat. Livin. *germina* vel *cornua* Voss. sec.—132 *premit* Vat. pr. Reg. *fremit* Med. quart. Put. *terat* pro *tremit* Bonon.—135 *Rhodopen* Vat. quint. Cod. Bartholin. *Rhodopem* Put.

NOTÆ

126 *Numeri damnum*] Numerosæ prolis jacturam: nam quantum Ceres numerosa prole aliis cedebat, Proserpinæ præclara indole tantum antecellebat.

127 *Fovet*] Instar avium, quæ et ova et pullos fovent: vel fovet, id est, nutrit ac provehit: fovemus autem ea quæ suum robur non habent.

Vitulam] Satis similis comparatio, sed non sine exemplo Ovidii.

131 *Pudorem*] Solicitat et tentat pudorem puellæ teneræ.

132 *Mixtaque tremit*] Nam puellæ et timent et cupiunt virum.

133 *Personat aula procis*] Optime; nam proci toti sunt in cantibus aut tumultu, ut optime Homerus. Procus dicitur a vetere verbo *procare*, id est, poscere.

Aula] Est prima pars ædium, in qua sæpius diversabantur proci. Procorum copia, gloria puellarum.

134 *Præstantior*] Et ideo Apollo ab Homero dicitur *ἑκηβόλος, longe jaculans*, et a Virgilio, *Arcitenens*: 'Quam pius arcitenens oras et littora circum,' &c.

135 *Rhodopen*] Thraciæ mons est, dictus a Rhodope Strymonis amnis filia, ex qua Neptunus Atho gigantem genuit, qui dedit et monti nomen: ipsa autem Rhodope versa in montem, quod Deos contemneret: sed et

Et Delon, Clariosque lares: hinc æmula Juno,
Hinc poscit Latona nurum. Despexit utramque
Flava Ceres; raptusque timens (heu cæca futuri!)
Commendat Siculis furtim sua gaudia terris,

parte Juno zelotypa; ex illa Latona petit sibi nurum. Ceres flava contemsit ambas, et timens ne filia *raperetur, (heu nescia futuri* mali!) *clam occultat suas*

duo Petav. Exc. Petav. quart. ed. Vicet.—136 *Paphon* pro *Delon* Exc. Petav. quart. *hanc æmula* Vat. quint.—137 *Hanc poscit* Vat. quint. *virum* pro *nurum* Petav. sec. *utramque* Petav. pr. *utrumque* quatuor Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin. *utrumque* vel *utramque* Vat. sec. Voss. sec.—138 *raptusque* chartaceus Heins. *raptumque* Voss. pr. *tenens* pro *timens* Vat. pr. *ignara* pro *heu cæca* Vat. quint. *en cæca* Petav. sec.—139 *Commendat* Moret. pr. *Committit* Tholos. *pignora* omnes Vatt. Cod. Bartholin. *gaudia* Petav. pr. deest vero hic versus in Med. pr. et Heins. H. Bonon. Voss. pr. sed in Tholos. margini ascriptus. In Vat. pr. quart. et quint. et Cod. Bartholin. inseruntur hi duo versus, 'Infidis natam laribus commisit alendam, Æthera deseruit Siculasque relegit in oras.' qui etiam in ed. Gesn. et ed. Bipont. exhibentur, sed uncis inclusi. In Florent. Voss. sec. et Med. quart. *Infidis natam, &c.* præcedenti præponitur. In Vat. quint. erat *Siculisque r. in oris* et *committit*, quod Cod. Bartholini etiam habet. *Ætnæis* pro *Infidis* Tholos. m. pr. *laribus natam* Tholos. Vat. Livin. Moret. pr. Jun. sec. et pr. Put. Reg. *dimisit* pro *commisit* Jun. sec. qui hic interserit seq. versum, 'Commisit Siculis furtim sua gaudia terris.' *alendam* Florent. Med. sec. *ituram* Florent. m. sec. inc. Heins. Tholos. *ituram* vel *alendam* Voss. sec. Jun. pr. in Put. m. rec. ascriptus erat hic versus.

NOTÆ

Thracia Marti sacra, ob barbaram immanitatem gentium.

Amyclas et Delon] Amyclæ sunt in Peloponneso, urbs Apollini sacra, sicut et Delos una ex Cycladibus insulis in mari Ægæo, Latonæ puerperio insignis, alias Ortygia dicta, et ab Apolline facta immobilis. *Delon* est terminatio Græca, quam aliquando Latini retinent. Horatius, 'Laudabant alii claram Rhodon aut Mitylenen.'

136 *Clariosque lares*] Claros, seu Clarium, est urbs Ioniæ, Apollinis oraculo nobilis. Lares sunt Dii urbium præsides, ædiumque privatarum custodes; quos indutos canum pellibus effingebant antiqui, adhibito ad pedes ejusdem generis animali, quod scilicet ipsi Lares pro domibus excubarent, instar canum, ex Plutarcho. Sed Lares hic sumuntur pro ipsa urbe, ac proinde *Clarios Lares*, id est, urbem Clariam.

Æmula] Æmulus est ejusdem studii sectator, cum voto superandi.

Juno] Juno mater erat Martis, quem sine viro conceperat in campis Oleniis, tacto flore, quem Flora Zephyri conjux indicaverat.

137 *Latona*] Ex Jove concepit Apollinem et Dianam.

Despexit utramque] Ceres non amat Phœbum, seu nimios calores; non Martem seu bella; sed pacem, quæ etiam cum spica pingebatur. Tibullus: 'Interea pax alma veni, spicamque teneto.'

138 *Cæca futuri*] Nam incidit in calamitatem quam fugiebat.

139 *Sua gaudia*] Commendat Siciliæ *sua gaudia*, hoc est, filiam suam, in

Ingenio confisa loci. Trinacria quondam
Italiæ pars una fuit: sed pontus et æstus
Mutavere situm. Rupit confinia Nereus
Victor, et abscissos interluit æquore montes,
Parvaque cognatas prohibent discrimina terras.
Nunc illam, socia raptam tellure, trisulcam

delicias in Sicilia; confidens situ loci. Sicilia olim fuit una pars Italiæ, sed fluctus maris mutavit situm illius: *Neptunus triumphans fregit limites, et permeat maris montes abruptos* a se invicem, *et parva intervalla separant terras* ante *conjunctas. Natura nunc objicit mari illam* Siciliam *triangulam, avulsam a terra*

deerat autem in Petav. pr. et Exc. Petav. quart. in inc. Heins. tres hi versus in fine libri scripti erant. *Siculisque relegit in oris* Voss. pr. *Siculasque per oras* Voss. sec. Hic vero in Florent. duob. Med. Reg. Petav. sec. et tert. Bonon. Tholos. Heins. H. et inc. ejusd. multa deerant usque ad vs. 214. in Vat. tert. quart. et Pal. erat quoque hiatus ad vs. 217.—141 *pontus et ætas* Put. Exc. Petav. quart.—142 *rupit* Exc. Læti. *rapuit* Cod. Bartholin. chartac. Heins. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. ed. Vicet.—143 *abscisos* duo Vatt. *interfluit* Vat. sec. et quint. m. sec. Ambr. tert. duo Voss. Cod. Bartholin. Jun. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. *interluit* Moret. pr. Virgil. Æn. III. 418. 'arvaque et urbes Littore diductas angusto interluit æstu.'—144 *Cognatis... terris* conj. Heins. *cognatas* vel *conjungi* Voss. sec.—145 *Nunc* Vat. quint. Cod. Bartholin. *Non* Exc. Petav. quart. *Nunc* vel *Hinc* Vat. sec. Voss. et

NOTÆ

qua omne gaudium suum collocabat.

140 *Ingenio loci*] Confidens in natura et situ insulæ, quæ non solum mari cingeretur, sed et duplici gurgite, Scylla et Charybdi, et monte ignifluo muniretur. Ingenium optime traducitur ad res inanimas: 'et prati viva voluptas ingenio variata suo.' Claudianus.

Trinacria] Ἄκρα, *promontorium*, τρεῖς, *tres:* sic Trinacria dicta est a tribus promontoriis. Unde et Strabo: ἔστι δὲ ἡ Σικελία τρίγωνος τῷ σχήματι, καὶ διὰ τοῦτο τρινακρία: *Est vero Sicilia figura triangula, et ideo Trinacria* dicta, et Triquetra.

141 *Italiæ pars una fuit*] Siciliam antiqui crediderunt a continenti Italiæ maris impetu fuisse avulsam.

Æstus] Atrox et torrens fretum: hic enim undarum in se concurrentium tanta pugna est, ut modo veluti fugientes in imum desidere, modo quasi victrices in sublime ferri videas; modo hic fremitum ferventis æstus, modo illic gemitum in voraginem desidentis exaudias.

142 *Nereus*] Nereus et Neptunus sæpe confunduntur. Neptunus tridentis ictu insulam ab Italia abscidit, ut filius Acastus tutior esset ab insidiis Æoli; qui Acastus, secundum Diodorum, Rhegium tenebat in extrema parte Italiæ.

143 *Victor*] Abruptis montibus, ut volebat: nam voti compos, et effector propositi, victor dicitur.

Interluit] Vel, ut alii legunt, *interfluit*, id est, fluit inter abruptos montes, et hoc est fretum illud famosum.

144 *Parva discrimina*] Quasi Sicilia magis inter continentes accipi posset, quod modico freto ab Italia dividatur.

145 *Trisulcam*] Trisulcus est id quod habet tria acumina, ut tela trisulca Jovis; vel *tres linguas* ex Ovi-

Opponit natura mari: caput inde Pachyni
Respuit Ionias prætentis rupibus iras;
Hinc latrat Gætula Thetis, Lilybæaque pulsat
Brachia consurgens; hinc dedignata teneri
Concutit objectum rabies Tyrrhena Pelorum.
In medio scopulis se porrigit Ætna perustis:
Ætna Giganteos nunquam tacitura triumphos,

simul *consociata: inde promontorium Pachyni contemnit furores Ionii* maris, *saxis procurrentibus: ex adverso mare Libycum sonat, et intumescens ferit brachia Lilybæi: ex alia parte furor Hetrusci* maris *recusans retineri, quassat Pelorum oppositum. In media* insula *Ætna* mons *extendit se, saxis incensis; Ætna,* quæ *nunquam silebit victorias* relatas *de gigantibus;* quæ est *sepulcrum*

Oxon. sec. *illam sociam ruptam t. trisulca* duo Jun. *illam sociam rapta t. trisulca* chartac. Heins. *socia* Voss. pr. *sacia* Exc. Petav. quart. *sociam* Put. Reg. *sociam rupta* Vat. quint. Petav. pr. Voss. sec. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *sociam rapta* inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. *rupta* vel *rapta* Voss. sec. *trisulca* duo Vatt. Cod. Bartholin. *trisulcam* Voss. pr. Exc. Petav. quart. *trisulca* vel *trisulcam* Vat. quint.—146 *Opposuit* Vat. sec. duo Voss. *Obtinuit* Vat. pr.—147 *Respicit* Vat. quint. *Respuit* Voss. pr. Jun. sec. Ambr. tert. Put. Reg. Petav. pr. inc. Heins. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *Respuit* vel *Reppulit* Vat. et Voss. sec. *protentis* Cod. Bartholin. *prætentis* inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Moret. pr. duo Voss. Exc. Petav. quart. item Jun. pr. *prætentis viribus* Jun. sec. Heinsius ascripserat Lib. I. in Ruf. vs. 124. et B. Gild. 315.—148 *Hic* Vat. pr. *pulsat* vel *pressat* Voss. sec.—149 *dedignata* Cod. Bartholin. *indignata* duo Vatt. inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Jun. sec.

NOTÆ

dio. Sicilia autem dicitur *Trisulca* ob tria promontoria, quæ velut tria acumina excurrunt in mare Ionium, mare Libycum, et mare Hetruscum: unde apud Strabonem dicitur, *τρίγωνος*, id est, triangula, ob tres angulos, seu tria promontoria; versus Ionium, *Pachynum*, vulgo, *Cabo Passaro;* versus Africam, *Lilybæum*, vulgo *Cabo Boëo;* et versus Hetruriam, *Pelorum*, hodie, *Fare de Messine.*

147 *Respuit*] Alii legunt, *respicit;* alii *despicit;* id est, contemnit iras maris Ionii: quod sic appellatum est ab Io, Inachi filia, quæ œstro Junonio percita, illud mare tranavit.

148 *Latrat Gætula Thetis*] Latrat ex undarum conflictu et rabie. Thetis est Nympha maris, mater Achillis, sed sæpe ponitur pro mari: Gætula, id est, Libyca seu Africa; Africam enim ab initio habuere Gætuli populi.

Lilybæa brachia] Lilybæum promontorium Africam aspicit, et flexo littore brachia repræsentat.

150 *Rabies Tyrrhena*] Id est, rabies maris Hetrusci; sumitur translatio a canibus, qui cum irascuntur, latrant; cum rabie tentantur, sæviunt maxime.

152 *Ætna Giganteos*] Ætna mons insignis ob ejectas flammas, exesasque incendio rupes, perpetuo testabitur victoriam reportatam de Gigantibus, qui cum bellum superis indixissent, a Jove fulminante in Ætnam præcipites acti sunt, et inter alios immanis

Enceladi bustum, qui saucia terga revinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulfur:
Et quoties detrectat onus cervice rebelli
In dextrum lævumque latus, tunc insula fundo
Vellitur, et dubiæ nutant cum mœnibus urbes.
Ætnæos apices solo cognoscere visu,
Non aditu tentare, licet: pars cetera frondet
Arboribus: teritur nullo cultore cacumen.
Nunc vomit indigenas nimbos, piceaque gravatum
Fœdat nube diem: nunc molibus astra lacessit
Terrificis, damnisque suis incendia nutrit.

Enceladi, qui habens *vulneratum corpus catenatum, evomit sulfur continuum* ex *ardenti stomacho; et quoties excutit pondus, reluctante collo, in dextram sinistramque partem, tunc insula concutitur* ab ipsis *fundamentis, et urbes instabiles tremunt cum muris. Permittitur cognoscere cacumen Ætnæ solis oculis, non accessu experiri: partes reliquæ* virent *fronde arborum; vertex a nullo agricola invertitur: nunc emittit nubes ibi natas, et obscurat diem oppressum nigra caligine: nunc ferit Cœlum saxis terribilibus, et alit ignes* suos *sua ruina. Sed* Ætna,

Moret. pr. Voss. sec. Exc. Petav. quart. *moveri* marg. Isingr.—153 *saxo* pro *saucia* Cod. Bartholin. Ambr. tert. *membra* Vat. pr. *terga* inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Voss. sec. duo Jun. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm.—154 *inexhaustum* Vat. Livin. *corpore* Vat. pr. *vulnere* Voss. pr. *vulnere sulfur* Put. Exc. Petav. quart. *vulnere fulmen* duo Vatt. inc. Heins. Reg. Petav. pr. duo Jun. Var. e marg. Parm. *pectore sulfur* ed. Vicet. *vulnere fulmen* vel *virus* Voss. sec. *gutture* Ms. Parrhasii, qui id probat ex Virgilio, 'et patulis exspirat faucibus ignes.' Idem alibi, 'galea alta Chimæram Sustinet, Ætnæos spirantem faucibus ignes.'—155 *dejectat* Reg. Petav. pr. *dejecit* vel *detrectat* Vat. sec. Voss. sec. Heinsius ascripsit locum Callimachi Hymn. in Del. vs. 143. et ibi Frischlin. p. 45. *cervice rebelli* duo Voss. *reflexa* Ms. Delr. et ita edidit Claver.—156 *In dextram* Voss. pr. *lævumque* Vat. pr. Cod. Bartholin. *lævumve* Voss. sec. item Gesn. et. ed. Bipont. *lævum dextrumque* Jun. sec. Vat. Livin. *lævum dextrumve* duo Vatt. inc. Heins. Put. Reg. Jun. pr. Petav. pr.—157 *Vertitur* pro *Vellitur* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—158 *Aërios* vel *Æthereos* ex conjectura Exc. Schott. *nutu* inc. Heins. qui inde *tutu* conjicit.—159 *aditus* Voss. pr.—160 *nullo teritur cultore* Vat. pr. —161 *movet* pro *vomit* cod. Bartholin. chartac. Heins. Jun. sec. duo Voss. tres Vatt. *nubes* pro *nimbos* Voss. pr.—162 *molibus* Put. *motibus* tres Vatt. cod. Bartholin. *montibus* Reg.—163 *incendia miscet* Petav. pr. *miscet* vel *nu-*

NOTÆ

Enceladus, qui ibi perpetuo incendio comburitur.

159 *Non aditu*] A flammis erumpentibus timenda certa mors: sic periit Plinius, dum propius inviseret Vesuvium Campaniæ montem ignes evomentem.

161 *Indigenas nimbos*] Atram nubem prorumpit ad æthera, seu fumidos turbines ibi natos.

Sed, quamvis nimio fervens exuberet æstu,
Scit nivibus servare fidem, pariterque favillis
Durescit glacies, tanti secura vaporis,
Arcano defensa gelu: fumoque fideli
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas.
Quæ scopulos tormenta rotant? quæ tanta cavernas
Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius amnis?
Sive quod objicibus discurrens ventus opertis
Offenso per saxa furit rimosa meatu,

quanquam ardens ebullit immodicis ignibus, scit conservare pacem nivibus, et simul cum *flammis glacies induratur tuta a tanto incendio, servata frigore secreto, et ignis innocuus* leniter *attingit fumo officioso glaciem vicinam. Qualis machina volvit saxa? Qui tantus impetus ejectat antra?* Ex *qua origine erumpit fluvius igneus? Seu quia ventus errans obscuris foraminibus sævit, reperto exitu per lapides cavos, dum investigat viam, et quærens liberum egressum,*

trit Reg.—164 *Sol quamvis* Vat. quint. *niveo* Exc. Petav. quart. *exuberat* Voss. pr.—166 *caloris* pro *vaporis* Jun. pr. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—167 *fidelis* Put. Exc. Petav. quart.—168 *continuas* inc. Heins. Put. —169 *scopulis* Reg. Moret. pr. *scopulis* vel *scopulos* Petav. pr. *rotent* Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *rotant?* Put. Reg. Petav. pr. Jun. sec. Vat. Livin. duo Voss. *catervas* Jun. pr.—170 *glomeret* Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *glomerat* inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Vat. Livin. duo Jun. duo Voss. *ruat* Vat. pr. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *ruit* Reg. Put. Petav. pr. inc. Heins. duo Voss. duo Jun. Vat. Livin. *ignis* tres Vatt. *amnis* Put. Exc. Petav. quart. Heinsius ascripserat Lib. III. de R. P. vs. 395. ‘undantem flammarum obstruxit hiatum.’ Augustin in Lib. IV. de Civ. Dei, cap. 2. ait ‘ex Ætnæ verticibus quondam torrentis vice flammarum flumina cucurrisse.’ Talia flammarum flumina visa in proximo Vesuviano incendio viri docti narrant. hæc Heinsius.—171 *opertis* inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Voss. sec. Ambr. tert. ed.Parm. et Vicet. *apertis* Exc. Petav. quart.—172 *rimosa ruit*

NOTÆ

165 *Servare fidem*] Ætna ignem vomens, ita parcit nivibus, ut quis crederet jurasse se non eas esse violaturam; unde ex fœdere inito servat fidem pacemque nivibus.

167 *Fumoque fideli lambit*] Fumo, qui fœdus illud et pacem non violat, molliter attingit nives, et quasi blanditur vicinæ glaciei.

169 *Tormenta*] Qui impetus vastos lapides impellit, et jaculatur instar tormenti bellici.

Cavernas vis glomerat] Quæ vis cumulat et ejectat saxa, quæ sunt in cavernis, et quæ tanta copia ejiciuntur, ut tota caverna videatur ejici, sicque totum ponitur pro parte. Virgilius: ‘Ingens a vertice pontus In puppim ferit,’ id est, ingens fluctus ponti seu maris.

170 *Vulcanius amnis*] Alii legunt, *Vulcanius ignis,* quod ibi Vulcanus, ignis inventor, exerceat officinam; sed *amnis* optime, cum undare dicatur de igni. Virgilius: ‘Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam.’ Et apud Æschylum ποταμὸς πυρὸς, *fluvius ignis* dicitur.

172 *Offenso per saxa furit*] In cavernas terræ ventus intrat aëre circum-

Dum scrutatur iter, libertatemque reposcens
Putria multivagis populatur flatibus antra:
Seu mare sulfurei ductum per viscera montis
Oppressis ignescit aquis, et pondera librat.
Hic ubi servandum mater fidissima pignus
Abdidit, ad Phrygios tendit secura penates,
Turrigeramque petit Cybelen, sinuosa Draconum
Membra regens, volucri qui pervia nubila tractu
Signant, et placidis humectant fræna venenis.
Frontem crista tegit: pingunt maculosa virentes
Terga notæ: rutilum squamis intermicat aurum.

vastat flamine errabundo cavernas putrefactas: seu mare impulsum per partes intimas montis pleni *sulfure, ardet aquis pressis, et torquet onera* saxorum. *In hoc loco postquam mater fidelissima occultavit filiam custodiendam, nihil solicita, it in regionem Phrygiæ, et adit Cybelen* coronatam *turribus; ducens corpora sinuosa serpentum, qui secant aërem patentem celeri lapsu, et madefaciunt fræna veneno innocuo. Cristæ tegunt capita* eorum: *maculæ virides notant terga cærulea: color*

per saxa Jun. sec. *rimosa furit per saxa* Vat. quint. inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Jun. pr. Moret. pr. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *ruit* duo Vatt. Reg. Petav. pr. Voss. pr. Ambr. tert. Cod. Bartholin.—174 *Putrida* Vat. sec. Cod. Bartholin. *Putria* inc. Heins. Reg. Moret. pr. m. pr. Petav. pr. Exc. Petav. quart. *Putridaque obscœnis* Vat. quint. *Putria* vel *Putrida* Voss. sec.—177 *Sic* Vat. pr. *servandam m. f. natam* Voss. pr.—179 *Turriferamque* Vat. quint. *Cybelem* inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *squamosa* pro *sinuosa* Vat. Livin. *spumosa* Exc. Petav. quart.—180 *Colla* Vat. sec. *Colla* vel *Membra* Voss. sec. *Membra rigent* Jun. sec. *volucri qui pervia* Put. Reg. Petav. pr. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. *volucri per pervia* inc. Heins. Vat. Livin. ed. Vicet. *volucrique per avia* Exc. Læti.—182 *Frontem* Ambr. tert. *crista regit* inc. Heins.—183 *intermicat* vel *interviret* Moret. pr. Heinsius *interviret* probare videtur, qui

NOTÆ

fuso, rimas petit, et hoc acrius fertur, quo angustius: inde pugna, inde motus, et si non pateat exitus, conglobatur, furit, et tandem ob nimium motum in ignem vertitur, et fulminis instar erumpit, cum strage obstantium.

Saxa rimosa] Sunt pumex et tophus.

176 *Pondera librat*] Id est, torquet, et ejicit saxa magni ponderis.

178 *Phrygios Penates*] Phrygia regio est minoris Asiæ, sacra Cybelæ. Penates sunt Dii tutelares alicujus regionis, et pro ipsa regione ponuntur, ut et lares, de quibus supra (*Clariosque lares*); sed apposite hic fit mentio de Penatibus: hos μεγάλους θεοὺς vocabant, *magnos Deos*, et Cybele erat ex horum numero.

179 *Turrigeram*] Cybele pingebatur cum turribus; quod Cybele et tellus sint unum et idem. Tellus autem 'turritas sustinet urbes.'

Sinuosa Draconum] Sinuosa, id est, in varios sinus, orbesque ac spiras contrahi solita; sed et Cybele non tantum dracones, sed et leones etiam in curru agebat.

180 *Pervia*] Alii legunt, *volucrique*

Nunc spiris Zephyros tranant: nunc arva volatu
Inferiore secant. Cano rota pulvere labens
Sulcatam fœcundat humum: flavescit aristis
Orbita: surgentes condunt vestigia culmi:
Vestit iter comitata seges. Jam linquitur Ætna,
Totaque decrescit refugo Trinacria visu.
Heu quoties præsaga mali violavit oborto
Rore genas! quoties oculos ad tecta retorsit,
Talia voce movens! Salve, gratissima tellus,

aureus nitet inter squamas. Illi *modo trajiciunt aërem* variis *flexibus: modo inferius scindunt agros: rotæ currentes pinguefaciunt albo pulvere terram sulcatam: semita rotæ fit flava ob spicas: segetes crescentes occultant vestigium* rotarum: *fruges comitantes* Cererem *replent* ejus *viam: jam Ætna præteritur, et omnis Sicilia oculis fugientibus minor apparet. Heu! quoties* Ceres *præsentiens infortunium, fœdavit genas lacrymis prorumpentibus! Quoties reflexit oculos in domum, hæc* verba *voce pronuntians: Vale, o terra carissima, quam nos anteposuimus Cæ-*

ascripserat Lib. II. Cons. Stilic. 429. ‘ Perpetuumque *viret* squamis.’ et II. de R. P. vs. 100. ‘ Semita discretis *interviret* humida nimbis.’ et ibid. vs. 291. ‘ Fulgentes *viridi* ramos curvata metallo.’—184 *Tunc spiris* Voss. pr. *tranant* vel *turbant* Voss. sec.—187 *scindunt vestigia* Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *condunt* Put. Reg. Petav. pr. inc. Heins. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. *fruges* pro *culmi* duo Vatt. duo Voss. Cod. Bartholin. *messes* Vat. quint. Reg. Petav. pr.—188 *Nescit* Vat. pr.—190 *aborto* tres Vatt. inc. Heins. Voss. pr. Jun. sec. chartac. Heins. Moret. pr. Ambr. tert. cod. Bartholin. ed. Vicet.—191 *ad creta retorquet* Voss. pr. *retortos* Exc. Petav. quart.—195 *pa-*

NOTÆ

per avia nubila, id est, per aërem inaccessum, aut ubi nulla vita trita est, neque pedum neque rotarum vestigiis.

184 *Zephyros*] Zephyri sunt venti spirantes ab Occidente; sed hic ponuntur pro aëre, in quo continentur: contentum scilicet pro continente.

186 *Flavescit, &c. vestit iter*] Quacumque Ceres currum ducit, campi flavescunt, et vestiuntur frugibus, adeo ut ipsa orbita pullulet copia segetum undique succrescentium.

189 *Refugo visu*] Quasi Sicilia fugere videretur ex oculis, id quod apparet abeuntibus, quibus specie ‘ terræque urbesque recedunt.’ Virgilius.

190 *Præsaga mali*] Insita nempe est præsensio futurorum, et mala imminentia interdum quibusdam signis ostenduntur, sed imprudentia nostra non observantur.

Violavit genas] Etenim etsi flent Dii Homerici, his tamen flere nefas esse videtur: unde violavit genas, quasi rem sacram.

191 *Ad tecta*] Respexit sæpe domum, in qua filiam relinquebat, quasi ea mox se orbatum iri præsentiret.

192 *Salve*] Malum omen: sic mortuos antiqui salutabant.

Gratissima tellus] Siciliam totam Cereri sacram, et natam in ea Deam, frugesque inventas esse veteres crediderunt; idque ob insulæ fœcunditatem creditum esse puto. Contendit et de finibus insulæ Ceres cum Vulcano: Ætna disceptatrix secun-

Quam nos prætulimus cœlo. Tibi gaudia nostri
Sanguinis, et caros uteri commendo labores.
Præmia digna manent: nullos patiere ligones,
Et nullo rigidi versabere vomeris ictu:
Sponte tuus florebit ager: cessante juvenco
Ditior oblatas mirabitur incola messes.
Sic ait, et fulvis serpentibus attigit Iden.
Hic ædes augusta Deæ, templique colendi
Religiosa silex, densis quam pinus opacat
Frondibus, et nulla lucos agitante procella

lo: tibi trado filiam meam, *meum sanguinem, meum lætitiam, et dulcem partum ventris. Merces conveniens* te *expectat: nulla patieris rastra, et non proscinderis ictu duri aratri: campi tui germinabunt sine cultu: agricola opulentior admirabitur messes venientes, bobus quiescentibus. Sic* Ceres *loquitur, et* vecta *draconibus flavis pervenit ad Idam* montem. *Hic templum est sacrum Deæ* Cybeles, *et venerabile saxum templi adorandi, quod* saxum *pinus obumbrat foliis spissis, et reddit*

tiare Jun. sec.—196 *versabere* vel *vexabere* Petav. pr.—197 *Sponte sua* Voss. pr.—198 *ablatas* Jun. sec.—199 *tetigit serpentibus Idam* tres Vatt. inc. Heins. Put. Reg. Petav. pr. Moret. pr. Jun. sec. duo Voss. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *Iden* Put. *Idam* Bartholin. Cod. Reg. Petav. pr. Ambr. tert. chartac. Heins. ed. Parm. et Vicet. Hic a vs. 203. usque ad vs. 215. desunt omnia in Put. Petav. sec. et tert. item Exc. Petav. quart.—200 *Hæc* Moret. pr. *ædes* Ald. et scripti meliores. *sedes* al. *angusta* Vat. pr. et sec. inc. Heins. Voss. pr. Jun. sec. chartac. Heins. ed. Vicet. *augusta* Ald.—201 *quam densis* Voss. pr. *obumbrat* cod. Bartholin. *opacat* inc. Heins. Reg. Petav. pr. Jun. sec. Vat. Livin. duo Voss.—202 *Floribus* Reg. Petav. pr.

NOTÆ

dum Cererem pronuntiavit, quod quanquam incendia sunt multis in locis, tamen copia frugum major est.

193 *Gaudia nostri sanguinis*] Commendo tibi filiam meam, quæ est gaudium meum, meusque sanguis.

195 *Ligones . . . vomeris*] Hæc sunt instrumenta rustica, quibus terra invertitur: at beneficio Cereris, sine his Sicilia sponte, seu absque ullo cultu, et sine cura agricolarum, abundabit frugibus.

199 *Fulvis serpentibus*] Id est, flavi coloris, quod scilicet squamæ distinctæ sint aureo colore: vel *fulvis*, id est, cœruleis: sic a Claudiano nostro dicitur, 'fulvis adnatat umbra fretis,' id est, cœruleis.

Iden] Ide et Ida est mons in Phrygia, regione Asiæ minoris: et inde tota regio Idæa dicta est. Mons ille Cybelæ, magnæ Deum matri, sacer erat.

200 *Ædes augusta*] Non spatio, sed cultu; non ornamentis, sed religione: locus enim parvus et angustus; unde nonnulli legebant *ædes angusta.*

201 *Religiosa silex*] Cybeles statua marmorea, Cybeles, cujus effigiem lapidem fuisse testatur Livius.

Pinus] Arbor est sacra Cybelæ Deum matri. 'Pinea sylva mihi multos dilecta per annos,' ait Cybele apud Virgilium.

202 *Lucos*] Lucus dicitur, aut quod non luceat, ob umbras; aut potius,

Stridula coniferis modulatur carmina ramis.
Terribiles intus thiasi, vesanaque mixto
Concentu delubra gemunt: ululatibus Ide
Bacchatur: timidas inclinant Gargara sylvas.
Postquam visa Ceres, mugitum tympana frænant;
Conticuere chori; Corybas non impulit ensem;
Non buxus, non æra sonant: blandasque leones

sonos acutos ramis coniferis, nulla tempestate turbante sylvam. Sub tecto Thyasi sunt *horribiles, et templa resonant mixto cantu fanatico: Ida turbatur ululatibus; Gargarus submittit arbores territas. Statim atque Ceres apparuit, tympana cohibent sonitum: cœtus tacent: Corybantes non vibrunt cultros; non tibiæ, non*

Voss. pr. Jun. sec. *Frondibus* vel *Floribus* Vat. sec. Voss. sec.—203 *corniferis* duo Vatt. Moret. pr. Voss. pr. ed. Parm. et Vicet. *coniferis* Jun. sec. *modulantur* cod. Bartholin. *modulatur* Reg. inc. Heins. Petav. pr. Moret. pr. ed. Vicet.—204 *vesanaque multo* Voss. pr.—205 *Ida* pro *Ide* Vat. quint.—206 *tumidas inclinant* Vat. quint.—208 *intulit* Voss. pr. *enses* Jun. sec.—209 *blandosque* Voss. pr. *blandasque* Voss. sec. Moret. pr. inc. Heins. Reg. Petav. pr.

NOTÆ

quod frequentibus sacrificiis luceat. Pleraque Deorum templa suos habebant lucos.

Agitante procella stridula, &c.] Vult poëta hujus luci arbores per se leni motu quasi divinitus impelli, et emittere sonos quosdam acutos, non injucundos, qui cantilenæ videri possint.

203 *Coniferis ramis*] Ramis, qui nuces ferunt pineas, in coni seu pyramidis figuram.

204 *Terribiles*] Forte ob Gallos Sacerdotes, qui cultris sua brachia cædebant.

Thiasi] Sunt choreæ Bacchantum, quæ et Thyades dicuntur, ἀπὸ τοῦ θύειν, *furere, impetum facere*, quod essent fœminæ furentes; vel ἀπὸ τοῦ θυάζειν, *orgia celebrare:* sed et erant Corybantes Sacerdotes furibundi.

Vesana] Id est, templa cantu fanatico resonantia: non quod templa insana sint, sed quod insanos contineant, sicque ponitur continens pro contento, Metonymicῶs.

205 *Ululatibus*] Vel luporum, qui cum leonibus currum Cybeles sequuntur, vel Gallorum sacerdotum, de quibus Lucanus: 'Ulularunt tristia Galli.'

206 *Bacchatur*] Passive sumitur, id est, Bacchantum ululatibus quatitur, turbatur: ut apud Virgilium: 'Bacchata Lacænis Taygete.'

Timidas inclinant sylvas] Tantus est clamor, tantus ululatus, ut ipsa Gargara arbores submittere videantur, præ nimio terrore.

Gargara] Gargarus, et in plurali Gargara, est vertex Idæ montis, fertilitate nobilis. Pacatus dicit Gargara 'proventu læta triticeo.'

207 *Mugitum*] Murmur et sonitus; qualis est taurorum vox boans.

208 *Corybas*] Corybas Jasonis et Cybeles filius, in Asia primus instituit sacra matris Deum: hinc ab eo Corybantes dicti ejus Deæ sacerdotes furibundi. Hi simulato furore repentino currebant in orbem, et ferro sonora arma pulsabant, immo et cultris sua brachia sauciabant.

209 *Buxus*] Id est, tibia ex buxo, quam inflabant in sacris Cybeles:

Submisere jubas. Adytis gavisa Cybebe
Exsilit, et pronas intendit ad oscula turres.
 Viderat hæc dudum summa speculatus ab arce
Jupiter, ac Veneri mentis penetralia nudat:
Curarum secreta tibi, Cytherea, fatebor.
Candida Tartareo nuptum Proserpina regi
Jamdudum decreta dari. Sic Atropos urget:
Sic cecinit longæva Themis. Nunc matre remota
(Re mperagi tempus) fines invade Sicanos,

tubæ sonant: et leones submittunt blande jubas: Cybele læta evolat ex *templo, et applicat turres demissas, ad osculandam* filiam. *Jupiter observans ab alto Cœlo, jampridem viderat has* res, *et aperit Veneri secretum animi* sui, hæc dicens: *Confitebor tibi, o Venus, secretas solicitudines. Jamdudum constitui dare* in *matrimonium Regi Inferorum pulchram Proserpinam. Atropos cogit* me *ita facere; ita vetus Themis prædixit: nunc absente matre (tempus* est *exequi rem) occupa regionem Siciliæ; et cum Sol cras ostenderit ortum ru-*

Vat. Livin.—210 *Cybele* Vat. pr. *Cybelle* Gesn. et ed. Bipont.—211 *contendit* Voss. pr. Reg. Petav. pr. *extendit* duo Vatt. inc. Heins. Voss. et Jun. sec. *pronos currus* vel *pronas turres* Moret. pr. Voss. sec.—212 *hæc* Vat. d. *hoc* Vat. pr. inc. Heins. Voss. pr.—213 *ac Veneri* Petav. pr. Voss. sec. *hinc Veneri* Voss. pr. *hæc* inc. Heins. *at* tres Vatt. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. Put. duo Petav. Bonon. Tholos. Moret. pr. Vat. Livin. duo Jun. duo Oxon. Exc. Petav. quart. *pandit penetralia mentis* Vat. quart. *penetralia* vel *præcordia* Vat. sec. Voss. sec. *monstrat* Ambr. tert. cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet. *pandit* Vat. quint. *nudat* Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm.—214 *Cytherea tibi secreta* Vat. sec. et d. inc. Heins. Put. Voss. sec. duo Petav. Jun. sec. Oxon. sec. Exc. Petav. quart.—215 *regi . . . nuptum* Voss. pr. *nuptu* Vat. d. Exc. Petav. quart.—216 *Jam pridem est decreta* Voss. pr. *Jam dudum* Vat. pr. ed. Vicet. *Jam pridem* Florent. et viginti quatuor Codd. *regi* pro *dari* Pal. —217 *Thetis* Petav. sec. m. pr. *sic matre* inc. Heins.—218 *peragi* Vat. quart.

NOTÆ

Phryges buxo in tibiis usi esse primi dicuntur.

Æra] Cybeles sacerdotes urceolis, seu vasis æneis tinniebant, ut repræsentarent Curetas, qui ne Saturnus Jovis vagitum audiret, æra quatiebant.

Leones] Hi trahunt currum Cybeles: id quod ostendit nullum genus esse tam ferum, quod non subigi colique possit.

210 *Adytis*] De his alio in loco.

214 *Cytherea*] Cythera insula Græciæ vicina, de qua jam sæpius.

216 *Atropos*] Supra in hoc libro vs. 54.

217 *Cecinit Themis*] Antiquitus oraculum erat penes Tellurem et Neptunum: inde cessit Pythoni et Themidi, quæ ex antro Delphico vaticinari cœperat, et ab ea Apollo didicit divinationem.

Longæva] Vetus et annosa Themis; erat enim, teste Hesiodo, Cœli ac Terræ filia.

218 *Sicanos*] Sicania dicta, vel a Sicano Briarei Cyclopis filio, et Ætnæ fratre, vel a Sicano Rege.

Et Cereris prolem patulis illudere campis,
Crastina puniceos cum lux detexerit ortus,
Coge tuis armata dolis; quibus urere cuncta,
Me quoque sæpe soles. Cur ultima regna quiescunt?
Nulla sit immunis regio, nullumque sub umbris
Pectus inaccensum Veneri. Jam tristis Erinnys
Sentiat ardores: Acheron, Ditisque severi
Ferrea lascivis mollescant corda sagittis.
Accelerat præcepta Venus, jussuque parentis
Pallas, et inflexo quæ terret Mænala cornu,
Addunt se comites. Divino semita gressu
Claruit: augurium qualis laturus iniquum
Præpes sanguineo dilabitur igne cometes,

bentem, excita filiam Cereris ludere in agris vastis, instructa artibus tuis, quibus soles inflammare omnes, et sæpe etiam me ipsum. *Cur inferi immunes sunt* ab amore? *Nulla regio sit expers* ab eo: *et nullum cor sit clausum Veneri in Inferis: jam mœsta Erynnis sentiat* amoris *flammas: Acheron et durum cor Plutonis rigidi molliatur jaculis amatoriis. Venus festinat* exequi *mandata: et Pallas et* Diana, *quæ perterret* montem *Mænalum arcu curvato, adjungunt se socias imperio patris* Jovis. *Via refulsit vestigiis divinis; ut Cometa ostendens signum fa-*

Moret. pr. Ald. *peragit* quatuor Vatt. et d. Pal. cod. Bartholin. *Semper agit* vel *Rem peragit* inc. Heins.—219 *placidis* pro *patulis* Petav. sec. m. sec.—220 *Candida* Moret. pr. *purpureos* Vat. quint. Jun. sec. *nox detexerit* Jun. pr.—221 *rimata* pro *armata* Exc. Petav. quart.—222 *sæpe vales* Vat. tert. et d. Pal. duo Med. Heins. H. m. sec. Put. Petav. sec. Tholos. Jun. sec. *vales* vel *soles* Oxon. sec. *quiescent* Petav. sec. Heinsius *quiescant* legebat.—223 *salubris* pro *sub umbris* Jun. pr. *sub umbras* Vat. quint. *undis* pro *umbris* Petav. sec. *corpus* pro *pectus* marg. Isingr.—224 *inaccessum* duo Vatt. Petav. pr. Cod. Bartholin. *inaccensum* Jun. pr. duo Oxon. duo Med. Heins. H. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Voss. pr. Exc. Petav. quart. *inaccessum* vel *inaccensum* Florent. Voss. sec. *Veneris* Reg. Oxon. sec. Exc. Petav. quart. m. sec.—226 *mollescant lascivis* Voss. pr. Jun. pr. *colla* Vat. d.—227 *mandata* pro *præcepta* Vat. pr. et quint.—230 *Canduit* Cod. Isingr. quod placet Heinsio. *iniquum* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Jun. duo Voss. Moret. pr. duo Oxon. tres Petav. Exc. Petav. quart. *in orbem* Vat. pr. cod. Bartholin. edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. et al.—231 *Præpes* Vat. quart. et d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. duo Oxon.

NOTÆ

220 *Puniceos*] Id est, rubentes, qualis est ortus Auroræ; seu purpureos, a purpura, quæ tingebatur Tyri apud Phœnicas, qui et dicti Pœni, unde *Punicus* et *Puniceus*.

224 *Erinnys*] Furiæ perpetuam virginitatem servabant: sed tamen Jupiter vult etiam illas amori subjicere.

228 *Pallas*] Pallas et Diana, etsi virgines, tamen Proserpinæ comites adjunguntur, ex Valerio Flacco, et Diodoro Siculo.

Mænala] Mænalus, et in plurali, Mænala, mons est Arcadiæ sacer Dianæ.

231 *Dilabitur*] Non quod re vera

Prodigiale rubens: non illum navita tuto,
Non impune vident populi: sed crine minaci
Nuntiat aut ratibus ventos, aut urbibus hostes.
Devenere locum, Cereris quo tecta virebant
Cyclopum firmata manu: stant ardua ferro
Mœnia; ferrati postes: immensaque nectit
Claustra chalybs. Nullum tanto sudore Pyracmon,
Nec Steropes construxit opus: nec talibus unquam

tale, cadit subitus, flamma rubente et monstrosa: nautæ non aspiciunt illum cometam *securi, non populi sine* metu *pœnæ; sed coma lugubri minatur aut tempestates navibus, aut hostes urbibus. Advenerunt* ad *locum*, in *quo domus Cereris constructa manibus Cyclopum radiabat: muri alti* ex *ferro attolluntur: postes ferrei, et chalybs colligat januas ingentes. Pyracmon et Steropes nullum fabricati sunt opus*

tres Petav. Bonon. Tholos. Moret. pr. Exc. Petav. quart. *Præpes* vel *Præceps* Vat. pr. et tert. cod. Bartholin. inc. Heins. ed. Vicet. *Præceps* vel *Præpes* Vat. sec. et quint. Voss. sec. *dilabitur* Moret. pr. *delabitur* omnes Vatt. *prælabitur* Pal. *ore* pro *igne* Jun. pr.—232 *non illo n. tute* Voss. pr. *tutum* Jun. et Oxon. sec.—233 *impune rubent* Exc. Petav. quart. *nam crine* Vat. quint.—234 *et ratibus v. et* Ambr. tert. *maribus* pro *ratibus* Exc. Petav. quart. *nubibus ignes* ed. Parm. et Vicet. *urbibus hostes* Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. —235 *quo* Florent. Bonon. Tholos. Moret. pr. Oxon. sec. duo Jun. Vat. Livin. *qua* duo Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin. *quo rea manebant* Voss. pr. *monebant* Jun. sec. *latebant* Vat. pr. Vat. Livin. *nitebant* Petav. pr. *virebant* inc. Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. alter Livin. Exc. Petav. quart. *vivebant* tres Vatt. Oxon. pr. *nitebant* vel *micabant* Oxon. sec.—236 *formata* Petav. pr. et sec. Tholos. sic VI. Cons. Hon. 572. 'Nascentes *informat* equos:' *fabricata* Vat. pr. Vat. Livin. *ferrata* Exc. Petav. quart. *firmata* vel *fundata* Cod. Bartholin. vide not. Frischlin. in Callimach. p. 22.—238 *nullum* Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *numquam* Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *stridore* Vat. pr. *Pyracmo* Vat. tert. *Pyracmon* Exc. Læti. *Pyragmon* Put. duo Petav. Exc. Petav. quart.—239 *Non Steropes* Voss. pr. *constrinxit* Vat. tert. *conjunxit* Florent. m. pr. *instruxit* Petav. sec. *committit* Vat. sec. et Exc. Schott. ex Ms. Voss. *committit* vel *construxit* Voss. sec. *nec talibus* Jun. sec. *non talibus* tres Vatt. et d. Pal. Florent. Med. pr. Heins. H. et inc.

NOTÆ

cadat, sed jamjam casurus videatur, ut apud Ovidium: 'Ut interdum de cœlo stella sereno, Quæ si non cecidit, potuit cecidisse videri.'

Cometes] Κομήτης, id est, crinitum sidus, ob speciem crinium terribilem.

233 *Impune*] Cometes quippe creditur portendere magnas calamitates, bella, famem, pestem, &c. Lucanus: 'Et nunquam terris spectatum impune cometam.'

238 *Chalybs*] Durissimum ferri genus est, quod Chalybes invenerunt in Ponto prope fluvium Thermodoontem; et hi nudi ferrum exercebant.

Pyracmon nec Steropes] Hi sunt famuli Vulcani. Pyracmon, quasi πῦρ, *ignis*, et ἄκμων, *incus*, quod nunquam ab igne et incude discedat. Steropes, et Asteropes, quasi στεροπή, *fulgetra*, quod fulgura et fulmina Jovi fabricetur.

Spiravere Notis animæ: nec flumine tanto
Incoctum maduit lassa fornace metallum.
Atria vestit ebur: trabibus solidatur ahenis
Culmen, et in celsas surgunt electra columnas.
Ipsa domum tenero mulcens Proserpina cantu
Irrita texebat rediture munera matri.
Hic elementorum seriem sedesque paternas
Insignibat acu: veterem qua lege tumultum

tanto labore; nec folles unquam emiserunt tales flatus; nec metalli tanta abundantia fluxit liquefacta ex fornace gemente. Ebur circumcingit primam *aulam; tectum firmatum trabibus æreis, et columnæ altæ ex electro attolluntur. Ipsa Proserpina recreans domum suavi cantilena, parabat dona inutilia matri reversuræ.* In *hac* veste *Proserpina pingebat acu ordinem elementorum, et domicilium patris*

ejusd. Put. Tholos. Voss. pr. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm.—240 *Spumavere* Tholos. *nothis* Petav. sec. *notis* vel *nothis* Reg. *flamine tanto* Vat. pr. et quint. Exc. Petav. quart. *fulmine* Pal. duo Med. Bonon. *flumine* Vat. tert. Put. duo Petav. Jun. pr. Oxon. sec. chartac. Heins. Exc. Schott. in quibus Gronovius ascripserat seqq. '*flumine tanto*] Virgil. lib. VIII. Æn. 445. de Laud. Stilic. II. 177. Manil. lib. IV. vide tamen, an referendum ad temperationem æris. Fab. p. 64. p. 88. Lucan. lib. VI. vs. 405. Ovid. XII. Met. Fab. v. p. 615. Bersm.' *flumine* vel *flamine* Reg. Oxon. pr. Voss. sec. duo Vatt.—241 *maduit* vel *madidum* Reg. *lapsa cervice* Vat. d. Petav. pr. *laxa* Ambr. tert. *cervice* quatuor Vatt. Pal. duo Voss. duo Jun. cod. Bartholin. duo Oxon. chartac. Heins. ed. Parrhas. quem vide p. 79.—242 *cingit* tres Vatt. et d. Pal. cod. Bartholin. *tingit* Vat. tert. Exc. Petav. quart. *cingit* vel *vestit* Moret. pr. infra lib. III. 338. 'totumque nemus victoria *vestit*.'—244 *mulcens tenero* Vat. quart. chart. Heins. cod. Bartholin. Ald. ed. Parm. et Vicet.—245 *Terræ* pro *matri* Voss. pr.—246 *series* Vat. pr. et quint. item d. Voss. pr. chartac. Heins. Moret. pr. Ambr. tert. cod. Bartholin. Ald. et ed. Vicet.—247 *veterem de lege*

NOTÆ

240 *Notis animæ*] Animæ sunt folles anima seu vento pleni; anima quippe ponitur pro vento et flatu, ut apud Horatium: 'Impellunt animæ lintea Thraciæ:' id est, venti Thraciæ. Et apud Virgil. 'Quantum ignes animæque valent;' id est, folles vento inflati. Itaque *Spiravere Notis animæ*, id est, folles emisere Notos, seu ventos, seu flatus.

Flumine] Flumen et fluere optime dicuntur de metallo liquefacto, apud Virgilium: 'Fluit æs rivis.'

241 *Lassa fornace*] Adeo ut ipsa fornax gemat et fatigetur flaminibus, et copia metalli fluentis. Statius: 'Siculis quæ conformata caminis Effigies, lassum Steropem Brontemque reliquit.'

242 *Atria*] Atrium erat prima pars ædium.

243 *Electra*] Electrum significat aliquando succinum; sed et significat metalli genus, quo quinta argenti portio in auro mixta coalescit.

245 *Irrita texebat*] Proserpina vestem texebat quam matri reduci dono daret: sed frustra, nam nec telam absolvit, nec matri dare potuit.

247 *Tumultum*] Erat nempe chaos 'rudis, indigestaque moles, Non bene junctarum discordia semina rerum. Frigida pugnabant calidis,' &c. Ovidius.

Discrevit Natura parens, et semina justis
Discessere locis : quicquid leve, fertur in altum :
In medium graviora cadunt : incanduit æther :
Egit flamma polum : fluxit mare : terra pependit.
Nec color unus inest : stellas accendit in auro,
Ostro fundit aquas, attollit littora gemmis,
Filaque mentitos jam jam cœlantia fluctus
Arte tument : credas illidi cautibus algam,
Et raucum bibulis inserpere murmur arenis.
Addit quinque plagas : mediam subtemine rubro

Jovis, *et quo fœdere mater communis Natura placavit antiquam discordiam ; ut semina* rerum *recesserunt* in *loca* sibi *convenientia. Omne quod* est *leve scandit versus cœlum : res ponderosiores cadunt in centrum* mundi. *Æther inflammatus est : ignis movit cœlum : mare fluxit : terra suspensa est. Et non est* solum *unus color ; inflammat stellas in auro : spargit aquas* in *purpura : erigit littora* in *gemmis, et fila subter repræsentantia fictas undas, artificio turgescunt. Putares muscum* marinum *applicari saxis, et sonitum raucum volvi contra siccas arenas.* Eadem Proserpina *adjungit quinque Zonas. Designat filo rubente mediam occupatam*

Voss. sec.—248 *Discrerit* conjiciebat Heins. uti et mox *ut semina. jussis* pro *justis* Vat. Livin.—250 *In medio* Vat. quint. *ruunt* vel *cadunt* Exc. Petav. quart. *jam canduit* Jun. sec. *æther* Petav. sec. *aër* Florent. et plurimi Codd. Var. LL. e marg. Parm. *aër* vel *æther* Vat. quart. et d.—251 *Legit* Vat. quint. Petav. sec. *Egit* duo Voss. *Legit* vel *Egit* Moret. pr. *fulsit mare* Petav. sec. —252 *Non color* Ambr. tert. chartac. Heins. ed. Parm. et Vicet. *unus erat* quatuor Vatt. Pal. *inest* Vat. pr. chartac. Heins. Ambr. tert. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet.—253 *fudit aquas* Vat. quart. *fidit* Vat. tert. *pingit* Jun. sec. *fundit* vel *fingit* inc. Heins.—254 *Jam jam cælantia* viginti quatuor Codd. *subter celantia* Vat. pr. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *cælantia* Ald. *curvantia* Isingr. vid. Heins. ad Sil. p. 347. Dausp. p. 24.—255 *Arte* vel *Rite* Vat. quart. *illudi* Tholos. *fluctibus* Jun. pr. *algas* duo Vatt. item d. inc. Heins. Put. Tholos. Voss. sec. duo Oxon. *alga* ed. Vicet. *alnos* marg. Isingr.—256 *Et rauci* Put. *insurgere* Vat. quint. *aënis* pro *arenis* Jun. sec.—257 *medias* Vat. tert. *sub tegmine* Oxon.

NOTÆ

248 *Natura*] Communis rerum omnium parens, vel potius Deus, quem naturam, mentem, fatum, Jovem, appellant Stoici.

250 *Incanduit æther*] Pars superior aëris dicitur æther.

251 *Egit flamma polum*] Aut movit, aut constituit, secundum Platonem ; qui cœlum ex igne constare judicabat. Claverius putat legendum esse, *Legit flamma polum :* sic Ovidius de igne : ‘ Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.’ *Legit,* id est, *elegit,* ac sortitus est.

253 *Ostro fundit aquas*] Homerus : *ἅλα πορφυρόεσσαν.* ‘ Mare purpureum’ Virgilius appellat.

Attollit littora gemmis] Id est, pingit littora sese attollentia supra aquas, et ad id utitur gemmis.

256 *Inserpere murmur arenis*] Effectus hic ponitur pro causa, nam serpunt contra arenas undæ, quæ murmur excitant.

257 *Addit quinque plagas*] Intelligit quinque zonas ; torridam unam, quæ

Obsessam fervore notat: squalebat adustus
Limes, et assiduo sitiebant stamina sole:
Vitales utrimque duas; quas mitis oberrat
Temperies, habitanda viris: tum fine supremo
Torpentes traxit geminas, brumaque perenni
Fœdat, et æterno contristat frigore telas.
Necnon et patrui pingit sacraria Ditis,
Fatalesque sibi Manes. Nec defuit omen:
Præscia nam subitis maduerunt fletibus ora.

caloribus: ejus *termini adusti deformabantur, et fila arescebant continuo* Solis *ardore: ex utroque latere* addit *duas salutares, quas circum errat jucunda temperies, habitabilis hominibus; demum* in *loco ultimo formavit duas frigidas, et perpetuo frigore asperat, perpetuaque glacie tristes reddit telas. Et præterea* eadem Proserpina *pingit templa Plutonis patrui, et Inferos funestos sibi; et præsagium non defuit: nam vultus* velut *præsagiens* luctum, *madefactus est lacrymis*

pr. *nigro* pro *rubro* Vat. pr.—258 *adustus* Vat. pr. ed. Vicet. *inustus* Florent. cum viginti aliis.—259 *satiabat* pro *sitiebant* Exc. Petav. quart. *fervebant* Vat. pr. *stagmina* Voss. sec.—260 *utrique* Pal. *obumbrat* pro *oberrat* Voss. pr.—261 *tum fine* Reg. Var. LL. e marg. Parm. *in fine* Vat. pr. et sec. duo Voss. Vat. Livin. *sub fine* Vat. quart. Oxon. sec. m. sec. *cum* Vat. quint. et d. Pal. Jun. et Oxon. pr. *confine* Vat. tert. Florent. Cod. Bartholin. Ambr. tert. chartac. Heins. Exc. Petav. quart. *tum* vel *in fine* inc. Heins.—262 *texit* Petav. sec. Voss. pr. *gemmas* pro *geminas* Put. Exc. Petav. quart.—263 *Cælat* pro *Fœdat* Moret. pr. *et externo* Put. *constringit* Vat. pr. Voss. pr. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *contrictat* Vat. tert. *circumdat* Vat. quint. *constristat* duo Vat. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. tres Petav. Oxon. pr. duo Jun. *constristat* vel *constringit* Moret. pr. *contristat* vel *constrinxit* Voss. sec. *telam* Voss. pr. Reg. m. sec. Heinsius ascripserat Valer. Flacc. lib. III. 427. ' silvaque super *contristat* opaca.' et lib. VI. 622. ' Jamque pater mœsto *contristat* sidera vultu.'—264 *fingit* Ambr. tert.—265 *non desinit* Vat. quint. *nec deficit* Vat. pr.—266 *Præscia*

NOTÆ

media est; duas temperatas, Septemtrionalem et Australem; et duas frigidas versus utrumque Polum.

259 *Limes*] Obliqua terrarum regio, quæ Zonam torridam includit, et quæ perpetuis aduritur Solis ardoribus.

260 *Vitales*] Antiqui credebant Zonas tantum temperatas ea esse natura, ut sub iis homines vivere possent: Zonam torridam ob nimium æstum non esse habitabilem. Ovidius: 'Quarum quæ media est non est habitabilis æstu.'

264 *Patrui*] Plutonis, qui frater est Jovis, patris Proserpinæ. Ex Justiniani institutis ' Patruus est patris frater, qui Græcis πατράδελφος appellatur.'

Sacraria] Sacraria sunt loca remota, et ceteris sacratiora.

265 *Fatalesque sibi Manes*] Ad quos fato mox traheretur.

267 *Vitreis*] Quia aquæ sunt pellucidæ ut vitrum.

Cœperat et vitreis summo jam margine texti
Oceanum sinuare vadis: sed cardine verso
Sentit adesse Deas, imperfectumque laborem
Deserit, et niveos infecit purpura vultus
Per liquidas succensa genas: castæque pudoris
Illuxere faces. Non sic decus ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod fœmina tinxerit ostro.
Merserat unda diem: sparso nox humida somno

subitis. Inceperat etiam jam curvare mare, aquis pellucidis, in extrema parte telæ: sed janua aperta, animadvertit Deas venire, et relinquit opus imperfectum, et rubor inflammatus per genas puras, suffudit vultum candidum, et ardor verecundiæ castæ emicuit: non sic nitet ornamentum eboris, quod mulier Lydia tinxerit purpura Sidonia. Mare sepelierat lucem: nox humida diffuso

vel *Rosida* Reg. *jam subitis* Exc. Petav. quart.—267 *vitrei* Exc. Petav. quart. *summa* Oxon. pr. *de margine* Vat. pr. inc. Heins. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *suprema margine* Oxon. sec. m. sec. *telæ* pro *texti* Petav. sec.—268 *curvare* Vat. quint.—269 *Sensit* Cod. Bartholin. ed. Vicet. *Sentit* Vat. quint. *Cernit* Florent. cum viginti sex aliis, et Exc. Petav. quart.—270 *Desinit* Jun. pr. Vat. quint. *confecit* Florent.—271 *castique* Vat. pr. et quint. Cod. Bartholin. *castæque* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. Moret. pr. Voss. sec. Jun. pr. duo Oxon. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *justæque* Exc. Petav. quart.—273 *Sidonico* Med. pr. *tinxerit* Exc. Læti, et Var. LL. e marg. Parm. *tinxerat* duo Vatt. Pal. Reg. Petav. sec. Jun. pr. Voss. sec. *texuit* Vat. pr. Cod. Bartholin. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *texuit* vel *tinxerat* Moret. pr. Heinsius ascripserat Val. Flacc.

NOTÆ

Texti] Id est, vestis textæ, aut texendæ.

268 *Oceanum*] Sic dicitur quia, *ὠκέως ναίει, celeriter fluit.*

270 *Purpura*] Id est, rubor purpurei coloris, qui velut ignis liquidus errat per genas, easque succendit ac pingit.

271 *Castæque pudoris illuxere faces*] Id est, pudor ruborque in ejus vultu, instar facis, enituit: nisi forte per faces intelligat oculos, in quibus pudor et modestia enituerit.

272 *Decus ardet eburnum*] Non sic ebur radiat, cum infectum seu tinctum est colore purpureo. Ovidius: 'Aut quod ne longis flavescere possit ab annis Mæonis Assyrium fœmina tingit ebur.'

273 *Lydia fœmina*] Lydia est regio minoris Asiæ, in qua mulieres ebur tingere instituerunt.

Sidonio ostro] Purpura Sidonia. Sidon autem est urbs Phœniciæ, opus Assyriorum, quam a piscium copia Sidona appellaverunt; (nam piscem Phœnices, *Sidon*, vocant) in qua purpureus color exquisitissimus.

274 *Merserat*] Ex eorum sententia, qui Solem putant in Iberum mare cum ingenti undarum fragore decidere. Florus de Decimo Bruto, 'formidatumque militibus flumen Oblivionis (Lethes), peragratoque victor Oceani littore, non prius signa convertit, quam cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu et hor-

Languida cœruleis invexerat otia bigis.
Jamque viam Pluton superas molitur ad auras
Germani monitu: torvos invisa jugales
Alecto temone ligat, qui pascua mandunt
Cocyti, spatiisque Erebi nigrantibus errant,
Stagnaque tranquillæ potantes marcida Lethes
Ægra soporatis spumant oblivia linguis:
Orphnæus crudele micans, Æthonque sagitta

somno attulerat quietem languentem, vecta equis nigris, et jam Pluton suscipit iter ad terras altas, admonitione fratris. Alecto odiosa alligat currui equos crudeles, qui edunt herbas Cocyti, et vagantur per *spatia nigra Inferorum, et bibentes turbidum fluvium Lethes placidæ, revomunt ore soporifero oblivionem languidam. Orphnæus se agitans crudeliter, Æthon velocior jaculo, et Nycteus honor ingentis*

lib. iv. 368.—274 *humida cælo* Oxon. sec.—275 *invaserat* Voss. pr. *innexerit* Jun. sec.—276 *Pluto* cod. Bartholin. cum octodecim aliis et ed. Vicet. *Pluto superas* duo Oxon. duo Voss. *superas Pluto* Jun. pr. Exc. Petav. quart. *superas* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. Jun. sec. tres Petav. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *superas Pluto m. ad arces* Vat. quint. *Siculas ad arces* cod. Bartholin. *Siculas in arces* Vat. pr. Vat. Livin. *ad auras* Jun. pr. *ad arces* Voss. pr. *auras* Tholos. Jun. sec. *arces* tres Vatt. Pal. *auras* vel *arces* Voss. sec.—277 *nigros* pro *torvos* Moret. pr. *torvosque* Florent.—278 *Athleto* Florent.—279 *pratisque* tres Vatt. et d. Pal. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *patriisque* Heins. H. *spatiisque* Vat. pr. cod. Bartholin. Med. pr. chartac. Heins. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *ripisque* vel *pratisque* Oxon. sec.—280 *portantes* Med. pr. Petav. sec. *maxima* pro *marcida* Put.—281 *soporiferis* Vat. pr. Vat. Livin. *spirant* pro *spumant* Vat. quint.—282 *Orphæus* Voss. sec. Exc. Læti. *Orphnæus* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Ornæus* Vat. quint. *Orgneus* Jun. pr. *Ormenus* Voss. pr. *Orneus* Pal. Florent. Tholos. duo Med. Heins. H. et chart. ejusd. Oxon. pr. tres Petav. ed. Vicet. et Parm. *Orrenus* Exc. Petav. quart. *Orphineus* inc. Heins. *Grinæus* Reg. *Crinæus* Put. Bonon. *crudele minans* inc. Heins. *Æthusque* duo Vatt. et d. Pal. cod. Bartholin. *Æthonusque* Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *Æthoneusque* Voss. pr. *Ethonusque* Tholos. Moret. pr. Voss. sec. chart. Heins. duo Jun. duo Oxon. *Ætho-*

NOTÆ

rore deprehendit.' Hoc certe Poëtam audaciorem puto neminem.

Somno] Somnus e suo cornu spargit soporem, et Deus ille habitus etiam est.

275 *Bigis*] Etiam nocti currus et equi dantur.

278 *Alecto*] Sic dicitur ab *α*, *sine*, et *λήγειν*, *cessare*, *desinere*, quod non desinat persequi improbos.

280 *Tranquillæ*] Quæ tollit memoriam rerum molestarum, et tumultum vitæ præteritæ.

Lethes] Λήθη est *oblivio*, quasi sit fluvius oblivionis: cujus fluvii aquam qui bibebant, ii omnia oblivisci credebantur.

281 *Soporatis*] Tinctis vi quadam soporifera.

282 *Orphnæus*] Ὄρφνη, *tenebræ*; *ὀρφναῖος*, *equus tenebrosus*. Est et Orphne Nympha Inferorum. Ovidius: 'Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne, Inter Averna-

Ocyor, et Stygii sublimis gloria Nycteus
Armenti, Ditisque nota signatus Alastor,
Stabant ante fores juncti, sævumque fremebant
Crastina venturæ spectantes gaudia prædæ.

armenti Inferorum, et Alastor inustus cauterio Plutonis, juncti erant ante januam, et furebant immaniter, expectantes lætitiam crastinam raptus futuri.

nisque ed. Parm. et Vicet.—283 *Nitheus* inc. Heins. *Meteus* Vat. quart. *Moteus* Med. pr. *Mitheus* tres Vatt. Pal. *Motheus* Florent. Med. quart. Heins. H. Petav. sec. Voss. pr. Oxon. sec. Exc. Petav. quart. *Retheus* Jun. sec. *et Rechus* m. sec. *Richeus* chart. Heins. *Ricchus* Jun. pr. *Nycteus* vel *Motheus* Tholos. Ambr. tert.—284 *Ditisque notis* Vat. quint. *dignatus* Oxon. sec. *Olester* Bonon. *Olaster* Exc. Petav. quart. *Alester* Jun. pr. m. sec. *Alecter* Jun. sec. et pr. m. pr. *Alater* Vat. sec. *Adaster* chart. Heins. *Alaster* duo Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin. Florent. duo Med. Put. Reg. duo Voss. duo Oxon. tres Petav. ed. Parm. et Vicet.—285 *vincti* Cod. Bartholin. *cuncti* Petav. sec.—286 *sperantes* Vat. quint. Bonon. *exspectantes* Petav. sec. *spectantes venturæ* Voss. pr. *spectantes* vel *sperantes* chartac. Heins. qui ascripserat: sic Tacitus sæpe. vide Rhodium ad Compos. xx. Scribonii Largi. *præmia* pro *gaudia* Moret. pr.

NOTÆ

les haud ignotissima Nymphas, Ex Acheronte suo furvis peperisse sub undis.'

Micans] Equus dicitur micare, cum motu celeri jubas et totum corpus excutit.

Æthon] Αἴθω, *ardeo*, quod sit equus ardens, urens.

283 *Nycteus*] Νύκτιος, *equus nocturnus.*

284 *Alastor*] 'Αλάστωρ, *ultor*, qui punit nefaria, et ἄλαστα, *non obliviscenda*, quæ non debent latere; λανθάνειν, *latere:* vel Alastor dicitur ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, *errare.* Apollodorus deducit ἀπὸ τοῦ ἀλιτεῖν, quod est, 'ea peccare, quæ nec aquæ aspersione, neque dierum numero tolli queunt: ut Alastor intelligatur, cujus animi labes nec diuturnitate vanescere, nec expiationibus ullis elui potest.' Parrhasius.

Nota signatus] Pecori notas inurere veteres solebant: Alastor autem notatus erat litera Π, quæ Plutonem significat.

286 *Spectantes*] Id est, expectantes: simplex pro composito usurpatur, idque factitant auctores boni.

XXXIV.

CL. CLAUDIANI
DE
RAPTU PROSERPINÆ
LIBER II.

PRÆFATIO,
AD FLORENTINUM.

ARGUMENTUM.

Ut Orpheus canit laudes Herculis, cujus Thraciam pacantis ope interruptam Musicam repetebat, sic et Claudianus laudat Florentinum, cujus hortatu cantus intermissos repetit.

Otia sopitis ageret cum cantibus Orpheus,
  Neglectumque diu seposuisset ebur;

Cum Orpheus indulgeret quieti, omissa musica, et reliquisset opus neglectum diu;

Exodium pro *Præfatio* Cod. Bartholin. Heinsius hanc Præfationem hic alieno loco insertam putat, quod glossæ Reg. et Oxon. probare videntur. ascripsit vero seqq. 'Florentini Præfecti Prætorio sub Constantio meminit Ammian. Lib. xvi. Florentii Magistri Officiorum l. xx. p. 168. 171. 184. 200. 370. duo Florentii p. 222.'

1 *dum* pro *cum* Petav. pr. Voss. pr.—2 *deposuisset* quatuor Vatt. et d. Pal.

NOTÆ

Ad Florentinum] Florentinus erat præfectus urbis, belli pacisque artibus nobilis, cujus hortatu Claudianus opus intermissum persecutus est.

1 *Otia ageret*] Id est, cessaret, requiesceret, omisso canendi studio.

Lugebant erepta sibi solatia Nymphæ,
Quærebant dulces flumina mœsta modos.
Sæva feris natura redit, metuensque leonum
Implorat citharæ vacca tacentis opem.
Illius et duri flevere silentia montes,
Sylvaque Bistoniam sæpe secuta chelyn.
Sed postquam Inachiis Alcides missus ab Argis
Thracia pacifero contigit arva pede,

Nymphæ flebant consolationem raptam sibi; fluvii tristes flebant, et desiderabant *suaves cantilenas: natura crudelis resumitur a feris; et boves timentes leonem, petunt auxilium lyræ tacentis. Et montes barbari fleverunt silentium* illius lyræ, *et sylvæ comitatæ sunt sæpe lyram Thraciam. Sed postquam Hercules missus ab Argis Inachiis, attigit agros Thraciæ placido gressu, et evertit stabulum cru-*

duo Voss. Cod. Bartholin. *disposuisset* Jun. pr. *ebur* Florent. m. pr. Voss. pr. *opus* quatuor Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin.—4 *Lugebant dulces* ed. Vicet. *Quærebant* omnes Vatt. Pal. Florent. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Bonon. Tholos. Ambr. tert. duo Med. tres Petav. Reg. duo Voss. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Lugebant* vel *Quærebant* chartac. Heins. *stamina* pro *flumina* Petav. sec.—5 *leonem* Cod. Bartholin. cum viginti quinque aliis, Ald. ed. Parm. et Vicet.—6 *jacentis* pro *tacentis* Petav. sec. *tonantis* Put.—7 *Istius* inc. Heins. *et divi* Voss. pr. *et duri* omnes Vatt. Pal. Voss. sec. Cod. Bartholin.—8 *chelym* Vat. Livin. *chelin* omnes Vatt. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. tres Petav. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *lyram* chartac. Heins. Cod. Bartholin. Ambr. tert. Ald. ed. Parm. et Vicet.—9 *Argis* Vat. tert. Pal. *agris* Vat. quint. et d. *arvis* Tholos. inc. Heins. Exc. Petav. quart. *oris* Vat. pr. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *oris* vel *Argis* Vat. sec. Voss. sec. *Argis* vel *arvis* Moret. pr.—10 *pacifico* Voss. pr. *Pacifico* vel *pacifero* Voss. sec.—

NOTÆ

Virgil. 'Secura sub alta Otia agunt terra.'

Orpheus] Apollinis et musæ Calliopes filius, in Thracia natus, cantu musico excellentissimus.

4 *Quærebant flumina*] Alii legunt *Lugebant*, id est, luctus communis erat toti regioni.

5 *Sæva feris*] Id est, feræ resumunt naturam sævam, seu pristinam feritatem.

Natura redit] Tacente Orpheo; qui Orpheus, quod gentes barbaras emolliisset, et ad cultum civiliorem traduxisset, inde feras et saxa blando citharæ sono trahere dictus est.

8 *Bistoniam chelyn*] Id est, chelyn, seu lyram Orphei Bistonii seu Thracis; nam Thraciæ gens Bistones, dicti a Bistone Martis filio.

9 *Inachiis Argis*] Argos nomen est undecim urbium; sed Argos Inachium, ab Inacho primo Argivorum Rege, est urbs Peloponnesi, in qua regnabat Eurystheus, qui fatis iniquis imperitabat Herculi.

Alcides] Hercules sic dicitur ab avo paterno Alceo; vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, quæ *virtus* est, seu *robur*, quo valebat præ ceteris Hercules.

10 *Pacifero*] Nam Hercules, orbe monstris purgato, pacem ubique statuebat.

Diraque sanguinei vertit præsepia Regis,
Et Diomedeos gramine pavit equos;
Tum patriæ festo lætatus tempore vates
Desuetæ repetit fila canora lyræ,
Et resides levi modulatus pectine nervos
Pollice festino mobile duxit ebur.
Vix auditus erat: venti frænantur et undæ:
Pigrior astrictis torpuit Hebrus aquis:
Porrexit Rhodope sitientes carmina rupes,
Excussit gelidas pronior Ossa nives:

dele Regis sanguinarii, atque nutrivit herba equos Diomedis; tum poëta gavisus lætitia solenni patriæ Thraciæ, retractat chordas resonantes citharæ intermissæ, et tangens nervos quiescentes plectro delicato, pulsavit lyram eburneam mobilem digito celeri. Orpheus *vix auditus erat, cum venti et aquæ placantur; Hebrus lentior constitit, aquis ligatis; Rhodope admovit montes cupientes carmina; Ossa de-*

11 *Duraque* Petav. pr. Moret. et Jun. pr.—12 *sanguine* Vat. pr. *gramine* tres Vat. et d. Pal. Put. Reg. tres Petav. Cod. Bartholin. Jun. sec. Oxon. sec. chart. Heins. Exc. Petav. quart.—13 *Tunc* tres Vatt. et d. Petav. pr. Tholos. Moret. pr. duo Jun. *Tum primum* vel *patriæ* chartac. Heins. *primæ festo lætati* ed. Vicet.—14 *Dissueta* Jun. sec. *Dissuetæ* Voss. pr. Petav. sec. *reperit* Vat. quint. *sonora* Put. Jun. pr.—15 *residens* Moret. pr. *leni* tres Vatt. *levi* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Petav. pr. Jun. sec. Bonon. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *leni* vel *læto resides* Vat. sec. Voss. sec. *moderatus* Vat. sec. *modulatos* Petav. tert. *modulatus* vel *moderatus* Vat. d. *nervo* ed. Vicet.—16 *festivo* quatuor Vatt. et d. Pal. Petav. tert. Cod. Bartholin. ed. Parm. *festino* Voss. pr. Jun. sec. Put. Bonon. Tholos. *festino* vel *festivo* Ambr. tert. *mobile* Vat. pr. Florent. Voss. pr. Bonon. Oxon. pr. *nobile* tres Vatt. et d. Pal. Bartholin. Put. Reg. Petav. sec. Exc. Petav. quart. *opus* Vat. quint. *ebur* vel *opus* Reg. Oxon. pr.—17 *frenantur* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Voss. pr. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *sternuntur* Vat. pr. Cod. Bartholin. chartac. Heins. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. et Parrhas. *frenantur* vel *sternuntur* Voss. sec.—18 *Pigrior* Jun. sec. *attritis* Vat. pr. *astructus* Voss. pr. *ebur* pro *Hebrus* Petav. sec.—19 *montes* Vat. pr. chartac. Heins. Cod. Bartholin. *rupes* Florent. cum sedecim scriptis et Var. LL. e marg. Parm. *montes* vel *rupes* chartac. Heins.—20 *pigrior* Jun. sec.—23 *Cirrheasque* Jun.

NOTÆ

11 *Sanguinei Regis*] Diomedis crudelissimi, cujus equi humana carne pascebantur. Sed hos abegit Hercules.

13 *Tum*] Cum Hercules lustraret Thraciam.

18 *Pigrior torpuit Hebrus*] Hebrus est fluvius Thraciæ, qui cursum compressit, quasi stupore defixus, ut audiret vocem Orphei.

19 *Rhodope*] Rhodope est mons Thraciæ.

Sitientes] Id est, rupes avidissimas audiendi cantus; seu montem arrexit, admovit.

20 *Ossa*] Ossa mons est Thessaliæ.

Ardua nudato descendit populus Hæmo,
  Et comitem quercum pinus amica trahit:
Cirrhæasque Dei quamvis despexerit artes,
  Orpheis laurus vocibus acta venit.
Securum blandi leporem fovere Molossi,
  Vicinumque lupo præbuit agna latus.
Concordes varia ludunt cum tigride damæ,
  Massylam cervi non timuere jubam.
Ille novercales stimulos, actusque canebat
  Herculis, et forti monstra subacta manu;

missior succussit nives frigidas: Populus arbor *alta descendit Hæmo detecto, et pinus amica attrahit quercum sociam, et laurus impulsa cantibus Orphei venit, licet spreverit artes Cirrhæas Dei* Apollinis. *Molossi canes blandientes complexi sunt leporem intrepidum, et ovis dedit lupo latus propinquum: damæ ludunt concorditer cum tigride maculosa, cervi non metuunt jubam leonis Massyli: ille* Orpheus *canebat iram novercæ, et facta Herculis, et monstra victa manu generosa* ejus,

sec. duo Oxon. chart. Heins. *Cyrrhæique* Vat. sec. Voss. sec. *Cirrheasque* vel *Cyrrhæique* Jun. pr. *despexerit* Exc. Læti. *despexerat* duo Vatt. Cod. Bartholin. Reg. Petav. tert. Voss. pr. duo Oxon. *arces* pro *artes* duo Vatt. et d. Pal. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Bonon. Tholos. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet.—24 *Orphêis* Petav. pr. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *Orphei* tres Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. duo Heins. et inc. ejusd. Put. Reg. Petav. tert. Bonon. Tholos. Jun. et Voss. pr. duo Oxon. ed. Parm. et Vicet. *voce coacta* pro *vocibus acta* Vat. d. *vocibus apta* chartac. Heins. *acta* Put. Reg. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm.—25 *Molosi* Put. Reg. Petav. tert. Exc. Petav. quart.—26 *latus præbuit agna lupis* Jun. pr. *latus præbuit agna lupo* duo Vatt. Reg. Oxon. pr. —27 *varie* Vat. quint.—28 *Massylam* inc. Heins. *Massyliam* Florent. duo Med. Heins. H. Put. Jun. sec. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *Massaliam* Petav. sec. *Massiliam* Jun. pr. Voss. pr. *cervæ* Vat. quart.—29 *stimulosque* char-

NOTÆ

21 *Hæmo*] Hæmus mons Thraciæ, de quo supra.

22 *Pinus amica*] Pinus et quercus ambæ sunt in tutela Cybeles: sed et quercus sacra etiam est Jovi.

23 *Cirrhæas*] Cirrha est urbs Phocidis, sacra Apollini. *Cirrhæas*, id est, Apollineas.

24 *Laurus*] Fuit olim Daphne, quæ contemsit artes et cantus Apollinis.

25 *Molossi*] Canes Epiri Græciæ regionis, iique validi.

26 *Lupo*] Ovidius de re non possibili: 'Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit, Cum pecore infirmo quæ solet esse lupis.'

Agna] Quæ et ætate et sexu formidolosior.

27 *Damæ*] Sunt sylvestres capreæ.

28 *Massylam*] Massylia est Africæ regio, in qua sunt leones insigni magnitudine et ferocitate.

29 *Novercales stimulos*] Stimulos iræ, odii, quibus Juno noverca excitabatur in Herculem mariti Jovis filium naturalem.

30 *Monstra*] Intelligit monstra et tyrannos immanes devictos ab Her-

Qui timidæ matri pressos ostenderit angues,
  Intrepidusque fero riserit ore puer.
Te neque Dictæas quatiens mugitibus urbes
  Taurus, nec Stygii terruit ira canis:
Non leo sidereos cœli rediturus ad axes,
  Non Erymanthei gloria montis aper.

qui puer monstraverit serpentes elisos matri timidæ, et impavidus arriserit vultu feroci. Taurus terrens mugitibus urbes Cretæas, te non terruit, o Hercules, *nec rabies canis Inferni* Cerberi: *non leo reversurus ad Polum stellatum cœli;*

tac. Heins. Ambr. tert. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet. *stimulos* Exc Læti. *astusque canebat; Herculis et* Exc. Schott. atque ita conjecerat Heinsius, qui tamen notaverat *Herculeos actus* Nostrum dixisse lib. I. in Rufin. vs. 284.—31 *Qui* Petav. sec. *Ut* cod. Bartholin. Ald. *Quo* Vat. pr. et sec. Ambr. tert. *Q* Tholos. *Quod* duo Vatt. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. duo Petav. Moret. pr. Oxon. pr. duo Jun. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *Quod* vel *Ut* Oxon. sec. *trepidæ* Jun. sec. *strictos* Petav. pr. *pressosque* Exc. Petav. quart. *ostenderat* duo Vatt. Bonon. *ostenderis* chartac. Heins. *ostenderet* Reg. m. pr. Oxon. sec. Petav. sec.—32 *ferox* Tholos. *puer riserit ore fero* Jun. pr. Voss. pr. Vat. quart.—33 *non Dictæas* inc. Heins. *auras* pro *urbes* Reg. m. pr.—34 *non Stygii* duo Vatt. Pal. *nec* Put. Reg. Moret. pr. Jun. sec. Voss. pr. Oxon. sec. Ambr. tert.—35 *Nec leo* Vat. quint. *sidereas...arces* Voss. pr. Jun. sec. Tholos.—36 *Erymanthei* in Oxon. pr. erat Glossa. in IIII. Theb. Stat. 297. 'Herculeo miseatos [*vulgatos*] nomine [*robore*] montes Monstriferum Erymanthon et ærisonam

NOTÆ

cule, quibus tyrannis nihil est monstrosius.

31 *Matri*] Herculis mater erat Alcmena uxor Amphitryonis.

Angues] Quos Juno noverca immiserat, ut Herculem puerum devorarent; sed ille hos elisit unguibus, et extinxit in cunis.

33 *Dictæas*] Dicte est promontorium Cretæ; hinc *Dictæus*, id est, Cretensis.

34 *Taurus*] Taurus immissus a Neptuno, quod Minos eum non honore præcipuo coluisset. Cretensem agrum vastabat, sed ab Hercule subactus est.

35 *Leo*] Vastus hic et immanis leo descendit a globo lunæ; in qua agros, sylvas, et majora animalia reponunt Pythagorici.

Rediturus] Hic leo rediturus erat ad cœlum, quia ex cœlo venerat, scilicet globo lunæ; et revera ex Poëtis relatus est inter astra hic leo, vel a Junone zelotypa, vel a Jove in gratiam Herculis, quod unum fuit inter ejus certamina.

36 *Erymanthei*] Erymanthus est oppidum, mons, et fluvius Arcadiæ, ubi ferocissimus aper natus ex sue seu scrofa Phæa, quæ et Calydonium aprum tulit, a Meleagro occisum.

Aper] Erymantheus, quem nivibus implicatum cepit Hercules ejus vim et robur timens; hinc eum impositum Mycenas detulit, cum omnium terrore. De hoc Polyænus: ὁ δὲ λίθους πολλοὺς ἄνωθεν ἐνέβαλεν· ὡς τε ἀγριανθεὶς ὁ σῦς ἐξάλλεται, καὶ θυμῷ

Solvis Amazonios cinctus, Stymphalidas arcu
  Appetis; occiduo ducis ab orbe greges:
Tergeminique ducis numerosos dejicis artus,
  Et toties uno victor ab hoste redis.
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydræ:
  Non cervam volucres eripuere pedes.

non aper, honos montis Erymanthi: tu *detrahis balteum Amazonum,* tu *percutis jaculo* aves *Stymphalidas: tu adducis boves ex terra Occidentis; et deturbas corpus multiplex Regis tricorporis, et victor reverteris toties ab uno hoste. Nil profuit Antæo volvi* in terram, *nil* profuit *hydræ crescere; non pedes celeres ademere* Her-

Stymphalon.'—37 *Solvis* Reg. Petav. pr. m. sec. Tholos. m. pr. Cod. Bartholin. *Solus* tres Vatt. et d. Pal. Jun. pr. duo Voss. Oxon. pr. chartac. Heins. *Amazonias* Bonon. *Amazonios* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Tholos. Moret. pr. duo Petav. et Exc. Petav. quart. *Amazonio* duo Vatt. duo Voss. chartac. Heins. ed. Vicet. *Stymphalides* Vat. quart. Moret. pr. duo Jun. *Stimphalides* Reg. Oxon. pr. *Stiphaleidas* Petav. pr.—39 *numerosi* Vat. quint. *inmensos* Petav. sec. *disjicis* conjecerat Heinsius, sed postea delevit. *arcus* Petav. sec. *nervosos...arcus* Voss. pr.—40 *quoties* Pal. duo Med. Petav. tert. Exc. Petav. quart. *victo* pro *uno* Vat. quint. Voss. pr. *ab orbe redis* Moret. pr.—41 *eadem* pro *cadere* Pal. *nec crescere* Voss. pr. Jun. sec. Vat. quint.—42 *Non cervam* Voss. pr. *Nec* Vat. pr. *cervum* Reg. Petav. sec. Tholos. Oxon. sec. *Nessum* Bonon. Voss. pr. inc. Heins. Var. LL. e marg.

NOTÆ

φερόμενος, τῇ χίονι ἐμπεσὼν, καταδυόμενός τε καὶ περιπαίων ἁλίσκεται: *Ille* Hercules *multos lapides desuper injiciebat; itaque sus irritatus exsiliit, et furore præceps, in nivem incidit, ac submersus impingensque capitur.*

37 *Solvis Amazonios cinctus*] Vincis Amazonas, et earum Reginæ Hippolytæ detrahis balteum.

Stymphalidas] Stymphalus est oppidum, fons, et palus Arcadiæ, in qua aves erant dictæ Stymphalides, alis solem obscurantes, et carne humana vescentes: has extinxit Hercules, aut fugavit crotalo seu tabula ænea, quam a Vulcano factam ipsi Minerva dederat.

38 *Appetis*] Vulneras, percutis: 'ferro cœlestia corpora demens Appetii,' id est, vulneravi. Virgilius de Diomede.

Greges] Armenta Geryonis tricorporis, id quod refertur ad concordiam trium fratrum qui uno animo regi videbantur; vel ad tres insulas Hispaniæ, quibus Geryo præerat, et in quibus innumeros boves alebat, quæ tum solæ opes habebantur.

41 *Non cadere Antæo*] Antæus gigas Neptuni et Terræ filius, sexaginta cubitis in Libya adolevit, cum Hercule pugnabat, et exhaustis viribus, in Terram matrem cadebat, statimque vires reparabat: id animadvertit Hercules, gigantemque in aërem sublatum, et suo pectori astrictum oppressit atque suffocavit.

Non crescere profuit hydræ] Hydra monstrum erat Lernæ paludis, in agro Argivo; huic nonaginta aut quinquaginta erant capita; et cum unum amputatum foret, duo pullulabant; at Hercules caput recisum statim exurebat, sicque bellum confecit.

42 *Cervam*] Æripedem, et (licet

Caci flamma perit: rubuit Busiride Nilus:
Prostratis rubuit nubigenis Pholoë.
Te Libyci stupuere sinus: te maximus Atlas
Horruit, imposito cum premerere polo.

culi *cervam: ignis Caci extinguitur. Nilus tinctus est* sanguine *Busiridis; Pholoë maduit* sanguine *Centaurorum occisorum. Te littora Libyæ timuerunt; Atlas altissimus te obstupuit, cum ferres cœlum superpositum; suspensum est firmius hu-*

Parm. *celeres* pro *volucres* duo Petav. Var. LL. e marg. Parm.—43 *rubuitque* Florent. Reg. inc. Heins. duo Petav. *tribuitque Busirida* Put. duo Med. Heins. H. *tribuitque Busirida Nilo* Petav. sec.—44 *Vastatis* Oxon. sec. m. sec. *rubuit* Jun. pr. chartac. Heins. Vat. pr. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *maduit* tres Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Voss. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm.—45 *Et Libyci* Vat. pr. *stupuere* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Voss. duo Petav. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. *stipuere* Reg. m. pr. Petav. pr. *timuere* Vat. pr. chartac. Heins. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *maximus Atlas* Cod. Bartholin. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *maxime* Vat. pr. unde *maxime et* legebat Heinsius. *maxime Tethis* Voss. pr. m. sec. Vat. sec. *maxima Tethis* tres Vatt. Pal. *maxima Tethys* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Jun. duo Oxon. Voss. pr. m. pr. tres Petav. Vat. Livin. Heinsius annotaverat seqq. '*Tethys solem excipit* Ovid. lib. II. Met. Val. Flac. lib. II. vs. 34. et seqq. vide locum a me emendatum lib. II. p. 26. a.'—46 *dum premerere*

NOTÆ

repugnent Physici) cornibus aureis Dianæ dedicatam ex Pindaro, Hercules domuit, aut retibus, aut cursu, aut somno jacentem: hæc incredibili pedum celeritate valebat.

43 *Caci*] Cacus Abigeus semifer, Vulcani filius, flammas vomebat in Campania Italiæ regione; sed ab Hercule extinctus est.

Busiride] Busiris, Neptuni et Libyæ Epaphi filiæ filius, hospites in Ægypto immolabat, sed ab Hercule immolatus est.

44 *Nubigenis*] Nubigenæ sunt Centauri, nati ex Ixione et nube supposita a Junone, quam Ixion de stupro solicitare ausus fuerat. Centauri autem sunt partim homines, partim equi, sicque mixta natura monstrosi: hos domuit Hercules, prope Pholoën montem Arcadiæ aut Thessaliæ. Nolebat iis bellum inferre injustum Hercules, sed curavit se hospitio suscipi a Pholo; quo, cum generosissimi vini cadus promeretur, Centauri odore vini allecti confluxerunt, idque rapuerunt. Hercules nactus hinc occasionem eos omnes interemit, quia ἄδικα δρῶντας, *injusta facientes.* Polyænus.

45 *Libyci sinus*] Id est, horti Hesperidum, ex quibus Hercules abstulit poma aurea servata a dracone: *sinus* alludit ad flexus Draconis et littoris.

Atlas] Atlas Rex olim Mauritaniæ; sed Persei capite Medusæo versus est in montem, qui mons est altissimus in Mauritania Africæ regione, qui cum cœlum sustineret, et jam onere defessus foret, Cœlum Herculi proceriori atque valentiori dedit sustinendum: hoc refertur ad Astrologiam, quam Atlas Herculem docebat.

46 *Horruit*] Id est, perculsus obstupuit.

Firmior Herculea mundus cervice pependit.
  Lustrarunt humeros Phœbus et astra tuos.
Thracius hæc vates: sed tu Tyrinthius alter,
  Florentine, mihi: tu mea plectra moves:
Antraque Musarum longo torpentia somno
  Excutis, et placidos ducis in orbe choros.

meris Herculis. Sol et sidera illuminarunt humeros tuos. Poëta Thraciæ Orpheus cecinit *has* res: *at tu, o Florentine, es mihi Hercules alter; tu excitas lyram meam; tu excitas cavernam Musarum* nostrarum *cessantem longa requie, et trahis ab ore* meo *cantus suaves.*

Exc. Petav. quart.—47 *Fortior* Vat. pr. Florent. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *Firmior* vel *Purior* Voss. sec.—48 *Lustrarant* Bonon. *Lustraruntque* Vat. sec. Voss. sec.—49 *hoc vates* Vat. quint. *sed nunc* Jun. sec.—50 *nam mea* Vat. pr. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *tu mea* Florent. duo Med. Put. Reg. Heins. H. Oxon. pr. duo Jun. duo Voss. tres Petav. Bonon. Tholos. Exc. Petav. quart. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm.—51 *largo* Voss. pr.—52 *Excutis* Voss. pr. *Excutis* vel *Excipis* Vat. sec. Voss. sec. *placidos* Jun. pr. Voss. pr. chartac. Heins. Tholos. Vat. quint. Exc. Petav. quart. *placidus* marg. Isingr. *placido* tres Vatt. Pal. duo Med. Florent. m. sec. Heins. H. et inc. ejusd. Voss. et Jun. sec. duo Oxon. *placito ducis ab ore sonos* Clav. Raphel. Gesn. ed. Bipont. *placido in orbe choros* Bonon. *ducis ab ore sonos* Vat. pr. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *ducis in orbe choros* Florent. cum viginti duobus aliis. *ab orbe* Jun. sec. *choros* duo Jun. duo Oxon. totidem Voss.

NOTÆ

49 *Tyrinthius*] Tyrins, Tyrinthos, olim Haliea dicta a piscatoribus, est urbs agri Argivi, Hercule cive nobilis; et inde Hercules dicitur *Tyrinthius*.

50 *Florentine*] Hic bonos doctosque sua liberalitate sustentabat.

52 *Placidos*] Id est, ducis choros, seu cœtus Musarum.

XXXV.

CL. CLAUDIANI RAPTUS PROSERPINÆ.
LIB. II.

ARGUMENTUM.

Mane Proserpina petit infeliciter sylvas, et cum hac Venus, Diana, Pallas: Proserpina magnifice vestita. Hanc comitantur Naides, et in his major Cyane. Credas esse Amazonas, aliasque Nymphas. Ab Henna rogatus Zephyrus fœcundat et distinguit ejus agros floribus et arboribus in gratiam

Dearum. Prope est lacus pellucidus. Huc volant Deæ ad flores colligendos. Mox urbes montesque quatiuntur. Pluto erumpit ab Inferis. Sicilia dehiscit, Cœlum tremit, omnia afflantur ab equis Plutonis. Proserpina rapitur: Pallas et Diana tremunt. De Plutone queruntur; arma pararent, sed retinentur a Jove. Proserpina flet. Hanc solatur Pluto spe magni Imperii. Proserpinæ omnia gratulantur, sed eam excipiunt Heroinæ Elysiorum. Supplicia damnatorum cessant; mors nulla est; renovatur sæculum aureum.

IMPULIT Ionios præmisso lumine fluctus
Nondum pura dies: tremulis vibravit in undis
Ardor, et errantes ludunt per cœrula flammæ.
Jamque audax animi, fidæque oblita parentis,
Fraude Dionæa riguos Proserpina saltus
(Sic Parcæ voluere) petit. Ter cardine verso
Præsagum cecinere fores: ter conscia fati

Lux clara nondum illustravit radiis sparsis mare Ionium: fulgor Solis *volitavit in aquis tremulis, et radii vagi agitantur per aquas; et jam Proserpina audenti animo, et immemor matris fidelis, currit* in *sylvas irriguas dolo Veneris (sic Parcæ jusserunt): janua sonuit ter præsagium, cardine inverso: Ætna conscia raptus gemuit*

1 *Apulit* Oxon. sec.—2 *vibratur* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. Moret. pr. duo Jun. duo Voss. chartac. Heins. duo Oxon. Ald.—4 *animo* vel *animi* Oxon. sec. *fidæque* Vat. Livin. *fideique* Vat. d. chartac. Heins. edd. Ald. Vicet. Parm. et Colin.—6 *Ut Parcæ jussere* Voss. pr. Jun. sec. *voluere* Reg. duo Vatt. *jussere* tres Vatt. Pal. duo Jun. duo Voss. chartac. Heins. Cod. Bartholin. *ter cardine* Vat. sec. et d. *cum* Petav. sec. *tum* Cod. Bartholin. *tunc* duo Vatt. inc. Heins. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm.—7 *Præsagum* Vat. d. Put. inc. Heins. *Præsagæ* tres Vatt. Cod. Bartholin. Florent. Vicet. Exc. Læti. *Præsagium* duo Vatt. Pal. duo Med. Heins. H. Reg. m. pr. Bonon. Voss. pr. Jun. sec. duo Oxon. duo Petav. Exc. Petav. quart. *Præsaguum* deleto tamen postea *u* Tholos. *Præsagum* vel *Præsagæ* Petav. sec. *ter conscia* Vat. quart. et d. *tunc* Vat. tert. inc. Heins. Ambr. tert. Cod. Barthol. *concita* Oxon. sec. *facti* Cod. Bartholin. Ambr.

NOTÆ

1 *Ionios*] Lib. I. supra vs. 147.

2 *Nondum pura dies*] Id est, crepusculum, seu dubia lux inter noctem diemque.

4 *Audax animi*] Putant subintelligi *virtute*, quasi sit audax virtute animi.

Fidæ parentis] Fidelis matris, et cui fideliter obediendum fuisset non exeundo.

5 *Fraude Dionæa*] Id est, fraude Veneris, quam Jupiter ex Dione suscepit; unde Venus, mater Dionæa dicitur.

Riguos saltus] Sylvas aquis perennibus irriguas seu aspersas.

7 *Præsagum cecinere*] Id est, januæ ter sonitu infelici indicaverunt

Flebile terrificis gemuit mugitibus Henna.
Nullis illa tamen monstris, nulloque tenetur
Prodigio. Comites gressum junxere sorores.
Prima dolo gaudens, et tanti callida voti
It Venus, et raptus metitur corde futuros,
Jam durum flexura Chaos: jam, Dite subacto,
Ingenti famulos Manes ductura triumpho.
Illi multifidos crinis sinuatur in orbes
Idalia divisus acu: sudata marito
Fibula purpureos gemma suspendit amictus.

ter flebiliter, sonis terribilibus. Tamen illa Proserpina *nullis retinetur portentis, et nullo prodigio. Sorores* Venus, Pallas, et Diana, *sociæ conjunxerunt viam* suam. *Prima Venus gaudens fraude, et dissimulans tantum desiderium it, et præsumit* in *animo* suo *raptum futurum, jam superatura inferos indomitos, jam tractura in triumphum solennem Manes,* ut *servos* suos, *Plutone victo. Crines illius* Veneris *separati acu Idalia torquentur in multos circulos: fibula gemmea fabri-*

tert. ed. Parm. et Vicet.—8 *Henna* Reg. m. pr. Oxon. pr.—9 *tenetur* Florent. cum viginti scriptis Codd. Ald. ed. Parm. et Vicet. *movetur* Exc. Læti.—10 *gressus* duo Vatt. Pal. Med. pr. Reg. Oxon. pr.—11 *dolis* Oxon. sec. m. sec. *tanto concita voto* Jun. pr. Oxon. sec. *tanto conscia voto* tres Vatt. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. tres Petav. Bonon. Oxon. pr. duo Voss. Exc. Petav. quart. *tanto conscia fato* Jun. sec. *conscia voti* Vat. quint. et d. *conscia furti* Vat. pr. Ambr. tert. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *cauto c. voto* Var. LL. e marg. Parm. unde *cauto* legebat Heinsius. *tanto conscia voto* vel *furto* Moret. pr. Tholos. *voto* vel *furto* vel *fato* Voss. sec.—12 *meditatur* Vat. pr. Petav. sec.—13 *dirum* Reg. Bonon. Oxon. pr. Voss. pr. Jun. sec. Ambr. tert. *divum* duo Vatt. Cod. Bartholin. *demum* Vat. pr. *dudum* duo Petav. Exc. Petav. quart. *dirum* vel *durum* Jun. pr.—14 *Manes famulos* Pal. duo Med. *dictura* Put.—15 *multifidos* duo Vatt. *multimodos* Voss. pr. *multiplices* tres Vatt. Florent. Put. chartac. Heins. Voss. sec. Ambr. tert. duo Jun. Cod. Barth. Ald. ed. Parm. et Vicet. *sinuatur* Voss. sec. Exc. Læti. *variatur* Vat. pr. Cod. Barth. Vat. Livin. Ambr. tert. duo Voss. chartac. Heins. Exc. Petav.

NOTÆ

malum præsagium: januæ quippe vel stridore vel pedis offensu futura prænuntiare credebantur.

Ter] Numerus ille maxime spectatus in auguriis seu præsagiis.

8 *Henna*] Alii legunt *Ætna*, quæ mons est Siciliæ, et velut gemendo impulit mugitum, seu fragorem horrendum: id quod inter prodigia numeratur; nam hoc insueto fragore bella cladesque portendi creduntur.

11 *Dolo gaudens*] Venus est alacrior, gaudens dolum sibi ex animo succedere.

Callida voti] Id est, dissimulans votum, vel sciens sua desideria: apud Tacitum legitur, 'callidus rei militaris.'

12 *Metitur*] Æstimat, expendit, præsumit. Martialis: 'Qui sua metitur pondera, ferre potest.'

13 *Flexura Chaos*] Flexura et impulsura ad amandum Deos inferos.

14 *Ductura triumpho*] Hoc ex Romanorum more.

16 *Idalia*] Idalium est oppidum Cypri; in quo habitabant Charites, seu Gratiæ, famulæ Veneris. *Idalia*

Candida Parrhasii post hanc regina Lycæi,
Et Pandionias quæ cuspide protegit arces,
Utraque virgo, ruunt: hæc tristibus aspera bellis;
Hæc metuenda feris: Tritonia casside fulva
Cœlatum Typhona gerit, qui, summa peremtus,
Ima parte viget, moriens et parte superstes;
Hastaque terribili surgens per nubila gyro

cata a *conjuge* Vulcano *suspendit vestem purpuream. Post hanc* Venerem eunt *pulchra Diana Regina Lycæi Arcadici, et Pallas, quæ defendit sceptro urbem Atheniensem. Ambæ virgines celerant: hæc* Pallas *furiosa bellis crudelibus; hæc* Diana *timenda feris: Pallas fert Typhonem sculptum* in *galea aurata; qui* Typhon *occisus* quoad *superiora* membra, *vivit* in *parte inferiore; moriens* partim *et partim vivens; et hasta* ejus Palladis, *exsurgens per aërem ambitu horrendo habet*

quart. ed. Parm. et Vicet. vid. Claver. Coronide cap. 19.—18 *post hæc* Petav. pr.—20 *ruit* Vat. d. Petav. pr.—21 *casside flava* Petav. sec.—22 *Typhona* Vat. tert. Var. LL. e marg. Parm. *Pythona* chartac. Heins. *Tritona* Moret. pr. *Pithona* tres Vatt. et d. Cod. Bartholin. *Fitona* Bonon. Ambr. tert. *Phitona* Florent. Reg. m. pr. duo Petav. totidem Jun. et Voss. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *Typhona* vel *Phitona* Oxon. pr. inc. Heins. *qui summa* Exc. Læti. *qui parte* Vat. quint. *summaque peremtus* Vat. d. Petav. sec.—23 *in parte* Voss. pr. Bonon. Oxon. pr. Vat. quint.—24 *in nubila* Voss. pr. *gyro* ed. Parm. et Vicet. *ferro* Cod. Bartholin. et alii magno numero. *gyro* vel *ferro*

NOTÆ

acu itaque est acu Gratiarum Idaliarum.

Sudata] Id est, magno sudore, labore, arte fabricata.

18 *Parrhasii*] Id est, Arcadici: nam Arcadia Græciæ regio appellata est Parrhasia a Parrhasio, vel Martis vel Lycaonis filio.

Lycæi] Mons est Arcadiæ, aptus venationi, Dianæ sacer, et cujus ideo dicitur Regina.

19 *Pandionias*] Id est, Athenienses: a Rege Pandione.

Cuspide] Sceptro; nam hastæ olim pro sceptris erant, ut supra vidimus.

21 *Tritonia*] Pallas, quæ dicitur Tritonia a Tritone, vel fluvio vel palude, seu Libyæ, seu Thessaliæ, seu Bœotiæ, ubi Pallas a nonnullis orta dicitur, et patrem habuisse Neptunum; quæ Pallas postea a Jove adoptata est. Alii alia sentiunt, nec mirum est in re fabulosa.

22 *Typhona*] Typhon seu Typhœus, Titani et Terræ filius, gigas quem Pallas interfecit; et ideo fert ejus effigiem depictam, velut in signum victoriæ reportatæ.

Summa peremtus] Typhon, ut ceteri gigantes, habebat crura pedesque anguineos, sed occisus est a Pallade, quod spectat ad superiores corporis humani partes; partes inferiores anguineæ difficilius necatæ sunt, ut accidit de serpentibus. Nam *summa*, id est, quoad summa, vel secundum supremas corporis partes: figura Græcis usitata. Horatius dixit, 'Cetera fulvus.'

24 *Terribili gyro*] Ambitu quatuor cubitorum. Alii legunt *ferro*, nec male.

Instar habet sylvæ: tantum stridentia colla
Gorgonos obtentu pallæ fulgentis inumbrat.
At Triviæ lenis species, et multus in ore
Frater erat; Phœbique genas et lumina Phœbi
Esse putes, solusque dabat discrimina sexus.
Brachia nuda nitent: levibus projecerat auris
Indociles errare comas, arcuque remisso
Otia nervus agit: pendent post terga sagittæ.
Crispatur gemino vestis Gortynia cinctu

speciem arboris: operit solummodo caput sibilans Medusæ, prætenta veste nitida. Sed aspectus Dianæ erat blandus, et magna similitudo fratris erat in vultu: credas esse genas Apollinis et oculos Apollinis, et sexus solus ponebat differentiam. Brachia nuda candescunt: permiserat ventis levibus spargere crines fluentes; et arcu cessante, funis habet requiem; post dorsum tela suspensa sunt. Vestis Cre-

chart. Heins.—25 *habet* Vat. pr. Exc. Petav. quart. Vicet. *erat* tres Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Bonon. Tholos. Voss. pr. duo Oxon. duo Jun. tres Petav. *erat* vel *habet* Voss. sec. *tanto* Jun. sec.—26 *Gorgonos* Vat. d. Petav. pr. *Gorgonis* quatuor Vatt. Cod. Bartholin. *objectu* Petav. sec. *obtectu* Bonon. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *obtentu* vel *obtectu* vel *objectu* Voss. sec. *obumbrat* tres Vatt. Voss. pr. inc. Heins. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *inumbrat* duo Vatt. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Bonon. Tholos. Moret. pr.—27 *Divæ* pro *Triviæ* Tholos. *turmæ* Moret. pr. *facies* Petav. pr. *vultus in ore* Put. *ignitus in ore* Voss. pr.—28 *Febus* pro *Frater* Pal. *inest* Med. quart. Heins. H. *inest* vel *erat* Med. pr. *lumina Phœbus* Ambr. tert.—29 *facit discrimina* Jun. sec. sic *facere commercia* dixit Lib. I. Rapt. vs. 91. *dabat* vel *facit* Vat. sec. Voss. sec.—31 *errore* Exc. Petav. quart. *errare* vel *errore* Reg. *revulso* Vat. pr. Jun. sec. *remisso* vel *revulso* Vat. sec.—32 *nexus* pro *nervus* Vat. quart.—33 *vestis gemino* Jun. sec.—

NOTÆ

25 *Instar sylvæ*] Habet speciem arboris magnæ, quæ sylvam quodammodo adæquat: Hyperbolicῶs.

Stridentia colla] Id est, colla sculpta sunt velut inflata, et quasi bestia sibilaret.

26 *Gorgonos*] Gorgones tenuerunt Dorcades insulas in mari Æthiopico, et Phorci filiæ fuere, Medusa, Stheno, et Euryale. Palladis ope Medusam domuit Perseus, et ejus ferebat caput, quo objecto homines in saxa mutabat: ut accidit Seriphiis universis. Ratio fabulæ est, quod imperiti ad prudentum sermonem defixo vultu inhient et stupeant. Γοργότης, ητος, significat *truculentiam.*

27 *Triviæ*] Dianæ, quæ Trivia appellatur, a triviis et compitis, quibus præesse credebatur.

Lenis species] Alludit ad Lunæ colorem, qui ex Plinio blandus est.

29 *Sexus*] Placuit Poëtis ejusmodi descriptio: Ausoniana de sexu multo jucundissima est, 'Dum dubitat natura marem, faceretne puellam, Factus es, o pulcher, pæne puella, puer.'

33 *Gortynia*] Sic dicitur a Gortyna urbe Arcadiæ, vel potius Cretæ insulæ, patria Britomartis, quam Diana dilexit, sicque vestis Gortynia, id est, efformata ad morem Cretensium.

Poplite fusa tenus, motoque in stamine Delos
Errat, et aurato trahitur circumflua ponto.
Quas inter Cereris proles, nunc gloria matris,
Mox dolor, æquali tendit per gramina passu,
Nec membris nec honore minor; potuitque videri
Pallas, si clypeum, si ferret spicula, Phœbe.
Collectæ tereti nodantur iaspide vestes.
Pectinis ingenio nunquam felicior arti
Contigit eventus: nullæ sic consona telæ
Fila, nec in tantum veri duxere figuram.
Hic Hyperionio Solem de semine nasci

tensis constringitur vinculo duplici, demissa usque ad genu; et Delos picta in veste mota vagatur, et cincta aquis aureis agitatur ventis. Inter Palladem et Dianam est Proserpina pulcherrima, cum veste magnifica, *inter quas* Deas, *filia Cereris quæ nunc est honor matris, mox dolor* erit, *it per prata passu simili, nec inferior corpore, nec pulchritudine; et potuit credi Pallas si ferret scutum, et Diana si* ferret *sagittas. Vestes succinctæ colligantur jaspide oblonga. Successus nunquam accidit arti felicior* ipsa *peritia texendi: nulla fila adeo respondentia telæ, nec adeo habuere imaginem veri.* In *hac* veste Proserpina *pinxerat Solem*

34 *fluxa* pro *fusa* Jun. pr.—35 *aurato trahitur* sic Lib. I. R. P. vs. 262. *Torpentes traxit geminas.*—36 *Inter quas* Vat. quint. *tunc gloria* Florent.—37 *tendens* Exc. Petav. quart. *tendent* Vat. pr. *gressu* Vat. sec. Voss. sec.—38 *Non membris* Bonon. *in honore* Voss. pr.—39 *ferret si* Vatt. quatuor, Pal. Cod. Bartholin. *si ferret* Vat. quart. Reg. Oxon. pr.—40 Deerat hic versus in Exc. Petav. quart.—41 *Pectinis ingenio.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Florent. Reg. Moret. pr. *arte* Petav. sec. *artis* Vat. pr. Petav. pr. Exc. Schott.—42 *nullæ* Vat. tert. Cod. Bartholin. duo Med. Heins. H. Put. Bonon. duo Petav. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. *nulli* quatuor Vatt. *nulli* vel *nullæ* Oxon. sec. vid. Schol. Stat. p. 118.—43 *veras* Vat. quart. *figuram* ed. Vicet. *figuras* Florent. et viginti duo alii, Var. LL. e marg. Parm. *Hac* Voss. pr.—44 *de sanguine*

NOTÆ

34 *Delos errat*] Delos est insula maris Ægæi; olim in mari fluitans; sed Apollo ibi natus, 'Errantem Gyaro celsa Myconeque revinxit, Immotamque coli dedit, et contemnere ventos.'

38 *Membris*] Corporis proceritate, quæ semper tribuitur numinibus.

Honore] Intellige, oris forma et dignitate.

39 *Clypeum*] Scutum fert Pallas, ad indicandum orbem terrarum regi a sapientibus.

40 *Iaspide*] Id est, cingulo aut fibula, cui inserebatur Jaspis gemma.

43 *Veri*] Id est, fila nihil discrepantia, in iis quæ repræsentabant, habuere imaginem formæ naturalis; id quod in pictura laudatur, cum ea res depictas ad verum exprimit. In hac veste pingitur Sol et Luna, et utriusque nutrix Tethys.

44 *Hyperionio*] Hyperion erat Cœli et Terræ filius, pater Solis et Auroræ et Lunæ.

Fecerat, et pariter, forma sed dispare, Lunam,
Auroræ noctisque duces: cunabula Tethys
Præbet, et infantes gremio solatur anhelos,
Cœruleusque sinus roseis radiatur alumnis.
Invalidum dextro portat Titana lacerto,
Nondum luce gravem, nec pubescentibus alte
Cristatum radiis: primo clementior ævo
Fingitur, et tenerum vagitu despuit ignem.
Læva parte soror vitrei libamina potat
Uberis, et parvo signatur tempora cornu.

nascentem ex semine Hyperionis, et Lunam similiter, sed figura dissimili; astra *ducentia diem et noctem: mare dat cunas et recreat* in *gremio* eos, Solem et Lunam, *pueros* vix *respirantes: ac sinus ejus cæruleus illustratur alumnis pulchris.* Tethys *fert Solem brachio dextro nondum valentem, nondum incommodum calore, nec comatum radiis fulgentibus longe.* Ille Sol *depingitur lenior prima ætate, et despuit vagitu parvas flammas: soror* ejus Solis *in brachio sinistro* Tethyos *sugit humorem mammæ vitreæ, et tempora designantur cornu parvo.* Proserpina *ornatur apparatu*

Jun. pr.—45 *et pariter* Oxon. pr. *atque parem* Pal. duo Med. *forma sed* Vat. tert. et d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Bonon. Tholos. tres Petav. Exc. Petav. quart. *sed forma* sex alii. *Lunam sed dispare forma* tres Vatt. Cod. Bartholin. *forma sed dispare* vel *sed forma dispare* Oxon. pr.—46 *vices* pro *duces* Vat. pr. Cod. Bartholin. Ambr. tert. chartac. Heins. vid. Ouzel. in Minuc. p. 71. Auson. Idyll. v. Scholiast. Stat. p. 521.—47 *alumnos* pro *anhelos* Petav. sec. *anili* chartac. Heins.—48 *Cæruleisque* Reg.—50 *Necdum* Florent. *non pubescentibus* Oxon. pr. *ære* pro *alte* Vat. quint. *annis* Jun. sec.—51 *Cristarum* Petav. sec. *imo clementior* Vat. pr.—52 *Pingitur* Voss. pr. Jun. sec. *Fingitur* vel *Pingitur* Oxon. sec. *tenero* duo Vatt. *de pectore* pro *vagitu* Petav. sec. *dispuit* Oxon. sec. m. pr. Exc. Petav. quart. *destruit* Pal. duo Med. Heins. H.—53 *portat* Vat. quint. Pal. duo Med. Petav. sec.—54 *signatur* Vat. tert. Florent. Petav. pr. Oxon. sec. *signantur* quatuor Vatt.

NOTÆ

46 *Duces*] In Genesi, ‘Luminaria magna: majus, quod præesset diei; minus, quod præesset nocti.’

Tethys] Est Oceani conjux, soror Hyperionis, matertera Solis et Lunæ: alit Solem et Lunam, ut nutrix optima: Tethys sumitur pro mari.

48 *Radiatur alumnis*] Fulget vivo lumine alumnorum Solis et Lunæ, quos educavit.

49 *Titana*] Solem filium Hyperionis, qui fuit unus ex Titanibus.

51 *Cristatum*] Id est, emittentem radios, cristis similes. Sol depingebatur cum radiis duodecim, pro pari numero mensium.

52 *Vagitu*] Pingitur Sol ut infans, qui vagiendo emittit flammas.

53 *Soror*] Luna ex Homero soror est Solis, sed Æschylus Lunam facit Solis filiam, quod ab eo lumen mutuata quodammodo gignatur.

Vitrei] Numina æquorea appellantur vitrea, ab aquæ colore vitri æmulo. Sol porro et Luna nutriri dicuntur a mari, quod Poëtæ aut censuerint aut finxerint astra ali emissis ex mari vaporibus; et ex eodem mari post vires reparatas exsurgere.

54 *Cornu*] Luna cornuta pingitur;

Tali luxuriat cultu: comitantur euntem
Naides, et socia stipant utrimque corona,
Quæ fontes, Crinise, tuos, et saxa rotantem
Pantagiam, nomenque Gelan qui præbuit urbi,
Concelebrant: quas pigra vado Camerina palustri,
Quas Arethusæi latices, quas advena nutrit

tali: Naides comitantur eam *incedentem, et cingunt utrimque cœtu socio:* Naides *quæ frequentant fontes tuos,* o *Crinise, et Pantagiam volventem saxa, et Gelan, qui dedit nomen urbi:* Naides, *quas Camerina lenta aquis palustribus, quas fons*

Pal. Cod. Bartholin. Vat. d. m. sec.—55 *euntes* Cod. Bartholin. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet.—56 *Naides* Bonon. *Naiades* tres Vatt. et d. Pal. Bartholin. *stipantur* Vat. quint. Oxon. pr. chartac. Heins. *utramque* Voss. pr. *corona* duo Vatt. inc. Heins. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *caterva* duo Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Petav. duo Voss. totidem Jun. et Voss. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm.—57 Deerat hic versus Vat. sec. et Exc. Petav. quart. *Crinise* Jun. pr. Voss. sec. inc. Heins. Put. Petav. pr. Tholos. Var. LL. e marg. Parm. *Crinisse* Florent. Voss. pr. *Crisine* Vat. pr. Reg. duo Petav. duo Oxon. *Crimise* chartac. Heins. *Crimisce* Vat. tert. et d. *Crimise* Exc. Læti. *Ocrisse* Vat. quint. *Armisce* Pal. *Armise* duo Med. Heins. H. *Erisine* Cod. Bartholin. Ambr. tert. *Erasine* ed. Vicet. et Parm. *quæ saxa* Vat. pr.—58 *Pantaguam* Vat. pr. *Pantagian* Florent. Petav. pr. inc. Heins. *Gelan* Florent. Petav. pr. *Gelam* tres Vatt. Med. pr. Put. Reg. Moret. pr. duo Petav. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. in Oxon. pr. seq. Glossa erat: *Gela pronomen fluvii, a quo urbs in Italia dicta est. unde Virgilius in fine* III. *Æneid.* 'Apparet Camerina procul campique Geloi, Immanisque Gela fluvium cognoscere dicta.' *quæ præbuit* Pal. Med. pr.—59 *prima* pro *pigra* Vat. pr. *nigra* Tholos. *Carmena* Florent. *Camarina* Exc. Læti. *Camerina* omnes Vatt. Pal. Put. Reg. duo Petav. Oxon. pr. duo Jun. duo Voss. chart. Heins. Cod. Bartholin. Vat. Livin. Exc. Petav. quart.—60 *fontes* pro *latices* Vat. quint.—61 *Alveus. At Cyane* Jun. sec. *Cyaneque*

NOTÆ

et revera suo cornu distinguit partes mensium.

55 *Luxuriat*] Id est, ornatur cum luxu et pompa.

56 *Naides*] Nais, Naidos, et Naias, Naiados, est Nympha aquarum, ἀπὸ τοῦ ναίειν, quod est *fluere.*

57 *Crinise.... Pantagiam*] Crinisus vel Crimnisus fluvius est Siciliæ pater Acestis Siculi, sicut et Pantagias fluvius, qui dicitur ἀπὸ τοῦ πάντα ἄγειν, *omnia agere, rapere,* quod omnia rapiat.

58 *Gelan*] Gelas fluvius etiam est Siciliæ; unde urbs Gela dicta est.

59 *Camerina*] Vel *Camarina,* est palus Siciliæ, quam contra oraculum Siculi moverunt atque exhauserunt, et ingressis hac hostibus, pœnas dederunt. Virgilius: 'Fato nunquam concessa moveri, Apparet Camerina procul.' Camerina etiam odoris est teterrimi, quæ mota aut concussa nauseam parit. Et inde forte etiam natum proverbium: *Ne moveas Camarinam: κινεῖν Καμαρίνην, movere Camarinam:* Erasmus, in eos, qui malum sibi accersunt, quia Camerina palus 'siccata pestilentiam creavit.'

60 *Arethusæi*] Arethusa fons est nobilissimus Syracusarum in Sicilia; hujus aquas qui potant commendan-

Alpheus. Cyane totum supereminet agmen.
Qualis Amazonidum peltis exultat aduncis
Pulchra cohors, quoties Arcton populata virago
Hippolyte niveas ducit post prælia turmas;
Seu flavos stravere Getas, seu forte rigentem
Thermodontiaca Tanain fregere securi.

Arethusa, quas Alpheus externus alit: Cyane superior est *omni cœtu* nympharum. *Quemadmodum fortis turba Amazonum gaudet scutis curvis, quotiescumque Hippolyte Heroina* postquam *vastavit Septemtrionem, reducit formosum exercitum post pugnam; seu vicerunt Getas flavos, seu forsan ruperunt Tanain glaciatum*

tuum Tholos. *superaverat agmen* Voss. pr.—62 *aduncis* Vat. quart. Florent. m. pr. Put. Bonon. Jun. pr. *ademptis* tres Vatt. et d. Pal. Reg. tres Petav. chartac. Heins. Jun. sec. Oxon. sec. Exc. Petav. quart. *adeptis* Oxon. pr. *aduncis* vel *ademptis* Tholos. inc. Heins. *adultis* vel *aduncis* Vat. sec. *adultis* vel *aduncis* vel *ademptis* Voss. sec.—64 *ducit niveas* Moret. pr.—65 *Getes* Petav. tert.—66 *Thermodontiaca* Vat. pr. et tert. Med. quart. Put. Reg. duo Petav. Bonon. chartac. Heins. Jun. sec. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. Sil. Ital. II. 80. 'Thermodontiaca munita in prælia pelta.' *Tanain* Exc. Petav. quart. *Tanaim* Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Reg. tres Petav. ed. Vicet. *stravere* pro *fregere* Exc. Petav. quart.—69 *madi-*

NOTÆ

tur a virtute bellica. Fuit autem Arethusa, Dianæ comes, ab Alpheo amata, cujus vim cum effugere non posset, in fontem, Dianæ commiseratione, mutata est.

Advena...Alpheus] Alpheus fluvius est Elidis in Peloponneso Græciæ regione: ille fluvius per subterraneos sub mari meatus pervenit ad fontem Arethusam; et inde nata fabula et fluvii et fontis amorum.

61 *Cyane*] Fons est Siciliæ prope Syracusas; qui non virili specie ut Anapus, sed muliebri ore colebatur.

62 *Qualis*] Talis est Proserpina, qualis Hippolyte Amazonum regina.

Amazonidum] Amazones et Amazonides fuere mulieres bellicosæ, Thermodontis Cappadociæ fluvii accolæ: sic dictæ sunt, vel ab Amazone puella, Samornæ, Sacerdotis Dianæ et Ephesi reginæ, filia, vel quia infantum dextras mamillas inurebant, ne sagittarum jactus impediretur: et ita Amazones dictæ ab *a sine*, et *μαζὸς mamma*, quasi mulieres sine mamma.

Peltis] Pelta est scutum brevissimum, et lunatum seu curvum.

63 *Arcton*] Gentes Arcticas, seu Septemtrionales.

Virago] Est mulier bellicosa, et heroicæ indolis.

64 *Hippolyte*] Regina Amazonum ante bellum Trojanum Theseo nupsit, ita volente Hercule.

Niveas] Candidas, pulchras; vel forte alludit ad nives Septemtrionis.

Post prælia] Parta victoria.

65 *Getas*] Getæ populi sunt vel Scythiæ vel Thraciæ. *Geta* servile nomen apud Comicos, nam inde venales servi mittebantur.

66 *Thermodontiaca*] Thermodon, fluvius, non Thermodoon, quem et Araxen dixerunt, Cappadociam alluit. *Thermodontiaca securi,* id est, patria, seu quali Amazones utuntur ad fluvium Thermodontem.

Aut quales referunt Baccho solennia Nymphæ
Mæoniæ, quas Hermus alit, ripasque paternas
Percurrunt auro madidæ; lætatur in antro
Amnis, et undantem declinat prodigus urnam.
  Viderat herboso sacrum de vertice vulgus
Henna parens florum, curvaque in valle sedentem
Compellat Zephyrum: Pater o gratissime veris,

securi patria. Aut quemadmodum Nymphæ Lydiæ renovant festa Baccho; Nymphæ, *quas Hermus nutrit, et quæ aspersæ* aquis *aureis currunt per littora patria: fluvius gaudet in caverna, et liberalis effundit plenam urnam. Henna mater florum aspexerat ex monte viridi turbam sacratam, et* sic *alloquitur Zephyrum sedentem in valle curvata: O pater jucundissime veris, qui imperas assi-*

dæ Put. Reg. Petav. pr. chartac. Heins. Jun. sec. duo Oxon. Exc. Petav. quart. *madidas* inc. Heins. *madidæ* vel *gravidæ* Vat. d. Jun. pr. *in auro* pro *in antro* Vat. pr. Cod. Bartholin. *in Austro* Exc. Petav. quart.—71 *umbroso* Jun. pr. *cespite* Vat. pr.—72 *Henna* Oxon. pr. *Ætna* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin.—

NOTÆ

Tanain] Tanais est Scythiæ fluvius, qui Europam separat ab Asia: hodie dicitur *Don.*

Securi] Secures erant arma Amazonum: unde Ovidius, 'Prima securigeras inter virtute puellas.'

67 *Solennia*] Festa terno quoque anno celebrari solita; mox et Trieterica dicta sunt: *τρεῖς tres, ἔτος, eos, annus.*

68 *Mæoniæ*] Lydæ, a Rege Mæone, qui et Lydis imperavit. Lydia porro singulari cultu Bacchum prosequebatur.

Hermus] Fluvius aurifer, Ioniam alluens, vel Jovis, vel Tethyos et Oceani filius.

69 *Percurrunt*] Nam Bacchæ, Nymphæ Bacchi comites, currunt et vagantur per ripas patrias.

Auro madidæ] Aquis aureis fluvii Hermi.

70 *Amnis*] Sic fluvius dicitur ab ambiendo.

Declinat] Inclinat, invertit, effunditque urnam præ gaudio.

Urnam] Veteres fluviis tradebant in manu urnas, ex quibus aquas effundebant. Virgilius: 'Cœlataque amnem fundens pater Inachus urna.'

71 *Sacrum vulgus*] Vulgus est incondita multitudo, atque in contemtum sæpius trahitur. Hic tamen significat Dearum cœtum, cum suis ducibus; sed forte cœtus sic appellatur, quia ut turba aut vulgus sine ordine incedebat.

72 *Henna*] Henna campum habet, qui in floribus semper est, et nullo non die vernus est; cujus perpetuos copiososque flores inter naturæ miracula reponit Aristoteles.

In valle sedentem] Flores et herbæ ut uberius in vallibus nascuntur, ita et ibi Zephyrus florum herbarumque pater sedere fingitur.

73 *Zephyrum*] Zephyrus dicitur quasi *ζοηφόρος, vitam ferens,* est enim vitæ amicus: vel dicitur *ζήφυρος,* quia *τὸ ζῆν πᾶσι φέρει καὶ παρέχει, vitam fert et præbet omnibus.* Vel forte dicitur quasi *ζάφυρος,* qui explicatur ab Hesychio *πολυφόρος, multa ferens,* quia *πνέων πολλὰ φέρειν ποιεῖ τὴν γῆν,*

Qui mea lascivo regnas per prata meatu
Semper, et assiduis irroras flatibus annum,
Respice Nympharum cœtus, et celsa Tonantis
Germina, per nostros dignantia ludere campos.
Nunc adsis faveasque, precor: nunc omnia fœtu
Pubescant virgulta velis, ut fertilis Hybla
Invideat, vinçique suos non abnuat hortos.
Quicquid thuriferis spirat Panchaia sylvis,
Quicquid odoratus longe blanditur Hydaspes,

duo per prata mea, cursu ludente, et aspergis annum fluminibus continuis, vide turbam Nympharum, et filias maximas Jovis, dignantes ludere per agros nostros. Precor, nunc venias, et sis propitius: concedas, ut *nunc omnia arbusta pullulent novo fructu, adeo ut Hybla fœcunda æmuletur, et non recuset sua viridaria superari. Id omne, quod Panchaia exhalat in sylvis thureis; id omne, quod odorifer Hydaspes procul suaviter afflat;*

73 *Compellit* Petav. sec.—74 *Quid mea* Put. *meatu* Vat. pr. chart. Heins. Ambr. tert. Cod. Bartholin. Vat. Livin. ed. Parm. et Vicet. *volatu* tres Vatt. et d. Pal. Var. LL. e marg. Parm.—75 *assiduum* pro *assiduis* Put. *arvum* vel *annum* Vat. quint. Heinsius ascripserat locum Rufi F. Avieni in descript. Orbis vs. 1141. 'Inde Favonî Qua plaga, fœcundos alit almis flatibus agros. Barbara montivagos tellus extendit Erembas.' sic ibi legendum ex v. c. vulgo *almos fluctibus agros.*—77 *Gramina* Jun. pr. Oxon. sec. Leid. a m. pr.—78 *Huc adsis* Tholos. *faveasque* vel *foveasque* inc. Heins.—79 *novo* pro *velis* Vat. quint. *velit* Vat. pr. *vel his* conjiciebat Heins. *nunc fertilis* Vat. quint.—80 *Ut videat* pro *Invideat* Petav. pr. *abnuat* Put. Reg. duo Petav. Exc. Petav. quart. *abneget* Florent. Oxon. pr. Voss. pr. duo Jun. *deneget* Vat. quint. *ortus* Oxon. pr.—81 *odoriferis* Pal. Petav. pr. *roriferis* vel *floriferis* vel *turiferis* Voss. sec. *spargit* pro *spirat* Cod. Bartholin. *Panchaica* Vat. pr. et sec. in Vat. tert. hic versus sequenti postponitur.—82 *adoratis* Petav. sec. *large*

NOTÆ

spirans multa ferre facit terram. Est autem ventus mitissimus veris, florumque parens.

74 *Lascivo*] Quo zephyro spirante ipsa videtur natura ludere atque lascivire; unde, ex Alcmæone, Cupido Chloridos et Zephyri filius. Homero Zephyrus et vehemens.

75 *Irroras flatibus*] Zephyrus dicitur roscidus, quia benigno rore, seu humore, terram spargit atque fœcundat.

76 *Tonantis germina*] Nam Pallas, Diana, Venus, et ipsa Proserpina, filiæ erant Jovis maximæ.

79 *Pubescant*] Pullulent, et velut graventur fœtu.

Hybla] Locus amœnissimus Siciliæ, floribus et melle notissimus.

81 *Thuriferis*] Thus dicitur, *ἀπὸ τοῦ θύειν, sacrificare*, quia sacrificiis utile est: sed et scribitur *tus*, et dicitur a tundendo.

Panchaia] Hæc est thurifera regio Sabæorum Soli consecrata, quo redivivus Phœnix nidum defert, Ovidio teste.

82 *Longe blanditur*] Id est, afflat procul odorem, qui delectat sensus, iisque blanditur suaviter.

Hydaspes] Indiæ fluvius aromatis nobilitatus: sese exonerat in Indum flumen.

Quicquid ab extremis ales longæva Sabæis
Colligit, optato repetens exordia busto,
In venas disperge meas, et flamine largo
Rura fove: merear divino pollice carpi,
Et nostris cupiant ornari numina sertis.
Dixerat. Ille novo madidantes nectare pennas
Concutit, et glebas fœcundo rore maritat:

id omne, quod avis annosa carpit a Sabæis remotis, rediens ad vitæ *primordia, rogo grato; sparge in venas meas, et spiritu copioso recrea agros,* ut *merear colligi digitis divinis, et Deæ desiderent decorari floribus nostris.* Henna sic *locuta erat:* at *ille* Zephyrus *agitat alas sparsas nectare, et replet humum humore fœcundo: et,*

Vat. quint.—83 *ab extremis* Oxon. sec. duo Jun. duo Voss. Var. LL. e marg. Parm. *æternis* Ambr. tert. *hesternis* chartac. Heins. *externis* Leid. edd. Vicet. Parm. Junt. Isingr. Gryph. Colin. *colonis* pro *Sabæis* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin.—84 *Colligat* Vat. tert. *optato repetens primordia sæclo* Jun. sec. *optati referens ex. sæcli* Vat. pr. Bartholin. *optato repetens ex. sæclo* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. duo Petav. Tholos. Jun. pr. Voss. pr. duo Oxon. Exc. Petav. quart. *optati* ed. Vicet. *optato sæclo* duo Vatt. Pal. Bonon. *fato* Vat. sec. *partu* Vat. d. Florent. m. pr. Petav. pr. *seclo* vel *fato* Voss. sec. *optati sæcli* vel *exacto seclo* vel *cælo* Reg.—85 *experge* Petav. pr. *effunde* Vat. quint. Jun. pr. *flumine* Vat. d. Pal. Med. pr. Put. tres Petav. Reg. m. sec. Bonon. Tholos. Moret. pr. m. pr. Jun. pr. *nectare sacro* Voss. sec. *flamine* vel *flumine* Vat. quart. *nectare* vel *flumine* Oxon. sec. *sacro* Vat. sec.—86 *et merear* Vat. pr. *ut merear* duo Vatt. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *merear*, sine conjunctione, Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Bonon. Tholos. Voss. pr. duo Jun. duo Oxon. tres Petav.—87 *foveant* pro *cupiant* Petav. pr.—88 *madefactas* duo Vatt. Reg. Oxon. pr. *pectore* pro

NOTÆ

83 *Ales longæva*] Phœnix, qui vivere dicitur sexcentos et sexaginta annos: nascitur apud Arabes, aquilæ magnitudine, pulchro capite, plumis in conum extantibus, cristatis faucibus, collo aureo, cetera purpureus, absque cauda. Roseis pennis cœruleus inscribitur nitor. Ceterum vide Idyllia de Phœnice.

Sabæis] Populi sunt Arabiæ, ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι, *venerari*, quia thura suppeditant, quibus Deum veneramur.

84 *Colligit*] Cinnama, costum, et alia odoramenta, quæ concussu alarum incendit, bustumque suum sic excitat, ex cujus cineribus nascitur vermiculus, mox Phœnix futurus.

85 *Venas*] Ut in nostris corporibus venæ sunt et arteriæ; quarum hæ sunt spiritus, et purioris sanguinis, illæ crassioris receptacula; ita et in terra sunt quidam meatus, per quos aut aqua, aut spiritus rebus gignendis aptus currit.

Flamine largo] Flatu fœcundo et vitali.

88 *Madidantes pennas*] Ventis tribuuntur alæ; sed Zephyro dantur alæ nectare madentes; unde intelligitur arcana vis ubertatis, seu genitalis humor, quem satis et arboribus infundit.

89 *Maritat*] Glebas maritat fœcundo rore, id est, humore fœcundo re-

Quaque volat, vernus sequitur rubor. Omnis in herbas
Turget humus, medioque patent convexa sereno:
Sanguineo splendore rosas, vaccinia nigro
Induit, et dulci violas ferrugine pingit.
Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis
Regales vinctura sinus? Quæ vellera tantum
Ditibus Assyrii spumis fucantur aheni?
Non tales volucer pandit Junonius alas:

quacumque spirat, rubor veris succedit: terra omnis turgescit ad herbas producendas, et cœlum apertum est in media serenitate: vestit rosas fulgore rubro, vaccinia nigro, et depingit violas leni purpura. Quæ zonæ Babylonicæ, ligaturæ vestes regias, distinguuntur tot gemmis? Quæ lana adeo rubescit pretioso cruore muricis ebulliente *in aheno Tyrio? Avis Junonis non ostendit pennas tales:*

nectare Vat. pr.—90 *sequitur vernus* Voss. pr. *veris* Jun. sec. *vernus* vel *varius* Reg. duo Oxon. *rubor* quatuor Vatt. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Bonon. Tholos. Oxon. pr. duo Voss. duo Jun. tres Petav. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. *color* Vat. pr. Cod. Bartholin. Exc. Schotti, in quibus ascriptum, an *calor?* *rubor* vel *color* Reg. Oxon. sec.—91 *madidoque* pro *medioque* Put. *connexa* pro *convexa* Vat. quint. Pal. NB. hic multa desunt in Vat. tert. usque ad vs. 148.—92 *Sanguineo splendore rosas* vid. Auson. Cupid. Cruci fixo. *Sanguineas* inc. Heins.—93 *Induit* duo Vatt. Cod. Bartholin. Ambr. tert. Ald. ed. Parm. et Vicet. *Imbuit* tres Vatt. et d. Pal. duo Jun. totidem Oxon. et Voss. Var. LL. e marg. Parm. *phialas* Jun. sec. *tingit* Jun. pr.—94 *Partica nec* Jun. sec. *non tantis* Vat. quint. chartac. Heins. Voss. pr. qui et *venerantur* pro *variantur* exhibet.—95 *victura* Vat. quart. *junctura* Vat. quint. *vinctura* Florent. Put. Reg. Voss. pr. Tholos. Moret. pr. Var. LL. e marg. Parm.—96 *fulcantur* Ambr. tert. *fuscantur* tres Vatt. et d. Pal. Voss. pr. Cod. Bartholin. edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. et aliæ. in Voss. ascriptum, malim *fucantur*. *colorantur* vid. Gloss. *variantur* Exc. Petav. quart. *Assyriis aënis* Vat. quint. Petav. tert.—97 *Non tales alas pandit Junonius ales*

NOTÆ

plet, easque aptas facit ad procreandum, quasi maritum nactæ essent.

91 *Medioque patent convexa sereno*] Cum proximæ regiones nubibus prægraventur, sola Henna fruitur cœlo sereno: seu, cum undique circum loca nubila sint, medium cœli spatium, quod campis Hennensibus imminet, solum serenum est.

92 *Sanguineo*] Alludit ad cruorem Veneris, quo tincta est rosa.

93 *Induit*] Nonnulli legunt, *imbuit*, id est, inficit et notat.

Dulci] Sic Virgilius: 'Suave rubens Hyacinthus.'

Ferrugine] Id est, purpura nigriore, seu colore cœruleo.

94 *Parthica cingula*] Zonæ Babylonicæ, seu Regum Parthorum, gemmis illustratæ, non sic radiant, ut terra floribus distincta.

96 *Assyrii aheni*] Id est, aheni Tyrii in Phœnicia, quæ vicina est Assyriæ; Tyros autem et Sidon urbes purpura celebratissimæ: vel intellige simpliciter Assyriam Asiæ regionem.

Spumis] Cruore muricis ebulliente et fumante.

Fucantur] Tinguntur atque rubescunt.

97 *Volucer Junonius*] Est pavo, cujus cauda oculata, gemmis stellanti-

Nec sic innumeros arcu mutante colores
Incipiens redimitur hyems, cum tramite flexo
Semita discretis interviret humida nimbis.
Forma loci superat flores: curvata tumore
Parvo planities, et mollibus edita clivis
Creverat in collem: vivo de pumice fontes
Roscida mobilibus lambebant gramina rivis.
Sylvaque torrentes ramorum frigore soles
Temperat, et medio brumam sibi vindicat æstu.
Apta fretis abies, bellis accommoda cornus,

neque hyems imminens ita cingitur arcu, mutante colores infinitos, cum linea curva, via inter alios colores *viret, nubibus sectis. Situs campi præstantior est floribus: planities cubans tumore exiguo, et educta clivis lenibus assurrexerat in collem: fontes ex rupe naturali manantes spargebant herbas humidas aquis fluentibus, et sylva umbra frondium mitigat calores ardentes, et tribuit sibi hyemis algorem, et frigus in media æstute. Abies commoda mari, cornus utilis bello, quer-*

Vat. sec. Voss. sec. *pandit volucer* Voss. pr. qui et *ales* pro *alas* habet. *volucrum* Petav. sec. *volucris* Florent. Jun. pr. *volucer* Med. pr. Bonon. Tholos. Moret. pr. *volucris Junonia pennas* Vat. pr. Cod. Bartholin. *volucer Junonius alas* Put. Reg. Florent. duo Med. tres Petav. Heins. H. et inc. ejusd. Bonon. Exc. Petav. quart.—98 *Non sic* Vat. d. Pal. duo Med. Put. Reg. duo Petav. duo Heins. Tholos. Oxon. pr. duo Voss. duo Jun. Exc. Petav. quart. *variante* Voss. sec. *monstrante* Exc. Petav. quart. *mutante* vel *variante* Vat. sec.—99 *tramite facto* Vat. sec. *facto* vel *flexo* Vat. sec.—100 *disjunctis* Jun. sec. *diversis* Voss. pr. *intermicat* Voss. pr. *internitet* inc. Heins. ed. Parm.—101 *Flores forma loci superat* Jun. sec. *tumore* Vat. pr. *timore* Vat. sec.—102 *Prono* pro *Parvo* Jun. sec. *Plano* Ambr. tert. *in mollibus edita rivis* Jun. pr. Vat. quint. *addita clivis* Ambr. tert.—103 *in colles* Voss. pr. *vivo de pumice* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Ambr. tert. duo Voss. tres Petav. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *visus* ed. Parm. *niveo* chartac. Heins. Ald. et ed. Vicet.—104 *laniabant* pro *lambebant* Jun. pr.—105 *ramorum torrentes* Jun. sec. *tollentes* Put. *torpentes* duo Vatt. Voss. sec.—106 *Vendicat et medio br. sibi temperat æstu* inc. H. *modico* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. chart. Heins. Cod. Bartholin. Ald. ed. Parm. et Vicet. *medio* Put. Reg. Petav. pr. duo Jun. totidem Voss. et Oxon. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *in medio* Petav. pr. *vendicat* Moret. pr.—107 *Apta* vel *Acta* Voss.

NOTÆ

bus coruscans. Ovidius dixit, 'Volucris Junonia.'

100 *Interviret*] Atqui in arcu cœlesti apparet color, et flammeus, et luteus, et cœruleus, et mille alii, sed viridis magis eminet.

101 *Forma loci*] Etsi flores sunt amœni atque jucundi, situs tamen ipsius campi Hennensis quiddam habet amœnius atque jucundius.

103 *Vivo*] Id est, naturali. Virgilius: 'Vivoque sedilia saxo.'

107 *Apta fretis*] Abies utilis est ad malos navium: cornus ad jacula et arcus.

Quercus amica Jovi, tumulos tectura cupressus,
Ilex plena favis, venturi præscia laurus:
Fluctuat hic denso crispata cacumine buxus,
Hic hederæ serpunt, hic pampinus induit ulmos.
Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
Panditur, et nemorum frondoso margine cinctus
Vicinis pallescit aquis: admittit in altum
Cernentes oculos, et late pervius humor
Ducit inoffensos liquido sub gurgite visus,

cus grata Jovi, cupressus umbratura sepulcra, ilex repleta melle, laurus præsagiens futura: buxus hic agitatur densata spisso vertice: hic hederæ errant: hic vitis vestit ulmos. Non longe ab hoc loco lacus (Siculi vocant Pergum) porrigitur, et circumdatus ambitu viridantium sylvarum, pallet ob *aquas propinquas: recipit oculos videntum usque ad fundum, et aqua undique penetrabilis admittit oculos fa-*

sec. *abies* Oxon. pr. cum Glossa. sic Virg. II. Georgicon 68. 'casus abies visura marinos.' *pinus* pro *cornus* Moret. pr.—108 *amata Jovi* Oxon. sec.—109 *plana* Jun. pr. *venturi præscia laurus.* cum τελείᾳ στιγμῇ, Moret. pr. Ald.—110 *Æstuat* Reg. *Fluctuat:* Cod. Bartholin. *Æstuat* vel *Fluctuat* Oxon. pr. *hinc* chartac. Heins. *hic* Florent. Petav. pr. Ambr. tert. *in denso* duo Vatt. Pal. duo Med. Reg. Put. duo Petav. Bonon. Tholos. Moret. pr. Jun. sec. Exc. Petav. quart. *curvata* pro *crispata* Vat. sec. *cacumina* Oxon. pr.—111 *ulmus* pro *ulmos* Moret. pr.—112 *Pargum* Voss. pr. *Persum* Petav. sec. *Pergam* Jun. sec. *coloni* Pal. duo Med. Heins. H. *priores* vel *Sicani* Moret. pr. In Schedis Heinsii seqq. notata erant: 'Jul. Firmicus Maternus de errore Profan. Religionum, *Percum* hunc lacum vocat, nisi corruptus ille, et *Pergus* ibi legendus. p. 25. Ed. Wouwer. qui ibidem lacum hunc elegantissime describit.' NB. Hic multa desunt in Petav. sec. usque ad vs. 185.—114 *clarescit* pro *pallescit* Vat. quint.—115 *pervius humos* inc. Heins.—116 *gurgite* ed. Vi-

NOTÆ

108 *Quercus amica Jovi*] Nam parienti Jovem Rheæ latebras dedit in Arcadia, inde in tutela Jovis ac Junonis.

Tumulos tectura cupressus] Tectura tumulos nobilium. Diti sacra est, quia semel excisa non repullulat: in foribus posita indicat funus. Lucanus: 'Et non plebeios luctus testata cupressus.'

109 *Ilex plena favis*] Quod argumentum est soli optimi. Virgilius de sæculo aureo: 'Et duræ quercus sudabunt roscida mella.'

Venturi præscia laurus] Coronat vaticinantes, eosque in prædicendo ita juvat, ut futura præscire ac præmonere videatur.

110 *Crispata*] Spirante vento vibrata atque impulsa.

111 *Pampinus*] Vitis, pars pro toto: vitis vestit ac cingit pampinis ulmos, quibus adjungi gaudet.

112 *Pergum*] Ovidius vocat, *Pergusam.*

113 *Frondoso margine*] Id est, circumdatus atque prætextus ripis, in quibus surgunt arbores frondentes.

114 *Pallescit*] Lacus habet aquas pallentes propter aquas vicinæ paludis.

116 *Inoffensos visus*] Id est, oculos

Imaque perspicui prodit secreta profundi.
Huc elapsa cohors gaudent per florea rura.
Hortatur Cytherea, legant: Nunc ite, sorores,
Dum matutinis præsudat solibus aër,
Dum meus humectat flaventes Lucifer agros,
Roranti prævectus equo. Sic fata, doloris

ciles sub sinu puro, et aperit arcana intima claræ altitudinis. Cœtus virginum *elapsus* in *hunc* locum *lætatur per agros florentes. Venus* sic *exhortatur* eas, *ut decerpant* flores: *Nunc,* o *sorores, ite, dum aër irroratur, oriente Sole, dum Lucifer meus vectus equo rorem ferente madefacit campos flaventes. Ita locuta colligit*

cet. *flumine* duo Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Petav. pr. Bonon. Tholos. Moret. pr. Jun. pr. duo Oxon. duo Voss. Exc. Petav. quart. *fulmine* Petav. tert.—117 *Imaque* Exc. Læti. *Jam quoque* Florent. chartac. Heins. ed. Vicet. *prospicui* Vat. quint. *pspicui* chart. Heins. *pandit* Vat. pr. Jun. pr. *perdit* Ambr. tert.—118 *delapsa* Vat. sec. Voss. sec. *gaudet* Vat. sec. inc. Heins. Cod. Bartholin. Var. LL. e marg. Parm. *gaudent* Heins. H. sic infra vs. 124. *invasere cohors. florida* pro *florea* Jun. sec. deerat porro hic versus in Vat. pr. quint. et d. item Pal. Florent. duob. Med. Heins. membr. Put. Bonon. Tholos. Jun. pr. Moret. et Oxon. pr. ut et Exc. Petav. quart.—119 *Hortantur* Ambr. tert.—120 *matutinus* Petav. pr. *persudat* Vat. quint. Pal. Voss. pr. Tholos. *desudat* Petav. tert. *æther* Voss. pr.—121 *florentes* Moret. pr. Jun. sec. *lucentes* Vat. quint.—122 *provectus* Vat. pr. et d. *præventus* Put. *prævectus* Cod. Bartholin. cum viginti Codd. et Var. LL. e marg. Parm. *facta* pro *fata* Put. *doloris* Florent. inc. Heins. Ambr. tert. Tholos. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *cruoris* Vat. d. Med. pr. Oxon. pr. *coloris* Reg. m. sec. Oxon. sec. *doloris* vel *cruoris* Vat. quint.—

NOTÆ

faciles, quos nihil offendit aut remoratur.

118 *Elapsa*] Cohors in hunc elapsa locum, velut aves ex custodia, gaudet gestitque flores carpere.

119 *Cytherea*] Alibi de hac voce sæpius.

120 *Præsudat*] Dum ex aëre, oriente sole, ros veluti sudor fluit, et solem orientem præcedit.

121 *Meus Lucifer*] Lucifer enim stella matutina est stella Veneris. Virgilius: 'Quam Venus ante alios astrorum diligit ignes.'

Flaventes] Tum hyems erat; sed in campo Ennensi, qui nescit hyemem, flaventes erant agri propter flores.

122 *Roranti equo*] Fabula Soli quadrigas; Lunæ bigas; Auroræ, Luciferoque singulos tribuit equos. Equo autem roranti, id est, rore madenti, quia ejus exortu ros cadit.

Doloris signa] Florem Adonin: nam Adonin, vel Adonidem ab apro, vel a Marte rivali, sub apri specie, extinctum Venus deflevit, et in sui nominis florem purpureum mutavit. Vel intelligendæ sunt rosæ, quæ cum antea essent albæ, sanguine Veneris tinctæ sunt, cum illa ad opem Adonidi ferendam sine sandaliis accurreret, et rosæ vepribus pedem offendisset. Angelus Politianus apud Aphthonium id eleganter expressit. Ex aliorum opinione, in convivio Deorum, dum saltaret Cupido, ex incursu poculum nectaris evertit, eoque sparso in terram, rosam purpuream produxit. Ro-

Carpit signa sui. Varios tum cetera saltus
Invasere cohors. Credas examina fundi
Hyblæum raptura thymum, cum cerea reges
Castra movent, fagique cava demissus ab alvo
Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.
Pratorum spoliatur honos. Hæc lilia fuscis
Intexit violis: hanc mollis amaracus ornat.
Hæc graditur stellata rosis; hæc alba ligustris.
Te quoque flebilibus mœrens, Hyacinthe, figuris

rosas, quæ sunt *indicia doloris sui: tum turba reliqua occupavit sylvas diversas; putes agmina* apum *dispergi collectura thymum Hyblæ, cum reges educunt cohortes* opifices *ceræ, et turba mellifera egressa ex ventre cavo fagi, bombilat* circum *flores electos.* Flores *ornamentum pratorum diripiuntur: una consuit lilia* cum *violis subnigris; amaracus lenis coronat alteram: alia incedit fulgens rosis, alia candida ligustris. Te etiam,* o *Hyacinthe dolens figuris tristibus, et Narcissum colligunt: nunc flo-*

123 *vanos* pro *varios* Exc. Petav. quart. *tunc cætera* Florent. et quindecim alii, Ald. et ed. Vicet.—124 *predas* pro *credas* Put.—125 *ruptura* Voss. pr. *et cetera* Exc. Petav. quart. *cui cerea* Pal. *cetera* Put.—126 *cavo* edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Parrh. Colin. *juba* pro *cava* Put. *dimissus* Vat. d. Pal. duo Med. Reg. Put. duo Petav. Bonon. Tholos. Ambr. tert. duo Jun. duo Oxon. Exc. Petav. quart.—127 *e lectis* Jun. pr. *ereptis* Exc. Petav. quart. *erectis... alis* Var. LL. e marg. Parm. *astrepit* Reg. Tholos. Oxon. pr. *alis* inc. Heins.—128 *talia* pro *lilia* inc. Heins. *fusis* Ambr. tert. *fulvis* Petav. tert.—129 *flos* pro *mollis* Vat. quint. *aramacus* Oxon. pr. *ornet* Reg.—130 *Huc grad. st. r. huc*

NOTÆ

sam ex Mahometis sudore natam Turcæ credunt.

124 *Invasere cohors*] Cohors gaudent, invadunt: familiare est Poëtis ita loqui, cum nomen in singulari numero multa significat.

125 *Cerea castra*] Alludit ad apum naturam, quæ cum ad opus exeunt, exercitum repræsentare videntur.

Reges] Rex apum, magnitudine ac nitore major, medio ac tuto loco sedet, coliturque immunis ab onere, exactor alienorum onerum, sed solus absque aculeo: hoc amisso dilabitur examen.

127 *Electis herbis*] Floribus, ut rosis, violis, liliis, thymo, et aliis.

128 *Pratorum honos*] Flores, qui conferunt ad ornamentum seu honorem pratorum.

130 *Stellata rosis*] Ornata rosis velut totidem stellis: rosæ quippe et flores dicuntur hortorum sidera, seu terrestria sidera.

Ligustris] Ligustrum est arbor, oleæ folio, flore candido et odorato.

131 *Hyacinthe*] Hyacinthus Amyclæ filius, amatus ab Apolline, et ab eo per errorem disci jactu occisus, et in florem sui nominis mutatus.

Flebilibus figuris] Nam notas habet in foliis *aî aî*, quæ sunt dolentis. Ovidius: 'Ipse suos gemitus foliis inscribit, et *aî aî* Flos habet inscriptum, funestaque litera ducta est.'

Narcissumque metunt, nunc inclyta germina veris,
Præstantes olim pueros: tu natus Amyclis;
Hunc Helicon genuit: te disci perculit error;
Hunc fontis decepit amor: te fronte retusa
Delius, hunc fracta Cephisus arundine luget.
Æstuat ante alias avido fervore legendi
Frugiferæ spes una Deæ: nunc vimine texto

res claros veris, quondam pueros excellentes: tu, o Hyacinthe, *ortus es Amyclis; Helicon produxit hunc* Narcissum: *te discus errans occidit: amor fontis fefellit hunc: te Apollo vultu tristi, Cephisus deflet hunc ruptis arundinibus.* Proserpina, *spes unica Divæ frugiferæ, ardet præter reliquas magno desiderio colligendi flores;*

Pal. *vellata* Ambr. tert. *vallata* Vat. pr. Cod. Bartholin. Ald.—132 *metunt* Vat. sec. *legunt* Vat. pr. et quint. Voss. pr. Jun. sec. Ambr. tert. Cod. Bartholin. *tunc* Exc. Læti, Ald. *nunc* Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Petav. pr. Tholos. Voss. sec. Ambr. tert. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *germina* Put. Moret. pr. Bonon. *gramina* tres Vatt. et d. Pal. duo Jun. chartac. Heins. duo Oxon. duo Voss.—134 *disci te* Vat. quint. et d. duo Med. duo Heins. Reg. Tholos. Jun. et Oxon. pr. duo Petav. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *pertulit* Vat. pr. *perdidit* Ambr. tert. *perculit* vel *perdidit* Vat. sec. Pal. Voss. sec. *horror* Vat. pr. *error* vel *horror* Vat. d.—135 *de fronte* Pal. *fronde* Put. *retusa* Vat. sec. Cod. Bartholin. Ambr. tert. ed. Vicet. *recusa* Put. *recisa* Vat. d. Reg. m. sec. Bonon. Jun. sec. *recussa* Vat. pr. et quint. Pal. Florent. duo Med. duo Heins. Jun. pr. Petav. tert. duo Oxon. Var. LL. e marg. Parm. *reclusa* Petav. pr. m. pr. *remissa* Tholos. *retusa* vel *revulsa* Moret. pr. *retusa* vel *recussa* Voss. sec. vid. Lib. II. in Eutrop. vs. 47.—136 *Cephisos* Cod. Bartholin. *Cephisus* Jun. sec. chartac. Heins. *Cephesus* Jun. pr. Vat. sec. *Cepheus* Voss. pr.—137 *avido* Med. quart. *studio* vel *avido* Med. pr.—138 *textos* tres Vatt. Voss. pr. Cod. Bartholin. *texto* Vat. quart. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Tholos. Moret. pr. Oxon. pr. Petav. tert. Exc. Petav. quart. Var. LL. e

NOTÆ

132 *Narcissum*] Hic fuit filius Cephisi fluvii et Lyriopes nymphæ, puer pulcherrimus.

133 *Amyclis*] Amyclæ urbs in Laconia Græciæ regione.

134 *Helicon*] Mons altissimus Bœotiæ, sacer Musis.

135 *Fontis amor*] Narcissus cum venatione et æstu languidus ad fontem proximum decubuisset, imaginem suam conspicatus, in proprios amores exarsit, nimioque sui desiderio contabuit; at Deorum commiseratione in florem sui nominis mutatus est: idque accidisse dixerunt, quod nympham Echo contemsisset.

136 *Delius*] Sic Apollo dictus est a Delo insula maris Ægæi; vel a Delo monte Bœotiæ, qui natales Apollinis et Dianæ sibi vendicat.

Cephisus] Est fluvius Bœotiæ, pater Narcissi, Delphos præterlabens.

Arundine] Hac coronantur fluvii.

138 *Frugiferæ Deæ*] Cereris, quæ ex Ovidio 'Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris.'

Vimine] Quicumque vitilis frutex appellatur vimen, a vinciendo.

Ridentes calathos spoliis agrestibus implet:
Nunc sociat flores, seseque ignara coronat,
Augurium fatale tori. Quin ipsa tubarum
Armorumque potens, dextram, qua fortia turbat
Agmina, qua stabiles portas et mœnia vellit,
Jam levibus laxat studiis, hastamque reponit,
Insolitisque docet galeam mitescere sertis.
Ferratus lascivit apex, horrorque recessit
Martius, et cristæ pacato fulgure vernant.
Nec, quæ Parthenium canibus scrutatur odorem,

nunc replet blandos calathos factos ex *vimine intexto, exuviis campestribus; nunc connectit flores, et coronat sese inscia* futuri, *signum fatale nuptiarum. Quin etiam* Pallas *ipsa præsidens tubis et armis, jam relaxat curis lenibus manum, qua terret fortes exercitus, qua avellit portas firmas et muros; et ipsa deponit cuspidem, ac docet galeam molliri floribus insuetis. Vertex ferreus* capitis *luxuriat, et ira bellica recedit, ac jubæ ardore remisso florent. Et* Diana, *quæ indagat canibus*

marg. Parm. *texto* vel *textos* Voss. sec.—139 *foliis* Vat. pr. Cod. Bartholin. *spoliis* Florent. et novemdecim scripti, Var. LL. et marg. Parm.—140 *coronans* Bonon.—141 *quippe ipsa* Vat. pr. Cod. Bartholin. *quin ipsa* Florent. et plurimi alii, Ald. Var. LL. e marg. Parm. *jubarum* Florent.—142 *quæ fortia* Pal. uti et vs. seq.—143 *stabiles...qua mœnia* Petav. tert. *tollit* Vat. sec. *tollit* vel *vellit* Voss. sec.—144 *lassat* Vat. sec. Tholos. Moret. pr. inc. Heins. Jun. pr. Voss. sec. *laxat* vel *lassat* Vat. quart. Stat. I. Achilleid. 327. 'Submittitque graves humeros et fortia *laxat* Brachia.' *Aptat jam levibus studiis* Jun. sec. —145 *Et docet insolitis* Vat. d. Cod. Bartholin. *Insolitis galeamque docet* Vat. quart. *Insuetisque docet* tres Vatt. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Moret. pr. duo Jun. totidem Oxon. et Voss. Exc. Petav. quart.—147 *pacato* Florent. et septemdecim alii, Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *placato* Vat. pr. Cod. Bartholin. *paratæ* Voss. pr.—148 *Nec quæ*

NOTÆ

139 *Ridentes*] Blandos et aspectu jucundos; nam quæ delectant, ridere dicuntur. Horatius: 'Mihi præter omnes....Angulus ridet.' Id est, ille angulus gratus et jucundus est.

Spoliis agrestibus] Flores sunt spolia agrestia, dum his spoliatur ager.

141 *Augurium fatale*] Proserpina se coronat, ignara coronam illam esse velut præsagium, se mox in matrimonium rapiendam esse: mos erat novas nuptas floribus coronari.

Quin ipsa] Pallas scilicet, severa alioqui Dea, animum relaxat in floribus colligendis.

145 *Galeam mitescere*] Galea ornata est floribus tam suavibus, ut ipsa edocta videatur esse mitior.

146 *Ferratus lascivit apex*] Flores in vertica galeæ, vento agitatæ blandius moventur, sicque ludere atque lascivire videntur.

Horror Martius] Formidolosus aspectus Palladis recessit.

147 *Vernant*] Cristæ seu jubæ ornantur vernis floribus, nec emittunt micantia fulmina, ut solebant. In bello nempe cristæ Herois furentis ardescere videntur, in pace mitescere.

Aspernata choros, libertatemque comarum
Injecta tantum voluit frænare corona.
Talia virgineo passim dum more geruntur,
Ecce repens mugire fragor, confligere turres,
Pronaque vibratis radicibus oppida verti.
Causa latet. Dubios agnovit sola tumultus
Diva Paphi, mixtoque metu perterrita gaudet.
Jamque per anfractus animarum rector opacos

odorem Parthenii montis, *non contemnit cœtus virginum, et voluit solum cohibere imposito serto crines libere fluentes. Dum hæc fiunt studio puellari, en murmur subitum* cœpit *resonare, turres concurrere, et urbes vacillantes everti fundamentis concussis. Ratio* turbamenti *incognita* est: *una Paphi Dea* Venus *cognovit motus* terræ *ignotos* aliis, *et percussa formidine mixta lætatur. Et jam Pluto*

Vat. sec. m. sec. Exc. Læti. *Hæc quod* Put. *Hæc quoque* ed. Vicet. *Hæc quæ* Vat. pr. et quint. Florent. duo Med. totidem Heins. et Petav. Moret. pr. Voss. sec. Exc. Petav. quart. ed. Parm. *Hæc* vel *Nec* duo Vatt. *circumdat* pro *scrutatur* Tholos. *odoris* Vat. pr. Cod. Bartholin. Petav. tert. *odores* Vat. quint. *odorem* Florent. cum quindecim scriptis et Exc. Petav. quart. *Parthenium odorem* vel *Parthenios odores* Reg. *Parthenios honores* m. pr. et *odores* m. sec. Vat. quint.—149 *thoros* Florent. Moret. pr. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *cohors* Jun. pr. *toros* duo Vatt. *choros* vel *thorum* Vat. sec. Cod. Bartholin. *choros* vel *thoros* chartac. Heins. Petav. pr. Voss. sec.—150 *Innexa* Tholos. *Inserta* Vat. quint. *Illecta* Vat. tert. Pal. duo Med. Heins. H. Oxon. sec. Petav. tert. *Illecta* vel *Injecta* Petav. pr. *voluit tantum* tres Vatt. et d. item Pal. *voluit tandem* Vat. pr. Cod. Bartholin. *tm* inc. Heins. duo Jun. Petav. tert. *tantum voluit* Florent. duo Med. Heins. H. Reg. Petav. pr. Moret. pr. Bonon. Tholos. duo Oxon. Exc. Petav. quart. *frenare* vel *curvare* Voss. sec.—152 *repens* Put. et Exc. Læti. *recens* chartac. Heins. Cod. Bartholin. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *configere* chartac. Heins. *confringere* Florent. *considere* vel *confligere* Voss. sec.—153 *Pronaque* vel *Ipsaque* Oxon. sec. *verticibus vibratis* Florent. *velli* pro *verti* Vat. d.—154 *dubiosque* Tholos. *agnoscit* Var. d. Exc. Petav. quart.—156 *animorum rec-*

NOTÆ

148 *Parthenium*] Parthenius est mons Arcadiæ, gratus Dianæ venatrici.

Odorem] Id est, montem indagat odoratum, seu Parthenium odorem; id est, indagat canibus odorem ferarum Parthenii montis. Alii legunt, *canibus odoris*, hoc est, sagacibus; ut apud Virgilium: 'Et odora canum vis.'

152 *Fragor*] Est subitus et vehemens sonus.

154 *Agnovit sola*] Nam a Jove didicerat.

155 *Diva Paphi*] Paphos est urbs Cypri gratissima Veneri.

Mixtoque metu] Venus metu simul et gaudio affecta est: gaudet suum propagari imperium rapta Proserpina; et Plutonis adventum non potest sine metu expectare.

156 *Anfractus*] Flexus atque recessus obscuros cavernarum curvis meatibus in sese recurrentes.

Sub terris quærebat iter, gravibusque gementem
Enceladum calcabat equis: immania findunt
Membra rotæ, pressaque gigas cervice laborat
Sicaniam cum Dite ferens, tentatque moveri
Debilis, et fessis serpentibus impedit axem:
Fumida sulfureo prælabitur orbita dorso.
Ac velut occultus securum prodit in hostem
Miles, et effossi subter fundamina campi
Transilit elusos arcano limite muros,
Turbaque deceptas victrix erumpit in arces,

Princeps umbrarum quærebat viam sub terris per flexus obscuros, et equis magnis proterebat Enceladum laborantem: rotæ scindunt enormes artus, et gigas gemit oppresso collo, portans Siciliam cum Plutone, atque imbecillus conatur se *movere, et anguibus debilitatis impedit currum:* vestigium *rotæ fumantis imprimitur tergo sulfureo. Et quemadmodum miles abditus irruit in hostem incautum, et subter fundamenta agri cavati irrumpit mœnia decepta cuniculo secreto, et exercitus*

tor Put.—157 *sub terras* Exc. Petav. quart. *trementem* Jun. sec. Petav. pr.—158 *calcavit* Vat. pr. *findunt* Petav. tert. Exc. Petav. quart. *fundunt* Vat. d. Pal. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Petav. pr. Bonon. m. pr. Tholos. Voss. pr. Oxon. sec. *fundunt* vel *figunt* Vat. pr. Voss. sec.—159 *pressaque gravi* Vat. pr. chartac. Heins. ed. Vicet. *gigas* Vat. tert. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm.—161 *axes* Pal. duo Med. Heins. H.—162 *Humida* Vat. tert. *furfureo* Med. quart. *perlabitur* Moret. pr. *prælabitur* duo Med. Reg. Jun. et Oxon. pr. duo Heins. duo Petav. Tholos. Exc. Schott. *delabitur* Vat. sec. Pal. Florent. Put. Bonon. Jun. sec. Oxon. sec. m. sec. *prolabitur* Vat. pr. chartac. Heins. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *delabitur* vel *prælabitur* Voss. sec.—163 *At* Vat. sec. *Et* Vat. tert. *At* vel *Et* Voss. sec. *occultum securus pergit* Pal. duo Med. Heins. H. Petav. pr. *sævum dum pergit* Vat. quint. *securus* Vat. d. *se curru spargit* Voss. pr. unde *occulto cursu* conjiciebat Heins. *prodit* Vat. pr. Cod. Bartholin. *pergit* Florent. et octodecim Codd. Exc. Petav. quart.—164 *offensi* pro *effossi* Petav. tert. *subeunt* pro *subter* inc. Heins.—165 *inscisos* Jun. pr. *inclusos* omnes Vatt. Pal. Jun. sec. Voss. sec. duo Oxon. chartac. Heins. Cod. Bartholin. *illusos* legebat Heinsius. *limite* duo Vatt. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. Petav. tert. Bonon. Tholos. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *milite* Vat. pr. et sec. Petav. pr.

NOTÆ

157 *Gravibus equis*] Ingentibus, atque pondere magno prementibus.

158 *Enceladum*] Qui sub Ætna urgetur, ut diximus supra.

161 *Debilis*] Impar tanto labori ferendo.

Fessis serpentibus] Exhaustis viribus serpentum, quos pro pedibus habere finguntur gigantes.

165 *Arcano limite*] Id est, secreta via per cuniculum, quam expugnandæ urbis viam ab animali cuniculo didicere milites. Martialis: 'Gaudet in effossis habitare cuniculus antris: Monstravit tacitas hostibus ille vias.'

Terrigenas imitata viros: sic tertius hæres
Saturni latebrosa vagis rimatur habenis
Devia, fraternum cupiens exire sub orbem.
Janua nulla patet: prohibebant undique rupes
Oppositæ, duraque Deum compage tenebant.
Non tulit ille moras, indignatusque trabali
Saxa ferit sceptro. Siculæ tonuere cavernæ:
Turbatur Lipare: stupuit fornace relicta

triumphator imitans homines gigantes, assilit in turres delusas; ita Pluto *filius tertius Saturni scrutatur antra tenebrosa habenis errantibus, optans egredi in regnum fratris. Aditus nullus datur: saxa objecta impediebant undequaque, et retinebant Deum obstaculo acerbo. Ille* Pluto *non passus est obstacula, iratusque rumpit rupes sceptro ingenti: antra Siciliæ sonuere: Lipare terretur: Vulcanus*

Jun. sec. Ambr. tert. *milite* vel *limite* Oxon. sec.—167 *Terrigenos* Oxon. pr. *Turrigenas* Voss. pr.—168 *tenebrosa* Med. quart. m. pr. Exc. Petav. quart. *latebrosa* Florent. Med. pr. et quart. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Vat. Livin. duo Jun. totidem Oxon. et Voss. Var. LL. e marg. Parm. Sil. Ital. Lib. I. 366. simili comparatione: 'Subducto Pœni vallo, cæcaque latebra, Pandunt prolapsam suffossis mœnibus urbem.' *scrutatur* pro *rimatur* Vat. pr. Cod. Bartholin. Ambr. tert. Vat. Livin.—169 *per orbem* duo Vatt. Florent. Tholos. duo Voss. *per* vel *sub orbem* Oxon. sec.—171 *duraque* Cod. Bartholin. *sideraque* Bonon. *Siculaque* tres Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Tholos. duo Oxon. totidem Jun. et Voss. Exc. Petav. quart. *solitaque* Isingr. *solidaque* leg. Heins.—172 *minas* Vat. sec. *minas* vel *moras* Voss. sec. *teneri* Vat. quint. *teneri* vel *trabali* Voss. sec.—173 *cæstu* Petav. tert. *sceptro* vel *virga* Voss. sec. *tonuere* Vat. sec. Put. Petav. tert. et pr. m. sec. Voss. et Oxon. sec. Var. LL. e marg. Parm. *sonuere* Vat. pr. et quint. et d. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *tremuere* Vat. tert. Pal. Florent. duo Med. Bonon. Jun. pr. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. *sonuere* vel *tonuere* inc. Heins.—174 *Lipare* Vat. sec. Florent. inc. Heins. Put. Petav. pr. m. sec. Ambr. tert. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Liparis* duo Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin. duo Oxon. Jun. sec. *Lypare* vel

NOTÆ

167 *Terrigenas*] Hos ex draconis a Cadmo occisi dentibus natos dixerunt. Ceterum hi arma tumultuaria in Cadmum tanta velocitate sumserunt, ut ex terra subito orti esse viderentur; inde Terrigenæ dicti. Huc accedit quod illi in expugnandis urbibus primi cuniculis usi sunt, et ideo ex terra armati nati esse dicuntur, quod hoc habitu ex sinu terræ novo et inaudito strategemate prodiissent.

Hæres] Pluto; tertius Saturni filius atque hæres, Tartarum sortitus est.

168 *Vagis habenis*] Equis huc illuc errantibus.

Latebrosa...devia] Antra obscura et variis flexibus plena explorat, ut inveniat aditum.

169 *Fraternum orbem*] Sub auras, ubi Jupiter Plutonis frater habet imperium.

172 *Non tulit moras*] Non tulit obstacula cursum suum remorantia.

Trabali sceptro] Vasto et ingenti, instar trabis.

174 *Lipare*] Insularum Æoliarum

Mulciber, et trepidus dejecit fulmina Cyclops.
Audiit, et si quem glacies Alpina coërcet,
Et qui te, Latiis nondum præcincte tropæis
Tybri, natet, missamque Pado qui remigat alnum.
Sic, cum Thessaliam scopulis inclusa teneret
Peneo stagnante palus, et mersa negarent
Arva coli, trifida Neptunus cuspide montes
Impulit adversos: tum forti saucius ictu

obstupefactus est, camino deserto; et Cyclops timidus reliquit fulmina. Audiit et ille, *si quem gelu Alpium retinet inclusum, et qui te permeat,* o *Tiberis, nondum ornate triumphis Italis, et qui remis agit cymbam immissam* in *Eridanum. Ita, cum aqua cincta saxis, Peneo exundante, tegeret Thessaliam, et agri immersi non possent arari, Neptunus percutit hasta tricuspide rupes oppositas: tum cacu-*

Lyparis Voss. sec.—175 *Mulcifer* Vat. quint. Reg. Oxon. pr. *lumina* Vat. pr. Ambr. tert. *flumina* Florent. chartac. Heins.—176 *si quam* Ambr. tert. *glandes Alpina* Vat. quint.—177 *Latiis* Jun. sec. Cod. Bartholin. Tholos. et Voss. pr. ex conjectura. *Laciis* Jun. pr. *latis* omnes Vatt. Pal. *mundi pr. tropæis* Jun. sec.—178 *nata* Moret. pr. *natant* Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. Heinsius ascripserat Stat. x. Theb. 492. 'rigidique natator Œbalus Eurotæ.' et Achill. III. 232. 'quærisne meos Spherchie natatus.' ubi in Mss. est *meatus. missaque Pado q. rem. alno* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *navigat* pro *remigat* Exc. Petav. quart.—179 *scopulosam inclusa* Vat. sec. qui et *tenetur* pro *teneret.*—180 *negaret* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. *vetaret* Petav. pr. *negarent* inc. Heins. Moret. pr. Oxon. pr. Reg. m. pr. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm.—182 *ter forti* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *cum* Vat. sec. *tunc* Florent. cum quatuordecim aliis. *cum* vel

NOTÆ

maxima: Æolia autem est e regione Siciliæ.

176 *Coërcet*] Populi Inalpini per hyemem non vagantur, sed intra speluncas se tenent contra acerbitatem frigoris.

177 *Nondum præcincte*] Quia nondum stabat Roma, futura rerum domina, et triumphis clarissimis ditanda.

178 *Alnum*] Id est, parvulam navim factam ex alno, quæ ad Padi ripas crescit uberius: sorores quippe Phaëthontis post ejus fatum dolore contabuerunt, et in populos seu alnos ibi mutatæ esse dicuntur.

179 *Thessaliam*] Thessalia Græciæ regio dicta est Æmonia ab Æmone Rege, et ab ejusdem filio Thessalo, Thessalia.

180 *Peneo stagnante palus*] Stagnasse olim dicitur Thessalia, ob montes simul cohærentes, sed post terræ motum, montes vel a Neptuno vel ab Hercule abrupti sunt, et inde datus aquis liber exitus. Peneus autem est fluvius Thessaliæ, pater Daphnes: alluit loca amœnissima Tempe.

181 *Trifida cuspide*] Tridente seu fuscina: tridens seu triplex data potestas, ob naturam fontium dulcem, æquoris salsam, stagnorum mediam, nec amaram nec gustu gratam.

Montes] Saxa et rupes. Claudianus: 'Illius et duri flevere silentia montes:' id est, saxa et rupes.

Dissiluit gelido vertex Ossæus Olympo.
Carceribus laxantur aquæ, fractoque meatu
Redduntur fluviusque mari tellusque colonis.
Postquam victa manu duros Trinacria nexus
Solvit, et immenso late discessit hiatu;
Apparet subitus cœlo timor: astra viarum
Mutavere fidem: vetito se proluit Arctos

men Ossæ percussum ictu ingenti avulsum est ab *Olympo frigido: aquæ emittuntur receptaculis, et obicibus ruptis, et flumen mari, et terra agricolis restituuntur, Posteaquam Sicilia abscissa vi* Plutonis *laxavit catenas rigidas, et late patefacta est hiatu ingenti, metus repentinus invadit Cœlum: sidera reliquerunt cursus so-*

tum Voss. sec.—183 *Dissiliit* Vat. quart. Petav. pr. Exc. Petav. quart. *Dissolvit* inc. Heins. Bonon. *Se solvit* Vat. tert. et d. Pal. duo Med. Heins. H. Put. Petav. tert. Tholos. Jun. pr. *Se solvit* vel *Dissiluit* Reg. duo Oxon. *vortex* duo Med. Tholos. *obsessus* pro *Ossæus* Exc. Petav. quart.—184 *fractoque* Vat. tert. Tholos. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. ed. Vicet. *factoque* tres Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. Moret. pr. chartac. Heins. duo Jun. totidem Voss. et Oxon.—185 *fluviique* Vat. pr. et tert. Florent. Exc. Petav. quart. Cod. Bartholin. *fluviusque* alii magno numero, Ald. et Var. LL. e marg. Parm.—186 *vincta* Oxon. sec. *juncta mari* Voss. pr. *vincta vadis* Petav. tert. *victa palus* Moret. pr. *divos* pro *duros* Vat. pr. *tellus* pro *duros* Bartholin.—187 *inmerso* Oxon. pr. m. pr. *discedit* Oxon. sec. *dissolvit* Exc. Petav. quart.—188 *cœlo subitus* Vat. pr. et quart. Voss. pr. Vat. Livin. *cœli* Moret. pr. inc. Heins. *subitus* vel *subito* Jun. pr. *tumor* Exc. Petav. quart.—189 *Monstravere* Vat. pr.

NOTÆ

183 *Ossæus*] Ab Ossa Thessaliæ monte.

Gelido Olympo] Olympus multorum montium nomen est, in Elide, Arcadia, Cilicia, Macedonia, Thessalia: gelidus autem dicitur Olympus, quia alti montes sæpius 'alta stant nive candidi.'

184 *Carceribus*] Rupium undique præcludentium claustris abruptis, in quibus aquæ velut in carcere detinebantur.

187 *Immenso discessit hiatu*] Prope Ennam Siciliæ civitatem, spelunca quædam est conversa ad Aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exisse, abreptamque ab eo loco Proserpinam secum asportasse, et subito non longe ab urbe Syracusis penetrasse sub terras; lacumque in eo loco statim extitisse, ubi Syracusani festos dies agebant. Alii dicunt rem gestam in Attica, qua Cephisus amnis Eleusin præterit: alii tradunt ab Acherusio specu Ponti emersisse Plutonem.

189 *Mutavere fidem*] Astra, quia constanter suos cursus tenent, videntur fidem dedisse seu promisisse se ita cursus semper esse servatura; sed tamen tunc, turbata equis Plutonis, mutavere et fidem et cursum.

Vetito æquore] Tethys Oceani conjux in gratiam Junonis, Ursam pellicem odio habentis, in mare eam non recepit; quod fictum est, quia semper nobis apparet Ursa in sublimiore Cœli vertice.

Arctos] Ursa major, ut supra.

Æquore: præcipitat pigrum formido Booten:
Horruit Orion: audito palluit Atlas
Hinnitu: rutilos obscurat anhelitus axes
Discolor; et longa sólitos caligine pasci
Terruit orbis equos. Pressis hæsere lupatis
Attoniti meliore polo; rursusque verendum
In Chaos obliquo pugnant temone reverti.
Mox, ubi pulsato senserunt verbera tergo,
Et solem didicere pati, torrentius amne
Hyberno, tortaque ruunt pernicius hasta.
Quantum non jaculum Parthi, non impetus Austri,

litos: Ursa lavat se in *mari prohibito: terror rapit* ad occasum *Booten lentum: Orion pertimuit: Atlas territus est audito hinnitu: afflatus niger* equorum, *infuscat Cælum nitidum, et Sol territavit equos consuetos dudum nutriri tenebris.* Illi *constitere habenis compressis, consternati aëre clariore, atque iterum redire conantur converso curru in Tartarum horrendum. Deinde postquam passi sunt flagella tergo verberato, et cœperunt tolerare lucem: currunt velocius flumine hyemis, et celerius jaculo contorto. Non sic sagitta Parthi, non sic flamen venti,*

palluit Jun. sec. *polluit* Vat. pr. *perluit* Voss. pr.—190 *sollicitat* pro *præcipitat* Pal. *nigrum* Tholos. *Bootem* Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. Moret. pr. tres Petav. Exc. Petav. quart. Ald. et ed. Vicet.—191 *Corruit* pro *Horruit* Exc. Petav. quart.—193 *Decolor* legendum esse verbum *obscurat* satis docet. vid. ad B. Gildon. 192. *solitos longa* Moret. pr. Exc. Petav. quart. *longo* Put. *ferrugine* Exc. Petav. quart.—194 *pressisque* Florent.—195 *Attonitu* Vat. sec.—196 *certant* duo Vatt. Pal. *pugnant* Jun. sec. chartac. Heins. ed. Parm. et Vicet. *tentant* Vatt. duo et d. Petav. pr. Ambr. tert. Vat. Livin. Cod. Bartholin.—197 *ut pulsato* inc. Heins. *dorso* Reg. Oxon. pr.—199 *Hiberna* inc. Heins. *totaque* Pal. Petav. sec. ed. Parm.—200 *Quam nunc* pro *Quantum* Cod.

NOTÆ

190 *Booten*] Seu Bubulcum, quia in modum bubulci plaustrum sequitur. Dicitur et Arctophylax, id est, custos Ursæ: alii dicunt eum fuisse Icarum, alii Arcadem Jovis et Callistus filium. Piger dicitur, quia nunquam totus occidit, sed opinione spectantium in iisdem prope vestigiis stare videtur.

191 *Horruit Orion*] Hic natus est ex trium Deorum urina: certavit cum scorpione, et inter sidera relatus est: alii dicunt occisum a Diana imprudenter; alii consulto, quod ejus pudicitiam tentaret: horruit autem, quia Orion ponitur inter horrida sidera.

Atlas] Atlas, quem Perseus hospitium sibi negantem prolato Gorgonis capite in montem convertit, qui Cœlum nunc sustinet.

193 *Caligine pasci*] Equis Plutonis atra nebula pabulum est.

194 *Orbis*] Scilicet a rotunda specie.

197 *Verbera*] Plagas, scuticam, flagella.

198 *Solem didicere pati*] Ad Solis lumen desierunt caligare.

200 *Jaculum Parthi*] Quod Parthus excussit; Parthos quippe jaculandi studio claros esse constat.

Non leve solicitæ mentis discurrit acumen.
Sanguine fræna calent: corrumpit spiritus auras
Letifer: infectæ spumis vitiantur arenæ.
Diffugiunt Nymphæ: rapitur Proserpina curru,
Imploratque Deas. Jam Gorgonos ora revelat
Pallas, et intento festinat Delia cornu:
Nec patruo cedunt. Stimulat communis in arma
Virginitas, crimenque feri raptoris acerbat.
Ille velut stabuli decus armentique juvencam

non acies promta animi anxii sic *currit. Fræna perfunduntur cruore: halitus pestilens inficit aërem: pulvis corruptus inquinatur spumis. Nymphæ fugiunt: Proserpina rapitur curru, petitque* auxilium *Dearum. Jam Pallas detegit caput Medusæ, et Diana properat arcu intento, neque cedunt* Plutoni *patruo. Virginitas æquales excitat ad auxilium, et flagitium raptoris ferocis asperat* ipsas. *Ipse* Pluto est *ut leo, cum invasit vitulam eximiam in stabulo et armento, atque laceravit*

Bartholin.—201 *Non leve* Exc. Schott. ascripto loco Homer. Iliad. O. p. 537. *Nec leve* Vat. sec. *Num* Vat. tert. *discurrit mentis* Vat. sec. *discernit* Pal. duo Med. Heins. H.—202 *squalent* Jun. pr.—203 *Lucifer* Bonon. *infestæ* Petav. tert. *habenæ* Petav. sec. *aristæ* Vat. quart.—204 *Difficiunt* Ambr. tert. *capitur* Petav. tert. *cursu* Vat. quint.—205 *Gorgonos* Vat. d. Reg. duo Petav. et Oxon. *Gorgonis* omnes Vatt. Cod. Bartholin. *Gorgones* duo Med. Put. Heins. H. *recludit* pro *revelat* Jun. pr. Vat. quint. *revellat* Leid. unus Med.—206 *intenso* Vat. pr. *cornu* Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *telo* Florent. cum novemdecim scriptis, Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *telo* vel *cornu* Oxon. pr.—207 *Nunc patruo* Vat. d. *stimulant* Pal. *utramque* pro *in arma* Bonon. *in armis* duo Vatt.—208 *acerbant* Vat. quint. inc. Heins.—209 *Juvencum* Vat. pr. Exc. Petav.

NOTÆ

201 *Solicitæ mentis acumen*] Hyperbolicῶς: ecquid enim celerius animo curis æstuante? Mens et jaculum habent similitudinem aliquam; per hastam Palladis repræsentatur acumen mentis.

202 *Sanguine fræna calent*] Spuma sanguinea tepescunt atque perfunduntur.

204 *Rapitur*] Proserpinæ raptum multi pinxerunt. Plinius: 'Praxiteles quoque marmore felicior: ideo et clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum,' &c. Idem alio in loco: 'Nicomachus Aristodemi filius ac discipulus, pinxit hic raptum Proserpinæ, quæ tabula fuit in Capitolio in Minervæ delubro supra ædiculam juventutis.'

Curru] Nova nupta in domum viri vehebatur plaustro, quod junctæ mulæ vel boves trahebant.

205 *Gorgonos ora revelat*] Pallas, ut opem ferat Proserpinæ, detegit Ægidem seu clypeum, in quo erat caput Medusæ, quæ una erat inter Gorgones.

207 *Nec patruo cedunt*] Nec rationem habent, quod Pluto sit frater patris sui Jovis, sicque patruus.

Communis virginitas] Accendit Deas virginitas communis, quam nolunt sic expositam esse raptoribus.

208 *Acerbat*] Vel asperat: vel crimen videtur acerbius, quo pluris illæ pudicitiam faciebant.

209 *Ille velut...leo*] Pluto non ma-

Cum leo possedit, nudataque viscera fodit
Unguibus, et rabiem totos exegit in armos,
Stat crassa turpis sanie, nodosque jubarum
Excutit, et viles pastorum despicit iras.
  Ignavi domitor vulgi, teterrime fratrum,
Pallas ait, quæ te stimulis facibusque profanis
Eumenides movere? tua cur sede relicta
Audes Tartareis cœlum incestare quadrigis?
Sunt tibi deformes Diræ: sunt altera Lethes

unguibus viscera aperta, explevitque famem toto pectore vorato, *manet fœdatus cruore multo, et excutit jubas nodosas, negligitque minas pastorum vilium. Pallas dicit,* O Pluto, *rector umbrarum inertium, sævissime* trium *fratrum, quæ furiæ excitaverunt te calcaribus et tædis abominandis? Quare, deserto tuo palatio, audes inficere aërem equis Stygiis? Diræ turpes sunt tibi: aliæ sunt Deæ Infero-*

quart.—210 *nudataque pectora* ed. Vicet. *viscera* Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. Tholos. Voss. pr. duo Oxon. tres Petav. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. Ald. *poscit* pro *fodit* Put.—211 *exegit* Vat. Livin. *erexit* Ald. ed. Parm.—212 *crassa sanie turpis* Petav. sec. Exc. Petav. quart. *facie* pro *sanie* Vat. sec.—213 *Excitat* pro *Excutit* Vat. d. Bonon. *despuit iras* Put. —214 *domitor* vel *ductor* Vat. sec. *vulgi* Put. Reg. duo Jun. totidem Voss. et Oxon. tres Petav. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *mundi* Vat. pr. Cod. Bartholin. Ambr. tert. inc. Heins. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *teterrime* Ambr. tert. *deterrime* Florent. et viginti Codd. item Var. LL. e marg. Parm. —215 *quo te* conjiciebat Heins.—216 *rapuere, tua* Vat. d. *tuæ* ceteri fere omnes, ed. Parm. et Vicet. Voss. pr. cum Gloss. '*acute. tuæ. te dignæ.* sic infra *Nocte tua*.'—217 *Audet* Put. *cœlum* Jun. pr. duo Voss. duo Oxon. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *mundum* Cod. Bartholin. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *incestare* Tholos. *infestare* Vat. pr. duo Petav. Bonon. Ambr. tert. Jun. sec. Vat. Livin. vet. Gyr. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. *fedare querelis* Voss. pr.—218 *Sunt ibi* Vat. sec. *deformes Nymphæ* Jun. sec. *deformes animæ* Vat.

NOTÆ

gis movetur Dearum raptam Proserpinam repetentium vocibus, quam leo movetur minis pastorum juvencam raptam repetere tentantium.

Stabuli decus armentique] Quæ forma præstat omnibus generis sui juvencis.

213 *Excutit*] Inter devorandam prædam.

216 *Eumenides*] Εὐμενίδες, id est, *benevolæ;* sed sic Furiæ dicuntur a contrario, quia sunt minus benevolæ. Julius Cæsar Scaliger, 'Antiphrasin autem veram esse fateri cogimur ex cognomento Furiarum, quas Græci Erinnyas cum appellassent primum, postea bene ominata voce, εὐμενίδας nominare maluerunt.'

217 *Incestare*] Id est, violare, polluere: 'totamque incestat funere classem.' Virgilius.

218 *Diræ*] Dicuntur quasi Deorum iræ.

Lethes] Lethe est fluvius Hispaniæ: hic est fluvius Inferorum, et ponitur pro ipsis Inferis.

Numina: sunt tristes Furiæ, te conjuge dignæ.
Fratris linque domos: alienam desere sortem:
Nocte tua contentus abi. Quid viva sepultis
Admisces? nostrum quid proteris advena mundum?
Talia vociferans avidos transire minaci
Cornipedes umbone ferit, clypeique retardat
Objice, Gorgoneisque premens assibilat hydris,
Prætentaque operit crista. Libratur in ictum
Fraxinus, et nigros illuminat obvia currus.
Missaque pæne foret, ni Jupiter æthere vulso

rum: Furiæ crudeles sunt dignæ te marito: relinque regna Jovis *fratris: relinque hæreditatem alterius: recede, contentus tenebris tuis: cur confundis viventia cum mortuis? Cur peregrinus proculcas nostras sedes?* Pallas *clamans hæc* verba, *percutit clypeo infesto equos cupientes transire, et remoratur* hos *obstaculo scuti, instansque absterret serpentibus Medusæ sibilantibus, atque tegit opposita juba: sagitta paratur ad vulnus, et opposita illustrat currus obscuros; et fere fuisset contorta, nisi*

quint. *deformes Furiæ* Voss. pr. *Lethæ* per dativum legebat Heins.—219 *Numina* tres Vatt. Florent. duo Med. duo Heins. Reg. Put. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Vat. Livin. duo Jun. totidem Oxon. et Voss. tres Petav. Exc. Petav. quart. *Nomina* ex conjectura ed. Parm. *Flumina* Vat. d. Leid. pro varia lectione, et ita olim editi.—220 *Fratris* vel *Nostras* Oxon. sec.—221 *contemptus abi* Put. Reg.—222 *cur proterit* Exc. Petav. quart. *proteris* vel *protrahis* Vat. sec.—223 *avido transire* Pal.—226 *Prætentas operit crista* Jun. sec. *Prætentasque aperit cristas* Florent. Exc. Læti. *Prætentaque operit crista* duo Med. Heins. H. Put. Reg. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Jun. pr. Voss. pr. duo Oxon. tres Petav. Exc. Petav. quart. ed. Parm. et Vicet. *Prætentaque operit palla* inc. Heins. *Prætentaque operit hasta vel palla* Var. LL. e marg. Parm. *operit* omnes Vatt. et Cod. Bartholin. *vibratur* pro *libratur* Vat. quint.—228 *pena foret* Petav. sec. *æthere summo* Vat. pr. et sec. Cod. Bartholin. *æquore summo* Voss. pr. *vulso* Moret. pr. *celso* Petav. pr. *lapsus* Tholos. *missas* Vat. tert. *missus* Vat. quart. Reg. Oxon. pr. *jusso* inc. Heins. *misso* Vat. d. Pal. Florent. duo Med. Heins. H. Put. Bonon. Jun. pr. duo Petav. Exc. Petav. quart. *summo* vel *misso* Vat. quint. *vulso* legit Heinsius, qui ascripsit: 'sic *vellere mænia* supra vs. 143.'—229

NOTÆ

220 *Alienam sortem*] Hæreditatem et imperium Jovis, quod ipsi sorte contigit.

225 *Gorgoneisque premens assibilat hydris*] Pallas in Ægide, seu scuto et pectore, dicitur gestare serpentes Medusæ, quæ est una Gorgonum; qui serpentes ad motum Palladis ita sibilant, ut ipsa eos animare, et cum ipsis assibilare videatur.

226 *Prætentaque*] Id est, Pallas umbra coni seu clypei oppositum tegit Plutonem.

Libratur] Componitur atque paratur ad ictum seu vulnus inferendum.

227 *Fraxinus*] Hasta seu sagitta facta ex fraxino arbore.

Illuminat] Hasta currus nigros illustrat suo splendore, quia cœlestis est.

Pacificas rubri torsisset fulminis alas,
Confessus socerum. Nimbis Hymenæus hiulcis
Intonat, et testes firmant connubia flammæ.
Invitæ cessere Deæ. Compescuit arcum
Cum gemitu, talesque dedit Latonia voces:
 Sis memor, o, longumque vale. Reverentia patris
Obstitit auxilio: nec nos defendere contra
Possumus. Imperio vinci majore fatemur.
In te conjurat genitor, populoque silenti
Traderis, heu cupidas non aspectura sorores,

Jupiter nubibus commotis jaculatus fuisset pennas placidas fulminis rubicundi, confessus se esse *socerum. Hymenæus designat tonitru, nubibus dehiscentibus, et ignes conscii confirmant matrimonium. Deæ reluctantes recesserunt. Diana retinuit jaculum cum fletu, et dixit talia verba:* O Proserpina, *memento* nostri, *et vale æternum: pietas* in *patrem* Jovem *impedivit opem* nostram, *et nos non valemus tueri* te *contra* illum: *confitemur* nos *superari potestate superiore. Pater conspirat contra te, et traderis, heu! umbris tacitis, non visura sorores amantissimas, et*

Paciferas Vat. quint. *rubei* Vat. pr. *misisset* Pal. Med. pr. *fulminis* Bonon. Tholos. vet. Gyr. Raphel. *luminis* omnes Vatt. Pal. Put. chartac. Heins. Jun. sec. Oxon. sec. m. pr. tres. Petav. Cod. Bartholin. *luminis* vel *fulminis* Reg. Oxon. pr.—230 *Confessis* Vat. sec. *Confessum* Petav. sec. sic Laud. Seren. 81. *Confessæ plausu dominam. socerum* Voss. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. Raphel. *generum* Cod. Bartholin. chartac. Heins. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet.—231 *tristes* pro *testes* Oxon. pr.—232 *Attonitæ cessere Deæ* Jun. sec. *compescuit iras* Put.—234 *Sisque memor longumque* Jun. pr.—235 *vos* Vat. tert.—

NOTÆ

229 *Pacificas*] Primus fulminis jactus, qui pacatus est, et monet.

Rubri] Fulmen rubrum consecratum paci.

Fulminis alas] Alæ fulmini tributæ sunt ob celeritatem. Ceterum *fulmine* Jupiter *fœdera sancit* seu confirmat, et matrimonia. Virgilius: 'Fulsere ignes et conscius æther Connubii,' &c.

230 *Hymenæus*] Vel Hymen Apollinis et Calliopes, seu Uraniæ, filius; vel, secundum alios, Bacchi et Veneris. Deus præsesque nuptiarum habitus est. Alii dicunt Hymenæum Atticum juvenem fuisse, qui raptas a latronibus Virgines, parentibus intactas restituit, et ideo in nuptiis invocatus est, tanquam defensor virginitatis. Heinsius mavult *Hymeneon intonat*, id est, designat nuptias per tonitru. Hymenæus ponitur etiam pro nuptiis, ut Bacchus pro vino. Nova nupta ignem et aquam jubebatur attingere. Unde Ovid. 'Quos faciunt justos ignis et unda viros.' Unde etiam apud Jurisconsultos 'excipere conjugem aqua et igne,' id est, ducere.

232 *Deæ*] Pallas et Diana, Latonæ filia, ideoque dicta Latonia.

234 *Longumque vale*] Vox est valedicentium; absentiam miserabilem insinuans. Quin et mortuos hac salutatione, tanquam non amplius eos visuri, dimittebant.

235 *Nec possumus*] Etiamsi vellemus te defendere, non possumus.

236 *Imperio majore*] Hic est, Θεοῦ βία, *Dei vis*, cui resistere nemo queat. Virgilius: 'Major agit Deus.'

Æqualemque chorum. Quæ te Fortuna supernis
Abstulit, et tanto damnavit sidera luctu?
Jam neque Partheniis innectere retia lustris,
Nec pharetram gestare libet. Securus ubique
Spumet aper, sævumque fremant impune leones.
Te juga Taygeti, posito te Mænala flebunt
Venatu, mœstoque diu lugebere Cyntho.
Delphica quin etiam fratris delubra tacebunt.
  Interea volucri fertur Proserpina curru,
Cæsariem diffusa Noto, planctuque lacertos

cœtum Virginum *æqualium. Quod factum eripuit te cœlestibus, et condemnavit astra* ad *talem fletum? Nunc non juvat cingere sylvas Parthenias indagine; nec ferre pharetram: aper spumet tutus undique, et leones ferociter rugiant sine metu: culmina Taygeti lugebunt te, Mænala te lugebunt omisso* studio *venandi, et defleberis longum* in *Cyntho tristi: præterea templa Delphica fratris* Apollinis *silebunt. Dum* Diana queritur, *Proserpina rapitur curru celeri, crinibus sparsis*

239 *Æqualesque choros* Bartholin. *æqualemque thorum* duo Med. Heins. H. Moret. pr. Jun. sec. Voss. pr. *æqualemque chorum* duo Vatt. Florent. inc. Heins. Put. Reg. Bonon. Tholos. Jun. pr. duo Oxon. tres Petav. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *torum* tres Vatt. Pal. *qui te* Florent.—240 *damnarunt* chartac. Heins. vid. Passerat. ad Propert. p. 175.—241 *silvis* pro *lustris* Vat. sec. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—242 *Et* Jun. pr. *faretras* Voss. pr. *pharetras* Moret. pr. cum viginti scriptis et Var. LL. e marg. Parm. *licet* Cod. Bartholin.—243 *sævique* omnes Vatt. Pal. Cod. Bartholin. *sævumque* Moret. pr.—245 *fletu* pro *Cyntho* Petav. sec.—246 *silebunt* Vat. pr. Vat. Livin. *movebunt* Petav. sec.—247 *cursu* Petav. sec. Oxon. sec.—249 *per nubila fundit* Vat. pr. *profert ad nubila* Vat. sec. *rupit* Pal. *fundit* Vat. quint. et d. Petav. pr. *tendit* Jun. pr. *tollit* Exc. Petav. quart. *rumpit* Vat. tert. et quart. duo Med. Put. Reg. Bonon. Tholos. Jun. sec. Moret. pr. Voss. pr. duo Petav. duo Oxon. *tendit* vel *rumpit* Heins. H. Ambr. tert. *et planctus profert ad nubila inanes* vel

NOTÆ

239 *Supernis*] Vel terris, vel cœlestibus.

240 *Damnavit sidera luctu*] Quod fatum damnavit astra, voluitque, ut magno cum luctu privarentur pulchra Proserpina.

241 *Partheniis*] Parthenius mons est Arcadiæ, in quo Diana venari solita cum Virginibus: unde dictus, ἀπὸ παρθένων, *a Virginibus.*

244 *Taygeti*] Hic est mons Laconiæ, qui Spartæ et Amyclis imminet, Lacænarum venationibus insignis, dictus a Taygete Nympha, *Eurotæ matre.*

Mænala] Mænalus, et in plurali Mænala, mons Arcadiæ, a Mænalo Lycaonis filio.

245 *Cyntho*] Qui mons est insulæ Deli, Apollini et Dianæ sacer.

246 *Delphica delubra*] Templa seu Oracula omnium præstantissima in urbe Delphis, in Bœotia, juxta Parnassum. Delphis autem nomen dedit Delphus, quem Neptunus in Delphina mutatus ex Melantho Deucalionis filia suscepit.

248 *Planctuque*] Peculiaris est species doloris, verberare lacertos. Virgilius: 'Palmis percussa lacertos.'

Verberat, et questus ad nubila rumpit inanes:
  Cur non torsisti manibus fabricata Cyclopum
In nos tela, pater? sic me crudelibus umbris
Tradere, sic toto placuit depellere mundo?
Nullane te flectit pietas? nihilumne paternæ
Mentis inest? tantas quo crimine movimus iras?
Non ego, cum rapido sæviret Phlegra tumultu,
Signa Deis adversa tuli: non robore nostro
Ossa pruinosum vexit glacialis Olympum.

vento, et percutit brachia manibus, atque emittit querelas vanas in aërem, sic dicens: *O pater* Jupiter, *quare non jaculatus es contra nos tela facta arte Cyclopum? Itane voluisti prodere me filium* tuam *manibus sævis, itane expellere* me ex *mundo omni? Nullius pietatis* sensus *te movet? Nihilne habes amoris patrii? Quo scelere excitavimus tantum furorem? Non ego, cum Phlegra fureret bello rabido, gessi vexilla infesta* contra *Deos: non Ossa nivalis tulit Olympum gelidum vi nostra.*

questus ad nubila fundit inanes Voss. sec.—251 *In me* Cod. Bartholin. *nos* vel *me* Voss. sec. *Tela pater? sic me placuit* Voss. pr. *sic nos* tres Vatt. Florent. Reg. Oxon. pr. *crudeliter* Jun. sec.—252 *Credere* pro *Tradere* Put. *Tradere* vel *Condere* Oxon. sec. *defendere mundo* Petav. sec.—253 *flexa* pro *flectit* Put. *pietas flectit* Jun. sec. *nullumne* quatuor Vatt. Pal. Oxon. sec. Voss. sec. chartac. Heins. duo Jun. *nullumque* duo Med. Voss. pr. Heins. H. *nullumve* Reg. Oxon. pr. *nihilque* Tholos. *nihil anne* Cod. Bartholin. *nilumque* Moret. pr. *nichilumne* Florent. Petav. sec. *nullumne* vel *nihilumne* Vat. quint. Heinsius ascripserat locum Vopisci initio Aureliani: '*quod ipse* nonnihilum *ex ejus origine sanguinem duceret.*' ubi *sanguinis* rectius legas, ut paulo post apud eundem, 'habuisse quin etiam nonnihilum divinationis.' *novimus* duo Vatt. Florent. Med. pr. Heins. H. Reg. Voss. sec. Petav. tert. *cernimus* Pal.—255 *cum rapido* Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. *te contra quateret cum Phlegra tumultum* Vat. pr. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Vicet.—256 *nec robore* Florent. et viginti duo Codd. Var. LL. e marg. Parm.—257 *glacialis*

NOTÆ

250 *Manibus fabricata Cyclopum*] Sunt fulmina, quæ a Cyclopibus Jovi ministrantur. Ex Ovidio arreptum est: 'Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum.'

255 *Non ego*] Imitatio Virgiliana: 'Non ego cum Danais Trojanam exscindere gentem Aulide juravi,' &c. aiebat Dido.

Sæviret] Id est, sævi belli theatrum esset.

Phlegra] Civitas vel Campaniæ in Italia, vel Thraciæ in Græcia; ad quam civitatem gigantes bella moventes fulmine dejecti sunt: hi cum contra Herculem bellum gererent, fulminibus e cœlo cadentibus victi sunt: inde opinio manavit in vulgus, eos pugnare contra Deos.

257 *Ossa*] Thessaliæ mons, cui Pelion imponebant gigantes, ut bella Diis inferrent, et in Cœlum iter affectarent.

Olympum] Macedoniæ vel Thessaliæ montem, eodem gigantum bello notum.

Quod conata nefas, aut cujus conscia noxæ
Exul ad immanes Erebi detrudor hiatus?
O fortunatas, alii quascumque tulerunt
Raptores! saltem communi Sole fruuntur.
Sed mihi virginitas pariter cœlumque negatur:
Eripitur cum luce pudor: terrisque relictis
Servitum Stygio ducor captiva tyranno.
O male dilecti flores, despectaque matris
Consilia, o Veneris deprensæ serius artes!
Mater io, seu te Phrygiis in vallibus Idæ
Mygdonio buxus circumsonat horrida cantu,

Quod tentavi crimen, aut cujus socia culpæ ejicior exul ad cavernas horridas Tartari? O felices puellas, *quas alii prædones abduxerunt: saltem potiuntur luce communi. At pudicitia mihi aufertur, et simul lumen: pudor adimitur mihi cum Sole, et rapior desertis terris, ut famula serviam Regi Inferno. O flores amati infeliciter, et contemti monitus matris! o doli Veneris detecti tardius! Ah! mater, sive tibia horribilis sonat circum aures* tuas *cantu Lydio* in *vallibus Idæ Trojanæ, sive*

vexit Vat. quart. Reg. Oxon. pr. *versat* vel *vexit* Vat. quint.—258 *noxia culpæ* Exc. Petav. quart. *noxæ* Vat. tert. Jun. sec. Petav. tert. Vat. Livin. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *culpæ* tres Vatt. Pal. Cod. Bartholin. *culpæ* vel *noxæ* Vat. sec. Oxon. sec. *conscia culpæ* vel *noxia noxæ* Voss. sec.—260 *alias* Leid. Oxon. sec. *quicumque* Vat. tert. *quoscumque* Leid.—261 *sole* Vat. Livin. *luce* Vat. pr. et sec. Cod. Bartholin. Jun. sec. chartac. Heins. Ald. ed. Parm. et Vicet. *luce* vel *sole* Voss. sec.—262 *cælum pariterque* Vat. quart. *pariter cum luce* Vat. sec. duo Med. Heins. H. et chartac. ejusd. Oxon. pr. Voss. sec. Jun. sec. ed. Vicet. *cum luce* vel *cælumque* Voss. sec.—263 *Eripitur cum sole* inc. Heins. Petav. sec. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *cum luce* Reg. Put. Tholos. Moret. pr. Voss. sec. duo Petav. Ald. ed. Parm. —264 *Infelix Stygio* Vat. pr. Cod. Bartholin. *Servitum Stygio* Vat. quart. Jun. pr. Voss. pr. Pal. Florent. Med. pr. Reg. Bonon. Tholos. inc. Heins. duo Petav. Var. LL. e marg. Parm. *Servitium* Med. quart. Heins. H. Jun. sec. duo Oxon. *Servicium* tres Vatt. et d. Moret. pr. Put. Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. *Servitium* vel *Servitum* Voss. sec. vid. Cons. Olybr. 138. et Var. LL. ad Lib. II. de pr. Cons. Stilich. vs. 325. *stupri* pro *Stygio* Exc. Petav. quart. *ducor Stygio* Florent. Voss. pr.—266 *Concilia* Reg. *tardius* Exc. Petav. quart. *urbes* vel *artes* Put.—267 *io te seu* Petav. sec. *Phrygiæ convallibus* legebat Heins.—268 *Mygdoniæ* Moret. pr. *circumsonat undique*

NOTÆ

264 *Captiva tyranno*] Non dixit *uxor*, sed *captiva*, ad augendam commiserationem: non dixit *Regi*, sed *tyranno*, ob eandem rationem.

265 *Male dilecti flores*] Mea cum pernicie, fuistis enim causa cur raperer.

Despectaque matris consilia] Nam Ceres discedens præceperat filiæ ne efferret pedem extra limen. Sic Dina, filia Jacob, in sacra Scriptura, cum exiisset ad externos, rapta est, et causa fuit multarum calamitatum.

267 *Io*] Hic est dolendi particula; alias lætitiæ inservit.

268 *Mygdonio cantu*] Id est, Lydio;

Seu tu sanguineis ululantia Dindyma Gallis
Incolis, et strictos Curetum respicis enses,
Exitio succurre meo: compesce furentem:
Comprime ferales torvi prædonis habenas.
Talibus ille ferox dictis fletuque decoro
Vincitur, et primi suspiria sentit amoris.
Tunc ferrugineo lacrymas detergit amictu,
Et placida mœstum solatur voce dolorem:
Desine funestis animum, Proserpina, curis,

tu habitas Dindyma resonantia *ululatu Gallorum sanguinolentorum, et vides gladios nudos Curetum, veni* ad *auxilium meum; retine furiosum* Plutonem; *retine fræna funesta raptoris crudelis.* Pluto *sævus ille mollitur his verbis, et fletu decenti; et testatur primo gemitu se* succubuisse *amori: tunc siccavit lacrymas veste nigra, ac consolatur tristem* ejus *mœrorem sermone blando:* O *Proserpina,*

Med. quart. Heins. H. *undique* vel *horrida* Med. pr.—269 *Seu te* Vat. tert. Exc. Petav. quart.—270 *strictis Curetum* Exc. Petav. quart. *despicis* Vat. pr. Jun. sec. *respicis* Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. Bonon. Tholos. duo Voss. tres Petav. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *deseris* chart. Heins. Cod. Bartholin. ed. Parm. et Viret. *despicis* vel *respicis* Ambr. tert.—271 *Exilio* Jun. pr. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. deerat vero hic versus Vat. quart. *furentes* Vat. pr.—272 *fatales* Vat. quint. *torvi raptoris* Petav. pr. Jun. sec.—273 *planctuque* Vat. sec. Voss. sec.—274 *primum* Petav. sec. *novit* Florent. *sentit* Petav. sec. *sensit* Pal. et viginti Codd. Exc. Petav. quart.—275 *deterget* inc. Heins. *detergit* Vat. tert. Florent. duo Med. Heins. H. Put. Reg. Bonon. Tholos. Jun. pr. Voss. pr. Vat. pr. Vat. Livin. duo Oxon. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *detersit* Vat. pr. et sec. et d. Cod. Bartholin. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. *deterxit* Med. quart. *detexit* Ald.—276 *Sed placida* Pal. *timorem* Moret. pr. *pudorem* Vat. pr.—278 *vario*

NOTÆ

nam Lydia Mygdonia dicta est, a Mygdone.

Buxus] Id est, tibia facta ex buxo.

269 *Dindyma*] Mons est sacer matri Deum, in Phrygia.

Sanguineis ululantia Gallis] Galli erant Cybeles Deorum matris Sacerdotes, qui magno cum ululatu ejus sacra peragebant; quippe qui aqua amnis Berecyntiæ epota furerent, et sua membra dissecarent, unde dicuntur *sanguinei.*

270 *Curetum*] Sunt hi vel Cretæ, vel Samothraciæ, vel Eubœæ, vel Phrygiæ populi; Jovem infantem aluisse dicuntur, et ne vagitu puer sese proderet, clypeis æneis et æris tinnitu Saturnum liberos masculos devorantem elusisse.

273 *Ferox*] Etsi durus ac flecti indocilis.

Decoro] Pulchro: quanquam enim vultus lugentium flendo depravatur, nonnullæ tamen in luctu non parum formosæ videntur.

275 *Ferrugineo*] Color ille Inferorum videtur esse proprius. Charon Virgilianus: 'Et ferruginea subjectat corpora cymba.'

277 *Funestis*] Aut perniciosis, quæ corpus extenuant, aut funestis ob metum mortis: nam extremam perniciem timebat Proserpina.

Et vano vexare metu. Majora dabuntur
Sceptra, nec indigni tædas patiere mariti.
Ille ego Saturni proles, cui machina rerum
Servit, et immensum tendit per inane potestas.
Amissum ne crede diem. Sunt altera nobis
Sidera, sunt orbes alii: lumenque videbis
Purius, Elysiumque magis mirabere solem,
Cultoresque pios. Illic pretiosior ætas,
Aurea progenies habitant: semperque tenemus,

noli affligere mentem tuam *curis perniciosis et timore inutili. Sceptra pulchriora dabuntur* tibi, *neque feres consortium conjugis inglorii: ego ille filius Saturni, cui elementa mundi obediunt, et* cujus *imperium porrigitur per vacuum infinitum. Ne putes* te *perdidisse lucem. Astra alia sunt nobis, alia sunt* terræ *spatia; et aspicies diem nitidiorem, et admiraberis magis* Solem *Elysium, et incolas sanctos.* In *his locis genus præstantius* hominum, *proles aurei* sæculi *manet; et habemus semper* id

pro *vano* Vat. d. Petav. pr. Jun. sec. *vacuo* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—279 *patiere* Put. Reg. Petav. m. pr. Exc. Petav. quart. ed. Parm. *patiare* Voss. et al. *tyranni* pro *mariti* Vat. quint.—280 *Nota ego* Jun. sec. *Illa ego* chartac. Heins. ed. Vicet. *Ille* vel *Nempe* duo Oxon. *machina mundi* Vat. pr. Reg. Petav. et Oxon. pr.—281 *surgit per inane* Ambr. tert.—282 *nec crede* Vat.—283 *Sæcula* vel *Sidera* Med. pr. vid. infra vs. 311. *orbes* vel *ignes* Reg. duo Oxon.—284 *Clarius* Tholos. Jun. sec. *Purius* vel *Clarius* Voss. sec. Heinsius ascripserat, *Purius* recte. vid. Virg. Lib. VI. 640. *Elysiumque...lumen* Bonon. *Elysiumque...campum* Vat. sec. *Elysiumque...solem* duo Vatt. et. d. Pal. duo Med. Florent. duo Heins. Put. Reg. Tholos. Ambr. tert. tres Petav. Exc. Petav. quart. Voss. pr. Jun. sec. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *Elysiosque...campos* Vat. pr. Cod. Bartholin. Vat. Livin. ed. Vicet. *campum* vel *solem* Voss. sec.—285 *præstantior ætas* Petav. sec.—286 *habitat* tres Vatt. et d. Pal. Cod. Bartholin. *habitant* Vat. pr. Vat. Livin. *tenetur* inc. Heins. Var.

NOTÆ

278 *Vano*] Nam nihil est quod timeas.

279 *Tædas*] Tædæ auspicatissimæ ex alba spina fiebant: hæ in nuptiis adhibitæ, et pro nuptiis usurpantur.

280 *Machina rerum*] Elementa mundi; nam quicquid oritur, in terram recidit.

281 *Immensum per inane*] Per Inferos, qui vacui sunt. Supra lib. I. vs. 20.

182 *Sunt altera sidera*] Aut alia, aut puriora. Virgilius: ‘Largior hic campos æther, et lumine vestit Purpureo, solemque suum sua sidera norunt.’ Et hoc ex eorum sententia, qui Elysios reponebant in Luna, quam qui habitabant, astra habebant puriora.

284 *Elysium*] Campos Elysios, vel in Bœotia, vel in agro Thebano, vel in Insulis Fortunatis, vel in Arcadia, vel in Hispania, vel in Ægypto, vel in Lunæ globo, vel sub terris reposuerunt.

285 *Pios*] Nam pii tantum tenent ‘amœna vireta Fortunatorum nemorum sedesque beatas.’

Quod superi meruere semel. Nec mollia desunt
Prata tibi. Zephyris illic melioribus halant
Perpetui flores, quos nec tua protulit Henna.
Est etiam lucis arbor prædives opacis,
Fulgentes viridi ramos curvata metallo.
Hæc tibi sacra datur: fortunatumque tenebis
Autumnum, et fulvis semper ditabere pomis.
Parva loquor: quicquid liquidus complectitur aër,
Quicquid alit tellus, quicquid salis æquora verrunt,
Quod fluvii volvunt, quod nutrivere paludes,

quod homines merentur habere *semel. Neque* vero *prata florida deerunt tibi:* in *illis locis flores æterni, quales Henna tua non produxit, spirant zephyris blandioribus. Præterea arbor est opulenta* in *sylvis florentibus* habens *ramos aureos curvatos metallo fulvo: hæc* arbor *consecratur tibi; et possidebis autumnum felicem, et locupletaberis perpetuo pomis aureis. Dico pauca: quicquid aër tenuis continet, quicquid terra nutrit, quicquid campi maris volvunt, quod flumina trahunt, quod paludes*

LL. e marg. Parm.—287 *Quæ Superi* Vat. quint. *tenuere* pro *meruere* duo Vatt. Cod. Bartholin. Voss. pr. Ambr. tert. duo Jun. Petav. quart. *non mollia* Ambr. tert.—288 *melioribus afflant* Moret. pr.—289 *quos non* inc. Heins. Jun. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *pertulit* Petav. sec. *Henna* Bonon. *Ætna* tres Vatt. Pal. Cod. Bartholin. *Ethnna* Oxon. pr. *Ætne* Vat. tert. et d. Put. duo Petav. *Ethne* Tholos. m. pr. Oxon. sec. m. pr.—290 *Hæc etiam* Jun. sec. *opacis* Florent. cum duodecim scriptis, Var. LL. e marg. Parm. *opacis* vel *amœnis* Vat. sec. Voss. sec. *amœnis* Isingr.—291 *ramos viridi* Vat. quart. Tholos. *gravido* pro *viridi* Vat. pr.—292 *sacra dabit* Voss. pr. *tenebis* Petav. sec. Exc. Petav. quart. ed. Parm. *tenebris* Put. *videbis* duo Petav. Jun. sec. *tenemus* vel *tenebis* Reg. Oxon. pr. —293 *Autumnum, fulvis* Jun. sec. *semper fulvis* inc. Heins. *dotabere* conj. Heins. In Oxon. pr. sequens glossa erat, *Hæc est arbor, de qua Virgil. in* VI. *Æn.* 136. 'latet arbore opaca Aureus et foliis et lento vimine ramus, Junoni infernæ dictus sacer.'—295 *maris æquora* tres Vatt. et d. Cod. Bartholin. duo Voss. *maris æquora lati* Vat. pr. *verrit* Voss. pr. *vertunt* Vat. d. Pal. duo Med. Heins. H. Reg. Bonon. Tholos. Ambr. tert. duo Oxon. duo Petav. *verrunt* vel *vertunt* Voss. sec. Heinsius ascripsit locum Propert. Lib. II. Eleg. XV. '*Nostra nec Actiacum* verreret *ossa mare.*' ut recte Scaliger, quod perperam reprehendit Passeratius.—296 *Et fluvii* Exc. Petav. quart. *Quid fluvii..., quid* duo Med. Heins. H. *involvunt* Ambr. tert. *vertunt* pro *volvunt* Petav. pr.

NOTÆ

287 *Quod superi meruere semel*] Nos Inferi habemus semper animas, et homines singuli seu superi merentur tantum sortiri eas semel, id ex opinione Pythagoræ: vel habemus semper sæculum aureum.

289 *Perpetui*] Per totum annum.

Henna] Supra sæpius.

292 *Hæc tibi sacra datur*] Ramus aureus sacer est Proserpinæ, quod aurum lateat in imis terræ visceribus.

Fortunatum autumnum] Qui pretiosos aureosque ferat fructus.

293 *Ditabere*] Nonnulli legunt *dotabere*, id est, in compensationem dotis tuæ *accipies fœtus auricomos.*

Cuncta tuis pariter cedent animalia regnis,
Lunari subjecta globo; qui septimus auras
Ambit, et æternis mortalia separat astris.
Sub tua purpurei venient vestigia reges
Deposito luxu, turba cum paupere mixti.
Omnia mors æquat. Tu damnatura nocentes:
Tu requiem latura piis: te judice sontes
Improba cogentur vitæ commissa fateri.
Accipe Lethæo famulas cum gurgite Parcas.
Sit fatum, quodcumque voles. Hæc fatus ovantes

alunt; omnia æqualiter subjicientur imperio tuo animalia existentia sub Lunæ orbe, qui septimus circuit Cœlum, et sejungit res *caducas* a *sideribus æternum* mansuris. *Reges* cum veste *purpurea procident ad pedes tuos, relicto fastu, commixti cum cœtu pauperum: mors* facit *omnia æqualia. Tu* es *condemnatura reos, tu es datura quietem probis: nocentes cogentur confiteri vitia malæ vitæ, te arbitra: recipe Parcas ancillas cum flumine Lethæo: hoc statum* est, id *omne quod jusseris. His dictis increpat equos*

—297 *regnis animalia cedent* Jun. pr. *animantia* Jun. sec. *cedunt* duo Vatt. Petav. sec. Tholos. Moret. pr. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. *regnis* vel *votis* Vat. d.—298 *Ignari* pro *Lunari* Exc. Petav. quart. *subjecta polo* Voss. sec.—300 *Ad tua* Var. LL. e marg. Parm. *purpureo* Petav. sec. *metuent* pro *venient* Vat. pr.—301 *turba non paupere* Petav. pr. *mixtim* Reg. Oxon. pr.—302 *Omnia mors damnat* Exc. Petav. quart. *et damnatura* Vat. pr.—305 *sub gurgite* Vat. pr. *judice* vel *gurgite* Oxon. sec.—306 *Sit fatum* Pal. Vat. Livin. et Voss. sec. in quo ascriptum, *optima lectio, nisi quod eodem versu* FATUS *sequitur. Sitque ratum* Med. quart. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *factum* Vat. pr. et quint. Petav. sec. Tholos. Jun. sec. Exc. Petav. quart. *quocumque* Put. *velis* Vat. pr. inc. Heins. Cod. Bartholin. *voles* Florent. duo Med. Heins. H.

NOTÆ

398 *Lunari subjecta globo*] Pythagoras credit a lacteo circulo incipere Plutonis imperium, quia animæ inde lapsæ a superis recedunt: alii a Lunæ globo, qui septimus est in ordine Planetarum, qui sunt Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Mercurius, Venus, et Luna.

300 *Purpurei*] Purpureus color Regum est ac Principum, quos sic alloquitur sacra Scriptura: 'Ego dixi Dii estis, sed moriemini sicut filii hominum:' *καὶ σὺ τέθνηκας, ὥσπερ ἡμεῖς ἅπαντες, Et tu mortuus es, sicut nos omnes.* Sic apud Lucianum Diogenes illudit Alexandro.

301 *Deposito*] Vel fastu, vel ambitioso cultu, vel regiis insignibus; *ἀφῃρημένοι πολλῶν γε καὶ μεγάλων κτημάτων, spoliati multis et magnis possessionibus*, aiebat Crœsus apud Lucianum.

302 *Omnia mors æquat*] Propertius: 'Nil distat Crœsus ab Iro: Consule cum, Mario, capte Jugurtha, sedes.' Sapienter ille qui filiolæ tumulum sic inscripsit, 'Decipimur, votis et tempore fallimur, et mors Deridet curas, anxia vita nihil.'

305 *Famulas Parcas*] Quæ tua exequentur imperia, ut ancillæ.

306 *Sit fatum*] Compones fortunas

Exhortatur equos, et Tænara mitior intrat.
Conveniunt animæ, quantas truculentior Auster
Decutit arboribus frondes, aut nubibus imbres
Colligit, aut frangit fluctus, aut torquet arenas.
Cunctaque præcipiti stipantur sæcula cursu
Insignem visura nurum. Mox ipse serenus
Ingreditur, facili passus mollescere risu,
Dissimilisque sui. Dominis intrantibus ingens
Assurgit Phlegethon. Flagrantibus hispida rivis
Barba madet, totoque fluunt incendia vultu.

triumphantes, et lenior ingreditur Tartarum. Umbræ congregantur tot, *quot Notus violentior dejicit folia* ex *arboribus, vel congregat pluvias, vel rumpit undas, vel volvit arenas; et sæcula omnia densantur festinatione celeri, aspectura nurum illustrem. Statim ipse* Pluton *intrat lætus, ferens* se *mitigari gaudio leni, et diversus a seipso. Phlegethon magnus assurgit* blandiens *dominis* Plutoni *et* Proserpinæ *ingredientibus: mentum* ejus Phlegethontis *hirsutum madefactum est rivis ardentibus, et ignes stillant* ex *omni facie. Servi electi ex multitudine veniunt*

Put. Reg. Tholos. Bonon. duo Petav. duo Jun. totidem Voss. et Oxon. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Hæc fatus* duo Vatt. *Sic fatus* Pat. pr. quint. et d. Jun. sec. Ambr. tert. duo Voss.—307 *Tænara* Vat. tert. et quart. Pal. duo Med. Heins. H. Petav. sec. Exc. Petav. quart. *Tartara* Vat. pr. sec. et quint. Cod. Bartholin. Voss. pr. Oxon. sec. duo Jun. chartac. Heins. *Tartara* vel *Tænara* Oxon. pr. *mitius* Jun. sec.—308 *quantas* vel *quamvis* Voss. sec. *violentius* Vat. quint. *truculentior* Vat. pr. Cod. Bartholin. Vat. Livin. ed. Parm. et Vicet. *violentior* Florent. cum viginti tribus aliis, Ald. Var. Lectt. e marg. Parm.—309 *Dejicit* Vat. pr. *Discutit* duo Vatt. Moret. pr. Jun. sec. Voss. sec. *Arboribus frondes deicit cum nub.* Ambr. tert. *ac nubibus* Vat. pr. *cum nubibus* Vat. pr. *imbribus* Ambr. tert.—310 *frangit fructus* Petav. pr. *et frangit* Ambr. tert. *aut torquet fl. aut frangit arenas* Vat. pr. Vat. Livin. *volvit* pro *torquet* Vat. sec. Voss. sec. *arenas* Med. quart. *habenas* vel *arenas* Med. pr.—311 *secula* Florent. duo Med. Put. duo Heins. *Tartara* Vat. quint. Petav. pr. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *secula* vel *Tartara* Reg. Oxon. pr. Voss. sec. Ambr. tert. Heinsius ascripserat locum Senec. Hippol. vs. 479. et Stat. XI. Theb. 592. ‘ totisque expectant *secula* ripis.’ ubi *tostis* vel simile quid reponendum conjiciebat, quemadmodum ‘ ambustas Acherontis ripas’ Noster dixit lib. I. in Rufin. vs. 120.—312 *ille serenus* Jun. sec.—313 *passus facili* Petav. tert. *cursu* pro *risu* Petav. sec. m. pr.—314 *nitentibus* pro *intrantibus* Exc. Petav. quart.—315 *ripis* Bonon.—316 *tantoque* Jun. pr. Heinsius nota-

NOTÆ

hominum pro nutu, quid majus?

307 *Tænara*] Tænarus fuit Jovis filius: alter Tænarus fuit Icari filius: ab alterutro dictum est Promontorium Tænarium in Laconia, quod creditum est ostium Inferorum. Vid. lib. I. de Rapt. vs. 2.

308 *Conveniunt*] Adventante Proserpina.

Auster] Ventus, qui flat a meridie, noxius arboribus et floribus.

311 *Sæcula*] Id est, animæ omnium sæculorum congregantur densanturque.

314 *Dissimilisque sui*] Nam ante ipsi rigebat ‘ duræ inclementia formæ.’

315 *Assurgit*] Assurgere est assurgendo honorare. Virgilius: ‘ Utque

Occurrunt properi lecta de plebe ministri :
Pars altos revocant currus, frænisque solutis
Vertunt emeritos ad pascua nota jugales.
Pars aulæa tenent: alii prætexere ramis
Limina, et in thalamum cultas extollere vestes.
Reginam casto cinxerunt agmine matres
Elysiæ, teneroque levant sermone timores,

celeriter obviam: pars eorum *restituit* suo loco *currum ingentem, et habenis detractis ducit equos* officio *functos ad prata solita. Pars tendunt tapetes: alii* cœperunt *ornare januam frondibus, et ferunt in cubiculum nuptiale ornamenta magnifica. Heroinæ camporum Elysiorum circumdederunt Reginam* Proserpinam *cœtu pudico,*

verat, Bartholinum ipsum monuisse, in veteri Codice legi *tetroque*, qui proin diversus ab illo Bartholini Codice, quem versavit Heinsius, quippe in quo illud non comparet. *tosto* legebat Heinsius. Ovid. II. Metam. vs. 283. 'tostos en aspice vultus.'—317 *Concurrunt* Jun. sec. *Succurrunt* inc. Heins. *propere lecti* Vat. pr. et quint. Voss. pr. Cod. Bartholin. *propere lecta* Vat. sec. Pal. *properi lecta* Vat. tert. et d. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Bonon. Moret. pr. Jun. sec. Oxon. sec. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *læta* Jun. sec. *lecta* vel *lecti* Voss. sec. *sede* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—318 *altos* Jun. sec. *alios* Pal. Heins. H. duo Med. *alia* Put. *alio* Vat. tert. *revocat* tres Vatt. Petav. pr. Bonon. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Voss. sec. Cod. Bartholin. *revocant* Vat. tert. Jun. sec. *cursus* Pal. Tholos.—319 *pabula* Ambr. tert.—321 *Lumina* Vat. tert. Petav. sec. *in thalamos* Vat. sec. Voss. sec. *thalamum* duo Vatt. et d. Cod. Bartholin. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. Bonon. Tholos. Moret. pr. Voss. pr. duo Jun. duo Oxon. tres Petav. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *thalamis* al. *cunctas* pro *cultas* Vat. pr. Pal. Bonon. *cunctis* Put. *certas* Exc. Petav. quart. *extendere* Voss. pr. Ms. Pulm.—322 *castæ* Vat. pr. *duxerunt* Cod. Bartholin. *circumdant* Jun. sec. *undique* pro *agmine* Jun. pr.—323 *tenerosque* Petav. pr. ed. Vicet. *teneroque* Vat. Livin. cum novemdecim aliis, Var. LL. e marg. Parm. Exc. Petav. quart. *timores* duo Jun. totidem Oxon. et Voss. Ald. Var. LL. e marg.

NOTÆ

viro Phœbi chorus assurrexerit omnis.' Et Statius: 'Assurgit Musæ nostra Camœna tuæ.'

317 *Occurrunt lecta de plebe*] Id est, electi ex plebe veniunt obviam celeriter.

319 *Emeritos*] Emeritus est miles, qui completis stipendiis militiæ sacramento solutus est : inde emeritus dicitur, de iis qui suo labore officioque perfuncti sunt ; ut emeriti equi, qui labore diurno functi sunt.

320 *Aulæa*] Ornamenta ad ornandam regiam nuptialem, et parietes vestiendos. Aulæa dicta, quia in Aula Attali Regis, cum populum Rom. scripsit hæredem, primum inventa sunt.

Ramis] Ex more Romanorum, qui diebus festis januas, arborum, et præsertim lauri, ramis ornabant.

321 *Thalamum*] Thalamus est cubiculum utriusque conjugis, seu lectus nuptialis.

322 *Matres Elysiæ*] Sunt heroinæ illæ, quæ secundum Homerum campos Elysios habitant.

323 *Timores*] Puellares, quales sunt timores virginum, quæ ducuntur.

Et sparsos religant crines, et vultibus addunt
Flammea, solicitum prævelatura pudorem.
Pallida lætatur regio, gentesque sepultæ
Luxuriant, epulisque vacant genialibus umbræ.
Grata coronati peragunt convivia manes.
Rumpunt insoliti tenebrosa silentia cantus.
Sedantur gemitus: Erebi se sponte relaxat
Squalor, et æternam patitur rarescere noctem:
Urna nec incertas versat Minoia sortes:

et solantur metum ejus verbis lenibus, ac coërcent comas diffusas, et apponunt faciei vela tectura verecundiam trementem. Imperium nigrum gaudet, et populi mortui lætantur, et umbræ indulgent dapibus festis. Dii Inferni coronati celebrant convivia jucunda. Cantilenæ insuetæ pellunt silentia obscura: fletus desinunt: tristitia inferorum se remittit ultro, et sinit tenebras perpetuas diminui. Neque urna Mi-

Parm. *doloris* vet. Cod. *dolores* vat. pr. ed. Parm.—324 *religant* vel *relegunt* Oxon. sec. *frontibus addunt* Ambr. tert.—325 *prævallatura* Florent. *prævellatura* ed. Vicet. *pudorem* vel *timorem* Vat. sec. multa vero hic desunt in Petav. tert. usque ad versum 124. lib. III.—326 *sectatur* Vat. pr. *sepulto* Bonon. qui et in vs. seq. *vacent* pro *vacant* habet. *gentilibus* Ambr. tert.—328 Sequens versus huic præponitur in Voss. pr.—330 *Sed dantur* pro *Sedantur* Voss. pr. *Solantur* Med. quart. *gemitus.* cum τελείᾳ στιγμῇ, duo Med. Reg. Petav. sec. Vat. Livin. sed Cod. Bartholin. post τὸ *Erebi* interpungit. *gemitus* vel *planctus* Oxon. sec.—331 *æternam* Vat. pr. *infernam* Vat. sec. *in-*

NOTÆ

324 *Religant*] Nam ante Proserpina 'Cæsariem diffusa Noto.'

325 *Flammea*] Sunt vela, seu lutei coloris tegmina, quibus puellæ nubentes tegebantur, vel ne a quoquam prius conspiceretur nupta, quam a marito; vel boni ominis causa, quod Flaminis uxor, cui nefas a matrimonio divertere, hoc velamine semper tegeretur. Dionysius Halicarnass. dicit infulas et sacerdotum pileos dici *flammea*, unde dicti *flamines*.

Solicitum] De quo solicita erat et timebat Proserpina: nam Statio nubentes puellas 'subit ille supremus Virginitatis amor, tacitæque modestia culpæ.'

326 *Pallida regio*] Ubi sunt 'simulacra modis pallentia miris.' Virg.

327 *Luxuriant*] Ludunt, lasciviunt, gestiunt præ gaudio.

Epulis genialibus] Genius Deorum filius, parensque hominum, pertinet ad conjugium, gignendorum liberorum causa: ideoque geniales epulæ sunt nuptiales.

328 *Coronati*] More veteri, quo convivæ sertis capita tegebant, ad retundendos vini vapores. Juvenalis: 'Quale coronati Thrasea Helvidiusque bibebant.' Adde quod, hilaritatis gratia, in principum nuptiis coronas sumebat populus.

331 *Rarescere*] Propter splendorem tædarum nuptialium et genialium conviviorum, rarescunt diminuunturque tenebræ.

332 *Minoia*] A Minoë Cretensium Rege justissimo, qui statutus est judex quæsitorque apud inferos: et

Verbera nulla sonant, nulloque frementia luctu
Impia dilatis respirant Tartara pœnis.
Non rota suspensum præceps Ixiona torquet:
Non aqua Tantaleis subducitur invida labris.
(Solvitur Ixion: invenit Tantalus undas.)
Et Tityos tandem spatiosos erigit artus:
Squalentisque novem detexit jugera campi:
Tantus erat. Laterisque piger sulcator opaci
Invitus trahitur lasso de pectore vultur,

nois agitat sortes ambiguas: flagella nulla resonant, et Tartarea ergastula *nullo resonantia gemitu quiescunt suppliciis remotis. Rota volubilis non volvit Ixiona pendentem: non aqua zelotypa eripitur ori Tantali: Ixion requiescit, Tantalus reperit aquas. Tityus denique attollit membra vastissima, ac relinquit detecta jugera novem agri mœrentis: tantus erat! et vulturius helluo assiduus jecoris lividi, reluctans avellitur ex præcordiis fatigatis; et mœret jecur sibi ereptum reparari*

fernam vel *æternam* Voss. sec. *clarescere* Vat. quint. Petav. sec.—333 *trementia* Jun. sec. *frequentia* Moret. pr.—334 *delatis* Petav. pr. *respondent* Put.—335 *Nec rota* Vat. pr. et sec. Voss. sec. Cod. Bartholin.—336 *Tantaliis* Exc. Petav. quart. *Tantalicis* Vat. pr. et sec. Voss. sec. Cod. Bartholin. *Tantaleis* Florent. cum viginti aliis. *humida* et *uvida* ex emendatione Voss. pr. sequens versus deerat Jun. sec.—338 *Tityos* inc. Heins. *Tityus* omnes Vatt. Pal. Petav. sec. Cod. Bartholin. *Tityon* Vat. d. Florent. *Tition* Put. Petav. pr. Exc. Petav. quart. *spatiosus* Voss. sec. *exigit* Oxon. pr. Exc. Petav. quart.—340 *lacerique* Voss. pr. *Averni* Tholos.—341 *laxo* Petav. sec. chartac. Heins. *lato* Pal.

NOTÆ

ideo urnam tenet, ex qua varia hominum trahens sorte nomina, eorum, dum viverent, 'vitas et crimina discit.'

333 *Verbera*] Flagella furiarum, quibus sontes plectuntur. Virgilius: 'Continuo sontes ultrix accincta flagello Tisiphone quatit insultans.'

334 *Impia Tartara*] Locus Inferorum profundissimus, in quo scelerati et impii cruciantur.

Respirant] Quiescunt, quasi onere pœnarum non amplius oppressi sontes forent, sicque respirarent.

335 *Ixiona torquet*] Non rota cruciat assiduo circumactu Ixiona, qui amotus a Jove, cum vim Junoni inferre voluisset, damnatus est, et apud inferos assidua rotæ vertigine rapitur. Ovidius: 'Volvitur Ixion et se sequiturque fugitque.'

337 *Tantalus*] 'Quærit aquas in aquis et poma fugacia captat Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.' Id patitur, vel quod Pelopem filium Diis epulandum apposuerit; vel quod canem aureum spirantem, Templi Jovis in Creta custodem, repetenti Mercurio abjuraverit; vel quod Deorum secreta mortalibus revelaverit.

338 *Tityos*] Jovis et Telluris, vel potius Elaræ, Junonis metu in terræ antro parientis, filius: hic vel Latonæ vel Dianæ vim inferre tentavit, et ideo detrusus ad Inferos novem jugera vasta corporis mole premens, jecur immortale a vulture tundi sentit atque lancinari. His fabulis plena Poëtarum volumina.

Abreptasque dolet jam non sibi crescere fibras.
Oblitæ scelerum, formidatique furoris,
Eumenides cratera parant, et vina feroci
Crine bibunt: flexisque minis jam lene canentes
Extendunt socios ad pocula plena cerastas,
Ac festas alio succendunt lumine tædas.
Tunc et pestiferi pacatum flumen Averni

jam non pro *se.* *Furiæ immemores criminum et rabiei timendæ præparant pateram ac potant vinum horrentes capillis anguineis, et furore remisso jam cantantes leniter porrigunt serpentes socios ad vasa plena, et inflammant faces nuptiales alio igne. Tunc etiam, o volucres illæsæ, supervolastis ostium placidum Averni pestilentis, et*

lapso Voss. sec. Ambr. tert. *corpore* Vat. sec. Jun. item Voss. sec.—342 *Ereptasque* inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *Arreptasque* Cod. Bartholin. et septemdecim scripti, Exc. Petav. quart. *Arreptasque* vel *Direptasque* Vat. sec. *Arreptasque* vel *Directasque* Voss. sec. *non jam* Vat. sec. Voss. sec. *venas* pro *fibras* Petav. sec.—343 *sceleris* Vat. quart. *formidatæque* Jun. sec. *formidandique* Vat. pr. et sec. inc. Heins. Cod. Bartholin. Var. LL. e marg. Parm. *formidantique* et ex emendatione *formidandique* Ambr. tert. *timoris* Vat. pr. Florent. Voss. pr. Ambr. tert. *furoris* vel *doloris* Vat. sec. Voss. sec. *tumoris* conjiciebat Heins.—344 *craterasque* Petav. sec.—345 *Carne* pro *Crine* Florent. Voss. pr. *ferunt* pro *bibunt* idem Florent. *læta canentes* Petav. sec. *leve canentes* Tholos.—346 *socias* Vat. sec. et d. Jun. et Voss. sec. *Cerastes* duo Vatt. Cod. Bartholin. inc. Heins. Bonon. Tholos. Oxon. pr. Jun. sec. Ambr. tert. *Cerastes* vel *Cerastas* Reg. Oxon. sec.—347 *Et festas* tres Vatt. et d. Pal. duo Med. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Moret. pr. Oxon. pr. Voss. sec. duo Jun. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *At* Vat. pr. Florent. Oxon. sec. duo Voss. Cod. Bartholin. *faustas* pro *festas* conjicit Heinsius. *alii* Pal. *alio* ed. Parm. *aliæ* maxima Codd. pars, Exc. Petav. quart. *succidunt* Vat. tert. *limine* Vat. pr. inc. Heins. *flammas* pro *tædas* Voss. sec. deerat autem hic versus Vat. sec.—348 *Nunc* Tholos. *placatur* Vat. quint. *placatum* Vat. pr. Petav. sec. Tholos. Ambr. tert. *lumen* Put. *numen* Pal. *flumen* Florent. duo Med. duo Heins. Reg. duo Petav. Voss. pr. Oxon. sec. Tholos. Ambr. tert. duo Jun. Exc. Petav. quart. Ald. et ed. Parm. *fulmen* duo Vatt. Oxon. pr. Voss. sec. *limen Averni* Vat. pr. Cod. Bartholin.

NOTÆ

344 *Eumenides*] Furiæ sunt immemores criminum, ad quæ impellunt homines, ipsæque immemores furoris hominibus timendi, parant cratera seu vas ingens vinarium, quod in medio statuebatur, unde haurirent poculis minoribus. De Eumenidibus supra vs. 16.

346 *Cerastas*] Κέρας, ατος, est *cornu*, et inde dicuntur, Cerastæ, serpentes quæ præferunt cornicula quadrigemina, quibus exertis, ipsæ, latentes in arena, aves velut ad escam advolantes decipiunt. ‘Homines præterea Cerastas cornibus insignes olim tenuisse Cyprum scribit Androclides; unde insula Cerastia dicta est.’ Parrhasius.

347 *Alio lumine*] Non funesto et rogali, ut solebant, sed alio igne puriori.

348 *Averni*] Supra.

Innocuæ transistis aves, flatumque repressit
Amsanctus: fixo tacuit torrente vorago.
Tunc Acheronteos mutato gurgite fontes
Lacte novo tumuisse ferunt, hederisque virentem
Cocyton dulci perhibent undasse Lyæo.
Stamina nec rumpit Lachesis, nec turbida sacris
Obstrepitant lamenta choris. Mors nulla vagatur
In terris, nullæque rogum planxere parentes.

Amsanctus retinuit spiritum mortiferum: *gurges siluit torrente stabili. Dicunt fluvium Acherontem, aquis immutatis, tunc intumuisse lacte novo, et dicunt Cocytum virescentem hederis exundasse leni vino. Neque Parca abrumpit fila* vitæ, *neque fletus confusi obstant cœtibus sacratis. Mors nulla errat per terras, et nullæ*

Oxon. pr. cum glossa seq. *Avernus fluvius est infernalis, spiritum pestiferum emittens, adeo quod aves supervolantes interimit. unde Virgilius in* VI. Æn. vs. 239. ' Quem super haud ulli poterant impune volantes Tendere iter pennis; talis sese halitus effert: Unde locum Græci dixerunt nomine Avernum.'—349 *transitis* duo Vatt. Voss. sec. *flatusque* Vat. d. *fluctumque* Tholos. m. sec. *fletumque* Voss. pr. atque ita conjecerat Heinsius, qui ascripserat, sic alibi, ' et *fletu* concita plangit.'—350 *Ansanctus* Put. *Arsantus* Cod. Bartholin. *Acantus* Vat. pr. *Anscantus* Exc. Læti. *Anxantus* Vat. tert. inc. Heins. Petav. pr. Ald. Jun. *Anfractus* Vat. quint. Med. quart. Exc. Petav. quart. Parm. Gryph. et al. *Axantus* Voss. sec. *Annises* Pal. duo Med. *Anfriseus* Petav. sec. *Xanthus et fixo* Voss. pr. *An Xanthus* Colin. *fixo tacuit* tres Vatt. Pal. Reg. Petav. sec. Tholos. Jun. pr. duo Oxon. Var. LL. e marg. Parm. *tacuit fixo* al.—351 *mutato nomine* Put.—352 *tumuisse* Jun. sec. *tremuisse* Petav. sec. *herbis virentem* Bonon.—353 *Cocytum* Moret. pr. *prohibent* Pal. *undasse* Florent. duo Med. duo Heins. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Moret. pr. Jun. pr. duo Voss. duo Oxon. Put. Reg. duo Petav. Exc. Petav. quart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *stagnasse* vulg.—354 *non rumpit* Vat. pr. et quint. Cod. Bartholin. *nec* Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Voss. pr. Moret. pr. Ambr. tert. Exc. Petav. quart. *rupit* Vat. quint. m. sec. Med. quart. Bonon. Voss. pr. Ambr. tert. *rumpit* tres Vatt. Pal. Jun. sec. duo Oxon. Ald. *non turbida* Ambr. tert.—355 *Obstreperent* Moret. pr. inc. Heins. Cod. Bartholin. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *Obstipant* Tholos.—356 *nullique* tres Vatt. et d. Pal. Moret. pr. Jun. sec. chartac. Heins. duo Oxon. et Ald.

NOTÆ

349 *Flatum*] Spiritum pestiferum, quem exhalat.

350 *Amsanctus*] Campaniæ lacus, cujus halitus aves necat.

351 *Mutato gurgite*] Nam Acheron prius fluebat lacrymis. Acheron in Thesprotide, et Cocytus, habent aquas insuavissimas, et ideo Homerus eas apud Inferos fluere finxit. De Acheronte et Cocyto supra lib. I.

353 *Lyæo*] Vino; nam Bacchus dicitur Lyæus, ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod solvat animum curis.

354 *Lachesis*] Parca: nam Atropos rumpit, et hic ponitur soror pro sorore, ut apud Virgilium Pollux ponitur pro Castore.

356 *Rogum*] Nullæ matres fleverunt liberorum mortem, quæ designatur per rogum: id est, nulla mors accidit, ne turbet festa Inferorum gaudia.

Navita non moritur fluctu, non cuspide miles,
Oppida funerei pollent immunia leti :
Impexamque senex velavit arundine frontem
Portitor, et vacuos egit cum carmine remos.
  Jam suus inferno processerat Hesperus orbi.
Ducitur in thalamum virgo. Stat pronuba juxta
Stellantes Nox picta sinus, tangensque cubile
Omina perpetuo genitalia fœdere sancit.

matres deflevere pyram. Nauta non perit aquis, miles non ense; urbes florent expertes mortis funestæ, et Charon *senex vector* umbrarum *cinxit canna caput hirsutum, atque habuit otiosos remos cum cantu. Jam vesper suus apparebat mundo Inferorum: puella* Proserpina *conducitur in cubiculum nuptiale. Nox pronuba astat prope,* habens *vestes ornatas stellis, ac contingens lectum confirmat præsagia*

nullumque Vat. sec. *nullisque* Exc. Petav. quart. *parentes* vel *sorores* Reg. Oxon. pr.—357 *nec moritur* Ambr. tert. *nec cuspide* Tholos. Ambr. tert.—358 *pallent* Jun. pr. *gaudent* Vat. quint. *inmania* Vat. pr. Cod. Bartholin.—359 *Impexamque ... frontem* Vat. sec. et d. Florent. duo Med. duo Heins. Petav. sec. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Moret. pr. duo Jun. Oxon. sec. duo Voss. Exc. Petav. quart. Var. LL. e marg. Parm. *Implexamque ... frontem* Reg. Petav. pr. Oxon. sec. *Implexamque ... crinem* Put. *Implexosque ... crines* Vat. pr. Cod. Bartholin. Vat. Livin. *Implexamque* Vat. tert. Ald.—360 *vacuos vexit* Voss. pr.—361 *præcesserat* Jun. duo.—362 *Stellatos* Jun. pr. *pecta* Voss. pr. —364 *Omnia* Jun. sec. *Omina* Var. LL. e marg. Parm. *genialia* Reg. Bonon. *genitalia* Voss. sec. *sancit* Vat. tert. et quint. Florent. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Oxon. sec. Vat. Livin. Exc. Petav. quart. *sanxit* tres Vatt. Cod. Bartholin. *Omine p. genialia fœdera s.* Exc.

NOTÆ

357 *Fluctu*] Maris adversa tempestate nemo nauta perit.

Cuspide] Ense, hasta, aut quovis telo nemo homo occiditur.

359 *Impexam*] Virgilius : ‘ Cui plurima mento Canities inculta jacet.’

360 *Portitor*] Ille est, qui in portu vectigal seu portorium recipit, et ideo portitor dicitur Charon, quia ab umbris transituris obolum, seu naulum, quasi portorium exigit. Propertius : ‘ Vota movent superos ubi portitor æra recepit.’

361 *Hesperus*] Nam inferi habent sua sidera. Hesperus in vertice Atlantis Patris sidera observans obiit, et a suis ob pietatem in cœlum relatus, sideri nomen dedit, seu stellæ vespertinæ, quæ matutinis horis dicitur Phosphorus seu Lucifer.

362 *Pronuba*] Ea est, quæ ex parte uxoris nuptiis celebrandis præest, ut auspex ex parte viri.

363 *Tangens*] More precantium, qui tenebant aras.

364 *Omina sancit*] Confirmat matrimonium, vel optat numerosam felicemque sobolem, et iis bene ominatur. *Perpetuo fœdere*, id est, nodo conjugii indissolubilis. Ex Justiniani institutis, ‘ Nuptiæ sive matrimonium est viri et mulieris conjunctio individuam vitæ consuetudinem continens.’

Exultant cum voce pii, Ditisque sub aula
Talia pervigili sumunt exordia plausu:
  Nostra parens Juno, tuque, o germane Tonantis
Et gener, unanimis consortia discite somni,
Mutuaque alternis innectite colla lacertis.
Jam felix oritur proles: jam læta futuros
Expectat Natura Deos. Nova numina rebus
Addite, et optatos Cereri proferte nepotes.

conjugalia connubio indissolubili. Pii lætantur, plaudunt cum cantu, et in regia Plutonis incipiunt dicere hæc verba lætitia insomni: O Proserpina mater nostra, et tu, o Pluto, *frater Jovis et gener, discite societatem somni concordis, et circumdate invicem colla mutua brachiis: jam soboles fortunata nascitur: jam natura gaudens expectat numina nascitura: addite mundo Deos novos, et date Cereri nepotes jucundos.*

Schott.—365 *cum* vel *tum* Oxon. sec. *jam* al. *proferre* pro *cum voce* Voss.—366 *per vulgi* pro *pervigili* Med. pr. *sumunt exordia* Florent. duo Med. duo Heins. et chartac. ejusd. Put. Reg. duo Petav. Bonon. Tholos. Ambr. tert. duo Jun. totidem Oxon. et Voss. Exc. Petav. quart. Ald. ed. Parm. et Vicet. Heinsius ascripserat locum Lucretii Lib. I. vs. 150. ‘Principium hinc cujus nobis exordia sumet.’ *ducunt* vulgo. *dicunt* edd. Parrh. Isingr. et Gryph.—367 *parens* Vat. pr. Reg. Cod. Bartholin. ed. Vicet. *potens* Florent. cum octodecim aliis, Ald. ed. Parm. Exc. Petav. quart. *Nostripotens* una voce legebat Heinsius, qui ascripserat: sic supra, *Umbrarumque potens* Lib. I.—368 *genus* pro *gener* Petav. sec. *unanimis* quatuor Vatt. Pal. Cod. Bartholin. edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. et al. *unanimes* Leid. *unanimi* Vat. tert. Florent. duo Med. duo Heins. Put. Reg. Bonon. Petav. sec. Exc. Petav. quart. *ignavi* Ambr. tert. *ducite* tres Vatt. Cod. Bartholin. *dicite* Bonon. *discite* Vat. tert. et d. Pal. duo Med. Heins. H. et inc. ejusd. Put. Reg. Voss. pr. Oxon. sec. *lecti* pro *somni* Jun. pr.—369 *colla* Vat. pr. Bonon. Tholos. ed. Vicet. *vota* tres Vatt. et d. Pal. Florent. duo Med. Put. Reg. Petav. sec. Voss. sec. duo Oxon. Var. LL. e marg. Parm.—371 *Exspectet* Florent. *nomine* Moret. pr.—372 *perferte* pro *proferte* vet. Gyr. *labores* pro *nepotes* Florent.

NOTÆ

365 *Pii*] Cultores camporum Elysiorum.

366 *Pervigili*] Nam totam noctem ducunt in cantu et conviviis.

367 *Juno*] Inferna scilicet, quæ est Proserpina, ut supra lib. I.

368 *Gener*] Nam Pluto duxit Proserpinam Jovis et Cereris filiam, et ideo est Jovis et Cereris gener.

370 *Oritur proles*] Optat eis prolem, et revera Furias ex Dite susceptas aiunt.